

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ

ZBORNIK

2

STUDIJE I GRAĐA O UČEŠĆU JEVREJA U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU

- JASA ROMANO,** JEVREJI U LOGORU NA RABU I NJIHOVO UKLJUČIVANJE U NARODNOOSLOBODILAČKI RAT.
- JASA ROMANO,** JEVREJI ZDRAVSTVENI RADNICI JUGOSLAVIJE 1941—1945. ŽRTVE FAŠISTIČKOG TERORA I UČESNICI U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU.
- R. MITROVIĆ,** SUDBINA JEVREJA U KRAJEVIMA GDE SU FOLKSDOJČERI PREUZELI VLAST APRILA 1941.
- ISAK EŠKENAZI,** STRADANJA I PROPAST BEOGRADSKIH JEVREJA 1941. GODINE. DOŽIVLJAJI ZA VREME NACIZMA.

BEOGRAD

1973

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ

ZBORNİK 2

JEWISH HISTORICAL MUSEUM — BELGRADE

JEWISH STUDIES 2

*STUDIES AND FACTS AND FIGURES ON PARTICIPATION OF JEWS IN
THE PEOPLE'S LIBERATION WAR*

*PUBLISHED BY THE FEDERATION OF JEWISH COMMUNITIES
IN YUGOSLAVIA — Belgrade, 7. Juli 71a*

Belgrade 1973

JEVREJSKI ISTORIJSKI MUZEJ – BEOGRAD

ZBORNİK 2

STUDIJE I GRAĐA O UČEŠĆU JEVREJA
U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU

BEOGRAD 1973.

Urednici

prof. dr Andrija Gams

Edib Hasanagić

dr Lavoslav Kadelburg

doc. dr Vidosava Nedomački

dr Nikola Živković

Sekretar redakcije

Nikola Vizner

Recenzenti

rada »Jevreji u logoru na Rabu i njihovo uključivanje u narodno-oslobodilački rat« — *dr Nikola Živković*

rada »Jevreji zdravstveni radnici Jugoslavije 1941—1945« —
dr Lavoslav Kraus i mr Petar Kačavenda

rada »Sudbina Jevreja u krajevima gde su folksdojčeri preuzeli
vlast aprila 1941« — *dr Nikola Živković*

rada »Stradanja i propast beogradskih Jevreja 1941« —
dr Lavoslav Kadelburg

Lektor

Vera Stojić

Tehnički urednik

Mihailo Mirković

Rezimea na engleski preveo

dr Josip Presburger

Nacrt korica

Jovan Ćurčić, akad. slikar

Zadnja strana korica:

Tode Ivanovski, Estreja, crtež

Tiraž 1000 primeraka

Mišljenjem Sekretarijata za kulturu SR Srbije broj 413-157/72-03

od 13. 12. 1972. godine, oslobođeno plaćanja osnovnog poreza na promet.

Izdavač: SAVEZ JEVREJSKIH OPŠTINA JUGOSLAVIJE

Beograd, 7. Julia 71a

Štampa: Grafičko izdavačko preduzeće »SRBOŠTAMPA« — Beograd, Dobračina br. 6—8

S A D R Ź A J
C O N T E N T S

Jaša Romano

- Jevreji u logoru na Rabu i njihovo uključivanje u narodnooslobodilački rat 1
Jews in the Rab Camp and their Participation in the Liberation War . . . 69

Jaša Romano

- Jevreji zdravstveni radnici Jugoslavije 1941 — 1945. Žrtve fašističkog te- 73
rora i učesnici u NOR-u
Jews in the Medical Services of Yugoslavia in the Years 1941 — 1945.
Victims of Fascist Terror and Warriors in the Liberation War 258

R. Mitrović

- Sudbina Jevreja u krajevima gde su folksdojčeri preuzeli vlast aprila 1941. 265
The Fate of the Jews in Areas Where German Minority Groups (Volks-
deutsche) Took Over the Power in April 1941 271

Isak Eškenazi

- Stradanja i propast beogradskih Jevreja 1941. godine. Doživljaji za vreme 275
nacizma
Nazi Time Experiences 315

KADA je pre dve godine sa Zbornikom 1 počelo izdavanje istorijske građe i radova iz života Jevreja u jugoslovenskim krajevima, postojala je čvrsta rešenost Saveza jevrejskih opština Jugoslavije da na tom važnom zadatku sistematski nastavi da radi i da svake godine objavi po jedan tom takvog materijala. Pokazalo se, međutim, da nije tako prosto održati planiranu dinamiku izdavanja. Najvažniji razlozi za to bili su: pomanjkanje kadrova i materijalne obaveze koje su skopčane sa izdavanjem Zbornika.

Bilo je i drugih problema koje je trebalo rešiti. Ovde vredi spomenuti da nije bilo jednostavno ni lako doneti odluku o tome koje razdoblje ili koje područje obuhvatiti publikovanjem u drugom tomu, u Zborniku 2. Prevagnulo je shvatanje da kako u istraživačkom radu Jevrejskog istorijskog muzeja tako i u objavljivanju materijala treba što je moguće pre prikupiti i objaviti građu iz perioda drugog svetskog rata tj. iz perioda u kojem je jugoslovensko Jevrejstvo, kao i mnoge druge jevrejske zajednice Evrope, doživelo svoju veliku tragediju, kada je stradalo od nacističkog genocida, ali je u istom tom periodu dalo svoj prilog u borbi protiv nacizma i fašizma. Na taj način mogu se koristiti dokumenti, ali i živi izvori i sećanja i preživelih učesnika na događaje od pre tridesetak godina.

Zbornik 2 obuhvata dva obimna, temeljna i dokumentovana rada dr Jaše Romana o učešću jugoslovenskih Jevreja u narodnooslobodilačkom ratu i o žrtvama fašističkog terora. Prvi govori o Jevrejima u logoru na ostrvu Rabu i njihovom organizovanom uključivanju u narodnooslobodilački rat, u koji su stupili kao formirana vojna jedinica, ili su prešli na jugoslovensku oslobođenu teritoriju posle kapitulacije Italije u jesen 1943. godine. Radi se tu o značajnom primeru jevrejske borbene jedinice koja se stavila na raspolaganje Vrhovnom štabu na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije i uključila u boračke jedinice ili vršila druge dužnosti.

Drugi sadrži podatke o Jevrejima, zdravstvenim radnicima Jugoslavije koji su pali kao žrtve ili su aktivno učestvovali u narodnooslobodilačkom ratu.

Kratka studija R. Mitrovića bavi se sudbinom Jevreja u krajevima Jugoslavije u kojima su folksdojčeri preuzeli vlast aprila 1941. godine i gde su ti dojučerašnji sugrađani monstruozno i bestijalno postupali sa Jevrejima koji su unapred bili osuđeni na istrebljenje.

Četvrti rad su sećanja dr Isaka Eškenazija na nacističku okupaciju Beograda. To je neka vrsta dnevnika sa ličnim zapažanjima autora o sudbini Jevreja u okupiranom Beogradu do pred kraj 1941. godine, o jevrejskoj sanitetskoj službi i o bekstvu dr Eškenazija koji je sa porodicom uspeo da stigne u Italiju gde je preživeo rat.

Koncepcija koja je prihvaćena imaće kao nastavak da u najmanje dva dalja toma Zbornika objavi još mnogo materijala iz istog perioda koji je obuhvaćen i ovim drugim tomom. Učešće Jevreja u naprednim pokretima pre drugog svetskog rata, učešće u narodnooslobodilačkom ratu, koncentracioni logori, internacija, konfinacija, izbeglištvo itd., sve to još mora da se sredi i objavi. Pri tom je važno i pozitivno što je veliki deo tog materijala već prikupljen ili je prikupljanje u toku. Vreme ne čeka i nužno je da se rad na tom zadatku ubrza, da se obezbede saradnici, ali i potrebna sredstva za uspešan rad kao i za publikovanje.

Paralelno sa nastavljanjem izdavanja Zbornika radi se i na monografijama o istoriji lokalnih jevrejskih zajednica. Jevrejska opština u Splitu o tome je u poslednje vreme odmakla najdalje. Izdala je knjigu »Židovi u povijesti Splita« i pripremila izdanje brošure o Jevrejskom groblju na Marjanu koje je staro 400 godina. I Jevrejska opština u Beogradu priprema monografiju o istoriji te jevrejske zajednice.

I to nije sve, jer treba imati na umu da se prošle godine pojavio prvi deo Istorije Jevreja Jugoslavije Jakira Eventova u redakciji dr Cvi Rotema. Drugi deo je počeo da se priprema i zacelo se neće dugo čekati na njegovo objavljivanje.

Tu vredi spomenuti i doktorsku disertaciju H. Z. Pas Frajdenrajh o istoriji jevrejskih opština u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu između dva rata.

Ako dodamo arhivsku građu koja se prikuplja i obrađuje u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu, pa onu koja se sređuje u Jevrejskoj opštini u Sarajevu i drugim mestima, onda je tek slika potpunija i daje osnova verovanju da će istorijska građa o Jevrejima Jugoslavije biti sistematski sređena, obrađena i publikovana.

Dr Lavoslav Kadelburg

Dr Jaša ROMANO

JEVREJI U LOGORU NA RABU I NJIHOVO UKLJUČIVANJE U NARODNOOSLOBODILAČKI RAT

LOGOR za Jevreje na Rabu, kao i sve ono što je usledilo posle njegove likvidacije predstavlja posebno poglavlje u istoriji jevrejske zajednice Jugoslavije. To poglavlje je ispisano krvlju većeg broja jevrejskih boraca, koji su po oslobođenju iz logora poginuli u sastavu narodnooslobodilačke vojske (NOV) u borbama protiv nacističkih, ustaških, četničkih i drugih zločinaca.

Zahvaljujući Komunističkoj partiji Jugoslavije, koja je organizovala i sprovela borbu protiv okupatora i njegovih pomagača, bilo je omogućeno i znatnom broju jugoslovenskih Jevreja, među kojima i Jevrejima interniranim u logoru na Rabu da se uključe u sastav NOV i doprinesu značajan obol u oslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije. Moramo posebno naglasiti da Jevreji u tom ratu nisu učestvovali kao zasebna narodnost ili etnička grupacija, već kao ravnopravni članovi zajednice jugoslovenskih naroda. Njihov doprinos u toj borbi bio je značajan i po broju učesnika i po broju poginulih. Prema nepotpunim podacima, u narodnooslobodilačkom ratu (NOR) je učestvovalo preko 4000 Jevreja, od kojih je poginulo preko 1200.

U ovom radu prikazaćemo učešće u NOR Jevreja, koji su bili internirani u logoru na Rabu. Smatrali smo za potrebno pisati o njihovom uključivanju u NOR iz dva razloga: prvo, što je to bio jedini slučaj u Jugoslaviji da su Jevreji iz raznih krajeva naše zemlje, prisilno koncentrisani u jednom logoru, stvorili uz pomoć Komunističke partije sopstvenu vojnu organizaciju za borbu protiv okupatora i njegovih pomagača; i drugo, što su Jevreji iz tog logora masovno stupili u NOR, čim su za to bili stvoreni objektivni uslovi.

Poseban problem pri obradi tog rada predstavljao je vrlo mali broj sačuvanih dokumenata iz perioda boravka Jevreja u logoru na Rabu, kao i iz perioda njihovog uključivanja u NOR. Stoga smo bili primorani da se koristimo, velikim delom, sećanjima preživelih logoraša i boraca. Svesni smo da su ta sećanja posle skoro 30 godina izbledela i da su izvesni važni događaji, kao i imena, pozaboravljani. No, i pored izvesnih nedostataka na koje će čitaoci verovatno naići, ovim radom će biti otet zaboravu jedan blistavi period iz istorije jevrejske zajednice Jugoslavije. Veliki deo zasluga za to pripada drugaricama i drugovima koji su nam dali dragocene podatke: Flori Tolentino-Devčić, Anici Romano-Drača, Erni Koen-Knežević, Nadi Salcberger, Editi Lederer-Košir, Miri Lederer-Klancir,

2 J. Romano

Dragici Vajnberger, Davidu Trinkiju, ing. Benku Leviju, Moricu Montilji, Mirku Najmanu, Đuri Polaku, Mimu Atlasu, Fedoru Staniću, i dr.

Posebno želimo da se zahvalimo drugaricama i drugovima koji su rukopis pregledali i dali nam korisne dopune: Lei Salcberger-Abinun, ing. Eli Samakovlija, Vlatki Vajs, prof. Brunu Pristeru, prof. dr Ivanu Berkešu, prof. dr Aleksandru Goldštajnu, dr Ladislavu Kadelburgu, dr Lavu Singeru, Aleksandru Leblu i Vladi Salcbergeru.

Dobrotom Vlatke Vajs i Aleksandra Lebla ovaj rad je dopunjen originalnim slikama iz logora u Kraljevici i na Rabu.

Beograd 1972. g.

Dr Jaša ROMANO

APRILA 1941. godine jugoslovenski narodi doživeli su najtežu sudbinu u svojoj istoriji. Aprilski rat, koji je trajao svega 9 dana, otkrio je svu trulost državnog i vojnog režima, kao i razorno delovanje brojne pete kolone, koja se uvukla u sve pore državne i vojne uprave. Tako brzom vojnom porazu i kapitulaciji Jugoslavije nije se nadala ni nemačka Vrhovna komanda, koja je bila angažovala 50 nemačkih, talijanskih i mađarskih divizija.

Osnovni cilj Hitlera bio je da Jugoslaviju kao državu faktički likvidira i u vezi s tim propisao je 12. aprila 1941. tzv. »Privremene smernice« o rasparčavanju, odnosno o podeli Jugoslavije između fašističkih agresora. Na taj način nemačka Vrhovna komanda oslobodila bi najveći deo svojih oružanih snaga, koje su bile angažovane u okupaciji Jugoslavije, i prebacila ih u rat protiv SSSR-a, prema već utvrđenom planu »Barbarosa«.

Rasparčavanje Jugoslavije je izvršeno na sledeći način: Makedonija je podeljena između bugarskih i talijanskih osvajača; severne oblasti Slovenije, Banat kao i Srbiju Nemci su zadržali za sebe (sem pograničnog dela istočne Srbije, koji je pripao Bugarima); Bačku, Baranju, Međumurje i Prekomurje okupirala je Mađarska; Kosovo i Metohija, Crna Gora, Dalmacija, Hrvatsko primorje i južni deo Slovenije su pripali Italiji, a od teritorije Hrvatske, Slavonije, Srema, Bosne i Hercegovine formirana je tzv. Nezavisna Država Hrvatska (NDH) pod ustaškom upravom.¹

Rasparčavanje Jugoslavije i njena podela između fašističkih agresora bili su od presudnog značaja za konačnu sudbinu Jevreja nastanjenih na tim teritorijama. Odnos fašističkih agresora prema Jevrejima nije bio isti i zbog toga izvestan broj Jevreja, doista vrlo mali, preživeo je drugi svetski rat.

Najpre su Nemci likvidirali Jevreje iz Banata. Oni su dovedeni u drugoj polovini avgusta 1941. u Beograd s tim, što su muškarci internirani u logor »Topovske šupe«, dok su žene i deca smešteni u stanovima beogradskih Jevreja. Krajem septembra i u toku oktobra muškarci su streljani kod s. Jabuke (Pančevo). Žene i deca su internirani početkom decembra 1941. u logor na Sajmištu (Zemun) i do maja 1942. pobijeni.

Masovno streljanje beogradskih Jevreja-muškaraca od strane Nemaca otpočelo je krajem septembra 1941. i do kraja decembra streljani su gotovo svi muškarci. Žene i deca su odvedeni početkom decembra u logor na Sajmištu i svi su pobijeni do maja 1942. Na Sajmištu su pobijeni i Jevreji iz Novog Pazara u prvoj polovini 1942. Jevreje-muškarce iz istočne Srbije Nemci su internirali početkom oktobra 1941. u logor »Crveni krst« (Niš) i streljali ih februara 1942. kod Bubnja (Niš), dok su žene i deca odvedeni na Sajmište i pobijeni u prvoj polovini 1942. godine.

¹ Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije, Beograd 1963, str. 291.

4 J. Romano

Prema makedonskim Jevrejima bugarski fašisti nisu preduzeli genocidne mere do marta 1943. godine, sem što su Jevreje koji su prebegli iz Srbije predali novembra 1941. Gestapou, koji ih je streljao 3. decembra te godine na Banjici. Međutim, po naređenju Gestapoa, bugarski fašisti su marta 1943. internirali sve makedonske Jevreje u sabirni logor u Skoplju, odakle su ih Nemci odveli u Treblinku i pobili.

Pa kapitulaciji Italije Nemci su zaposeli Kosovo i Metohiju i 1944. odveli Jevreje u logor Bergen-Belsen, gde su gotovo svi pobijeni.

Prva masovnija ubistva Jevreja na teritorijama okupiranim od Mađara usledila su januara 1942. i to u nekim mestima južne Bačke. Naime, posle pogibije nekoliko mađarskih žandarma u borbi sa šajkaškim partizanskim odredom, mađarski fašisti su kao odmazdu organizovali zločinačku hajku na Jevreje i Srbe, koja je poznata pod nazivom »racija«. U toj »raciji« pobijeno je nekoliko hiljada Srba i oko 1400 Jevreja. Sem toga, mađarski fašisti su odveli u toku 1942. i 1943. godine oko 4000 Jevreja na prisilne radove u Ukrajinu, Borski rudnik i u Mađarsku, odakle se vratilo samo nekoliko desetina, dok su ostali pobijeni ili umrli od gladi i bolesti. Kada su marta 1944. godine nemačke jedinice zaposele te teritorije pod mađarskom okupacijom, izdalo je Ministarstvo unutrašnjih poslova u Budimpešti, po direktivi Nemaca, naređenje o odvođenju svih Jevreja s tih teritorija u logore. To naređenje »o čišćenju zemlje od Jevreja« izdato je 6. aprila 1944. pod br. 6163 i u njemu se naređuje da deportacija Jevreja ima otpočeti 26. 4. 1944. i u roku od 4 dana moraju se prikupiti u sabirne logore, odakle će biti odvedeni u Aušvic. Krajem maja je otpočelo prebacivanje u Aušvic, gde je nekoliko hiljada Jevreja s tih teritorija stradalo.²

Neposredno po formiranju NDH, lokalne ustaške vlasti samoinicijativno su otpočele sa organizovanjem sabirnih logora za Jevreje i Srbe, a uskoro je izdato zvanično naređenje o formiranju koncentracionih logora. Prvi sabirni logor organizovan je kod Koprivnice (»Danica«) i to 29. 4. 1941, a zatim u Zagrebu (»Zagrebački zbor«), Gospiću, Krušćici, Loborgradu, a sredinom 1942. u Tenju (Osijek) i Vinkovcima. U tim sabirnim logorima bili su logoraši izloženi zverskim zlostavljanjima, mučenjima i ponižavanjima, ali u njima su bila izvršena samo pojedinačna ubistva logoraša. Do masovnog ubijanja logoraša došlo je u koncentracionim logorima, kamo su bili odvedeni logoraši iz sabirnih logora. Zvaničnu naredbu o interniranju Jevreja u logore izdao je Pavelić 26. 6. 1941. pod brojem CXI-531-Z.p.-1941. (»Izvanredna zakonska odredba i zapovijest«) u kojoj se kaže: »Židovi šire lažne vijesti u svrhu uznemiravanja pučanstva, te se kolektivno zato smatraju odgovornim, i prema tome će se protiv njima postupati i spremati ih prvih kaznenopopravne odgovornosti u zatočenička zbirališta pod vedrim nebom.³

Međutim, do objave tog naređenja u sabirnim logorima nalazilo se nekoliko hiljada Jevreja s teritorije NDH.

² J. Mirmić, *Sistem fašističke okupacije u Bačkoj i Baranji*, Zbornik za društvene nauke Matice srpske, sv. 35, 1963.

³ *Zločini fašističkog okupatora i njegovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji* (u daljem tekstu Zločini okupatora), Beograd, 1952. str. 60.

Iz navedenih sabirnih logora Jevreji i Srbi su prebačeni u koncentracione logore — logore smrti. Prvi koncentracioni logor formiran je na otoku Pagu (25. 6. 1941), zatim Jadovno (jula 1941), Jasenovac (avgusta 1941), Stara Gradiška (septembra 1941), Đakovo (decembra 1941). Na otoku Pagu su bila organizovana 2 logora: muški u Slanu i ženski u Metajnu. Do sredine avgusta 1941, kada je logor rasformiran, u njemu je na najzverskiji način pobijeno nekoliko hiljada Srba i nekoliko stotina Jevreja. Ti koncentracioni logori su postojali mnogo pre no što je Pavelić izdao naređenje o njihovom formiranju. To naređenje je izdato 23. 11. 1941. (»Zakonska odredba o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilan boravak u sabirne logore«.⁴ Pavelić je nazvao te logore smrti — »sibirnim logorima«. Do kraja 1942. u tim logorima se nalazilo ili je već bilo pobijeno oko 17.000 Jevreja samo s teritorije Hrvatske i Slavonije.⁵ Van logora s tih teritorija je bilo još oko 4000 Jevreja. Međutim, po naređenju nemačkog poslanstva u Zagrebu trebalo je do 25. maja 1943. prebaciti i te Jevreje u logor Aušvic. Prebacivanje je organizovao i sproveo izaslanik tog poslanstva Abramajt.⁶

Prema nepotpunim podacima, s teritorije Hrvatske i Slavonije stradalo je u logorima oko 21.000 Jevreja, a s cele teritorije NDH oko 32.000 Jevreja.

Talijanski fašisti nisu primenili genocidne mere prema Jevrejima ni na teritoriji koju su anektirali (»Zona I«), a ni na teritoriji koju su okupirali (»Zona II«). Pored domaćih Jevreja na te teritorije je prebeglo po kapitulaciji Jugoslavije nekoliko hiljada Jevreja i to s teritorija koje su ušle u sastav NDH, kao i teritorija koje su okupirali Nemci. Na žalost, mogućnosti za bekstvo većeg broja Jevreja s navedenih teritorija nisu postojale s obzirom na mere koje su preduzeli ustaše i Nemci da bi onemogućili bežanje. Sem toga, i talijanske vlasti su sprečavale ulazak jevrejskih izbeglica na teritoriju »Zone I« i »Zone II«. Bekstvo je uspelo, u najvećem broju slučajeva, licima koja su mogla da potplate ustaške rukovodioce za dobijanje propusnica za odlazak, kao i talijanske vojne komandante u pojedinim mestima za dobijanje dozvole za nastanjivanje u tim mestima.

Jevrejima koji su se nastanili u mestima »Zone I« i »Zone II« talijanske vlasti su zabranile da ih napuštaju — bili su konfinirani. Ta konfinacija Jevreja nastanjenih u »Zoni I« trajala je do kapitulacije Italije, tj. do 9. septembra 1943, a Jevreja nastanjenih u »Zoni II« do novembra 1942. godine, kada su ih talijanske vlasti internirale u određene logore za Jevreje u kojima su ostali do kapitulacije Italije.

PRVA INTERNIRANJA JEVREJA NASTANJENIH U »ZONI II«

Planom nemačke Vrhovne komande od 12. aprila 1941. godine bilo je predviđeno da Dalmacija, deo Hrvatskog primorja kao i priobalska ostrva budu prisajedinjeni fašističkoj Italiji, s tim što će se granica između Italije i NDH naknadno utvrditi međusobnim sporazumom Musolinija i Pavelića. Posle dugih pre-

⁴ *Zločini okupatora*, str. 72.

⁵ *Komunistički pokret i socijalistička revolucija u Hrvatskoj*, Zagreb 1969.

⁶ Dokument neregistrovan u Arhivu Hrvatske, Zagreb.

govora postignut je sporazum 18. maja 1941. godine. Po tom sporazumu navedene teritorije su bile podeljene u dve zone: »Zona I« i »Zona II«. U sastav »Zone I« ušle su sledeće teritorije: Riječka pokrajina (Sušak sa zaleđem), sva ostrva Hrvatskog primorja (sem Paga), teritorija od Spilta do Novigrada s priobalskim ostrvima (sem Brača i Hvara), kao i Boka Kotorska. U sastav »Zone II« ušla su ostrva Pag, Brač i Hvar, kao i teritorije koje su se prostirale iza »Zone I« do sledeće granične linije: Vinica — Plitvički Leskovac — Plješivica — Šator — Malovan — Prenj — Troglav. U toj zoni locirana su sledeća veća mesta: Crikvenica, Kraljevica, Novi Vinodol, Senj, Selce, Dubrovnik, Makarska i Herceg-Novi.⁷

Teritorije koje su ušle u sastav »Zone I« bile su prisajedinjene Italiji i u toj zoni su Talijani imali svoju vojnu i civilnu upravu. U »Zoni II« Talijani su imali vojnu, a NDH civilnu, odnosno ustašku upravu. Prema tome, u toj zoni postojale su dve uprave — talijanska i ustaška — koje su već prvih dana došle u sukob po raznim pitanjima nadležnosti, o čemu će biti kasnije više govora.

Jevreji nastanjeni u »Zoni I« bili su zaštićeni od genocidnih mera, koje su primenjivale ustaše na teritoriji NDH. Međutim, u »Zoni II«, u kojoj su ustaše imale svoju civilnu upravu, bile su već prvih dana preduzete razne protivjevrejske mere, kao i genocid. U prvo vreme, talijanske vojne komande u toj zoni nisu se suprotstavljale primeni protivjevrejskih mera od strane ustaša, pa ni genocida, verovatno da se ne bi zamerili svom savezniku Hitleru, koji je podržavao ustaše u sprovođenju genocida prema Jevrejima. Talijanske vojne komande u »Zoni II« nisu bile samo pasivni posmatrači tih protivjevrejskih akcija već su indirektno pomagale ustašama pri njihovom sprovođenju, u prvom redu sprečavanjem prebacivanja jevrejskih izbeglica u tu zonu i predavanjem izvesnog broja izbeglica, koje su uspele prebeći, ustašama. Takav postupak talijanskih vojnih komandi u »Zoni II« bio je diktiran iz Rima, a što se vidl iz nekih sačuvanih dokumenata:

u naredenju Vrhovne komande (Obaveštajno odeljenje) upućeno vojnim komandama na teritoriji »Zone II« 31. 8. 1941. g. pod brojem 324040, se kaže: »Javljeno je da već 2 meseca svakodnevno na anektirano područje dolaze mnogobrojne grupe Jevreja koje se krišom prebacuju preko talijansko-hrvatske granice... Gornje se saopštava radi primenjivanja odgovarajućih odredaba u cilju pooštavanja nadzorne službe na granici.«⁸

Komanda 2. armije u aktu pov. br. 391 od 30. 5. 1941, koji je upućen Visokom komesarijatu u Ljubljani, zahteva preduzimanje mera za sprečavanje prebacivanja Jevreja u Italiju iz bivše Jugoslavije;⁹

Ministarstvo inostranih poslova iz Rima dostavilo je 15. 7. 1941. akt pod brojem 278695 talijanskom poslanstvu u Zagrebu u kojem se naređuje da se preduzmu mere za sprečavanje prebacivanja Jevreja iz Bosne i Hercegovine na teritoriju Dalmacije.¹⁰

Međutim, stav talijanske vojne uprave prema Jevrejima u »Zoni II« izmenio se posle zločinačkog masakra koji su izvršile ustaše u logorima na Pagu. Naime,

⁷ *Vojna enciklopedija*, tom 6, str. 472, Beograd 1964.

⁸ *Zločini okupatora*, str. 120.

⁹ Dokumentat u Nacionalnom arhivu, Vašington -I-T-821, mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 401, snimak 327.

¹⁰ Isto, rolna 401, snimak 322.

krajem juna 1941, kao što je pomenuto, ustaše su na otoku Pagu formirale dva logora u koje je bio interniran veliki broj Srba i Jevreja. Do kraja avgusta u tom logoru ustaše su pobile nekoliko hiljada Srba i nekoliko stotina Jevreja na očigled vojne komande u Pagu, na čelu koje je stajao kapetan Bertoli. Talijanska vojna komanda nije preduzela mere da spreči taj masakr, pa je čak kada je logor rasformiran, organizovala spaljivanje leševa pobijenih logoraša u cilju sakrivanja zločina, jer je bila svesna da i ona snosi punu odgovornost za te zločine.¹¹

Posle tog masakra, tj. krajem avgusta 1941. talijanske vojne komande su preduzele mere za sprečavanje primene genocida na teritoriji »Zone II« od strane ustaša. Međutim, do tog vremena, veliki broj Srba i Jevreja bio je već stradao.

Neki su mišljenja da su Talijani preduzeli mere za sprečavanje genocida iz bojazni da će morati odgovarati posle rata i za te zločine, jer prema članu 42. aneksa Haške konvencije, država koja na tuđoj teritoriji drži svoje oružane snage odgovorna je za zločine koji budu počinjeni prema stanovništvu te teritorije, bez obzira ko ih je počinio.¹²

Međutim, mnogobrojni zločini koje su počinili Talijani nad stanovništvom Slovenije, kao i hiljade pobijenih Slovenaca u raznim talijanskim logorima opovrgavaju prednje mišljenje. Odgovor na pitanje zašto je fašistička Italija uzela u zaštitu Jevreje nastanjene u »Zoni II« našli smo u jednom sačuvanom dokumentu. To je opširan izveštaj koji je uputio vrhovni komandant talijanskih oružanih snaga septembra 1942, Ministarstvu inostranih poslova u kojem se govori o jevrejskim izbeglicama u »Zoni II« i nastojanjima ustaša da ih odvedu u logore. Na kraju izveštaja navode se razlozi zbog kojih Italija treba da zaštititi jevrejske izbeglice:

»1. predaja Jevreja ustašama (ili Nemcima) imala bi za posledicu ozbiljan udar na prestiž talijanske vojske;

2. takav postupak bi značio kršenje garancija koje smo svojevremeno dali narodima nastanjenim u »Zoni II«, da prema njima neće biti primenjene rasne ili verske diskriminacije;

3. predaja Jevreja ustašama imala bi negativnih reperkusija kod stanovnika pravoslavne vere u toj zoni, jer bi mogli posumnati da će oni biti predati ustašama posle Jevreja, a što bi dovelo do pobune u »Zoni II.«¹³

Činjenica je da je postupak fašističke Italije prema Jevrejima, u poređenju s postupcima nacističke Nemačke, bio blaži. Uzrok treba tražiti i u odnosu talijanske države i talijanskog naroda prema Jevrejima i pre drugog svetskog rata. Antisemitizam nije bio prodor u široke narodne mase, koje nisu podržavale ideju o primeni genocida prema Jevrejima. Doista, bilo je izvesnih antisemitskih ispada i propisivanja protivjevrejskih mera, ali sve to nije imalo genocidski karakter, kao što je to bio slučaj u nacističkoj Nemačkoj. U nekim sačuvanim dokumentima iz ratnog perioda naišli smo na direktive upućene od viših komandi potčinjenim komandama o potrebi primene humanijeg odnosa prema jevrejskim izbeglicama. Navešćemo neka dokumenta:

¹¹ *Zločini okupatora*, str. 124.

¹² *Zločini okupatora*, str. 120.

¹³ Dokument u Nacionalnom arhivu, Vašington, mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 752-4, str. 1—2.

8 J. Romano

Komanda 2. armije dostavila je potčinjenim komandama akt pod brojem 7037 od 27. 6. 1942, u kojem se izveštavaju da će Jevreji nastanjeni u »Zoni II« biti internirani u određenim logorima »iz humanih razloga« (misli se na internaciju Jevreja u cilju sprečavanja njihovog odvođenja od strane ustaša u logore smrti — prim. J.R.): »Che numerosi profughi Ebrei affluiti da Croazia nella Dalmazia Italiana siano concentrati in localita Croate da noi occupate. Cio per ovvie ragioni di umanità;»¹⁴

Ministarstvo inostranih poslova u aktu koji je dostavilo Komandi 2. armije 19. 8. 1943. po br. 25675 zahteva da vojska štiti jevrejske izbeglice od maltretiranja, jer »politika Italije uvek se zasnivala na poštovanju principa humanosti, a takav princip treba danas da bude primenjen više nego ikada u odnosu na Jevreje;»¹⁵

general Roata prilikom obilaska Jevrejskog logora u Kraljevici novembra 1942. godine izjavio je da Italija neće dozvoliti da jevrejske izbeglice nastanjene u »Zoni II« budu odvedene od ustaša u logore smrti.¹⁶

Pomenućemo i dve izjave preživelih logoraša:

u pismenoj izjavi koju je dao dr Pavle Vinski, advokat iz Osijeka, 7. septembra 1945. pred Komisijom za ispitivanje ratnih zločina, stoji: »Hrvatske vlasti u Novom Vinodolu (gde je prebegao dr Vinski — prim. J.R.) u nekoliko mahova su hteli da provedu postojeće antisemitske odredbe, ali nisu nikako uspele jer su se svi komandanti mesta talijanskih vojnih vlasti tome protivili;»¹⁷

u pismenoj izjavi ing. Andora Matea, koji je iz Sarajeva prebegao u Mostar, stoji da su talijanske vlasti sprečile Francetića da odvede Jevreje u logore smrti, već su ih prebacili u Metković.¹⁸

Moramo napomenuti da je bilo slučajeva zlostavljanja Jevreja, kao i nepravilnih postupaka i od strane talijanskih fašista, kao što su: demoliranje jevrejskog hrama u Splitu, i fizičko zlostavljanje svih Jevreja koji su se zatekli u hramu, odvođenje većeg broja Jevreja u logore u Italiji, oduzimanje novca od interniranih Jevreja, zatvaranje naprednih jevrejskih omladinaca, itd. Međutim, svi postupci nisu imali karakter genocida, tj. životi ovih Jevreja nisu bili ugroženi.

Interniranje Jevreja iz »Zone II« u logore

Pomenuli smo da su talijanske vojne komande u »Zoni II«, posle pokolja koji su izvršile ustaše nad Jevrejima i Srbima na Pagu, preduzele mere u cilju sprečavanja daljih masovnih ubistava od ustaša u toj zoni. Međutim, ustaške vlasti su uporno zahtevale od talijanskih vojnih komandi da im se predaju svi Jevreji nastanjeni u »Zoni II« radi odvođenja u logore. U vezi s tim zahtevima dolazilo je i do diplomatskih sukoba između Italije i NDH. Da bi prekratila te sukobe s NDH, Italija je donela odluku o interniranju Jevreja nastanjenih u »Zoni II« u određene logore u toj zoni, koji će biti pod upravom nadležnih

¹⁴ Dokument u Nacionalnom arhivu u Vašingtonu, mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 778.

¹⁵ Isto, rol. 405, snimak 821—822.

¹⁶ Isto, rol. 405, snimak 479—481.

¹⁷ Dokument u Jevrejskom istorijskom muzeju, Beograd, reg. broj 1860.

¹⁸ Izveštaj od 15. 3. 1968. u Jevrejskom istorijskom muzeju, Beograd, dok. 3705.

armijskih korpusa. U vezi s tom odlukom, Ministarstvo inostranih poslova dostavilo je juna 1942. akt Komandi 2. armije u kojem se zahteva da se izvrše pripreme za interniranje Jevreja. Komanda 2. armije dostavila je naređenje 5. 6. i 18. armijskom korpusu, da hitno izaberu na svojim područjima odgovarajuća mesta u koja bi se moglo izvršiti navedeno interniranje. U aktu se preporučuje da se ispituju mogućnosti za interniranje u sledeća mesta: Crikvenica, Novi, Senj, Omiš, otok Brač, Hvar i Lopud.¹⁹

U aktu Komande 2. armije se navodi da se interniranje Jevreja nastanjenih u »Zoni II« naređuje »iz humanih razloga« (spasavanje Jevreja od odvođenja u logore smrti od ustaša).

Povod za internaciju, koji se navodi u tom aktu, smatramo da je tačan, a u prilog tome govori činjenica da Jevreji nastanjeni u »Zoni I« nisu bili internirani, odnosno odvedeni u logore, jer im nije pretila opasnost od ustaša. U »Zoni I« bile su veće grupacije jevrejskih izbeglica u Splitu, Korčuli i Vela Luci. Oni su do kapitulacije Italije ostali u tim mestima kao konfinirana lica.

Prema izboru nadležnih komandi armijskih korpusa, Jevreji nastanjeni u »Zoni II« bili su internirani u 4 logora:

1. Dubrovački logor bio je razmešten u mestima zapadno od Dubrovnika: Kupari, Srebreno, Mlini, Gruž i Lopud. U taj logor su internirani Jevreji koji su do rata živeli u Dubrovniku, Makarskoj i Herceg-Novom, kao i izbeglice nastanjene u tim mestima posle kapitulacije Jugoslavije. Najveći broj izbeglica bio je s teritorije Bosne i Hercegovine, a manji broj iz Hrvatske i Slavonije. Prema izveštaju Komande 2. armije, u tom logoru je bilo 874 Jevreja;²⁰

2. Logor u Kraljevići bio je po broju interniranih Jevreja najveći. U taj logor internirani su Jevreji koji su se posle kapitulacije Jugoslavije nastanili u: Crikvenici, Novom, Hreljini, Selcu, Senju, Kraljevići, Skradu, Moravicama, Ogulinu i dr. Najveći broj je prebegao s teritorije Hrvatske i Slavonije. Prema napred pomenutom izveštaju Komande 2. armije, u Kraljevići je bilo internirano 1172 Jevreja. Međutim, prema podacima nekih preživelih logoraša, u Kraljevići bilo je internirano oko 1250 Jevreja, od kojih se neki nisu hteli prijaviti talijanskim vlastima i stoga je u izveštaju Komande 2. armije naveden manji broj Jevreja. Među interniranim bio je izvestan broj jevrejskih izbeglica iz Mađarske, Nemačke, Čehoslovačke i Austrije;

3. Logor na otoku Braču bio je po broju interniranih Jevreja najmanji. Oni su bili internirani u dva mesta: Sumartin i Postire. Prema izveštaju Komande 6. armijskog korpusa, ukupno je bilo 211 lica.²¹ S obzirom na mali broj interniranih Jevreja, talijanske vlasti nisu izgradile posebne logore ograđene žicom u navedena dva mesta. Jevreji su bili smešteni u izdvojene zgrade u jednom reonu koji je bio pod kontrolom karabinijera. Stoga neki smatraju da Jevreji na Braču nisu bili internirani, već konfinirani. Da se stvarno radilo o internaciji vidi se iz naređenja Komande 2. armije broj 13297/AC od 1. 12. 1942. godine, koje je

¹⁹ Dokumentat u Nacionalnom arhivu, Vašington, mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 778.

²⁰ Dokumentat u Nacionalnom arhivu, Vašington, mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 848.

²¹ Dokumentat u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-821), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 860.

dostavljeno Komandi 18. armijskog korpusa u čiju nadležnost je spadao logor na Braču. U aktu se naređuje da se mora primeniti isti postupak prema jevrejskim logorašima u svim logorima na teritoriji »Zone II».²² Na Braču su bile internirane jevrejske izbeglice koje su se po kapitulaciji Jugoslavije nastanile u Kninu i Drnišu;

4. Logor na Hvaru imao je prema pomenutom izveštaju Komande 2. armije 404 internirca, koji su najvećim delom prebačeni iz Metkovića. Među njima najviše ih je bilo iz Mostara, a delom iz Sarajeva. Oni su bili internirani u nekoliko rekviriranih zgrada u jednom reonu grada, koji nije bio ograđen žicom, već su ga čuvali karabinijeri. I taj logor je bio pod komandom 18. armijskog korpusa, kao i logor na Braču, pa prema tome, i na Hvaru su jevrejske izbeglice bile internirane, a ne konfinirane, kako to neki navode.

Interniranje Jevreja nastanjenih u »Zoni II« u navedena 4 logora izvršeno je početkom novembra 1942. godine. Koliki je bio stvaran broj interniranih Jevreja u navedena 4 logora nismo mogli utvrditi, jer 3 izveštaja Komande 2. armije, do kojih smo uspeli doći, pokazuju različito brojno stanje. Tako, na primer, u jednom izveštaju se navodi da je bilo na Braču i Hvaru 554, a u drugom 615 interniraca; u jednom izveštaju se navodi da je u sva 4 logora bilo 2554, a u drugom 2661 internirac.²³ Međutim, prema izjavama nekih preživelih logoraša, broj Jevreja u navedenim mestima bio je znatno veći, jer izvestan broj Jevreja se skrivao, ili nije prijavio sve članove porodice nadajući se da će, u slučaju da Talijani pristanu da predaju Jevreje ustašama, izbeći predaju, ako ne budu u spiskovima. Mi smo takođe utvrdili na osnovu većeg broja sačuvanih dokumenata, da je broj Jevreja u »Zoni II« bio znatno veći nego što je navedeno u pomenutim talijanskim dokumentima, o čemu ćemo kasnije dati detaljno objašnjenje.

S internacijom Jevreja nastanjenih u »Zoni II« u pomenute logore složio se i Pavelić, s tim da se Jevreji odreknu svojih dobara na teritoriji NDH, kao i hrvatskog državljanstva.²⁴ Međutim, iako je Pavelić pristao na takvo rešenje, Hrvatsko povereništvo pri Komandi 2. talijanske armije dostavilo je Komandi 2. armije akt broj 3430 od 25. 11. 1942. godine u kojem se traži izručenje Jevreja nastanjenih u »Zoni II« zbog njihove »komunističke i protuhrvatske djelatnosti».²⁵ Talijani su negativno odgovorili na taj zahtev.

Internacijom Jevreja u logore na teritoriji »Zone II« bilo je onemogućeno njihovo odvođenje u logore smrti od strane ustaša. Doista, ta internacija uslovlila je vrlo teške uslove života u navedenim logorima, ali životi interniranih Jevreja su bili sačuvani.

Uslovi života Jevreja u logorima »Zone II«

Uslovi života Jevreja interniranih u logore na teritoriji »Zone II« nisu bili podjednaki, naročito u pogledu smeštaja i tretmana logorskih uprava.

²² Isto, rol. 405, snimak 642—643.

²³ Dokument u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-821), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rol. 405, snimak 848.

²⁴ Isto, rol. 405, snimak 473—474.

²⁵ Isto, rol. 401, snimak 873.

U dubrovačkom logoru bili su relativno najbolji uslovi za smeštaj u poređenju sa stanjem u ostalim logorima. Logoraši su bili smešteni u bivšim hotelima u mestima Kupari, Mlini, Srebreno, Gruž i Lopud. Prema tome, logor je imao više punktova, ali nijedan nije bio ograđen bodljikavom žicom. U pismenoj izjavi Marka Šprunga, koji je bio interniran u tom logoru, samo nekoliko karabinijera je čuvalo stražu u cilju onemogućavanja napuštanja logora od strane logoraša i kontakata s mesnim stanovništvom.²⁶ Komandant logora, teneto Ricardo Rici, prepustio je organizaciju unutrašnjeg reda u logoru samim logorašima. U vezi s tim bilo je potrebno izabrati logorsku upravu, koja će zastupati interese logoraša pred talijanskom vojnom komandom i koja će rešavati unutrašnje probleme logora. Na izborima koji su tajno sprovedeni, pobedila je lista naprednih logoraša, tj. pristalica NOP. Ta uprava je predstavljala, u stvari narodnooslobodilački odbor (NOO).²⁷

Pred izabranu upravu postavio se veliki broj problema koje je trebalo rešavati vlastitim snagama i sredstvima. Najveći problem je predstavljala ishrana logoraša, koja je i po kvalitetu i po kvantitetu bila vrlo slaba s obzirom na to što je talijanska logorska komanda dodeljivala vrlo male količine životnih namirnica, a sem toga i magacioneri su zakidali prilikom merenja. Na zahtev uprave logora, talijanska komanda dozvolila je da merenju namirnica prisustvuje predstavnik logora. No, ni to nije doprinelo znatnijem poboljšanju ishrane, pa je doneta odluka o oporezivanju imućnijih logoraša, i prikupljenim novčanim sredstvima kupovane su namirnice u cilju poboljšanja ishrane. Hranu za sve logoraše pripremale su logorašice uz pomoć 3 talijanska vojnika-kuvara.

Među logorašima je bio izvestan broj zanatlija raznih struka i zahvaljujući tome organizovane su razne uslužne radionice. Zdravstvenu službu obavljali su lekari internirci i ta služba je odigrala vrlo značajnu ulogu u zbrinjavanju obolelih logoraša. Posebna pažnja bila je posvećena kulturnom i prosvetnom životu u logoru, naročito omladine. U vezi s tim formirana je osnovna škola za decu, kao i kursevi stranih jezika za odrasle. Poseban odbor je brinuo za organizaciju kulturnih i zabavnih priredaba. Sve je to doprinelo da život u logoru bude snošljiv.²⁸

U logoru u Kraljevici uslovi života bili su daleko nepovoljniji nego u dubrovačkom logoru. Logor u Kraljevici je imao sva obeležja pravog koncentracionog logora: ograđen bodljikavom žicom, stalne straže na ulazu u logor, onemogućavanje svakog kontakta logoraša s mesnim stanovništvom. Uslovi za smeštaj logoraša bili su izuzetno nepovoljni. Do dolaska Jevreja, logor je korišten za interniranje zarobljenih partizana i njihovih simpatizera.

U taj logor bili su Jevreji prebačeni bez prethodne pripreme za prihvata vrlo velikog broja lica. U logoru su postojale 4 dotrajale konjušnice i 8 drvenih baraka. U barake su bili smešteni žene i deca, a u konjušnici muškarci. U logoru nije bilo dovoljno vode za održavanje higijene, nije bilo kupatila ni perionica.

²⁶ Ismenl izveštaj od 1. 5. 1967, u arhivi Jevrejskog istorijskog muzeja, Beograd, dok. br. 3678.

²⁷ A. Kamhi, M. Levinger, *Pokret otpora među Jevrejima Bosne i Hercegovine interniranim na Lopudu i Rabu*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u BiH, Sarajevo 1966, str. 256.

²⁸ Pismeni izveštaj Ing. Andora Mataa od 12. 8. 1969, u arhivi Jevrejskog istorijskog muzeja, Beograd (u daljem tekstu JIM), — dok. br. 3705.

ishrana logoraša bila je vrlo slaba, jer se talijanska logorska uprava strogo pridržavala tablice sledovanja koja je bila propisana za logoraše. Komanda 5. armijskog korpusa, pod čiju nadležnost je potpao logor, nije preduzela potrebne mere da se stanje u logoru poboljša ni posle dva meseca od dolaska Jevreja u logor. Stoga su logoraši uputili Komandi 2. armije žalbu u kojoj su izneli sve nedostatke u logoru, posebno u vezi sa smeštajem i ishranom. U vezi sa tom žalbom Komanda 2. armije zatražila je objašnjenje od Komande 5. armijskog korpusa. U odgovoru Komande 5. armijskog korpusa od 12. 2. 1943, pod brojem 1042/AC se priznaje da su radovi oko uređenja prostorija za smeštaj logoraša u zakašnjenju »zbog loših vremenskih prilika, nedostatka građevinskog materijala i kamenitog terena na kojem se logor nalazi«. Međutim, Komanda smatra da nisu opravdani prigovori logoraša o prenatrpanosti baraka i konjušnica »jer u barake u koje je moguće smestiti 136, smešteno je 90 lica, a u konjušnicama u kojima može da se smesti do 300 lica, smešteno je samo 145«. Iz tog odgovora može se zaključiti o stvarnoj prenatrpanosti logorskih nastambi. Komanda priznaje da je ishrana logoraša kvalitetno slaba, ali kvantitet odgovara propisanoj tablici za logoraše. Izuzetno dobijaju pojačanu ishranu oni logoraši, koji fizički rade na uređenju logora. Logorašima se ne dozvoljava da kupuju namirnice u mestu, već samo ako prodavci dođu u logor, a i ta kupoprodaja se vrši »pod kontrolom karabinjera«.²⁹

S obzirom na to što logorska uprava nije nastojala da obezbedi bolje uslove života u logoru, to su sami logoraši preduzeli niz mera u tom pravcu. Izvršili su najpotrebnije opravke i adaptacije u barakama i konjušnicama, kako bi odgovarale najosnovnijim uslovima za stanovanje. Oni su izgradili i dve drvene barake. U jednoj su smeštene majke dojilje i dojenčad, a u drugoj ambulanta, apoteka, uprava logora, logorski sud, brijačnica i krojačnica. Adaptirana je i jedna prostorija za kuhinju u kojoj se pripremala hrana za sve logoraše. Zahvaljujući tim merama, uslovi života u tom logoru znatno su se poboljšali.

Teški uslovi života, kao i vrlo slaba ishrana usloveli su pojavu većeg broja oboljenja logoraša, a bilo je i više slučajeva trbušnog tifusa. Talijanska komanda preuzela je na sebe organizaciju zdravstvene službe u logoru. U tu svrhu formirana je u logoru ambulanta u kojoj su radila tri lekara. Teži slučajevi oboljenja prebačeni su u bolnicu u gradu. To su bile dve adaptirane zgrade za bolnicu od kojih je jedna korišćena za zarazne slučajeve. Bolnica je mogla da primi 90 bolesnika. Budući da talijanski lekari nisu posvećivali dovoljno pažnje obolelim logorašima, to su sami logoraši organizovali svoju apoteku, koja je bila snabdevena većom količinom sanitetskog materijala i lekovima. Taj materijal je kupovan od talijanskih vojnika, ili preko posebnih veza u apotekama u Rijeci. U apoteci su radili mr Milan Ajzenštajn, mr Anka Lajtner i dr mr Ivan Berkeš. Apoteka je raspolagala većom količinom dijetalnih sredstava za ishranu dojenčadi. Po prebacivanju logoraša iz Kraljevice na Rab, prebačena je i ta apoteka, a o njenoj konačnoj sudbini biće kasnije govora.³⁰

²⁹ Dokument u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-821), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rol. 405, snimak 134-143.

³⁰ Usmena izjava prof. dr Ivana Berkeša, Beograd.

I pored žalbe logoraša, Komanda logora nije preduzela mere za poboljšanje njihove ishrane, pa su logoraši uveli samodoprinos u tom cilju. Formiran je i poseban odbor koji se brinuo za najsiromašnije logoraše. Predsednik odbora bio je dr Leo Roter, a članovi Bogdan Vajs, Aleksandar Piliš, Aron Berger, Dragica Frank i Jakov Glid.

Talijanska komanda postavila je za predstavnike logora tri lica, koja će kontaktirati s njom. Određeni su za predstavnike dr Milan Vranić, Herman Šosberger i Artur Lotke. Logoraši nisu bili saglasni s takvim postupkom talijanske komande, ali ona nije htela da promeni svoju odluku.³¹

Zahvaljujući postojanju većeg broja kulturnih i prosvetnih radnika među internircima, u logoru je bio organizovan bogat prosvetni, kulturni i zabavni život. Formirana je osnovna škola i gimnazija sa šest razreda, organizovani su kursevi stranih jezika, kursevi za krojačice, itd.³² Postojao je i hor pod rukovodstvom Franje Nadašija, prof. Miroslava Luncera i Bruna Pristera, koji je povremeno davao koncerte. Sem toga, dr Ivan Berkeš je formirao i marionetsko pozorište za decu.³³

Na otoku Braču Jevreji su bili internirani u mestima Sumartin i Postire. Oni su bili smešteni u rekvirirane zgrade s tim što su karabinijeri sprečavali slobodno kretanje van određenog kruga. S obzirom na mali broj interniranih u tim mestima, talijanske vlasti nisu organizovale logor u pravom smislu te reči.

Na otoku Hvaru takođe nije bio formiran pravi koncentracioni logor, već su Jevreji bili smešteni u mestu Hvar u rekviriranim zgradama. Zgrade su se nalazile u reonu u promeru od 150 metara, a karabinijeri su sprečavali slobodno kretanje interniraca.

Postoje mišljenja da Jevreji na otoku Braču i Hvaru nisu bili internirani, već konfinirani. Međutim, iz sačuvane talijanske dokumentacije se vidi da su Talijani Jevreje na Braču i Hvaru tretirali kao Internirce, bez obzira na to što oni nisu bili smešteni u odgovarajuće posebne logore, kao što je to bio slučaj u dubrovačkom i kraljevičkom logoru, i što je postupak talijanskih komandi bio nešto blaži na Braču i Hvaru. Da se radilo o internaciji, a ne o konfinaciji Jevreja na Braču i Hvaru vidi se iz većeg broja sačuvanih talijanskih dokumenata, od kojih ćemo pomenuti samo neka:

u naređenju Komande 2. armije od 27. 6. 1942, broj 7037 stoji da se predviđa interniranje Jevreja iz »Zone II« i na Hvaru;³⁴

u izveštaju Komande 2. armije od 1. aprila 1943, navodi se koliki je broj interniranih Jevreja u dubrovačkom i kraljevičkom logoru, kao i u logorima na Hvaru i Braču;³⁵

Komanda 2. armije dostavila je naređenje Komandi 18. armijskog korpusa pod brojem 13297/AC od 1. 12. 1942, (pod tim korpusom su bili logori na Braču i Hvaru), da se imaju primeniti jedinstveni propisi i mere u svim logorima na

³¹ Dokument u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-821), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 142.

³² Pismeni izveštaj dr Pavla Vinskog od 7. 9. 1945, dokument u JIM, dok. br. 1860.

³³ Usmena izjava prof. dr Ivana Berkeša, Beograd.

³⁴ Dokument u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-821), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 778

³⁵ Isto, rolna 405, snimak 819.

teritoriji »Zone II«, »kako se ne bi smatralo da su Jevreji u nekim mestima konfinirani«. ³⁶

Uslovi života u logorima na Braču i Hvaru bili su podnošljiviji, prvenstveno zbog malog broja interniranih Jevreja.

Logoraši na Braču izabrali su za svoga predstavnika Franju Špicera (Ervina Šinka), koji je zastupao interese interniraca pred talijanskim vlastima. Na Hvaru je bio formiran ilegalni narodnooslobodilački odbor, a članovi tog odbora su bili Marcel-Marci Vajs, Jozef Albahari-Čučo, Ela Samakovlija, Beba Samakovlija i Moric-Moca Kampos.

Jevreji internirani u logore na teritoriji »Zone II« uspeli su vlastitim snagama i sredstvima da znatno poboljšaju uslove života. No, posle nekoliko meseci su ih prebacili u logor na Rabu, gde su bili primorani da pristupe radu na organizaciji boljih uslova života u novom logoru.

INTERNIRANJE JEVREJA IZ LOGORA »ZONE II« U LOGOR NA RABU I NEKA RAZMATRANJA O POVODU INTERNIRANJA

Interniranje Jevreja u logor na Rabu

Vrhovna komanda donela je početkom 1943. godine odluku o prebacivanju interniranih Jevreja iz logora lociranih na teritoriji »Zone II« u jedinstveni logor na Rabu. U vezi sa tom odlukom, Komanda 2. armije naredila je potčinjenoj intendantskoj službi da izvrši potrebne pripreme za prihvat interniraca iz navedenih logora. ³⁷

Iz prednjeg se vidi da su odlukom Vrhovne komande o interniranju Jevreja u logor na Rabu bili obuhvaćeni samo oni sa teritorije »Zone II«, odnosno da se odluka nije odnosila na Jevreje nastanjene u »Zoni I« (Split, Korčula, Vela Luka), koji su i nadalje ostali u tim mestima kao konfinirana lica. O razlogu donošenja takve odluke ne postoje sačuvani dokumenti. Stoga smo prisiljeni da na osnovu nekih činjenica pokušamo dati objašnjenje za tako donetu odluku Vrhovne komande.

S obzirom na stanje na vojnim ratištima u prvoj polovini 1943, očito se nazirala propast »sila osovine«. Stoga je Italija nastojala da se iz tog rata izvuče sa što manje težih posledica. Iz Dnevnika grofa Čana se vidi da je u to vreme dolazilo do sve većih razmimolaženja između dotadašnja dva saveznika — Hitlera i Musolinija. Težnja Musolinija je bila da se izvuče iz vojnog pakta »sila osovine«, ali je bio svestan da će u tom slučaju morati napustiti teritoriju »Zone II«, koju će zaposesti vojne snage NDH ili Nemačke. Povlačenjem talijanskih vojnih snaga, Jevreji na teritoriji »Zone II« postali bi plen ustaša i nacista i završili bi, bez sumnje, u logorima smrti. Naše je mišljenje da je Italija donela odluku o prebacivanju Jevreja iz »Zone II« na Rab, koji je bio u sastavu »Zone I«, jer je

³⁶ Dokumentat u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-921), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolina 405, snimak 642—643.

³⁷ Isto, rolina 405, snimak 131.

verovala da će teritorija »Zone I« i nadalje ostati u njenom sastavu, u kojem slučaju bi Jevreji bili spaseni. U prilog tom našem mišljenju govori i to što Jevreji koji su do tada živeli u »Zoni I« nisu prebačeni u logor na Rabu.

Postavlja se pitanje, šta je rukovodilo Italiju u nastojanjima da spase Jevreje iz »Zone II«? Da li su bile u pitanju isključivo humane pobude? Naše je mišljenje da su postojali mnogo dublji razlozi, koji su bili presudni pri donošenju te odluke. Ti razlozi su bili u vezi sa daljom sudbinom Italije po izlasku iz vojnog pakta »sila osovine«, koja je zavisila od stava saveznika »Atlantskog pakta«. Pretpostavljamo da se Italija nadala da će spasavajući Jevreje steći simpatije svetskog javnog mnjenja, kao i saveznika i na taj način, donekle, ublažiti nedela koja je počinila u toku drugog svetskog rata. Sem toga, Italiji je bila potrebna pomoć saveznika posle njenog napuštanja pakta »sila osovine« u slučaju pokušaja Hitlera da je okupira.

To su naše pretpostavke koje ne moraju biti tačne, ali su zasnovane na određenim činjenicama.

Prebacivanje interniranih Jevreja iz logora u »Zoni II« na otok Rab otpočelo je krajem maja, a završeno početkom jula 1943. godine. Najpre su prebačeni logoraši iz dubrovačkog logora, a kasnije iz kraljevičkog, kao i s otoka Brača i Hvara. Prebacivanje je izvršeno brodovima. Talijanske vlasti su dozvolile da internirci ponesu sve svoje stvari iz dotadašnjih logora.

Događaji koji su usledili posle kapitulacije Italije pokazali su da je odluka Italije o prebacivanju jevrejskih interniraca iz logora u »Zoni II« na Rab bila u znatnoj meri spasonosna za Jevreje. Oni su izmakli prvom naletu nemačkih trupa na bivšu teritoriju »Zone II«, pa prema tome i odvođenju u logore smrti.

Od posebnog značaja je bila internacija velikog broja Jevreja na Rabu, jer su za vreme njihovog boravka u rapskom logoru stvoreni uslovi za masovno uključivanje bivših interniraca u narodnooslobodilački rat.

Uslovi života u logoru na Rabu

Koncentracioni logor na Rabu nosio je naziv »Campo di concentramento per internati civili di guerra Arbe« (Koncentracioni logor za civilne vojne internirce). Fašistička Italija donela je odluku o formiranju tog logora jula 1942. godine sa ciljem da u njemu internira napredne i rodoljubive Slovence s teritorije Slovenije koju je okupirala 1941. godine.

Logor je bio lociran na jugoistočnom delu otoka Raba, između zaliva Kampor i Sveta Eufimija, 6 km od mesta Rab. Po svom spoljašnjem izgledu to je bio pravi koncentracioni logor: ograđen bodljikavom žicom, sa stražarskim kulama i reflektorima za osvetljavanje logora noću. Obezbeđenje logora obavljala je vojna komanda na Rabu u čijem je sastavu bilo oko 2200 vojnika. Komandant te vojne jedinice, kao i samog logora bio je pukovnik Vicenzo Cuiuli (Vičenco Kujuli).³⁶

Kroz taj logor prošlo je od njegovog formiranja do kapitulacije Italije nekoliko hiljada Slovenaca (već u novembru 1942, u logoru je bilo internirano oko

³⁶ Fr. Šusterčić, *Rab*. — Otpor u žicama, I, Beograd 1969.

13.000 Slovenaca). U tom logoru je umrlo oko 4000 Slovenaca od gladi, bolesti, teških higijenskih uslova i zlostavljanja od strane talijanske logorske uprave, koja je ih terala gladne i bese na obavljanje najtežih fizičkih poslova. Postupak logorske uprave prema Sovencima bio je krajnje nehuman. O stanju u tom slovenačkom logoru nećemo detaljno govoriti, jer je o njemu izdata brošura »Rabski zbornik«, objavljena 1953. godine u Ljubljani.

Kao što je pomenuto, Vrhovna talijanska komanda donela je odluku februara 1943. godine o formiranju posebnog jevrejskog logora na Rabu. Logor je formiran krajem maja 1943. i bio lociran na istom delu otoka Raba na kojem se nalazio i slovenački logor, a ta dva logora razdvajao je put koji vodi od mesta Rab do mesta Lopare.

I jevrejski logor po svom spoljašnjem izgledu predstavljao je pravi koncentracioni logor: ograđen bodljikavom žicom, stražarskim kulama, reflektorima za osvetljavanje logora noću, stalne straže na ulazu u logor, itd.

Posebnu pažnju posvetila je talijanska komanda onemogućavanju dodira između jevrejskog i slovenačkog logora. U tom cilju bile su postavljene bodljikave žice između ta dva logora, kao i posebne straže.

U logoru su postojale dve vrste objekata za smeštaj logoraša: zidane prizemne zgrade i montažne drvene barake. U zidane zgrade bili su smešteni Jevreji evakuisani iz dubrovačkog logora, a u drvene montažne barake Jevreji iz logora u Kraljevici, na Braču i Hvaru. U vezi sa takvim razmeštajem interniranih Jevreja nastali su i nazivi »Dubrovački logor« i »Logor Kraljevica«.

»Dubrovački logor« i »Logor Kraljevica« bili su međusobno odvojeni bodljikavom žicom i na ulazu između njih je stajala talijanska straža. To je učinjeno u cilju onemogućavanja dodira između ta dva dela jevrejskog logora. Od preživelih logoraša nismo mogli saznati zašto je talijanska logorska uprava izvršila tu podelu.

U logoru je postojala prizemna zidana zgrada u koju je bila smeštena ambulanta, kao i jedna drvena baraka za smeštaj talijanske logorske uprave. U ambulanti je radio talijanski lekar i u njoj su ukazivane logorašima medicinske intervencije manjeg obima.

Po dolasku Jevreja u logor, talijanska logorska uprava oduzela im je novac uz napomenu da će biti deponovan u kasi logorske uprave. Međutim, po oslobodenju logora u kasi je nedostajalo oko 3,200.000 lira.³⁹ Isto tako logorska uprava je oduzela vrlo dobro snabdevenu apoteku, koja je bila prebačena iz logora u Kraljevici. To je učinila uz obrazloženje da će njena zdravstvena služba lečiti obolele logoraše. Bez sumnje je to učinila iz bojazni da će iz apoteke biti ilegalno prebacivan sanitetski materijal partizanima. Verovatno je to bio razlog i što je lečenje obolelih logoraša preuzela logorska uprava, odnosno njeni lekari, iako je bio među logorašima veći broj lekara raznih specijalnosti.⁴⁰

Uslovi života u logoru na Rabu bili su neuporedivo teži nego u ranijim logorima. Na relativno malom prostoru koncentrisan je bio veliki broj lica raznog uzrasta i pola, a uslovi za smeštaj su bili veoma loši. Nisu postojali ni potrebni

³⁹ Pismeni izveštaji Aleksandra Piliša i Jakoba Kajona od 26. 3. 1945, — u arhivi JIM, dok. broj 3706.

⁴⁰ Pismana izjava Marka Šprunga od 1. 5. 1967, u arhivi JIM.

Jedan detalj jevrejskog
koncentracionog logora
na Rabu

Deo »Dubrovačkog
logora« na Rabu

Tabla na ulazu u
logorsku zonu

Bodljikava žica sa
stražom između
»Dubrovačkog logora« i
»Logora Kraljevica«

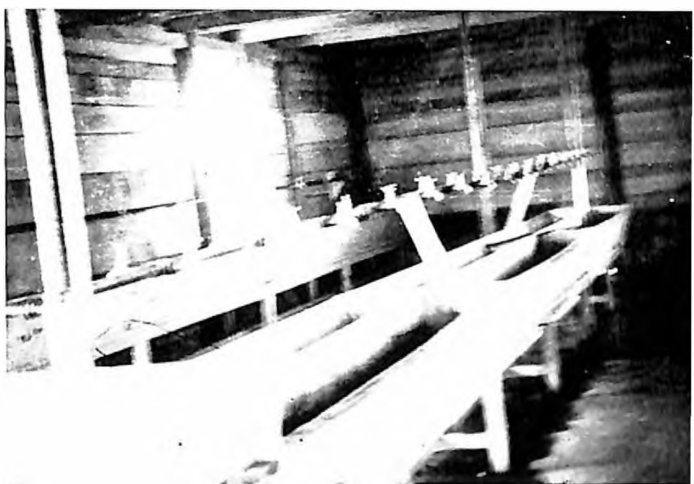

Ambulanta u logoru

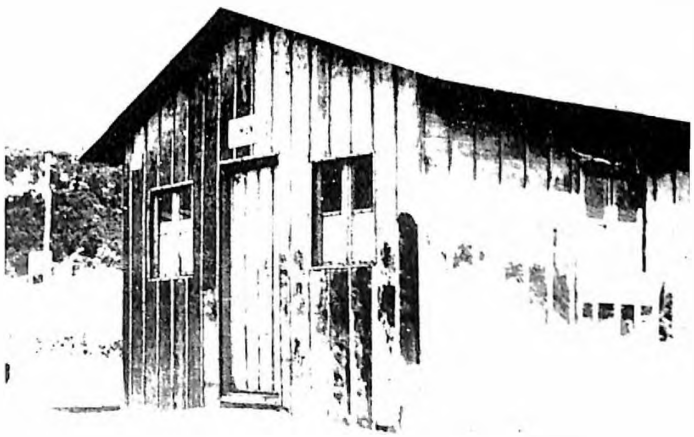
Prostorija za pripremanje
hrane

Prostorija s primitivnim
uređajem za umivanje

Talijanska uprava logora

Aktivisti u logoru
Danko Nahmijas, Ivo
Šoten, Zlata Rot-Vamošer,
Zlatko Vamošer, Vlatka
Vajs, Bruno Prister, Hilda
Krautblat, Mira Ledereu
i Laci Seko

Grupa om adinaca-
-aktivista u Kraljevičkom
logoru

uslovi za održavanje lične higijene logoraša, kao ni uslovi za higijensku pripremu hrane za sve logoraše. Prostorija za umivanje bila je vrlo primitivna, a isto tako i prostorija za pripremanje hrane.

Organizaciju unutrašnjeg uređenja logora, održavanje reda i discipline, kao i pripremanje hrane prepustila je logorska uprava samim logorašima. U vezi s tim bilo je potrebno da logoraši izaberu rukovodstvo koje je trebalo da rešava brojne probleme, počevši od ishrane i smeštaja, pa do kulturnog, prosvetnog i zabavnog života u logoru. To rukovodstvo, u stvari, bio je narodnooslobodilački odbor (NOO), koji su logoraši izabrali tajnim glasanjem. Taj odbor je formirao razne ekipe koje su se brinule o poboljšanju higijenskih uslova života, kao i o organizaciji kulturnog, prosvetnog i zabavnog života u logoru.

Pomenuli smo da su talijanski lekari rukovodili zdravstvenom službom u logoru. Međutim, oni se nisu dovoljno starali o zdravlju logoraša, što je uslovalo, pored teških higijenskih uslova i slabe ishrane, pojavu oboljenja kod većeg broja logoraša, naročito dece i starijih osoba. To je prisililo logorsku upravu da u mestu Rab, tj. van logora, uredi logorsku bolnicu u prostorijama bivšeg hotela »Adria«, a budući da je broj težih bolesnika stalno rastao, formirana je još jedna bolnica u prostorijama bivšeg hotela »Imperial«. Te bolnice su vodili talijanski lekari, a pomoćno sanitetsko osoblje su bile časne sestre. Za čistoću u bolnicama brinule su se Jevrejke logorašice. Po oslobođenju logora zdravstvena služba je prešla u ruke jevrejskih lekara, a za upravnika bolnice postavljen je dr Bela Kon, hirurg, dok je administraciju vodio Marko Šprung.

Broj interniranih Jevreja u logoru na Rabu

O broju interniranih Jevreja u logoru na Rabu ne postoje autentični podaci. Spiskovi logoraša evakuisanih s Raba na oslobođenu teritoriju Like, Korduna i Banije uništeni su u toku 6. neprijateljske ofanzive na Kordunu. Spiskovi su se nalazili kod članova Komisije za evakuaciju logoraša.⁴¹ Podaci o broju logoraša do kojih smo došli ispitivanjem preživelih logoraša vrlo su dubiozni i kreću se od 2400 do 4000 lica. Ti podaci su zasnovani isključivo na sećanjima. Tako se u pisменоj izjavi Armina Bergera navodi da je bilo u logoru na Rabu oko 2400 lica.⁴² Verovatno se podaci o broju logoraša, navedeni u knjizi »Zločini fašističkog okupatora i njegovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji« (Beograd 1957) zasnivaju na izjavama preživelih logoraša. Na strani 122. u toj knjizi navodi se da je bilo u logoru na Rabu oko 2650 lica, ali se ne pominje izvor tog podatka. Međutim, na istoj strani navodi se da je bilo u dubrovačkom logoru oko 750, a u kraljevičkom oko 1250 lica, što ukupno čini oko 2000 lica. Za preostalih 650 se ne navodi odakle su dovedeni u logor na Rabu, i mi pretpostavljamo da se taj broj odnosi na lica dovedena s otoka Brača i Hvara. Postoji još jedan podatak o broju logoraša na Rabu, naveden u izveštaju Logorskog komiteta KPJ jevrejskog logora, koji je dostavljen Komitetu KPH Pag-Rab, a nosi datum 8. septembar 1943. U njemu doslovce stoji: »U oba logora (»Dubrovački logor« i »Logor Kraljevica« — prim. J.R.) nalazi se

⁴¹ Izveštaj cit. pod br. 14.

⁴² Pismeni izveštaj od 13. I. 1966, u arhivu JIM.

internirano oko 2500 osoba, među njima veliki broj dece, žena i staraca«. ⁴³ S obzirom na to da se radi o izveštaju Logorskog komiteta KPJ, moglo bi se pretpostaviti da su podaci o broju logoraša tačni. Međutim, u Jevrejskom isto-rijskom muzeju u Beogradu naišli smo na jedan dokumenat na nemačkom jeziku za koji nismo mogli utvrditi poreklo. U tom dokumentu doslovce stoji:

»KONZENTRATIONSLAGER«
Insel R A A B
Juni 1943 — Ende 1943

Das Konzentrationslager auf der Insel Raab lag in einer wüsten öden Gegend, gänzlich abgesondert und unter strenger italienischer Bewachung.

Im Juni 1943 wurden hier aus den Lagern in Dubrovnik, Hwar, usw. etwa 3500 Juden konzentriert.« ⁴⁴

(Konzentracioni logor — ostrvo Rab — jun 1943 — kraj 1943.

Konzentracioni logor na ostrvu Rabu nalazio se u pustom usamljenom kraju, potpuno izdvojen i pod strogom talijanskom stražom. Juna 1943. koncentrisano je ovde oko 3.500 Jevreja iz logora u Dubrovniku, na Hvaru itd.).

Taj dokumenat nas je primorao da sve podatke o broju logoraša koje smo napred naveli primimo s rezervom i da pokušamo daljim istraživanjima utvrditi bar približan broj logoraša. Pristupili smo traganju za sačuvanom dokumentacijom i uspeli smo doći do većeg broja dokumenata, odnosno spiskova logoraša, koji su najvećim delom nepotpuni. Sem toga koristili smo se izjavama preživelih logoraša, koji su nam dali imena većeg broja Jevreja interniranih na Rabu. Pomenućemo spiskove do kojih smo uspeli doći:

Nepotpuni spisak Jevreja evakuisanih s Raba na oslobođenu teritoriju Like, Korduna i Banije, koji je sačuvao Aleksandar Piliš; ⁴⁵

nepotpuni spisak lica koja su s Raba stupila u NOV, a koji je sačuvao Aleksandar Piliš; ⁴⁶

spisak lica koja je lekarska komisija na Rabu septembra 1943. oglasila privremeno nesposobnim za evakuaciju na oslobođenu teritoriju, kao i lica koja su zbog potrebe službe trebala do daljeg da ostanu na Rabu; ⁴⁷

nepotpuni spisak lica određenih za evakuaciju, svrstan po grupama; ⁴⁸

spisak lica koja su se nalazila na lečenju u bolnici na Rabu septembra 1943; ⁴⁹

spisak Jevreja u Crikvenici pre njihovog odvođenja u logor u Kraljevicu; ⁵⁰

spisak lica mobilisanih u NOV, odnosno NOP novembra 1943. na oslobođenoj teritoriji, a po naređenju Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) od 13. 11. 1943; ⁵¹

⁴³ Fotokopija izveštaja u JIM, dok. broj 1669.

⁴⁴ Dokumentat u JIM, reg. br. k. 24-4-2/7.

⁴⁵ Dokumentat u JIM, dok. broj 3687.

⁴⁶ JIM, br. 3685.

⁴⁷ JIM, br. 3688.

⁴⁸ JIM, br. 3695.

⁴⁹ JIM, br. 3696.

⁵⁰ Dokumentat-mikrofilm u JIM.

⁵¹ JIM, br. 3689.

nepotpuni spisak boraca Jevrejskog rapskog bataljona;⁵²
anketni listovi demografskog popisa članova jevrejskih opština u 1971. godini;

kartoteka Jevreja učesnika u NOR, u ličnoj arhivi J.R.

Na osnovu navedenih spiskova i izjava preživelih logoraša sačinili smo spisak Jevreja u logoru na Rabu, koji obuhvata 3366 lica. U taj spisak nisu unesena lica koja su samoinicijativno prešla u Italiju po njenoj kapitulaciji, jer za njih nismo raspolagali potrebnim podacima. To je bila grupa od 211 lica, kako navodi Drago Plenča u članku »Jugoslavenski zbjeg«.⁵³ Prema tome, na Rabu je bilo oko 3600 interniranih Jevreja, a taj broj odgovara broju koji se navodi u pomenutom dokumentu na nemačkom jeziku.

U sledećem pregledu prikazaćemo broj logoraša po godinama starosti i polu na osnovu našeg spiska, koji sadrži podatke za 3356 lica. Prema tome, u pregledu neće biti prikazano 211 lica, koja pominje Plenča, jer za ta lica ne raspoložemo potrebnim podacima.

Do 15. g.	15—20		20—30		30—40		40—50		50—60		preko 60		Svega			
m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	dece	m	ž	Svega	
503	81	137	245	298	233	378	297	357	274	265	151	147	503	1281	1582	3366
14,9%	6,6%	16,4%	17,5%	19,6%	16,1%	8,9%	14,9%	38,1%	47,0%							
nepoznato starost i pol															211	
															Svega	3577

U pregledu smo, pored brojčanog odnosa logoraša po godinama starosti i polu, prikazali i njihov procentualni odnos, jer su ta dva faktora od posebnog značaja u brojčanoj analizi učešća Jevreja iz rapskog logora u NOR, o čemu će biti kasnije govora.

Iz pregleda se vidi da je u logoru bilo dece i lica starijih od 50 godina oko 40% u odnosu na ukupan broj interniranih lica. Među internircima je bio i veći broj bolesnih i iznurenih, jer jedno i po godišnja konfinacija u »Zoni II«, sedmomesečna internacija u logorima koji su prethodili logoru na Rabu, kao i tromesečna internacija u tom logoru ostavile su teške psihičke i zdravstvene posledice kod velikog broja logoraša. To je bio život pun neizvesnosti i teških psihičkih potresa.

Iako su uslovi života u jevrejskom logoru na Rabu bili veoma teški, ipak su oni bili povoljniji nego u slovenačkom delu logora. Jevrejski logoraši nisu vođeni na prisilne fizičke radove kao što je bio slučaj sa slovenačkim logorašima. Takav odnos prema jevrejskim logorašima naredila je viša talijanska ko-

⁵² JIM, br. 3877.

⁵³ *Istorija radničkog pokreta*, 4, Beograd 1967.

manda. To se vidi i iz jednog akta, koji je Komanda 2. armije 14. 7. 1943. pod br. 9422/AC dostavila svojoj intendanturi. U aktu se kaže da se Jevreji u logoru na Rabu imaju tretirati kao internirci, ali s obzirom na njihov heterogeni sastav (pol, starost, socijalni sastav) potrebno je prema njima primeniti poseban postupak, koji treba da se ogleda u sledećem:

sprovoditi sistematsko poboljšanje smeštaja jevrejskih interniraca, u čemu treba da učestvuju i internirci (inženjeri, majstori i dr.);

primeniti odgovarajuću toleranciju, ali da se ne prekorače propisane norme u odnosu na red i disciplinu u logoru;

poboljšati ishranu u granicama mogućnosti;

obezbediti uslove za otvaranje osnovne škole i gimnazije, koje će pohađati deca i mladići;

dozvoliti otvaranje biblioteke u logoru koristeći se knjigama kojima raspolažu internirci;

dozvoliti održavanje kulturnih i umetničkih priredaba;

omogućiti rad jednoj zubnoj stanici u kojoj će raditi dentisti logoraši;

omogućiti formiranje raznih uslužnih radionica;

dozvoliti internircima kupanje u moru, čime će se ublažiti nestašica vode za održavanje lične higijene.⁵⁴

Zahvaljujući merama koje su sami jevrejski logoraši preduzeli u cilju poboljšanja životnih uslova, kao i tolerantnijem postupanju talijanske logorske uprave, život u logoru na Rabu bio je relativno snošljiv.

Organizazione pripreme u logoru na Rabu za uključivanje logoraša u NOR

I pored velikog broja lica raznog pola i uzrasta, koja su bila koncentrisana na jednom ograničenom prostoru, uspelo se za relativno kratko vreme organizovati život i rad u logoru zahvaljujući stečenim iskustvima u organizovanju logorskog života u logorima koji su prethodili rapskom. Dobro sprovedena organizacija doprinela je da život u logoru bude snošljiviji, a sem toga onemogućila talijanskoj upravi da logoraše odvodi na prisilne radove, kao što je bio slučaj sa slovenačkim logorašima.

Od posebnog značaja je bila organizacija koju su postavili članovi KPJ i SKOJ-a u vezi s uključivanjem logorskih masa u oslobodilački front, kao i u narodnooslobodilački rat u datom momentu. Međutim, pogrešno bi bilo zaključiti da su te pripreme bile preduzete prvi put u logoru na Rabu. One su zapravo otpočele još u prethodnim logorima, doista u nešto manjem obimu. Navešćemo neke podatke:

Dubrovački logor: neposredno po formiranju logora pristupilo se radu na uključivanju logoraša u oslobodilački front, a inicijator je bio ing. Evald Erlih, član KPJ od 1939. To je bilo novembra 1942.⁵⁵ Sem njega u logoru je bilo još nekoliko članova KPJ i SKOJ-a, koji su formirali partijsku ćeliju, a za sekretara

⁵⁴ Dokumentat u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-821), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 844-845.

⁵⁵ Pismena Izjava Davida-Đače Kabilija, JIM. dok. br. 3675.

je izabran Viktor Hajon, krojački radnik iz Dubrovnika i član KPJ od 1941. Sekretarijat te partijske organizacije bio se povezao s ilegalnom partijskom organizacijom na Lopudu, a veza je održavana preko Gvozdena Rašice, člana gradskog komiteta KPJ u Lopudu. Od tog komiteta logorska partijska organizacija dobijala je partijski materijal kao i vesti o vojnopolitičkoj situaciji u svetu i zemlji. Rad partijske organizacije u logoru odvijao se po sistemu trojki, a sem toga organizovano je i nekoliko grupa simpatizera KPJ — aktivista sa po 3 do 4 člana u grupi. Članovi KPJ i SKOJ-a bili su zaduženi za rad na ideološko-političkom uzdizanju članova grupa aktivista.

U logoru je formiran i Narodnooslobodilački odbor (NOO), koji se povezao s ilegalnim NOO u Lopudu, a veza je održavana preko sekretara tog odbora Ivana Krafta. Pored brojnih zadataka koje je izvršavao taj odbor u logoru u vezi s poboljšanjem uslova života logoraša, on je organizovao prikupljanje sanitetskog materijala, lekova i finansijskih sredstava za partizanske jedinice, kao i otkup obezbnica Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ).⁵⁶

Logor u Kraljevici: u logoru je postojala veća grupa naprednih logoraša, odnosno pristalica NOP. Iz te grupe najaktivniji su bili dr Hinko Gotlib, dr Aleksandar Goldštajn, prof. Bruno Prister, dr Ivan Berkeš, ing. Pavle Ungar i Ladislav Seke. Formirana je i grupa naprednih omladinaca u kojoj su se isticali Danko Nahmijas, Zlatko Vamošer. Vlatka Vajs, Dragica Vajnberger, Ivo Šoten, i dr.⁵⁷ Ta grupa je bila tako dobro organizovana da Talijani i pored mnogih pokušaja i pretnji nisu uspeali primorati logoraše da idu na prisilne radove u brodogradilište. Ona je vodila i uspešnu borbu protiv jedne manje grupe logoraša »protalijanski«
rastrujene, koja je ubrzo razbijena.

Napredna omladinska grupa interzivno je radila na svom ideološko-političkom uzdizanju. Ona se povezala s partijskom organizacijom u Tuhobiću, od koje je dobijala partijski materijal, kao i vesti o vojnopolitičkoj situaciji. Grupa je iskoristila jedan požar u logorskoj kuhinji i zatražila od uprave logora da se dozvoli formiranje »Vatrogasne čete«. Po odobrenju četa je formirana i dobila naziv »Giuventu ebra littoria«. U njoj je bilo oko 50 omladinaca, a za komandira je postavljen Vajs.⁵⁸ Međutim, razlog formiranja te čete bila je potreba da u logoru postoji jedna polulegalna vojna formacija, koja bi stupila u dejstvo ako bi došlo do napada na logor. Sem toga, trebalo je da ta četa u datom momentu preraste u čisto vojnu jedinicu, koja bi stupila u redove NOV. Četa je bila podeljena na vodove i desetine i s njenim ljudstvom izvođena je redovno vojna obuka. Svi pripadnici te čete stupili su po oslobođenju Raba u NOV.⁵⁹

U vreme boravka u logoru u Kraljevici komponovao je prof. Bruno Prister revolucionarnu poemu koristeći se motivima iz španske revolucije. Poema je izvedena na jednom koncertu u logoru.⁶⁰

⁵⁶ A. Kamhi — M. Levinger, *Pokret otpora među Jevrejima Bosne i Hercegovine interniranim na Lopudu i Rabu*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u BiH, Sarajevo 1966, str. 255.

⁵⁷ Pismena izjava prof. dr Aleksandra Goldštajna i prof. Bruna Pristera, u ličnoj arhivi J.R.

⁵⁸ Dokument u Nacionalnom arhivu, Vašington (I-T-821), mikrofilm u Institutu za savremenu istoriju, Beograd, rolna 405, snimak 139.

⁵⁹ Usmena izjava prof. dr Ivana Berkeša.

⁶⁰ Pismena izjava prof. Bruna Pristera, u ličnoj arhivi J.R.

Na Hvaru: među jevrejskim izbeglicama interniranim na Hvaru bilo je nekoliko članova KPJ i SKOJ-a, koji su već 1941. formirali partijsku organizaciju. Za sekretara organizacije izabran je Jozef Albahari-Čučo, predratni član KPJ iz Sarajeva. Članovi sekretarijata te organizacije su bili: Marcel-Marci Vajs, Ela Samakovlija, Beba Samakovlija i Moric-Moco Kampos. Organizacija se povezala s ilegalnom partijskom organizacijom na Hvaru, a veza je održavana preko Franje Novaka-«Franjić». Sem toga, formiran je i NOO, a članovi tog odbora bili su pomenuti članovi sekretarijata partijske organizacije. Narodnooslobodilački odbor izdavao je povremeno Bilten preko kojeg su izbeglice bile upoznate s vojnopoličkom situacijom.

Partijska organizacija posvetila je posebnu pažnju pripremama za odlazak jedne veće grupe omladinaca u partizane. Odlazak je bio planiran za početak 1943. godine. Do ostvarenja te akcije nije došlo, jer pripreme nisu bile izvršene dovoljno konspirativno. Za njihov odlazak doznala je jedna grupa Jevreja izbeglica, koja je, iz bojazni da će uslediti represalije od strane Talijana zbog bekstva tih omladinaca, izvestila talijansku komandu. Tako je propala jedna vrlo lepo zamišljena akcija, a glavni organizatori te akcije — Ela i Beba Samakovlija bile su uhapšene i kasnije prebačene u logor na Rabu. Samo su dvojica omladinaca uspela da se prebace partizanima.⁶¹

Međutim, jedna grupa od 15 omladinaca uspela je nešto kasnije da se uključi u partizanske jedinice. O tome je Zapovjedništvo III domobranskog zbora iz Sarajeva dostavilo izveštaj Glavnom stožeru oružanih snaga u Zagrebu pod br. 626 od 23. III 1943.⁶²

Na Braču: među interniranim Jevrejima na Braču bilo je nekoliko članova KPJ i SKOJ-a, kao i veći broj naprednih omladinaca. Glavni organizator naprednog pokreta među jevrejskim izbeglicama na Braču bio je Franjo Špicer (Ervin Šinko), koji je učestvovao u mađarskoj revoluciji i raspolagao određenim iskustvima u organizovanju otpora. On je bio izabran od jevrejskih izbeglica kao predstavnik, koji će zastupati njihove interese pred talijanskim vlastima. Sem toga, rukovodio je ideološkim kursovima u koje je bio uključen veći broj omladinaca.

U cilju obaveštavanja jevrejskih izbeglica o vojnopoličkoj situaciji, organizovane su »Zidne novine«, koje je uređivao Vlado Salcberger.

Već prvih dana je napredna grupa uspostavila vezu s ilegalnom partijskom organizacijom u mestu Selca (Brač), a veza je održavana preko nekog Joze zvanog »Papa«. U MK SKOJ-a za Selce bio je kooptiran za člana Jozef Papo, rodom iz Makarske.⁶³

Iz prednjeg se vidi da su u logorima u kojima su Jevreji bili internirani pre dolaska na Rab, postojale određene organizacije koje su aktivno delovale. Njihovo delovanje bilo je usmereno u dva pravca: na poboljšanje uslova života i na aktiviranje logoraša za njihovo uključivanje u oslobodilački front. Nosioci te delatnosti bili su članovi KPJ i SKOJ-a, kao i napredni omladinci. U tom radu stečena su određena iskustva, koja su iskorišćena u logoru na Rabu.

⁶¹ Pismena izjava Ing. Ele Samakovlija od 28. 6. 1968, u arhivi JIM I od 4. 6. 1971, u ličnoj arhivi J. R.

⁶² Dokumentat u Vojnoistorijskom Institutu Beograd, reg. br. 79, 40/3—2.

⁶³ Usmena izjava Vlade Salcbergera.

Zahvaljujući ranije stečenim iskustvima, kao i činjenici da je na Rabu bio koncentrisan veći broj članova KPJ i SKOJ-a i naprednih omladinaca, rad na organizovanju normalnog života u logoru i na pripremama za uključivanje u NOR tekao je znatno brže i bio je svestraniji.

Već prvih dana po dolasku u logor na Rabu pristupilo se formiranju narodnooslobodilačkog odbora. S obzirom da je logor bio podeljen na dva dela — »Dubrovački logor« i »Logor Kraljevica« — to je u svakom od njih formiran poseban NOO. Članovi NOO u »Dubrovačkom logoru« bili su ing. Evald Erlih, Viktor Hajon, dr Lav Singer i Valika Singer, a u »Logoru Kraljevica« Franjo Špicer (Ervin Šinko), Jozef Albahari-Čučo, Ela Samakovlija, dr Aleksandar Goldštajn, ing. Pavle Ungar i Moric-Moco Kampos.⁶⁴ U cilju objedinjavanja rada tih dvaju NOO formiran je izvršni odbor NOO za jevrejski logor u koji su ušli predstavnici jednog i drugog dela logora. Predsednik tog Izvršnog odbora bio je Viktor Hajon, blagajnik Jakob Kajon, a članovi Franjo Špicer (Ervin Šinko), dr Lav Singer, dr Aleksandar Goldštajn i Mirko Levinger.⁶⁵ Zadatak NOO bio je da radi na poboljšanju uslova života (smeštaja i ishrane), organizuje prosvetni, kulturni i zabavni život u logoru, kao i da prikuplja lekove, sanitetski materijal i novac za parti-zanske jedinice. Za svaki od navedenih sektora postojale su određene ekipe.

U svakom delu jevrejskog logora formirane su i partijske organizacije, a njihov rad objedinjavao je Logorski komitet KPJ. O broju članova tog Komiteta postoje različiti podaci. U pomenutom izveštaju Logorskog komiteta od 8. 9. 1943. stoji da se Komitet sastoji od 4 člana, bez navoda njihovih imena. U pismenoj izjavi ing. Ele Samakovlije od 28. 6. 1968. (u arhivi Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu) pominju se sledeća lica koja su bila članovi tog Komiteta: Viktor Hajon (sekretar), ing. Evald Erlih, Jozef Albahari-Čučo, Ela Samakovlija, Moric-Moco Kampos i Mirko Levinger. Prema tome, Komitet je brojao 6 članova.⁶⁶ S obzirom na to da je Ela Samakovlija bila član tog Komiteta od njegovog formiranja možemo smatrati da su njeni podaci o broju članova Komiteta tačni. Tog je mišljenja i Lea Abinun-Salcbberger, kao i Vlado Salcbberger. Prema izjavi Vlade Salcbbergera, Komitet je organizovao i »Rukovodeći aktiv logorskih sektora« u kojem su bili, pored njega, Marcel-Marci Vajs i Majo Hajon. Svaki od njih bio je zadužen određenim sektorom rada. Salcbberger je bio zadužen za rad s omladinom u »Logoru Kraljevica«, dok zaduženja Vajsa i Hajona nismo mogli utvrditi (poginuli u NOR).

Sve to govori da je u logoru na Rabu postojala jaka partijska organizacija koja je uspešno delovala u sredini u kojoj je bilo nekoliko hiljada lica raznog uzrasta i raznih političkih shvatanja. Treba imati na umu i činjenicu da je ona morala delovati u najstrožoj konspiraciji, kako njeni članovi ne bi bili otkriveni od talijanske logorske uprave.

Pomenuli smo da je talijanska logorska uprava preduzela stroge mere da bi sprečila svaki kontakt između jevrejskog i slovenačkog logora. No, i pored toga, Komitet KPJ jevrejskog logora uspeo je da uspostavi vezu i tesnu sa-

⁶⁴ Pismena izjava Flora Tolentino-Devčić za »Dubrovački logor«, u arhivi JIM, dok. br. 3676 i pismena izjava dr Aleksandra Goldštajna za »Logor Kraljevica«, u ličnoj arhivi J.R.

⁶⁵ Pismena izjava Aleksandra Piliša i Jakoba Kajona od 25. 3. 1945, dokumentat u arhivi JIM.

⁶⁶ Pismena izjava ing. Ele Samakovlije od 28. 6. 1968, u arhivi JIM dok. br. 3707.

radnju sa Komitetom slovenačkog logora, čiji je sekretar bio Jože Jurančič. U cilju što bolje saradnje između ta dva komiteta formiran je Komitet KPJ za oba logora s tim što je za sekretara izabran Jože Jurančič, a za člana Viktor Hajon. Komitet je izradio plan za oslobođenje logora u datom momentu, kao i plan za uključivanje logoraša u NOR. U vezi s tim osnovan je unutar Komiteta Vojni odsek kojim je rukovodio Franc Potočnik.⁶⁷ Zadatak tog odseka bio je da unutar jevrejskog i slovenačkog logora stvori jezgro iz kojeg će izrasti vojne jedinice koje će se uključiti u sastav NOV.

Komitet KPJ jevrejskog logora uspostavio je vezu i saradnju i sa Komitetom KPJ na Rabu. Za održavanje veze između ta dva komiteta određeni su od Komiteta jevrejskog logora Viktor Hajon i Flora Tolentino, a od Komiteta KPJ Rab Antun Domjan i Vinko Bakota.⁶⁸

U cilju koordiniranja rada između NOO jevrejskog logora i Narodnoosvobodilne fronte (NOF) slovenačkog logora formiran je Izvršni odbor NOO za oba logora. Sekretar Izvršnog odbora bio je Jože Jurančič, a član Viktor Hajon. Prema tome, u Izvršnom odboru za oba logora bila su ista lica kao i u Komitetu KPJ za oba logora, jer je na taj način bilo najlakše koordinirati rad NOO, odnosno NOF i partijskih komiteta. Od strane slovenačkog logora određeni su za održavanje veze s Izvršnim odborom NOO jevrejskog logora Drago Kunc, Franc Šlajpah i Jože Valentinčič.⁶⁹

Iz prednjeg se može zaključiti da je u logoru postojao vrlo aktivan rad po svim sektorima. Ta aktivnost bila je usmerena u dva pravca: na poboljšanje uslova života u logoru i na pripreme za aktivno uključivanje logoraša u NOR. U vezi s poboljšanjem uslova života u logoru bile su preduzete mere za poboljšanje ishrane i smeštaja, kao i higijenskih uslova. Radilo se i na organizovanju kulturnog i zabavnog života u logoru. U vezi s tim osnovana je biblioteka, održavana su predavanja i dr. Od posebnog značaja bio je rad ilegalne tehnike, koja je izdavala bilten i vesti i blagovremeno upoznavala logoraše sa stanjem na našim i drugim frontovima. Posebna pažnja bila je posvećena radu s omladinom, kako njenom ideološko-političkom uzdizanju tako i pripremi za uključivanje u NOV. Takođe treba istaći formiranje jedne čete od 150 omladinaca, kao jezgra buduće borbene jedinice, koja će se uključiti u sastav NOV. O toj četi biće kasnije više govora.

Za pravilno sprovedenu organizaciju u logoru velika zasluga pripada starijemu revolucionaru Franji Špiceru (Ervin Šinko), koji je raspolagao bogatim iskustvima iz svog ranijeg revolucionarnog rada.

Pomenuli smo da u arhivi Jevrejskog istorijskog muzeja postoji fotokopija izveštaja koji je Komitet KPJ jevrejskog logora uputio 8. 9. 1943. Komitetu KPH za Pag i Rab. Mi ćemo taj izveštaj u celosti izneti iz dva razloga: prvo, što su u njemu dati vrlo interesantni podaci o radu partijskih i drugih organizacija u jevrejskom logoru; i drugo, što se neki podaci u izveštaju ne slažu s podacima do kojih smo došli na osnovu sačuvanih dokumenata i izjava preživelih logoraša.

⁶⁷ Izjava Stanislava Runka i Franca Sušterčiča od 14. 4. 1967, koju je zapisao Aleksandar Lebl, u ličnoj arhivi A. Lebla.

⁶⁸ Pismena izjava Flоре Tolentino-Devčić, u arhivi JIM, dok. br. 3676.

⁶⁹ Izjava Vere Hrašćak-Bebler i Antona Vratuše od 14. 2. 1967, koju je zapisao Aleksandar Lebl, u ličnoj arhivi A. Lebla.

-Logorski Komitet
K. P. za kampo II i III
Rab, 8. IX. 1943.

Drugarskom komitetu K. P. H. Pag-Rab
Velebit

Dragi drugovi!

Odgovarajući na upit upućen drugarskom Komitetu Slov. int. (Slovenačkih interniraca — prim. J.R.) na Rabu, prilažemo Vam stanje organizacije u jevrejskim logorima II i III (misli se na »Dubrovački logor« i »Logor Kraljevića« — prim. J.R.).

U oba logora nalazi se oko 2.500 osoba, među njima veliki broj djece, žena i staraca.

Čitavim radom u oba logora rukovodi jedna partijska organizacija od 4 člana. Rad se odvija u najužoj saradnji s drugarskim Slov. Komitetom, te je organizovan po istim principima, kao i u ostalim neoslobodenim mjestima. On se odvija u slijedećim pravcima.

1) Rad po partijskoj liniji. Održavaju se redoviti sastanci rukovodstva i grupa gde se pojedinci upoznaju sa osnovama Marksizma-Leninizma (u posjedu smo Anti-Dühringa, Uvoda u dijalektički materijalizam i nekoliko brošura), podiže im se klasna svijest i borbeni moral. Rad obuhvaća 77 ljudi. Napominjemo da pretežna većina ovih radi u dolje navedenoj organizaciji NOF kako bi u istu unijeli borbeni duh i sprovodili ispravnu liniju.

2) Organizacija NOF. Rad je organizovan po sistemu grupa od 3 do 5 osoba. Populariše se ideologija NOF, partizanska borba, obaviještavaju se o dnevnim događajima i o izdajničkoj ulozi Londonske vlade i njenih slijedbenika. Vrš se skupljanje Narodne pomoći. O istome smo obavijestili M. K. Rab tražeći dispozicije, što da s njome učinimo; nismo dobili nikakve upute, tako da smo jedan manji dio upotrijebili za naše oskudne i bolesne drugove. Održavaju se sanitetski kursevi, koje drže drugovi ljekari, te se skuplja sanitetski materijal. U sedmičnim izvještajima štampaju se komentari o političkoj situaciji i ideološki članci. Ujedno N. O. odbor rukovodi sa javnim životom u logoru. Ovaj rad obuhvaća 190 muškaraca.

3) AFŽ. Rad je isti kao u tač. 2. Drugarice se izobražavaju kao bolničarke te ova organizacija obuhvaća 78 žena i djevojaka.

4) SKOJ. Rad SKOJ-a vodi forum sa 3 aktiva. Obuhvaćena omladina izgrađuje se ideološki na materijalu kojega posjedujemo sami i referata koje mi izrađujemo. Obuhvaća 105 omladinaca i omladinki.

5) Čitav rad je usredotočen na odgoju boraca za NOV. Raspoložemo jednom četom u jačini od 150 boraca, formiranim u vodove i desetine sa komandirima, vodnicima i desetarima (to su vojnički izobraženi drugovi). Osim toga organizovan je sanitetski odred za jačinu jednog bataljona (600 ljudi). Odred ima svoj štab, sastavljen od komandira, komesara, intendanta, ljekara i tehničara.

Za tehničku službu raspoložemo sa piscima strojevima, šapirografima, ali je malo papira.

U logoru postoje još dvije grupacije, nadahnute izrazito četničkim duhom, bez ikakve veze iz vana i bez unutarnje organizacije. Grupacije su osnovane na ličnim vezama. Jačina ovih je oko 50 osoba. Ne razvijaju naročitu aktivnost, pa ni u propagandnom programu.

Za daljnji uspješni rad nužno bi nam bila potrebna revolucionarna literatura, naročito istorija KP i po mogućnosti jedna politička ekonomija. Osim toga Vas molimo da nam redovito dostavljate što svježije izvještaje partizanske borbe kao i partijski propagandistički materijal. To je naročito važno stoga što moral i otpornost ljudi, uslijed duge internacije i nepovezanosti sa svakidašnjim događajima, naglo opada.

Mislimo da smo Vam na ovaj način podnijeli iscrpan izvještaj našega rada i organizacije, naglašavajući da stojimo na raspolaganju NOF-a i da svi želimo da što prije stupimo u redove aktivnih boraca.

Uz drugarski pozdrav — S. F. — S. N.

Logorski komitet KP za
kampo II i III
sekretar«
(potpis nečitak)

Podaci u tom izvještaju su vrlo dragoceni, jer se iz njih može doneti zaključak o velikoj aktivnosti raznih organizacija u logoru. No, potrebno je osvrnuti se na neke podatke u tom izvještaju koji na osnovu podataka u nekim drugim sačuvanim dokumentima, kao i izjava nekih preživelih logoraša, ne odgovaraju činjeničnom stanju. Mi ćemo se ukratko osvrnuti na neke od tih podataka.

Izveštaj nosi datum 8. 9. 1943. Međutim, toga dana došlo je do kapitulacije Italije, a to se ne pominje u izvještaju, iako je to bio istorijski događaj i za sam logor. Toga dana održan je masovan miting logoraša na kojem je doneta odluka o oslobađanju logora. Stoga pretpostavljamo da je izvještaj ranije napisan i da je greškom stavljen datum 8. septembar, umesto 8. avgust. U prilog tome govori i sledeća rečenica u izvještaju »... To je naročito važno stoga što moral i otpornost ljudi, uslijed duge internacije i nepovezanosti sa svakidašnjim događajima, naglo opada.« O opadanju morala u logoraša može se govoriti do dana kapitulacije Italije, tj. pre 8. 9. 1943. Kapitulacija Italije i oslobodjenje logora su imali za posledicu nagao porast morala u logoraša.

Za podatak u izvještaju da je u logoru bilo oko 2.500 lica možemo bez rezerve tvrditi da je netačan. Već smo pre naveli da smo na osnovu većeg broja sačuvanih dokumenata utvrdili da je u logoru bilo oko 3.500 lica. Da li se radi o grešci pri kucanju, pa je umesto 3.500 otkucano 2.500? No, u svakom slučaju, broj logoraša je iznosio oko 3.500

U izvještaju se navodi da je Logorski komitet KPJ brojao 4 člana. Mi smo napred naveli izjave ing. Ele Samakovlije (koja je bila član tog Komiteta), Vlade Salcbergera, Lee Abinun-Salcberger i dr., koji su tesno saradivali s Komitetom, o postojanju 6 članova Komiteta.

Neki podaci u izvještaju nisu dovoljno obrazloženi, pa ostavljaju čitaocu u dvoumici u pogledu stvarnog stanja. Osvrnućemo se na neke od njih:

podatak da je partijska organizacija obuhvatila 77 lica u radu na ideološko-političkom uzdizanju ne objašnjava da li su svi bili članovi KP. ili su tu obuhvaćeni i simpatizeri. Prema mišljenju nekih preživelih članova KP, partijska organizacija nije imala u svom sastavu toliko broj članova i verovatno se radilo i o simpatizerima;

isti je slučaj i u odnosu na broj članova SKOJ-a. Navodi se da je bilo u skojevskoj organizaciji 105 članova. Nije dato objašnjenje da li su ti omladinci bili članovi SKOJ-a pre dolaska u logor na Rabu, ili su neki primljeni u članstvo u samom logoru. Prema izjavama preživelih omladinaca, oni nisu bili uključeni u SKOJ po dolasku u jedinice NOV, već su najvećim delom naknadno primljeni u članstvo u jedinicama;

podatak o postojanju »dviiju četničkih grupacija« u logoru može takođe čitaoca nagnati da donese pogrešan zaključak. Nije reč o pristalicama četničke organizacije, koja je postojala u našoj zemlji u toku rata i saradivala s okupatorom. Oni nisu imali veze s takvom organizacijom, niti je takva organizacija postojala u logoru. Prema izjavama preživelih logoraša radilo se o manjoj grupi starijih ljudi koji su ostali privrženi monarhiji, a ne o pristalicama četničke organizacije;

objašnjenje o Sanitetskom odredu u logoru je nepoptuno, jer se iz tog objašnjenja ne može zaključiti da li je u pitanju odred koji je brojao 600 lica, ili sanitetska jedinica koja je po brojnom stanju mogla opsluživati vojnu jedinicu jačine 600 ljudi. U dvoumicu dovodi i podatak da je ta sanitetska jedinica imala svoj štab (komandira, komesara, intendanta i dr.), što govori da se radilo o većoj formacijskoj jedinici. Međutim, prema izjavi ing. Ele Samakovlija, u logoru je formiran sanitetski vod i ona je bila komandir tog voda.

Moramo naglasiti da su nosioci aktivnosti u logoru bili članovi KPJ i SKOJ-a, koji su od Logorskog komiteta KPJ bili zaduženi radom na određenim sektorima: Ela Samakovlija za rad sa ženama (AFŽ), Majo Hajon za rad sa skojevcima, Moco Kamos za vojnu obuku omladinaca, Vlado Salcberger za rad s omladinom, itd. Od posebnog značaja su bile organizacione pripreme koje su sprovedene za oslobođenje logora i uključivanje logoraša u NOR.

Oslobođenje logoraša iz logora na Rabu

Logorski komiteti KP jevrejskog i slovenačkog logora koordinirali su svoj rad u vezi s planom oslobođenja logora. Taj rad se kretao u dva pravca: politički rad unutar logorskih masa i stvaranje jezgra borbenih jedinica koje će učestvovati u oslobađanju logora i koje će, po oduzimanju oružja od talijanskih vojnika, prerasti u veće borbene jedinice i uključiti se u sastav NOV. Sve te pripreme su bile blagovremeno i u potpunosti izvršene.

Prema izjavama nekih logoraša, do oslobođenja logora je došlo pre zvanične kapitulacije Italije, tj. 7. septembra 1943. U članku Kamhi A. — Levinger M: »Pokret otpora među Jevrejima Bosne i Hercegovine interniranim na Lopudu i Rabu« se navodi da je do oslobođenja logora došlo 7. septembra 1943. Međutim, prema izjavama većeg broja logoraša (Aleksandar Lebl, Vlado Salcberger, prof. Bruno Prister i dr.), kao i podacima u nekim objavljenim publikacijama («Rabski zbornik», izd. 1953, »Rab« od Fr. Šušterčiča i »Kako su se oslobodili internirci« od Fr. Potočnika — oba poslednja rada objavljena u 1. tomu knjige »Otpor u žicama«, izd. Beograd 1969), do oslobođenja logora je došlo 8. septembra 1943, tj. na dan kada su logoraši saznali za kapitulaciju Italije. Na osnovu događaja koji su kasnije usledili možemo sa sigurnošću tvrditi da je do oslobođenja logora došlo 8. septembra.

Kada su logoraši saznali za kapitulaciju Italije, sazvali su miting koji je održan u slovenačkom delu logora. Na mitingu su se smenjivali govornici, koji su pozivali logoraše u akciju za oslobođenje logora. U ime jevrejskog logora na mitingu je govorio Franjo Špicar (Ervin Šinko), i dr. Masa je s oduševljenjem prihvatila poziv za oslobođenje logora i goloruka krenula prema logorskoj kapiji,

koju je čuvala naoružana talijanska straža. Iznenadena naglim naletom logoraša, talijanska straža nije pružila otpor i dopustila je da bude razoružana. Logoraši su krenuli prema kasarni logorske straže ne naišavši ni tu na otpor. Činjenica je da je i talijanskim vojnicima bilo dosta rata. Pridružili su se logorašima i uz pesmu je nastalo bratimljenje. Taj momenat su iskoristili omladinci i iz kasarne pokupili oružje i municiju. S tim prvim naoružanjem logoraši su se vratili u logor svesni da od toga dana prestaju biti logoraši. Na logorskoj kapiji talijansku stražu zamenili su naoružani bivši logoraši.

Logorski komiteti jevrejskog i slovenačkog logora bili su svesni da je potrebno brzo delovati i maksimalno iskoristiti povoljan trenutak. Prvenstveno je bilo potrebno formirati vojne jedinice koje će se moći uspešno suprotstaviti eventualnom pokušaju talijanske vojne komande na Rabu da silom uguši pobunu. Do formiranja vojnih jedinica došlo je 9. septembra 1943. U jevrejskom logoru je formiran Jevrejski rapski bataljon čije jezgro je predstavljala već pre pomenuta omladinska četa, dok su u slovenačkom logoru formirana 4 bataljona, a jezgro je predstavljao već postojeći udarni bataljon. Komitet KPJ za oba logora je doneo odluku da se 4 slovenačka i 1 jevrejski bataljon objedine u zajedničku formacijsku jedinicu, koja je dobila naziv Rabska brigada. U toj brigadi jevrejski bataljon je dobio naziv »Peti jevrejski bataljon Rabske brigade«. Za komandanta brigade izabran je Franc Potočnik, a za političkog komesara Jože Jurančič.⁷⁰

Pomenuli smo da je jezgro Jevrejskog bataljona predstavljala omladinska četa. Prilikom formiranja bataljona oduševljeni omladinci masovno su se prijavljivali za uključivanje u njegov sastav. Među njima je bilo i dece do 15 godina starosti. Stoga je formirana vojnolekarska komisija koja je nakon lekarskog pregleda izvršila selekciju prijavljenih omladinaca i omladinki. Borci tog bataljona bili su delimično naoružani oružjem koje su prethodnog dana oduzeli od logorske straže. To je bio slučaj i s borcima slovenačkih bataljona. Međutim, do potpunog naoružanja boraca Rabske brigade došlo je 11. septembra 1943.

Komandant rapskog garnizona pukovnik Cuiuli pozvao je predstavnike jevrejskog i slovenačkog logora na razgovor, nadajući se da će pretnjama uspeti da stiša pobunu. Ispred jevrejskog logora na razgovor su bili upućeni Franjo Spicer (Ervin Šinko) i Moco Kampus. Pre početka razgovora predstavnici oba logora saopštili su pukovniku Cuiuli-u »da se više ne smatraju internircima i da će oni izabrati svoju upravu.« Odlučno su zahtevali da se talijanski vojnici rapskog garnizona razoružaju, a oružje preda njima. Tome se energično suprotstavio Cuiuli, pa su pregovori prekinuti. Cuiuli je svesno otezao s pregovorima nadajući se da će mu u pomoć priteći neka nemačka jedinica, jer se nije mogao osloniti na svoju vojsku, koja više nije htela da ratuje. Logorski komitet je prozreo njegove namere, pa je rešeno da se silom oduzme oružje od talijanskih vojnika. Odluka je doneta 11. septembra 1943. na zajedničkom sastanku s NOO Raba. U takvoj situaciji pukovnik Cuiuli je morao pokleknuti. Predložio je da borcima Rapske brigade preda polovinu naoružanja, što je Logorski komitet prihvatio. Međutim, logorska patrola uspela je tog dana da uhvati pukovnika Cuiuli-a i odvela ga u zatvor. Jedinice su zauzele unapred određene položaje i otpočelo

⁷⁰ *Rabski zbornik*, Ljubljana 1953.

je masovno razoružavanje talijanskih vojnika. Neke jedinice, naročito karabinijeri, pokušale su da se odupru, ali kada su doznali da je Cuiuli uhapšen prestale su sa davanjem otpora.⁷¹

Tom prilikom oduzeto je od talijanske vojske oko 2000 pušaka, 15 puškomintraljeza i 6 topova bez zatvarača.⁷² S tim oružjem naoružana je cela Rabska brigada.

Pukovnik Cuiuli dočekaao je kraj kakav je i zaslužio kao vinovnik pogibije hiljade rodoljubivih Slovenaca. Posle hapšenja koje je izvršeno 11. 9. 1943. zadržan je u zatvoru na Rabu do 17. 9. kada je zajedno sa Rabskom brigadom prebačen na kopno s tim da bude sproveden u Sloveniju, gde je trebalo da mu sudi narodni sud za mnogobrojna nedela. Međutim, 18. 9. 1943. izvršio je samoubistvo u podrumu jednog hotela u Vinodolu, gde je bio zatvoren. Presudio je sebi sam!

Iz sačuvane dokumentacije se vidi da je bila uspostavljena tesna saradnja između rukovodstava jevrejskog i slovenačkog logora. O toj saradnji govori se i u pomenutom izveštaju Komiteta KPJ jevrejskog logora od 8. 9. 1943: »Rad se odvija u najužoj saradnji s drugarskim Slovenačkim komitetom.« Ta saradnja se ogledala u formiranju zajedničkog Izvršnog odbora NOF za oba logora, zajedničkog Komiteta KPJ, donošenju jedinstvenog plana za oslobođenje logora i u zajedničkim akcijama u njegovom oslobađanju.

Međutim, o toj saradnji i zajedničkim akcijama nema ni pomena u dva članka koji su objavljeni u 1. tomu knjige »Otpor u žicama« (Beograd 1969). Autor prvog članka je Franc Šušterčič (»Rab«), a drugog Franc Potočnik (»Kako su se oslobodili internirci«). U prvom članku o jevrejskom logoru stoji samo da je »u maju 1943 stiglo u logor nekoliko stotina Jevreja. Njihovi uslovi života u logoru bili su bolji od uslova drugih interniraca. Osim Jevreja svi su internirci bili podvrgnuti prinudnom radu.« U drugom članku jevrejski logoraši se uopšte ne pominju. U oba članka govori se isključivo o aktivnostima u slovenačkom logoru, a prećutkuje se postojanje zajedničkih organizacija KPJ i NOF. Nigde se ne pominje da su i jevrejski logoraši učestvovali u oslobađanju logora, iz čega bi neupućeni mogli zaključiti da su jevrejski logoraši čekali da ih oslobode slovenački logoraši. Ne pominje se da je bio u sastavu Rabske brigade i Jevrejski bataljon — brigada je imala samo 4 slovenačka bataljona! A u tim slovenačkim bataljonima bio je veći broj bolničarki Jevrejki, ali i one su izostavljene u tim člancima. Izostavljeni su i podaci da su u pregovorima s pukovnikom Cuiulijem, kao i u vojnoj delegaciji koja je 10. 9. 1943. upućena u GŠ Hrvatske učestvovali i predstavnici jevrejskog logora.

Postavlja se pitanje da li su uloga jevrejskog logora i rad njegovih organizacija, možda autorima nepoznati? Na žalost, to ne stoji, Franc Potočnik je bio član zajedničkog Logorskog komiteta KPJ i, prema tome, poznata mu je saradnja između ta dva logora, u prvom redu po partijskoj liniji. Kao komandantu Rabske brigade poznato mu je da je bio u toj brigadi, pored 4 slovenačka, i jedan jevrejski bataljon, kao i da je u sastavu slovenačkih bataljona bio veći broj bolničarki Jevrejki.

⁷¹ Fr. Potočnik, *Kako su se oslobodili internirci*, Otpor u žicama, Beograd 1969.

⁷² Pismena izjava Salamona Plinte, u arhivi JIM, dok. br. 3672.

O tesnoj saradnji između jevrejskog i slovenačkog logora dao je Franc Šušterčič 14. 4. 1967. usmenu izjavu Aleksandru Leblu. Međutim, u svom članku Šušterčič ne pominje tu saradnju.

Nemamo nameru da ulazimo u razloge koji su rukovodili Šušterčiča i Potočnika da tako postupе. Međutim, istorijske činjenice ne smeju se prećutati!

UKLJUČIVANJE JEVREJA IZ LOGORA NA RABU U NARODNOOSLOBODILAČKI RAT

Zahvaljujući intenzivnom radu partijske organizacije unutar logorskih masa, u narodnooslobodilački rat je stupio veliki broj bivših logoraša po oslobođenju logora. Njihovo uključivanje u NOR izvršeno je u dva pravca: mlađi i zdravstveno sposobni su se uključili u sastav NOV, a veliki broj ostalih u narodnooslobodilački pokret (NOP) kao pozadinski radnici na oslobođenim teritorijama.

I Uključivanje u sastav narodnooslobodilačke vojske

Lica koja su se uključila u NOV nisu sva istovremeno stupila u njen sastav. S obzirom na vreme i mesto uključivanja, svrstali smo ih u tri grupe:

1. borci koji su stupili u NOV 9. septembra 1943. na Rabu;
2. borci koji su dobrovoljno stupili u NOV po izlasku na oslobođenu teritoriju, tj. u drugoj polovini septembra i prvoj polovini oktobra 1943;
3. borci koji su mobilisani na oslobođenoj teritoriji novembra 1943.

1. Borci koji su stupili u NOV 9. septembra 1943. na Rabu

U tu grupu svrstali smo borce koji su stupili u NOV neposredno po oslobođenju logora. To su:

- a) borci Jevrejskog rapskog bataljona
- b) bolničarke u sastavu slovenačkih bataljona Rabske brigade
- c) lekari i farmaceuti raspoređeni od strane GŠ Hrvatske u jedinice NOV.

a) Jevrejski rapski bataljon

Uključivanje Jevreja iz logora na Rabu u sastav NOV često se identifikuje s Jevrejskim rapskim bataljonom, što je nepravilno, jer borci u sastavu tog bataljona predstavljaju manji broj uključenih boraca Jevreja iz logora na Rabu u NOR. No, to poistovećenje je donekle i razumljivo s obzirom na politički značaj koji je odigrala borbena jedinica sastavljena isključivo od jevrejskih boraca, bez obzira na to što je ona, iz objektivnih razloga, postojala kao samostalna jedi-

nica kratko vreme. Ona je imala vidnog uticaja na proces mobilizacije i masovno uključivanje ostalih Jevreja na Rabu u narodnooslobodilački rat.

Kada je i kako došlo do formiranja Jevrejskog rapskog bataljona već je rečeno, pa ćemo se u daljem izlaganju osvrnuti na njegovu organizacijsko-formacijsku strukturu i na njegovu kretanje do dana rasformiranja i uključivanja njegovih boraca u druge jedinice NOV.

Iako je Jevrejski rapski bataljon ušao u sastav Rabske brigade, izbor vojnog i političkog rukovodstva bio je prepušten borcima tog bataljona. Za komandanta bataljona izabran je David-Dača Kabiljo, rezervni oficir bivše jugoslovenske vojske, koji je raspolagao potrebnim znanjem iz oblasti taktike i komandovanja. Za njegovog zamenika izabran je Miko Salom, a za političkog komesara bataljona ing. Evald Erlih, predratni član KPJ s potrebnim iskustvom u radu s masama, stečnim u predratnom periodu u rudniku kod Mostara, gde je bio sa službom.

Bataljon je imao u svom sastavu 3 čete, a svaka četa po tri voda. U sastavu bataljona bio je i sanitetski vod. Komandir 1. čete bio je Joži Kabiljo, 2. čete Marcel-Marci Vajs, 3. čete Moric-Moco Kampos, dok je komandir sanitetskog voda bila Ela Samakovlija.

Borci bataljona bili su naoružani puškama, a imali su i nekoliko puškomintraljeza. To oružje bilo je oduzeto od talijanskih vojnika na Rabu.

Ne postoji sačuvana dokumentacija iz koje bi se video brojčani sastav tog bataljona, o čemu postoje različite izjave zasnovane na sećanjima, koja su posle 30 godina izbledela, a mnoga imena zaboravljena. David-Dača Kabiljo, koji je bio komandant tog bataljona, navodi u svom pismenom izveštaju da je bataljon imao oko 200 boraca.⁷³ Lea Abinun-Salberger, koja je bila borac u tom bataljonu, navela je u svojoj usmenoj izjavi da je bataljon imao oko 220 boraca, od kojih 180 muškaraca i 40 žena, odnosno da je svaka četa imala po 60 boraca, a sanitetski vod 40.

Pokušali smo doći do približnog broja boraca u tom bataljonu i na sledeći način. Postoji sačuvana fotografija bataljona na maršu na kojoj se jasno vide borci 1. čete, koji su raspoređeni u 17 redova sa po 4 borca u svakom redu. Prema tome, ta četa je imala 68 boraca. Pod pretpostavkom da su bile sve tri čete istog brojčanog sastava, imale su ukupno oko 200 boraca. Za sanitetski vod smo utvrdili da je imao u svom sastavu 40 drugarica i drugova. Prema tome, bataljon je mogao imati oko 240 boraca. Polazeći od te pretpostavke, pristupili smo traganju za njihovim imenima. Na osnovu nekih pismenih i većeg broja usmenih izjava uspeli smo utvrditi imena za 244 borca, koji su bili u sastavu tog bataljona u vreme njegovog formiranja. U prilogu 1 — dat je spisak boraca Rabskog bataljona, kao i imena lica koja su dala podatke o njima.

U sledećem pregledu prikazaćemo broj boraca Jevrejskog rapskog bataljona po godinama starosti i polu, koji je sačinjen na osnovu podataka do kojih smo uspeli doći.

⁷³ Pismena izjava Davida-Dače Kabilja, u arhivu JIM, dok. br. 3675.

	15—20 g.		20—30 g.		30—40 g.		40—50 g.		50—60 g.		svoga		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
broj	23	12	113	32	53	3	6	—	2	—	196	47	244
u %	14,4		59,3		23,0		2,5		0,8		80,7		19,3

Iz pregleda se vidi da su u sastavu Jevrejskog rapskog bataljona bile mlade osobe, najvećim delom od 20 do 30 godina. U sastavu tog bataljona bio je i sanitetski vod, koji je brojao 40 osoba, i to: 23 bolničarki i bolničara, 4 lekara, 3 farmaceuta, 2 dentista, 4 studenta medicine i 4 studenta farmacije.

Jezgro bataljona sačinjavala je pomenuta Omladinska četa, koja je brojala oko 150 omladinaca. Ta četa bila je oformljena jula 1943. godine i s njom je redovno izvođena vojna obuka.

Među borcima Jevrejskog rapskog bataljona bilo je i 17 omladinaca i omladinki iz Sarajeva, koji su u jesen 1941. prebegli iz Sarajeva u Kalinovik s namerom da se uključe u sastav Kalinovačkog partizanskog odreda. Međutim, tih 17 omladinaca predstavljaju jedan deo grupe koja je otišla u Kalinovik.⁷⁴ Ta grupa omladinaca vraćena je u Sarajevo, na zahtev nekih četničkih elemenata koji su se uvukli u Kalinovački odred. Navedenih 17 omladinaca uspeli su da se prebace na teritoriju Dalmacije, odakle su ih Talijani odveli u logor na Rab, gde su svi stupili u Jevrejski rapski bataljon.

Najveći broj boraca Jevrejskog rapskog bataljona bili su članovi SKOJ-a, a bilo je i nekoliko članova KPJ. Međutim, mnogi od njih, po rasformiranju bataljona i uključivanju u razne jedinice NOV, nisu imali potvrdu da su bili članovi SKOJ-a, pa su u jedinicama naknadno primljeni u članstvo.

Sastav Jevrejskog rapskog bataljona u odnosu na profesije njegovih boraca do rata bio je sledeći:

zanatlija	56	lekara	4
učenika	50	inženjera	4
službenika	42	profesora	3
studenata	28	farmaceuta	3
domaćica	17	pravnika	2
trgovaca	13	dentista	2
trgov. pomoćnika	13	drogerista	1
tehničara	6		
		—————	
		svoga: 244	

⁷⁴ Nismo mogli utvrditi koliki je bio broj omladinaca koji su pošli u Kalinovački odred. Utvrdili smo imena samo za njih 35, od kojih su 14 uhvaćeni od ustaša po povratku u Sarajevo i odvedeni u logor, dok su 21 uspeli prebeći u Dalmaciju; od njih su 17 stupili u Rabski bataljon, a 4 u neke druge dalmatinske jedinice. U Jevrejski rabski bataljon su stupili: Jozef F. Gutman, Izidor Z. Lerer, Isak A. Levi, Moric J. Levi, Marci Vaja (svi su poginuli), Aron Abinun, Š. Albahari, Aron Kabiljo, Josip Kabiljo, Meri Kabiljo, Haim Levi, Salamon A. Mačorovič, Isak Z. Romano, Zadić I. Romano, Eta Samakovića i Moric Semo.

Braca Ivo i Branko Vajs, poginuli
u narodnooslobodilačkoj vojsci

Slika na sledecoj strani:
Jevrejski rapski bataljon na maršu

Slika na prethodnoj strani:
Mitng logoraša (8. 9. 1943) na kojem
je doneta odluka o oslobodenju logora

Najveći broj boraca Jevrejskog rapskog bataljona bio je iz redova intelektualaca, a zatim zanatlija.

Naše je mišljenje da bi broj boraca u Jevrejskom rapskom bataljonu bio znatno veći, da nije vojnolekarska komisija primenila strogu selekciju prilikom izbora boraca za taj bataljon. U prilog takvom zaključku govore podaci o broju uključenih boraca u sastav NOV po dolasku bivših logoraša s Raba na oslobođenu teritoriju. Oni su dobrovoljno stupili u redove NOV, o čemu će biti kasnije više govora.

Po formiranju Rabske brigade doneta je odluka da se stupi u vezu s višom komandom, odnosno s Glavnim štabom Hrvatske pod čiju teritorijalnu nadležnost je potpadao i Rab, radi dobijanja instrukcije o daljem kretanju brigade i njenim zadacima. U to vreme GŠ Hrvatske nalazio se u Otočcu, gde je 10. septembra upućena posebna vojna delegacija u čijem su sastavu bili Franc Drenovac i Jože Valentinčič (predstavnic slovenačkih jedinica Rabske brigade) i Viktor Hajon (predstavnik Jevrejskog rapskog bataljona).

U jednom članku koji je Viktor Hajon 1954. objavio u Jevrejskom almanahu navodi se da su delegaciju primili drugovi dr Vladimir Bakarić i dr Pavle Gregorić. Međutim, utvrdili smo da to nije bio Gregorić, već drug Gošnjak, komandant GŠ Hrvatske. To potvrđuje i pismo druga Gregorića u kojem navodi da nije prisustvovao prijemu te delegacije i da mu o tome nije ništa poznato²⁵ Napominjemo da se u to vreme drug dr Gregorić nalazio na dužnosti sekretara pri ZAVNOH-u.

Smatramo za potrebno da se osvrnemo na neke izjave date u tom članku, u cilju utvrđivanja izvesnih istorijskih činjenica, koje je, verovatno Viktor Hajon zaboravio, s obzirom da je članak napisao 11 godina posle zbivanja tih događaja. Osvrnućemo se samo na tri podatka:

prvi podatak se odnosi na odluku GŠ Hrvatske o rasformiranju Jevrejskog bataljona s tim »da se uključi u jednu od najslavnijih hrvatskih jedinica, u 6. diviziju, koja se prorijeđena vratila nakon dugih borbi u Bosni. Jevrejski bataljon je zaista upućen u tu diviziju;«

drugi podatak se odnosi na odluku GŠ Hrvatske da se ostali logoraši »prebace na obalu, jer je GŠ Hrvatske računao da neće moći dugo zadržati Rab u svojim rukama, budući da su se jake nemačke snage koncentrisale na tadašnjoj talijanskoj granici;«

treći podatak odnosi se na masovnu pogibiju boraca Jevrejskog bataljona uključenih u sastav 6. divizije: »Rijetki su ostali živi. Većina je pala na bojnim poljima duž cijele Jugoslavije...«.

Podatak da je GŠ Hrvatske, prilikom boravka vojne delegacije u Otočcu, doneo odluku o uključivanju Jevrejskog rapskog bataljona u sastav 6. divizije ne odgovara činjeničnom stanju. Odluka o rasformiranju tog bataljona doneta je kasnije, i to na traženje same Komande rapskog bataljona, a što se vidi iz pismene izjave Davida-Dače Kabilja, komandanta bataljona, na koju ćemo se kasnije detaljno osvrnuti. Sem toga, ne stoji ni navod da je Jevrejski rapski bataljon trebalo da bude uključen u sastav 6. divizije »jer je ista bila prorijeđena

²⁵ Pismo druga dr Pavla Gregorića, u arhivi JIM, dok. br. 3884.

nakon dugih borbi u Bosni«. Ta divizija nije učestvovala u Bosni u toku 4. i 5. neprijateljske ofanzive i, prema tome, nije ni bila preoređena. Radilo se o 7. banijskoj diviziji u koju je Jevrejski rapski bataljon bio uključen, ali o tome nije doneta odluka u vreme tog sastanka u Otočcu. već kasnije, o čemu će biti, takođe, još govora.

Ne stoji ni podatak da je GŠ Hrvatske predložio vojnoj delegaciji da se preostali logoraši prebace na oslobođenu teritoriju. O tome nije bilo govora u vreme boravka vojne delegacije u GŠ Hrvatske, već kasnije, prilikom boravka posebne civilne delegacije, koju su predvodili dr Gustav Jungvirt i ing. Andrija Mate.

Iz konkretnih podataka koje ćemo kasnije navesti videće se da ne stoji ni navod o masovnoj pogibiji boraca Jevrejskog rapskog bataljona.

Na osnovu proverenih izjava većeg broja preživelih boraca Jevrejskog rapskog bataljona, podataka iznetih u pomenutom »Rabskom zborniku«, kao i pismene izjave Davida-Dače Kabilja, utvrdili smo da je prilikom boravka predstavnika Rabske brigade — vojne delegacije — GŠ Hrvatske doneo sledeće odluke:

a) da se Jevrejski rapski bataljon izdvoji iz sastava Rabske brigade, prebaci na oslobođenu teritoriju GŠ Hrvatske i do daljnega ostane pod komandom tog štaba. Rabska brigada sa svoja 4 slovenačka bataljona da se prebaci na teritoriju Slovenije i stavi pod komandu GŠ Slovenije. Tom prilikom je data maršruta kretanja Jevrejskog rapskog bataljona na oslobođenoj teritoriji;

b) da se na zahtev štaba rabske brigade izdvoji oko 40 bolničarki Jevrejki koje su završile bolničarski kurs u logoru na Rabu i uključe u sastav slovenačkih bataljona te brigade, jer im je nedostajao taj stručni kadar. One su sa slovenačkim bataljonima krenule za Sloveniju i najvećim delom ostale tamo do kraja rata;

c) da se s Jevrejskim rapskim bataljonom prebace na oslobođenu teritoriju lekari i farmaceuti, koji nisu bili uključeni u taj bataljon, i u Senju će ih dočekati predstavnik Sanitetskog odeljenja GŠ Hrvatske i rasporediti u jedinice i ustanove na teritoriji tog štaba.

Prema tome, u vreme boravka vojne delegacije Rabske brigade u Otočcu, GŠ Hrvatske nije bio doneo odluku o rasformiranju Jevrejskog bataljona, kako je navedeno u pomenutom članku Viktora Hajona. To se zaključuje i iz pismene izjave koju je dao David-Dača Kabiljo 1967. na traženje Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu. U toj izjavi, između ostalog stoji:

»Mi smo se u toku puta (misli se na pokret Rapskog bataljona od Raba ka oslobođenoj teritoriji — prim. J.R.) povezivali i to: u Plaškoj Dragi s komandantom korpusa (Ivan Rukavina — prim. J.R.) i komesarom Holjevcom, a u Otočcu sa članovima Vrhovnog štaba Sretenom Žujovićem i Milovanom Đilasom. Na tim sastancima dali smo predlog da se rasformira jevrejski bataljon i borci rasporede u jednu drugu diviziju iz sledećih razloga:

1. Naši borci nemaju iskustva iz partizanskih borbi i verovatno bi jevrejski bataljon imao više gubitaka nego što ima redovna partizanska jedinica;

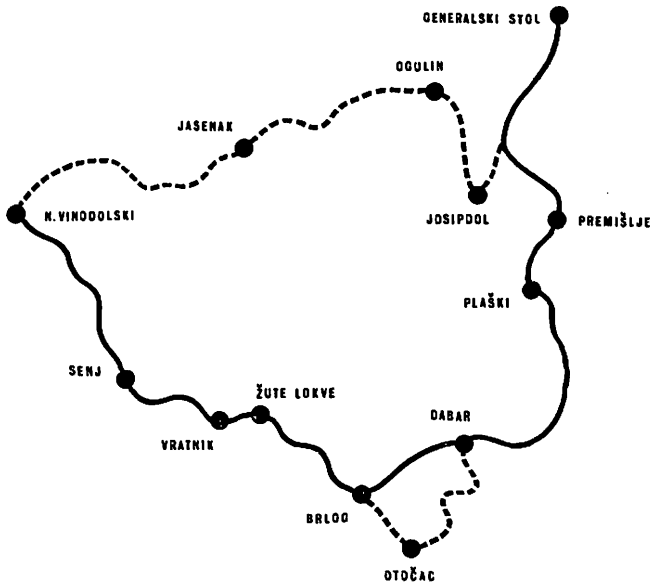
2. neprijateljska obaveštajna služba bi doznala za sastav i neiskusstvo jevrejskog bataljona u borbi, i verovatno bi sa većim snagama nastojala uništiti

glavninu te snage i na taj način imala za cilj uništiti jevrejski bataljon po svaku cenu.

Sa tim mišljenjem složili su se svi rukovodioci i tako je došlo do *pismenog naređenja* (podvukao J. R.) Glavnog štaba Hrvatske da krenemo za Generalski Stol u sastav VII divizije.⁷⁶

Iz prednje izjave se vidi da u vreme boravka vojne delegacije u GŠ Hrvatske u Otočcu nije bila doneta odluka o rasformiranju Jevrejskog rapskog bataljona i o uključivanju njegovih boraca u sastav 7. banijske divizije. Odluka je doneta 23. 9. 1943. kada se bataljon nalazio na odmoru u mestu Brlog, nedaleko od Otočca. Naime, dok se bataljon nalazio u tom mestu, štab bataljona je krenuo u Otočac, gde se nalazio GŠ Hrvatske i gde se sastao s pomenutim članovima Vrhovnog štaba. Na tom sastanku je doneta odluka da bataljon promeni dotadnji pravac kretanja, s tim da se uključi u sastav 7. banijske divizije.

U prilog izjavi Davida-Dače Kabilja, da je GŠ Hrvatske naknadno doneo rešenje o rasformiranju Jevrejskog rapskog bataljona i uključivanju njegovih boraca u sastav jedinica 7. banijske divizije, govori i sledeći podatak: po iskravanju u Novi Vinodolski, bataljon nije krenuo ka Generalskom Stolu, gde je bilo sedište 7. banijske divizije, već na jug — preko Senja ka Otočcu, gde je bilo sedište GŠ Hrvatske, a zatim je određen pravac maršrute prema severu do Generalskog Stola. Taj drugi pravac kretanja bio je preko 100 km duži, a što se vidi iz sledeće skice:

U pomenutom članku Viktora Hajona potkrala se još jedna greška. Naime, u njemu se navodi da je u vreme boravka vojne delegacije u Otočcu jedan

⁷⁶ Dokumentat br. 3675 u arhivi JIM.

slovenački bataljon Rabske brigade izvršio desant na otok Krk, kojom prilikom je razoružan talijanski garnizon. Prema njegovoj izjavi, u desantu je »učestvovalo 40 Jevrejki u sastavu sanitetske ekipe«. Prema podacima u pomenutom »Rabskom zborniku« desant nije izvršen na otok Krk, već na otok Cres, i to snagama jačine jedne čete. Prema tome, u četi nije moglo biti 40 bolničarki (toliki broj je predviđen za jednu brigadu). Prema pismenoj izjavi Flore Tolentino-Devčić, koja je učestvovala u desantu, u sastavu te slovenačke čete bilo je 5 do 6 bolničarki.⁷⁷ Slična greška potkrala se i u pomenutom članku Kamhi-Levinger, u kome se navodi da je desant izvršen na otok Lošinj i da su u desantu učestvovali i borci Jevrejskog rapskog bataljona. Prema izjavi Davida-Dače Kabilja, Jevrejski rapski bataljon nije vršio vojne akcije za sve vreme boravka vojne delegacije u Otočcu, već je s borcima vršen redovan egzercir, kao i vojno obezbeđenje logora.

Po povratku vojne delegacije na Rab pristupilo se užurbanim pripremama za prebacivanje bataljona na oslobođenu teritoriju prema direktivi GŠ Hrvatske. Od ljudstva koje nije bilo uključeno u sastav bataljona prikupljena je bolja odeća i obuća za borce bataljona. Bataljon je izašao iz sastava Rabske brigade 17. septembra 1943. i prebacio se brodom »Senj« u Novi Vinodolski, a dalje marševskim poretkom Senj — Vratnik — Brlog (58 km), gde je stigao 18. 9. uveče. U Brlogu su se borci odmarali do 23. 9. i tog dana krenuli za Klanac, gde su prenoćili. Sledećeg dana (24. 9) bataljon je preko Dabra stigao u Ličku Jasenicu, gde je prenoćio, a 25. 9. preko Plavče Drage produžio za Premišlje. Maršruta od Brloga do Premišlja iznosila je oko 70 km. U Premišlju bataljon se odmarao do 29. 9, pa je preko Točka stigao 2. 10. u s. Lipa (u neposrednoj blizini Generalskog Stola), prevalivši 35 km. Ukupno je bataljon prešao od N. Vinodolskog do Generalskog Stola oko 170 km za 16 dana.⁷⁸

Selo Lipa je bila krajnja tačka maršrute Jevrejskog rapskog bataljona prema pismenoj direktivi GŠ Hrvatske. Ono se nalazilo, kao što je pomenuto, u neposrednoj blizini Generalskog Stola, sedišta štaba 7. banijske divizije, tj. divizije u čiji sastav je trebalo da se uključe borci Jevrejskog rapskog bataljona. Do njihovog uključivanja, odnosno do rasformiranja bataljona došlo je 3. oktobra 1943. godine.

Pre rasformiranja bataljon je poslednji put postrojen pred komandantom (Pavle Jakšić) i političkim komesarom divizije (Đuro Kladarin). Komandant i komesar divizije obratili su se kraćim govorima postrojenim borcima i upoznali su ih s razvojem narodnooslobodilačke vojske i njenim dotadanjim uspesima. Sem toga, komandant divizije je naglasio da se u NOV ne priznaju činovi stečeni u bivšoj jugoslovenskoj vojsci i da će se činovi dodeljivati prema zaslugama stečenim u narodnooslobodilačkoj vojsci.

⁷⁷ Pismena izjava u arhivi JIM, dok. br. 3876.

⁷⁸ Podaci o maršruti Jevrejskog rapskog bataljona uzeti iz ličnog dnevnika Aleksandra Lebla, borca tog bataljona.

Bio je to kraj jedne partizanske jedinice u sastavu NOV koju su sačinjavali isključivo jevrejski borci.⁷⁹

Postoje izjave nekih bivših boraca Jevrejskog rapskog bataljona, da nije trebalo rasformirati bataljon i da je to izvršeno od GŠ Hrvatske bez konsultovanja rukovodstva bataljona. Međutim, iz podataka datih u pomenutoj pismenoj izjavi Davida-Dače Kabilja očito se vidi, da je do rasformiranja bataljona došlo na izričiti zahtev njegovog rukovodstva.

Prilikom rasformiranja Jevrejskog rapskog bataljona najveći broj boraca je raspoređen u jedinice 7. banijske divizije, a prema odluci GŠ Hrvatske. Naše je mišljenje da je takva odluka doneta iz sledećih razloga:

1. u vreme donošenja odluke o rasformiranju bataljona najbliže su bile jedinice 7. banijske divizije;

2. jedinice te divizije bile su desetkovane u toku 4. i 5. neprijateljske ofanzive u Bosni, pa je bilo potrebno izvršiti popunu novim borcima nakon njegovog povratka u Baniju;

3. ljudstvo jedinica te divizije bili su prekaljeni borci, iskusni u vođenju partizanskog načina ratovanja, pa su borci bivšeg Jevrejskog rapskog bataljona mogli u njihovoj sredini brzo steći potrebna borbena iskustva.

Jevrejski rapski bataljon pominje se i u Vojnoj enciklopediji pod nazivom »Jevrejski partizanski bataljon«. O njemu autor Ivan Antonovski doslovce navodi:

»Jevrejski partizanski bataljon formiran je na ostrvu Rabu 9. 9. 1943. od Jevreja koji su oslobođeni iz tamošnjeg italijanskog koncentracionog logora. Bataljon je imao oko 600 boraca. Ušao je u sastav Rabske brigade, kao njen 5. bataljon. U Novi Vinodol je prebačen 17. 9. kada je izdvojen iz Rabske brigade i upućen u Brlog, kao posadni bataljon. Krajem septembra prebačen je u Plaški odakle je upućen u sastav 7. banijske divizije. Istog meseca je rasformiran, a njegovi borci raspoređeni po jedinicama 7. divizije.«⁸⁰

Autor nije naveo izvor tih podataka, pa s obzirom na izvesne netačnosti zaključujemo da se nije koristio postojećim dokumentima, već izjavama nekih preživelih boraca. Osvrnućemo se na neke netačnosti:

1. Jevreji nisu bili »oslobođeni« iz koncentracionog logora na Rabu, već su se sami oslobodili razoružavši talijansku logorsku stražu;

2. bataljon nije imao 600 boraca, već oko 240;

3. bataljon se nije izdvojio iz sastava Rabske brigade u Novom Vinodolskom, već na Rabu;

4. bataljon nije bio upućen u Brlog kao posadni bataljon. Sve do njegovog rasformiranja bataljon nije dobio poseban zadatak, a što se može zaključiti i iz

⁷⁹ Pored Jevrejskog rapskog bataljona u sastavu NOV postojala je još jedna manja jedinica sastavljena isključivo od jevrejskih boraca: »Jevrejski vod« u sastavu crnogorskog bataljona 1. prekomorske brigade. Brigada je formirana oktobra 1943. u mestu Karbonari kod Barija od oslobođenih Interniraca iz raznih logora u Italiji nakon njene kapitulacije. Brigada se sastojala od 1 crnogorskog, 1 dalmatinskog i 2 slovenačka bataljona. U sastavu crnogorskog bataljona postojao je Jevrejski vod od 22 jevrejska omladinca (20 iz Jugoslavije i 2 iz Austrije). Početkom decembra 1943. brigada je prebačena na otok Korčulu, gde je vodila tri dana krvave borbe s nemačkim desantnim jedinicama. U tim borbama poginuo je veći broj boraca, među kojima i najveći broj boraca iz Jevrejskog voda. Januara 1944. brigada je prebačena na Jadransku obalu, a zatim produžila za Drvar, gde je po naređenju VS rasformirana. Sedam preživelih boraca Jevrejskog voda raspoređeno je u jedinice 1. proletarske divizije. (Usmena izjava Saše Demajo, Beograd).

⁸⁰ *Vojna enciklopedija*, tom 4, str. 191, Beograd 1984.

pomenute pismene izjave Davida-Dače Kabilja: »Na putu nismo imali nikakvih specijalnih zadataka, nego smo u toku marša vršili sigurnosnu službu sa izviđačkim jedinicama kako predviđa ratna služba u kretanju i kantonmanu;«

5. bataljon nije rasformiran krajem septembra, već 3. oktobra 1943.

Prilikom rasformiranja Jevrejskog rapskog bataljona, od ukupno 244 boraca raspoređeno je 197 u jedinice 7. banijske divizije, a 47 u neke druge jedinice i ustanove na teritoriji GŠ Hrvatske. Borci koji su ušli u sastav 7. banijske divizije bili su raspoređeni na sledeće dužnosti: 162 na boračke, 20 na bolničarske i 15 na razne dužnosti u prištapskim jedinicama i ustanovama. Od navedenih 197 boraca, u sastavu 7. banijske divizije poginuli su do kraja rata 36, odnosno 18,9%. U vreme pogibije 27 su bili na boračkim, 2 na bolničarskim dužnostima, 3 na dužnosti političkih komesara čete, 2 na dužnosti političkih komesara bataljona i 2 na dužnostima u prištapskim jedinicama i ustanovama.

Moramo naglasiti da se procenat poginulih (18,4%) odnosi na period rata u trajanju od 20 meseci. Taj procenat negira izjave nekih preživelih boraca tog bataljona da je došlo u jedinicama 7. banijske divizije »do masovne pogibije boraca bivšeg Jevrejskog rapskog bataljona, jer su bili raspoređeni u prve borbene redove bez prethodne vojne obuke«. Činjenica je da pod uslovima partizanskog načina ratovanja ne postoje »prvi i drugi borbeni redovi«, a sem toga ni mogućnosti za izvođenje vojne obuke pre uključivanja u borbene akcije. Novi borci sticali su potrebna borbena iskustva u toku same borbe, pored starijih, iskusnijih boraca.

Procenat poginulih u periodu oktobar 1943 — januar 1944. iznosio je 8,7%; u 1944 — 8,2%; i januar—maj 1945. 1,5%. Bez sumnje je procenat poginulih u 1943. bio relativno dosta velik, a uslovljen je nedovoljnim iskustvom u partizanskom načinu ratovanja, ali i neprekidnim borbama koje je nametnuo neprijatelj posle kapitulacije Italije. Naime, nemačke jedinice nastojale su da što pre stignu do jadranske obale, a put ih je vodio preko teritorije koju su zaposlele jedinice 7. banijske divizije. U toku tih borbi došlo je do velikog procenta gubitaka i kod ostalih boraca iz sastava te divizije.

Pomenuli smo da je prilikom rasformiranja Jevrejskog rapskog bataljona 197 boraca raspoređeno u jedinice 7. banijske divizije, a 47 u razne druge jedinice i ustanove na teritoriji GŠ Hrvatske. Iako je od navedenih 47 boraca samo 23 raspoređeno u sastav operativnih jedinica, procenat poginulih je iznosio do kraja rata 17,0% Procenat gubitaka je bio gotovo isti kao i u jedinicama 7. banijske divizije, pa se na osnovu toga može zaključiti da su izjave o »masovnoj pogibiji« boraca bivšeg Jevrejskog rapskog bataljona u jedinicama 7. banijske divizije, date bez prethodne analize stvarnih gubitaka.

Prilagođavanje novopridošlih boraca Jevrejskog rapskog bataljona u novoj sredini, sredini starih i prekaljenih boraca 7. banijske divizije, nije išlo tako lako i brzo. Stari borci su gledali na novopridošle borce s izvesnim nepoverenjem, a što je bio slučaj i u drugim jedinicama NOV. Međusobno prilagođavanje starih i novih boraca bilo je otežano i zbog toga što su borci jedinica 7. banijske divizije bili najvećim delom sa sela, a borci Jevrejskog rapskog bataljona iz grada, pa je tradicionalni antagonizam između sela i grada došao i u ovom slu-

čaju do izražaja. Međutim, činjenica je da se izvestan broj novopridošlih boraca teže prilagođavao novoj sredini i nije mogao da shvati mentalitet ljudstva te sredine, izvesne njihove postupke, koje su, bez dovoljnog razmišljanja i objektivne ocene, tumačili kao izraz netrpeljivosti prema njima kao Jevrejima. U prilog takvom zaključku govori i pismena izjava Ele Samakovlije, koja je bila borac u Jevrejskom rapskom bataljonu, a po njegovom rasformiranju radila u tehničarima Štaba 7. banijske divizije: »...I s druge strane, nije kod svih boraca Rapskog bataljona postojala tolika doza razumijevanja za neke pojave, kako bi ličnim primjerom i samopožrtvovanjem dokazali da su kadri da se uzdignu iznad tih sitnih ljudskih slabosti. Oni borci koji su sve to shvatili i svojim postupcima minirali nepovjerenje koje im je u prvo vrijeme ukazano, uspjeli su se u potpunosti uklopiti u život jedinice u kojoj su se nalazili...« I dalje: »Poznato mi je da su bili vrlo cenjeni među starim borcima Čučo Albahari, Lea Abinun-Salberger, Gina Papo, Vlatka Vajs, Darko Fuks, Binko Levi i niz drugih čijih se imena ne sjećam, koji su u svojoj sredini isticani kao primjer.⁸¹

Činjenica je da je to nepovjerenje prema novopridošlim borcima iščezlo, kada su se stari borci uverili da se i borci bivšeg Jevrejskog rapskog bataljona žele iskreno i bespoštedno da bore protiv zajedničkog neprijatelja.

Znatno broje boraca bivšeg Jevrejskog rapskog bataljona stekao je za kratko vreme puno poverenje rukovodećeg kadra 7. banijske divizije svojim radom i borbenaštvom, a dokaz je njihovo postavljenje na razne vojne, političke i druge rukovodeće dužnosti: 2 su postavljena na dužnost političkog komesara bataljona, 8 na dužnost političkog komesara čete, 4 na dužnost komandira čete i 12 na razne druge oficirske dužnosti (sanitetske, inter-dantske, inženjerijske, itd.).

Iako je Jevrejski rapski bataljon, iz objektivnih razloga, postojao kao samostalna jedinica kratko vreme, ipak je odigrao značajnu vojnu i političku ulogu.

Njegova vojna uloga se ogledala u jačanju borbene moći jedinica 7. banijske divizije, kao i nekih drugih jedinica uključivanjem njegovih boraca u te jedinice. Oni su stupili u jedinice NOV već naoružani oružjem koje su sami oteli od talijanskih vojnika na Rabu. Posebno treba naglasiti da je prilikom većeg broja sanitetskog kadra raznog stručnog profila u te jedinice znatno ojačana i sanitetska služba.

Od posebnog značaja je bila i politička uloga tog bataljona još u vreme njegovog formiranja i boravka na Rabu, jer je uticao na aktiviranje ostalih logoraša na Rabu i njihovo uključivanje u narodnooslobodilačku borbu. Jevrejski rapski bataljon je bio putokaz najvećem broju bivših logoraša gde im je mesto — u redovima narodnooslobodilačke vojske.

b) Bolničarke u sastavu slovenačkih bataljona Rabske brigade

U nizu mera koje je preduzela partijska organizacija u logoru u vezi s pripremama za uključivanje logoraša u narodnooslobodilački rat spada i osposobljavanje omladinki i omladinaca za bolničarske dužnosti u sastavu NOV i njene

⁸¹ Pismeni Izveštaj ing. Ele Samakovlije od 28. 6. u JIM, dok. br. 3707.

pozadine. Osposobljavanje je vršeno putem kurseva koje su organizovali lekari-Jevreji internirani u tom logoru, među kojima se naročito isticala dr Irma (Mici) Špicer-Šinko. Kroz kurseve je prošlo oko 60 omladinki i omladinaca, koji su bili, najvećim delom, članovi SKOJ-a. Neposredno po formiranju Rapskog bataljona u njegov sastav je bilo uključeno 23 bolničarki i bolničara, dok su ostali raspoređeni u 4 slovenačka bataljona Rabske brigade, kao i u neke druge jedinice i ustanove na teritoriji GŠ Hrvatske.

Do uključivanja bolničarki u slovenačke bataljone Rabske brigade došlo je na zahtev Štaba brigade s obzirom na to što te jedinice nisu raspolagale tim stručnim kadrom. Iako se radilo o odlasku u novu, nepoznatu sredinu, bolničarke su svesrdno pristale da podu sa slovenačkim bataljonima, jer su bile svesne da im je mesto tamo gde potrebe NOV zahtevaju.

O broju bolničarki koje su otišle za Sloveniju sa slovenačkim bataljonima Rabske brigade postoje različiti podaci zasnovani isključivo na sećanjima. U pomenutoj pismenoj izjavi Davida-Dače Kabilja se navodi da je otišlo sa Slovencima oko 20 bolničarki. Franc Drenovac, jedan od boraca Rabske brigade, navodi da je za Sloveniju otišlo oko 40 bolničarki.⁸² U pismenoj izjavi Flore Tolentino-Devčić, koja je bila u toj grupi bolničarki, stoji da je za Sloveniju otišlo oko 17 bolničarki,⁸³ dok prema izjavi Anice Romano-Dračice i Erne Koen-Knežević, koje su takođe bile u toj grupi, za Sloveniju je otišlo oko 20 bolničarki.⁸⁴

Prema rezultatima do kojih smo došli ispitivanjem većeg broja bolničarki, kao i bivših logoraša, mišljenja smo da su najrealniji podaci o broju bolničarki dati u pismenoj izjavi Edite Lederer-Košir. U toj izjavi doslovce stoji: »Sjećam se dana kada je u Mašunama rasformirana Rabska brigada i u stroju smo ostale samo mi djevojke i bilo nas je 28.«⁸⁵ Postoje izvesne razlike između broja bolničarki do kojeg smo došli našim istraživanjima i broja koji navodi Edita Lederer. Prema našim podacima, sa slovenačkim bataljonima je otišlo 35 bolničarki, ali u vreme rasformiranja Rabske brigade stvarno je bilo 28 bolničarki. Do navedenog brojčanog neslaganja došlo je iz sledećih razloga: s Raba prebačeno je brodom na obalu 35 bolničarki, a zatim kamionom za Sloveniju. Međutim, kod mesta Klane došlo je do izvrtanja kamiona kojom prilikom je povređeno 7 bolničarki, koje su prebačene u Kraljevicu na lečenje. Ostale bolničarke, tj. njih 28 produžile su put za Sloveniju. Po ozdravljenju i 7 navedenih bolničarki su se uputile za Sloveniju.

Spisak tih bolničarki, kao i imena lica koja su dala podatke o njima nalaze se u Prilogu 2.

Navedene bolničarke ostale su u sastavu slovenačkih bataljona Rabske brigade do njenog rasformiranja, koje je usledilo 2. oktobra 1943. u mestu Mašune. Do rasformiranja je došlo po odluci GŠ Slovenije s obzirom na to što najveći broj boraca te brigade nije bio sposoban za napore kojima su borci partizanskih jedinica izloženi, jer su bili iscrpljeni i iznureni usled vrlo teških uslova života u logoru na Rabu. Po rasformiranju Rabske brigade bolničarke

⁸² Usmena izjava Franca Drenovca od 14. 4. 1967. koju je zapisao Aleksandar Lebi, u ličnoj arhivi A.L.

⁸³ U Arhivi JIM, dok. 3776.

⁸⁴ Usmena izjava date 1971. autoru ovog rada.

⁸⁵ Pismena izjava od 16. 7. 1971. u ličnoj arhivi J.R.

su bile raspoređene u sledeće slovenačke brigade: Šercerjevu, Tomšičevu, Gubčevu, Cankarjevu i Ljubljansku. Neke od tih bolničarki bile su upućene marta 1944. na viši sanitetski kurs u Črnomelj i po završenom kursu raspoređene za referente sanitetskih bataljona.

U toku rata od navedenih 35 bolničarki 3 su poginule, a 1 je stradala nesrećnim slučajem. Smatramo da je potrebno posebno istaći kako je došlo do pogibije jedne od tih bolničarki — Teje Lederer. U vreme pogibije bila je referent saniteta 2. bataljona Ljubljanske brigade. Juna 1944. neprijatelj je preduzeo veliku ofanzivu protiv slovenačkih partizanskih jedinica, pa je Štab ljubljanske brigade doneo odluku da se Tea uputi u pozadinu, jer povreda na nozi koju je zadobila prilikom izvrtnja kamiona kod Klane nije bila još zarasla. Međutim, Tea se nije htela odvojiti od svoje jedinice. U toku 15. juna 1944. njena brigada vodila je ogorčene borbe s neprijateljem, u kojoj je poginuo referent saniteta 1. bataljona brigade. Budući da je u previjalištu tog bataljona bio veliki broj ranjenih partizana kojima je trebalo ukazati odgovarajuću lekarsku pomoć, to se Tea, ne pitajući svoj štab, uputila do previjališta 1. bataljona, koje se nalazilo u s. Dolže. U toku previjanja javljeno joj je da se približavaju belogardejci. Međutim, Tea je uspela da svim ranjenicima ukaže pomoć i da ih evakuše, ali nije stigla da pobegne. Belogardejci su je zarobili i ubili.⁸⁶

Požrtvovani rad i ostalih bolničarki Jevrejki u sastavu slovenačkih jedinica posebno je bio naglašen u govorima nekih rukovodilaca koji su održani 8. septembra 1968. na Rabu prilikom proslave 25-godišnjice oslobođenja logora.

c) Lekari i farmaceuti raspoređeni od strane

GŠ Hrvatske u jedinice narodnooslobodilačke vojske

Medu interniranim Jevrejima u logoru na Rabu bilo je i 25 lekara, kao i 18 farmaceuta. Jedan lekar je umro u logoru pre njegovog oslobođenja, a 2 lekara koji su bili stari preko 70 godina, ostali su na Rabu i posle njegovog oslobođenja, pa su marta 1944. uhvaćeni od Nemaca, odvedeni u Aušvic i ubijeni.

Prilikom formiranja Jevrejskog rapskog bataljona u njegov sastav su bila uključena 4 lekara i 3 farmaceuta, koji su po njegovom rasformiranju raspoređeni u razne druge jedinice i ustanove.

Pomenuli smo da talijanska logorska uprava nije dozvolila interniranim lekarima Jevrejima da leče obolele logoraše i da je bila oduzela apoteku koju su doneli logoraši internirani u Kraljevici. Međutim, lekari u logoru na Rabu nisu sedeli skrštenih ruku. Organizovali su više ilegalnih kurseva za osposobljavanje bolničarki i bolničara, koji su po oslobođenju logora stupili u sanitet NOV.

Potrebe u lekarima i farmaceutima u NOV bile su vrlo velike, pa je stoga razumljivo što je GŠ Hrvatske zatražio od vojne delegacije prilikom njenog boravka u Otočcu da s Jevrejskim rapskim bataljonom krenu na oslobođenu teritoriju i svi lekari i farmaceuti s Raba. Radilo se o 18 lekara i 15 farmaceuta (bez onih koji su uključeni u sastav Rapskog bataljona). Ta grupa lekara i farmaceuta

⁸⁶ J. Romano, *Jedna od mnogih — Tea Lederer bolničarka u slovenačkim jedinicama*, Jevrejski pregled 1—2, 1972.

krenula je s Raba 17. septembra 1943. prebacivši se brodom do Novog Vinodola, a zatim peške do Senja, gde ju je dočekaao predstavnik Sanitetskog odeljenja GŠ Hrvatske i rasporedio u razne jedinice i ustanove na teritoriji tog Štaba. Starije osobe raspoređene su u pozadinske sanitetske ustanove, a mlade u sastav NOV. Broj lekara i farmaceuta po godinama starosti i polu vidi se iz sledećeg pregleda:

	20—30 g.		30—40 g.		40—50 g.		50—60 g.		preko 60 g.		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
lekari			7		7	1	2		1		18
farmaceuti	1		4	2	4		3	1			15

Uključivanjem te grupe stručnjaka bio je u znatnoj meri ublažen problem nedostatka tog kadra u sanitetu na teritoriji GŠ Hrvatske.

Od navedenih stručnjaka poginula su u toku rata 2 farmaceuta, a 1 lekar je umro.

Spisak tih lekara i farmaceuta nalazi se u Prilogu 3.

*

U prvoj grupi koja je stupila u redove NOV još na Rabu, neposredno po oslobođenju logora, bilo je 312 drugova i drugarica, i to: u sastavu Jevrejskog rapskog bataljona 244, u sastavu slovenačkih bataljona Rabske brigade 35, u grupi lekara i farmaceuta 33. Od navedenih 312, u toku rata je poginulo 51 lice, jedno lice je umrlo, dok je 1 stradalo nesrećnim slučajem. Prema tome, ukupni gubici iznose 53 lica, odnosno 17,1%.

Naše je mišljenje da bi trebalo preživelim borcima iz te grupe priznati borački staž od jula 1943. godine, tj. od vremena kada su se aktivno uključili u NOP (u sastavu Omladinske čete, na bolničarskim kursevima i dr.).

2. Borci koji su se dobrovoljno uključili u sastav NOV na oslobođenoj teritoriji

Evakuacija bivših logoraša na oslobođenu teritoriju

Novonastala situacija po oslobođenju logora zahtevala je hitno rešenje velikog broja problema. Oslobođenje logora nije za bivše logoraše značilo i kraj rata, odnosno konačnu slobodu. U oslobođenom logoru bile su odmah preduzete sledeće mere: obezbeđenje logora vlastitom stražom, organizacija ishrane i zdravstvene službe, izdavanje informativnog biltena u cilju obaveštavanja bivših logoraša o važnijim događajima i naređenjima, itd.

Međutim, poseban problem je predstavljalo pitanje da li je potrebno izvršiti evakuaciju bivših logoraša na oslobođenu teritoriju i kako to sprovesti. Stoga je rukovodstvo logora odlučilo da se uputi posebna delegacija u Otočac, gde su se u to vreme nalazili GŠ Hrvatske i Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH), radi dobijanja potrebnih instrukcija. Kao delegati upućeni su dr Gustav Jungvirt i ing. Andrija Mate. O njihovom putu i sastancima u Otočcu s odgovornim rukovodiocima postoji u arhivi Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu pismeni izveštaj, koji je dostavio ing. Mate muzeju 15. marta 1968. Iznećemo neke izvode iz tog izveštaja:

„...Da posle pada fašizma ne bi došlo do panike u logoru, javio sam se (7. i 8. septembra 1943) Komandi mesta u Rabu. Drugog dana tu sam našao potpukovnika Fridriha iz Otočca. Dogovorili smo se, da ga što pre posetim u Otočcu i da će me povezati s pukovnikom Englom u GŠH, a ja da mu izložim stanje »logoraša« radi njihove evakuacije na oslobođenu teritoriju. Sada pokojni dr Gustav Jungvirt i ja prebacili smo se sa Raba noću u Jablanac, pa preko veze u Senj i Otočac. Odmah sam otišao do potpukovnika Fridriha, a dr Jungvirt je našao vezu u ZAVNOH-u. Potpukovnik Fridrih je zamolio pukovnika Engela (Ilija Engl — narodni heroj — prim. J.R.) da me primi još iste večeri. Njemu sam izložio situaciju i zamolio za pomoć kako bismo spasili starije ljude i decu. Drug Gošnjak je saslušao Engla i doneo odluku da se izvrši evakuacija na oslobođenu teritoriju Like, Korduna i Banije.«⁸⁷

S obzirom na to, da je ing. Mate napisao taj izveštaj 25 godina nakon oslobođenja logora razumljivo je što mu se potkrala greška u pogledu datuma sastanka u Komandi mesta na Rabu. Taj sastanak nije mogao biti održan 7. i 8. septembra 1943, jer partizanska Komanda mesta nije mogla biti u to vreme formirana, budući da su Talijani još bili na Rabu. Iz izveštaja Franca Potočnika se vidi da je taj sastanak održan 11. septembra 1943.⁸⁸

Međutim, za nas je izveštaj ing. Matea značajan po tome što se iz njega jasno vidi da ne stoji navod Viktora Hajona, da je GŠ Hrvatske doneo odluku o evakuaciji logoraša još u vreme boravka pomenute vojne delegacije.

Na sastanku sa civilnom delegacijom drug Gošnjak je izjavio da raspoložive partizanske snage neće moći da spreče eventualni desant nemačkih snaga na Rab, pa je predložio da se izvrši evakuacija bivših logoraša na oslobođenu teritoriju Like, Korduna i Banije. GŠ Hrvatske stavio je na raspolaganje potreban broj brodova-trabakula za prebacivanje logoraša na jadransku obalu, kao i kamione za dalju evakuaciju na oslobođenu teritoriju. Odluka GŠ Hrvatske o potrebi evakuacije bivših logoraša pokazala se ubrzo kao ispravna, jer su marta 1944. g. Nemci izvršili desant na otok Rab.

U cilju pravilnog sprovođenja evakuacije bivših logoraša formiran je Odbor za evakuaciju sledećeg sastava: prof. Bruno Prister, dr Leo Singer, Valika Singer, dr Aleksandar Goldštajn, Franjo Špicer (Ervin Šinko), dr Irma Špicer-Šinko, Viktor Hajon, Mirko Levinger i ing. Pavle Ungar.⁸⁹ Posle izvršenog anketiranja bivših logoraša, Odbor za evakuaciju svrstao ih je u tri grupe. U prvu grupu

⁸⁷ Izveštaj u arhivi JIM, dok. broj 3705.

⁸⁸ Fr. Potočnik, *Kako su se oslobodili Internirca*, Otpor u žicama, 1, Beograd 1969.

⁸⁹ Pismena izjava prof. Bruna Pristera, u ličnoj arhivi J.R.

svrstani su oni koji su izjavili da žele da budu odmah evakuisani; u drugu grupu svrstani su oni koji nisu mogli biti odmah evakuisani zbog bolesti i sl. kao i lica koja su trebala da ostanu na Rabu zbog određenih zadataka, s tim da ta grupa bude naknadno evakuisana; u treću grupu svrstana su lica koja su izjavila da ne žele da budu evakuisana i da će ostati na Rabu. Lica iz te grupe su bila najvećim delom starije i teže bolesne osobe s manjim brojem pratilaca.

Evakuacija prve grupe, a ona je bila i najbrojnija, izvršena je u drugoj polovini septembra, kao i početkom oktobra 1943. Evakuacija je sprovedena trabakulama do Jablanca, a dalje kamionima na teritoriju Like, Korduna i Banije prema planu koji je izradio ZAVNOH. Evakuacija je sprovedena po grupama od po 60 do 120 lica, i svaka grupa je imala svog rukovodioca i njegovog zamenika. Iz te prve grupe izdvojio se manji broj Jevreja u Senju i samovoljno produžio za Crikvenicu. Međutim, njih su pohvatali Nemci početkom 1944. i odveli u Aušvic, gde su stradali.

Evakuacija druge grupe sprovedena je sredinom oktobra 1943. na isti način kao i prve grupe. Pre evakuacije druge grupe, 211 lica su napustila Rab i prebacila se u Italiju. Neki od njih su kasnije uspeali da se prebace u Švajcarsku, neki za Bari, a manji broj je pohvatan od Nemaca, odveden u Aušvic i ubijen.

Početkom 1944. u Bariju je bilo koncentrisano oko 3000 Jevreja iz Jugoslavije. Među njima su se nalazili Jevreji koji su se u jesen 1943. prebacili iz Splita i Korčule (oko 500), kao i oni koji su uspeali prebeći iz Jugoslavije 1941. u Italiju, gde su bili konfinirani po raznim logorima.⁹⁰ Izvestan broj Jevreja stupio je 1944. u Italiju u sastav NOV; oni su s prekomorskim brigadama prebačeni u Jugoslaviju, ili bili raspoređeni u razne partizanske ustanove koje su formirane u Bariju i okolini.

Posle evakuacije ove druge grupe, na Rabu su ostali samo oni koji su izjavili da ne žele da budu evakuisani. Postoje različiti podaci o broju lica koja su ostala na Rabu i kreću se od 200 do 300. Marko Šprung, koji je vodio neko vreme administraciju u bolnicama na Rabu posle kapitulacije Italije, navodi da je na Rabu ostalo oko 200 do 300 lica. Neki izjavljuju da ih je bilo znatno manje. Mi smo uspeali utvrditi imena 204 lica koja su ostala na Rabu i na osnovu sledeća dva podatka zaključujemo da ih nije bilo mnogo više:

u pomenutom dokumentu na nemačkom jeziku, u kojem je naveden broj logoraša na Rabu, navodi se i sledeći podatak: »Ein Teil der Juden (etwa 200) bleiben im Lager zurück«.⁹¹

u izjavi Edite Armut, koja je jedina preživela iz grupe odvedene s Raba u Aušvic, stoji: »22. III 1944. došli su na otok organi Gestapoa i sve Židove pohvatali i odveli brodom. Otpremili su nas u Rijeku, gde su nas iskrkali i smestili u jednu kasarnu. Zatim smo bili ukrcani u kamione i odvedeni u Trst u tamošnju tamnicu... U zatvoru u Trstu ostali smo 6 dana. 28. III skupilo se u tom zatvoru iz raznih krajeva, a poglavito iz pokrajine Istre, ukupno 330

⁹⁰ U plamenom izveštaju »Izbeglička općina u Barlu«, od M. Altarasa, navodi se da je bilo koncentrisano oko 3000 Jevreja iz Jugoslavije, od kojih je 500 prebeglo septembra 1943. iz Splita, Korčule i Vele Luke po kapitulaciji Italije. Ostali su došli iz raznih logora u Italiji. Ti logori su se nalazili u provincijama Asti, Bergamo, Como, Modena, Parma, Piacenza, Sondrino, Varese, Vercelli, Cosenza, Firenze i Perugia, dok. broj 3683, u arhivi JIM u Beogradu.

⁹¹ U arhivi JIM, dok. br. 24-4-2/7

Židova, pa smo svi zajedno u jednom transportu utovareni u teretne vagona i otpremljeni u Aušvic. Prilikom transporta od Trsta do Aušvica, koji je trajao 5 dana i 6 noći (bez hrane i vode), umrlo je 25, a 12 lica je poludelo.⁹²

Iz prednje izjave se vidi, da je bilo prebačeno iz Trsta u Aušvic ukupno 330 lica, pa zaključujemo da u toj grupi nije moglo biti samo s Raba oko 300 lica.

Uključivanje bivših logoraša u NOV na oslobođenoj teritoriji

Početkom jula 1943. bilo je internirano u logoru na Rabu (prema podacima koje smo uspjeli prikupiti) 3577 lica. Od tog broja u logoru do oslobođenja je umrlo 11, u redove NOV na Rabu je stupilo 312, 211 je samoinicijativno s Raba otišlo u Italiju, a 204 su ostala na Rabu jer nisu želela da budu evakuisana na oslobođenu teritoriju. Prema tome, s Raba je evakuisano u toku septembra i oktobra 1943. na oslobođenu teritoriju Like, Korduna i Banije 2839 lica. U sledećem pregledu prikazaćemo broj evakuisanih lica po godinama starosti i polu:

do 15 g.	15—20.		20—30.		30—40.		40—50.		50—60.		preko 60.		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
492	58	106	131	238	168	358	275	334	237	231	109	102	2839

Od 2839 lica evakuisanih na oslobođenu teritoriju stupilo je u NOV u drugoj polovini septembra i prvoj polovini oktobra 1943. godine 376 od kojih 203 muškaraca i 173 žena. Od ravedenih 376 boraca raspoređeno je u jedinice 7. banijske divizije 109, a 267 u jedinice 6. ličke i 8. kordunaške divizije, kao i u neke pozadinske jedinice.

Po godinama starosti bilo je:

muškaraca: od 15—20 g. 29; 20—30 g. 85; 30—40 g. 56; 40—50 g. 22; 50—60 g. 12;

žena: od 15—20 g. 21; 20—30 g. 83; 30—40 g. 40; 40—50 g. 22; 50—60 g. 7.

U odnosu na profesije do rata bilo je:

domaćica	92	pravnik	6
učenika	73	medic. sestara	3
službenika	59	dentista	2
zanatlija	47	učitelja	2
studenta	32	veterinara	2
trgovaca	23	profesora	2
trgov. pomoćnika	15	industrijalaca	1
inženjera	8	lekara	1
tehničara	7	farmaceuta	1

⁹² *Zločini fašističkog okupatora i njegovih pomagača protiv Jevreja Jugoslavije*, Beograd 1957, str. 132.

Od navedenih 376 učesnika u NOV bilo je raspoređeno na boračke dužnosti 136, bolničarske 98, i 142 na razne dužnosti u prištapskim jedinicama i ustanovama. Napominjemo da je to bio raspored do kraja 1943. godine, jer do kraja rata mnogi od njih su premešteni na razne druge dužnosti.

Pomenuli smo da je od navedenih 376 boraca 109 uključeno u sastav jedinica 7. banijske divizije. Prema tome, u tim jedinicama je bilo bivših logoraša s Raba 306 (uključivši i borce bivšeg Jevrejskog rapskog bataljona). Od 109 novopridošlih boraca poginulo je 10 do kraja rata, dok je 36 boraca poginulo iz sastava pomenutog bataljona. Ukupni gubici boraca u toj diviziji iznosili su 46, odnosno 15,4%.

Preostalih 267 boraca iz te grupe bili su raspoređeni u razne druge jedinice i ustanove na teritoriji GŠ Hrvatske. Od njih je 27 poginulo, 2 umrlo, a 1 strada nesrećnim slučajem. Prema tome, ukupni gubici iznose 30 lica, odnosno 11,2%.

3. Borci mobilisani u NOV

S Raba je bilo evakuisano na teritoriju Like, Korduna i Banije 2839 lica, od kojih je dobrovoljno stupilo u sastav NOV 348, a 612 se uključilo u NOP (narodnooslobodilački pokret). O uključenim licima u NOP biće kasnije detaljnije govora. Prema tome, van sastava NOV i NOP bilo je na oslobođenoj teritoriji još oko 1700 lica. Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) je smatralo da među neuključenim jevrejskim izbeglicama postoji veći broj mladih muškaraca, koje bi trebalo mobilisati. Iz tih razloga izdalo je 13. 11. 1943. naređenje pod brojem 1541. U naređenju je stajalo: »Svi muškarci do 35 godina treba da se podvrgnu liječničkom pregledu te da budu mobilizirani u Narodnooslobodilačku vojsku, ukoliko se pokažu sposobnim za vojničku službu.«⁹³ Međutim, vojnolekarska komisija koja je izvršila pregled muškaraca našla je da su samo 3 sposobna za vojsku, dok je 50 oglasila sposobnim za rad u pozadini (NOP), među kojima su 30 bili stariji od 40 godina.⁹⁴ Od trojice, koji su oglašeni sposobnim za NOV, dvoje su bili po profesiji službenici, a jedan trgovac.

Prema tome, od bivših logoraša s Raba bilo je u sastavu NOV 688 lica koja su stupila dobrovoljno i 3 koja su mobilisana. Ukupno 691 lice.

Iako je među bivšim logorašima bilo preko 350 žena u starosti od 30 do 40 godina, ipak je relativno mali broj bio uključen u sastav NOV. Međutim, razlog je bio objektivne prirode: u najvećem broju slučajeva one su imale sitnu decu. No, i pored toga, one su se u velikom procentu uključile u NOP.

Od oko 3151 bivših logoraša, koliko ih je bilo po odbitku 11 koji su umrli u logoru, 204 koji su ostali na Rabu, kao i 211 koji su otišli za Italiju, u NOV je učestvovalo 691, odnosno 21,9%. Međutim, to nije realan procenat učesnika u NOV, jer su pri proračunu obuhvaćena i deca do 15 godina starosti, kao i lica starija od 50 godina, koja nisu sposobna za NOV. Njih je bilo oko 1200. Po od-

⁹³ U arhivi JIM, dok. br. 3709.

⁹⁴ Fotokopija u arhivi JIM, dok. br. 3889.

hitku tog broja, procenat uključenih u NOV iznosi oko 35,4%. To je, zaista, vrlo visok procenat.

Od 691 učesnika u NOV poginulo je u toku rata 86, od kojih 67 u sastavu operativnih jedinica, a 19 u sastavu pozadinskih jedinica i ustanova. Procenat poginulih iznosi oko 12,4%. Sem toga, u toku rata tri lica su umrla, a dva su stradala nesrećnim slučajem. Prema tome, ukupni gubici iznose 91 lice ili oko 13,4%. Lica koja su poginula bila su u vreme pogibije na sledećim dužnostima: boračkim 55, bolničarskim 13, apotekarskim 4, komesara čete 3, komesara bataljona 2, komandira čete 1, intendanta 1, veterinara 1, 6 na raznim dužnostima u sastavu pozadinskih jedinica i ustanova.

Od 691 učesnika u NOV, 2 su bili komesari bataljona, 13 komesari četa, 9 komandiri četa, 2 delegati voda, a 40 na raznim drugim rukovodećim položajima. Veliki broj boraca odlikovan je ratnim vojnim odlikovanjima. (Vidi prilog 4).

II Uključivanje u sastav narodnooslobodilačkog pokreta (NOP)

Operativne jedinice i pozadina predstavljaju u uslovima partizanskog ratovanja jedinstven front. Uspех operativnih jedinica na frontu tesno je povezan sa stanjem u njihovoj pozadini, na oslobođenim teritorijama, koje predstavljaju ekonomski i vojni potencijal partizanskih jedinica. Stoga je i razumljivo što je neprijatelj, od prvog dana rata, usmerio svoja borbena dejstva velikim delom na našu partizansku pozadinu, dejstvujući sa zemlje i vazduha. To je i razlog velikom broju gubitaka u ljudstvu koje je bilo uključeno u rad u pozadini, u NOP. Smatrali smo za potrebno dati prednje objašnjenje radi sagledavanja uzroka velikom broju gubitaka bivših logoraša na oslobođenoj teritoriji koji su bili uključeni u NOP.

Proces masovnog uključivanja u sastav NOP otpočeo je još u vreme njihovog boravka u logoru na Rabu, kao i u prethodnim logorima. To se ogleda u aktivnom delovanju unutar raznih organizacija, koje su bile ilegalno formirane u logorima (NOF, NO odbori, AFŽ, i dr.).

Po uključivanju 691 logoraša u sastav NOV na oslobođenim teritorijama Like, Korduna i Banije je ostalo 2460 lica. Od tog broja u sastav narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) uključilo se 648 lica, po je van sastava NOR ostalo 1812 lica. Broj uključenih u NOP po godinama starosti i polu vidi se iz sledećeg pregleda:

	do 15 g.		15—20 g.		20—30 g.		30—40 g.		40—50 g.		50—60 g.		preko 60 g.		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž			
uključeno u NOP	20	15	26	18	77	73	114	104	67	72	36	12	4	648	
nije bilo u NOR	472	15	46	30	82	36	204	149	244	153	187	97	98	1812	

Iz pregleda se vidi da je od ukupno 2460 bivših logoraša u NOP bilo uključeno 648, odnosno 25,2%. Međutim, ako odbijemo decu, kao i osobe starije od 60 godina, tj. oko 700 lica, tada procenat uključenih u NOP. iznosi oko 36,0%.

Od 648 lica uključenih u NOP, 33 su stradala u toku rata: neki su stradali od neprijateljskog vazdušnog napada, a neki su bili zarobljeni prilikom iznenadnog neprijateljskog prodora na oslobođenu teritoriju i odmah ubijeni, ili odvedeni u logore, gde su stradali. Sem toga, 12 lica su umrla na oslobođenoj teritoriji. Prema tome, ukupni gubici iznose 45 lica, odnosno 6,9%.

U odnosu na profesije uključenih lica u NOP bilo je:

domaćica	189	trg. pomoćnika	7
službenika	99	studenata	6
trgovaca	97	industrijalaca	5
učenika	96	veterinara	5
zanatlija	65	bankara	5
pravnik	19	tehničara	4
profesora	17	glumaca	2
inženjera	15	književnika	1
učitelja	15	med. sestara	1

Nije bilo sektora u pozadini u kojem nisu bili angažovani bivši logoraši sa Raba. Najveći broj je bio angažovan na raznim dužnostima u sastavu NOO, komiteta, ZAVNOH-a, komandi mesta i komandi vojnih područja. Radili su po sektorima prosvete, kulture, privrede, sudstva, zdravstva, veterine, PTT službe itd. Od posebnog značaja je bio rad u raznim partizanskim pozadinskim radionicama za potrebe NOV: krojačke, obučarske, mehaničarske, kožarske, pekarske i dr. Izvestan broj drugarica bio je angažovan u menzama, kuhinjama, bolnicama i dečjim domovima. Zahvaljujući uključivanju većeg broja prosvetnih radnika, profesora, nastavnika, učitelja i vaspitača, partizanske škole koje su bile formirane na oslobođenim teritorijama uspešno su izvršavale postavljene prosvetne zadatke. Izvestan broj drugova i drugarica bio je angažovan u radu lokalnih pozorišnih grupa, kao i u Kazalištu narodnog oslobođenja Hrvatske. Ne smemo zaboraviti ni rad najmlađih partizana, njih 20, koji su se uključili u NOP, iako još nisu imali ni 15 godina. Oni su savesno obavljali poverene im kurirske dužnosti.

Kratak zaključak o učešću Jevreja s Raba u NOR

Do uključivanja u NOR Jevreja interniranih u logorima koji su prethodili Rapskom logoru, kao i u logoru na Rabu, nije došlo spontano, nego zahvaljujući intenzivnom radu i dobro organizovanim pripremama od strane partijskih organizacija u tim logorima. U prilog tome govori vrlo veliki broj logoraša s Raba koji su stupili u NOR — 1339, od kojih 691 u sastav NOV i 648 u sastav NOP. U odnosu na broj evakuisanih logoraša s Raba na oslobođenu teritoriju, procenat uključenih u NOR iznosi 42,4%. Međutim, ako se odbije broj dece do

15 godina, kao i starijih i bolesnih osoba, a takvih je bilo oko 1000, procenat uključenih u NOR iznosi oko 62,2%. To je zaista, vrlo visok procenat!

Od 1339 lica uključenih u NOR — poginulo je u toku rata 119, od kojih 86 u sastavu NOV i 33 u sastavu NOP. Sem toga, u toku rata je umrlo 15 lica, a 2 je stradalo nesrećnim slučajem. Prema tome, ukupni gubici iznose 136 lica, odnosno 10,1%.

Jevreji internirani u logoru na Rabu dali su vidan doprinos narodnooslobodilačkoj borbi, kako po broju uključenih tako i po broju poginulih. Njihov doprinos predstavlja deo doprinosa koji su Jevreji Jugoslavije dali narodnooslobodilačkoj borbi.

NEKA RAZMATRANJA O USLOVIMA ŽIVOTA JEVREJA EVAKUISANIH SA RABA NA OSLOBODENE TERITORIJE

Nakon internacije po raznim logorima, vrlo teških uslova života i psihičkih opterećenja, kao i stalne neizvesnosti šta će doneti sutrašnji dan, Jevreji s Raba su se našli van žica koncentracionog logora, na oslobođenoj teritoriji Like, Korduna i Banije.

Uslovi života na tim teritorijama bili su vrlo teški kako u pogledu smeštaja velikog broja izbeglica tako i njihove ishrane. Te teritorije su bile i do rata, više ili manje, pasivne, a u toku rata su najvećim delom opustošene i opljačkane od neprijatelja. Pod takvim uslovima bilo je potrebno obezbediti smeštaj za oko 2000 Jevrejskih izbeglica, među kojima je bio veliki broj sitne dece, kao i starijih i bolesnih osoba. No, zahvaljujući merama koje je preduzeo ZAVNOH, kao i svesrdnom prihvatanju izbeglica od strane stanovništva Like, Korduna i Banije, najveći broj problema u vezi sa smeštajem i ishranom izbeglica bio je blagovremeno rešen u onom obimu koji je omogućavala ratna situacija.

Neposredno po donošenju odluke o evakuaciji Jevreja s Raba na oslobođenu teritoriju Like, Korduna i Banije, ZAVNOH je uputio raspis NO odborima u kojem je data direktiva o prihvatu jevrejskih izbeglica. U cilju pravilne organizacije ishrane izbeglica, ZAVNOH je uputio 13. novembra 1943. drugi raspis pod brojem 1541. Iznećemo neke izvode iz tog raspisa:

»Da bi smo što bolje organizirali pomoć onim Jevrejima, koji se nalaze u Lici, Kordunu i Baniji potrebno je najpre da dođemo do tačnih podataka o pravom stanju Jevreja, o broju grupa, o selima u kojima se nalaze, o socijalnom sastavu i drugom. U tu svrhu upućuju se drugovi Levinger, Dr Goldštajn i Kaveson, koji imaju dužnost da pronađu sve grupe Jevreja u Lici, Kordunu i Baniji, te da nam dostave točne izvještaje o njihovom stanju.« Dalje se u raspisu daju uputstva u pogledu organizacije ishrane jevrejskih izbeglica posle završenog popisa: »Jevreji koji se nalaze u pojedinim mjestima ili selima treba da za svaku grupu koja se nalazi u jednom selu ili mjestu izaberu svoje predstavnike, 1 to skupina preko 20 po 3 predstavnika, a skupina ispod 20 po 1 predstavnika. Svi predstavnici dužni su odmah organizirati prehrambeni fond i to tako, da se taj fond razreže prema imućstvenom stanju svakog pojedinca koji pripadaju dotičnoj skupini. Novcem će rukovoditi predstavnici. Načelno svaki evakuirac ima platiti

svoj obrok hrane, čija će se vrijednost utvrditi prema uobičajenim mjesnim prilikama. Potpune naknade oslobodiće se predstavnici, odnosno predstavnik pojedine grupe, plaćanja, dok će se od imućnijih naplaćivati dvostruki do petostruki iznos dnevnog obroka, već prema imućstvenom stanju pojedinca. Isto tako se može od ekonomski slabijih naplatiti i djelomični iznos. NOO-i će izdavati predstavnicima skupina hranu po utanačenim cijenama, a u količini koja osigurava minimalnu opskrbu prema tablici za ishranu koja postoji u našoj vojsci. Opominje se drugarski naslov, da se strogo pridržava uobičajenih cijena, jer će se svako nabijanje cijena najstrožije kazniti.

Onim skupinama Jevreja, koje neće biti u mogućnosti da sakupe dovoljno novaca u prehranbeni fond, a o čemu će NOO-e izvjestiti predstavnici dotičnih skupina, kreditiraće Narodno-oslobodilački odbori razliku (odnosno manjak) u životnim namirnicama. Ovo određujemo zato, da se spriječi gladovanje pojedinih skupina evakuiranih Jevreja, koje su sastavljene od većine siromašnih pojedinaca. Nakup živežnih namirnica vršiče NO odbori, kako bi se spriječilo kupovanje hrane od strane pojedinaca koji su imućniji i na taj način podizanje cijena živežnih namirnica. NOO-i treba da pomognu svakoj skupini, da za bolesne, djecu i nemoćne spremaju dodajnu hranu ili dijetalnu hranu.

Pozivaju se svi NOO-i da se strogo pridržavaju ovog uputa, da u svemu izađu u susret Jevrejima u pogledu ishrane i smještaja, a isto tako i prijevoza, ukoliko dolazi u obzir. Kod toga treba pokazati naročiti obzir prema djeci, starima i bolesnima.

Do 30. studenog 1943. obrazovat će se komisija za evakuaciju i skrb Jevreja, koja će preuzeti svu brigu o evakuaciji i skrbi Jevreja.⁹⁵

Pomenuti raspis potpisao je tajnik ZAVNOH-a dr Pavle Gregorić.

Iz poslednjeg dela raspisa se vidi da je ZAVNOH predvideo formiranje posebne »Komisije za evakuaciju i skrb Jevreja«. Prema pismenoj izjavi prof. dr Aleksandra Goldštajna, ZAVNOH je formirao tu komisiju i za članove odredio ista lica koja su bila određena aktom broj 1541 od 13. 11. 1943. za sprovođenje popisa grupa Jevreja (Mirko Levinger, dr Aleksandar Goldštajn i Mosko Kaveson). Postavlja se pitanje o kakvoj daljoj evakuaciji se radilo, a koju je pomenuta komisija trebalo da organizuje i sprovede?

Pomenuli smo da su Lika, Kordun i Banija bili ratom opustošeni, pa je bilo vrto teško obezbediti smještaj i ishranu za oko 2000 jevrejskih izbeglica. Navedena komisija trebalo je uz pomoć ZAVNOH-a da organizuje njihovu evakuaciju na neke druge slobodne teritorije, koje su bile manje opustošene ratom. Međutim, 6. neprijateljska ofanziva koja je ubrzo otpočela sprečila je realizaciju te zamisli, naročito evakuaciju u Slavoniju, pa je prestala funkcija te komisije i njeni članovi su raspoređeni na druge dužnosti.⁹⁶

Međutim, iz Like, Korduna i Banije samoinicijativno je otišlo do sredine 1944. oko 300 lica u Dalmaciju i oko 130 u Slavoniju. Među njima bilo je osoba koje su bez odobrenja nadležnih vlasti napustile poverene im dužnosti, pa je Odio unutarne upave pri ZAVNOH-u uputio 14. 7. 1944. akt pod brojem 35 Komisiji za skrb Jevreja u kojem se naređuje da se spreči njihov odlazak.

Situacija u pogledu ishrane, odeće i obuće jevrejskih izbeglica bila je svakim danom sve teža. To je nagnalo izbeglice da formiraju poseban odbor, koji će da pronade izvore za nabavku odeće i obuće. Jedan od glavnih izvora trebalo je da bude grupa Jevreja iz Jugoslavije, koja se nalazila u to vreme u Bariju. Članovi tog odbora su bili: Maks Bihler, Aleksandar Piliš, Viktor Kon,

⁹⁵ Dok. br. 3709 u arhivu JIM.

⁹⁶ Pismena izjava prof. dr Aleksandra Goldštajna od 26. 3. i 5. 4. 1972. u ličnoj arhivi J.R.

Jakica Baruh, Nikola Ajncig, David Altarac, Joško Vizler, Andor Najman i ing. Ervin Henigsfeld.⁹⁷

Po odobrenju ZAVNOH-a, u Bari su upućeni Viktor Kon i David Altarac, koji su uspjeli da prikupe izvesnu količinu odeće, obuće i novca i da to upute u Split. Istovremeno je upućena u Split druga grupa članova tog odbora, koja je imala zadatak da organizuje prihvatač jevrejskih izbeglica iz Like, Korduna i Banije i da na navedene teritorije uputi prispelu robu iz Barija.

Međutim, prispelu robu nije bilo moguće prebaciti iz Splita, jer su nedostajala prevozna sredstva. Odbor se obratio ZAVNOH-u s molbom za dodelu kamiona, ali je odgovoreno da su svi kamioni angažovani za potrebe NOV. Jevrejske izbeglice su smatrale da se članovi odbora koji su bili upućeni u Split nisu dovoljno angažovali oko prebacivanja robe, pa su na masovnom sastanku koji je održan 30. aprila 1945. u Topuskom, smenili te članove, a na njihova mesta su izabrani Ilija Čerkovski, Rudolf Tauber, Alma Furman i Hugo Volner. Međutim, pre nego što su krenuli za Dalmaciju, rat je završen. Roba koja je nešto kasnije stigla delimično je podeljena izbeglicama, a ostatak upućen Savezu jevrejskih opština u Beograd, koji je počeo funkcionisati krajem oktobra 1944.⁹⁸

Posledice vrlo teških uslova života po raznim logorima, slabe ishrane i teških psihičkih potresa ispoljile su se u punoj meri kod jevrejskih izbeglica na oslobođenoj teritoriji Like, Korduna i Banije. Među izbeglicama je bio veći broj bolesnih i iznurenih lica, od kojih je prema nepotpunim podacima, umrlo 15. Sem toga, jevrejske izbeglice, kao i ostali na tim teritorijama, bili su izloženi čestim neprijateljskim napadima iz vazduha, u kojima je stradalo oko 126 lica. Prema tome, na oslobođenoj teritoriji je stradalo 126, a 15 je umrlo. Ukupni gubici iznose 141 lice, odnosno 7,7%.

Prisilno formirana jevrejska grupacija na Rabu, koja je brojala oko 3600 lica, izgubila je u toku rata oko 492, lica, i to:

- 11 lica je umrlo u logoru na Rabu do njegovog oslobodenja
- 204 lica je odvedeno od Nemaca s Raba u Aušvic, gde su ubijena
- 86 lica poginulo u sastavu NOV
- 3 lica su umrla u sastavu NOV
- 2 lica je stradalo nesrećnim slučajem u sastavu NOV
- 33 lica je stradalo u sastavu NOP
- 12 lica je umrlo u sastavu NOP
- 126 lica — izbeglica stradalo na oslobođenim teritorijama
- 15 lica — izbeglica umrlo na oslobođenim teritorijama.

Prema tome, ukupni gubici u odnosu na broj logoraša jula 1943. iznose 13,8%. Drugi svetski rat je preživelo oko 3085 lica, odnosno 86,2%. Od 1339 učesnika u NOR rat je preživelo 1203 lica (89,8%), a od oko 1812 izbeglica na

⁹⁷ Podaci uzeti iz zapisanika s masovnog sastanka predstavnika jevrejskih izbeglica koji je održan 30. 4. 1945. u Topuskom, dok. br. 3708 u arhivi JIM.

⁹⁸ Isto.

oslobođenim teritorijama Like, Korduna i Banije rat je preživelo 1671 lice (92,3%). Sem toga, oko 200 bivših logoraša, koji su samoinicijativno napustili Rab po oslobođenju logora i otišli za Italiju, takođe je preživelo drugi svetski rat.

Zahvaljujući Komunističkoj partiji Jugoslavije, koja je organizovala i sprovela borbu protiv okupatora i njegovih pomagača, 86,2% logoraša s Raba je preživelo drugi svetski rat. U toj borbi oni su dali dostojan prilog i po broju učesnika i po broju poginulih.

PRILOZI

Prilog 1: Spisak učesnika Jevrejskog rapskog bataljona

Podatke o učesnicima Jevrejskog rapskog bataljona su dali:

a) Pismene izjave

Grupa preživelih boraca bataljona koji žive u Beogradu
Grupa preživelih boraca bataljona koji žive u Zagrebu
 David-Dača Kabiljo, Izrael
 Mima Benedik, Beograd
 Estera Princ-Tomić, Beograd
 Ing. Ela Samakovlija, Zagreb.
 Ljudevit Vajs-Veljan, Zagreb
 Edita Lederer-Košir, Kranj
 Mira Lederer-Klancir, Zagreb

b) Usmene izjave

Lea Salcberger-Abinun, Beograd
 Ing. Benko Levi, Beograd
 David Trinki, Beograd
 Aleksandar Lebl, Beograd
 Moric Montiljo, Beograd
 Mirko Najman, Beograd
 Vlatka Vajs, Beograd
 Dragica Vajnberger, Beograd
 Prof. dr Ivan Berkeš, Beograd
 Edi Kabiljo, Beograd
 Nada Salcberger, Beograd
 Vlado Salcberger, Beograd
 Anica Romano-Drača, Beograd
 Erna Koen-Knežević, Beograd
 Mimo Atijas, Beograd

Abinun Alfred, krojač, 29 g., Zenica*
 Abinun Aron, trgov. pomoćnik, 30 g., Sarajevo
 Abinun Benjamin, službenik, 33 g., Sarajevo
 Abinun Izidor, radnik, 29 g., Sarajevo
 Abinun-Salcberger Lea-Lajka, tehničar, 30 g., Sarajevo
 Ansen Gina, službenik, 20 g., Sarajevo
 Aljonštajn Mila, učenica, 20 g., Tuzla
 Akerman mr Đuro, farmaceut, 32 g., Bjelovar
 Akerman Eva, stud. farmacije, 22 g., Varaždin
 Albahari Š., Abinun-Abo, student, 28 g., Sarajevo
 Albahari Albert, službenik, 29 g., Sarajevo
 Albahari Š. Aron, tokar, 22 g., Sarajevo, poginuo 1944. u sastavu 7. banijske divizije
 Albahari I. Ela, učenica, 21 g., Sarajevo
 Albahari Jozef-Čučo, prevnik, 30 g., Sarajevo
 Albahari I. Lela, učenica, 15 g., Sarajevo, poginula 1944. u sastavu 7. banijske divizije
 Albahari Š. Leon, trgov. pomoćnik, 20 g., Sarajevo
 Albahari Sarika, učenik, 18 g., Sarajevo
 Alkalaj I. Mario, drogerista, 31 g., Sarajevo
 Alt Kalman, trgov. pomoćnik, 24 g., Beograd
 Altarac Albert, službenik, 25 g., Sarajevo
 Altarac M. Haim, 28 g., Sarajevo
 Altarac J. Izidor, električar, 33 g., Zenica

Altarac I. Moric, stud. prava, 29 g., Mostar
 Altarac J. Sarika, frizerka, 18 g., Zenica
 Altarac J. Zadić, mašinski tehničar, 21 g., Zenica
 Altšteter J. Vladimir, trgov. pomoćnik, 32 g., Zagreb
 Atlas Jacki-Tasa, krojač, 30 g., Sarajevo
 Atlas Mimo, tokar, 21 g., Sanski Most
 Atlas S. Moric, časovničar, 31 g., Dobo, poginuo 1943. kod Žute lokve u sastavu 7. banijske divizije
 Atlas Riko, službenik, 23 g., Sarajevo
 Atlas M. Rita, učenica, 17 g., Bugojno
 Baruh S. Albert, radnik, 21 g., Sarajevo
 Baruh I. David, trgovac, 31 g., Sarajevo
 Baruh Jozef-Jožl, knjižar, 25 g., Sarajevo
 Baruh C. Menahem, knjižar, 30 g., Sarajevo
 Bauser Ing. Viktor, arhitekta, 32 g., Zagreb
 Benedik Vlado, službenik, 25 g., Križ
 Benihaker Sarika, frizerka, 26 g., Sarajevo
 Berkeš dr mr Ivan, asistent Medic. fakulteta, 33 g., Zagreb
 Bjen Branko, učenik, 18 g., Sarajevo
 Binenfeld Zlatko, stud. farmacije, 21 g., Virovitica
 Bing A. Josip, stud. tehnike, 20 g., Virovitica

* Podaci o starosti navedeni su prema godinama koje je imalo dotično lice 1943.

- Birnberg Puša, šofer, 35 g., Sarajevo
 Blivaja Aleksandar, stud. medicine, 21 g., Zagreb
 Boneti S. Ivan, električar, 32 g., Zagreb
 Bošković D. Maja, učenica, 21 g., Zagreb
 Brajer Boris, student, 25 g., Daruvar
 Breslauer Albert, stud. veterine, 22 g., Daruvar
 Breslauer Paša, službenik, 25 g., Daruvar, poginuo 1943. u sastavu 7. banijske divizije
 Bruk Adolf, službenik, 35 g., Osijek, poginuo 1943. na Baniji u sastavu 7. banijske divizije
 Čerkovski Arnold, trgovac, 35 g., Osijek
 Čerkovski-Levi Đusta, domaćica, 25 g., Sarajevo
 Čerkovski Josip, službenik, 32 g., Osijek
 Čerkovski Oskar, električar, 27 g., Osijek
 Čerkovski Sonja, domaćica, 24 g., Osijek
 Danon M. Albert, trgov. pomoćnik, 23 g., Tuzla, zarobljen 1943. kao borac 7. banijske divizije kod Kompolja i ubijen
 Danon Jakob, student, 25 g., Sarajevo, zarobljen 1943. kao borac 7. banijske divizije kod Kompolja i ubijen
 Danon H. Moric, učenik u privredi, 15 g., Zenica
 Danon A. Sara, učenica, 22 g., Sarajevo
 Danon M. Sarina, učenica, 16 g., Sarajevo
 Danon A. Sida, učenica, 18 g., Sarajevo
 Demajo Benjamin, trgov. pomoćnik, 31 g., Sarajevo
 Demonštajn Ljudevit, električar, 34 g., Zagreb
 Dijamant Zanka, učenica, 21 g., Ogulin, poginula 1944. u sastavu 6. ličke divizije
 Dirnbah Petar, učenik, 18 g., Zagreb
 Dornar A. Milan, električar, 22 g., Čabuna
 Drajsiger M. Eugen, službenik, 40 g., Zagreb
 Egri Zoltan, trgov. pomoćnik, 30 g.
 Ekštajn Đuro, mehaničar, 35 g., Podravska Slatina, poginuo 1945. u sastavu 7. banijske divizije
 Epštajn Truda, domaćica, 25 g., Zagreb, poginula 1943. u Gorskom kotaru u sastavu 7. banijske divizije
 Erlich Ing. Evald, rudarski inženjer, 28 g., Mostar, poginuo krajem 1943. kao komesar bat. u 7. banij. diviziji kod Drežnika
 Ferera Ing. Jakov, inženjer, 26 g., Dubrovnik
 Finci Buki, učenik, 20 g., Sarajevo
 Finci J. Daniel-Braco, student, 23 g., Sarajevo, poginuo 1944. na Kordunu u sastavu 7. banijske divizije
 Finci V. Ing. David, arhitekta, 31 g., Dubrovnik, poginuo 25. 5. 1944. prilikom neprijateljskog desanta na Drvar, u sastavu Inženjerijske čete VŠ-a
 Finci J. Loni, učenica, 21 g., Sarajevo
 Finci M. Šalom, trgovac, 35 g., Sarajevo, poginuo 1943. kod Zagvozda u sastavu 7. banijske divizije
 Fišer mr Ljudevit, farmaceut, 29 g., Sarajevo
 Flajšer Izidor, trgovac, 29 g., Osijek, poginuo aprila 1944. kod Međurače u sastavu 7. banij. divizije
 Franki Ivica, student, 23 g., Feričanci
 Fuks Vladimir, električar, 44 g., Zagreb
 Gaon Gina, domaćica, 20 g., Sarajevo
 Gomboš Giza, službenik, 23 g.
 Gatlić Vlado, student 23 g., Zagreb, poginuo 1944 u saobraćajnoj nesreći u Barju
 Granski Vlado, student, 22 g., Zagreb
 Gutman Jozef, radnik, 34 g., Sarajevo, poginuo 1943. u sastavu 7. banijske divizije
 Hajon Jozef-Joži, student, 28 g., Tuzla
 Hajon Majo, student, 22 g., Dubrovnik
 Horcog dr Milan, lekar, 39 g., Beograd
 Hirmštajn Edl, učenik, 20 g.
 Ilić V. Stjepan, učenik, 18 g., Sarajevo
 Kabiljo I. Albert, trgovac, 27 g., Sarajevo, ubijen juna 1945. od zaostale huskine vojske kao oficir Komande područja Bihać
 Kabiljo Aron-Desnić, zanatlija, 25 g., Sarajevo
 Kabiljo David-Đača, trgovac, 42 g., Sarajevo
 Kabiljo David, službenik, 34 g., Sarajevo
 Kabiljo Edo, učenik, 18 g., Sarajevo
 Kabiljo I. Jakov, električar, 23 g., Sarajevo, ranjen krajem 1944. kod Majura u burzi umro kao komesar čete u 7. banijskoj diviziji
 Kabiljo Jozef, trgovac, 22 g., Prijedor
 Kabiljo Lala-Ljerka, učenica, 18 g., Sarajevo
 Kač Zdenko, službenik, 25 g.
 Kadelburg Stjepan, radnik, 25 g., Vinkovci
 Kajon Jakica, trgov. putnik, 30 g., Sarajevo, poginuo 1944. kod Rastova (Sunja) kao komesar čete u 7. banijskoj diviziji
 Kamhi S. Jozef-Braco, učenik, 16 g., Sarajevo, poginuo maja 1944. kod V. Kladuše kao borac 7. banijske divizije
 Kamhi Moric, zanatlija, 23 g., Sarajevo
 Kamhi M. Salamon, bravar, 43 g., Sarajevo
 Kampos Moric-Moco, radnik, 30 g., Sarajevo
 Kampos Šimbuła, krojačica, 24 g., Sarajevo
 Karoš Emini, službenik, 25 g.
 Kern Ljudevit, trgov. pomoćnik, 33 g., Podravska Slatina
 Kern Vera, domaćica, 25 g., Zagreb
 Keršnar Drago, službenik, 27 g., Đakovo
 Klajn Rudolf-Rudi, službenik, 35 g., Zagreb
 Knoi Kurt, službenik, 33 g., Zagreb, poginuo 1944. kod Zirovca u sastavu 7. banijske divizije
 Koen David, učenik, 17 g., Sarajevo, poginuo 1943. u sastavu 7. banijske divizije
 Koen David, trgovac, 58 g., Sarajevo, poginuo 1944. kod Brinja kao bolničar veterinarske ambulante 7. ban. divizije
 Koen Rikica, domaćica, 25 g., Sarajevo
 Kon dr Bela, lekar, 43 g., Zagreb
 Kon Drago, službenik, 25 g., Zagreb
 Kon Mihajlo, učenik, 19 g., Sarajevo, poginuo marta 1945. kod Vrate (Bihać) kao komesar batajona u 7. banijskoj diviziji
 Kon M. Mirjam, učenica, 21 g., Sarajevo
 Kon Vlado, službenik, 25 g., Zagreb
 Konforti Eli, šofer, 30 g., Sarajevo
 Kopštajn Rikard, učenik, 16 g., Bjelovar
 Kraubiat H. Hilda, domaćica, 22 g., Zenica
 Kronfeld Zdenko, student, 22 g., Zagreb
 Labunjac-Herš Agica, službenik, 23 g., Osijek
 Labunjac-Herš Ivan, službenik, 32 g., Osijek
 Lang Zvonko-Longo, mehaničar, 21 g., Osijek
 Labl Aleksandar, student, 21 g., Beograd
 Lederer Ernest-Ruben, stolar, 26 g., Zagreb, poginuo maja 1945. kod Siska u sastavu 7. banijske divizije
 Lederer-Altarac Mira, domaćica, 21 g., Zagreb
 Lerer Z. Izidor, kamenorezac, 19 g., Sarajevo, poginuo septembra 1944. kod Dvora na Uni u sastavu 7. banijske divizije
 Levi Avram-Mami, krojač, 24 g., Sarajevo
 Levi Benjamin-Benko, student, 24 g., Banja Luka
 Levi Bljanka, domaćica, 30 g., Mostar
 Levi Halim, student, 27 g., Sarajevo
 Levi A. Isak-Iso, bravar, 23 g., Sarajevo, poginuo marta 1945. kod Bihaća u sastavu 7. banijske divizije
 Levi D. Izidor, obućar, 22 g., Sarajevo, poginuo 1943. kod Bačuga (Petrinja) u sastavu 7. banijske divizije
 Levi I. Jozef, crevar, 27 g., Sarajevo, poginuo decembra 1943. u sastavu 7. banijske divizije
 Levi Lenka, domaćica, 23 g., Sarajevo
 Levi Moni, šofer, 35 g., Sarajevo
 Levi S. Menahem, stolar, 29 g., Sarajevo
 Levi Mišo, građev. preduzimač, 37 g., Sarajevo
 Levi Moric, stud. medicine, 24 g., Sarajevo, poginuo 1943. u sastavu 7. banijske divizije
 Levi Moric-Moise, crevar, 23 g., Sarajevo, poginuo 1944. kao borac Aerobaze 4. korpusa

Levi J. Rafael, učenik u privredi, 18 g., Zenica, poginuo 1944. kod Siska kao komesar čete 7. banijske divizije

Levi E. Zlatica, domaćica, 25 g., Zenica

Lepinac Nada, službenica, 21 g., Sarajevo

Lipković dr Vilko, lekar, 45 g., Strmetica, umro 1944 u s. Tollču

Lošić Oto, stolar, 26 g., Sarajevo

Luncer Miroslav, prof. muzika, 51 g., Zagreb

Maestro Rafo, limar, 23 g., Sarajevo

Mandelbaum Moric, tehničar, 33 g., Mostar

Mandelsamen Eluška, domaćica, 23 g., Mostar

Miškolci dr Eugen, lekar, 36 g., Vinkovci

Miškolci Oto, službenik, 34 g., Vinkovci

Modoroš Rikard, službenik, 25 g.

Montiljo Jakica, službenik, 27 g., Sarajevo, zarobljen i ubijen 1944. kod Draznika od Nemaca kao oficir K-de mesta

Montiljo Joško, učenik, 22 g., Sarajevo

Montiljo Moric, zanatlija, 21 g., Sarajevo

Montiljo Santo, brijač, 33 g., Sarajevo

Musafija S. Moric-«Bečija», službenik, 32 g., Sarajevo

Nahmijas Danko, učenik, 16 g., Sarajevo

Najman M. Adolf, tehničar, 26 g., Zemun

Najman M. Jakov, dentista, 31 g., Zemun

Najman Mirko, student, 24 g., Osijek

Ozmo E. Rafael, trgovac, 27 g., Zenica

Pal Alfred, slikar, 22 g., Zagreb

Pap G. Daniel-Danko, učenik, 20 g., Sarajevo

Papo-Šajar Erna, trgov. pomoćnik, 22 g., Sarajevo

Papa-Binenfeld Glna, učenica, 19 g., Sarajevo

Papo M. Iso, učenik, 21 g., Sarajevo

Papo Jozef, učenik, 20 g., Makarska

Papo Moric-«Papačko», učenik, 16 g., Sarajevo

Pardo David, student, 22 g., Sarajevo

Perera David-Dado, špediter, 36 g., Sarajevo

Perera Jakica, student, 24 g., Sarajevo

Pesah Leon, stud. medicine, 22 g., Sarajevo

Pinto Beno, učenik, 18 g., Sarajevo

Pinto B. Salamon, učenik, 18 g., Sarajevo

Pisker Oskar, knjigovođa, 37 g., Karlovac, poginuo 1944. kod Žirovca u sastavu 7. banijske divizije

Pisker Vilko, zanatlija, 25 g., Zagreb

Polek Teodor, učenik, 20 g., Slavonski Brod

Posavec Slavko, službenik, 25 g., Zagreb

Rajlsberger-Diviš Alojz, službenik, 22 g., Tuzla

Redlić Ervin, službenik, 27 g., Slavonski Brod, poginuo 1944. u sastavu 7. banijske divizije

Rehnicer Drago, student, 24 g., Osijek

Rendeli Krišto, trgov. pomoćnik, 28 g., Zagreb

Rip Glna, domaćica, 21 g., Sarajevo

Romano Moric, zanatlija, 22 g., Sarajevo

Romano J. Salamon-«Roman», učenik, 20 g., Viseko

Romano I. Zadik-Binko, vodoinstalatler, 23 g., Sarajevo

Rot Stefica, domaćica, 23 g., Osijek

Rot-Vamošer Zlata, domaćica, 24 g., Osijek

Salamon Ij. Fedor, službenik, 21 g., Osijek

Salcberger-Grinvald Nada, domaćica, 21 g., Osijek

Salcberger Vlado, student, 25 g.

Salom Š. Albert, trgov. pomoćnik, 21 g., Zenica

Salom Daniel Braco, učenik, 22 g., Sarajevo, poginuo 1944. u sastavu 7. banijske divizije

Salom S. Braco, mašinbravar, 22 g., Zenica

Salom S. Erna, učenica, 18 g., Zenica

Salom Mirko, pravnik, 37 g., Sarajevo

Samakovića A. Blanka-Beba, učenica, 19 g., Sarajevo

Samakovića B. Daniel, mehaničar, 19 g., Sarajevo

Samakovića A. Ela, student, 22 g., Sarajevo

Samakovića B. Marcel-Braco, mehaničar, 20 g., Sarajevo

Seko Ladislav-Laci, službenik, 25 g., Zagreb

Seleš Đuro, stud. medicine, 22 g., Sarajevo

Seleš Kuki, učenik, 16 g., Sarajevo

Seljan Lidija, učenica, 18 g., Zagreb, poginula 25. 5. 1944. u Drvaru prilikom neprijateljskog desanta, kao daktilograf u Agitpropu VŠ-a

Semo Morilo, službenik, 33 g., Sarajevo

Šajar Miroslav, učenik, 20 g., Ludbrag

Šteinger Imro, službenik, 31 g., Osijek

Šuš Miso, trgov. pomoćnik, 38 g., Zagreb

Šetan Ivo, trgovac, 23 g., Osijek

Špicer Drago, službenik, 25 g., Zagreb, poginuo 1943. kod Gline u sastavu 7. banijske divizije

Špicer-Grinvald Mira, službenik, 32 g., Zagreb

Špirar Ivan, službenik, 25 g., Zagreb

Stemberg Leo, prof. muzike, 25 g., Osijek

Štok S. Josip, učenik, 18 g., Zagreb

Štrašberger Branko, učenik, 19 g., Sarajevo

Straus Božidar-Darko, stud. farmacije, 21 g., Daruvar

Sultajs Oto, trgov. pomoćnik, 35 g., Karlovac

Sultajs Rudi, dentista, 31 g., Karlovac

Švarc Samuel, službenik, 25 g.

Tauber Edo, učenik, 20 g., Sarajevo

Tauber Elijas, fotograf, 23 g., Sarajevo, poginuo 1944. kod Banijskog Jabukovca u sastavu 7. banijske divizije

Tauber Iso, učenik, 16 g., Sarajevo

Trinki I. David, geometar, 26 g., Zenica

Vajler Zlatko, službenik, 23 g.

Vajnberger Oto, trgovac, 29 g., Zagreb

Vajs Branko, učenik, 17 g., Popovača, poginuo noćem 1943. kod Cazlna u sastavu 7. banijske divizije

Vajs-Kamhi Gracija, krojačica, 22 g., Sarajevo

Vajs Ivo, stud. farmacije, 22 g., Popovača, poginuo januara 1944. kod Tremušnjaka u sastavu 7. banijske divizije

Vajs Kalman, službenik, 30 g., Osijek

Vajs Marcel-Marcel, radnik, 28 g., Sarajevo, poginuo 1943. kod Bužina u sastavu 7. banijske divizije

Vajs-Veljan Lujo, službenik, 30 g., Zagreb

Vajs Vlatka, učenica, 20 g., Daruvar

Vamošer Zlatko, učenik, 20 g., Osijek

Volf Anda, domaćica, 23 g., Daruvar, poginula 1943. u sastavu 7. banijske divizije

Volf Zdenko, tokar, 22 g., Osijek, poginuo maja 1944. kod Skokova (Bihać) u sastavu 7. banijske divizije

Prilog 2: Spisak bolničarki u slovenačkim bataljonima Rabske brigade

Podatke o bolničarkama su dali:

a) Pismene izjave

Flora Tolentino-Devčić, Zagreb
Edita Lederer-Košir, Kranj
Mira Lederer-Klancir, Zagreb
Grupa boraca bivšeg Rapskog bataljona koji žive u Zagrebu

b) Usmene izjave

Anica Romano-Dračić, Beograd
Lea Salcberger-Abinun, Beograd
Erna Koen-Knežević, Beograd
 Prof. dr *Ivan Berkeš*, Beograd

Baruh-Balc Bela, učenica, 21 g., Sarajevo
 Danon Lalika, domaćica, 25 g., Mostar
 Druker Gerda, učenica, 17 g., Sarajevo
 Eškenazi-Finci Anica, domaćica, 28 g., Sarajevo
 Finci J. Regina, učenica, 22 g., Sarajevo
 Goldšmit Ela, učenica, 22 g., Zagreb
 Hajon Elvira, učenica, 20 g., Dubrovnik
 Hirt-Horovic L. Mira, student, 22 g., Beograd
 Izrael Paula, frizerka, 21 g., Sarajevo
 Kabijo J. Goldina, učenica, 21 g., Gradačac, zarobljena od Nemaca 1944. i ubijena
 Kiršner Gizela, učenica, 20 g., Sarajevo
 Koen Erna, učenica, 18 g., Sarajevo
 Lederer Edita, učenica, 21 g., Sv. Ivan Zabno
 Lederer Taa, učenica 17 g., Sv. Ivan Zabno — ubijena od belogardejaca 15. 6. 1944. kod s. Dolže
 Levi Blanka, učenica, 18 g., Mostar
 Levi-Cerin Lili, učenica 17 g., Sarajevo
 Levi-Daniti Sida, domaćica, 33 g., Sarajevo
 Mačoro Klara, učenica, 18 g. Sarajevo

Majcen-Papo Rita, učenica, 18 g., Sarajevo
 Montiljo J. Anica, službenica, 27 g., Sarajevo
 Najman Herta, učenica, 19 g., Sarajevo
 Ofenbah Ginka, učenica, 16 g., Zagreb, poginula 1944. u Sloveniji
 Papo M. Luna, učenica, 19 g., Sarajevo
 Papo L. Sarlota, primalja, 33 g., Mostar
 Pinto Neta, učenica, 16 g., Sarajevo, stradala 1944. nesrećnim slučajem
 Piskar Lili, profesor, 24 g., Zagreb
 Piskar Lina, domaćica, 50 g., Zagreb
 Piskar Vera, domaćica, 21 g., Zagreb
 Romano Anica, učenica, 18 g., Sarajevo
 Salom Lili, učenica, 17 g., Sarajevo
 Šenfeld Edita, učenica, 17 g., Tuzla
 Šenfeld Irma, učenica, 19 g., Tuzla
 Tolentino Flora, učenica, 21 g., Sarajevo
 Vizier J. Mira, student, 24 g., Tuzla
 Vizier J. Zlata, student, 22 g., Tuzla

Prilog 3: Spisak lekara i farmaceuta koji su stupili u NOV na Rabu (bez Jevrejskog rapskog bataljona)

Ajzenštajn mr Milan, farmaceut, 56 g., Tuzla
 Akerman M. dr Radoslav, lekar, 36 g., Zadar
 Binenfeld mr Jaša, farmaceut, 55 g., Virovitica
 Bramer mr Hans, farmaceut, 42 g., Zagreb
 Derenčin-Ajhorn mr Selma, farmaceut, 37 g., Križevci
 Fajn G. dr Robert, lekar, 39 g., Zagreb
 Fuks mr Milan, farmaceut, 40 g., Zagreb
 Haber dr Ignac, lekar, 49 g., Pregrada, umro u drugoj polovini 1944.
 Han dr Arpad, lekar, 40 g., Zagreb
 Herman mr Lav, farmaceut (drogerista), 58 g., Zagreb
 Heršković mr Oskar, farmaceut, 40 g., Osijek
 Jelinek dr Đuro, lekar, 59 g., Zagreb
 Jelinek dr Erih, lekar, 33 g., Zagreb
 Julijus dr Dezider, lekar, 48 g., Vrapče
 Jungvirt dr Gustav, lekar 44 g., Zagreb
 Kajzer dr Maks, lekar, 66 g., Osijek

Kalaj dr Laslo, lekar, 30 g., Zagreb
 Klajn dr Vladislav, lekar, 34 g., Beograd
 Kramer dr Mirko, lekar, 31 g., Zagreb
 Papo-Salom mr Mira, farmaceut, 28., Banja Luka
 Polak-Majder mr Elza, farmaceut, 34 g., Varaždin
 Rener mr Adolf, farmaceut, 35 g., Novi Sad, zarobljen 1944. u Otočcu od Nemaca, odveden u Aušvic i ubijen
 Sinberger mr Leo, farmaceut, 36 g., Vinkovci
 Susman mr Sigfrid-Fric, farmaceut, 34 g., Sarajevo, zarobljen 1944. od Nemaca u Otočcu, odveden u Aušvic i ubijen
 Šinko-Špicer dr Irma (Mici), lekar, 40 g., Zagreb
 Štajnberg dr Fridrih, lekar, 53 g., Sarajevo
 Štern dr Oskar, lekar, 42 g., Zagreb
 Tomasić mr Eugen, farmaceut, 36 g.
 Vajs mr Manja, farmaceut, 38 g.
 Vajs dr Milan, lekar, 41 g., Zagreb

Prilog 4: Spisak boraca koji su stupili u NOV na oslobođenoj teritoriji

- Abinun Roza, krojačica, 29 g., Sarajevo
 Abinun Samuel, službenik, 27 g., Sarajevo
 Abramović I. Ignac, učenik, 22 g., Pakrac
 Abramović I. Jozef, učenik, 18 g., Pakrac
 Ajzenštajn Elza, domaćica, 44 g., Tuzla
 Albahari Ing. Albert, inženjer, 38 g., Sarajevo
 Albahari J. Jozef, pravnik, 40 g., Sarajevo
 Albahari J. Mordenaš, krojač, 36 g., Sarajevo
 Alkalaj Moric-Braco, učenik, 16 g., Sarajevo
 Altarac S. Aron, krojač, 34 g., Tuzla
 Altarac S. Aron, 22 g., Sarajevo
 Altarac Avram, vodoinstalatler, 23 g., Sarajevo
 Altarac Flora, domaćica, 34 g., Sarajevo
 Altarac Flora, domaćica, 37 g., Sarajevo
 Altarac Hana, domaćica, 33 g., Tuzla
 Altarac A. Jakov, trgovac, 25 g., Osijek, poginuo 1945. u saobraćajnoj nesreći kao oficir 7. banijske divizije
 Altarac B. Jozef, krojač, 47 g., Sarajevo, zarobljen 1944. od Nemaca kao borac u 35. diviziji, odveden u Aušvic 1 ubijen
 Altarac Joži, brijački pomoćnik, 25 g., Sarajevo
 Altarac I. dr. Kalmit, profesor, 38 g., Osijek
 Altarac I. Mira, službenik, 23 g., Zagreb
 Altarac H. Moric, mehaničar, 28 g., Sarajevo
 Altarac Salamon, službenik, 25 g., Sarajevo
 Altarac Salamon, trgovac, 47 g., Sarajevo
 Altarac J. Santo, učitelj, 35 g., Sarajevo, poginuo 25. 4. 1944. prilikom neprijateljskog desanta na Drvar kao komesar čete 1. prekomorske brigade
 Altarac S. Santo, grafičar, 38 g., Tuzla
 Altarac Spomenka, učenica, 22 g., Mostar
 Atlas M. Sami, metalski radnik, 29 g., Sarajevo
 Atlas J. Bencion, učenik, 15 g., Sarajevo, zarobljen 1944. od Nemaca kao borac 35. divizije. odveden u Aušvic 1 ubijen
 Atlas J. Bončika, domaćica, 29 g., Sarajevo
 Atlas Berta-Danica, domaćica, 30 g., Sarajevo
 Atlas S. Gabriel, mehaničar, 33 g., Mostar
 Atlas Izidor, šofer, 25 g., Sarajevo
 Atlas S. Jahiel, automehaničar, 35 g., Mostar
 Atlas Josip, krojač, 35 g., Sarajevo
 Atlas Jozef, učenik, 19 g., Sarajevo
 Atlas Jozef, šofer, 20 g., Mostar
 Atlas L. Jozef, krojač, 26 g., Sarajevo
 Atlas-Koen Lela, domaćica, 31 g., Beograd
 Atlas S. Leon, 36 g., Sarajevo
 Atlas E. Mihael-Miko, trgovac, 30 g., Sarajevo
 Atlas-Albahari J. Rena, domaćica, 44 g., Sarajevo
 Atlas-Altarac Rena, domaćica, 41 g., Sarajevo
 Atlas Saša, učenik, 20 g., Sarajevo
 Atlas M. Saša, službenik, 37 g., Beograd
 Atlas Tončika, učenica, 18 g., Zenica
 Bader Egon, trgovac, 23 g., Virovitica
 Bader Valerija, domaćica, 20 g., Virovitica
 Baruh Avram, službenik, 21 g., Sarajevo
 Baruh Filip, špediter, 50 g., Sušak
 Beker-Engl Erna, domaćica, 35 g., Sarajevo
 Beker Oto, službenik, 38 g., Sarajevo
 Benedik Erna, domaćica, 24 g., Križ
 Benedik Vilma-Mima, domaćica, 21 g., Križ
 Barger Regina, stud. medicine, 22 g., Zagreb
 Berke Ernest, stud. medicine, 24 g., Zagreb
 Berl Miroslav, službenik, 23 g., Sušak
 Bihlor Elza, domaćica, 54 g., Osijek
 Binonfeld Valerija, domaćica, 46 g., Virovitica
 Blau M. Stefan, tekstilni tehničar, 30 g., Lendava, poginuo 1944. kao borac u slovenačkim jedinicama
 Blau Zdravko, radiotehničar, 40 g., Karlovac
 Blažić Makso-Stari, službenik, 46 g., Čakovec
 Bok R. Ernest, trgov. pomoćnik, 20 g., Maribor, poginuo 1943. kod Dolensko kao borac u slovenačkim jedinicama
 Borovic Ivan, stud. medicine, 22 g., Vinkovci
 Bošković M. Rita, učenica, 16 g., Bužinje
 Brammer-Salom Flora, domaćica, 41 g., Zagreb
 Breslauer R. Mirjam, učenica, 17 g., Daruvar, poginula 1944. kao bolničarka u 7. banijskoj diviziji
 Brodman L. Josip, službenik, 26 g., Križevci
 Cimerman Pavao, trgovac, 36 g., Osijek
 Cvejental Edita, domaćica, 25 g., Sarajevo
 Čarkovski-Svandrom Berta, službenik, 30 g., Osijek
 Čarkovski Boris, službenik, 23 g., Osijek
 Dajč Ana, trgovac, 28 g., Zagreb
 Danon-Danić Ela, domaćica, 22 g., Sarajevo
 Danon S. Jakica, učenik, 17 g., Sarajevo
 Danon I. Moric, krojački pomoćnik, 17 g., Zenica
 Danon A. Mošo, trgovac, 45 g., Tuzla
 Danon M. Rafael, crovar, 50 g., Zenica
 Danon-Alkalaj Rahele, trgovac, 53 g., Zagreb
 Demajo J. Estera, domaćica, 24 g., Beograd
 Derma Evica, učenica, 17 g., Slavonska Požega, poginula 1944. kod Štefanje (Slavonija) u sastavu 21. brigade
 Desić Ervin, dentista, 30 g., Zagreb
 Dijamanj Regina, krojačica, 42 g., Ogulin
 Domanji H. Emil-Cico, trgov. pomoćnik, 22 g., Tuzla, poginuo 25. 5. 1944. prilikom neprijateljskog desanta na Drvar kao borac 6. divizije
 Drašnovac E. Đula, student, 27 g., Zenica
 Druker J. Hugo, dentista, 38 g., Sarajevo
 Druker J. Maks, elektrotehničar, 35 g., Sarajevo
 Đizalovski Eugen, mehaničar, 35 g., Osijek
 Đizalovski Ilonka, domaćica, 30 g., Osijek
 Engl I. Antonija, trgov. pomoćnik, 33 g., Dubrovnik, ubijen od ustaša u Zagrebu 1945. gde je upućen bio po zadatku CK KPH
 Engl A. Đuro-Miki, učenik, 20 g., Sarajevo, zarobljen od Nemaca 13. 11. 1943. u Lošnju i ubijen u Trstu
 Erih Lavoslav, trgov. pomoćnik, 28 g., Zagreb
 Fajer Ladislav, tekstilni radnik, 37 g., Zemun, poginuo 1943. u sastavu 7. banijske divizije
 Farhi Sarika, domaćica, 23 g., Sarajevo
 Ferenci Georg, službenik, 29 g., Sarajevo
 Finci J. Albert, službenik, 29 g., Zenica
 Finci Elica, učenica, 16 g., Sarajevo
 Finci Josip, službenik, 24 g., Sarajevo
 Finci Joško, šofer, 25 g., Sarajevo
 Finci Rahele, domaćica, 37 g., Sarajevo
 Finci-Levi Rozika, domaćica, 25 g., Sarajevo
 Finci J. Vjekoslav, krojač, 26 g., Sarajevo
 Fišer Gerson Harl, fotograf, 25 g., Dubrovnik
 Fišer-Srajber Lujza, student, 22 g., Zagreb
 Fodor Ivanka, službenik, 22 g., Zagreb, poginula 15. 4. 1945. kod Stipanovaca u sastavu 36. divizije
 Fodorov S. Vilim, učenik, 19 g., Slavonski Brod
 Fojt Ela, učenica, 17 g., Zenica
 Fraj Liana, domaćica, 30 g., Zagreb
 Frajdenfeld Bernard, učenik, 18 g., Beograd, poginuo 1945. kod Klana kao borac 1. prekomorske brigade
 Fuks Nikola, krojač, 33 g., Zagreb
 Gaon Irena, domaćica, 22 g., Sarajevo
 Gaon Mrendahaj, službenik, 32 g., Gorazde
 Goldberger Agneza, učenica, 20 g., Zagreb
 Goldmayer Zarko, učenik, 15 g., Klok
 Goldner Zlatko, zanatlija, 39 g., Zagreb
 Goldšmit A. Dora, službenik, 27 g., Zagreb
 Goldšmit Ela, službenik, 24 g., Zagreb

- Goldštajn Elvira, domaćica, 22 g., Zagreb
 Goldštajn Pavao, trgovac, 37 g., Zagreb, poginuo 1944. kao oficir u 6. diviziji
- Goldštajn Slavko, učenik, 15 g., Karlovac
 Gotsman Leo, trgov. pomoćnik, 31 g., Sarajevo
 Gotlib H. Bela, učenik, 18 g., Osijek
 Gotlib dr Hinko, advokat, 57 g., Zagreb
 Grin Šoriška, domaćica, 26 g., Virovitica
 Grin Ljubica, domaćica, 24 g., Virovitica
 Grinhut Željko, učenik, 17 g., Zagreb
 Gros Mirjam, učenica, 20 g., Daruvar, poginula 1944. u sastavu 7. banijske divizije
 Gutman Lotika, domaćica, 40 g., Sarajevo
 Hajnrih Eva, učenica, 19 g., Zagreb
 Hajnrih Truda, 22 g., službenik, Zagreb
 Hajon Josip-Joži, student, 22 g., Dubrovnik
 Hajon Viktor, krojač, 31 g., Dubrovnik
 Han Draga, službenik, 38 g., Zagreb
 Han Izidor, tehničar, 27 g., Sarajevo
 Herci Teodor, električar, 36 g.
 Herlinger D. Ljiljana, učenica, 16 g., Osijek
 Herlinger Mica, domaćica, 52 g., Osijek
 Herlinger Sarina, učiteljica, 34 g., Tešanj
 Herman Dalzdar, veterinar, 58 g., NIŠ
 Herman Gina, učenica, 14 g., Tuzla, poginula 1944. u sastavu u sastavu 27. divizije
 Herman ? (sin Herman mr Lava), učenik 21 g., Bje-
 lovar
- Heršković Emanuel, trgovac, 31 g., Zagreb, pogi-
 nuo 1944. kod Lancana u sastavu 1. prekomor-
 ske brigade
- Hirš-Broher Tonka, domaćica, 31 g., Kolomea
 Hirš Mira, učenica, 20 g., Zagreb
 Hofman Alfred, stud. medicine, 31 g., Osijek
 Hofman Alma, stud. farmacije, 22 g., Banja Luka
 Hofman Leo, službenik, 32 g., Vinkovci
 Hofman Mira, domaćica, 25 g.
 Hofman ing. Teodor, inženjer hemije, 31 g., Zagreb
 Horbec R. Zina, domaćica, 24 g., Sarajevo
 Horn Nada, student, 22 g., Osijek, poginula po-
 četkom 1945. kod Belog Manastira u sastavu
 slavonskih jedinica
- Horn D. Srećko, 42 g., Zagreb
 Horovic Bruno, učenik, 17 g., Dubrovnik
 Horvatić Miro, veterinar, 30 g., Zagreb
 Hranilović Nevenka, domaćica, 26 g., Zemun
 Hranilović VIII, službenik, 30 g., Zemun
 Hungar Oskar, učenik, 20 g., Zagreb
- Indig Ružica, medic. sestra, 31 g., Osijek
 Izzael Berta, domaćica, 29 g., Valika Gorica
 Izzael Puba, student, 25 g., Sarajevo
 Jelić-Jinker Ana, učenica, 20 g., Sisak
 Jelinek Suzana, krojačica, 28 g., Zagreb
 Julijus Anka, domaćica, 46 g., Zagreb
 Julijus D. Đuka, učenik, 18 g., Zagreb
 Julijus Jelana, stud. medicine, 41 g., Zagreb
 Julijus Stevo, učenik, 14 g., Zagreb
 Jungvirt Zlata, domaćica, 36 g., Zagreb
- Kabiljo Aron, krojač, 25 g., Sarajevo
 Kabiljo J. Danko, student, 32 g., Gradačac
 Kabiljo David, industrijalac, 37 g., Beograd, pogi-
 nuo 1944. kao oficir u 7. banijskoj diviziji
 Kabiljo Emanuela, učenica, 22 g., Sarajevo
 Kabiljo I. Haim, radiotehničar, 23 g., Sarajevo, po-
 ginuo 1944. kao borac u 19. slonačkoj brig.
 Kabiljo I. Hana, domaćica, 27 g., Sarajevo
 Kabiljo J. Isak, tehničar, 31 g., Sarajevo
 Kabiljo S. Isak, brijački radnik, 28 g., Sarajevo
 Kabiljo J. Izidor, električar, 28 g., Zavidovići
 Kabiljo Josip, trgovac, 48 g., Sarajevo
 Kabiljo Meri, radnica, 22 g., Sarajevo
 Kaljon Klara, krojačica, 19 g., Sarajevo
 Kamhi Beba, domaćica, 24 g., Sarajevo
 Kamhi Jahiel, trgov. pomoćnik, 25 g., Sarajevo
 Kamhi Jahiel, učenik, 14 g., Sarajevo
- Kamhi Rita, učenica, 16 g., Sarajevo
 Kamhi J. Sara-Beba, domaćica, 41 g., Sarajevo
 Kap 7, službenik, 39 g., Sarajevo
 Katan Daniel, stolar, 30 g., Sarajevo
 Katan M. Elizeer-Buki, trgov. pomoćnik, 28 g., Sa-
 rajevo
 Katan-Mačoro Emica, frizerka, 24 g., Sarajevo po-
 ginula 1944. na radu u Komandi područja Bihać
 Katan S. Moric, trgov. pomoćnik, 27 g., Sarajevo,
 zarobljen od ustaša 1944. i ubijen kao borac 7.
 banijske divizije
 Keler-Barvinska Meri, domaćica, 25 g.
 Kenig-Kralj Josip, službenik, 25 g., Sarajevo
 Kephil Franjo, službenik, 45 g., Zagreb
 Kern Aleksandar, učenik, 20 g., Trst
 Kern Nikola, trgov. pomoćnik, 29 g., Podravska
 Slatina
 Kital Drago, stud. medicine, 26 g.
 Klopfer-Blažić Neda, službenik, 24 g., Virovitica
 Koen Bukica, domaćica, 40 g., Sarajevo
 Koen Erna, učenica, 20 g., Sarajevo
 Koen Rafo, trgov. pomoćnik, 25 g., Sarajevo
 Kolbah ing. Dragutin, inženjer hemije, 31 g., Osijek
 Kon dr Bela, lekar, 43 g., Zagreb
 Kon Elica, učenica, 20 g., Zagreb, zarobljena od
 Nemaca 1944. kod Šumerica, odvedena u Aušvic
 i ubijena
 Kon ing. Filip, inženjer šumarstva, 30 g., Sarajevo
 Kon R. Filip, pravnik, 29 g., Mostar
 Kon Kalman, trgov. pomoćnik, 25 g., Osijek
 Kon Marija, student, 22 g., Zagreb
 Konforti Šarika, domaćica, 43 g., Bijeljina
 Kopelman Samuel, tehničar, 27 g., Sarajevo, po-
 ginuo 1944. u sastavu 7. banijske divizije
 Kopelman-Baruh Teri, domaćica, 23 g., Derвента
 Kosić J. Rozika, domaćica, 23 g., Sarajevo
 Koš Aco, učenik, 17 g., Sarajevo, umro krajem
 1943. u sastavu 13. divizije
 Koš Leo, student, 23 g., Sarajevo
 Kraus Željko, student, 23 g., Zagreb, poginuo 1943.
 u sestavu 7. banijske divizije
 Kremen Emlin, trgovac, 40 g., Zagreb
 Kronfeld Zdenka, učenica, 20 g., Zagreb
 Lajhner Oskar, trgovac, 48 g., Mostar
 Lajhner mr Anka, farmaceut, 53 g., Zagreb
 Lajhner Josipa, službenik, 41 g., Zagreb
 Lanfelder Vilim, službenik, 33 g., Osijek, poginuo
 1944. u sastavu 7. banijske divizije
 Lapter Z. Vladislav, učenik, 21 g., Varaždin
 Lapter Žiga, dentista, 45 g., Varaždin
 Laufer Fridrih, službenik, 25 g., Tuzla, umro kra-
 jem 1943. u sastavu 7. banijske divizije
 Laufer Vladislav, službenik, 45 g., Tuzla
 Lederer R. Mira, domaćica, 21 g., Vrbovsko
 Lerer Gina, radnica, 27 g., Sarajevo
 Levi Bata, električar, 23 g., Sarajevo, poginuo
 1944. u sastavu 7. banijske divizije
 Levi Benjamin, stolar, 26 g., Sarajevo
 Levi Cila, učenik, 16 g., Zemun
 Levi J. Haim, službenik, 33 g., Sarajevo
 Levi J. Hinko, brijački pomoćnik, 21 g., Banja Luka
 Levi A. Isak, učenik, 22 g., Sarajevo
 Levi C. Isak, učenik, 22 g., Tuzla
 Levi Juda, crevar, 48 g., Sarajevo
 Levi Klara, domaćica, 35 g., Zemun
 Levi J. Mario, učenik, 16 g., Zagreb
 Levi Robert, službenik, 38 g., Zemun
 Levi Vera, daktilograf, 22 g., Sarajevo
 Løvinger Mirko, službenik, 29 g., Sarajevo
 Liborman Karola, medic. sestra, 23 g.
 Liht Lea, službenik, 26 g., Zagreb
 Lipković-Grof Danica, domaćica, 35 g., Smetica
 Livojević J. Paula, domaćica, 31 g., Zagreb
 Maestro-Perera Blanka, domaćica, 46 g., Sarajevo,
 zarobljena 1944. u sastavu 35. divizije, odvedena
 u Aušvic i ubijena

- Maestro S. Jakob, trgovac, 50 g., Sarajevo, zarobljen 1944. u sastavu 35. divizije, oduvoden u Aušvic i ubijen
- Majzl Vera, krojačica, 18 g., Kutina
- Maler Mirko, učenik, 20 g., Slavonski Brod
- Maler Zora, stud. farmacije, 21 g., Osijek
- Mandelbaum Šarika, domaćica, 32 g., Mostar
- Mandelsamen Natan, radnik, 24 g., Sarajevo
- Mate Sabina, medic. sestra, 40 g., Sarajevo
- Mittler Ljuba, domaćica, 25 g.
- Montiljo Hinko, dentista, 46 g., Crikvenica
- Montiljo Mihajlo, učenik, 15 g., Sarajevo
- Montiljo Reil, službenik, 23 g., Sarajevo
- Musašija Anika, učenica, 18 g., Sarajevo
- Musašija R. Flora, učenica, 20 g., Sarajevo
- Musašija Lonika, učenica, 20 g., Sarajevo
- Musašija-Papo Rašela, domaćica, 24 g., Sarajevo
- Musašija Šarika, domaćica, 25 g., Sarajevo
- Najman Irena, domaćica, 40 g., Zagreb
- Najman-Navak Karlo, službenik, 25 g.
- Pal Ilenka, učenica, 15 g., Sisak
- Pancer-Lembarger Iza, službenik, 31 g., Zagreb
- Pancer Ing. Oto, inženjer agronomije, Križavci
- Papo R. Berta, domaćica, 34 g., Sarajevo
- Papo Bonžl, domaćica, 41 g., Sarajevo
- Papo David, električar, 29 g., Sarajevo
- Papo Š. Haljon, trgovac, 28 g., Herceg Novi
- Papo Isak, trgov. pomoćnik, 23 g., Dubrovnik
- Papo D. Ing. Isak, inženjer, 31 g., Sarajevo
- Papo Ing. Jakov, inženjer, 35 g., Sarajevo
- Papo Josif, trgov. pomoćnik, 23 g., Sarajevo, poginuo 1944. u sastavu 1. prekomorske brigade
- Papo-Kon Mirjam, učenica, 19 g., Sarajevo
- Papo J. Mordo, muzičar, 35 g., Sarajevo
- Papo Mosko, službenik, 30 g., Sarajevo
- Pape H. Moša, trgovac, 47 g., Bijeljina
- Papo M. Nada, domaćica, 38 g., Sarajevo
- Papo A. Rikica, domaćica, 32 g., Sarajevo
- Pardo Mordo, trgovac, 25 g., Sarajevo, poginuo 1943. u sastavu 7. banijske divizije
- Perera David, službenik, 36 g., Sarajevo
- Perera I. David, student, 29 g., Sarajevo
- Perera I. Sadik, student prava, 24 g., Sarajevo
- Perera Salemon, krojač, 37 g., Sarajevo
- Petrović S. Klara, domaćica, 24 g., Sarajevo
- Pinto Gonda, učenica, 21 g., Sarajevo
- Polak Branko, službenik, 35 g., Zagreb
- Polak Đuro, pravnik, 35 g., Sarajevo
- Polak Hilda, službenik, 35 g., Sarajevo
- Polak O. Jozef, službenik, 23 g., Beograd
- Polak Mirjam, domaćica, 40 g., Mostar
- Polak-Danon Mirjam, domaćica, 33 g., Zenica
- Polak Oskar, tekstilni stručnjak, 49 g., Beograd
- Polak Raul, učenik, 14 g., Zagreb
- Polak Viktor-Kurt, mehaničar, 24 g.
- Poljé Branko, učenik, 20 g., Zagreb
- Princ Estera, učenica, 19 g., Zagreb
- Prister Bruno, prof. muzika, 34 g., Zagreb
- Raab Georg, trgovac, 51 g.
- Raab-Najman Margarata, domaćica, 41 g.
- Rajh Ivo, stud. tehnike, 23 g., Osijek
- Rajh Ivan, slikar, 30 g., Zagreb, poginuo 1944.
- Rausnic Liza, stud. medicine, 44 g., Zagreb
- Rehnicer Ivo, učenik, 17 g., Osijek
- Rehnicer Lili, domaćica, 38 g., Osijek
- Rehnicer Rihard, trgovac, 48 g., Osijek, poginuo 1944. u Voćinu na ruku u Komandi mesta
- Rollš Mirko, stud. veterine, 21 g., Zagreb
- Romano Flora, domaćica, 48 g., Sarajevo
- Romano Z. Isak, električar, 53 g., Sarajevo
- Romano Š. Rozika, učenica, 18 g., Travnik
- Romano Simha, domaćica, 45 g., Visoko
- Rot Josip, službenik, 37 g., Vukovar
- Rot Stašica, domaćica, 32 g., Vukovar
- Rozenrauh Ernestina, domaćica, 38 g., Sarajevo
- Rozenrauh Simo, službenik, 52 g., Sarajevo
- Rozner V. Hans-Ivo, službenik, 29 g., Sarajevo
- Salamon Lili, službenik, 31 g., Zagreb
- Salom Berno, pravnik, 28 g., Sarajevo
- Salom S. Sida, domaćica, 46 g., Zenica
- Samakovića Miso, stud. medicine, 23 g., Gorazde
- Santo Mira, učenica, 21 g., Zagreb
- Sattler Drago, službenik, 29 g., Zagreb
- Sattler Hilda, domaćica, 25 g., Zagreb
- Solinger Jelena, službenik, 25 g., Zagreb
- Sigler M. Šandor, trgovac, 55 g., Dubrava
- Štadlž Drago, službenik, 35 g.
- Singer V. Katica, domaćica, 33 g., Kikinda
- Svačenski Vera, student, 22 g., Osijek
- Sajbar Ema, učenica, 18 g., Zagreb
- Šajer Elza, domaćica, 40 g., Zagreb, ubijena 1944. od ustaša u Ludbregu
- Šarkić Ing. Vito, inženjer, 48 g., Sarajevo
- Šlezinger Hinko, službenik, 28 g., Ivanec
- Spicer Mirjam, 15 g., učenica, Osijek
- Spicer Viktor, službenik, 44 g., Osijek
- Spicer L. Zdenka, domaćica, 28 g., Beograd
- Spigler-Levi Sofija, domaćica, 28 g., Sarajevo
- Spigler-Stanić Fedor, učenik, 20 g., Ludbreg
- Spigler-Stanić dr. Oto, pravnik, 42 g., Ludbreg
- Spigler-Stanić Vlasta, učenica, 18 g., Ludbreg
- Štalar Sofija, domaćica, 25 g.
- Štajn Hinko, tipograf, 30 g., Zagreb
- Štajn Toma, stud. medicine, 25 g., Zagreb
- Štajn Vera, domaćica, 29 g., Zagreb
- Štajner Rudolf, službenik, 29 g., Virovitica
- Štajner Zdenka, student, 24 g., Zagreb
- Štajnic Vilim, trgovac, 47 g., Dubrovnik
- Šteković J. Klara, učenica, 20 g., Sarajevo
- Stern Dragan, učenik, 13 g., Zagreb
- Stern Gizela, domaćica, 38 g., Zagreb
- Stern Ivica, učenik, 16 g., Osijek, poginuo krajem 1943. u sastavu Diijskog odreda pri napadu na voz
- Stern Mladen, stud. farmacije, 22 g., Bjelovar
- Stern Zvonko, učenik, 15 g., Osijek
- Sternberg-Levi Flora, domaćica, 42 g., Sarajevo
- Sulbbaum Franjo, trgov. pomoćnik, 22 g.
- Sultajš Zlatko, stud. medicine, 22 g., Bjelovar
- Švarc Bilnka, domaćica, 23 g., Sarajevo
- Švarc Branko, službenik, 20 g., Ogulin
- Švarc Ivo, pravnik, 31 g.
- Švarc Jeti, stud. medicine, 22 g., Sarajevo
- Švarc Janko, službenik, 25 g.
- Švarc Jovan, službenik, 38 g., Novi Sad
- Švarc Krešimir, stud. medicine, 23 g., Zagreb
- Švarc Lea, učenica, 19 g., Sarajevo
- Švarc Milan, službenik, 25 g., Ogulin
- Švicer Ing. Aleksandar, inženjer hemije, 31 g., Leškovac
- Tausig Marija, domaćica, 29 g., Zagreb
- Termbah Mirko, stud. farmacije, 23 g., Sarajevo
- Torek Gizela, učenica, 20 g., Sarajevo
- Trif-Najmor Julka, domaćica, 38 g., Zagreb
- Trinki A. Cazo, učenik, 14 g., Zenica
- Trinki S. Rifka, domaćica, 39 g., Zenica
- Ungar Irena, domaćica, 30 g., Zagreb
- Vadljal A. Blanka, učenica, 19 g., Sarajevo
- Vahs Paula, službenik, 35 g., Zagreb
- Vajnberger Dragica, službenik, 23 g., Zagreb
- Vajs Bogdan, trgovac, 43 g., Donja Stubica
- Vajs Cicko, profesor, 23 g., Zenica
- Vajs Dana, učenica, 21 g., Prijedor
- Vajs Jakob, trgov. pomoćnik, 27 g., Slavonski Brod, poginuo 1944. u sastavu 28. divizije
- Vajs-Najman Margita, domaćica, 52 g., Daruvar
- Vajs Marija, domaćica, 40 g., Popovača
- Vajs Milica, tekstilni tehničar, 34 g., Zagreb
- Vajs-Spicer Zlata, domaćica, 42 g., Sl. Brod
- Vajs Zora, službenik, 25 g., Đakovo
- Vaiser Ivo, učenik, 20 g., Zagreb
- Vaserštajn Alojz, 24 g., Osijek

62 J. Romano

Veber A. Erna, domaćica, 32 g., Zagreb
Veber Rudolf, službenik, 42 g., V. Barna
Vinkler Josip, student, 25 g., Zagreb

Viliš Jozef, hotelijer, 59 g., Beograd
Vizner Maja, domaćica, 27 g., Osijek
Volner-Šik Mira, službenik, 25 g., Zagreb

Prilog 5: Spisak učesnika u narodnooslobodilačkom pokretu (NOP)

Abeles Fric, trgovac, 37 g., Zagreb
Abeles Hanzi, domaćica, 23 g., Zagreb
Abeles Vilma, nastavnica muzike, 55 g., Zagreb
Abinun Benjamin-Binko, službenik, 33 g., Sarajevo
Abinun-Lovi Doja, domaćica, 30 g., Sarajevo
Abinun J. Gracija, učenica, 14 g., Sarajevo
Abinun Jakica, obučar, 40 g., Sarajevo
Abinun B. Leon-Leopold, krojač, 30 g., Sarajevo
Abinun-Pape Matilda, krojačica, 36 g., Sarajevo
Abinun Rozika, učenica, 20 g., Sarajevo
Abinun M. Sara, krojačica, 28 g., Travnik
Abraham J. Mordehaj, krojač, 30 g., Sarajevo
Abraham Ruža, domaćica, 32 g., Sarajevo
Adžes Tilda, domaćica, 34 g., Sarajevo
Adler Samuel, službenik, 55 g., Slavonski Brod
Adler Zora, domaćica, 43 g., Slavonski Brod
Ajhner-Kraus Lili, domaćica, 38 g., Osijek
Ajncig Nikola, trgovac, 56 g., Zagreb
Akons Henrih, trgovac, 53 g., Beograd
Albahari Erna, učenica, 14 g., Sarajevo
Albahari Estera, domaćica, 29 g., Sarajevo
Albahari J. Nada, učenica, 19 g., Sarajevo
Albahari Rena, domaćica, 60 g., Sarajevo
Albahari Rikica, domaćica, 40 g., Sarajevo
Albahari-Levinger A. Selma, službenik, 29 g., Sarajevo
Albahari G. Šabetaj, službenik, 35 g., Sarajevo
Alkalaj Buki, trgovac, 46 g., Sarajevo
Alkalaj Estera, domaćica, 40 g., Sarajevo
Alkalaj Flora, domaćica, 34 g., Sarajevo
Alkalaj R. Gilda, domaćica, 43 g., Sarajevo
Alkalaj Halim, profesor, 31 g., Beograd
Alkalaj dr Josip, pravnik, 46 g., Sarajevo
Alkalaj Moreno, zanatlija, 41 g., Sarajevo
Alkalaj Moric, trgovac, 43 g., Sarajevo
Alkalaj B. Moric, učenik, 17 g., Sarajevo
Alkalaj Šarika, domaćica, 45 g., Sarajevo
Altarac Albert, krojač, 38 g., Sarajevo
Altarac Avram-Aifi, stolar, 22 g., Sarajevo
Altarac M. Avram, učitelj, 57 g., Sarajevo
Altarac C. Baševa, učiteljica, 41 g., Sarajevo
Altarac David, limar, 56 g., Sarajevo
Altarac Erna, krojačica, 38 g., Sarajevo
Altarac Erna, domaćica, 22 g., Sarajevo
Altarac Estera, domaćica, 30 g., Sarajevo
Altarac Gina, radnica, 33 g., Sarajevo
Altarac-Baruh Hana, domaćica, 39 g., Sarajevo
Altarac Hermina, radnica, 22 g., Sarajevo
Altarac Izak, trgovac, 55 g., Mostar, zarobljen 1944. u Lici od Nemaca, odveden u Aušvic i ubijen
Altarac Jakov, krojač, 36 g., Sarajevo
Altarac Jozef, učenik, 15 g., Sarajevo
Altarac Malvina, domaćica, 38 g., Osijek
Altarac Moric-Hadžilija, trgovac, 50 g., Sarajevo
Altarac Roza, radnica, 31 g., Sarajevo
Altarac Salamon, obučar, 56 g., Sarajevo
Altarac Sarina, službenik, 34 g., Sarajevo
Altarac Sofija, domaćica, 52 g., Mostar, zarobljena 1944. u Lici od Nemaca, odvedena u Aušvic i ubijena
Altmajer-Levi Klara, domaćica, 52 g., Sarajevo
Altišteter-Pisker Elvira, domaćica, 27 g., Zagreb
Altišteter Pavao, trgovac, 48 g., Zagreb
Anđelić Vlado, novinar, 40 g., Zagreb
Anđelo Irma, službenik, 31 g., Zagreb
Anđelo Netika, službenik, 44 g., Zagreb
Anđelo Sarina, službenik, 46 g., Zagreb
Arvaj Janko, službenik, 41 g.
Ast-Samakovlija Laura, krojačica, 32 g., Sarajevo, ubijena od četnika aprila 1944. kod Bugojna
Atlas Albert, trgovac, 43 g., Sarajevo
Atlas M. Avram, učitelj, 43 g., Sarajevo
Atlas Blanka, frizerka, 36 g., Sarajevo
Atlas David, službenik, 40 g., Sarajevo
Atlas Dudo, trgovac, 37 g., Sarajevo
Atlas-Kulić Flora-Lola, učenica, 17 g., Sarajevo
Atlas J. Hana-Nata, učenica, 15 g., Sarajevo
Atlas Miko, krojač, 47 g., Sarajevo
Atlas Naftali-Buki, krojač, 35 g., Sarajevo
Atlas Rafo, trgovac, 39 g., Sarajevo
Austender M. Drago, učenik, 15 g., Vinkovci
Bajhaker Greguric, brijački pomoćnik, 25 g.
Baruh Albert, trgovac, 35 g., Sarajevo
Baruh-Balko Elka, učenica, 14 g., Sarajevo
Baruh Estera, domaćica, 36 g., Sarajevo
Baruh Izidor, tipograf, 47 g., Sarajevo
Baruh I. Jakov, službenik, 52 g., Sarajevo
Baruh S. Jakov, obučar, 46 g., Sarajevo
Baruh Pepica, domaćica, 46 g., Sarajevo
Baruh Salamon, rabin, 38 g., Dubrovnik, ubijen 1944. od jedinica »Handžar« divizije
Baruh dr Silvio, advokat, 47 g., Sarajevo
Bek Rudolf, službenik, 52 g.
Beljan Bartol, trgovac, 49 g., Slavonski Brod
Benedik J. Eva, učenica, 18 g., Sarajevo
Berger Armin, trgovac, 50 g., Zagreb
Berger Marija, domaćica, 42 g., Zagreb
Blen Ignac, veterinar, 69 g., Sarajevo
Bihlar Makso, trgovac, 70 g., Osijek
Bišicki Antonija, nastavnik muzike, 37 g., Zagreb
Bitel Amalija, domaćica, 57 g., Osijek
Bitel Oskar, službenik, 38 g., Osijek
Bitel Štefica, domaćica, 27 g., Osijek
Blau-Dajč A. Paula, nastavnica muzike, 61 g., Zagreb
Blažić Zlata, domaćica, 37 g., Čakovec
Blumental Jakov, knjižar, 50 g., Zagreb, ubijen 1944. u Otočcu od ustaša
Boran dr ? , pravnik, 50 g., Zagreb, poginuo 1944. od bombardovanja
Boran ? , domaćica, 45 g., Zagreb, poginula 1944. od bombardovanja
Borovic Armin, trgovac, 45 g., Vinkovci
Borovic A. Jelika, učenica, 19 g., Vinkovci
Borovic Margita, domaćica, 45 g., Vinkovci
Bošan Leopold, trgovac, 51 g., Zagreb
Brajer-Liht V. Cilika, domaćica, 53 g., Zagreb
Breher Tonka, službenik, 30 g., Sarajevo
Brihta Jolanda, profesor, 41 g., Zagreb
Brihta dr Milan, advokat, 56 g., Osijek
Brihta Zdenko, službenik, 25 g., Zagreb
Brihta Zeljko, učenik, 14 g., Zagreb
Bril-Redliž Stela, domaćica, 56 g., Zagreb
Bril dr Žiga, veterinar, 63 g., Zagreb
Buhbinder Malvina, domaćica, 56 g., Osijek
Buhbinder Marlo, krojač, 58 g., Sarajevo
Cajlinger Ing. Gerhart, inženjer, 37 g.

- Cajzler Ernest, mehaničar, 36 g., Zagreb
 Cajzler-Hafner Greta, domaćica, 29 g., Zagreb
 Cimerman-Hajcer Eta, domaćica, 70 g., Osijek
 Cvalček Vilma, domaćica, 22 g., Sarajevo
 Čuček Samuel, stud. muzičke akademije, 32 g.,
 Mostar
 Časar Ema, stud. filozofije, 23 g., Sarajevo
 Čehović O. Nada, učiteljica, 39 g., Zagreb
 Čerkovski-Fuks Elvira, domaćica, 30 g., Osijek
 Čerkovski Ilija, trgovac, 51 g., Sarajevo
 Čerkovski Zdenka, službenik, 20 g., Osijek
 Dajč-Bek Boriška, domaćica, 37 g., Koprivnica
 Dajč Erika, završila gimnaziju, 22 g., Zagreb
 Dajč Eva, učenica, 20 g., Zagreb
 Dajč Vera, nastavnik, 24 g., Zagreb
 Danli Regina, učenica, 20 g., Sarajevo
 Danon I. Albert-Barto, trgovac, 53 g., Sarajevo
 Danon S. Ana, učiteljica, 36 g., Bos. Brod.
 Danon Beba, završila gimnaziju, 22 g., Sarajevo
 Danon I. ing. Cadik, inženjer, 45 g., Sarajevo
 Danon S. Ela, krojačica, 32 g., Sarajevo
 Danon-Levi Erna, domaćica, 30 g., Sarajevo
 Danon J. Estera, učenica, 13 g., Sarajevo
 Danon Z. Izidor, trgovac, 43 g., Mostar
 Danon Jakov, bravar, 54 g., Sarajevo
 Danon D. Klara, domaćica, 36 g., Beograd
 Danon Z. Mirjam, domaćica, 28 g., Mostar
 Danon Moša, trgovac, 45 g., Mostar, umro 1944.
 Danon Regina, učenica, 16 g., Sarajevo
 Danon Regina, domaćica, 44 g., Sarajevo
 Danon-Papo A. Rikica, domaćica, 28 g., Sarajevo
 Danon Santo, učenik u privredi, 17 g., Sarajevo
 Danon I. Sara, učenica, 16 g., Zenica
 Danon-Tolentino Stela, domaćica, 37 g., Sarajevo
 Davidović Zdenka, domaćica, 25 g., Slavons. Požega
 Demajo Binko, službenik, 37 g., Sarajevo
 Demajo S. Ernica, službenik, 26 g., Sarajevo
 Demajo Rikica, učiteljica, 36 g., Sarajevo
 Dirnbah Lujza, domaćica, 44 g., umrla 1944 u
 Ponikvama
 Dirnbah Mirko, učenik, 14 g., umro 1944. u Po-
 nikvama
 Dobrinac-Goldšmit Antonija, službenik, 40 g., Za-
 greb
 Dobrinac Branka, učenica, 16 g., Zagreb
 Dobrinac Vitomir, knjigovođa, 42 g., Zagreb
 Dorner M. Gustav, industrijalac, 61 g., Zagreb,
 umro januara 1945. na Korunu
 Dorner-Spigler Ivka, domaćica, 50 g., Zagreb
 Dorner A. dr. Kazimir, advokat, 44 g., Zagreb,
 umro juna 1944. u Slunju
 Drašinger-Aitarac Estera, službenik, 35 g., Sarajevo
 Drašinger-Lakrić Marko, mehaničar, 39 g., Zagreb
 Drašinger Ruža, službenik, 47 g., Zagreb
 Druker-Finci Klara, domaćica, 37 g., Sarajevo
 Druker O. Ljubica, učenica, 18 g., Sarajevo
 Druker Makso, službenik, 38 g., Sarajevo
 Druker J. Otakar, službenik, 47 g., Sarajevo
 Druker Rut, učenica, 13 g., Sarajevo
 Druker Viola, domaćica, 42 g., Sarajevo
 Dubeljfer Osvald, trgovac, 38 g., Dubrovnik
 Ebenšpanger Robert, službenik, 36 g., Zagreb, po-
 ginuo krajem 1943. u Slunju od bombardovanja
 Ekštajn R. Anka, učenica, 15 g., Zagreb
 Ekštajn-Bruker R. Ruža, domaćica, 28 g., Podravska
 Slatina
 Ereñdiner Nada, službenik, 35 g., Osijek
 Erenfrajnd-Erić Milan, inženjer, 37 g., Zagreb
 Eškenazi I. Albert, učenik, 14 g., Slavonski Brod
 Eškenazi David, krojač, 37 g., Sarajevo, ubijen od
 ustaša 1944.
 Eškenazi J. David, zanatlija, 35 g., Sarajevo
 Fajer Đuro, krznar, 45 g., Osijek
 Fajer Klara, domaćica, 38 g., Zemun
 Fajer Lucija, domaćica, 39 g., Osijek
 Fajn Adolfina, domaćica, 35 g., Zagreb
 Ferber I. Ruža, domaćica, 39 g., Zagreb
 Finci Albert, rabin, 30 g., Sarajevo
 Finci Ašer, službenik, 44 g., Sarajevo
 Finci J. Ašer, trgovac, 36 g., Sarajevo
 Finci Gabriel, učenik, 16 g., Sarajevo, umro 1944.
 u Topuskom
 Finci J. Isak, učenik, 16 g., Sarajevo
 Finci J. Jahiel, trgovac, 58 g., Sarajevo
 Finci Josip, učenik, 14 g., Sarajevo
 Finci-Barišić Josip, krojač, 46 g., Sarajevo, ubi-
 jen od ustaša 1944.
 Finci-Papo Lonika, profesor, 30 g., Kikinda
 Finci J. Mento, učenik, 15 g., Sarajevo
 Finci Oto, trgovac, 47 g., Beograd
 Finci Salamon, trgovac, 37 g., Sarajevo
 Fišer Hugo, fotograf, 40 g., Zagreb
 Fišer-Klajn Katica, domaćica, 47 g., Zagreb
 Fišer-Taus Lili, domaćica, 34 g., Zagreb
 Fišer O. Vera, učenica, 18 g., Zagreb
 Flajšhaker Jakov, pekar, 57 g., Makarska, pogi-
 nuo 1944. u Gilini od bombardovanja
 Fleš Filip, bravar, 55 g.
 Frajndlić Emil, stud. medicne, 22 g., Zagreb
 Frank Dragica, domaćica, 30 g., Zagreb
 Frank Dragutin, drvski stručnjak, 41 g., Osijek
 Frank J. Jellsaveta, krojačica, 21 g., Osijek
 Fric-Rozenberg Ana, domaćica, 35 g., Zagreb
 Fric ing. Zeljko, inženjer hemije, 45 g., Zagreb
 Fuks Egon, službenik, 34 g., Beograd
 Fuks-Vajs Z. Eva, službenik, 30 g., Beograd
 Furman Alma, domaćica, 56 g., Zagreb
 Furman Jelka, domaćica, 23 g., Zagreb
 Furman Marko, trgovac, 55 g., Zagreb
 Furman Tea, domaćica, 21 g., Zagreb
 Gaon Jakov, trgov. pomoćnik, 41 g., Sarajevo, u-
 bijen 1944. od ustaša
 Gaon-Danon Loti, domaćica, 40 g., Sarajevo
 Gaon Mento, trgovac, 47 g., Sarajevo
 Gaon Rena, krojačica, 34 g., Konjic
 Gerstman Dora, domaćica, 28 g., Slavonska Po-
 žega
 Gerstman Gustav, 34 g., službenik, Slavonska
 Požega
 Ginsberg Adela, domaćica, 60 g., Osijek, ubijena
 od ustaša 1944.
 Glazer Maks, službenik, 36 g., Zagreb
 Glazer Anica, domaćica, 45 g., Đurđinovac, po-
 ginula 1944. od bombardovanja
 Gild Dragica, domaćica, 55 g., Osijek
 Gild Jakov, trgovac, 59 g., Osijek
 Gilkštal Oto, trgovac, 51 g.
 Goldberger Majer, trgovac, 42 g.
 Goldfarb Katica, domaćica, 40 g., Zagreb
 Goldfarb Sigmund, trgovac, 44 g., Zagreb
 Goldmajer Vida, domaćica, 24 g., Klek, uhvaćena
 1944. od Nemaca, odvećena u Aušvic i ubijena
 Goldner Hugo, trgovac, 35 g., Zagreb
 Goldner Julije, trgovac, 37 g., Zagreb
 Goldner H. Vlado, učenik, 15 g., Ogulin
 Goldšmit-Gereg Berta, domaćica, 52 g., Osijek
 Goldštein dr. Aleksandar, pravnik, 31 g., Osijek
 Goldštein Danko, učenik, 15 g., Karlovac
 Goldštein Oto, trgovac, 50 g., poginuo krajem 1943.
 od bombardovanja
 Goldštein-Gild Zlata, domaćica, 30 g., Osijek
 Gomboš I. ing. Stjepan, inženjer, 48 g., Sombor
 Gorski Ljerka, domaćica, 23 g.
 Gosti Josip, veterinar, 44 g., Ogulin
 Gosti J. Nada, učenica, 15 g., Ogulin
 Gosti Ruža, domaćica, 38 g., Ogulin
 Gotesman S. Rikica, domaćica, 37 g., Sarajevo
 Grin Margita, domaćica, 48 g., Virovitica
 Griner Ernica, domaćica, 28 g.
 Grinhut D. Berta, učenica, 16 g., Bjelovar
 Grinhut Drago, službenik, 50 g., Bjelovar
 Grinhut Margareta, domaćica, 43 g., Bjelovar

- Grinhut D. Ruben, učenica, 14 g., Bjelovar
 Grinhut D. Vera, učenica, 13 g., Bjelovar
 Grinhut Vilko, službenik, 48 g., Zagreb
 Gutman Elizabeta, frizerka, 30 g., Zagreb
 Gutman Jakica, učenik, 15 g., Sarajevo
 Gutman Leo, učenik, 13 g., Sarajevo
 Haberman Terka, krojačica, 35 g., Vinkovci
 Hajnec Rudolf, trgovac, 43 g., Zagreb
 Hajnrih-Vimer Barbara, domaćica, 51 g., Pitomača
 Hajnrih Josip, službenik, 51 g., Pitomača
 Halas N. Klara, učenica, 13 g., Zagreb
 Halas Nikola, službenik, 47 g., Zagreb
 Halas Roza, domaćica, 39 g., Zagreb
 Halas N. Vera, učenica, 16 g., Zagreb
 Han H. Ana, domaćica, 37 g., Zagreb
 Has Zeljko, službenik, 35 g., Zagreb
 Henigsfeld Ing. Ervin, inženjer, 45 g., Zagreb
 Hemigsfeld-Kolin Vera, pravnik, 37 g., Zagreb
 Herak Slavko, službenik, 45 g.
 Heran L. Rudi, student, 29 g., Zagreb
 Herci Teodor, službenik, 30 g., Osijek
 Hercvald Petar, službenik, 23 g.
 Herman Oskar, slikar, 57 g., Zagreb
 Herman Rudi, službenik, 25 g., Zagreb
 Herman Šarlota, domaćica, 50 g., Zagreb
 Heršković Draga, domaćica, 33 g., Osijek
 Hiršfeld Zdenek, službenik, 25 g., Zagreb
 Hirši Drago, trgovac, 53 g., Zagreb
 Hirši-Satler I. Elza, domaćica, 33 g., Ivančićgrad
 Hirši Lea, domaćica, 22 g., Zagreb
 Hirši Magda, domaćica, 31 g., Bjelovar
 Hirši Marija, domaćica, 58 g., Zagreb
 Hirši Marta, domaćica, 38 g., Koprivnica
 Hirši Milan, trgovac, 56 g., Bjelovar
 Hirt Franjo, službenik, 28 g., Vukovar
 Hirt Leopold, bankar, 60 g., Beograd
 Hirt Oglia, domaćica, 55 g., Vukovar
 Hofman Arnold, službenik, 48 g., Križevci
 Hofman A. Lea, učenica, 20 g., Križevci
 Hofman Zlata, domaćica, 41 g., Križevci
 Hohberger Lucija, domaćica, 19 g., Zagreb
 Hohberger Meks, električar, 22 g., Zagreb
 Holcer Meks, službenik, 24 g., Daruvar
 Holcer Zlata, učenica, 16 g., Daruvar
 Honenvald I. Alfred, učenik, 15 g., Feričanci
 Honenvald Ilija, trgovac, 49 g., Feričanci
 Honenvald I. Magdalena, učenica, 19 g., Feričanci
 Honenvald Šarlota, domaćica, 43 g., Feričanci
 Horović Mira, domaćica, 21 g., Dubrovnik
 Horović I. Mito, učenik, 14 g., Dubrovnik
 Horvat Ing. Elza, inženjer agronomija, 35 g., Zagreb
 Horvat J. Ruža, domaćica, 31 g., Zagreb
 Ilaš R. Flora, učenica, 19 g., Sarajevo
 Indig D. Ladislav, službenik, 34 g., Osijek
 Janković O. Viola, učenica, 17 g., Sarajevo
 Jelinek Josip, trgov. zastupnik, 42 g., Zagreb
 Jelinek Nada, profesor, 29 g., Zagreb
 Jung Jelka, domaćica, 46 g., Osijek
 Jung M. Ljerkica, učenica, 20 g., Osijek
 Jung Marcel, trgovac, 52 g., Osijek
 Jung M. Vlatko, učenik, 13 g., Osijek
 Kabiljo A. Erna, domaćica, 37 g., Sarajevo
 Kabiljo D. Flora, učenica, 15 g., Bugojno
 Kabiljo S. Fredi, učenik, 16 g., Mostar, uhvaćen od Nemaca 1944. odveden u Aušvic i ubijen
 Kabiljo Hanika, domaćica, 27 g., Sarajevo
 Kabiljo Išo, trgov. putnik, 38 g., Sarajevo
 Kabiljo L. Iso, učenik, 16 g., Sarajevo
 Kabiljo Izidor, trgovac, 35 g., Sarajevo
 Kabiljo Joži, trgovac, 30 g., Sarajevo
 Kabiljo Leon-Lajo, pravnik, 36 g., Sarajevo
 Kabiljo Mario, službenik, 37 g., Sarajevo
 Kabiljo Rahala, domaćica, 35 g., Mostar, uhvaćena od Nemaca 1944. odvedena u Aušvic i ubijena
 Kabiljo-Baruh Rifka, domaćica, 40 g., Sarajevo
 Kabiljo dr Salamon, pravnik, 38 g., Mostar, uhvaćen od Nemaca 1944. odveden u Aušvic i ubijen
 Kabiljo Santo, krojač, 37 g., Sarajevo
 Kadelburg-Poljokan Serafina, domaćica, 23 g., Vinkovci
 Kalon Jakica-Stjepan, trgovac, 43 g., Sarajevo
 Kaiser-Engelsrat Henrijeta, domaćica, 51 g., Osijek
 Kajzer Livija, domaćica, 54 g., Osijek
 Kajzer J. Marijana, učenica, 16 g., Osijek
 Kamhi D. Ing. Aron, arhitekta, 38 g., Sarajevo
 Kamhi Berta, profesor, 39 g., Sarajevo
 Kamhi D. dr Halm, službenik, 44 g., Sarajevo
 Kamhi J. Mišo, 42 g., Sarajevo
 Kamhi I. Regina, domaćica, 28 g., Sarajevo
 Kamhi Šulam, domaćica, 40 g., Sarajevo, poginula 1944. od bombardovanja
 Katan Albert, trgovac, 37 g., Sarajevo
 Katan Isak, službenik, 40 g., Sarajevo
 Katan Josip, trgovac, 38 g., Trst
 Kauders Elza, domaćica, 42 g., Zagreb
 Kauders Lela, učenica, 20 g., Zagreb
 Kavezon J. Isak, zanatlija, 45 g., Sarajevo
 Kavezon Mosko, pravnik, 34 g., Osijek
 Kavezon-Fleš Vera, stud. medicine, 25 g., Osijek, umrla 1944. u Barlju
 Kanig-Demonštaln Ilona, službenik, 42 g., Zagreb
 Kerpner-Rosenbaum Fani, zanatlija, 47 g., Zagreb
 Kiršner-Milančić Frl, domaćica, 39 g., Sremska Mitrovnica, umrla marta 1945. u Beogradu
 Kiršner N. Slavko, advokat, 50 g., Sremska Mitrovnica
 Klaber D. Zora, domaćica, 38 g., Zagreb
 Klajn-Kon Gizela, domaćica, 51 g., Zagreb
 Klajn Mela, učenica, 20 g., Sarajevo
 Klajn Rudolf, službenik, 34 g., Zagreb
 Klajn Zdenka, službenik, 34 g., Zagreb
 Klajnčević Josip, mehaničar, 47 g.
 Knež Neshimlja, trgovac, 62 g., Zagreb
 Koen David, trgovac, 59 g., Mostar, ubijen od ustaša avgusta 1944. kod Ritovca
 Koen J. Erna, domaćica, 42 g., Mostar
 Koen Jozef, trgovac, 45 g., Sarajevo
 Koen Leon, stolar, 51 g., Sarajevo
 Koen Leta, domaćica, 28 g., Sarajevo
 Kolman Paul, trgovac, 45 g., Zagreb
 Kon Ing. Emil, inženjer, 45 g., Sarajevo
 Kon E. Elvira, fotograf, 24 g., Dubrovnik
 Kon Ernestina, domaćica, 52 g., poginula 1944. od bombardovanja
 Kon Fridrih, službenik, 43 g.
 Kon L. Gizela, domaćica, 51 g., Dubrovnik
 Kon J. dr Marija, profesor, 49 g., Sarajevo
 Kon Mihailo, službenik, 26 g., Zagreb
 Kon Robert, trgovac, 52 g., Mostar — ubijen od ustaša 1944. g.
 Kon Ruben, učenik, 14 g., Zagreb
 Kon Ruža, domaćica, 34 g., Zagreb
 Kon Serafina, domaćica, 49 g., Mostar, ubijena od ustaša 1944.
 Kon Viktor, trgovac, 43 g., Zagreb
 Konforti Jozef, trgovac, 42 g., Mostar, ubijen od ustaša 1944.
 Konforti-Lavinger Ela, domaćica, 31 g., Sarajevo
 Konforti C. Mordehaj, tipograf, 63 g., Sarajevo
 Konosi Gizela, službenik, 25 g.
 Kornhauer Vilim, direktor fabrike, 51 g., Osijek
 Koricner Egon, tehničar, 34 g., Podravska Slatina
 Korošić Gizela, službenik, 28 g., Zagreb
 Kraus-Kon Elvira, domaćica, 38 g., Zagreb, uhvaćena 1944. od ustaša odvedena u Jasenovac i ubijena
 Kraus Irma, domaćica, 45 g., Bjelovar
 Kraus Ivan, advokat, 53 g., Bjelovar
 Kraus Julko, krojač, 40 g., Zagreb, uhvaćen od ustaša 1944. odveden u Jasenovac i ubijen

- Kraus Olga, učenica, 15 g., Zagreb, uhvaćena od ustaša 1944. odvedena u Jasenovac i ubijena
- Krautblat Makso, trgovac, 30 g., Sarajevo
- Krešić-Sarvaš Jelka, domaćica, 56 g., Osijek
- Križanić N. Nada, domaćica, 30 g., Zagreb
- Kugler E. Herta, učenica, 19 g., Sarajevo
- Lajhner Lea, domaćica, 37 g., Mostar
- Lajhner Lotar, trgovac, 39 g., Mostar
- Lajhner Anka, službenik, 53 g., Zagreb
- Lajhner Ivka, službenik, 54 g., Zagreb
- Lajhner-Jakšić Ivo, glumac, 21 g., Osijek
- Lajhner Klara, službenik, 31 g., Osijek
- Lajhner-Jakšić Laza, glumac, 34 g., Osijek
- Lajhner-Udovičić Lidija, učenica, 20 g., Osijek
- Lapser Lea, domaćica, 44 g., Varaždin
- Lasio Ignac, veterinar, 57 g., Banja Luka
- Latinger Viola, službenik, 21 g., Beograd
- Lauffer Moric, antikvar, 45 g., Tuzla
- Lauffer D. Tereza, domaćica, 29 g., Vinkovci
- Lauš Beba, domaćica, 48 g., Zagreb
- Lebl Panika, službenik, 30 g., Zagreb
- Lebl Julijana, domaćica, 53 g., Zagreb
- Ledeč Franjo, trgovac, 40 g.
- Ler Edita, službenik, 25 g.
- Lev-Dragović Draga, domaćica, 35 g., Zagreb
- Lev I. Ela, profesor, 33 g., Zagreb
- Levak Gido, službenik, 38 g., Višegrad
- Levak-Romano Rina, domaćica, 24 g., Višegrad
- Levenštein Armin, službenik, 43 g.
- Levi Benjamin, trgovac, 52 g., Zenica
- Levi David-Binko, brljac, 51 g., Sarajevo
- Levi Dona, domaćica, 47 g., Sarajevo
- Levi Erna, učiteljica, 46 g., Sarajevo
- Levi J. Estera, učenica, 16 g., Sarajevo
- Levi Flara, učenica, 20 g., Sarajevo
- Levi J. Gentila, učenica, 18 g., Sarajevo
- Levi-Salom Hana, domaćica, 41 g., Sarajevo
- Levi A. Iso, radnik, 26 g., Tuzla
- Levi dr Izidor, advokat, 55 g., Sarajevo
- Levi Leon, trgovac, 47 g., Sarajevo
- Levi T. Lonka, učenica, 14 g., Sarajevo
- Levi M. Majer, učenik, 14 g., Sarajevo
- Levi Moric, učenik, 21 g., Sarajevo
- Levi J. Moric, građev. preduzimač, 30 g., Sarajevo
- Levi S. Moric, trgov. pomoćnik, 37 g., Sarajevo
- Levi J. Todaros, časovničar, 45 g., Sarajevo
- Licht V. Milan, trgovac, 60 g., Zagreb
- Licht Milka, domaćica, 45 g., Zagreb
- Luncer Johana, crtačica, 45 g., Zagreb
- Lustig Ervin, mesar, 46 g.
- Maestro Flara, domaćica, 65 g., Sarajevo
- Majder, O. Jelka, učenica, 15 g., Zagreb
- Maizer Toma, domaćica, 40 g., Osijek
- Man Hinko, graditelj, 41 g., Zagreb
- Mandić-Papo Luna, učenica, 19 g., Sarajevo
- Mandić Rašela, domaćica, 40 g., Sarajevo
- Mate ing. Andrija, inženjer, 42 g., Sarajevo
- Matej Andrija, automohaničar, 47 g.
- Meder-Altarc Cilika, radnica, 24 g., Sarajevo
- Merker J. Honka, domaćica, 49 g., Zagreb
- Mosingler Ateksandar, službenik, 50 g., Zagreb, poginuo 1944. od bombardovanja
- Mifer-Kraus Ljuba, domaćica, 42 g., Slavenska Požega
- Miller Slavko, učenik, 18 g., Zagreb
- Miller Slavko, trgovac, 53 g., Osijek
- Miller Vera, službenik, 23 g., Zagreb
- Miljević H. Ing. Vlado, inženjer, 42 g., Pakrac
- Mond Herman, trgovac, 41 g., Zagreb
- Montiljo J. Blanka, domaćica, 53 g., Sarajevo
- Montiljo J. Blenka, učenica, 17 g., Zagreb
- Montiljo-Gaon Hana, domaćica, 45 g., Zagreb
- Montiljo Jakov, trgovac, 50 g., Zagreb
- Montiljo J. Leon, monter, 35 g., Sarajevo
- Montiljo Rahela, domaćica, 28 g., Sarajevo
- Muger ? , službenik, 42 g., Krapina
- Muger Dragica, 38 g., Krapina
- Munk Klemens, učenik, 20 g., Beograd
- Nadž-Kloper Jelena, domaćica, 40 g.
- Nahmiljas J. Samuel-Puba, industrijalac, 41 g., Beograd
- Najbaum Ladislav, službenik, 47 g.
- Najman Adam, trgovac, 47 g., Staro Polje
- Najman Andor, trgovac, 48 g., Kikinda
- Najman-Svarcbar Hilda, domaćica, 25 g., Kikinda
- Najman-Fleš Ida, domaćica, 35 g., Zagreb
- Najman Paula, domaćica, 53 g., Kikinda
- Najman J. Zvonimir, službenik, 38 g., Zagreb
- Nikić A. Edita, učenica, 23 g., Sarajevo
- Njemirovski Mira, završila gimnaziju, 21 g., Osijek
- Njemirovski Nada, završila trgovačku akademiju, 24 g., Osijek
- Ofeňbah Sigmund, trgovac, 45 g., Zagreb
- Ovadia A. Donka, učenica, 12 g., Sarajevo
- Ovadia-Finci Nela, domaćica, 38 g., Sarajevo
- Ovadia-Papo Rikica, domaćica, 28 g., Sarajevo
- Ozmo E. Albert, trgovac, 33 g., Zenica
- Ozmo Hajim, trgovac, 35 g., Zenica
- Ozmo E. Jakov, trgovac, 42 g., Zenica
- Ozmo Loti, domaćica, 39 g., Zenica
- Ozmo-Lauš Zlata, krojačica, 32 g., Zenica
- Papo Albert, trgovac, 40 g., Sarajevo
- Papo Avram, službenik, 35 g., Sarajevo
- Papo J. Avram, trgovac, 56 g., Sarajevo
- Papo-Lovi Ela, frizarka, 40 g., Sarajevo, umrla 12. 4. 1945. u Topuskom
- Papo Erna, krojačica, 24 g., Sarajevo
- Papo-Abinun Erna, domaćica, 40 g., Sarajevo
- Papo Estera, domaćica, 35 g., Sarajevo
- Papo J. Izidor, trgovac, 47 g., Sarajevo
- Papo Josip, zidar, 22 g., Sarajevo
- Papo Matilda, učiteljica, 38 g., Sarajevo
- Papo Matilda, učenica, 21 g., Sarajevo
- Papo-Salom J. Matilda, domaćica, 45 g., Sarajevo
- Papo Mosko, trgovac, 40 g., Sarajevo
- Papo Š. Rifka, domaćica, 48 g., Makarska
- Papo A. Rikica, domaćica, 32 g., Sarajevo
- Papo J. Sida, domaćica, 38 g., Sarajevo
- Papo Sarika, učiteljica, 24 g., Sarajevo
- Papo Zumbul, trgovac, 50 g., Sarajevo
- Pardo Albert, službenik, 38 g., Sarajevo
- Pardo M. Albert, tehničar, 29 g., Sarajevo
- Pavlović-Vajs Edita, službenik, 33 g., Zagreb
- Perera-Švandrom Adela, domaćica, 32 g., Sarajevo
- Perera-Trinkl Rikica, domaćica, 33 g., Sarajevo
- Perera Roza, krojačica, 34 g., Sarajevo
- Pesah Albert, trgovac, 45 g., Sarajevo
- Pesah Jozef, službenik, 43 g., Sarajevo
- Pesah Tilda, domaćica, 36 g., Sarajevo
- Petrović-Fimes Klara, krojačica, 24 g., Sarajevo
- Pik Ani, domaćica, 25 g.
- Pilar ing. ? , inženjer, 50 g.
- Piliš Aleksandar, bankar, 46 g., Zagreb
- Piliš-Fogel Elvira, domaćica, 42 g., Zagreb
- Piliš A. Heda, učenica, 18 g., Zagreb
- Pinkas Klara-Bukica, učenica, 18 g., Sarajevo
- Pinto Estera, učiteljica, 53 g., Sarajevo
- Pinto dr Josip, pravnik, 45 g., Sarajevo
- Pinto Salamon, profesor, 50 g., Sarajevo
- Pinto dr Samuel, pravnik, 57 g., Sarajevo
- Pinto Teodor, pravnik, 37 g., Sarajevo
- Pisker Leo, trgovac, 50 g., Zagreb
- Polak ing. Elza, inženjer agronomije, 30 g., Zagreb
- Polak Erna, domaćica, 39 g., Zagreb
- Polak Ivan, trgovac, 48 g., Zagreb
- Polak Laura, krojačica, 35 g., Zagreb
- Polak Olga, domaćica, 48 g., Zagreb
- Polak R. Zora, službenik, 38 g., Bjelovar
- Polič Artur, bankar, 55 g., Zagreb
- Pšerhof Makso, službenik, 45 g., Križevci
- Radauš Pirika, nastavnik muzike, 31 g., Zagreb

- Rajs Adela, krojačica, 58 g., Zagreb
 Rajs-Kertez Mira, krojačica, 30 g., Zagreb
 Rajs-Papo Sarika, učiteljica, 37 g., Sarajevo
 Rajsberg V. Elza, učenica, 19 g., Tuzla
 Rehnig V. Herman, učenik, 21 g., Tuzla
 Rehnig J. Inge, krojač, 41 g., Kutina
 Rehnig E. Marija, domaćica, 37 g., Kutina
 Rehnigar Rut, učenica, 19 g., Zagreb
 Robiček Milka, domaćica, 49 g., Sarajevo
 Robiček T. Rudolf, prokurista, 50 g., Sarajevo
 Robiček R. Sarlota, student, 23 g., Sarajevo
 Roder Mila, domaćica, 44 g., Osijek
 Roningen-Elenbogen Herma, domaćica, 23 g.
 Roninger Julijus, stolar, 49 g.
 Rot-Baruh Bianka, službenik, 37 g., Bihać
 Roter dr Leo, advokat, 45 g., Sarajevo
 Rozenbaum Jozefina, domaćica, 45 g., Zagreb
 Rozenbaum Regina, domaćica, 42 g., Zagreb
 Rozenberg Eva, učenica, 20 g.
 Rozenrauh dr Drago, pravnik, 41 g., Sarajevo
 Rozenrauh Glzela, domaćica, 33 g., Sarajevo
 Rozenrauh-Rozencvaŕaj Jelena, domaćica, 35 g., Sarajevo
 Ružička Valika, domaćica, 45 g., Sušak
 Salceberger Beba, službenik, 34 g., Sarajevo, umrla 1944. u Topuskom
 Salom Albert, službenik, 35 g., Sarajevo
 Satom Avram, učenik, 21 g., Sarajevo
 Satom Julija, profesor, 51 g., Sarajevo
 Salom Lili, učenica, 20 g., Sarajevo
 Samakovića M. Binjo, službenik, 47 g., Sarajevo
 Seka-Demonštajn Etelka, službenik, 38 g., Zagreb
 Seko Ernest, službenik, 44 g., Zagreb
 Seko-Sik Valerija, službenik, 40 g., Zagreb
 Sekler Lj. Srećko, knjižar, 42 g., Osijek
 Seleš Ing. Herman, inženjer, 55 g., Sarajevo
 Selinger Ivanka, službenik, 25 g., Zagreb
 Sigler Š. Mira, domaćica, 25 g., Dubrava
 Sigler Olga, domaćica, 50 g., Dubrava
 Sigler Š. Zdenka, domaćica, 23 g., Dubrava
 Singer dr Leo-Lav, advokat, 45 g., Zagreb
 Singer V. Melita, učenica, 20 g., Zagreb
 Singer-Robiček Milka, domaćica, 49 g., Zagreb
 Singer L. Nada, učenica, 16 g., Zagreb
 Singer Valika, domaćica, 36 g., Zagreb
 Singer Vatroslav, direktor, 50 g., Zagreb
 Skopal Karlo, službenik, 40 g., poginuo 1944. od bombardovanja
 Skopal Lucija, domaćica, 36 g., poginula 1944. od bombardovanja
 Šen Marijana, nastavnik muzike, 50 g., Zagreb
 Šengut Isak, službenik, 40 g.
 Šinko-Špicer Ervin, književnik, 42 g., Zagreb
 Šlezinger Ruža, domaćica, 32 g., Virje
 Šorš Drago, trgov. pomoćnik, 45 g., Zagreb
 Španić Miroslav, trgovac, 50 g.
 Špicer-Krasov Jelka, domaćica, 38 g., Osijek
 Špicer Sarina, domaćica, 37 g., Zagreb
 Špiler Oto, trgovac, 50 g.
 Šprung L. Moric, službenik, 46 g., Sarajevo
 Štekl Drago, učenik, 14 g., Senta
 Šteper Valter, trgovac, 33 g.
 Štern-Stanić Greta, službenik, 33 g., Zagreb
 Štern-Marmelštajn Hilda, službenik, 37 g., Našice
 Štern Mira, učenica, 17 g., Zagreb
 Štern J. Regina, učenica, 19 g., Sarajevo
 Štern-Pordes Vanda, profesor, 38 g., Zagreb
 Štern Vilim, trgovac, 42 g., Osijek
 Šternberg Izidor, učenik, 15 g., Sarajevo
 Štok-Cukerberg Olga, domaćica, 42 g., Sarajevo
 Štok Sigmund, industrijalac, 55 g., Sarajevo
 Švabenić Anka, domaćica, 42 g., Dubranec
 Švabenić Milek, trgovac, 45 g., Dubranec
 Švabenić M. Zlata, domaćica, 22 g., Dubranec
 Švarc Ana, frizerka, 30 g.
 Švarc David, službenik, 48 g., Sarajevo
 Švarc Šime, industrijalac, 64 g., Ogulin
 Švarc J. Velimir, trgovac, 64 g., Sušak
 Švarcbar Matilda, domaćica, 54 g., Sarajevo
 Švicar-Goldštajn Truda, službenik, 27 g., Zagreb
 Švriljuga Elza, domaćica, 50 g., Zagreb, poginula 1944. od bombardovanja
 Švriljuga Ferdo, veterinar, 55 g., Zagreb, poginuo 1944. od bombardovanja
 Švriljuga F. Ing. Millvoj, inženjer, 31 g., Zagreb
 Tauber Estera, učenica, 17 g., Sarajevo
 Tauber Rudolf, službenik, 52 g., Sarajevo
 Tausk Feliks, trgovac, 48 g., Zagreb
 Tramer I. Solčika, domaćica, 35 g., Bugojno
 Trinki-Dancan Rifka, domaćica, 30 g., Zenica
 Turnovski Miroslav, trgovac, 43 g., Osijek
 Ungar Josip, službenik, 35 g., Osijek
 Ungar Š. Ing. Pavao, inženjer agronomije, 38 g., Osijek
 Ungar Regina, domaćica, 30 g., Osijek
 Ungar Zehava-Seka, domaćica, 35 g., Osijek
 Vajnberger Oto, trgovac, 46 g., Daruvar
 Vajnberger Paula, domaćica, 45 g., Zagreb
 Vajner Hela, učenica, 21 g.
 Vajnrebe Bianka, domaćica, 33 g., Ludbreg
 Vajnrebe Lilička, domaćica, 35 g., Ludbreg
 Vajnrebe Mira, učenica, 17 g., Ludbreg
 Vajnrebe Zlatko, trgovac, 47 g., Ludbreg
 Vajnrebe Zora, domaćica, 38 g., Ludbreg
 Vajs J. Albert, službenik, 45 g., Osijek
 Vajs Aleksandar, trgovac, 46 g., Đurđinovac
 Vajs Đuro, službenik, 43 g., Zagreb
 Vajs Edna, službenik, 33 g., Zagreb
 Vajs-Verthajmer Hedviga, domaćica, 52 g., Beograd
 Vajs A. Ivan, učenik, 14 g., Osijek
 Vajs F. Josip, službenik, 68 g., Daruvar
 Vajs-Vermaš Lili, domaćica, 40 g., Osijek
 Vajs Mišo, krojač, 30 g., Osijek
 Veseli Maja, profesor, 35 g., Koprivnica
 Vilković Branko, trgovac, 51 g., Varaždin
 Vilković Vladimir, trgovac, 50 g., Varaždin
 Vizler H. Joško, industrijalac, 50 g., Tuzla
 Vizler Rudolf, trgovac, 48 g., Tuzla
 Vojin Pavao, službenik, 39 g., Osijek
 Volf O. Branko, učenik, 21 g., Bjelovar
 Volf Draga, domaćica, 47 g., Bjelovar
 Volf Leo, trgovac, 56 g., Osijek
 Volf Oto, trgovac, 41 g., Bjelovar
 Volf Slavko, trgovac, 51 g., Bjelovar
 Volfenzon Klara, službenik, 35 g., Koprivnica
 Volner Hugo, trgovac, 51 g., Virovitica
 Vranić dr Leo, profesor, 48 g., Zagreb

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

ARHIVSKA GRADA

Arhiv Hrvatske, Zagreb
 Arhiv Jevrejskog istorijskog muzeja, Beograd
 Arhiv Vojnoistorijskog instituta JNA, Beograd
 Arhiv istorijskog odeljenja Vojnomedicinske akademije, Beograd
 Istorijski arhiv grada Beograda, Beograd
 Istorijski arhiv grada Sarajeva, Sarajevo
 Lična arhiva Aleksandra Lebla, Beograd
 Lična arhiva dr Jaše Romano, Beograd
 Nacionalni arhiv, Vašington (I—T—821), mikrofilmovi u Institutu za savremenu istoriju, Beograd

STAMPANA GRADA

Zbornici dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, Izdanje Vojnoistorijskog instituta JNA, Beograd
Zbornik dokumenata sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda (I—XII), Izdanje Sanitetske službe JNA, Beograd
Statistički godišnjaci kraljevine Jugoslavije od 1919—1940, Izdanje Opšte statistike, Beograd
Medicinski godišnjak kraljevine Jugoslavije, Beograd 1933.
Vojna enciklopedija, tom 4 I 6, Beograd 1964.
Zbornik lekara i farmaceuta Jugoslavije, Novi Sad 1958.

MEMOARSKA GRADA

Akerman Đ., *Razvoj farmaceutske službe u 6. korpusu*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR (u daljem tekstu Hronike), I, Beograd 1966.
 Badel Marija, *Razvoj apotekarske službe u jedinicama NOV na Kordunu i Lici 1942—1945*, Hronike II, Beograd, 1966.
 Centner P., *Zarazna i interna VP bolnica Krbavica (Lika) u 1943*, Hronike II, Beograd 1966.
 Ginsberger O., *Sanitetska služba 7. banijske brigade 1943*, Hronike II, Beograd 1966.
 Markić J., *Razvoj sanitetske službe u Lici 1941—1945*, Hronike II, Beograd 1966.
 Medanić A., *Prihez saniteta 8. kordunaške divizije u jesen 1943*, Hronike II, Beograd 1966.
 Najman J., *Rad u zubnoj stanici Štaba 7. divizije i sećanja na život u bolnicama Banije, Like i Korduna u 1943*, I 1944, Hronike II, Beograd 1966.
 Štajner B., *Rad apoteke bolnica u Italiji u periodu od jula 1944. do maja 1945*, Hronike V, Beograd 1967.
 Vajs E., *O razvoju vojnog saniteta u Hrvatskoj 1942. do 1945*, Hronike II, Beograd 1966.

PISMENE IZJAVE

Altaras M., *Izblagličke općina u Barju*, dokumenat u Jevrejskom Istorijskom muzeju u Beogradu (u daljem tekstu JIM)
 Berger A., Pismena izjava od 13. 1. 1966, dokumenat u JIM
 Dranovac Franc, Ljubljana, Pismena izjava od 14. 4. 1967, u ličnoj arhivi Aleksandra Lebla, Beograd
 Goldštajn prof. dr Aleksandar, Pismena izjava od 26. 3. i 5. 4. 1972, u ličnoj arhivi J. R.
 Gregorić dr Pavle, Pismena izjava iz 1967, dokumenat u arhivi JIM
 Hreščak-Bebler Vera, Pismena izjava od 14. 2. 1967, u ličnoj arhivi Aleksandra Lebla, Beograd
 Kabiljo David-Doša, Izrael, Pismena izjava iz 1967, u arhivi JIM
 Labl Aleksandar, Beograd, Pismena izjava od 15. 3. 1972, u ličnoj arhivi J. R.
 Lederer-Košir Edita, Kranj, Pismena izjava od 16. 7. i 10. 11. 1971, u ličnoj arhivi J. R.
 Lederer-Klancir Mira, Zagreb, Pismena izjava od 4. 9. 1971, u ličnoj arhivi J. R.
 Mate Ing Andor, Sarajevo, Pismena izjava od 15. 3. 1968, u arhivi JIM
 Piliš Aleksandar, Zagreb, Pismeni izveštaj od 26. 3. 1945, u arhivi JIM
 Pinto Salamon, Sarajevo, Pismeni izveštaj iz 1966, u arhivi JIM
 Pismeni izveštaj grupe preživelih učesnika Rapskog bataljona iz Zagreba, u arhivi JIM
 Prister prof. Bruno, Zagreb, Pismena izjava od 10. 2. 1968, u arhivi JIM
 Prister prof. Bruno, Zagreb, Pismena izjava od 2. 12. 1971, 6. 12. 1971, i 16. 12. 1971, u ličnoj arhivi J. R.
 Runk Stanislav, Ljubljana, Pismena izjava od 14. 4. 1967, u ličnoj arhivi Aleksandra Lebla, Beograd
 Samakovlija Ing Ela, Zagreb, Pismena izjava od 28. 6. 1968, u arhivi JIM
 Samakovlija Ing Ela, Zagreb, Pismeni izveštaj od 4. 6. 1971, u ličnoj arhivi J. R.
 Singer dr Lav, Zagreb, Pismena izjava od 23. 5. 1972, u ličnoj arhivi J. R.
 Spisak učesnika Jevrejskog rapskog bataljona, Izjava preživelih boraca iz Beograda, u arhivi JIM
 Šprung Marko, Sarajevo, Pismena izjava od 1. 5. 1967, u arhivi JIM
 Šušteršič Franc, Ljubljana, Pismena izjava od 14. 4. 1967, u ličnoj arhivi Aleksandra Lebla, Beograd
 Tolentino-Devčić Flora, Zagreb, Pismeni izveštaj iz 1967, u arhivi JIM
 Tolentino-Devčić Flora, Zagreb, Pismena izjava od 19. 6. 1971, u ličnoj arhivi J. R.
 Veljan-Vajs Ljudevit, Zagreb, Pismena izjava od 8. 7. 1968, u arhivi JIM
 Vinski dr Pavle, Osijek, Pismeni izveštaj od 7. 9. 1945, u arhivi JIM
 Vratuša Antun, Ljubljana, Pismena izjava od 14. 2. 1967, u ličnoj arhivi Aleksandra Lebla, Beograd

USMENE IZJAVE

Atias Mimo, Beograd; prof. dr Ivan Berkeš, Beograd; Demajo Soša, Beograd; Koen-Knežević Luna, Beograd; Lebl Aleksandar, Beograd; Levi Ing Benko, Beograd; Montiljo Moric, Beograd; Najman Mirko, Beograd; Polak Đuro, Beograd; Polak Hilda, Beograd; Romano-Drače Anica, Beograd; Romano Simha, Beograd; Salcberger Lea, Beograd; Salcberger Nada, Beograd; Salcberger Vlado, Beograd; Trinki David, Beograd; Vajnberger Dragica, Beograd; Vaja Vlatka, Beograd.

LITERATURA

a) KNJIGE

Bojić M., *Zapisi o mojoj četi*, Beograd 1969.
Rabski zbornik, Ljubljana 1953.
 Romano J., *Veterinarska služba u NOR-u*, Beograd 1967.
 Romano J., *Zdravstveni radnici Jevreji 1941—1945*, Zbornik Jevrejskog Istorijskog muzeja I, Beograd 1971.
Zločini fašističkog okupatora i njegovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji, Beograd 1957.

b) ČLANCI

Hajon V., *Konačno — sloboda*, Jevrejski almanah 1954.
 Kamhi A. — Lavinger M., *Pokret otpora među Jevrejima Bosne i Hercegovine interniranim na Lopudu i Rabu*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1956.
 Levi D., *Regionalne Jevrejske zajednice do 1918. g.*, Spomenica 1919 — 1969, Izd. Saveza Jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd 1969.
 Perera D., *Struktura Jevrejskog stanovništva pred II svetski rat*, Spomenica 1919 — 1969, Izd. Saveza Jevrejskih opština, Beograd 1969.
 Potočnik Fr., *Kako su se oslobodili internirani*, Otpor u žicama, I, Beograd 1969.
 Romano J., *Farmaceuti Jevreji žrtve fašizma I poginuli u NOR-u*, Jevrejski almanah 1968—1970.
 Romano J., *Veterinari Jevreji žrtve fašizma I učesnici u NOR-u*, Jevrejski almanah 1968—1970.
 Romano J., *Neka razmatranja o učešću Jevreja u NOR-u*, Jevrejski pregled 11—12, 1971.
 Romano J., *Jedna od mnogih — Tea Lederer bolničarka poginula u NOR-u*, Jevrejski pregled 1—2, 1972.
 Sušterčić Fr., *Rab*, Otpor u žicama, I, Beograd 1969.

OBJAŠNJENJE SKRAĆENICA

art. — artiljerijski
 AVNOJ — Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije
 brig. — brigada
 CK — centralni komitet
 CK KPH — Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske
 CK KPJ — Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije
 diviz. — divizija
 GŠ — glavni štab
 GŠH — Glavni štab Hrvatske
 GSS — Glavni štab Slovenije
 KPJ — Komunistička partija Jugoslavije
 MK — mesni komitet
 NOF — Narodnoosvobodilna fronta
 NO — narodnooslobodilački
 NOO — narodnooslobodilački odbor
 NOP — narodnooslobodilački pokret
 NOR — narodnooslobodilački rat
 NOV — narodnooslobodilačka vojska
 prekomor. — prekomorska
 prol. — proleterska
 SKOJ — Savez komunističke omladine Jugoslavije
 VŠ — Vrhovni štab
 ZAVNOH — Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske

Summary

Dr. Jaša ROMANO

JEWES IN THE RAB CAMP AND THEIR PARTICIPATION IN THE LIBERATION WAR

In the camp on the island of Rab there were about 3000 Yugoslav Jews confined. Helped by the Communist Party of Yugoslavia they organized themselves in military units and all of them who practically could joined the Liberation Army at first opportunity.

After the capitulation of Yugoslavia many thousands of Jews from the area of the newly created so called Independent State of Croatia and from Serbia fled to Dalmatia and Croatia litoral, i. e. to the territory occupied by the Italian Army hoping that no genocide will be committed there. They had to face many hardships but the fact remains that they escaped the fate of those sent to death camps. Three thousand of these Jews found refuge in the so called Zone I, the territory incorporated and considered part of Italy, Particularly in Split, but later they were confined in camps on the island of Korčula and some of them in camps in Italy. Another group of about 3.500 reached Dubrovnik and Croatia litoral where the Italians had the military administration, while the Ustashi Croats the political power. The Croats very soon started to exercise pressure on the Italian Army demanding full power to send the Jews to death camps. This demand was resisted until November 1942 when a decision was taken to confine this group of Jews in the newly created camps at Dubrovnik and Kraljevica and on the islands of Brač and Hvar. These camps were administered by the Italian Army. The conditions in the Kraljevica camp were very bad indeed, just as in concentration camps, while in other three camps it was somehow better. In each of these camps there were members of the Communist Party of Yugoslavia and of the Communist Youth Organization, although in limited number, who initiated the organization of illegal liberation boards, which again were responsible for all actions in the camps. The most active members of the Communist Party of Yugoslavia were: in the Dubrovnik camp — Ing. Evald Erlih and Viktor Hajon; in the Kraljevica camp — Dr. Aleksander Goldštajn, Bruno Prister, Dr. Ivan Berkeš and others; in the Hvar camp — Ela Samakovlija and Jozef Albahari-Čučo; in the Brač camp — Franjo Špicer (Ervin Šinko).

At the beginning of 1943 the Italian Headquarters decided to send all the Jews from these four camps to the camp on the island of Rab which was in Zone I. One should raise the question why this decision was taken? There is no

documentary evidence for the answer and one has to rely therefore on circumstantial evidence. The military situation in the first part of 1943 augured for the defeat of the axis powers. The military and economic situation in Italy pressed the Italians to get rid of the axis link, which step would make it necessary also for the Italian units to abandon the territory of Zone II and to leave the Jews there to their own fate. Sending them to Zone I, which the Italians expected to be able to keep, they hoped to gain favourable reaction of the world public opinion and also allied help if attacked by the Germans.

The Jewish camp on the Island of Rab was on the same side of the island as the Slovene camp which was formed in July 1942 and where patriotic Slovenes were confined. The two camps, both fenced and well guarded, were on different side of the road leading from the township Rab to Lopari, which made any contact or communication nearly impossible. The first inmates to be confined in the Jewish camp arrived at the end of May 1943, but already at the end of June the camp was full, housing 3.500 people with 500 children up to 15 years of age among them. From whichever angle one looks at, the site, the buildings, the administration, it was for all practical purposes a concentration camp. There were a few buildings in which the inmates from Dubrovnik were housed, while those from the camps at Kraljevica, Hvar and Brač had to live in prefabricated barracks. The general conditions in the camp were far worse than in any previous camp. It was necessary urgently to do something to improve the situation. A committee was elected, which in fact was the illegal people's liberation board. The first step of the committee was to form a number of commissions: for food, housing, health, cultural and recreation activity, etc.

Among the inmates of the Rab camp there were also members of the Communist Party of Yugoslavia and of the Communist Youth Organization who formed their party organization headed by a committee. This committee found ways to be in touch with the committee in the Slovene camp and the two committees formed an Executive Committee for both camps which was responsible to make preparations for the liberation of the camps. The Jewish camp was represented in the Executive Committee by Viktor Hajon. Military units were formed and prepared for action on command. Within that framework a youth unit of 150 members was formed in the Jewish camp. This unit will be later the nucleus of the Jewish Rab Battalion. Also illegal courses were organized to train nurses for the Liberation Army. The committee was particularly active in making the inmates interested to join the Liberation Movement and the Liberation Army, when practical. Thanks to these political and military preparations in both camps the liberation operations started before Italy's capitulation was officially announced. On September 8, 1943, at a meeting of the inmates, a decision was taken to disarm the guard and to liberate the camp. After the meeting the inmates, although barehanded, disarmed the guard and came thereby in possession of their first firearms. During the next day military units were formed in both camps: four Slovene battalions and one Jewish battalion. The five battalions formed one unit, the Rab Brigade within which the Jewish unit was given the name: "The Fifth Jewish Battalion of the Rab Brigade". David-Dača Kabiljo was made the

commanding officer of the battalion, while the political commissar became Ing. Evald Erlih. The Jewish battalion had 244 fighting men, including the medical unit of 40 members.

Representatives of the two camps approached the Italian commanding officer on the island, colonel Cuiullio demanding from him to give order to the Italians to abandon the military establishments and to hand over the arms and equipment. Cuiullio's objections notwithstanding the Italian units were disarmed, while he himself committed suicide in prison after his arrest.

A delegation was sent to the Headquarters for Croatia to seek instructions for further activity of the newly formed brigade. The four Slovene battalions were ordered to advance towards Slovenia while the Jewish brigade had to head for Otočac where the HQ has established itself. Thirtyfive Jewish nurses were sent with the Slovene battalion, while 18 medical doctors and 15 pharmacologists were attached to various other units.

The Jewish battalion as an independent unit started off for Otočac on September 17, 1943. While on its way the battalion's commanding staff took a decision to propose to the competent military command not to leave the battalion as a separate unit but to send its fighters to various existing units with fighting experiences. The following reasons were advanced: the members of the battalion have no experience in partizan warfare and may suffer exceptionally high losses without achieving a given goal; the enemy would employ overwhelming forces to annihilate completely a Jewish unit. The HQ concurred with the arguments and decided as was proposed. The battalion was sent to the village of Lipa where the Staff Headquarters of the 7th Banija Division was housed. Most of the fighters joined the units of this division. The battalion's independent existence lasted until October 3, when 197 fighters joined the units of the 7th Division. Before the war ended 36 of these fighters died in combat. A number of former members of the Jewish battalion were given various political and military responsibilities in other units they joined.

Nearly all the other inmates of the Rab camp, about 3000 of them, were brought to the liberated area of Lika, Kordun and Banija. Their transportation started in the second part of September and was completed at the beginning of October, 1943. About 200 persons, mostly old and ill people, remained on the island of Rab. They were recaptured by the Germans and sent to death camp at Auschwitz. Out of those who were evacuated in good time 379 joined the Liberation Army, 107 of these the 7th Banija Division, while the rest was enlisted in the 6th Lika Division and the 8th Kordun Division. Accordingly the total number of former Rab camp inmates who joined the Liberation Army is 691. Of these 86 died in the war (67 in combat, 19 as members of the supporting units) while 3 died due to illness.

On the liberated area of Lika, Kordun and Banija about 2400 Jewish emigrants found refuge. Out of these 648 joined the Liberation Movement and were given various noncombat duties. Before the war ended 33 of them died due to bombardments and capture, while 12 died due to illness.

Accordingly out of the former inmates 1339 took part in the Liberation War (691 in the Army and 648 in the Movement). The number of those who lost their life in combat is 119, while 15 died due to illness, and 2 died due to accidents. About 1800 Jewish refugees evacuated from Rab to Lika, Kordun and Banija did not take part in the Liberation War. These were old people, children up to 15 years of age and mothers with small children. The people's committees made whatever they could to help these people but they had to face hardships for all the same as the whole area was devastated by the war and practically everything destroyed. The enemy knew about these refugees and bombed their quarters or captured them during surprise attacks, taking so 126 lives. This group lost 15 more people due to illness.

The final figures show that from about 3500 Rab inmates 492 died during the war: 11 died in the Rab camp, the German have sent 204 to death camps, 86 died in combat, 3 died and 2 were killed by accident while serving in the Liberation Army, 33 were killed and 12 died while working for the Liberation Movement, and in addition 126 refugees were killed and 15 died on the liberated territory. About 3085 (86.2%) survived the war thanks to the Liberation Struggle organized and lead by the Communist Party of Yugoslavia. The Rab inmates can be proud of their contribution to that struggle and point to the number of participants and of those who gave their life for the cause of freedom.

Dr Jaša ROMANO

JEVREJI ZDRAVSTVENI RADNICI JUGOSLAVIJE 1941—1945.
Žrtve fašističkog terora i učesnici u narodnooslobodilačkom ratu

O TRAGEDIJI koja je zadesila jevrejsku zajednicu u Jugoslaviji u toku drugog svetskog rata pisano je vrlo malo, a i ono što je objavljeno do danas fragmentarnog je karaktera. Smatramo teškim propustom što preživeli Jevreji ni do danas nisu registrovali imena nekoliko hiljada postradalih i time se odužili, skromno, njihovim senama. Ako se to ne učini, oni će za buduće generacije predstavljati samo brojke. Sem toga, buduće generacije treba da budu upoznate sa subjektivnim i objektivnim okolnostima koje su dovele do masovnog stradanja jevrejskog stanovništva u Jugoslaviji. One treba da budu upoznate i sa činjenicom da se Jevreji nisu odnosili pasivno prema okupatoru i da su uzeli u znatnom broju učešća u oružanoj borbi protiv okupatora i njegovih pomagača zajedno s ostalim jugoslovenskim narodima. U toj borbi, koju je povelala Komunistička partija Jugoslavije, Jevreji su učestvovali kao ravnopravni članovi zajednice jugoslovenskih naroda. No, na žalost, dosadašnja istraživanja nisu dala ni približne podatke o broju Jevreja koji su učestvovali u narodnooslobodilačkom ratu i onih koji su poginuli u toj borbi. To je i razlog što i neki dobronamerni kritičari izjavljuju da je »mali broj Jevreja učestvovao u NOR«. Međutim, na osnovu naših dosadašnjih istraživanja možemo tvrditi da taj broj nije bio mali, odnosno da je procenat Jevreja učesnika u NOR isti kao kod ostalih naroda Jugoslavije. Bez sumnje bi broj Jevreja učesnika u NOR bio znatno veći, da nisu postojale mnoge objektivne okolnosti, specifične u odnosu na Jevreje, koje su bile od presudnog značaja za njihovo masovnije uključivanje u narodnooslobodilački rat. Te okolnosti ne smeju se prenebregavati pri davanju objektivne ocene o učešću Jevreja u NOR.

Ovaj rad je prvi te vrste koji obuhvata jednu veću jevrejsku grupaciju — zdravstvene radnike, i to one koji su stradali kao žrtve fašističkog terora, kao i učesnike u NOR. Smatrali smo za potrebno da u uvodnom delu damo kratak prikaz o doprinosu Jevreja zdravstvenoj kulturi Jugoslavije, a posebno o uključivanju zdravstvenih radnika Jevreja u napredni pokret između dva svetska rata, na čelu kojeg je stajala Komunistička partija. Zahvaljujući njenom uticaju, a u prvom redu na mlađe zdravstvene radnike, u taj pokret bio je uključen veliki*

* Obuhvaćena su samo ona lica za koja smo utvrdili da su rođeni Jevreji, bez obzira na to kako su se nacionalno ili verski bila opredelila.

broj Jevreja, od kojih je najveći deo učestvovao u NOR. U tom ratu je poginulo oko 1200 Jevreja, među njima preko 200 zdravstvenih radnika.

Svesni smo da ovim radom nisu obuhvaćeni svi zdravstveni radnici koji su stradali kao žrtve fašističkog terora, kao ni svi učesnici u NOR. Postoji veoma mali broj sačuvanih dokumenata s podacima o njima, pa su podaci prikupljeni, najvećim delom, na osnovu sećanja preživelih, a njih je, na žalost, vrlo malo. S obzirom na to da su kao glavni izvor iskorišćena sećanja preživelih, koja su posle skoro 30 godina velikim delom izbledela, postoji verovatnoća da su neki podaci i događaji nesvesno krivo interpretirani. Čitaocima ćemo biti zahvalni ako nam ukažu na eventualne netačnosti i nedostatke. Čitaoci će uočiti da je o nekim licima više napisano, a o nekima manje. Moramo naglasiti da je jedini razlog toj nesrazmeri bio taj što smo za neka lica raspolagali veoma oskudnim podacima. No, i pored tih nedostataka, ovim radom će biti oteta zaboravu mnoga imena, a to nam je i bio prvenstveni cilj.

Cilj koji smo sebi postavili ne bi mogao biti ostvaren bez pomoći i saradnje preživelih drugarica i drugova, koji su nam dali dragocene podatke, pa im se i ovim putem zahvaljujemo. Njihova imena su u poglavlju »Izvori i literatura«.

Posebno želimo da se zahvalimo na saradnji sledećim drugaricama i drugovima: dr Moši Alkalaju, prof. dr Milanu Berkešu, primarijusu dr Samuelu Dajču, prof. dr Lavoslavu Glezingeru, dr Josipu Jelenu, dr Alfredu Najfeldu, dr Alfredu Niku, mr Jelisaveti Nik, dr Davidu Pintu, prof. dr Mariu Romanu, Mirku Sekelju, dr Olgi Šomlo, dr Davidu Tajtacaku.

Za izvestan broj lekara, farmaceuta, studenata medicine i farmacije, za koje raspoložemo podacima da su živeli u Jugoslaviji pred drugi svetski rat, nismo mogli utvrditi, i pored upornog traganja, da li su preživeli rat, ili su stradali kao žrtve fašističkog terora. Njihova imena su navedena na strani 220. pa molimo čitaoce da nas izveste ako za nekog od njih imaju podatke.

Smatramo da ćemo se ovim radom odužiti, skromno senima brojnih zdravstvenih radnika Jevreja koji su stradali kao žrtve fašističkog terora, ili poginuli kao učesnici u NOR.

Beograd 1972. g.

DOPRINOS JEVREJA ZDRAVSTVENOJ KULTURI JUGOSLAVIJE

MEDICINA na teritoriji današnje Jugoslavije spada u red onih društvenih delatnosti u kojoj su Jevreji odigrali značajnu ulogu, kako u periodu njene početne organizacije tako i u toku njenog daljeg razvoja. U vreme postavljanja prve organizacije zdravstvene službe na teritorijama koje su 1918. g. ušle u sastav države Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) nisu postojali domaći zdravstveni radnici, već su dovedeni stranci iz susednih zemalja, među kojima je bio i veći broj lekara Jevreja. Politički status pojedinih pokrajina uslovio je kasnu pojavu sopstvene inteligencije. Od posebnog značaja za kasnu pojavu zdravstvenih radnika bilo je i nepostojanje odgovarajućih visokih škola. Prva Visoka medicinska škola na teritoriji današnje Jugoslavije osnovana je 1917. g. u Zagrebu. Tek u novostvorenoj državi SHS došlo je do otvaranja i drugih zdravstvenih učilišta (fakulteta): godine 1919. osnovan je Veterinarski fakultet u Zagrebu; 1920. g. Medicinski, 1936. g. Veterinarski i 1938. g. Farmaceutski fakultet u Beogradu.

Prvi zdravstveni radnici rođeni na teritoriji današnje Jugoslavije pojavili su se tek u drugoj polovini 19. veka, a i oni su završili odgovarajuće visoke škole u inostranstvu. Dolazak prvih zdravstvenih radnika iz inostranstva usledio je u prvoj polovini 19. veka, a među njima, kao što je pomenuto, bilo je i Jevreja. Broj zdravstvenih radnika Jevreja iz inostranstva stalno je rastao do početka prvog svetskog rata. Mnogi od njih odigrali su značajnu ulogu u vreme postavljanja prve organizacije zdravstvene službe u pojedinim pokrajinama. Do pojave zdravstvenih radnika iz susednih zemalja, teritorije današnje Jugoslavije bile su bez školovanih lekara, iako je potreba za tim stručnim kadrom bila vrlo velika s obzirom na postojanje brojnih epidemija i epizootija. Pri pojavi oboljenja ljudi i stoke, narod je bio prepušten sam sebi, tražio je pomoć u narodnoj medicini — etnomedicini, odnosno etnoveterini. To je i razlog što je na svim teritorijama današnje Jugoslavije došlo do jakog razvoja etnomedicine. Potpuno je razumljivo što su i Jevreji nastanjeni na tim teritorijama morali pribеći primeni etnomedicine pri pojavi bolesti. Zahvaljujući tome, etnomedicina je među Jevrejima uhvatila duboke korene, naročito u krajevima južno od reke Save i Dunava, tj. u Bosni, Srbiji i Makedoniji.

No, moramo naglasiti da se nije radilo o autohtonoj jevrejskoj etnomedicini. U njoj se ogledaju uticaji etnomedicine sredine u kojoj je nastala, kao i medicine s Istoka, a u prvom redu arapske i turske. Jevreji su prihvatili izvesne elemente navedenih etnomedicina povezujući ih s elementima etnomedicine koji su postojali u raznim hebrejskim medicinskim rukopisima i knjigama. U toku vremena pojavila su se među Jevrejima posebna lica, koja su se bavila isključivo lečenjem — došlo je do pojave narodnih lekara. Mnogi od njih

su unosili u postojeću etnomedicinu i elemente savremene medicine, koristeći razne medicinske rukopise koji su u to vreme objavljivani na Zapadu.

Doprinos Jevreja etnomedicini

Etnomedicina u Jevreja prenosila se u prvo vreme s majke na kćerku, ili s oca na sina. S vremenom su pojedini ljudi i žene u toku dugogodišnjeg rada stekli veća iskustva u lečenju i postali čuveni narodni lekari. Mnogi od njih bavili su se lečenjem kao zanatom, što je bio naročito slučaj na teritoriji Bosne, Srbije i Makedonije. Najstariji podatak o postojanju narodnih lekara Jevreja potiče s teritorije Makedonije, iz prve polovine 14. veka. Radi se o narodnom lekaru Juda ben Moše Moskoni-u, koji je rođen 1328. g. u Ohridu. Pored njega, kao narodni lekar bio je čuven i Abraham Melamed, rabin i talmudista iz Skoplja.¹

S teritorije Srbije raspoložemo podacima o tri narodna lekara Jevreja. Godine 1834. lečila je kneza Miloša Obrenovića čuvena vidarica Rena Davičo, žena beogradskog trgovca Hajima Daviča.² U jednom sačuvanom dokumentu iz prve polovine 19. veka pominju se još dva narodna lekara. To su Salamon Bohor, koji je zajedno s Juda de Betone imao radnju lekovitih trava i u kojoj je lečio i narod. Radnja je otvorena 1825. godine i nju je vodio posle smrti Solomonah Bohora, Juda de Betone, za kojeg se zna da je poreklom iz Soluna. Radnja je zatvorena juna 1845. g. po naređenju Ministarstva unutrašnjih dela, na traženje Sanitetskog odeljenja.³

Mnogo više podataka o narodnim lekarima Jevrejima imamo s teritorije Bosne. Među njima je bilo nekoliko čuvenih vidarica: Mirjam Papo, Merkada Papo, Hana Ruso i Rahela Papo-Salom (sve iz Sarajeva), kao i Luna Finci iz Travnika.⁴ Mnogo je veći broj priznatih narodnih lekara muškaraca, koji su stekli glas odličnih stručnjaka ne samo među Jevrejima već i kod ostalog stanovništva. Najstariji podatak o narodnim lekarima Jevrejima u Bosni potiče iz 1476. godine. Te godine boravio je u Bosni hećim Jakov, koji je bio lični lekar sultana Mehmeda II, a došao je iz Turske. Međutim, što se tiče narodnih lekara Jevreja s teritorije Bosne, postoji mišljenje da su oni već u 16. veku bili poznati, odnosno da su bili prvi narodni lekari na toj teritoriji.⁵ Prihvatamo mišljenje da je bilo narodnih lekara Jevreja u Bosni već u 16. veku, ali ne i pretpostavku da su oni bili prvi narodni lekari. Proučavajući etnomedicinu s te teritorije, utvrdili smo da je ona postojala i mnogo ranije, pa prema tome morali su postojati i narodni lekari pre dolaska Sefarada u Bosnu. Glavni nosioci etnomedicine u to vreme, a i kasnije bili su katolički franjevci i kaluđeri.

U Bosni i Hercegovini postojale su dve kategorije narodnih lekara: »hekimi« (hećim — turska reč, koja označava mudraca) i »džarahi« (vidari). Hekimi su se bavili isključivo lečenjem unutrašnjih bolesti, a džahari lečenjem spoljnih bo-

¹ D. Ginsberger, *Prilozi k historiji Jevreja na Balkanu*, Omanut V, 1—2, 1941, str. 8. i 22.

² I. Štang, *Jevreji u Beogradu*, Beograd 1926, str. 72.

³ V. Mihaljević, *Iz istorije saniteta u obnovljenoj Srbiji od 1804—1860*, Beograd 1951, str. 610.

⁴ S. Elazar, *Narodna medicina sefardskih Jevreja u Bosni*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u BiH, Sarajevo 1966, str. 156.

⁵ S. Pinto, *Jevrejski hećimi i atari u Bosni za tursko doba*, Medicinski arhiv 2, 1954.

lesti, odnosno lečenjem koje je zahtevalo određene hirurške zahvate. Među narodnim lekarima Jevrejima nije bilo džahara, tu specijalnost su obavljali isključivo Muslimani. Verovatno je to bilo u vezi s određenim verskim propisima koji su Jevrejima zabranjivali krvne zahvate.

Za neke narodne lekare Jevreje utvrđeno je da su došli iz Turske. Tako se pominje hekim Rafael, koji je došao iz Turske sredinom 18. veka. Prvi podatak o hekimima rođenim u Bosni potiče iz druge polovine 18. veka, a odnosi se na narodnog lekara Salamona, sina Mojsija, i Moro Mošu, sina Isaka. Obojica su umrla u Sarajevu 1785. godine.⁶ Mnogo više podataka o hekimima Jevrejima imamo sa kraja 18, kao i iz 19. veka. Od njih su kao stručnjaci bili najčuveniji Jozef Hajima Salom i Samuel Sumbul. Obojica su imala i svoje priručne apoteke. Prema nepotvrđenim podacima, sin Jozefa Saloma, Isak Salom, bio je prvi školovani lekar u Bosni, dok je sin Samuela Sumbula završio farmaciju. Najpoznatiji jevrejski hekimi iz 19. veka bili su Samuel Atijas i Avram Atijas (Avram-»hećim«), kao i lekari iz porodice Papo: Avram, njegov sin Santo i unuk Albert. Svi su oni živeli u Sarajevu. U Banja Luci je uživao glas sposobnog lekara Isak Papo-Papić, kao i njegov učenik Kalmi Altarac-»Kalamiko«. Ovom poslednjem turske vlasti su dodelile naziv »hekim-baša« (nadlekar).⁷ Narodnih lekara Jevreja bilo je i po drugim mestima Bosne. Kao narodni lekari u Travniku bili su čuveni Isak Atijas i njegov sin Albert.⁸

Poznato je da su s vremenom narodni lekari počeli voditi i svoje podsetnike u koje su ubeležavali lekove za lečenje pojedinih vrsta bolesti. U tim podsetnicima nailazimo često i na elemente savremene, naučne medicine, što pokazuje da su se autori koristili i nekim stranim medicinskim knjigama. Ti rukopisni podsetnici dobili su popularan naziv »lekaruše«. U potrazi za tim lekarušama uspeli smo do danas pronaći preko 100, koje su nastale na teritoriji Bosne i Hercegovine, a među njima i 3 sefardske lekaruše.⁹ Od ovih dve su sačuvane i nalaze se u biblioteci Jevrejske opštine u Sarajevu, a treća je zagubljena i od nje je sačuvan samo prepis.¹⁰ Analizirajući te lekaruše utvrdili smo da su se autori pri pisanju koristili i nekim stranim medicinskim rukopisima: navode se nazivi za neke bolesti i lekove na latinskom, arapskom i turskom jeziku. Sve tri lekaruše su napisane modificiranim hebrejskim pismom i na španskom jeziku, odnosno jeziku kojim su se služili Sefardi u Bosni. Najstarija lekaruša potiče iz 1820. godine, a autor je nepoznat. Isto tako je nepoznat autor lekaruše koja je napisana 1836. godine. Autor treće lekaruše je poznati narodni lekar iz Sarajeva Avram Papo, a napisana je 1840. godine.

Za narodne lekare je karakteristično, da su sami spravljali i lekove koristeći razne lekovite trave i droge. S vremenom su se pojavili posebni skupljači i prodavci lekovitih trava i droga, koji su dobili naziv »atari« (turska reč — miris), a njihove prodavnice »atarske« radnje. Atara je bilo i među Jevrejima na teritoriji Srbije i Makedonije, a najviše ih je bilo u Bosni, odnosno u Sarajevu.

⁶ Isto.

⁷ S. Elazar, n.d. str. 156.

⁸ J. Konforti, *Jevreji u unutrašnjosti Bosne i Hercegovine*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u BiH, Sarajevo 1966, str. 136.

⁹ J. Romano, *Lekaruše i narodni medicinski rukopisi na teritoriji Jugoslavije*, (u rukopisu)

¹⁰ M. Levi, *Sefardi u Bosni*, Beograd 1969, str. 68—73.

Jedna takva radnja postojala je u Sarajevu do drugog svetskog rata, a njen vlasnik je bio Santa Papo, koga su ubile ustaše u logoru. U Travniku je sve do 1918. godine postojala atarska radnja, koja je pripadala porodici Abinun, a njen poslednji vlasnik bio je Moša Abinun.¹¹

U etnomedicini, koja predstavlja prvu fazu u razvoju zdravstvene kulture jugoslovenskih naroda, Jevreji su dali, naročito u Bosni, vidan doprinos.

Doprinos Jevreja razvoju savremene zdravstvene kulture Jugoslavije

U vreme postavljanja prve organizacije zdravstvene službe u pojedinim pokrajinama današnje Jugoslavije, postojao je, kao što smo pomenuli, veći broj zdravstvenih radnika Jevreja. Mnogi od njih su dali i prve osnove toj organizaciji, kao i znatan doprinos u njenom daljem razvoju.

Do pojave prve organizacije zdravstvene službe nije došlo istovremeno u svim pokrajinama današnje Jugoslavije, a sem toga, i dalji njen razvoj bio je, više ili manje, specifičan za svaku pokrajinu. Razlog leži u političkom statusu svake pokrajine u vreme pojave prve organizacije zdravstvene službe: Slovenija, Hrvatska i Slavonija, Bosna i Hercegovina, kao i Vojvodina bile su u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, a današnja Makedonija pod turskom okupacijom. Jedino je Srbija stekla početkom 19. veka političku samostalnost. Tek 1918. g. kada su pokrajine ušle u sastav novostvorene države Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) postavljena je jedinstvena organizacija zdravstvene službe. Iz tih razloga, razvoj zdravstvene službe podelili smo u dva perioda: period do 1918. i period od 1919. do 1941. godine.

Period do 1918. godine

Postojanje različitih političkih statusa u pojedinim pokrajinama današnje Jugoslavije bilo je odlučujući faktor u odnosu na vreme pojave prve organizacije zdravstvene službe, kao i na njen dalji razvoj. Iz tih razloga prikazaćemo svaku pokrajinu posebno, kao i doprinos zdravstvenih radnika Jevreja u svakoj pokrajini.

SRBIJA. U toj pokrajini došlo je do pojave prve organizacije zdravstvene službe nešto kasnije nego u nekim drugim pokrajinama današnje Jugoslavije, ali je Srbija prva stekla svoju političku samostalnost. Zahvaljujući tome, njena zdravstvena služba razvijala se, više ili manje, samostalno, bez stranog uticaja koji susrećemo u pokrajinama koje su u vreme pojave prve zdravstvene službe bile pod okupacijom i morale prihvatiti organizaciju koju im je nametnuo okupator.

U vreme turske okupacije u Srbiji nije postojala organizovana zdravstvena služba. Pošto je dobila političku samostalnost, stvoreni su bili uslovi za postavljanje takve organizacije. Godine 1840. doneta je bila prva Uredba o organizaciji zdravstvene službe. No, i pre donošenja te Uredbe postojali su povremeno u Srbiji lekari koji su došli iz susednih zemalja, a u prvom redu iz Turske i Grčke. Ali, to su bili priučeni lekari, među kojima je bilo i Jevreja. Prvi takav lekar u Srbiji

¹¹ J. Konfortl, n.d., str. 156.

pominje se 1661. g. pod imenom Jakov »Jevrejin«, koji je radio neko vreme u Beogradu. Nismo mogli utvrditi odakle je došao.¹²

U oslobođenoj Srbiji radili su pre donošenja pomenute Uredbe dva lekara Jevrejina. Jedan je bio Samuel Azriel, hirurg, koji je 1833. godine podneo molbu knezu Milošu za odobrenje obavljanja privatne prakse u Šapcu. Ne znamo odakle je došao.¹³

Drugi lekar je bio Magist. chirurg. Leopold Erlih (Erlich), rodom iz Galicije, koji je medicinu studirao u Beču, Pešti i Padovi. U Srbiju je došao 1839. g. i obavljao lekarsku praksu po raznim mestima. Kasnije je prešao u hrišćansku veru i uzeo ime Đorđe Novaković.¹⁴ Obojica su nosila naziv »hirurg«, ali on nije identičan s nazivom hirurga u savremenoj medicini. Naslov »hirurg« u to vreme sticala su lica koja su završila određene srednje medicinske škole i bavila su se isključivo lečenjem spoljnih bolesti, za razliku od druge kategorije lekara sa svršenom srednjom medicinskom školom — »fizikusa«, koji su se bavili lečenjem unutrašnjih bolesti.

U sastavu srpske vojske postojao je sanitet i pre donošenja pomenute Uredbe. Među lekarima u srpskoj vojsci bilo je i Jevreja. Godine 1839. postavljen je za štabnog hirurga u Vojnoj bolnici u Kragujevcu Mag. chirurg. Moric Fidler (Fiedler), a 1841. g. Patronus chirurg. Jozef Šauengl (Schauengel) za drugog štabnog hirurga. Šauengl je rođen 1815. g. u Vršcu, a medicinu je završio u Pešti. Kasnije je prešao u hrišćansku veru i promenio ime u Jovan Petrović. U vojsci je stekao čin sanitetskog majora. Poznat je kao konstruktor specijalnih kola za prenos ranjenika.¹⁵ Iste godine je postavljen za lekara u srpskoj vojsci Patronus chirurg. Martin Polak (Pollak), koji je posle kraćeg vremena napustio vojsku i dalje radio kao civilni lekar.¹⁶ U vreme pojave kolere u Beogradu, 1866. godine, formirana je Jevrejska bolnica na Jaliji, kojom je rukovodio Martin Polak, a pomagao mu je dr Herman Landau, takođe Jevrejin.¹⁷ Godine 1849. postavljen je za lekara u srpskoj vojsci Jevrejin Herman Šlezinger (Schlesinger), sin čuvenog kapelnika u srpskoj vojsci Josifa Šlezingera. Bio je na dužnosti drugog štabnog hirurga, ali je umro posle kraćeg vremena.¹⁸

Među zaslužne lekare Jevreje u Srbiji iz tog perioda spada dr Moric (Moses) Gartenberg, koji je došao 1854. g. iz Austrije. Bio je na dužnosti okružnog fizikusa u Majdanpeku, a istovremeno je bio i lekar rudnika u Majdanpeku. On je jedan od osnivača rudarske zdravstvene zaštite u Srbiji, a posebno socijalne zaštite rudara i rudarskih porodica. Zahvaljujući Gartenbergu, u Majdanpeku je bila osnovana i prva sindikalna organizacija rudara.¹⁹

Prva uredba o zdravstvenoj službi u Srbiji doneta 1840. godine; bila je zajednička za vojni i civilni sanitet, s tim što je rukovodstvo zdravstvene službe bilo u sastavu vojske. Godine 1860. došlo je do izdvajanja civilne iz

¹² R. Jeremić, *Zdravstvene prilike u Jugoslovenskim zemljama do kraja 19. veka*, Beograd 1935, str. 86.

¹³ I. Alkalaj, *Arhivska građa o Jevrejima u Srbiji*, Jevrejski almanah za 5689, Vršac 1928, str. 33.

¹⁴ V. Mihalović, n.d., str. 442.

¹⁵ V. Mihalović, n.d., str. 442.

¹⁶ Vi. Đorđević, *Istorija srpskog vojnog saniteta*, knjiga I, Beograd 1935, str. 86.

¹⁷ D. Alkalaj, *Sefardska opština u Beogradu*, Jevrejski narodni kalendar 5698, (1937—1938.), str. 108.

¹⁸ Vi. Đorđević, n.d., str. 17.

¹⁹ Nikolić-Stojančević Vidosava, *Lekari stranci kao osnivači zdravstvene službe u rudarskom naselju Majdanpek 1849—1856*, — Acta historica medicinae, pharmaciae et veterinae, X, 1, 1970, str. 96.

sastava vojne zdravstvene službe i od tada je nastao proces bržeg razvoja i jedne i druge službe.²⁰ U vezi s tim došlo je do znatnog povećanja broja lekara u Srbiji. No, svi ti lekari u to vreme bili su stranci, tj. došli su iz susednih zemalja, a među njima je bilo i lekara Jevreja. Pomenućemo ih po godinama dolaska u Srbiju:

1862. g. dr Samuel Pops, »doktor medicine, i babičluka«. Rođen je u Lavovu, gde je počeo studirati medicinu, a završio u Hajdelbergu. Po dolasku u Srbiju bio je neko vreme lekar u »Domu za sumanute«, a kasnije lekar grada Beograda. Vrlo brzo je stekao glas odličnog stručnjaka i uživao veliki ugled među lekarima;²¹

1862. g. dr Herman Kraus (Krauss), koji je postavljen za upravnika Vojne bolnice u Kragujevcu;²²

1872. g. dr Lajb Šnekendorf (Schneckendorf), »doktor medicine, hirurgije i babičluka«. Rođen je u Drohobiču (Galicija), a medicinu je završio u Marburgu. Bio je lekar civilne zdravstvene službe po raznim mestima u Srbiji;²³

1872. g. dr Bernard Bril (Brüll), lekar na dvoru Obrenovića. Istaknuti društveni radnik među lekarima i jedan od osnivača Srpskog lekarskog društva;²⁴

1874. g. dr Ignjat Hirš (Hirsch), lekar u sastavu srpske vojske, a zatim u civilnoj zdravstvenoj službi. Rođen je u Osijeku, on i napred pomenuti Šauengl bili su dotad jedini lekari Jevreji u Srbiji koji su rođeni na teritoriji današnje Jugoslavije;²⁵

1881. g. dr Ignjat Feliks (Felix), »doktor celokupne medicine«. Rođen je u Moravskoj, a u Pragu je završio medicinu. Vrlo rano se istakao kao odličan stručnjak, pa je bio neko vreme asistent u Porodilištu u Ljubljani, odakle je prešao u Srbiju i služio 23 godine po raznim mestima i u svakom mestu ostavio za sobom vidne rezultate u vezi s organizacijom zdravstvene službe.²⁶

Među prve žene lekare u Srbiji spada dr Ana Mihailovna Epštajn (Epstein). U Srbiju je došla u drugoj polovini 19. veka, gde je umrla 1895. godine. Nismo mogli utvrditi odakle je došla u Srbiju, a najverovatnije je iz Galicije.

Potrebno je posebno pomenuti trojicu lekara Jevreja koji su došli u Srbiju pred kraj 19. veka, jer su se osobito istakli kao stručni radnici i dali značajan doprinos zdravstvenoj službi u Srbiji:

dr Aleksandar Poper, koji je kasnije promenio ime u Aleksandar Marković. Nismo mogli utvrditi odakle je došao u Srbiju (verovatno iz Austrije). On je prvi uveo primeru rendgenologije u sanitetu srpske vojske:

dr Roman Sondermayer (Sondermayer), rodom iz Krakova. Po završetku medicine specijalizirao je hirurgiju. On je bio prvi hirurg specijalista u srpskoj vojsci, a dugo godina je bio šef hirurškog odeljenja Vojne bolnice u Beogradu;

dr Avram Vinaver, rodom iz Krakova, gde je završio medicinu, a hirurgiju je specijalizirao u Beču. Godine 1890. došao je u Šabac, gde je bio privatni lekar,

²⁰ J. Romano, *Organizacija i razvoj veterinarske službe u srpskoj vojsci (1800—1918)*, Beograd 1964, str. 23.

²¹ St. Ivanić, *Kondukt-lista lekara iz 1834. g.*, *Miscellanea* 4, 1941.

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ I. Šlang, n.d., str. 100.

²⁵ St. Ivanić, n.d.

²⁶ St. Ivanić, n.d.

a istovremeno i banjski lekar u Koviljači. Godine 1901. nabavio je prvi rendgen-aparat u Srbiji. S vlastitim iskustvima u primeni rendgen-aparata u medicini upoznao je učesnike Prvog kongresa lekara i prirodnjaka u Srbiji, koji je održan 1904. g. u Beogradu. Iz te oblasti objavio je veći broj stručnih radova u našim i stranim časopisima. Umro je 1915. godine u Đevđeliji od malarije, kao učesnik u srpskoj vojsci u prvom svetskom ratu.²⁷

Pred kraj 19. odnosno na početku 20. veka, u Srbiji je bilo 39 lekara Jevreja, delom u sastavu vojnog, a delom civilnog saniteta.²⁸

U drugoj polovini 19. veka otvorene su u Srbiji prve srednje škole, što je domorcima omogućilo odlazak u inostranstvo na medicinske studije. Među njima je bilo i Jevreja. Pomenućemo prve lekare Jevreje rođene u Srbiji, po godinama diplomiranja: dr Leon Koen — 1902. g. (kasnije specijalizirao urologiju); dr Avram Farkić, dr Salamon Alkalaj (kasnije specijalizirao ginekologiju) i dr Moša-Bukus Alkalaj (kasnije specijalizirao otorinolaringologiju) — 1904. g.; dr Bora Beraha — 1906. g.; dr Bukić Pijade (kasnije specijalizirao ginekologiju) — 1907. g.; dr Hajim Ruso i dr Josif Hajim (kasnije specijalizirao venerologiju) — 1909. g.; dr David Albala i dr Rafailo Margulis — 1910. g. itd. Njihov stručni rad došao je do punog izražaja u periodu između dva svetska rata.

Na teritoriji Srbije nije bilo farmaceuta Jevreja iz inostranstva sve do kraja prvog svetskog rata, jer su bili propisani veoma teški uslovi za dobijanje koncesije za otvaranje apoteka. Prvi farmaceut Jevrej iz Srbije bio je mr Evgenije Mandelbaum. Rođen 1879. g. u Nišu, farmaciju je završio 1903. g. u Minhenu. Po završetku studija radio je kao vojni farmaceut u srpskoj vojsci, a istovremeno studirao hemiju i fiziku, pa je 1908. g. stekao i drugu diplomu. O njegovim zaslugama za vojnu farmaciju govorićemo kasnije.²⁹ Godine 1907. završio je farmaciju još jedan Jevrej — mr Nisim Almozlino. Diplomirao je u Beču. Poginuo je kao učesnik u narodnooslobodilačkom ratu (NOR) 1941. g.³⁰

Prva zvanična organizacija veterinarske službe propisana je u Srbiji 1860. godine. Međutim, dalji razvoj te službe tekao je vrlo sporo zbog nedovoljnog broja veterinarskog kadra. Sve do kraja 19. veka veterinari u Srbiji bili su stranci, među kojima je bilo i Jevreja, raspoređenih delom u sastavu srpske vojske, a delom civilne veterinarske službe. Prvi veterinar Jevrej došao je u Srbiju iz Austrije 1864. godine. To je bio Robert Lerman (Lehrmann). Posle njega je došao Julije Hercog (Herzog). Krajem 1869. g. došli su iz Austrije Jakov Luc i Moric Finkelštajn, a zatim Leopold Haze (Hase) iz Galicije (1882. g.), Ignjat Šlezinger iz Mađarske (1883.), Vilhelm Dijamant iz Austrije (1888 g.), itd.³¹ Broj veterinara Jevreja iz inostranstva bio je relativno malen, iako je Srbija preko inostranih časopisa stalno tražila veterinare. Razlog što se malo veterinara odazvalo tim traženjima ležao je u vrlo teškim uslovima rada te struke u Srbiji, kao i u neravnopravnom položaju veterinara u odnosu na ostale stručnjake u pitanju plata i napredovanja u službi. Verovatno je to bio razlog što

²⁷ D. Dimitrijević, *Planiri rentgenologije u Srbiji*, Zbornik radova VII sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1961.

²⁸ R. Jeremić, n.d., str. 89—90.

²⁹ A. Mirković, *Farmaceuti Jevreji žrtve fašizma*, Jevrejski almanah 1861—1962, str. 148.

³⁰ Isto, str. 134.

³¹ J. Romano, n.d., str. 115.

do prvog svetskog rata nije otišao na veterinarske studije u inostranstvo nijedan Jevrejin s teritorije Srbije.

Iz napred iznetog se vidi da su lekari Jevreji u Srbiji dali znatan doprinos razvoju zdravstvene kulture, dok je doprinos farmaceuta i veterinara bio neznatan zbog njihovog malog broja.

HRVATSKA I SLAVONIJA. Prva naseljavanja Jevreja na tu teritoriju usledila su još u vreme Rimijana, ali do masovnijeg naseljavanja je došlo u srednjem veku i to na području između reke Save i Drave. Prema tadanjim zakonima Jevreji su se mogli baviti isključivo zanatstvom i trgovinom, dok su im ostale delatnosti bile zabranjene. Sve do 1526. g. Jevreji su na toj teritoriji živeli relativno mirno, tj. do naredbe koju su izdali Habsburgovci o proterivanju Jevreja sa tog područja. Od tada pa do prve polovine 18. veka na teritoriji Hrvatske i Slavonije nije bilo Jevreja. Naredbom iz 1729. godine dopušteno je ponovo naseljavanje Jevreja uz izvesna ograničenja u pogledu mesta stanovanja, kao i zanimanja. Ta ograničenja su ukinuta Zakonom o emancipaciji Jevreja iz 1873. godine.³²

Od kraja 11. veka, kada je Hrvatska izgubila svoju samostalnost, na toj teritoriji su se menjali razni okupacioni režimi sve do 1527. godine, kada je ona ušla u sastav Austro-Ugarske Monarhije. Ti razni okupacioni režimi, kao i odnos Monarhije prema toj teritoriji uslovlili su kulturno, prosvetno i ekonomsko zaostajanje naroda u tim krajevima, što je imalo za posledicu i kasnu pojavu sopstvene inteligencije, dakle zdravstvenih radnika. Usled toga, u vreme postavljanja prve organizacije zdravstvene službe na teritoriji Hrvatske i Slavonije, zdravstveni radnici su dovođeni s drugih teritorija Monarhije. Među doseljenim zdravstvenim radnicima bilo je i Jevreja. Još pre donošenja uredbe o zvaničnoj organizaciji zdravstvene službe, tj. u prvoj polovini 15. veka u Hrvatskoj su radila dva lekara Jevrejina. Godine 1431. pominje se kao lekar u Zagrebu Magister Jacobus Medicus, a 1435. g. Magister Medicus Fridericus de Nerenberg.³³ Krajem 18. veka postavljen je u Zagrebu za državnog lekara pokršteni Jevrejin Ivan Krstitelj Alpruno, rodом iz Tirola.³⁴ Od 1797. godine radio je u Zagrebu kao dentista Izrael Levi (Löwy), koji je takođe došao iz inostranstva. Za njega kaže prof. dr Lavoslav Glezinger da je bio priučeni dentista.³⁵ Početkom 19. veka u Zagrebu je radilo nekoliko školovanih dentista Jevreja. Godine 1820. objavio je svoju ordinaciju Isak Kon (Kohn) — »zubar i operater kurjih očiju«, koji je došao iz Mađarske, a od 1824. g. radio je kao dentista i njegov sin Koloman Kon (Kohn).³⁶ Pored njih, u Zagrebu je radio od 1821. g. kao dentista i Moric Lefler (Löffler), rodом iz Holiča (Slovačka).³⁷

Prvi lekar Jevrejin sa završenom visokom medicinskom školom koji je došao u Hrvatsku bio je dr Sigmurd Kopel, rodом iz Pešte, gde je završio medicinu. U Hrvatsku je prešao 1835. godine i postavljen za gradskog fizikusa u Zagrebu. Posle njega došli su u Hrvatsku s ostalih teritorija Monarhije sledeći

³² D. Levi, *Regionalne jevrejske zajednice do 1918. g.*, Spomenica Saveza jevrejskih opština, Beograd 1969, str. 13.

³³ L. Šik, *Jevrejski liječnici u Jugoslaviji*, Liječnički vjesnik 4, 1931.

³⁴ L. Glesinger, *Nekoliko novih podataka o dr Ivanu Krstitelju Alpruno*, Liječnički vjesnik 7—8, 1957, str. 772.

³⁵ L. Glesinger, *Jevrejski liječnici u starom Zagrebu*, Jevrejski narodni kalendar za 5701. (1940—1941), str. 99.

³⁶ L. Kallay, *Od barbira do stomatologa*, Vjesnik (Zagreb) 1966. g. od 20. i 21. 8, str. 11 i 15.

³⁷ L. Glesinger, *Cehoslovačko-južnoslavenske medicinske veze u prošlosti*, Beograd 1965, str. 43.

lekari Jevreji: dr Goldman (Goldmann) 1840, dr Simon Vajs (Weiss), 1843. dr Lavoslav Šenštajn (Schönstein), 1849, dr Sigmund Hercog (Herzog) 1852, dr Adolf Holcer, 1857, dr Rubin Šenhajt (Schönheit) 1860. Pored njih, do kraja 19. veka došli su još sledeći lekari: dr Mavro Aleksandar, dr Žiga Najman (Neumann), dr Ljudevit Lev (Löw), dr Milan Figatner, dr Moric Šefer (Schäffer), dr Aleksandar Firedi, dr Dragutin Švarc (Schwartz), dr Žiga Altšteter (Altstädter), dr Rikard Klajnkind (Kleinkind), dr Mavro Fridman (Friedmann), dr Friderih Šišman, dr Bertold Has, dr Oskar Vajs (Weiss), dr Manfred Glasgal (Glasgall), dr Žiga Hercog (Herzog), dr Bogumir Hiršl (Hirschl), dr Jakob Rajner (Reiner), dr Lavoslav Singer, dr Koloman Sarvaš, dr Robert Herman (Hermann), dr Natan Policer (Politzer), dr David Vajs (Weiss). Svi su bili u sastavu civilne zdravstvene službe. U sastavu vojnog saniteta bio je krajem 19. veka (1879—1884) Nataniel Fajer (Feuer), rođen u Subotištu (Slovačka). Medicinu je završio u Beču, a zatim specijalizirao okulistiku. Služio je u Zagrebu kao domobranski lekar u činu pukovnika do odlaska u Suboticu, a zatim u Budimpeštu, gde je izabran za profesora.³⁸

Od napred navedenih lekara potrebno je posebno istaći trojicu, zbog njihovih doprinosa unapređenju zdravstvene službe u Hrvatskoj i Slavoniji:

dr Simon Vajs (Weiss), bio je prvi pobornik da se uvede nastava iz medicine na Zagrebačkoj akademiji;

dr Lavoslav Šenštajn (Schönstein) poznat kao odličan stručnjak i organizator, pa mu je Zbor liječnika Hrvatske poverio izradu projekta zdravstvene službe za teritoriju Hrvatske i Slavonije. Bio je na dužnosti primarijusa u bolnici Milosrdnih sestara u Zagrebu. Rođen je u Starom Budimu, a u Zagreb je došao 1849. g.;

dr Adolf Holcer (Holzer), jedan od najistaknutijih balneologa svoga vremena u Hrvatskoj. Rođen je u Svatom Juru (Slovačka), a medicinu završio u Beču. U Hrvatsku je došao 1858. g. i bio neko vreme lekar u Daruvaru, a zatim u Lipiku i stekao je velike zasluge u vezi s razvojem tog banjskog mesta. Kao član Zdravstvenog vijeća izradio je Statut za kupališta u Hrvatskoj i Slavoniji. Poznat je bio i po jednom medicinskom aparatu, koji je primenjivan u ginekologiji.³⁹

U prvoj polovini 19. veka javili su se i prvi lekari Jevreji rođeni na toj teritoriji, koji su završili medicinske nauke na medicinskim fakultetima u zemljama Monarhije. Pomenućemo ih po godinama diplomiranja: dr Jakov Breslauer, rodom iz Daruvara (1838); dr Emanuel Luksadro (Luxadro), Zdranin (1838); dr Moric Rajner (Reiner) iz Osijeka (1840); dr Mavro Saks (Sachs), završio gimnaziju u Zagrebu (1846); dr Jakov Vinter, rodom iz Koprivnice (dipl. pre 1850); dr Ilija Hiršenštajn (Hirschenstein) rodom iz Varaždina (1860); dr Ignjat Hirš (Hirsch), rodom iz Osijeka (1873), itd.

Od navedenih lekara Jevreja istaknuto mesto je zauzimaio dr Mavro Saks, gradski fizik u Zagrebu, koji je kao docent predavao na Pravnom fakultetu sudsku medicinu i iz te oblasti objavio veći broj radova.

³⁸ Isto, str. 42.

³⁹ Isto, str. 38.

Prvi lekari Jevreji, koji su završili određene specijalnosti iz medicinskih nauka bili su: dr Dragutin Švarc (hirurgija), dr Oskar Vajs (ginekologija) i dr Adolf Holcer (balneologija).

S teritorije Slavonije potiče istaknuti naučnik dr Emanuel Klajn (Klein). Rođen je 1844. g. u Osijeku, a medicinu je studirao u Beču. Po diplomiranju ostao je neko vreme na Medicinskoj visokoj školi u Beču, a zatim je otišao u London za nastavnika na katedri za histologiju, anatomiju i opštu fiziologiju, a kasnije i bakteriologiju. Kao bakteriolog stekao je glas svetskog naučnika; smatraju ga pionikom bakteriološke nauke u Engleskoj.⁴⁰

Prema zvaničnim statističkim podacima, na teritoriji Hrvatske i Slavonije bilo je 1900. godine ukupno 339 lekara, od kojih 89 Jevreja. U 1910. godini bio je na toj teritoriji 101 lekar Jevrejin.⁴¹

Broj farmaceuta Jevreja u Hrvatskoj i Slavoniji bio je relativno mali, kako stranaca, tako i domaćih, a razlozi su bili teški uslovi za dobijanje koncesije za otvaranje apoteka. Međutim, posle otvaranja Farmaceutskog tečaja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1882. g.), broj farmaceuta u Hrvatskoj i Slavoniji naglo se počeo povećavati. U 1900. godini bilo je tu 129 farmaceuta, od kojih 12 Jevreja, a 1910. godine 143 farmaceuta, od kojih 19 Jevreja.⁴²

Pomenućemo prve farmaceute Jevreje koji su završili farmaciju u Zagrebu: dr Josip Švarc (Schwartz), 1885. g.; mr Dragutin Jelinek (Jelinek) i mr Ljudevit Hiršman (Hirschmann), 1890 g.; mr Hinko Bril, 1893. g.; mr Rikard Štajner (Steiner), 1895. g.; mr Arnold Špicer (Spitzer), 1897. g. itd. Do 1918. g. na Farmaceutskom tečaju Filozofskog fakulteta u Zagrebu diplomirala su 24 Jevrejina.⁴³

Prvi farmaceut Jevrejin koji je dobio koncesiju za otvaranje apoteke bio je mr Benjamin Kräuterblüth-Krajanski. Apoteku je otvorio 1860. g. u Varaždinu; ona je imala i malu laboratoriju za hemijske i mikroskopske analize.⁴⁴ Prvi farmaceut Jevrejin iz ovih krajeva koji je dobio koncesiju za otvaranje apoteke bio je mr Alojz Fišl. On je otvorio svoju apoteku 1900. g. u Koprivnici.

Sve do kraja 19 veka bio je broj veterinara u Hrvatskoj i Slavoniji relativno mali, a i oni su došli najvećim delom s ostalih teritorija Monarhije. Od ukupno 83 veterinara, koliko ih je bilo pred kraj 19. veka, samo 7 su bili Jevreji od kojih su 6 došli s ostalih teritorija Monarhije, a 1 je bio iz ovih krajeva. Broj veterinara domaćih Jevreja povećao se do početka prvog svetskog rata na 20. Pomenućemo prve veterinare Jevreje rođene u Hrvatskoj po godinama diplomiranja: Bertold Hirš (Hirsch), 1888. g.; Emanuel Frankl i Filip Lipa, 1900. g.; Robert Bauer, dr Žiga Bril, Kamilo Goranić, 1902. g.; Adam Hofman (Hoffmann), 1903. g. Do početka prvog svetskog rata diplomirali su još: Emil Štajner (Steiner), Rudolf Štajner (Steiner), Ferdo Švrljuga, Josip Štraus, (Strauss), Josip Glid i August Tausig (Taussig).⁴⁵ Frankl, Lipa, Bauer i Goranić su stradali kao žrtve

⁴⁰ Z. Levntal, *Osječanin E. E. Klein — histolog i pionir engleske bakteriologije*, Zbornik radova III sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1960, str. 102.

⁴¹ Statistički godišnjak kraljevine Hrvatske i Slavonije, Zagreb 1905. i 1911. g.

⁴² Statistički godišnjak kraljevine Hrvatske i Slavonije, Zagreb 1905. i 1911. g.

⁴³ Pedeset godina farmaceutske nastave na Zagrebačkom univerzitetu, Zagreb 1934. g.

⁴⁴ A. Mrković, n.d., str. 146.

⁴⁵ M. Kadić, *Popis i raspored veterinara u Hrvatskoj i Slavoniji 1901. i 1918. g.*, Vetserum 9—10 i 11—12, 1967.

fašističkog terora u toku drugog svetskog rata, a Švrljuga je poginuo kao učesnik u NOR.

Pomenućemo i prve veterinare Jevreje, koji su došli s drugih teritorija Monarhije: Albin Rotenštajn (Rottenstein), Solomon Fuks (Fuchs), Feliks Jun, Julijus Libling (Liebling), Samuel Purec, Pinkas Ajzenštajn (Eisenstein) i Kolo-man Vajs-Bijelić. Od njih su se posebno istakli i dali vrlo značajan prilog razvoju jugoslovenske veterinarske službe Solomon Fuks (kao organizator službe) i Julijus Libling (kao organizator savremenog uzgoja peradi). Obojica su stradali kao žrtve fašističkog terora u toku drugog svetskog rata.

DALMACIJA. U primorskim gradovima duž jadranske obale lekara Jevreja bilo je samo u Dubrovniku i Splitu. Oni su došli u te gradove posle izгона Jevreja iz Španije i Portugalije. No, moramo napomenuti da se odnos prema lekarima Jevrejima u Dubrovačkoj Republici bitno razlikovao od odnosa u Splitu.

Zbog nedostatka lekara, a i haranja zaraznih bolesti, u prvom redu kuge, Senat Dubrovačke Republike rado je primao lekare Jevreje u službu. Međutim, poglavari katoličke crkve u Dubrovniku suprotstavljali su se njihovom postavljenju zahtevajući da im Senat zabrani lečenje hrišćana. Senat je bio prisiljen da u izvesnim slučajevima traži posebno odobrenje rimskog pape za rad lekara Jevreja, a bilo je slučajeva kada su katolički poglavari u Dubrovniku uspeli da se donese zabrana lečenja od strane lekara Jevreja.

Od 1500. do 1617. godine u Dubrovačkoj Republici bilo je 14 lekara Jevreja. Prvi lekar Jevrejin pominje se 1502. godine. To je bio Mose medico ebreo, koji je te godine osuđen na smrt pod optužbom da je učestvovao u »ritualnom umorstvu« jednog hrišćanina. Pomenućemo još neke lekare Jevreje, navodeći vreme njihovog službovanja u Dubrovačkoj Republici: Magister Isac Hebreus, phisicus (1543—1553); Joao Roderiguez, poznat pod imenom Amatus Lusitanus (1557—1558); Magister Abraham Hebreus, chirurgus (1558—1590); Josip Salamon, zet Abrahamov (1575— ?); Samuel Abeatar-Beataro, phisicus (1588—1607); Leo Cabiglius-Kabiljo, phisicus (1607—1609); Baptista Pignatelli, chirurgus (unuk Abrahamov, 1612-1636); David Riberos, medicus phisicus (1613—1617). Riberos nije primao platu od Dubrovačke Republike, već samo pomoć, jer se katolička crkva bila suprotstavila njegovom postavljenju. Od navedenih lekara Samuel Abeatar-Beataro uživao je glas odličnog stručnjaka, a Joao Roderiguez (Amatus Lusitanus) stekao je glas svetskog medicinskog naučnika svojim brojnim naučnim radovima. Rođen je 1511. g. u Portugaliji, gde je završio medicinu. Godine 1536. prognan je iz Portugalije, pa se sklonio u Holandiju odakle je došao u Italiju, gde je bio neko vreme profesor na medicinskim fakultetima. Zbog progona Jevreja u Italiji doselio se u Dubrovnik, gde je postavljen za lekara, ali je pod pritiskom katoličke crkve ubrzo otpušten iz službe. Umro je 1559. g. od kuge.⁴⁶

I u Splitu, poglavari katoličke crkve su se suprotstavljali postavljenju lekara Jevreja, zahtevajući da im se zabrani lečenje hrišćana. Međutim, Mletačka Republika je bila mnogo tolerantnija prema Jevrejima nego što je bio rimski

⁴⁶ R. Jeremić — J. Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, 2. Bilten Centralnog higijenskog zavoda 10, Beograd 1939.

papa, pa zahtevima poglavara splitske katoličke crkve nije bilo udovoljeno. Mletačka Republika bila je izdala posebno odobrenje za rad lekara Jevreja. Neki lekari Jevreji stekli su i posebne privilegovane položaje u Mletačkoj Republici.

Prvi lekari Jevreji u Splitu pominju se početkom 17. veka. To su bili: Jerolim Melamed, Salamon Thobi i Tobija Gabaj. Ovaj poslednji je bio poznat kao odličan hirurg i uživao je puno poverenje Mletačke Republike, koja ga je postavila za jevrejskog konzula splitske trgovačke skele. Sredinom 17. veka za fizikusa u Splitu bio je postavljen Juda Lumbroso, koji je u vreme kandijskog rata (1657. g.) imenovan za upravnika novoosnovane vojne bolnice u Splitu. Početkom 18. veka u Splitu je radio Iseppo Senior (Josip Stariji), koji je posebno zaslužan za suzbijanje i iskorenjivanje kuge, koja je vladala u to vreme u splitskoj okolini. Prvi lekar domorodac u Splitu bio je Mario Morpurgo, koji je završio medicinu u Padovi. Živeo je u 18. veku. Neko vreme je bio lični lekar mletačkog dužda Marka Foscarinija.⁴⁷

Sve do prvog svetskog rata nije bilo na teritoriji Dalmacije farmaceuta i veterinaru Jevreja.

BOSNA I HERCEGOVINA. Godine 1463. Turska je zaposela teritoriju Bosne i Hercegovine pretvorivši je u Bosanski pašaluk, kao sastavni deo Turske Carevine. Turska uprava je trajala do 1878. godine, kada je odlukom Berlinskog kongresa tu teritoriju okupirala Austro-Ugarska Monarhija, koja ju je 1908. uključila u svoj sastav.

Odnos turskih vlasti prema zdravstvu na toj teritoriji bitno se razlikovao od odnosa austrijskih vlasti. Činjenica je da su turske vlasti vrlo malo učinile za zdravstvo za svo vreme svoje vladavine, a pre svega, nisu preduzele mere da se organizuje zdravstvena služba, iako su na toj teritoriji masovno harale razne epidemije i epizootije. Narod je bio ostavljen bez zdravstvenih radnika, dok su paše i valije imale svoje lične lekare, a njih je bilo i u sastavu turske vojske locirane na toj teritoriji. Među ličnim lekarima paša i begova, kao i u sastavu turske vojske bilo je i lekara Jevreja. Najstariji podatak potiče iz 1580. godine i odnosi se na lekara Benvenistija, koji je bio lični lekar Siavuš paše.⁴⁸ Sredinom 19. veka pominje se vojni lekar Jakov Nisim, rodom iz Soluna, koji je završio medicinu u Carigradu. Neko vreme bio je lekar u novopazarskom garnizonu, a zatim u Sarajevu, gde je stekao čin generala. Bio je odličan stručnjak i napisao je veći broj stručnih radova iz oblasti medicine.⁴⁹

Prvi civilni lekar na teritoriji Bosne i Hercegovine bio je dr Gabriel Galantaj (Galanthay). Rođen je u Bratislavi, a medicinu je završio u Pragu. Zbog učešća u mađarskoj revoluciji 1848. godine morao se skloniti u Travnik, gde se bavio privatnom praksom. Bio je vrlo omiljen u narodu, jer je lečio bolesnike besplatno. Po austrougarskoj okupaciji Bosne postavljen je za opštinskog lekara u Travniku, a 1883. g. premešten u Bugojno za sreskog lekara. Umro je 1889. g.⁵⁰

⁴⁷ D. Kečkemet, *Zidovi u povijesti Splita*, Split 1971, str. 83.

⁴⁸ Vl. Bazala, *Povijesni razvoj medicine u hrvatskim zemljama*, Zagreb 1943.

⁴⁹ R. Jeremić, *Prilozi istoriji zdravstvenih i medicinskih prilika Bosne i Hercegovine pod Turskom i Austro-Ugarskom*, Beograd 1951.

⁵⁰ L. Giesinger, *Čehoslovačko-južnoslavenske medicinske veze u prošlosti*, Beograd 1965, str. 49.

Teške higijenske i zdravstvene prilike koje su vladale i među jevrejskim stanovništvom u Sarajevu primorale su Jevrejsku opštinu da uputi Isaka Saloma na medicinske studije u inostranstvo. Salom je rođen 1806. g. u Sarajevu i prema nekim podacima medicinu je završio u Padovi.⁵¹ Međutim, naknadnim proveravanjem utvrdio je dr Risto Jeremić da Salom nije studirao u Padovi, pa se pretpostavljalo da je možda medicinu studirao u Carigradu. No, i ta pretpostavka se pokazala naknadnim proveravanjem kao netačna. Na osnovu toga dolazimo do zaključka da Salom nije uopšte završio medicinu odnosno da nije studirao na nekom medicinskom fakultetu (školi), već da je stekao određenu stručnu praksu radeći kod nekog lekara u inostranstvu. Salom je vrlo brzo stekao glas odličnog stručnjaka. Postavljen je 1850. godine za vojnog lekara i dobio naziv Isak efendi Salom. Imenovan je i za člana Medžilis Idareha pri bosanskoj vladi. Prema tome, pred kraj turske vladavine, u Bosni su radila dva lekara Jevrejina.

U vreme austrougarske vladavine odnos prema zdravstvu bitno se izmenio. Austrougarske vlasti su odmah preduzele mere da se organizuje zdravstvena služba u Bosni i Hercegovini, koja bi sprečavala pojavu i širenje epidemije i epizootija na toj teritoriji i time zaštitila ostale teritorije Monarhije od tih zaraza. Godine 1878. doneta je Uredba o organizaciji zdravstvene službe, identična s već postojećim uredbama koje su primenjivane na ostalim teritorijama Monarhije. Odmah se pristupilo dovođenju zdravstvenih radnika određenih stručnih profila u Bosnu i Hercegovinu s drugih teritorija Monarhije, jer u vreme preuzimanja vlasti bilo je u Bosni i Hercegovini samo 6 lekara (2 Jevrejina i 4 Muslimana), kao i 1 veterinar (Musliman).

U prvo vreme učestvovali su u akciji na suzbijanju zaraza vojni lekari iz sastava austrougarske vojske koja je bila locirana na to teritoriji. Među njima je bilo i lekara Jevreja. Pomenućemo neke od njih:

dr Jakob Trojljeh (Treulich), rođen 1822. g. u Radnici (Češka). Godine 1878. postavljen je za prvog upravnika poljske bolnice u Sarajevu, a 1881. g. je penzionisan;⁵²

dr Šnajder (Schneider) nasledio je dr Trojljeha kao upravnik vojne bolnice u Sarajevu i stekao je čin sanitetskog generala;⁵³

dr Rihard Polak (Pollak), rođen 1874. g. u Jičinu (Češka). Bio je prosekter Vojne bolnice u Sarajevu. U vreme prvog svetskog rata vodio je vojnu laboratoriju u Čačku, a po završetku rata odselio se u Brno, gde je penzionisan u činu sanitetskog generala.⁵⁴

U 1879. godini postavljeni su prvi okružni, a ubrzo i sreski lekari. Svi su oni bili došli s ostalih teritorija Monarhije, a među njima je bio znatan broj lekara Jevreja. Pomenućemo neke od njih: dr Henrih Levenštajn (Lewenstein), dr Ignjat Pordes, dr Bernhard Cauderer (Zauderer), dr Henrih Markijević, dr Ferdinand Cajsler, dr Leopold Glik (Glück), dr Aleksandar Grinhut (Grünhut), dr Isidor Baum, dr Jakob Zajdenfeld (Seidenfeld), dr Geza Kobler (rodod iz Osijeka), dr Rudolf Fišer (Fischer), dr Elias Majer, dr Moric Lefković (Lefkowitz), dr

⁵¹ M. Levi, *Sefardi u Bosni*, Beograd 1969, str. 73.

⁵² L. Glesinger, *Cehoslovačko-južnoslavenske medicinske veze u prošlosti*, Beograd 1965, str. 50.

⁵³ J. Hahamović, *Aškenazi u Bosni i Hercegovini*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u BiH, Sarajevo 1966, str. 144.

⁵⁴ L. Glesinger, n.d. str. 87.

Moric Seleš (Szöllös) dr Leo Šenfeld (Schönfeld), dr Jozef Kac (Katz), itd. Godine 1885. bilo je u Bosni i Hercegovini preko 30 lekara Jevreja, 1914. godine oko 60, a pred kraj prvog svetskog rata oko 80.⁵⁵ Njihov doprinos zdravstvenoj službi bio je vrlo značajan, kako u periodu njene početne organizacije tako i u njenom daljem razvoju i afirmaciji. Poseban doprinos zdravstvenoj službi Bosne i Hercegovine dali su sledeći lekari Jevreji:

dr Jakob Zajdenfeld (Seidenfeld), koji je bio neko vreme šef zdravstvene službe pri Zemaljskoj vladi i na tom položaju mnogo je doprineo pravilnoj organizaciji te službe. Bio je zajedno s dr Rudolfom Fišerom (Fischer) član Zdravstvenog savjeta pri Zemaljskoj vladi;⁵⁶

dr Leopold Glik (Glück). Rođen 1845. g. u Novom Sandecu (Galicija). Medicinu je završio u Krakovu, a dermatologiju specijalizirao u Beču. On je bio prvi lekar specijalista u Bosni, gde je došao 1881. godine. Najpre je bio postavljen za sreskog lekara u Travniku, a zatim za upravnika Zemaljske bolnice u Sarajevu i šefa dermatološkog odeljenja. Svojim originalnim radovima iz oblasti endemskog sifilisa i lepre obogatio je medicinsku nauku ne samo Bosne i Hercegovine nego i uopšte. Sem toga, Glik se bavio i proučavanjem etnomedicine, etnomedicinske terminologije, etnologije i antropologije i iz tih oblasti objavio je veliki broj stručnih i naučnih radova, kako u našim tako i u stranim časopisima. Za doprinos koji je dao medicini izabran je bio za počasnog člana Srpskog lekarskog društva u Beogradu i Zbora liječnika Hrvatske i Slavonije. Umro je 1907. g. u Sarajevu;⁵⁷

dr Isidor Najman (Neumann), istaknuti dermatolog iz Beča, koga je bečka vlada uputila u Bosnu na privremeni rad u cilju pomaganja oko organizacije zdravstvene službe. Od posebnog značaja je njegovo otkriće lepre u Bosni.⁵⁸

Početak 20. veka javljaju se i prvi lekari Jevreji rođeni na teritoriji Bosne i Hercegovine. Oni su završili medicinske nauke u Beču, Pragu ili Pešti. Pomenućemo ih po godinama diplomiranja: dr Jozef Salom (1901), dugogodišnji banjski lekar u Ilidži kod Sarajeva; dr Isak Izrael (1903), dr Žiga Bauer (1910), dr Rafael Papo (1914), dr Isak Samakovlija (1917), itd.⁵⁹

Udeo farmaceuta Jevreja u organizaciji farmaceutske službe na teritoriji Bosne i Hercegovine bio je znatno manji od udela lekara Jevreja u organizaciji zdravstvene službe. Razlog leži u malom broju farmaceuta u toj pokrajini do prvog svetskog rata, kako domaćih tako i doseljenih s drugih teritorija Monarhije.

Prvi diplomirani farmaceut Jevrejin na toj teritoriji bio je Jakov Sumbul, koji je završio farmaceutske nauke 1887. g. u Carigradu. Pre njega u Sarajevu su radila dva priučena apotekara Jevrejina. Za jednog se zna samo toliko da se zvao Juda, a drugi je bio Jozef Sumbul. Sumbulovu apoteku nasledio je mr Jozef Šlezinger (Schlesinger), rodom iz Slavonske Požege.⁶⁰

⁵⁵ Bošnjak, *Statistički kalendar 1900—1918*, Sarajevo.

⁵⁶ J. Hahamović, n.d., str. 144.

⁵⁷ R. Jeremić, n.d., str. 97.

⁵⁸ L. Glesinger, *Jevrejski liječnici u jugoslavenskim zemljama*, (rukopis u JIM, Beograd).

⁵⁹ Medicinski godišnjak kraljevine Jugoslavije, Beograd 1933.

⁶⁰ A. Đuričić — S. Elazar, *Pregled istorije farmacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1958.

Do početka prvog svetskog rata imali su svoje apoteke na teritoriji Bosne i Hercegovine sledeći farmaceuti Jevreji: mr Robert Bramer (Brammer) u Banja Luci, mr Lujo Hiršman (Hirschmann) u Prijedoru, mr Ernest Finci u Sarajevu, mr Aleksandar Susman (Susmann) u Derventi, mr Mihajlo Finkelštajn (Finkelstein) u Prnjavoru i mr Oto Vajs (Weiss) u Zenici. Od navedenih farmaceuta samo je Hiršman diplomirao u Zagrebu. S teritorije Bosne bio je i Aleksandar Vagi, koji se nije vratio u Bosnu po diplomiranju, već je otvorio apoteku u Velikom Bečkereku (Zrenjanin).⁶¹

Prva organizacija veterinarske službe propisana je 1879. godine i u njenoj realizaciji i daljem razvoju veterinari Jevreji su odigrali vrlo značajnu ulogu. U vreme donošenja tog propisa u Bosni i Hercegovini postojao je samo 1 veterinar (Ali Riza Kreševljaković).⁶² Stoga je Austrija preduzela hitne mere da se u Bosnu dovede što veći broj veterinara s ostalih teritorija Monarhije. Među doseljenim veterinarima bio je veći broj Jevreja. Već 1881. godine nalazili su se na dužnostima okružnih i sreskih veterinara sledeći Jevreji: Josip Tau (Thau), Josip Efenberger, Mavro Homet, Julijus Farthofer, Moric Šomet (Schomet) i Anton Laufer (Lauffer). Nešto kasnije su došli: Leo Simental, Salamon Laufer (Lauffer), Jakob Hauzner (Hausner), David Klinger, Emanuel Kobloh (Kobloch), Eduard Šperk (Sperk), Leo Vajc, Alojz Fišer (Fischer), David Rozenbuš (Rosenbusch), Maks Polgar, Ignac Bien, Arnold Hofman (Hoffmann), Julijus Vinter (Winter), i dr.⁶³ Prvi veterinar Jevrejin rođen u Bosni bio je Isak Nahmijas, koji je završio veterinu 1909. godine u Beču, gde je stekao i doktorat veterinarskih nauka.

Od ukupno 55 veterinara, koliko ih je bilo u Bosni i Hercegovini pre početka prvog svetskog rata, 28 su bili Jevreji, tj. preko 50,0%. Taj procenat očito govori o ulozi veterinara Jevreja u Bosni i Hercegovini u sprovođenju postavljene organizacije veterinarske službe, kao i u njenom daljem razvoju.

VOJVODINA. Ta teritorija bila je do 1918. godine u sastavu Ugarske. U nju su se počeli Jevreji doseljavati početkom 18. veka, ali su za njih važila ista ograničenja u odnosu na mesta naseljavanja, i vrste zanimanja, kao i na teritoriji Hrvatske i Slavonije. Tek 1867. ukinuta su ta ograničenja.

Prvi podatak o zdravstvenim radnicima Jevrejima na toj teritoriji potiče iz 1744. godine. U popisu petrovaradinskih Jevreja, koji je izvršen te godine, pominje se felčer Abraham.⁶⁴ Karakteristično je da je jevrejska zajednica u Novom Sadu imala svoje honorarne lekare za lečenje siromašnih članova. Početkom 19. veka tu dužnost je obavljao Jakov Rot (Roth), a njega je nasledio 1836. g. dr Leopold Caper (Zaper), a ovoga 1868. dr Mor Ofner (Ofner). Lekare je plaćala »Hevra kadiša«. U drugoj polovini 19. veka u Novom Sadu su radili još sledeći lekari Jevreji: dr Benjamin Hofmajster (Hoffmeister), dr Aleksandar Šosberger (Schosberger) i dr Epštajn (Epstein).⁶⁵

⁶¹ A. Mirković, n.d., str. 154.

⁶² J. Romano, *Veterinarska služba na teritoriji Bosne i Hercegovine do 1919. g.* Veterinaria 4, 1969, str. 533.

⁶³ Isto, str. 550—552.

⁶⁴ G. Grünwald, *Stari popis novosadskih Jevreja*, Jevrejski almanah 1961—1962, str. 35.

⁶⁵ M. Rado — J. Major, *Istorija novosadskih Jevreja*, Novi Sad 1930.

Godine 1846. diplomirao je na Medicinskoj visokoj školi u Beču dr Leopold Milko, rodom iz Subotice, i on je bio prvi lekar Jevrejin u Subotici. Posle njega u Suboticu su se doselili sledeći lekari Jevreji: dr Vilhajm (Wilheim), koji je bio upravnik Gradske bolnice, a po specijalnosti okulista; dr Aleksandar Šrajber (Schreiber), dr Silaši, dr Banjai Bertalan (stomatolog), dr Izidor Mezei, dr Adolf Klajn (Klein), dr Josip Vol (Wohl), i dr.

Godine 1871. u Velikom Bečkereku (Zrenjaninu) nalazimo 2 lekara Jevreja: dr Izidora Mencera (Mentzer) i dr Mavra Hofenrajha (Hoffenreich), a 1875. godine došli su još: dr Adolf Gutman (Guttman), dr Jakob Gutman (Guttman) i dr Moric Švimer (Schwimmer). Ovaj poslednji je bio stomatolog. Pred kraj 19. veka u V. Bečkereku su radili još sledeći lekari Jevreji: dr Julije Najman (Neumann), dr Moric Ivanji, dr Julije Štajner (Steiner). Prva žena lekar u Banatu bila je Jevrejka dr Regina Fišer (Fischer), koja je radila prvih godina 20. veka u V. Bečkereku.⁶⁶

Od 1891. godine dužnost gradskog fizikusa u Kikindi obavljao je dr Mor Špicer (Spitzer), ftiziolog.⁶⁷

Krajem 19. i početkom 20. veka na teritoriji Vojvodine su radili još sledeći lekari Jevreji: dr Mirko Benedek, dr Jakov Štajn (Stein), dr Aleksandar Dembic, dr Samuel Lorand, dr Bernhard Handler, dr Andrija Glikštal (Glückstahl), dr Samuilo Fuks (Fuchs), dr Jozef Volhajmer (Wollheimer), dr Mavro Grin (Grün), dr Drago Mesirger (Messinger), dr Jozef Klajn (Klein), dr šandor Šomodi, dr Mikša Fišer (Fischer), i dr. Od navedenih lekara završili su specijalizaciju određenih grana medicine: dr Samuel Lorand (stomatologiju), dr Mor Špicer (ftiziologiju), dr Vilhajm (okulistiku), dr Moric Švimer (stomatologiju), dr Bertalan Banjai (stomatologiju).

S teritorije Vojvodine potiče i dr David Grubi (Gruby), koji je stekao glas svetskog naučnika iz oblasti mikrobiologije i parazitologije. Rođen je u Bačkom Dobrom Polju, a medicinu je završio u Beču. Po diplomiranju ponuđena mu je katedra za histologiju na Medicinskoj visokoj školi u Beču pod uslovom da pređe na hrišćansku veru. Odbivši taj uslov odselio se u Pariz, gde se posvetio proučavanju mikrobiologije i parazitologije i iz tih oblasti objavio je veliki broj naučnih radova. Njega smatraju pionikom mikrobiologije i parazitologije Francuske.⁶⁸

Sve do početka 20. veka broj farmaceuta Jevreja u Vojvodini bio je relativno mali. Njihov broj se počeo povećavati po otvaranju Farmaceutskog tečaja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Prvi farmaceut Jevrejin koji je otvorio apoteku u Vojvodini bio je mr Bertalan Nađ (Nagy), rodom iz Sv. Stefana (Mađarska). Apoteku je otvorio 1882. g. u Mokrinu. Pored njega apoteke u Vojvodini su imali još sledeći farmaceuti Jevreji: mr Aleksandar Vagi (Vagy) u Velikom Bečkereku (1906), mr Imre Nađ, u Velikoj Kikindi (1905), mr Imre B. Nađ (Nagy) u Subotici (1912). Za apoteku Aleksandra Vagija se navodi da je «u ono vreme

⁶⁶ Z. Kamenković — B. Popović — I. Vencel, *Lekari grada Zrenjanina (1880—1960)*, Zbornik radova XIX sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968, str. 20.

⁶⁷ R. Vrtipražki, *Zdravstvo u velikokikindskom distriktu*, Zbornik radova XIX sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968, str. 79.

⁶⁸ L. Glesinger, *Dr. David Gruby iz Bačkog Dobrog Polja — pionir mikrobiologije*, Zbornik radova III sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1960, str. 39.

predstavljala jednu od najsavremenijih zdravstvenih ustanova te vrste u Vojvodini.« Ona je imala i mali laboratorij za mikroskopske i hemijske analize.⁶⁹

Pomenućemo prve farmaceute Jevreje-Vojvođane po godinama diplomiranja: mr Žigmond Fuks (Fuchs), rodom iz St. Kanjiže (1903); mr Mor Glikštal (Glückstal) rodom iz Sente, i mr Jelena Halmoš-Sege (Szegö) rodom iz V. Bečkereka (1908); mr Imre B. Nađ (Nagy), rođen u Mokrinu (1910); mr Eugen Vajnfeld (Weinfeld), rodom iz Novog Sada (1911).

Broj veterinarara Jevreja u Vojvodini bio je sve do prvog svetskog rata mali i oni su došli najvećim delom iz Mađarske. Prvi veterinar koji je došao iz Mađarske bio je Izidor Imre (1900), a prvi veterinar rodom iz Vojvodine Aron Klajn (Klein, 1904).

SLOVENIJA. U Sloveniji je još u 9. veku postojala veća jevrejska zajednica u gradu Mariboru, koja je imala svoju sinagogu, jevrejsku školu, ritualno kupatilo i dr. Ta zajednica je postojala do 1496. godine, kada su svi Jevreji morali da napuste Sloveniju po naređenju cara Maksimilijana.⁷⁰ Od tada, pa sve do kraja prvog svetskog rata, broj Jevreja u Sloveniji bio je neznan, tj. nije došlo do naseljavanja Jevreja u većem broju, kao što je to bio slučaj u Hrvatskoj i Slavoniji.

U vreme postojanja jevrejske zajednice u Mariboru pominje se kao lekar neki Haimb (1452. g.) za koga se navodi da je bio »jedan od najuglednijih građana Maribora«. Godine 1478. radio je u tom mestu i ranarnik Mihel.⁷¹

U 18. veku u Sloveniji su radila tri zdravstvena radnika, koji su bili poreklom Jevreji, ali su se njihovi preci pokrstili i kao takvi su mogli da opstanu u toj sredini: To su:

dr Ivan Jožef Anton Hajman (Heimann), rodom iz Postojne. Medicinu je završio 1758. g. u Beču. Bio je upravnik Mediko-kirurškog učilišta u Ljubljani, a 1774. g. imenovan je za protomedikusa;⁷²

dr Antun Hajne (Hayne), rođen 1786. g. u Kranju. Po završetku studija na Mediko-kirurškom učilištu u Ljubljani produžio je studije na Medicinskoj visokoj školi u Beču, gde je završio medicinu. Bio je neko vreme profesor na Hirurškoj školi u Olomucu, a zatim na Veterinarskom institutu u Beču. Napisao je veći broj udžbenika. Navodi se da je bio dalji rođak pesnika Hajnriha Hajnea;⁷³

Emanuel Hajne (Hayne), brat Antuna Hajnea, rođen u Kranju. U Ljubljani je završio Mediko-kirurško učilište, a zatim je studirao na Veterinarskom institutu u Beču. Godine 1819. postavljen je za prvog zemaljskog veterinarara u Sloveniji. Umro je 1841. g.⁷⁴

MAKEDONIJA. Ta teritorija je bila nekoliko vekova pod turskom okupacijom. Godine 1912. ušla je u sastav Srbije. Utvrđeno je da su postojale još u srednjem veku veće jevrejske zajednice u Skoplju i Bitolju. Međutim, prvi podaci o lekarima Jevrejima potiču iz 16. veka. Pominju se tri lekara od kojih

⁶⁹ A. Mirković, n.d., str. 154.

⁷⁰ Detoni Milica, *Mariborski geto*, Jevrejski almanah 1957—1958, str. 72.

⁷¹ L. Šik, n.d.

⁷² I. Pintar, *Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani*, Ljubljana 1939, str. 47.

⁷³ H. Turč, *Trije znameniti kranjski živnozdravniki*, Jugoslovenski veterinarski glasnik 11, 1928, str. 308.

⁷⁴ A. Stefančić, *Veterinarstvo u Sloveniji*, Veterinarski glasnik 5, 1954, str. 233.

su dvojica došla iz inostranstva. Prvi je Magister Josip Darari, koji je došao iz Italije u prvoj polovini 16. veka. Za drugog lekara se zna da je došao iz Granade, ali nije poznato njegovo ime. Pominje se kao »el dottor di Granada«. Treći je bio Jakov Pinto, rodom s teritorije Makedonije.⁷⁵

Posle njih na teritoriji Makedonije nije postojao nijedan lekar Jevrejin sve do prvih godina 20. veka.

Period od 1918. do 1941. godine

Godine 1918. došlo je do stvaranja države Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), koja je promenila naziv 1929. godine u Kraljevinu Jugoslaviju. U sastavu države SHS ušle su sledeće pokrajine: Srbija, Hrvatska i Slovenija, Dalmacija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, kao i teritorije koje danas obuhvataju Makedonija i Kosovo (Kosovo i Metohija).

U periodu između dva rata došlo je do naglog povećanja broja zdravstvenih radnika Jevreja, zahvaljujući otvaranju većeg broja fakulteta na teritoriji Jugoslavije, kao i tome što nisu postojala ograničenja za Jevreje u pogledu studija.

Opšti podaci o zdravstvenim radnicima Jevrejima između dva svetska rata

U Spomenici Saveza jevrejskih opština, koja je objavljena 1969. godine, navodi se, da je 1918. godine, tj. u vreme stvaranja države SHS, bilo oko 75.000 Jevreja.⁷⁶ Međutim, u istoj Spomenici se navodi da je pred drugi svetski rat bilo u Jugoslaviji oko 71.000 Jevreja.⁷⁷ Naše je mišljenje da 1919. godine nije bilo u Jugoslaviji 75.000 Jevreja, a što se tiče broja Jevreja u 1941. godini, utvrdili smo na osnovu naših istraživanja da ih je bilo oko 78.500, od kojih je stradalo od fašističkog terora oko 64.500, dok je oko 14.000 preživelo drugi svetski rat.

U navedenoj Spomenici dati su i podaci o broju zdravstvenih radnika Jevreja pred drugi svetski rat: lekara 528, farmaceuta 101, veterinar 50, studenata medicine 170, studenata veterine 21, itd.⁷⁸ Međutim, na osnovu naših istraživanja utvrdili smo da navedeni podaci nisu ni približno tačni. Prema istraživanjima, broj zdravstvenih radnika Jevreja pred drugi svetski rat bio je: lekara oko 1150, farmaceuta oko 350, veterinar 120, studenata medicine oko 250, studenata farmacije oko 50, studenata veterine oko 40.⁷⁹ Koliko su podaci o broju

⁷⁵ D. Ginsberger, *Prilozi k historiji Jevreja na Balkanu*, Omanut V, 1—2, 1941, str. 15.

⁷⁶ D. Levi, *Regionalna jevrejske zajednice do 1918. g.*, Spomenica Saveza jevrejskih opština, Beograd 1969., str. 7—19.

⁷⁷ D. Perera, *Struktura jevrejskog stanovništva pred drugi svetski rat*, Spomenica Saveza jevrejskih opština, Beograd, 1969, str. 80.

⁷⁸ Isto, str. 8.

⁷⁹ Do navedenih podataka o broju zdravstvenih radnika Jevreja pred drugi svetski rat došli smo na osnovu sledećih izvora: Upišnik Medicinskog fakulteta u Beogradu, 1932—1941. g.; Upišnik Farmaceutskog fakulteta u Beogradu, 1938—1941. g.; Upišnik Veterinarskog fakulteta u Beogradu, 1936—1941. g.; Farmaceutski godišnjak, Zagreb 1934. g.; Ko je ko u Jugoslaviji — Lekari, izd. Saveza društava lekara Jugoslavije, Beograd 1968. g.; Medicinski godišnjak kraljevine Jugoslavije, Beograd 1933. g.; Zbornik lekara i farmaceuta Jugoslavije, Novi Sad 1958. g.; Pedeset godina Medicinskog fakulteta u Beogradu, Beograd 1971. g.; Spomenica Farmaceutskog fakulteta u Zagrebu, 1882—1957, Zagreb 1958. g.; Spomenica Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb 1959. g.; Spomenica Veterinarskog fakulteta u Beogradu, Beograd 1961. g.; Usmene izjave preživelih zdravstvenih radnika.

zdravstvenih radnika navedeni u Spomenici netačni vidi se i iz broja stradalih u toku rata: lekara 490, farmaceuta 148, veterinara 79, studenata medicine 125, studenata farmacije 16, studenata veterine 20.

Prema statističkim podacima iz 1919. godine bilo je u novostvorenoj državi SHS zdravstvenih radnika Jevreja: lekara 350, farmaceuta 64, veterinara 60.⁸⁰ Uopređujući to brojno stanje sa stanjem koje smo utvrdili za 1941. godinu, vidimo da se povećao broj lekara za tri, farmaceuta za dva i po i veterinara za 2 puta. Do tog povećanja je došlo prvenstveno odlaskom većeg broja Jevreja rođenih na teritoriji Jugoslavije na studije zahvaljujući otvaranju odgovarajućih fakulteta u zemlji. Moramo naglasiti da je Jevrejima u Jugoslaviji bilo omogućeno studiranje bez ograničenja sve do oktobra 1940. godine, tj. do donošenja protivjevrejske uredbe od strane tadanjeg režima — »Uredba o upisu lica jevrejskog porekla za učenike univerziteta, visokih škola u rangu univerziteta, viših, srednjih, učitejskih i drugih stručnih škola«. ⁸¹ Dakle, uveden je »numerus clausus« za Jevreje, pod uticajem nacističke ideologije, koja je počela od 1933. godine sve više da prodire i u našu zemlju. U vezi s tim, povremeno su se javljali i antisemitski ispadi manjih razmera, kao i razni protivjevrejski članci u jednom delu štampe, koja je bila proracistički nastrojena. Treba naglasiti, da su napredni studenti na svim fakultetima javno osuđivali pomenutu Uredbu kojom se ograničava upis Jevreja na fakultetima i ostalim školama. U državni aparat sve više su se uvlačili desničarski elementi, koji su počev od 1936. godine sprečavali zapošljavanje Jevreja u državnoj i banovinskoj službi, iako za to nije postojalo neko zvanično rešenje.

U 1939. godini procenat zdravstvenih radnika Jevreja u odnosu na ukupan broj zdravstvenih radnika u Jugoslaviji iznosio je kod: lekara 21,8%, farmaceuta 17,6%, veterinara 17,1%, dentista 17,8%.⁸² Među lekarima Jevrejima bio je znatan broj specijalista. Najviše je bilo stomatologa, zatim internista, dermatovenerologa, hirurga, ginekologa, itd. Ukupno je bilo oko 420 specijalista. Veći broj lekara stekao je glas odličnih stručnjaka i naučnih radnika. Pomenućemo samo neke od njih: prof. dr Leon Koen (jedini Jevrejin koji je izabran za univerzitetskog profesora u bivšoj Jugoslaviji), osnivač moderne urologije u Srbiji; dr Nisim Alkalaj, dr Moša Baruh i dr Franjo Šosberger (Schosberger) bili su istaknuti dermatolozi; dr Aleksandar Glik (Glück) autor brojnih naučnih radova iz oblasti endemskog sifilisa; dr Beno Štajn (Stein), asistent na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, istaknuti internista i autor preko 30 stručnih i naučnih radova; dr Antun Gotlib (Gottlieb), jedan od najpoznatijih hirurga između dva svetska rata; dr Izidor Štajnhardt (Steinhardt), upravnik Zarazne bolnice u Zagrebu; dr Žiga Švarc (Schwartz), upravnik Dečje ambulante u Zagrebu; dr Željko Han i dr Miroslav Šlezinger (Schlesinger) organizatori službe radničkog osiguranja u Hrvatskoj, itd. Među lekarima-istoričarima istaknuto mesto je zauzimao dr Hinko Levi (Löwy) koji je objavio veći broj radova iz oblasti razvoja medicine u Hrvatskoj i Slavoniji.

⁸⁰ Statistički godišnjak Jugoslavije, Beograd 1920.

⁸¹ Službene novine Jugoslavije od 5. oktobra 1940.

⁸² Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije 1938/39, Beograd 1939.

Od farmaceuta potrebno je posebno istaći mr Evgenija Mandelbauma i mr Artura Krajanskog. Mandelbaum je osnivač i rukovodilac prve vojne hemijske laboratorije u Beogradu i nastavnik Vojno-sanitetske škole.⁸³ Krajanski se istakao kao pobornik za reorganizaciju nastave na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu i autor velikog broja naučnih radova iz oblasti razvoja farmacije u nas i u svetu. No, i pored velikog broja istaknutih stručnjaka i naučnih radnika Jevreja, samo je jedan izabran za univerzitetskog profesora i devet za asistente na medicinskim fakultetima. O postojanju diskriminacije prema jevrejskim naučnim radnicima svedoče i sledeća dva slučaja. Prilikom osnivanja katedre za istoriju farmacije na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu konkurisao je za mesto nastavnika i mr Artur Krajanski. Iako je imao daleko veće kvalifikacije za to mesto od ostalih kandidata, Krajanski nije izabran. U vezi s tim izborom, prof. dr Tartalja u jednom svom radu navodi: »...neki tadašnji profesori su već prilagodili svoje ideje novoj doktrini rasne diskriminacije.«⁸⁴ Drugi slučaj: Na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu dr Branko Oswald (Oswald) bio je asistent i objavio je veći broj vrlo značajnih naučnih radova. No, bio je premešten »po potrebi službe« u Uroševac, gde nije imao nikakve uslove za dalji naučni rad.

Nacistička ideologija počev od 1934. godine postepeno je širila svoje korene i u Jugoslaviji. Doista, ona nije bila prihvaćena od širokih narodnih masa, ali je svoje uporište imala u državnim vrhovima, koji su spoljnu politiku usmeravali prema »silama osovine«. Rezultat toga je bila pojava nekoliko protivjevrejskih uredaba. Ta pojava nacističke ideologije u Jugoslaviji, kao i drugi faktori o kojima će biti kasnije govora, doveli su do političkog opredeljenja Jevreja, naročito jevrejske omladine, a koje se ogleda u njihovom masovnijem uključivanju u napredni pokret kojim je rukovodila Komunistička partija Jugoslavije. U periodu između dva svetska rata veći broj tih omladinaca je primljen u članstvo KPJ, odnosno SKOJ-a.

Jevreji u naprednom pokretu Jugoslavije

Kada govorimo o naprednom pokretu u Jugoslaviji između dva svetska rata, mislimo na pokret kojim je rukovodila Komunistička partija Jugoslavije i koji je u sebe uključio sve one koji su prihvatili borbu za demokratske slobode narodnih masa, za rešenje teških socijalnih, ekonomskih i nacionalnih pitanja, kao i borbu protiv fašizma kao najvećeg neprijatelja radničke klase i svih demokratskih slojeva. Iz redova pripadnika tog pokreta najrevolucionarniji su primani u članstvo KPJ, odnosno SKOJ-a.

Omasovljenje naprednog pokreta išlo je uporedo s jačanjem uloge Komunističke partije u zemlji. Krajem 1931. i početkom 1932. godine Komunistička partija je uspela da se konsoliduje posle teških udara koje joj je naneo šestojanuarski monarhofašistički režim. U to vreme ekonomska i politička situacija u zemlji bila je vrlo teška. Ekonomska kriza u svetu teško je pogodila i našu zemlju, u prvom redu seljake i radnike: došlo je do osiromašenja seljaka i ve-

⁸³ A. Mirković, n.d., str. 148.

⁸⁴ H. Tartalja, *Historičari farmacije žrtve fašističkog terora*, Zbornik radova III sastanka Naučnog društva za istoriju »pravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1960, str. 277

like nezaposlenosti radnika. Teška politička situacija ogledala se u ukidanju demokratskih sloboda od strane monarhofašističkog režima i u diskriminatorskim postupcima prema pojedinim narodima i narodnostima u zemlji. Stalno je raslo nezadovoljstvo širokih narodnih masa, koje su rešenje za mnoge postojeće probleme našle u programu akcija koji je u to vreme izradilo rukovodstvo Komunističke partije.

Rukovodstvo KP Jugoslavije pravilno je ocenilo situaciju u zemlji i donelo odluku o stvaranju narodnog revolucionarnog demokratskog pokreta povezivanjem sa širokim narodnim masama: sindikatima, omladinskim organizacijama, radničkim, prosvetnim i kulturnim udruženjima, itd. Članovi KPJ i SKOJ-a postaju nosioci svih naprednih akcija i zahvaljujući tome Partija je dobila puno povećanje širokih narodnih masa, koje se uključuju u masovni pokret. Od posebnog uticaja na omasovljenje naprednog pokreta bili su pojava međunarodnog fašizma i postepeno povezivanje državnog režima s fašističkim zemljama, jer su narodne mase u fašizmu videle najvećeg neprijatelja demokratije i svega što je napredno.

Potpuno je razumljivo što su napred navedene okolnosti imale uticaja i na jevrejsku omladinu, naročito radničku i školsku, i na njihovo političko opredeljivanje. Naime, posle prvog svetskog rata jevrejska omladina je prihvatila ideologiju cionističkog pokreta i, u vezi s tim, postojale su brojne jevrejske organizacije. Međutim, teška ekonomska kriza koja je pogodila i veliki broj jevrejskog stanovništva, kao i pojava međunarodnog fašizma koji se počeo postepeno infiltrirati i u našu zemlju, uticali su, u prvom redu na omladinu i na njihovo masovnije uključivanje u napredni pokret. Napredna ideologija sve više se uvlači u program rada raznih jevrejskih udruženja (radničkih, sportskih, prosvetnih, kulturnih), a u prvom redu u najmasovniju organizaciju jevrejske omladine »Hašomer hacair.«⁸⁵ U tim organizacijama postepeno se sve više ispoljava uticaj članova KPJ i SKOJ-a, koji su putem predavanja upoznavali ostalo članstvo s markstističkom ideologijom i osnovama socijalizma. Naročito jak uticaj na jevrejsku omladinu u Sarajevu imalo je radničko jevrejsko udruženje »Matatja«, koje je pred drugi svetski rat brojalo oko 1100 članova, a među njima oko 400 članova KPJ i SKOJ-a.⁸⁶ Njihov rad se odvijao i van okvira tog udruženja: u raznim radničkim društvima i strukovnim sindikatima.⁸⁷

I po drugim mestima Jugoslavije bio je snažan uticaj članova KPJ Jevreja na jevrejsku omladinu. Pomenućemo neke od njih: u Zagrebu — Julia Vajner, Magda Bošković, Viktor Rozencvajg, dr Pavao Verthajm; u Beogradu — Edi Davičo, Sima Benvenisti, Luna Koen, Šela Baruh, dr Aleksandar Štajnfel'd; u Subo-

⁸⁵ Ideja o osnivanju jevrejske organizacije »Hašomer hacair« ponikla je u Poljskoj posle prvog svetskog rata i ubrzo su takve organizacije formirane i u ostalim zemljama u kojima je bilo Jevreja. To je bila omladinska jevrejska organizacija, koja je prihvatila u svom programu cionističku ideologiju, a njena unutrašnja struktura zasnivala se na principima koji su važili u skautskim organizacijama. Cilj te organizacije bio je fizičko i psihičko pripremanje jevrejske omladine za odlazak u Palestinu, uključivanje u njenu obnovu, kao i izgradnja socijalističkog društva unutar poljoprivrednih organizacija-kibuca.

⁸⁶ M. Finčič, *U avangardi društvenog progressa*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u BiH, Sarajevo 1966, str. 200.

⁸⁷ »Matatja« je osnovana 1923. g. u Sarajevu sa zadatkom da razvija društveni, prosvetni i sportski život unutar radničke jevrejske omladine. Postepeno je izrasla u brojnu organizaciju i nosioca progresivne misli i akcija među jevrejskom radničkom omladinom. Zbog političke aktivnosti rad društva bio je zabranjen godinu dana u vreme Stojadinovićeve vlade. Rad »Matatja« bio je tesno povezan s raznim naprednim organizacijama, a delovala je po direktivama MK KPJ. U NOR je stradao veliki broj njenih članova.

tici — dr Adolf Singer, Konstantin Lakenbah, Josip Liht; u Somboru — Andrija Fišer, Andrija Sekelj; u Zrenjaninu — Ruža Šulman; u Osijeku — Branimir Fridman; u Banja Luci — Flora, Mica i Lela Levi, itd.

Napred je navedeno šta je uslovalo pojavu masovnijeg uključivanja Jevreja, a u prvom redu jevrejske omladine u napredni pokret počev od 1932. godine. Među jevrejskim omladincima bilo je istaknutih revolucionara koji su se isticali svojom izgrađenošću u marksističkom duhu i ubrzo postali nosioci napredne misli u svojim sredinama. To se vidi i iz izjave Stefanije Vrcelj, koja je bila do rata učenica srednje škole u Beogradu: »...U ono vreme u našem pokretu — i kod skauta i u gimnaziji — Jevreji su bili nosioci pokreta i revolucionarnosti. Jevrejske omladinke su prve počele da se interesuju za pokret i okupljale su oko sebe nas ostale. Treba da naglasim da su upravo Jevreji bili prvi koji su počeli kod nas da rade, koji su počeli da okupljaju omladinu. To su bili u naše vreme i kod nas najnapredniji omladinci i skojevci.«⁸⁸

O masovnom uključivanju jevrejske omladine u napredni pokret svedoči i letak koji je štampan 1940. g. u vezi s predstojećom opasnošću od napada nacističke Nemačke na Jugoslaviju. Među potpisnicima tog letka nalazimo veći broj jevrejskih omladinaca i omladinki.⁸⁹ Međutim, pogrešno bi bilo zaključiti da su u napredni pokret bili uključeni samo jevrejski omladinci. U sastavu tog pokreta bio je velik broj i starijih Jevreja među kojima je bilo istaknutih revolucionara, koji su vrlo aktivno delovali u raznim naprednim organizacijama: SBOTIČU, sindikatima, radničkim udruženjima, kulturno-prosvetnim udruženjima, ženskim organizacijama, uredništvima naprednih časopisa itd.

Prema nepotpunim podacima, u redovima španske republikanske armije je učestvovalo 34 Jevreja iz Jugoslavije od kojih su 7 poginuli u Španiji. Među Jevrejima učesnicima u španskoj republikanskoj armiji bilo je i 7 zdravstvenih radnika: dr Jozef Hauptman-Mezić (Hauptmann), dr Teodor Fodor (obojica lekari); Vladimír Majder-Kurt, Kornelija Sende-Popović (studenti medicine); Artur Keršner (Kerschner), Samuel Lehrer (studenti veterine) i Lea Kraus (Krauss) medicinska sestra.

Zbog pripadnosti naprednom pokretu, odnosno Komunističkoj partiji, oko 150 Jevreja je bilo osuđeno na robiju ili zatvor od Suda za zaštitu države u periodu između dva svetska rata. I taj podatak očito govori o masovnom uključivanju Jevreja u napredni pokret i o njihovom revolucionarnom delovanju kao članova KPJ.

U redovima naprednog pokreta, kao i Komunističke partije Jugoslavije, bio je velik broj studenata, koji su se opredelili za poziv zdravstvenih radnika, kao i već diplomiranih zdravstvenih radnika. Među njima je bilo i istaknutih revolucionara.

Uključivanje Jevreja studenata u napredni pokret

U Jugoslaviji između dva rata postojala su dva studentska centra u kojima je bio veći broj studenata Jevreja. To su Beogradski univerzitet i Zagrebačko

⁸⁸ Istorijski arhiv grada Beograda, MG broj 377.

⁸⁹ *Kako su komunisti zatvorili studentsku omladinu, Beograd 1940.*

sveučilište. U tim centrima je među studentima koji su se opredelili za poziv zdravstvenih radnika bio veći broj naprednih omladinaca, kao i članova KPJ i SKOJ-a. Pomenućemo neke od njih koji su bili najaktivniji na pojedinim fakultetima.

BEOGRADSKI MEDICINSKI FAKULTET. Jedan od prvih članova na tom Fakultetu bio je Isak Alfandari, sekretar Partijske organizacije na tom Fakultetu. Godine 1919. učestvovao je kao delegat Beogradskog univerziteta na Internacionalnom kongresu studenata socijalista-komunista u Ženevi.⁹⁰ Po diplomiranju (1924. g.) nastavio je s revolucionarnim radom u Prištini i Sarajevu, gde je bio sa službom kao neurolog.

Vrlo jak uticaj na svoje kolege na tom Fakultetu imao je Aleksandar Štajnfel (Steinfeld), koji je postao član KPJ 1928. godine. Kao komunista osuđen je dva puta po 2 godine na robiju od Suda za zaštitu države.⁹¹

Godine 1929. član KPJ je postao Andrija Sekelj, a nešto kasnije i Andrija Fischer (Fischer). Fišer je bio jedan od osnivača naprednog društva u Somboru »Omladinsko kulturno-privredni pokret«.⁹² U tom društvu održala je više predavanja iz oblasti marksizma studentkinja medicine Ružica Rip (Ripp). Zbog revolucionarnog rada i pripadnosti Komunističkoj partiji Sud za zaštitu države osudio je sledeće studente na robiju: Klaru Fürst (Fürst) na 1 i Ištvana Gereaa na 2 godine. Članovi KPJ, odnosno SKOJ-a na tom Fakultetu su bili Kurt Levi, Vladislav Švarc (Schwartz), Marko Anaf, i dr.

Istaknuto mesto u revolucionarnom pokretu na Beogradskom univerzitetu zauzimao je Pavle Pap—»Šilja«, koji je postao član KPJ 1934. g. Njegov rad je otkrila policija i Sud za zaštitu države osudio ga je na robiju u trajanju od 3 godine, koju je odležao u Sremskoj Mitrovici. Po izlasku s robije izabran je za člana CK SKOJ-a, a 1940. g. za člana CK KPJ. Zatim je radio u Zagrebu kao rukovodilac tehnike CK KPJ i partijski instruktor pri CK KPH.⁹³

Drugi svetski rat zatekao je na tom Fakultetu sledeće studente Jevreje kao članova SKOJ-a: Isaka Alfandarija—»Alfo«, Salamona Anafa, Ladislava Bokora, Leopolda Dajča (Deutsch), Klaru Feješ, Juditu Hajon, Martu Husar, Salamona Kavesona, Karolja Levija, Šabetaja Levija, Esteru Papo, Gelerta Perl, Žaklinu Ruso, Avrama Sadikarija, Korneliju Sende-Popović, Tibora Šenbruna (Schönbrun), Maksima Šterna (Stern), Ota Vesel, i dr.⁹⁴ Od navedenih samo 3 su preživeli drugi svetski rat, dok su ostali poginuli kao učesnici u NOR.

BEOGRADSKI VETERINARSKI FAKULTET. Na tom Fakultetu, koji je otvoren 1936. godine, bilo je vrlo malo Jevreja. Od njih u napredni pokret bili su uključeni Oto Blam i Benji Antal. Po kapitulaciji Jugoslavije Antal je odveden od Gestapoa u Aušvic, gde je ubijen.⁹⁵

ZAGREBAČKI MEDICINSKI FAKULTET. Među prvim članovima KPJ na tom Fakultetu su bili Miroslav Dajč (Deutsch) i Zlata Miler (Müller). Dajč je postao

⁹⁰ S. Cvetković, *Napredni omladinski pokret u Jugoslaviji 1919—1928*, Beograd 1966.

⁹¹ Damjanović Milica, *Napredni pokret studenata Beogradskog univerziteta*, knjiga 1. Beograd 1966.

⁹² M. Beljanski, *Hronika o radničkom pokretu i KPJ u Somboru i okolini 1918—1941*, Sombor 1968.

⁹³ *Zbornik narodnih heroja Jugoslavije*, Beograd 1957.

⁹⁴ Podaci uzeti iz dokumentacije u Istorijskom arhivu grada Beograda.

⁹⁵ Z. Millsavac, *Poruke iza rešetaka*, Novi Sad 1968.

član KPJ 1922. godine i bio jedan od osnivača Kluba studenata marksista na Zagrebačkom sveučilištu. Kao komunista bio je osuđen od Suda za zaštitu države na 9 meseci zatvora. Po diplomiranju radio je kao nastavnik u školi za primalje i vrlo aktivno delovao među učenicama te škole uvodeći ih u napredni pokret.⁹⁶ Za Zlatu Miler se navodi da je bila »duša organizacije studentkinja na Zagrebačkom sveučilištu i jedna od najaktivnijih žena komunista u Zagrebu.«⁹⁷ Učestvovala je u osnivanju Kluba studenata marksista na Zagrebačkom sveučilištu. Član SKOJ-a je postala 1923. godine, a KPJ 1925. g. Od Partije je bila zadužena za rad s radnicima. Godine 1925. izabrana je za sekretara SKOJ-a, a nešto kasnije i za člana PK SKOJ-a za Hrvatsku u okviru kojeg je rukovodila Komisijom za rad sa ženama u Hrvatskoj. Godine 1926. bila je kao komunista uhapšena, ali zbog nedostatka dokaza oslobođena. Po zadatku Partije odlazi 1929. g. u Beograd radi aktiviranja skojevske organizacije. Izabrana je i za člana MK KPJ za Beograd. Posle jedne partijske provale upućena je od Partije u Moskvu, gde je završila medicinski fakultet.⁹⁸

Na tom Fakultetu isticala su se još tri studenta svojim revolucionarnim radom Mira Kajzer-Carin, Vladimir Majder-Kurt i Hajnrih Fertig. Mira Kajzer-Carin je postala član SKOJ-a 1935. godine. Bila je vrlo aktivna u Udruženju medicinara. Zbog revolucionarne delatnosti bila je osuđena na 1 godinu robije od Suda za zaštitu države. Vladimir Majder-Kurt postao je član SKOJ-a u gimnaziji, a na fakultetu član KPJ. U vreme obnavljanja partijske organizacije u Sisku (1932. g.) odigrao je vrlo značajnu ulogu.⁹⁹ Godine 1936. otišao je za Španiju i borio se u redovima španske republikanske armije Hajnrih Fertig, član SKOJ-a od 1933, a KPJ od 1936. g. Njegova aktivnost se naročito ispoljila u sindikalnoj organizaciji grafičara u Sarajevu. Njegov rad je otkrila policija, pa je osuđen na robiju.¹⁰⁰

ZAGREBAČKI FARMACEUTSKI FAKULTET. Među najaktivnije pripadnike naprednog pokreta na tom Fakultetu do drugog svetskog rata spadale su Rahela Albari (diplomirala 1939. g.) i Mirjam Ferera. Prva je bila član KPJ, a druga član SKOJ-a. Obe su kao pripadnice Komunističke partije odvedene u drugoj polovini 1941. g. u logor od ustaša i ubijene.¹⁰¹

ZAGREBAČKI VETERINARSKI FAKULTET. Najstariji član KPJ na tom Fakultetu bio je Šua Salom, koji je počeo studirati veterinu u Beču, gde je 1924. g. primljen za člana KP Austrije. Kao komunista proganjan je 1926. g. iz Beča, pa je nastavio studije na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Međutim, od tada se nije više eksponirao kao član KPJ.¹⁰²

Godine 1932. osnovana je na tom Fakultetu prva partijska organizacija, a među njenim članovima nalazili su se i sledeći studenti veterine Jevreji: Josip-Pepo Polak, Artur Keršner (Kerschner), Samuel Lerer (Lehrer), Viktor Ro-

⁹⁶ Miler Zlata, *Studentske frakcije — Četrdeset godina (1917—1929)*, knjiga 1, Beograd 1960.

⁹⁷ V. Rajčević, *Studentski pokret na Zagrebačkom sveučilištu*, Zagreb 1959.

⁹⁸ Miler Zlata, *Studentske frakcije — Četrdeset godina, knjiga 1*, Beograd 1960.

⁹⁹ Ml. Iveković, *Hrvatska ljevica Intelegencija 1918—1946*, knjiga 1, Zagreb 1970.

¹⁰⁰ M. Fincl, *U avangardi društvenog progressa*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1966. str. 202.

¹⁰¹ A. Mirković, n.d., str. 134 i 137.

¹⁰² *Veterinari, studenti veterine i veterinarski tehničari u NOB*, Spomenica 1941—1961. g., Izd. Saveza društava veterinarina FNRJ, Beograd 1961, str. 106.

¹⁰³ J. Romano, *Veterinari Jevreji — žrtve fašizma i poginuli u NOR*, Jevrejski almanah 1968—1970, str. 148.

zencvajg (Rosenzweig), Vilko Bihler (Bichler), a kasnije Albert Atlas i Mavro Klajn (Klein).¹⁰³

Josip-Pepo Polak postao je član SKOJ-a još u gimnaziji i na Fakultet je došao kao izgrađeni marksista. Bio je jedan od glavnih organizatora svih naprednih akcija na Fakultetu i zato je izabran za člana Sveučilišnog komiteta KPJ. Vrlo aktivno je delovao u radničkim organizacijama i udruženjima. S obzirom na to da je bio jako eksponiran kao levičar na tom Fakultetu, morao je preći na Šumarsko-poljoprivredni fakultet.¹⁰⁴

Artur Keršner (Kerschner) došao je 1931. g. kao član SKOJ-a na Fakultet, gde je kasnije primljen za člana KPJ. Isticao se poznavanjem marksističke ideologije. Do dolaska na Fakultet bio je oduševljeni cionista, ali je i kasnije kao član KPJ vrlo aktivno delovao među jevrejskom omladinom. Za njega se navodi da je bio beskompromisni partijski radnik, internacionalista, odličan propagator i instruktor, i to ne samo u studentskim već i u radničkim krugovima. Godine 1937. otišao je u Španiju, gde se uključio u redove španske republikanske armije. Bio je borac u internacionalnom bataljonu »Đuro Đaković«. Poginuo je krajem 1938. godine u borbi s falangistima na brdu Pena Markos. Posle pogibije uputili su njegovi drugovi pismo u Jugoslaviju sa 100 potpisa u kojem se, između ostalog kaže: »Keršner je bio veliki revolucionar na kojeg mogu biti ponosni jugoslovenski narodi.«¹⁰⁵

Samuel Lerer (Lehrer) — Voja Todorović, stupio je u napredni pokret još u sarajevskoj gimnaziji, a član KPJ je postao 1932. g. na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Učestvovao je u svim akcijama koje je organizovao Sveučilišni komitet KPJ. Za vreme semestralnih raspusta vrlo aktivno je delovao u sarajevskoj partijskoj organizaciji. Bio je zadužen prebacivanjem partijskog materijala iz Zagreba do PK KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Prilikom jedne partijske provala u Sarajevu bio je uhapšen i odležao je godinu dana u zatvoru na Adi Ciganliji (Beograd). Po izlasku iz zatvora otišao je u Španiju, gde se borio u redovima Španske republikanske armije, kao mitraljezac u bataljonu »Đuro Đaković«. Po povlačenju internacionalnih jedinica iz Španije dospao je u logor u Francuskoj, odakle je uspeo pobeći 1941. godine.¹⁰⁶

Viktor Rozencvajg (Rosenzweig) postao je član SKOJ-a na Fakultetu. Isticao se svojom marksističkom izgrađenošću. Naročito su bila zapažena njegova predavanja iz oblasti ekonomike sela. Bio je reustrašiv borac i često je dolazio u sukob s profašističkim studentima. Noću 30/31. marta 1941. g. uhapšen je od Mačekove građanske straže i zatvoren kao komunista u Kerestincu. Streljan je od ustaša 9. jula 1941. g. u Maksimiru (Zagreb) skupa s Hadžijom, Keršovijem i dr. Pao je među prvim istaknutim komunistima Hrvatske.¹⁰⁷

Vilko Bihler (Bichler) postao je član SKOJ-a još u gimnaziji. Na Fakultetu je spadao u red istaknutih levičara. Zbog svojih naprednih istupanja došao je

¹⁰⁴ Isto, str. 164.

¹⁰⁵ B. Miklaušić, *Studenti Zagrebačkog veterinarskog fakulteta — španski borci*, Vetserum 11—12, 1961, str. 94.

¹⁰⁶ *Veterinari, studenti veterine i veterinarski tehničari u NOB*, Spomenica 1941—1961. g., Izd. Saveza društava veterinara FNRJ, Beograd, 1961, str. 59.

¹⁰⁷ T. Švob, *Viktor Rozencvajg*, Vetserum 11—12, 1961, str. 106.

u sukob s fakultetskom upravom; stoga je morao napustiti taj Fakultet, pa se upisao na Šumarsko-poljoprivredni fakultet.¹⁰⁸

Albert Atias primljen je za člana KPJ 1935. g. Zbog učestvovanja u raznim akcijama levičara bio je više puta hapšen od policije. Njegova aktivnost se naročito ispoljila u raznim naprednim udruženjima i radničkim organizacijama. Diplomirao je 1939. g.

Mavro Klajn (Klein) uključio se u napredni pokret po dolasku na Fakultet. Radio je u partijskoj tehnici MK KPJ za Zagreb. Bio je zadužen izradom lažnih legitimacija i pasoša za prebacivanje ilegalaca u Španiju. Njegov rad je otkriven, pa je osuđen 1939. g. od Suda za zaštitu države na zatvor. Diplomirao je 1941. g.¹⁰⁹

Na tom Fakultetu u napredni pokret su bili uključeni još sledeći studenti Jevreji: Moric Kamhi, Fedor Satler (Sattler), Filip Davidović, Tibor Rausnic (Rausnitz), Ivica Šenvald (Schönwald) i Izidor Vinter (Winter). Kamhi i Satler su poginuli kao učesnici u NOR, a ostali su stradali kao žrtve fašističkog terora.¹¹⁰

Diplomirani zdravstveni radnici Jevreji u naprednom pokretu između dva rata

Prvi zdravstveni radnici Jevreji koji su se uključili u napredni pokret, odnosno bili primljeni za članove KPJ pripadali su, u najvećem broju, grupi studenata koji su studirali neposredno posle prvog svetskog rata u Beču ili Pragu. Na njihovo opredeljivanje je, bez sumnje, uticala oktobarska revolucija, kao i novoosnovana Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista) 1919. godine.

Vrlo veliki uticaj na studente u Beču imao je »Klub studenata socijalista iz Jugoslavije«, koji je formiran 1919. g. po odobrenju Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista). Jedan od osnivača tog Kluba bio je Lavoslav Kraus (Krauss). Od studenata Jevreja članovi Kluba su bili: Salamon-Moni Levi, Miroslav Šlezinger (Schlesinger), Miroslav Dajč (Deutsch), Stjepan Policer (Poltzer), Eli Moša, Greta Dijamant, Šua Salom, itd.

Po direktivi Komunističke partije Jugoslavije, Klub je otpočeo 1924. godine sa štampanjem zvaničnog organa KPJ — »Srp i čekić«, koji je prebacivan ilegalno u Jugoslaviju. Urednik tog lista je bio Salamon-Moni Levi. Klub je rasformiran 1926. godine.¹¹¹

Zahvaljujući intenzivnom proučavanju marksističke literature, članovi tog Kluba vratili su se u Jugoslaviju kao izgrađeni marksisti. Među njima je bilo najviše zdravstvenih radnika, koji su ili završili medicinu u Beču, ili su nastavili studije u Jugoslaviji. Pored njih, izvestan broj zdravstvenih radnika Jevreja, koji su postali članovi KPJ, završio je studije u Jugoslaviji. Među diplomiranim zdravstvenim radnicima bilo je istaknutih revolucionara. Pomenućemo neke od njih: LEKARI. O revolucionarnom radu dr Isaka Alfandarija i dr Miroslava Dajča između dva svetska rata bilo je već govora. Obojica su poginuli kao učesnici u NOR;

¹⁰⁸ Usmena izjava general-pukovnika Voje Todorovića.

¹⁰⁹ Istorijski arhiv grada Beograda — dokument sa suđenja.

¹¹⁰ J. Romano, *Veterinari Jevreji — žrtve fašizma i poginuli u NOR*, Jevrejski almanah 1968—1970, str. 148.

¹¹¹ L. Kraus M. Levi, *Marksistički klubovi jugoslovenskih studenata u Beču i Pragu, Četrdeset godina*, knjiga 1, Beograd 1960, str. 110.

dr Ištvan Gere (Gerö), član KPJ od 1936. g. Od 1940. godine član MK KPJ za Sentu. Rukovodio je partijskom tehnikom, a sem toga bio je zadužen za rad s intelektualcima. Kao komunista osuđen 2 godine robije od Suda za zaštitu države;¹¹²

dr Jozef Hauptman (Hauptmann), član KPJ od 1936. g. Te godine je diplomirao i otišao u Španiju, gde se borio u redovima španske republikanske armije, a u toku drugog svetskog rata u redovima Pokreta otpora u Francuskoj;

dr Lavoslav Kraus (Krauss), član Socijaldemokratske partije od 1918. godine. Medicinu je počeo studirati u Budimpešti. Učestvovao je u mađarskoj revoluciji, pa je zatim nastavio studije u Beču. Jedan je od osnivača »Kluba studenata socijalista iz Jugoslavije«. Po diplomiranju vratio se u Jugoslaviju i aktivno se uključio u rad radničkih organizacija, a posebno u sindikatu lekara;¹¹³

dr Salamon-Moni Levi, pristupio je naprednom pokretu u vreme studija u Beču 1922. godine, gde je primljen za člana KPJ. Učestvovao je u radu »Kluba studenata socijalista iz Jugoslavije«. Godine 1924. određen je od CK KPJ za urednika partijskog organa »Srp i čekić«, koji se štampao u Beču. Istovremeno je bio saradnik i administrator časopisa »La Fédération Balkanique«, koji je ilegalno prebacivan u Jugoslaviju. Po diplomiranju došao je u Zagreb, gde je 1928. g. izabran za člana Reonskog i Opštinskog komiteta KPJ za Zagreb i istovremeno je rukovodio tehnikom CK KPJ. Njegov rad je otkriven pa ga je Sud za zaštitu države osudio na 10 godina robije. Po izlasku s robije nastavio je s revolucionarnim radom;¹¹⁴

dr Stjepan Policer (Politzer) studirao je u Beču, gde je 1921. stupio u članstvo »Kluba studenata socijalista iz Jugoslavije«. Kasnije je produžio studije u Zagrebu, gde se aktivno uključio u Klub studenata marksista Zagrebačkog sveučilišta. Izabran je za člana Gradskog komiteta KPJ za Zagreb, a po dolasku u Osijek, gde je premešten kao lekar, za srekretara Gradskog komiteta. Kao komunista bio je do rata stalno proganjan od policije;¹¹⁵

dr Adolf Singer primljen je za člana KPJ u vreme studija. Kao lekar u Subotici bio je zadužen od Partije za rad s intelektualcima, kao i prevodenjem partijskog materijala na mađarski jezik. Od posebnog značaja je bio njegov rad s jevrejskom omladinom. Kao komunista je bio više puta zatvaran od policije;¹¹⁶

dr Miroslav Šlezinger (Schlesinger) član KPJ postao je 1919. godine još u vreme studija u Beču, gde je bio vrlo aktivan u »Klubu studenata socijalista iz Jugoslavije«. Po diplomiranju radio je u Zagrebu, gde se naročito eksponirao kao borac za radnička prava. Od posebnog značaja je njegova aktivnost u vezi s organizovanjem službe radničkog osiguranja u Središnjem uredu u Zagrebu;

dr Beno Štajn (Stein) pristupio je naprednom pokretu još u vreme studija u Beču. Po dolasku u Zagreb okupio je oko sebe napredne intelektualce i taj skup nosio je nezvanično naziv »Klub dr Bene Štajna«. Prema nekim podacima član KPJ je postao 1926. g. Nekoliko puta je prenosio ilegalan materijal između CK KPJ i Kominterne. Kao komunista više puta je hapšen od policije. U saču-

¹¹² J. Doboš, *Antifašistički pokret otpora u Senti 1941. g.*, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967.

¹¹³ Z. Haas, *Osijek i okolica u prvim danima NOB*, Ustanak naroda Jugoslavije, knjiga 4, Beograd 1964.

¹¹⁴ S. Cvetković, n.d.

¹¹⁵ L. Kraus, *Dr Stjepan Policer-Pišta*, Vojnosanitetski pregled 5—6, 1952.

¹¹⁶ M. Dubajić, *Organizacija KPJ i SKOJ-a u Subotici 1941*, Vojvodina 1941, Novi Sad, 1967.

vanom dosijeu u Zagrebačkoj policiji stoji: »...istaknuti komunista u čijem stanu se održavaju ilegalni sastanci«. Sakupljao je »Crvenu pomoć«, skrivao i lečio komuniste, slao lekove zatvorenim komunistima u Lepoglavi, itd. U vreme kapitulacije Jugoslavije, koja ga je zatekla u Čačku kao rezervnog sanitetskog oficira, izvršio je samoubistvo;¹¹⁷

dr Mojsije-Milan Zón (Sohn) došao je u Bosnu 1917. g. kao svršeni lekar iz Poljske. Odmah se uključio u Socijaldemokratsku stranku. Godine 1918. izabran je za člana Mesnog i Glavnog odbora Socijaldemokratske stranke Bosne i Hercegovine, a 1919. g. za člana Centralnog veća novoosnovane Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista). Zbog ilegalnog rada bio je 4 meseca u zatvoru. Vrlo aktivno je delovao u raznim radničkim udruženjima.¹¹⁸

FARMACEUTI. Mr Rahela Albahari radila je po diplomiranju kao apotekarski saradnik u Tuzli. Njena aktivnost bila je dobro poznata ustašama, koji su je ubrzo po dolasku na vlast uhapsili, odveli u logor, gde je ubijena.

VETERINARI. O radu u naprednom pokretu još u vreme studija Alberta Atijasa i Mavre Klajna bilo je već govora.

DENTISTI. Đorđe Blajer (Bleier), član KPJ i istaknuti sindikalni radnik u organizaciji dentista. Zbog ilegalnog rada bio je više puta hapšen od policije;

Eliezer Papo, član KPJ. Bio je vrlo aktivan radnik u sarajevskoj partijskoj organizaciji. Ubrzo po dolasku ustaša na vlast ubijen je kao komunista;

Julijana Rajter, član KPJ. Vrlo aktivno je delovala do rata u naprednom pokretu žena u Beogradu;¹¹⁹

Iso Šosberger (Schosberger)-Brdarić. Do rata aktivno učestvovao u radničkom pokretu u Valjevu;

Milan Špićer (Spitzer)-Milanović, član KPJ od njenog osnivanja. Od 1926. do 1928. bio je član MK KPJ za Zagreb. Vrlo aktivno je delovao u radničkim organizacijama u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast odveden je u logor Jasenovac, gde je ubijen 1944. godine. Zbog zasluga stečenih do rata u radničkom pokretu, jedna zubna ambulanta u Zagrebu nosi danas njegovo ime.

MEDICINSKE SESTRE. Lea Kraus, član KPJ od 1934. g. Kao komunista osuđena od Suda za zaštitu države na 1 godinu robije. Po izlasku s robije prebacila se ilegalno u Španiju, gde se borila u redovima španske republikanske armije, a u toku drugog svetskog rata u redovima Pokreta otpora u Francuskoj;¹²⁰

Ester Perera, član KPJ. U školi za nudilje rukovodila je naprednim pokretom, pa je kao komunista isključena iz te škole. Školovanje je nastavila u Skoplju. Po završetku škole nije mogla da dobije zaposlenje zbog pripadnosti Komunističkoj partiji, pa se upisala na Medicinski fakultet, koji je i završila.¹²¹

¹¹⁷ Ml. Iveković, *Hrvatska Iljeva Intelligencija 1918—1945*, knjiga 1. i 2., Zagreb 1970.

¹¹⁸ M. Flinci, *U avangardi društvenog progressa*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1966, str. 195.

¹¹⁹ Istorijski arhiv grada Beograda, Memoarska grada.

¹²⁰ *Žena Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi*, Zagreb 1955.

¹²¹ Istorijski arhiv grada Beograda, MG br. 277/1.

Prema nepotpunim podacima, sledeći zdravstveni radnici Jevreji bili su članovi KPJ ili SKOJ-a između dva svetska rata:

lekari: dr Isak Alfandari, dr Marko Anaf, dr Lili Bem, dr Franjo Berger, dr Ruža Blau, dr Miroslav Dajč, dr Teodor Fodor, dr Klara First, dr Andrija Fišer, dr Ištvan Gere, dr Jozef Hauptman, dr Margita Hercl, dr Herbert Kraus, dr Ladislav Kraus, dr Lavoslav Kraus, dr Ivo Lev, dr Kurt Levi, dr Salamon-Moni Levi, dr Zlata Miler, dr Stjepan Policer, dr Ružica Rip, dr Adolf Singer, dr Miroslav Šlezinger, dr Beno Štajn, dr Aleksandar Štajnfeld, dr Vladislav Švarc, dr Moj-sije-Milan Zon;

farmaceuti: mr Rahela Albahari;

veterinari: Albert Atijas; Mavro Klajn; Šua Salom;

dentisti: Đorđe Blajer, Eliezer Papo, Julijana Rajter, Iso Šosberger-Brdarić, Milan Špicer-Milanović;

studenti medicine: Cila Albahari, Isak Alfandari-»Alfo«, Salamon Anaf, Jovan Atlas, Ladislav Bokor, Leopold Dajč, Klara Feješ, Hajnrih Fertig, Finci-Božić Hana, Šandor Fogl, Judita Hajon, Izrailo Hazan, Franjo Hercog, Đorđe Holo, Magda Husar, Agneza Kadoš, Tibor Kaufman, Salamon Kaveson, Lajoš Krishaber, Karolj Levi, Moric Levi, Vladimir Majder-Kurt, Pavle Pap, Estera Papo, Gelert Perl, Žaklen Ruso, Avram Sadikario, Kornelija Sende-Popović, Tibor Šenbrun, Maksim Štern, Oto Vesel, Ladislav Vilhajn;

studenti farmacije: Rea Almozlino i Mirjam Ferera;

studenti veterine: Benji Antal, Oto Blam, Vilko Bihler, Artur Keršner, Josip Polak, Tibor Rausnic, Viktor Rozencvajg, Samuel Lerer;

medicinske sestre: Lea Kraus, Ester Perera.¹²²

Pomenuli smo da je između dva svetska rata oko 150 Jevreja osuđeno na zatvor ili robiju zbog pripadnosti Komunističkoj partiji. Među njima su bili i sledeći zdravstveni radnici: lekari — dr Aleksandar Štajnfeld, dr Miroslav Dajč, dr Klara First, dr Ištvan Gere, dr Salamon-Moni Levi, dr Adolf Singer, dr Moj-sije-Milan Zon; veterinari — Albert Atijas i Mavro Klajn; studenti medicine — Pavle Pap, Cila Albahari; studenti veterine — Samuel Lerer, Viktor Rozencvajg; medicinske sestre — Lea Kraus.

PERIOD 1941 — 1945. godine

FAŠISTIČKI TEROR NAD JEVREJIMA U JUGOSLAVIJI

Strahovita kataklizma koja je zadesila čovečanstvo pojavom nacizma najteže je pogodila Jevreje u Evropi. U toj kataklizmi izgubilo je živote oko 6 mi-

¹²² Podaci najvećim delom uzeti iz kartoteke u Istorijskom arhivu grada Beograda.

liona Jevreja u Evropi. Težak obol su dali i Jevreji u Jugoslaviji. Od oko 78.500 Jevreja, koliko ih je bilo do početka drugog svetskog rata (bez nekoliko hiljada emigranata koji su prebegli u Jugoslaviju ispred nacističke zveri), preko 64.000 je stradalo od zločinačkih kama, metaka, gasnih komora, zverskih mučenja, itd. Oko 82,0% jugoslovenskih Jevreja pobili su u toku rata razni nacistički, fašistički, ustaški i drugi dželati.

Pod parolom »konačno rešenje jevrejskog pitanja«, nacistička ideologija je imala za cilj potpuno uništenje Jevreja. Tu ideologiju prihvatili su, više ili manje i ostali agresori koji su učestvovali u rasparčavanju Jugoslavije, a u prvom redu ustaše, koji su u svojim zverstvima nastojali nadmašiti svoje gospodare — Nemce. No, pre primene mera za masovno uništenje Jevreja, oni su sprovodili mere koje su imale za cilj dovođenje do psihičkog sloma Jevreja kao što su negiranje osnovnih prava čoveka, javno obeležavanje Jevreja (žuta traka i sl.), odvođenje na prisilne radove najnižih kategorija, ekonomsko uništenje, razdvajanje dece i žena od roditelja i muževa odvođenjem u razne logore, itd. Posle toga je usledilo fizičko istrebljenje Jevreja.

Fizičko istrebljenje Jevreja u Jugoslaviji nije sprovedeno istovremeno u svim njenim pokrajinama, a takođe nisu bili ni isti dželati. To je bilo u vezi s podelom Jugoslavije posle njene kapitulacije između učesnika u napadu na Jugoslaviju, koja je izvršena na osnovu »Privremenih smernica«, koje je izdao Hitler 12. aprila 1941. g. Iz tih razloga prikazaćemo način stradanja Jevreja u pojedinim pokrajinama, odnosno koji su okupatori učestvovali u njihovom uništavanju.

Banat je po kapitulaciji Jugoslavije ostao pod nemačkom vojnom komandom, čije sedište je bilo u Beogradu. Odmah su bile preduzete brojne protivjevrejske mere od strane Gestapoa, kao i pripadnika banatskih folksdojčera. Do kraja aprila 1941. g. preko 30% banatskih Jevreja odvedeno je u privremene logore, gde su bili zverski mučeni i ponižavani, a neki i ubijeni. Iz tih logora su pušteni kućama, koje su u međuvremenu folksdojčeri potpuno opljačkali. Međutim, noću 14/15. avgusta 1941. g. svi banatski Jevreji su bili pohapšeni i odvedeni u privremene logore, i to: u logor u Zrenjaninu — Jevreji iz srezova Zrenjanin, Srpska Crnja i Jaša Tomić; u logor Novi Bečej — Jevreji iz N. Bečeja, Novog Kneževca i V. Kikinde; u logor u Pančevu — Jevreji iz pančevačkog sreza. Ukupno je internirano oko 4200 Jevreja. Posle nekoliko dana svi su šlepovima Dunavom prebačeni u Beograd s tim što su muškarci od 14 godina starosti pa nadalje internirani u logor »Topovske šupe«, a žene i deca smešteni kod beogradskih Jevreja. U toku septembra i oktobra 1941. g. Jevreji iz logora »Topovske šupe« vođeni su po grupama na streljanje, koje je vršeno kod sela Jabuke (Pančevo). Do kraja oktobra svi muškarci su bili pobijeni. Žene i deca su odvedeni 11. decembra 1941. g. u logor na Sajmištu (Zemun) gde su pobijeni primenom gasne komore.¹²³

S teritorije Banata u životu je ostao, u poređenju s ostalim pokrajinama, najmanji broj Jevreja, i to iz dva razloga: prvi, što su folksdojčeri odmah po

¹²³ B. Ivković, *Uništenje Jevreja i pljačka njihove imovine u Banatu 1941—1944*, Tokovi revolucije, tom I, str. 373.

okupaciji namerno širili lažnu vest da će Banat potpasti pod Mađarsku i na taj način osujetili blagovremena bekstva Jevreja s te teritorije; i drugi, što je Gestapo za kratko vreme internirao Jevreje u privremene logore i ubrzo ih pogubio.

Srbija je takođe stavljena pod nemačku vojnu komandu, koja je imala u svom sastavu specijalnu organizaciju za uništenje Jevreja (»Referat za jevrejska pitanja«). Nekoliko dana po ulasku u Beograd, Gestapo je propisao veći broj protivjevrejskih mera: popis Jevreja, zabrana slobodnog kretanja, obeležavanje žutim trakama, vođenje na prisilne radove, oduzimanje celokupne imovine, itd. Zatim su sledila pojedinačna, pa grupna streljanja i konačno masovno streljanje svih Jevreja.

Ceo tok »rešenja jevrejskog pitanja« u Beogradu možemo podeliti u 4 etape:

prva etapa — od aprila do avgusta 1941. g. sprovedene su sve napred navedene protivjevrejske mere, jer su »Jevreji krivi za drugi svetski rat«. U to vreme izvršena su pojedinačna i jedno veće grupno streljanje Jevreja kao odmazda za diverzije u Beogradu koje su izvršili napredni omladinci;

druga etapa — od avgusta do oktobra 1941: sprovedeno je interniranje Jevreja muškaraca od 14 godina starosti pa nadalje, kao i veća grupna streljanja »jer su Jevreji isključivi krivci i podstrekači narodnog ustanka«;

treća etapa — od oktobra do kraja decembra 1941: u tom periodu pobijeni su gotovo svi internirani muškarci, a po naređenju šefa Vojne uprave u Srbiji generala Turnera (akt br. 44 od 26. 10. 1941. g.), »jer je utvrđeno da je jevrejski elemenat uzeo znatnog učešća u vodstvu bandi i zato se mora uništiti.«¹²⁴ Žene i deca su internirani 12. decembra 1941. g. u logor na Sajmištu (Zemun);

četvrta etapa — od januara do maja 1942: pobijeni su u logoru na Sajmištu svi preostali muškarci, kao i žene i deca. Od ukupno 11870 Jevreja, koliko ih je bilo u Beogradu do rata, pobijeno je preko 10500.¹²⁵

Ista sudbina zadesila je i ostale Jevreje u Srbiji. U Šapcu je živelo oko 80 domaćih Jevreja i oko 1100 emigranata. Oni su internirani u logor van Šapca, pored reke Save, krajem jula 1941. g. Svi muškarci su pobijeni kod sela Zasavice 11. oktobra 1941. a žene i deca odvedeni početkom 1942. g. na Sajmište, gde su pobijeni.¹²⁶

Jevreji iz ostalih mesta zapadne i centralne Srbije dovedeni su u logore u Beograd, gde su pobijeni, sem Jevreja iz Kragujevca (muškarci), koji su pobijeni u Kragujevcu 21. oktobra 1941. prilikom masovnog streljanja Kragujevčana od strane Nemaca.

Niški Jevreji, kao i Jevreji iz drugih mesta istočne Srbije internirani su oktobra 1941. u logor »Crveni krst« kod Niša i februara 1942. godine svi muškarci su pobijeni na Bubnju kod Niša, dok su žene i deca prebačeni u logor na Sajmištu i pobijeni u prvoj polovini 1942. Streljanje u Nišu (Bubnju) Nemci su izvršili kao odmazdu za bekstvo nekoliko članova KPJ iz niškog zatvora.¹²⁷

¹²⁴ Zbornik dokumenata i podataka o NOR, tom I, knjiga 1, dokumenat broj 334.

¹²⁵ L. Ivanović, *Jevrejsko pitanje u Beogradu za vreme okupacije 1941—1944, Beograd u ratu i revoluciji 1941—1945. g.*, Beograd 1971, str. 189.

¹²⁶ St. Filipović, *Logori u Šapcu*, Novi Sad 1967, str. 135.

¹²⁷ D. Dejanović — D. Zivković — M. Milovanović — Đ. Stamenković, *Niš u vihoru oslobodilačkog rata*, Novi Sad 1968.

Brzu i masovnu likvidaciju Jevreja u Srbiji uspeli su Nemci da sprovedu zahvaljujući ne samo dobro organizovanoj »protivjevrejskoj službi«, već i mnogobrojnim perfidnim obmanama koje su imale za cilj da Jevreje dovedu u zabludu u pogledu njihove konačne sudbine i na taj način ih odvrate od eventualnog pokušaja bekstva na druge teritorije. Pomenućemo neke od tih obmana:

Nemci su izvršili popis Jevreja pod izgovorom da je spisak potreban za određivanje Jevreja za prisilne radove. Međutim, cilj tog popisa je bio da Jevreji budu likvidirani po spisku u datom momentu. Jevreji su poverovali da se radi samo o prisilnom radu i da nisu u pitanju njihovi životi;

početkom maja 1941. naredili su Nemci da se u Beogradu organizuje posebna zdravstvena služba za Jevreje. To je bio vrhunac perfidnosti tih zločinaca, prikazujući se »humanim« prema Jevrejima, jer vode brigu i o njihovom zdravlju! Zar je neko mogao i posumnjati da se iza te perfidne obmane krije namera da se Jevreji na najzverskiji način likvidiraju?

Prema nepotpunim podacima, s teritorije Srbije pobijeno je oko 11.500 Jevreja.

Formiranjem Nezavisne Države Hrvatske Hitler je hteo u potpunosti da ostvari ciljeve nemačke okupacione politike. U toj kvislinškoj tvorevini vlast je predata ustaškoj organizaciji, koja je imala izrazito teroristički karakter usmeren protiv naprednih snaga, a posebno protiv Srba i Jevreja. Taj ustaški režim prihvatio je u potpunosti nacističku ideologiju o »rešenju jevrejskog pitanja« s tom razlikom što su akcije pogroma bile usmerene ne samo protiv Jevreja nego i protiv Srba.

U sastav te kvislinške države ušle su sledeće pokrajine: Hrvatska i Slavonija, Srem, Bosna i Hercegovina, Hrvatsko primorje do Novigrada, kao i teritorija od Splita do Boke Kotorske.¹²⁸ Teritorija Hrvatskog primorja, kao i teritorija južno od Splita ušle su u sastav tzv. »Zone II« u kojoj su Talijani imali svoju vojnu, a ustaše civilnu upravu.

Neposredno po dolasku na vlast ustaše su primenile iste protivjevrejske mere kao i Nemci u Srbiji: popis Jevreja, obeležavanje žutim trakama, pljačka imovine, odvođenje na prisilne radove, a vršena su i pojedinačna ubistva. Međutim, interniranje Jevreja je otpočelo pre nego u Srbiji. Lokalne ustaške vlasti formirale su u početku sabirne logore za Srbe i Jevreje. Prvi takav sabirni logor formiran je krajem aprila 1941. kod Koprivnice (logor »Danica«), zatim u Zagrebu (»Zagrebački zbor«), Gospiću, Krušćici, Lobogradu, a u 1942. g. u Tenju kod Osijeka i u Vinkovcima. U sabirnim logorima logoraši su bili podvrgnuti raznim ponižavanjima i mučenjima, a bilo je i pojedinačnih ubistava. Iz tih sabirnih logora prebacivani su posle kraćeg vremena u koncentracione logore u kojima su masovno pobijeni na najzverskije načine. Prvi takav logor osnovan je krajem juna 1941. na otoku Pagu, i to u mestu Slano za muškarce, a u mestu Metajno za žene. U tom logoru pobijeno je u roku od mesec dana nekoliko hiljada Srba i nekoliko stotina Jevreja. Koncentracioni logori su formirani još u Jadovnu, Jasenovcu, Staroj Gradiški i Đakovu. Upućivanje u logore bilo je ozakonjeno naredbom Pavelića — »Izvanredna zakonska odredba i zapovi-

¹²⁸ Vojna enciklopedija, tom 6, Beograd 1964, str. 472.

jest« od 26. 6. 1941. kao i »Zakonskom odredbom o upućivanju nepoćudnih i pogibeljnih osoba na prisilan rad u sabirne logore« od 23. 11. 1941. Od oko 40.000 Jevreja, koliko je bilo na teritoriji NDH, u ustaškim logorima stradalo je oko 28.000 Jevreja, od kojih oko 17.000 sa teritorije Hrvatske i Slavonije, i to do kraja 1942. Međutim, na teritoriji Hrvatske i Slavonije je ostalo još oko 4000 Jevreja koji su po naređenju Gestapoa odvedeni maja 1943. u Aušvic.¹²⁹

S teritorije NDH uspelo je da se spase nekoliko hiljada Jevreja koji su se blagovremeno sklonili u neke susedne zemlje, odnosno na teritoriju Dalmacije i Hrvatskog primorja, o čemu će biti kasnije detaljnije govora.

Likvidacija Jevreja iz Novog Pazara i okoline (njih oko 230) izvršena je od Nemaca u prvoj polovini 1942. Tu teritoriju zadržali su Nemci pod svojom komandom i krajem marta su odveli sve Jevreje u logor Sajmište, gde su pobijeni.¹³⁰

Na osnovu »Privremenih smernica« koje je Hitler izdao 12. aprila 1941. godine, Bačka, Baranja, Međumurje i Prekomurje pripojeni su Mađarskoj. Mađarski fašisti organizovali su mnogobrojne pogrome protiv Srba »zbog njihove pripadnosti četničkoj organizaciji« u toku aprilskog rata, kao i posebne protivjevrejske mere »zbog pomaganja četničkih organizacija od strane Jevreja«. Bez sumnje da su to bili izmišljeni razlozi, kako bi se mogli pravdati pogromi protiv Srba i protivjevrejske mere. Prvih dana po ulasku mađarskih vojnih jedinica izvršena su pojedinačna ubistva Srba i Jevreja, i izdata naređenja o formiranju sabirnih logora za Srbe i Jevreje. Naređenje je izdao komandant 3. armije general-lajtnant Novak Gorondi 21. 4. 1941. pod br. 189/3. U vezi sa tim naređenjem formirani su već maja 1941. sabirni logori u Bačkoj Palanci, Somboru, Starom Bečeju, Novom Sadu, Bačkoj Topoli i Subotici.¹³¹ Logoraši su bili podvrgnuti strahovitim mučenjima i zlostavljanjima, a puštani su kućama tek pošto bi isplatili velike sume novaca na ime kontribucije. Sem toga, Jevreji su odvođeni i na razne prisilne radove. Izvestan broj Jevreja mađarski fašisti su predali Nemcima, koji su ih streljali na Banjici, kao i ustašama, koji su ih pobili u ustaškim logorima.

Do januara 1942. mađarski fašisti nisu preduzeli mere za masovno uništavanje Jevreja. Međutim, posle borbe jedne mađarske jedinice s Šajkaškim partizanskim odredom u kojoj je poginulo nekoliko mađarskih vojnika, naredili su ministar odbrane Barta Karolj i ministar unutrašnjih poslova Keresteš-Fišer Ferenc da se teritorija južne Bačke »očisti od partizana«. To »čišćenje« u kojem su učestvovala vojne jedinice i žandarmerija pretvorilo se u pogrom protiv Srba i Jevreja i ta akcija je poznata pod nazivom »racija«. ¹³² U toj »raciji« pobijeno je nekoliko hiljada Srba i oko 1400 Jevreja u Čurugu, Zablju, Temezinu, Titelu, Đurđevu, Gospodincima, Šajkašu, Novom Sadu i Starom Bečeju. Akcija je otpočela 4. januara 1942. godine, a završena je 23. 1. 1942. Međutim, Komisija za ispitivanje ratnih zločina okupatora na teritoriji Vojvodine utvrdila je da sukob sa Šajkaškim partizanskim odredom nije bio uzrok, već povod

¹²⁹ *Komunistički pokret i socijalistička revolucija u Hrvatskoj*, Zagreb 1969.

¹³⁰ E. Mušović, *Nešto o novopazarskim Jevrejima i njihovoj sudbini u drugom svetskom ratu*, Jevrejski almanah 1965—1967, str. 149—155.

¹³¹ M. Vrtunski, *Kuća užasa*, Beograd 1970.

¹³² V. Rotbart, *Cije je delo novosadska racija*, Jevrejski almanah 1965—1967, str. 168—187.

za taj pogrom. Ta akcija protiv Srba i Jevreja bila je planirana još krajem decembra 1941. godine, pa je sukob sa Šajkaškim partizanskim odredom dobrodošao za njeno ostvarenje.¹³³

U prvoj polovini 1942. g. Ministarstvo odbrane donelo je »Dopunu zakona o narodnoj odbrani« po kojoj Srbi i Jevreji kao pripadnici »niže« rase ne mogu da služe u mađarskoj vojsci, ali se oni mobilišu u »radnu službu«. Na osnovu tog dopunskog zakona mobilisano je oko 4000 Jevreja, koji su poslani na prisilne radove, i to: 1500 u Ukrajinu i 500 u Borski rudnik, odakle se vratilo posle rata samo nekoliko desetina, a oko 2000 je upućeno u Mađarsku, gde je takođe stradao velik broj lica.¹³⁴

Kada su aprila 1944. Nemci preuzeli vojnu upravu u Bačkoj, Baranji, Međumurju i Prekomurju, naređeno je da se preostali Jevreji sa tih teritorija prebace u Aušvic, što je učinjeno krajem maja i početkom juna. U tom logoru su gotovo svi Jevreji stradali.

U Makedoniji je živelo do rata oko 7.500 Jevreja. Bugarski fašisti neposredno po okupaciji te teritorije preduzeli su niz protivjevrejskih mera: nošenje žute trake, kontribucija, zabrana bavljenja trgovinom, ograničenje slobodnog kretanja, itd. Sem toga, novembra 1941. predali su Gestapou oko 300 Jevreja izbeglica iz Srbije, koji su odvedeni na Banjicu i 3. 12. 1941. streljani. Bugarska fašistička vlada naredila je 26. 8. 1942. godine da se obrazuje »Komesarijat za Jevreje« sa sedištem u Sofiji, a za komesara je postavljen Belev. Komesarijat je tesno saradivao s nemačkim poslanstvom u Sofiji i po njegovom uputstvu propisivao protivjevrejske mere.

Na zahtev nemačkog opunomoćenog poslanika Teodora Danekera, ministar unutrašnjih poslova bugarske vlade izdao je naređenje o interniranju svih makedonskih Jevreja u sabirni logor u Skoplju. Interniranje je izvršeno 11. marta 1943. Ukupno je internirano 7.215 lica. Internirce su preuzeli Nemci, koji su ih u 3 transporta (22, 25. i 29. marta) prebacili preko Beograda u Treblinku, gde su pobijeni ili stradali od bolesti i gladi.¹³⁵

Posle kapitulacije Italije nemačke vojne jedinice zaposlele su Kosovo i Metohiju, kao i Crnu Goru. Na Kosovu i Metohiji bilo je oko 400 Jevreja, koje su Nemci odveli 14. maja 1944. na Sajmište, a zatim u logor Bergen-Belsen. Juna 1944. iz Crne Gore su doveli oko 120 Jevreja, najvećim delom izbeglica iz Bosne, takođe na Sajmište, a zatim skupa s Jevrejima s Kosova i Metohije odveli u Bergen-Belsen. Gotovo svi su stradali u tom logoru.¹³⁶

Jevreji koji su živeli do rata na teritoriji Dalmacije i Hrvatskog primorja, kao i izbeglice, bili su zaštićeni od genocida sve do kapitulacije Italije. Na tim teritorijama bilo je okupljeno oko 6000 Jevreja, od kojih preko 5500 izbeglica. Jevreji koji su se našli na teritoriji koja je po kapitulaciji Jugoslavije anektirana Italiji — »Zona I« bili su konfinirani (Split, Korčula), a Jevreji na teritoriji »Zone II«, u kojoj su Talijani imali svoju vojnu, a NDH civilnu upravu, bili su

¹³³ Elaborat komisije za utvrđivanje ratnih zločina okupatora u Bačkoj, mikrofilm broj 554 u Jevrejskom istorijskom muzeju, Beograd.

¹³⁴ *Zločini fašističkog okupatora i njegovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji*, Beograd 1957, str. 163—166.

¹³⁵ Isto, str. 189—195.

¹³⁶ Isto, str. 134—135.

početkom novembra 1942. internirani u posebne logore (Dubrovnik, Kraljevica, a zatim na Rabu). Po kapitulaciji Italije velik broj konfiniranih i interniranih Jevreja stupio je u NOR, dok su ostali, najvećim delom starci, žene i deca, prebačeni u Italiju, a kasnije u Egipat (El Šat) zajedno s ostalim zbegovima.¹³⁷

Preko 64.000 jugoslovenskih Jevreja je stradalo u toku drugog svetskog rata kao žrtve fašističkog terora, odnosno oko 82,0% od broja Jevreja do rata. Izvesan broj bio je spasen od logora smrti zahvaljujući njihovom uključivanju u narodnooslobodilački rat, kao i postojanju slobodnih partizanskih teritorija u koje su se sklonili starci i deca. Jedan broj Jevreja preživeo je rat u zarobljeničkim logorima, a neznatan broj u raznim koncentracionim logorima.

Među žrtvama fašističkog terora bio je i velik broj zdravstvenih radnika. Međutim, najveći broj zdravstvenih radnika koji su preživeli drugi svetski rat spasao se je zahvaljujući blagovremenom uključivanju u narodnooslobodilački rat.

ZDRAVSTVENI RADNICI JEVREJI — ŽRTVE FAŠISTIČKOG TERORA

Pomenuli smo da je po kapitulaciji Jugoslavije došlo do njenog raspoređivanja i da su njene teritorije stavljene pod razne okupacione režime. Svaki okupacioni režim imao je svoj sistem u »rešavanju jevrejskog pitanja« s odgovarajućim specifičnostima. Iz tih razloga primorani smo i stradanja zdravstvenih radnika prikazati po okupacionim zonama.

BANAT. Tu pokrajinu stavljamo na prvo mesto, jer su banatski Jevreji bili prve žrtve fašističkog terora. Zajedno s ostalim banatskim Jevrejima prebačeni su i zdravstveni radnici u Beograd krajem avgusta 1941. Muškarci su odmah internirani u logor »Topovske šupe« i u toku septembra i oktobra svi su pobijeni kod sela Jabuke (Pančevo). Žene i deca su internirani decembra 1941. u logor na Sajmištu i u prvoj polovini 1942. ugušeni u gasnim komorama.

Među žrtvama fašističkog terora bilo je 81 zdravstveni radnik, s teritorije Banata, i to: lekara 48, apotekara 13, veterinara 4, dentista 6 i studenata medicine 10. Od lekara bilo je po specijalnostima: lekara opšte prakse 32, stomatologa 8, hirurga 2, dermatovenerologa 2, ginekologa 2, neuropsihijatra 1, pedijatra 1.

Samo neznatan broj zdravstvenih radnika iz Banata uspeo je da se spase, jer su neposredno po okupaciji najvećim delom internirani i ubrzo pobijeni. U vreme njihovog odvođenja u logore, partizanski odredi na toj teritoriji bili su tek u formiranju, pa nisu postojali uslovi za uključivanje u partizanske jedinice. **SRBIJA.** U Beogradu je bio do rata koncentrisan veći broj zdravstvenih radnika Jevreja, ali neznatan broj je uspeo izbeći logore smrti. Izvestan broj lekara prebegao je odmah po dolasku Nemaca u Makedoniju, ali su ih bugarski fašisti pohvatali novembra 1941. i predali Gestapou, koji ih je streljao na Banjici 3. decembra te godine.

Pomenuli smo da su Nemci naredili početkom maja 1941. godine da se u Beogradu osnuje posebna zdravstvena služba za Jevreje, koju će voditi lekari

¹³⁷ J. Romano, *Jevreji u logoru na Rabu i njihovo uključivanje u narodnooslobodilački rat.*

Jevreji. Cilj te naredbe bio je da Jevreji steknu utisak kako Nemci vode računa o njihovom zdravlju i tom obmanom da ih odvrata od eventualne namere da se sklone iz Beograda. Sem toga, naredbom su hteli vezati lekare Jevreje i time sprečiti njihovo eventualno bekstvo, jer ih je i sama lekarska etika primoravala da ostanu pored svojih pacijenata.

U sastavu »Jevrejske zdravstvene službe« bilo je oko 70 lekara, 6 apotekara, 1 drogerista, 24 studenta medicine, 1 veterinar i 26 bolničarki. Broj lekara i bolničarki kasnije je povećan, jer se verovalo da će lica angažovana u zdravstvenoj službi biti pošteđena od prisilnog rada koji su propisali Nemci za sve Jevreje. Što se tiče bolničarki, treba napomenuti da to nisu bile profesionalne bolničarke.

Jevrejska zdravstvena služba odlično je funkcionisala u stručnom pogledu, jer su u njoj bile zastupljene sve specijalnosti. Ona je imala upravni aparat i odgovarajuće zdravstvene ustanove. U upravnom aparatu su bili dr Isak Eške-nazi (šef službe), dr Jaša Alfandari (zamenik šefa) i Sima Saso (sekretar). U sastavu Jevrejske zdravstvene službe bile su sledeće zdravstvene ustanove:

»Jevrejska bolnica« — nalazila se u zgradi bivšeg Jevrejskog ženskog društva. Upravnik je bio dr Bukić Pijade, ginekolog. Bolnica je imala u početku 100 kreveta, kasnije 300, ali je u prvim mesecima 1942. godine i taj broj povećan s obzirom na velik priliv bolesnika iz logora na Sajmištu;

»Jevrejska ambulanta na Tašmajdanu« kojom je rukovodio dr Marko Kaljusk. Zadatak ambulante bio je da utvrdi da li je neko lice, koje je bilo određeno tog dana na prisilan rad, sposobno ili mu je potrebna pošteta;

»Jevrejska ambulanta broj 1«, nalazila se u Jevrejskoj ulici. Upravnik je bio dr Solomon Azriel, a kasnije dr Hajim Maclljah;

»Jevrejska ambulanta broj 2«, nalazila se u Kosmajskoj ulici. Upravnik je bio dr Franjo Ditrihštajn (Ditrichstein).

Sem toga, postojala je i reonska zdravstvena služba, koja je obilazila bolesne Jevreje po kućama do njihovog odvođenja u logore.¹³⁸

Jevrejska zdravstvena služba nije zbrinjavala samo beogradske Jevreje već i Jevreje dovedene iz Banata, kao i iz ostalih mesta Srbije.

Krajem 1941. ukinute su jevrejske ambulante, kao i reonska zdravstvena služba, jer su do tog vremena bili likvidirani svi Jevreji u Beogradu, ili su se nalazili u logoru na Sajmištu. Jedino je produžila s radom Jevrejska bolnica u koju su slati teži bolesnici iz logora na Sajmištu. Međutim, 19. marta 1942. godine rasformirana je i ta bolnica. Toga dana Gestapo je došao s pokretnom gasnom komorom i oko 700—800 bolesnika je bilo ugušeno. U toku noći 18. na 19. mart Gestapo je pokupio po stanovima lekare te bolnice i likvidirao ih. Jedino je u životu ostao dr Bukić Pijade, koji je određen od Nemaca za lekara logorske bolnice na Banjici. O radu dr Pijade u toj bolnici i o njegovim nastojanjima da pomogne nesrećnim logorašima pisano je veoma malo. Njegove tople reči ohrabrenja olakšale su mnogim logorašima poslednje časove života. Često je stavljao i svoj život na kocku intervenišući kao lekar da se neki logoraš ne odvede tog dana na streljanje. Taj veliki čovek i lekar nije mogao da izdrži

¹³⁸ Dokumentacija u Jevrejskom istorijskom muzeju, Beograd.

gledajući svakodnevno ubijanje logoraša, a posebno što je na svojim rukama morao da unosi decu u kamion »dušegupku«. Umro je 19. septembra 1943. od apopleksije cerebri.¹³⁹

Bez obzira na intencije koje je imao Gestapo u vezi s formiranjem Jevrejske zdravstvene službe, činjenica je da je ona odigrala humanu ulogu. S jedne strane, olakšala je bolove bolesnicima bar do časa kada su odvođeni na pogubljenje, a s druge, omogućila je izvesnom broju Jevreja da pobjegnu iz Beograda i da traže sigurnije sklonište. Naime, Jevreji su se morali svakog dana javljati na prisilne radove. Izvestan broj Jevreja, na osnovu lažnih lekarskih uverenja izdatih od Jevrejske zdravstvene službe, bio je po nekoliko dana pošteđen od prisilnog rada, odnosno javljanja nemačkim vlastima, pa je uspeo u međuvremenu da pobjegne iz Beograda.

Zdravstvene radnike Jevreje u ostalim mestima Srbije zatekla je ista sudbina. Zdravstveni radnici Jevreji iz Kragujevca streljani su u Kragujevcu 21. oktobra 1941. godine, i to muškarci, a žene su dovedene na Sajmište, gde su pogubljene u prvoj polovini 1942. Zdravstveni radnici iz Niša, Leskovca, Zajčara, Kuršumlije i Prokuplja dovedeni su u logor »Crveni krst« (Niš) i streljani na Bubnju (Niš) februara 1942.

Vrlo mali broj zdravstvenih radnika Jevreja uspeo je da se spase od logora smrti prebegavši u Albaniju, Dalmaciju i Kosmet. Međutim, oni koji su se sklonili na Kosmet bili su 1944. pohvatani od Nemaca i odvedeni u logore.

Kao žrtve fašističkog terora stradalo je u Srbiji 299 zdravstvenih radnika Jevreja, i to: 93 lekara, 36 apotekara, 8 veterinarara, 27 dentista, 26 studenata medicine, 3 studenta farmacije, 1 student veterine, 5 medicinskih sestara, 3 primalje, 20 bolničarki i 7 apotekarskih pomoćnika. Od 93 lekara bilo je po specijalnostima: lekara opšte prakse 45, stomatologa 17, dermatovenerologa 7, internista 5, pedijatra 5, ginekologa 5, hirurga 3, otorinolaringologa 2, ortopeda 1, rendgenologa 1, okulista 1, neuropsihijatra 1. U odnosu na broj zdravstvenih radnika do rata, u Srbiji je posle Banata stradalo procentualno najviše zdravstvenih radnika Jevreja.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA. Iako su pojedine pokrajine u sastavu novostvorene kvislinške države NDH oskudevale u zdravstvenim radnicima, u prvom redu u lekarima, ipak su ustaše veći broj tih radnika odvele u logore i pobili. U akciji za odvođenje lekara, kako Jevreja tako i Srba, posebnu ulogu su odigrali proustaški nastrojeni lekari u Hrvatskoj i Slavoniji, i to iz dva razloga: prvi, da se reše »stručne konkurencije«, i to tim više što je bilo među lekarima Jevrejima istaknutih i autoritativnih stručnjaka; i drugi, da bi se domogli njihovih savremeno uređenih ordinacija. Ti proustaški nastrojeni lekari zahtevali su od ustaških vlasti da lekare Jevreje i Srbe interniraju u logore. Dok se razmatrao taj zahtev, iz Sarajeva je stigao dopis koji je uputio dr Ivan Raguz, šef zdravstvene službe Bosne i Hercegovine. U dopisu je traženo da se iz Hrvatske uputi veći broj lekara s obzirom na defektnost zdravstvene službe i postojanje brojnih žarišta zaraznih bolesti, a u prvom redu endemskog sifilisa. Proustaški nastrojeni lekari oberučke su prihvatili taj zahtev i predložili da se u Bosnu

¹³⁹ Z. Folgariš, *Mučanik dr Bukić Pijade na Banjici*, — Jevrejski almanah 1957—1958, str. 121.

i Hercegovinu upute lekari Srbi, a lekari Jevreji da se interniraju u logore. S tim predlogom složilo se i Zdravstveno savetodavno telo pri vladi u Zagrebu. Međutim, s takvim rešenjem se nije složio dr Raguz, koji je, iz nepoznatih nam razloga, uputio Paveliću akt u kojem izričito zahteva da se u Bosnu i Hercegovinu upute isključivo lekari Jevreji. Pavelić je prihvatio zahtev dr Raguz a i iz Hrvatske i Slavonije je upućeno 70 Jevreja stručnjaka (68 lekara, 1 farmaceut i 1 Ing. hemije), koji su bili uključeni u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa. Srećna je bila okolnost što je na čelu te akcije stajao dr Ante Vuletić i što je upravnik Zavoda za suzbijanje endemskog sifilisa u Banja Luci bio dr Ante Sielski, obojica veliki prijatelji Jevreja. O njihovoj ulozi u spasavanju Jevreja biće kasnije govora.

Prva grupa lekara Jevreja iz Hrvatske došla je u Bosnu avgusta, a druga oktobra 1941. godine. U vezi s uključivanjem lekara Jevreja u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa objavljena su posle rata dva članka: jedan od prof. dr Zdenka Levntala¹⁴⁰ i drugi od primarijusa dr Samuela Dajča.¹⁴¹ S obzirom na to da izvesne postavke u tim člancima ne odgovaraju činjeničnom stanju, a u prvom redu postavke o inicijatoru te akcije, želimo dati izvesna objašnjenja na osnovu naknadno prikupljenih i proverenih podataka.

U članku dr Levntala se navodi: »...želja da se što veći broj lekara sačuva za potrebe NOR, koje su se sve više nazirale, — uticale su na jednu malu grupu jevrejskih lekara u Zagrebu, kojoj je na čelu stajao dr Miroslav Šlezinger, da prihvati ideju o odlasku 80 lekara u Bosnu i Hercegovinu, u okviru Zavoda za suzbijanje endemskog sifilisa, koji je u to vreme trebalo da se osnuje u Banja Luci.«¹⁴² I dalje: »Dr M. Šlezinger i neki od njegovih drugova, koji su već ranije bili članovi KPJ ili njeni simpatizeri, ohrabreni dobivenim obaveštenjem da Partija pozitivno gleda na odlazak većeg broja jevrejskih lekara u Bosnu i Hercegovinu, pomogla su sa svoje strane da dođe do realizacije tog projekta.« Bez obzira na to što se na osnovu tog navoda dobija utisak kao da su lekari Jevreji bili odlučujući faktor u realizaciji tog projekta, smatramo da je postavka o postojanju zamisli »da se što veći broj lekara sačuva za potrebe NOR« istorijski netačna. Naime, u vreme pojave ideje o akciji za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni i Hercegovini, a to je bilo krajem maja 1941. godine, CK KPJ nije bio još doneo odluku o podizanju narodnog ustanka u Jugoslaviji. Ne možemo se složiti ni s postavkom da je »Partija pozitivno gledala na slanje jevrejskih lekara u Bosnu«, jer ako su oni bili potrebni za NOR u Bosni, bili su, bez sumnje, potrebni i za NOR u Hrvatskoj. Sem toga, iz članka dr Levntala se ne vidi ko je bio inicijator pokretanja akcije za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni, jer tada bi mnoge stvari bile jasnije i ne bi došlo do krivih pretpostavki.

U članku dr Dajča se navodi da je inicijator te akcije bio dr Ante Vuletić, poznati higijeničar i dermatolog, a namera mu je bila »da se na taj način spase ne samo život jevrejskih liječnika u NDH, nego i njihovih familija.« Nećemo ulaziti u to da li se znalo još u maju 1941. g. da će ustaše na tako zverski

¹⁴⁰ Z. Levntal, *Lekari na suzbijanju endemskog sifilisa u BiH i njihovo učešće u NOB*, Zbornik referata 11. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1963. str. 84.

¹⁴¹ S Dajč, *Jevrejski liječnici i akcija za suzbijanje endemskog luasa u Bosni*, *Jevrejski pregled* 1—2, 1970.

¹⁴² Iz Hrvatske je otišlo u Bosnu svega 71 lice, i to: 68 lekara, 1 farmaceut, 1 Ing. hemije i 1 student medicine.

način likvidirati Jevreje. No, postavlja se drugo pitanje: da li bi dr Vuletić u svojoj plemenitoj nameri uspeo da nije bilo pokrenuto s druge strane traženje da se lekari Jevreji uklone iz Hrvatske i Slavonije, odnosno da se upute u Bosnu? Na osnovu napred iznetog zaključujemo da je inicijativa potekla od strane dr Raguza, a bila je potpomognuta i od proustaški nastrojenih lekara u Hrvatskoj. Te dve činjenice ne smemo prenebrežnuti. One su, doista, pomogle dr Vuletiću u ostvarenju njegove plemenite namere, a da one nisu bile prisutne, verujemo da dr Vuletić ne bi uspeo da spase navedene lekare.

U akciji za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni i Hercegovini bilo je uključeno 80 lekara, 1 farmaceut, 1 ing. hemije i 1 student medicine. Iz Hrvatske je uključeno u tu akciju 68 lekara, dok ih je 12 još pre rata bilo sa službom u Bosni.

U vezi s pokretanjem te akcije postavlja se pitanje da li je ustaškim vlastima doista stalo do likvidiranja endemskog sifilisa, ili su se iza toga krile neke druge namere? Pokušaćemo na osnovu nekih činjenica dati odgovor na to pitanje:

u vreme kada je iz Hrvatske upućeno u Bosnu 68 lekara radi suzbijanja endemskog sifilisa, ustaške vlasti u Bosni su odvele u logore 31 lekara Jevrejina koji su do rata bili sa službom u Bosni;

od navedenih 68 lekara iz Hrvatske, ustaške vlasti u Bosni su odvele 4 lekara u logor, gde su ubijeni;

ustaške vlasti u Bosni su tražile od nadležnih da se lekari Jevreji, koji su bili angažovani u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa, upute u logore. Tako, na primer, veliki župan u Travniku uputio je Ministarstvu unutrašnjih poslova u Zagrebu akt pod brojem Taj. 369 u kojem zahteva da se lekari angažovani u toj akciji u Travniku, Žepču, Visokom i Zenici upute u logor, »jer postoji opasnost da će pacijente da truju;«¹⁴³

sa stručne strane gledano, u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa prvenstveno je trebalo angažovati dermatovenerologe. Međutim, u ekipi za suzbijanje te bolesti bilo je samo 6 dermatovenerologa, iako je u Hrvatskoj bilo preko 20 lekara Jevreja te specijalnosti. U toj akciji su bili angažovani balneolozi, hirurzi, ginekolozi, otorinolaringolozi, okulisti, stomatolozi, itd.

Napred navedene činjenice očitog govore da ustaškim vlastima nije bio prvenstveni cilj suzbijanje endemskog sifilisa. Da je to bio prvenstveni cilj, zar bi 35 lekara bilo odvedeno u logore i da li bi bio logičan zahtev da i ostali lekari angažovani u toj akciji budu odvedeni u logor? Iz prednjeg zaključujemo da su ustaške vlasti htele, organizujući navedenu akciju, prvenstveno da se odstrani iz Hrvatske što veći broj lekara Jevreja. U prilog takvom zaključku govori i izjava prof. dr Ernesta Grina (Grün), koji je bio od prvog dana uključen u tu akciju i koji je imao prilike, saradujući s dr Sielskim, da se upozna s izvesnim detaljima: »Progon Jevreja, pljačka lekarskih ordinacija i stanova, defektnost zdravstvene službe u Bosni i Hercegovini i afirmacija ustaškog režima putem jevrejskih liječnika, naročito među muslimanskim stanovništvom, bila je osnovna intencija organizovanja akcije za suzbijanje endemskog sifilisa.«

¹⁴³ Mikrofilm dokumenta u Jevrejskom Istorijskom muzeju, Beograd, broj mikrofilma 357.

Da se radilo o težnji da se iz Hrvatske i Slovenije odstrane lekari Jevreji, potvrđuje i tzv. »Osječka lekarska afera«, koja se odigrala 1942. godine. Naime, u Osijeku je bilo do rata oko 40 lekara Jevreja, od kojih je u 1942. godini ostalo samo četiri (neki su bili odvedeni u logore, izvestan broj je bio uključen u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni, dok su neki uspeli pobeći na teritoriju koja je bila pod talijanskom okupacijom). U Osijeku su ostali: dr Lazar Margulies, dr Karlo Vajsman (Weismann), dr Ladislav Kraus (Krauss) i dr Aleksandar Rubinštajn (Rubinstein). Protiv ta 4 lekara pokrenuta je kampanja za njihovo odvođenje u logor od strane proustaški nastrojenih lekara. Na čelu kampanje su bili dr Zvonimir Senić i dr Ivanović. Oni su uputili peticiju s potpisima još 16 lekara iz Osijeka Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu u kojoj se traži da se »u interesu rasne čistoće zdravstvene službe« odstrane i pomenuta 4 lekara Jevreja. S obzirom na popularnost koju su uživali u narodu dr Margulies i dr Vajsman, Ravnateljstvo nije moglo doneti odluku da se oni upute u logore smrti, već je dr Margulies upućen za lekara u logor srpske dece u Sisku, a dr Vajsman u logor srpske dece u Jastrebarskom. Ostala dvojica, dr Kraus i dr Rubinštajn odvedeni su u logor Aušvic, gde su ubijeni.¹⁴⁴

Da se vratimo na akciju za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni. Lekari angažovani u toj akciji radili su pod vrlo teškim uslovima, pa je veći broj oboleo, a trojica su umrli. No, i pored toga, ta akcija je imala i određenih pozitivnih strana: spasena je od odvođenja u logore smrti veća grupa lekara, od kojih je najveći broj stupio u redove NOV i time je znatno ublažen problem nedostatka lekarskog kadra u okviru partizanskog saniteta na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Neosporno je da uloga dr Vuletića i dr Sielskog u spasavanju tih lekara bila vrlo značajna, naročito u 1942. i 1943. godini. Naime, već krajem 1942. godine počeli su lekari angažovani u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa da se uključuju u redove NOV, a do njihovog masovnijeg uključivanja je došlo u 1943. godini. Iako su dr Vuletić i dr Sielski, kao njihovi pretpostavljeni, znali za odlazak tih lekara u partizane, o njihovom odlasku nisu izveštavali ustaške vlasti, već su ih i dalje vodili u evidenciji, kao da se nalaze na svojim radnim mestima. Na taj način spasene su i porodice lekara koji su otišli u partizane, kao i lekari koji još nisu bili stigli da to učine. Tim postupcima dr Vuletić i dr Sielski stavljali su svoj položaj na kocku, a sem toga postojala je opasnost da i oni budu odvedeni u logor. Njihova humanost došla je do punog izražaja u 1943. godini, kada su nemačke vlasti postavile zahtev da svi lekari Jevreji budu odvedeni u logor. Oni su odgovorili da su ti lekari neophodni s obzirom na masovnu pojavu pegavog tifusa u narodu i da »sa sebe skidaju odgovornost ako se zaraza unese i u redove nemačke vojske.« Ta izjava stornirala je nemački zahtev za odvođenje lekara Jevreja u logor.

Od 80 lekara Jevreja, koliko je bilo uključeno u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa, 3 su umrli, a 4 odvedena od ustaša u logor. Od preostalih 73 u NOV je stupilo 65 lekara (a ne 58 kao što je naveo dr Leyntal u svom članku),

¹⁴⁴ Dokumentacija u Jevrejskom istorijskom muzeju, Beograd, reg. broj 1855, dok. 6.

i to: u 1942. godini stupilo je 16; u 1943. godini 33; u 1944. godini 13 i u 1945. godini 3. Od 65 lekara, koliko je stupilo u NOV, poginulo je u toku rata 15 lekara.¹⁴⁵

S teritorije NDH stradalo je od fašističkog terora 359 zdravstvenih radnika Jevreja, i to: lekara 158, apotekara 53, veterinara 36, dentista 41, studenata medicine 41, studenata farmacije 7, studenata veterine 8, medicinskih sestara 5, primalja 3, bolničarki 6 i apotekarskih pomoćnika 1. Od navedenih 359 lica, s teritorije Bosne i Hercegovine je bilo 82, i to: lekara 30, apotekara 20, veterinara 3, dentista 11, studenata medicine 12, studenata farmacije 3, studenata veterine 1, medicinskih sestara 1 i primalja 1.

Od 158 lekara koji su stradali kao žrtve fašističkog terora, bilo je po specijalnostima: 101 lekara opšte prakse, 26 stomatologa, 5 internista, 3 ginekologa, 5 dermatovenerologa, 3 pedijatra, 5 otorinolaringologa, 4 okulista, 2 neuropsihijatra, 2 balneologa, 1 bakteriolog i 1 kozmetičar.

BAČKA — BARANJA — MEĐUMURJE. Na tim teritorijama, a naročito u Bačkoj bio je do rata veći broj zdravstvenih radnika Jevreja, ali su oni u toku drugog svetskog rata najvećim delom stradali kao žrtve fašističkog terora. Do prvih stradanja došlo je januara 1942. godine u nekim mestima južne Bačke u vreme tzv. »racije«, koju su sprovele mađarske fašističke vojne jedinice. U toj »raciji« stradalo je 27 lekara i 1 farmaceut. Manja grupa zdravstvenih radnika uspela je prebeći u Mađarsku, ali su oni pohvatani u drugoj polovini 1944. godine od Gestapoa, odvedeni u nemačke logore, gde su pobijeni. Najveći broj zdravstvenih radnika je stradao u logoru Aušvic, skupa s ostalim Jevrejima iz tih pokrajina po njihovom odvođenju od strane Nemaca krajem maja 1944. godine.

S teritorije Bačke, Baranje i Međumurja stradalo je u toku drugog svetskog rata kao žrtve fašizma 224 zdravstvenih radnika, i to: 130 lekara, 28 apotekara, 24 veterinara, 20 dentista, 10 studenata medicine, 3 studenta farmacije, 4 studenta veterine, 4 medicinske sestre i 1 bolničarka. Od navedenih 130 lekara bilo je po specijalnostima: lekara opšte prakse 96, stomatologa 15, ginekologa 4, dermatovenerologa 4, pedijatra 3, internista 2, okulista 2, hirurga 2, rendgenologa 1 i neuropsihijatra 1.

Broj postradalih Jevreja, a među njima i zdravstvenih radnika nije trebalo da bude tako velik, da su se oni blagovremeno uključili u sastav NOV. To se u prvom redu odnosi na one koji su odvedeni u Aušvic krajem maja 1944. godine, jer do tog vremena na tim teritorijama su postojali brojni partizanski odredi u koje su se mogli uključiti. Ali oklevanja, koja su bila potkrepljena nadom da mađarski fašisti neće primeniti genocid prema Jevrejima, teško su se osvetila.

MAKEDONIJA. U odnosu na ostale pokrajine Jugoslavije, Makedonija spada u red onih s kojih je uspeo da se spase najmanji broj Jevreja iz logora smrti. Spasili su se samo oni koji su uspeli blagovremeno da se sklone u Albaniju, kao i oni koji su stupili u redove NOV. Ali takvih je bilo vrlo malo. Iako je CK KP Makedonije upozorio Jevreje da se sprema njihovo odvođenje u logore smrti

¹⁴⁵ J. Romano, *Neki podaci o učešću lekara Jevreja u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni i Hercegovini*, Jevrejski pregled 11—12, 1970. str. 14—18.

i da se uključe u redove NOV — a uslova za to je bilo s obzirom na okolnost da se narodnooslobodilački rat i na toj teritoriji bio u to vreme razbuktao pa su postojale mnoge partizanske jedinice — mali broj makedonskih Jevreja se odazvao pozivu. Tragedija je bila u tome što su se makedonski Jevreji nadali da će ih Bugari zaštititi i sprečiti njihovo odvođenje u logore smrti, što se teško osvetilo.

Pomenuli smo da je manji broj makedonskih Jevreja uspeo da se spase bekstvom u Albaniju. Među njima je bio i izvestan broj zdravstvenih radnika. To je i razlog što je relativno mali broj zdravstvenih radnika Jevreja stradao kao žrtve fašističkog terora. Ukupno je stradalo 35 zdravstvenih radnika, i to: 4 lekara, 5 apotekara, 3 veterinar, 8 dentista, 3 studenta medicine, 1 student veterine, 2 bolničarke i 9 apotekarskih pomoćnika. Od 4 postradala lekara, 2 su bili lekari opšte prakse i 2 stomatolozi.

KOSOVO I METOHIJA. Na toj teritoriji bio je do rata vrlo mali broj zdravstvenih radnika Jevreja. Neki od njih spasli su se bekstvom u Albaniju, tako da su stradala samo 2 lekara i 1 veterinar.

Manji broj lekara prebegao je iz Beograda na tu teritoriju neposredno po dolasku Nemaca, ali su ih talijanske okupacione vlasti predale Gestapou na njegovu traženje, koji ih je odveo u logore smrti. O njima je bilo govora u vezi sa žrtvama fašističkog terora u Srbiji.

DALMACIJA — HRVATSKO PRIMORJE — PRIOBALSKA OSTRVA. Na tim teritorijama bio je manji broj Jevreja, kao i mali broj jevrejskih zdravstvenih radnika. Međutim, po kapitulaciji Jugoslavije na te teritorije je prebegao veći broj Jevreja s drugih teritorija Jugoslavije, a među kojima je bio i znatan broj zdravstvenih radnika. Izbeglice su se delom nastanile na teritoriji koju je Italija anektirala (»Zona I«), a delom na teritoriji koju je Italija okupirala (»Zona II«). Jevrejske izbeglice u »Zoni I« bile su konfinirane, dok su oni koji su se nastanili u »Zoni II« bili novembra 1942 internirani u dva logorska centra: dubrovački i kraljevički. Među interniranim bio je i znatan broj zdravstvenih radnika, koji su vrlo dobro organizovali zdravstvenu službu unutar tih logora. U kraljevičkom logoru postojala je i vrlo dobro snabdevena apoteka. Juna 1943. Talijani su prebacili Jevreje iz dubrovačkog i kraljevičkog logora u logor na Rabu, ali su zabranili jevrejskim zdravstvenim radnicima da leče logoraše, već su to preuzeli na sebe talijanski lekari. Lekari Jevreji u tom logoru organizovali su ilegalne kurseve prve pomoći za osposobljavanje bolničarki za potrebe NOV, kada dođe do oslobođenja logora.

U Splitu, koji je potpadao pod »Zonu I«, lekari koji su do rata u tom mestu živeli kao i lekari izbeglice uspeali su za vrlo kratko vreme da organizuju zdravstvenu službu, koja je zbrinjavala jevrejske izbeglice, porodice partizana, kao i ranjene partizane koji su kriomice prebačeni u Split. Osnovana je i posebna »Jevrejska ambulanta« koju je vodio dr Milan Zon s još nekoliko lekara Jevreja. Sem toga, formirana je bila i »Reonska zdravstvena služba« u kojoj su radili dr Silvio Altaras i dr Suzana Remenji-Švarc (Schwartz).¹⁴⁶

¹⁴⁶ J. Romano, *Sudjelovanje splitskih Židova u narodnooslobodilačkom ratu Jugoslavije*, Židovi u povijesti Splita, Split 1971. str. 181—202.

Po kapitulaciji Italije svi zdravstveni radnici Jevreji iz »Zone I« i »Zone II« stupili su u NOV, sem jednog dentiste, koji je ostao i on je uhvaćen od Nemaca i streljan. Prema tome, s teritorije Dalmacije, Hrvatskog primorja i priobalskih ostrva stradao je samo 1 zdravstveni radnik kao žrtva fašističkog terora.

Na osnovu podataka do kojih smo uspeli doći, u toku drugog svetskog rata stradalo je 932 zdravstvenih radnika iz Jugoslavije, kao žrtve fašističkog terora.

U sledećem pregledu prikazaćemo broj postradalih zdravstvenih radnika Jevreja po pokrajinama i stručnim profilima.

Pokrajina	lek.	apot.	vet.	studenti			dent.	med. ses.	pri- malja	bolni- čarki	apot. pom.	Svega
				med.	farm.	vet.						
Banat	48	13	4	10	—	—	6	—	—	—	—	81
Srbija	93	36	8	26	3	1	27	5	3	20	7	229
Hrvatska i Slavonija	128	33	33	29	4	7	30	4	2	6	1	277
BiH	30	20	3	12	3	1	11	1	1	—	—	82
Bačka, Baranja i Međumurje	130	28	24	10	3	4	20	4	—	1	—	224
Makedonija	4	5	3	3	—	1	8	—	—	2	9	35
Kosmet	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Dalmac. i Hrv. prim.	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Svega	435	135	76	90	13	14	103	14	6	29	17	932

Od ukupnog broja zdravstvenih radnika Jevreja najveći procenat otpada na teritoriju Hrvatske i Slavonije (29,7%), a ako uključimo i Bosnu i Hercegovinu, koja je bila u sastavu NDH, procenat postradalih iznosi 38,5%. Sledi teritorija Srbije (24,5%), Bačke, Baranje i Međumurja (23,8%), Banata (8,6%), Makedonije (3,7%), itd.

Procenat postradalih zdravstvenih radnika po stručnim profilima, u odnosu na ukupan broj postradalih iznosi kod: lekara 46,6%, apotekara 14,5%, veterinar 8,1%, studenata medicine 9,7%, studenata farmacije 1,4%, studenata veterine 1,4%, dentista 10,9%, medic. sestara 1,4%, primalja 0,6%, bolničarki 3,1%, apotek. pomoćnika 1,8%.

Procenat postradalih po stručnim profilima, u odnosu na njihov broj do rata, iznosi kod: lekara 37,8%, apotekara 38,3%, veterinar 63,4%, studenata medicine 36,0%, studenata farmacije 32,5%, studenata veterine 47,0%, dentista 64,0%, itd. Iz prednjeg se vidi da je u odnosu na diplomirane stručnjake (lekare, apotekare, veterinare i dentiste) najmanji procenat stradalih bio kod lekara. Postoji više razloga većem procentu preživelih lekara:

na teritoriji Hrvatske i Slavonije bilo je do rata najviše lekara Jevreja u odnosu na njihov ukupan broj u Jugoslaviji. Oni su imali više mogućnosti da se blagovremeno sklone u susedne zemlje a naročito na teritoriji koju je okupirala Italija, nego lekari s ostalih teritorija Jugoslavije;

65 lekara koji su bili uključeni u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni i Hercegovini, blagovremeno su stupili u redove NOV i tako se spasili od odvođenja u logore smrti;

izvestan broj lekara se spasao zahvaljujući mešovitim brakovima;

manji broj lekara vratio se posle rata iz zarobljeničkih i koncentracionih logora.

Od preživelih lekara veći broj je stupio u redove NOV, o čemu će biti kasnije govora.

Od ukupno 435 lekara koji su stradali kao žrtve fašističkog terora, bilo je po specijalnostima:

Specijalnost	Banat	Srbija	Hrvat. Slav.	BIH	Bačka Baranja Međum.	Maked.	Kosmet	Dalmac.	Svega
opšt. praksa	32	45	79	22	96	2	2	—	288
hirurga	3	3			2				8
ortopeda		1							1
internista		5	4	1	2				12
dermatoven.	1	7	5		4				17
okullista		1	4		2				7
rendgenol.		1			1				2
otorinolar.		2	4	1					7
pedijatra	1	5	2	1	3				12
ginekologa	2	5	2	1	4				14
stomatologa	8	17	22	4	15	2			68
neuropshij.	1	1	2		1				5
bakteriolog.			1						1
balneologa			2						2
kozmetičara			1						1
Svega	48	93	128	30	130	4	2	—	435

Od 932 postradala zdravstvena radnika po polu je bilo:

pol	lek.	apot.	vet.	studenti				med. ses.	pri-malje	bolni-čarke	apot. pom.	Svega
				med.	farm.	vet.	dent.					
muški	381	108	76	70	10	14	86		6	16	767	
ženski	54	27		20	3		17	14	6	23	165	
Svega	435	135	76	90	13	14	103	14	6	29	932	

Na osnovu dosadašnje brojčane analize se vidi da je procenat zdravstvenih radnika, koji su stradali kao žrtve fašističkog terora, vrlo velik. Postoje izjave da je taj procenat mogao biti znatno manji da su se oni blagovremeno uključili u sastav NOV. S takvim izjavama mi se možemo samo delimično složiti, jer smo na osnovu detaljnih analiza utvrdili da su postojali i ozbiljni objektivni faktori,

koji su bili od uticaja u pogledu mogućnosti masovnijeg uključivanja zdravstvenih radnika u sastav NOV. Navešćemo samo neke najvažnije:

1. Velik broj zdravstvenih radnika Jevreja bio je ubijen ili se nalazio u koncentracionim logorima već u vreme kada na pojedinim teritorijama još nije došlo do formiranja partizanskih odreda, ili su bili tek u formiranju. U sledećem pregledu prikazaćemo vreme stradanja ili odvođenja u logore u periodu od 1941 — 1945. godine:

god.	lek.	apot.	vet.	studenti				med. ses.	pri- malje	bolni- čarke	apot. pom.	Svega
				med.	farm.	vet.	dent.					
1941.	184	68	35	48	7	6	38	6	3	22	4	421
1942.	109	31	12	20	2	4	22	2	3		1	206
1943.	21	9	4	7		3	13	1		4	10	72
1944.	116	23	24	7	2	1	17	5		1	1	197
1945.	5	2	1									8
nepoz.		2		8	2		13			2	1	28
Svega	435	135	76	90	13	14	103	14	6	29	17	932

Od 932 zdravstvena radnika, u 1941. godini je ubijeno ili se nalazilo u logorima 421, odnosno 45,2%. Oni su najvećim delom bili s teritorije Banata, Srbije, Hrvatske i Slavonije, kao i Bosne i Hercegovine. U 1942. godini stradalo je 206 zdravstvenih radnika, odnosno 22,1%. Prema tome, samo u 1941. i 1942. godini bilo je pobijeno ili se nalazilo u logorima 627 zdravstvenih radnika, odnosno 67,3%.

Međutim, broj postradalih zdravstvenih radnika s teritorije Makedonije, Bačke, Baranje i Međumurja mogao je biti znatno manji, da su se uključili u NOV, jer oni su odvedeni u logore 1943. odnosno 1944. godine tj. u vreme kada su na teritoriji Makedonije, kao i Bačke, Baranje i Međumurja postojali brojni partizanski odredi, a i slobodne partizanske teritorije. Izvesna oklevanja teško su se osvetila.

2. Pri davanju ocene o mogućnosti masovnijeg učešća zdravstvenih radnika Jevreja u NOV treba uzeti u obzir i godine starosti lica koja su stradala kao žrtve fašističkog terora, a što se vidi iz sledećeg pregleda:

profesija	do 30 g.	30—40 g.	40—50 g.	50—60 g.	preko 60 g.	svega
lekari	49	77	162	75	72	435
apotekari	17	49	43	19	7	135
veterinari	13	7	15	17	24	76
dentisti	25	39	26	9	4	103
Svega	104	172	246	120	107	749

Prikazali smo samo lekare, apotekare, veterinare i dentiste, odnosno 749 zdravstvenih radnika od kojih je bilo 14,3% starijih od 60 godina; 16,0% od 50

do 60 godina; 32,9% od 40—50 godina, itd. Naše je mišljenje da lica u starosti od preko 60 godina, pa i lica od 50 do 60 godina nisu bila sposobna za uključivanje u sastav NOV a takvih je bilo 227, odnosno 30,%. Treba pretpostaviti da je bilo među njima i bolesnih. Iz ranijeg pregleda smo videli da je najveći broj zdravstvenih radnika stradao još u vreme kada nisu postojale slobodne partizanske teritorije na koje bi se mogli skloniti stariji i bolesni zdravstveni radnici.

3. Nemci i ustaše su bili preduzeli rigorozne mere u cilju onemogućavanja bekstva Jevreja na teritorije na kojima bi im život bio obezbeđen. Te su mere preduzeli neposredno po okupaciji i svako ilegalno prebacivanje bilo je skopčano s velikim opasnostima, i to ne samo za lica koja bi pokušala bekstvo već i za njihove porodice. Znatno broj Jevreja koj. su pokušali da prebegnu bio je uhvaćen i ubijen. Sem toga, treba imati u vidu i činjenicu da su jevrejski zdravstveni radnici bili koncentrisani najvećim delom u gradovima iz kojih je bilo gotovo nemoguće organizovati masovnija bekstva.

Sve navedene činjenice treba uzeti u obzir pri davanju objektivne ocene o mogućnostima uključivanja većeg broja zdravstvenih radnika Jevreja u NOV, no što je stvarno bio uključen.

ZDRAVSTVENI RADNICI JEVIJE — UČESNICI U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU

Uključivanje Jevreja u NOR

Pomenuli smo teško stanje u Jugoslaviji u periodu između dva svetska rata koje je bilo uslovljeno nerešenim nacionalnim pitanjem, ukidanjem demokratskih sloboda od strane monarhofašističkih režima, teškim ekonomskim stanjem, a od 1935. godine sve teškim povezivanjem tih režima s fašističkim zemljama. To povezivanje je dovelo Jugoslaviju u takav položaj da je ostala pred sam rat bez saveznika. Aprilski rat je pokazao svu trulost tadanjeg državnog uređenja i nespremnost jugoslovenske vojske za rat.

Po kapitulaciji Jugoslavije rukovodioci raznih političkih stranaka pobjegli su u inostranstvo prepustivši jugoslovenske narode njihovoj sudbini. Međutim, jedino je rukovodstvo Komunističke partije ostalo u zemlji preuzevši na sebe istorijsku ulogu — organizovanje i predvođenje naroda Jugoslavije u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika.

Još 1938. godine, po priključenju Austrije nacističkoj Nemačkoj, CK KPJ je upozorio na predstojeću opasnost od napada Nemačke na Jugoslaviju. U vezi s tim izdao je svojim članovima direktivu da organizuju kurseve za obučavanje i rukovanje oružjem, kao i kurseve prve pomoći.

Nakon kapitulacije Jugoslavije CK KPJ je doneo odluku o produžavanju borbe protiv okupatora. Odluka je doneta početkom maja 1941. g. u Zagrebu («Majsko savetovanje»): izvršiti organizacione pripreme za predstojeću oružanu borbu, formirati udarne grupe koje će diverzijama i sabotazama slabiti vojni i ekonomski potencijal okupatora i koje će u datom momentu prerasti u oru-

Pavle Pap, član CK KPJ, narodni heroj, poginuo avgusta 1941.

Dr Adolf Singer, jedan od organizatora ustan-
ka u Subotici, obešen 18. 11. 1941.

Dr Istvan Gere, jedan od organizatora ustan-
ka u Senti, obešen 11. 11. 1941.

Oto Blam, student, jedan od organizatora
ustanka u Futogu, obešen 27. 10. 1941

Milan Špicer-Milanović, dentist, istaknuti re-
volucionar, ubijen u Jasenovcu 1944.

Ana Finci, student, istaknuti pozadinski partijski radnik u Sarajevu u toku rata. Ubijena u St. Gradiški 1944.

Dr. Ružica Rip, prvoborac, obešena od četnika u Kolašinu 20. 3. 1942.

DR. RUŽICA RIP
UBEŠENA U KOLAŠINU FEBRUARA

žane jedinice. U sastavu udarnih grupa u mnogim mestima bio je od prvih dana veći broj jevrejskih omladinaca (Subotica, Sombor, Novi Sad, Senta, Sarajevo, Beograd, i dr.). Jednu od prvih sabotaža u Beogradu izvršio je Emil-Guta Almozlino spalivši nemački motocikl.¹⁴⁷

Odluku o oružanom ustanku doneo je CK KPJ 4. jula 1941, nekoliko dana posle napada Nemačke na SSSR. U vezi sa tom odlukom upućen je 12. jula proglas narodima Jugoslavije s pozivom na oružanu borbu. Članovi CK KPJ krenuli su u sve pokrajine sa zadatkom da organizuju borbene jedinice. Na teren su upućeni i ostali članovi KPJ. Među tim članovima KPJ bilo je i nekoliko zdravstvenih radnika Jevreja: Salamon Anaf, student medicine upućen je u sastav vojne komisije pri OK KPS za okrug Požarevac;¹⁴⁸ Pavle Pap, student medicine, u Dalmaciju;¹⁴⁹ Josip-Pepo Polak, student veterine, u Šibenik;¹⁵⁰ Oto Blam, student veterine u futoški srez.¹⁵¹ Pored njih u organizovanju ustanka učestvovali su i sledeći zdravstveni radnici: u Subotici — dr Adolf Singer, lekar, i Gelert Perl, student medicine; u Senti — dr Ištvan Gere, lekar; u Sarajevu — Hajnrih Fertig, student medicine; u Makedoniji — Đorđe Blajer, dentist, i Avram Sadikario, student medicine; u Bačkoj — dr Ruža Blau-Francetić, lekar, Magda Husar i Klara Feješ, studenti medicine; u Banatu — Franjo Hercog, student medicine; u Boljevcu — dr Vladislav Švarc, lekar, itd.

U vezi sa direktivom CK KPJ donetom na »Majskom savetovanju«, u oslobodilački front se uključio znatan broj Jevreja, u prvom redu omladine. Međutim, imali smo prilike čuti da je u NOR bio »mali broj Jevreja«. Te izjave, iako dobroamerne, ne odgovaraju činjeničnom stanju i one su date bez prethodne objektivne analize stvarnog broja Jevreja učesnika u NOR, tako i mogućnosti masovnijeg njihovog uključivanja. Vladimir Dedijer u svom »Dnevniku« doslovce navodi: »Malo nam je Jevreja prišlo. Ne znam da li poznajem više od 50 Jevreja u našim redovima.«¹⁵² Taj podatak je zapisan krajem 1942. godine. Koliko je on proizvoljan vidi se i po tome što je do tog vremena bilo u sastavu NOR oko 250 samo zdravstvenih radnika. Do sada smo uspeli prikupiti podatke za preko 4000 Jevreja učesnika u NOR. To nije mali broj, što ne znači da nije mogao biti i veći. No, kao što smo rekli, potrebno je proanalizirati i sve objektivne činioce koji su bili presudni u odnosu na mogućnost njihovog masovnijeg uključivanja. Pomenućemo neke od njih:

oko 4200 Jevreja iz Banata je odvedeno u logore već u vreme kada na toj teritoriji još nisu bile formirane partizanske jedinice;¹⁵³

prvi partizanski odredi su se počeli formirati u Srbiji jula 1941. godine, a prve slobodne partizanske teritorije su stvorene u prvoj polovini septembra 1941. Međutim, masovno interniranje Jevreja u Beogradu je otpočelo avgusta 1941. godine.¹⁵⁴ Nadalje, s obzirom na to da su Nemci zabranili slobodno kre-

¹⁴⁷ Zločini fašističkog okupatora i njegovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji, Beograd 1957, str. 8.

¹⁴⁸ A. Vitorović, *Centralna Srbija*, Beograd 1967, str. 58.

¹⁴⁹ D. Gizdlić, *Dalmacija 1941. g.*, Zagreb 1959, str. 93.

¹⁵⁰ Isto, s. 22.

¹⁵¹ J. Romano, *Učešće veterinarskog kadra Vojvodine u organizovanju ustanka na toj teritoriji*, Zbornik referata 19. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968, str. 191.

¹⁵² V. Dedijer, *Dnevnik*, knjiga 1, Beograd 1945, str. 343.

¹⁵³ B. Ivković, *Uništenje Jevreja i pljačka njihove imovine u Banatu 1941—1944*, Tokovi revolucije, knjiga 1, Beograd 1967, str. 373.

¹⁵⁴ V. Glišić, *Teror i zločini nacističke Nemačke u Srbiji 1941—1944*, Beograd 1970, str. 81.

tanje Jevreja uz primenu najstrožih kazni za prekršioce te zabrane, kao i da su putevi koji vode iz Beograda u unutrašnjost Srbije bili pod stalnom nemačkom kontrolom, mogućnosti za masovan beg Jevreja iz Beograda nisu postojale. Bilo je dosta slučajeva da su Jevreji koji su uspeli da pobegnu iz Beograda bili pohvatani od nedićevske straže i četnika i predati Nemcima, koji su ih streljali;

na teritoriji Hrvatske i Slavonije došlo je do formiranja partizanskih odreda nešto kasnije, sem Sisačkog odreda, koji je formiran krajem juna 1941. Prvi lički odred formiran je krajem septembra, Kordunaški i Papučko-krndijski oktobra, a Banijski decembra 1941. godine.¹⁵⁵ Do tog vremena nekoliko hiljada Jevreja s te teritorije je odvedeno u logore smrti;

na teritoriji oko Sarajeva, gde se nalazio najveći broj Jevreja Bosne i Hercegovine, prvi odredi su formirani, i to: Kalinovački krajem septembra, Romanijski i odred »Zvijezda« oktobra 1941. g. Do tog vremena odvedeno je iz Sarajeva oko 4000 Jevreja u logore. Sem toga, u Sarajevu je bio uključen u sastav udarnih grupa veći broj jevrejskih omladinaca. S obzirom na direktivu PK KPJ da članovi udarnih grupa ne napuštaju Sarajevo, jer se predviđalo da će partizanske jedinice napasti Sarajevo, u kom slučaju bi udarne grupe sadejstvovala u napadu. Međutim, do predviđenog napada nije došlo, a u međuvremenu su ustaše pohvatale jevrejske omladince i odveli ih u logore.¹⁵⁶ Bez sumnje je i vraćanje izvesnog broja jevrejskih omladinaca iz Kalinovačkog odreda u Sarajevo, do kojeg je došlo pod uticajem četničkih elemenata koji su se uvukli u odred, dezorijentisalo ostale jevrejske omladince koji su nameravali krenuti u partizane.

Oni, i pored toga u oslobodilački front bio je uključen veći broj Jevreja, naročito jevrejske omladine, što potvrđuju brojne posleratne publikacije i sačuvana dokumentacija. Oni su bili uključeni u sastav udarnih grupa naročito u Subotici, Novom Sadu, Senti, Sarajevu i Beogradu.

U Subotici je početkom juna 1941. g. u sastavu udarnih grupa bilo preko 70 jevrejskih omladinaca i omladinki, koji su već bili članovi SKOJ-a, ili su u to vreme primljeni. Među organizatorima tih udarnih grupa istaknuto mesto su zauzimali dr Adolf Singer i Nikola Geršon. U udarnoj grupi koja je početkom avgusta 1941. g. izvršila prvu sabotažu, od 5 članova četvorica su bili Jevreji. Policija je uspela da ih pohvata, a preki sud je osudio Josipa Lihta (Licht), na smrt, a ostale na robiju. Liht je streljan 15. avgusta 1941. g. u Subotici.¹⁵⁹ Ta presuda nije pokolebala ostale članove udarnih grupa, koji su produžili s vršenjem sabotaža i diverzija. Međutim, septembra 1941. g. prilikom jedne provala, policija je uspela da pohvata 118 omladinaca članova udarnih grupa, među kojima je bilo oko 70 Jevreja. Preki sud je osudio na smrt vešanjem 9 Jevreja, a ostale na višegodišnju robiju. Preki sud je naveo u obrazloženju presude da su Jevreji tako strogo kažnjeni, jer je »utvrđeno da su oni deo svetske internacionalističko-cionističke zavere u službi boljševizma.« Jevreji koji su osu-

¹⁵⁵ Vojna enciklopedija, tom 6, Beograd 1964, str. 663.

¹⁵⁶ M. Fincl, Sećanja iz predratnog revolucionarnog perioda, Istorijski arhiv Beograda, fond »Memoarska grada«.

¹⁵⁹ M. Sekelj, Učešće subotičke jevrejske omladine u borbi protiv okupatora, Jevrejski almanah 1955—1956, str. 119 i 121.

đeni na robiju odvedeni su na prisilne radove u Ukrajinu i Mađarsku, kao i u Borski rudnik i na tim radovima je od njih 31 stradao. Među Jevrejima osuđenima na smrt bili su i sledeći zdravstveni radnici: dr Adolf Singer, kao i studenti medicine Gelert Perl i Aleksandar Fogl (Fogel), a na prisilnim radovima su stradali studenti medicine: Tibor Kaufman, Ladislav Krishaber i Ladislav Vilhajn (Wilheim), kao i Tibor Polak (Pollak), student veterine. Kao pripadnica NOP osuđena je na robiju i dr Jolanda Hajman, lekarka.¹⁶⁰

U Novom Sadu pred drugi svetski rat bilo je oko 10 Jevreja članova KPJ i veći broj skojevaca. U sastavu udarnih grupa bilo je oko 70 jevrejskih omladinaca i omladinki. Od članova KPJ zaduženi su bili za rad na organizovanju ustanka Oto Blam, Lili Bem, Đorđe Mikeš i Milan Kom. Blam je uhvaćen od žandarma i obešen 24. oktobra 1941. godine u Futogu, a Lili Bem je obešena 25. novembra 1941. g. u Novom Sadu. Ostali su poginuli prilikom vršenja određenih partijskih zadataka u borbi s žandarmima. Oktobra i novembra mađarska policija je uspela da pohvata 65 jevrejskih omladinaca, članova udarnih grupa koji su osuđeni na višegodišnju robiju, a od njih je 24 stradalo na prisilnim radovima.¹⁶¹

I u Senti u sastavu udarnih grupa bilo je više jevrejskih omladinaca, zahvaljujući uticaju dr Ištvana Gereaa, koji je bio jedan od najaktivnijih organizatora ustanka u tom mestu. Fašisti su otkrili njihov rad i preki sud je osudio dr Gereaa (lekar), Karolja Levia (stud. medicine), Deneša Levia (tehničar) i Ištvana Milera (tehničar) na smrt vešanjem, koje je izvršeno 11. novembra 1941. g. u Senti, a ostale na višegodišnju robiju.¹⁶²

Jedan od organizatora udarnih grupa u Somboru bio je dr Andrija Fišer (Fischer), a od jevrejskih omladinaca najaktivniji su bili: Tibor Šenbrun (Schönbrun), Olga Braun i Ladislav Bokor. Krajem avgusta 1941. godine mađarski fašisti su otkrili njihov rad i preki sud u Somboru osudio je na smrt vešanjem dr Nandora Popera, lekara iz Bezdana, zbog slanja sanitetskog materijala partizanima, kao i Šandora Glida (Glied), a 23 omladinca je osuđeno na robiju, od kojih je 7 stradalo na prisilnim radovima u Ukrajini.¹⁶³

I u Čakovcu je postojala veća grupa Jevreja članova KPJ ili SKOJ-a. Neke od njih su mađarski fašisti uspeli da otkriju i vojni sud u Pečuhu osudio ih je na višegodišnju robiju.¹⁶⁴

I pored mera koje su preduzeli Nemci protiv Jevreja u Beogradu, ipak je bio uključen u NOP izvestan broj Jevreja, prvenstveno omladinaca. Nemci su uspeli da pohvataju oko 20 jevrejskih omladinaca prilikom izvršavanja sabotaža i diverzija. Među uhapšenim i streljanim bila je Rašela-Šela Baruh, koja je izrađivala eksplozivna sredstva. Posebno treba istaći Olgu Alkalaj, člana MK KPJ u Beogradu, koja je bila zadužena organizacijom ustanka. Njen rad otkrio je Gestapo i posle strahovitog mučenja ugušena je u gasnoj komori marta 1942. g.

¹⁶⁰ M. Dubajlić, *Organizacija KPJ i SKOJ-a u Subotici 1941*, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967.

¹⁶¹ J. Mirmić, *Sistem prekog suđenja na mađarskoj okupacionoj teritoriji 1941*, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967.

¹⁶² J. Doboš, *Antifašistički pokret otpora u Senti 1941*, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967.

¹⁶³ M. Beljanski, *Hronika o narodnooslobodilačkom ratu u Somboru i okolini 1941—1945*, Sombor 1967.

¹⁶⁴ *Međumurje 1919—1959. g.*, Čakovec 1959.

Izneli smo nekoliko primera iz kojih se može očitito zaključiti da se Jevreji, naročito omladina, nisu držali pasivno prema zverstvima okupatora, već da su oni u velikom broju stupili u oslobodilački front. Tragedija je bila u tome što su Nemci i ustaše uspjeli da odmah na početku ustanka pohvataju najveći broj članova KPJ i SKOJ-a, koji su rukovodili jevrejskom omladinom. Njihova brza likvidacija dezorijentisala je ostalu jevrejsku omladinu, što je bio naročito slučaj u Bačkoj. Ostavši bez rukovodstva, veći deo jevrejske omladine se silom prilika pasivizirao. Do toga verovatno ne bi došlo, da su rukovodioci, koji su izbegli prvim hapšenjima, sklonjeni u ilegalnost, pa bi oni bili u mogućnosti da dalje djeluju unutar jevrejske omladine u cilju masovnijeg aktiviranja i kasnijeg uključivanja u NOV. Neiskustvo partijskih rukovodilaca u radu pod takvim uslovima dovelo je do mnogobrojnih provala i do brzog hvatanja članova udarnih grupa, i to tim više što nije bila u dovoljnoj meri zastupljena konspirativnost.

Izneli smo neke objektivne razloge koji su bili od presudnog značaja za broj uključenih Jevreja u NOR, odnosno u NOV. No, bilo je i subjektivnih slabosti, koje su se ogledale u izvesnim kolebanjima u pogledu blagovremenog uključivanja u NOV. Ta kolebanja su iskoristili Nemci i ustaše i organizovali brzo odvođenje Jevreja u logore smrti. Kolebanja su došla do punog izražaja kod Jevreja u Bačkoj i u Makedoniji. U vreme odvođenja Jevreja u logore smrti s tih teritorija postojali su brojni partizanski odredi u koje su se Jevreji mogli uključiti pre no što su odvedeni u logore.

Uključivanje zdravstvenih radnika Jevreja u NOR

Pomenuli smo da je CK KPJ uputio 1938. godine svojim članovima direktivu da se obučavaju u rukovanju oružjem, kao i da organizuju kurseve prve pomoći. Među organizatorima ilegalnih kurseva prve pomoći bio je i izvestan broj lekara Jevreja, članova KPJ. Navedeno je da je bio veći broj zdravstvenih radnika Jevreja uključenih u napredni pokret između dva svetska rata. Gotovo svi oni su se uključili u NOR već na početku ustanka. Najveći broj onih koji su bili uključeni u NOR na početku ustanka radio je po zadatku Partije na organizovanju ustanka, dok su oni koji su se kasnije uključili bili angažovani u radu sanitetske službe u sastavu NOV i pozadine. Iz tih razloga podelili smo zdravstvene radnike Jevreje u dve grupe: grupa koja je učestvovala u organizovanju ustanka, i grupa koja je bila uključena u partizanski sanitet.

Zdravstveni radnici — organizatori ustanka

Tu grupu čine prekaljeni revolucionari, predratni članovi KPJ, kao i članovi SKOJ-a. Mnogi od njih su bili osuđivani do rata od Suda za zaštitu države kao komunisti na robiju ili zatvor. S robije su izlazili još revolucionarniji, još borbeniji.

Veliki gubitak za narodnooslobodilačku borbu predstavlja hapšenje i likvidiranje velikog broja revolucionara neposredno po okupaciji Jugoslavije od strane

Nemaca i ustaša. Među njima je bio i znatan broj zdravstvenih radnika Jevreja. Među komunistima Jevrejima zdravstvenim radnicima, koje je uhapsila Mačkova građanska straža noću 30. na 31. mart 1941. godine i koje su ustaše pobili jula 1941. godine, bili su: dr Leo Kun, lekar, i Viktor Rozencvajg (Rosenzweig), student veterine. Međutim, mnogo veći broj je stradao u prvoj godini ustanka na zadacima dobijenim od Partije u vezi s organizovanjem ustanka, ili su bili osuđeni na višegodišnju robiju sa koje se mnogi nisu više vratili.

Pomenućemo najistaknutije zdravstvene radnike koji su bili angažovani na organizaciji ustanka.

LEKARI. Dr Franjo Berger, lekar u Novom Sadu. Član KPJ. U njegovom stanu su održavani sastanci PK KPJ za Vojvodinu u vezi s pripremama za ustanak. Mađarski fašisti su otkrili njegov rad, ali je on uspeo da pobegne u Mađarsku, gde je nastavio s ilegalnim radom;

dr Ruža Blau-Francetić, lekar u Bačkoj Topoli. Član KPJ. Po okupaciji Bačke od strane Mađara učestvovala je vrlo aktivno u oslobodilačkom frontu. Prilikom jedne provale uhapšena i osuđena od mađarskog prekog suda na smrt, ali je kazna preinačena u robiju;¹⁶⁵

dr Andrija Fišer (Fischer), lekar u Somboru. Član KPJ. Zadužen je bio od Partije za održavanje veze između partijskih organizacija u Somboru i PK KPJ za Vojvodinu. Aktivno učestvovao u organizovanju udarnih grupa. Njegov rad su otkrili mađarski fašisti i osudili ga na 6 godina robije. Odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao krajem 1943;¹⁶⁶

dr Dragutin Fišl (Fischl), lekar u Novom Sadu. Po zadatku Partije organizovao ilegalne kurseve prve pomoći, a kasnije stupio u NOV;

dr Ištvan Gere (Gerö), lekar u Senti. Član MK KPJ za Sentu. Organizator udarnih grupa, a i lično učestvovao u vršenju sabotaža i diverzija. Njegov rad su otkrili mađarski fašisti i preki sud ga je osudio na smrt. Obešen je u Senti 11. novembra 1941;¹⁶⁷

dr Jolanda Hajman (Heimann), lekar u Subotici. Po okupaciji Bačke aktivno se uključila u NOP, ali je ubrzo uhvaćena i osuđena na višegodišnju robiju;¹⁶⁸

dr Salamon-Moni Levi, član KPJ od 1922. g. Učestvovao u organizovanju ustanka na teritoriji zapadne Bosne, a kasnije je postavljen za političkog komesara 1. krajiškog partizanskog odreda;¹⁶⁹

dr Adolf Singer, lekar u Subotici. Član MK KPJ za Suboticu. Organizator udarnih grupa, i sam učestvovao u vršenju sabotaža i diverzija. Organizovao je ilegalne kurseve prve pomoći. Njegov rad su otkrili mađarski fašisti, pa ga je preki sud osudio na smrt. Obešen je u Subotici 18. novembra 1941;¹⁷⁰

dr Vladislav Švarc (Schwartz), lekar u Boljevcu. Član KPJ od 1932. g. Po zadatku Partije radio na organizovanju ustanka u boljevačkom kraju. Gestapo je otkrio njegov rad i odveo ga u logor.

¹⁶⁵ *Zene u Hrvatskoj u narodnooslobodilačkoj borbi*, knjiga 1, Zagreb 1955.

¹⁶⁶ M. Baljanski, *Hronika o narodnooslobodilačkom ratu u Somboru i okolini 1941—1945*, Sombor 1967.

¹⁶⁷ J. Mirnić, *Sistem prekog suđenja na mađarskoj okupacionoj teritoriji 1941*, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967.

¹⁶⁸ M. Dubajić, op. cit.

¹⁶⁹ D. Lukač, *Ustanak u Bosenskoj krajini*, Beograd 1967.

¹⁷⁰ J. Mirnić, op. cit.

¹⁷¹ A. Mirković, op. cit. s. 134.

FARMACEUTI. Mr. Rahela Albahari, apotekarski saradnik u Tuzli, član KPJ. Po dolasku ustaša na vlast aktivno učestvuje u NOP, ali je ubrzo odvedena u logor Loborgrad, a zatim u Aušvic, gde je ubijena;¹⁷¹

STUDENTI MEDICINE. Salamon Anaf-»Žika«, član KPJ. Pokrajinski Komitet KP Srbije uputio ga je u Požarevac za člana Vojne komisije pri OK KPJ za Požarevac radi organizovanja ustanka. Kasnije je bio komandir čete u Kosmajskom odred. Poginuo oktobra 1941. kod Venčana u borbi s Nemcima;¹⁷²

Ladislav Božor, student iz Sombora. Član SKOJ-a. Kao član udarne grupe uhvaćen pri vršenju sabotaže i osuđen od mađarskog prekog suda na 6 godina robije. Stradao je u Ukrajini 4. decembra 1943. g. na prisilnom radu;¹⁷³

Klara Feješ, student iz Velike Kikinde. Član KPJ. Po kapitulaciji Jugoslavije upućena od CK KPJ u Vojvodinu radi učestvovanja u organizovanju ustanka. Bila je neustrašiv borac i beskompromisni revolucionar. Poginula je 12. novembra 1943. g. kod Bačke Palanke u borbi s mađarskim žandarmima;¹⁷⁴

Hajnrh Fertig, student iz Sarajeva. Član KPJ. Po dolasku ustaša na vlast aktivno učestvuje u pripremama za ustanak, ali je ubrzo uhapšen, odveden u logor, gde je ubijen;

Aleksandar Fogl (Fogel), student iz Subotice. Član SKOJ-a. Kao jedan od organizatora udarnih grupa i aktivni učesnik u vršenju sabotaža osuđen je od prekog suda na smrt. Obešen u Subotici 1942;¹⁷⁵

Franjo Hercog (Herzog), student iz Vel. Bečkereka (Zrenjanin). Član KPJ. Učestvovao u organizovanju prvog partizanskog odreda u Banatu — Bečkerečkog partizanskog odreda, u kojem je bio politički komesar. Po rasformiranju odreda prebegao u Mađarsku, gde je produžio s ilegalnim radom;¹⁷⁶

Marta Husar, student iz Našica. Član SKOJ-a. Po okupaciji Bačke učestvovala je u organizovanju NOP u Novom Sadu. Njen rad je otkriven, pa je osuđena na 12 godina robije;¹⁷⁷

Tibor Kaufman, student iz Subotice. Član SKOJ-a. Kao član udarne grupe uhvaćen prilikom vršenja sabotaže i od prekog suda osuđen na robiju. Stradao je krajem 1943. g. u Ukrajini na prisilnom radu;¹⁷⁸

Lajoš Krishaber, student iz Subotice. Član SKOJ-a. Bio je član udarne grupe i kao takav uhapšen od mađarske policije. Preki sud ga je osudio na robiju. Odveden je na prisilni rad u Ukrajinu, gde je stradao krajem 1943;¹⁷⁹

Karolj Levi (Löwy), student iz Sente. Član MK KPJ za Sentu. Vrlo aktivno učestvovao u organizovanju ustanka, a u prvom redu u organizovanju udarnih grupa. Njegov rad je otkriven pa ga je preki sud osudio na smrt. Obešen je u Senti 11. novembra 1941;¹⁸⁰

Pavle Pap-»Šiljo«, student iz Perleza. Član CK KPJ. Po dolasku ustaša na vlast učestvovao je u Zagrebu u organizovanju udarnih grupa. Početkom avgusta

¹⁷² A. Vitorović, *Centralna Srbija*, Beograd. 1967.

¹⁷³ M. Beljanski, op. cit.

¹⁷⁴ Ljubica Šijački — S. Šijački, *Kikinda od 1941—1945.* g., Kikinda 1970. str. 7.

¹⁷⁵ J. Mirnić, op. cit.

¹⁷⁶ Š. Veg, *Pripreme za ustanak i partizanski odredi u Banatu 1941. g.*, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967, str. 32.

¹⁷⁷ J. Mirnić, op. cit., s. 88.

¹⁷⁸ J. Mirnić, op. cit.

¹⁷⁹ J. Mirnić, op. cit.

¹⁸⁰ J. Doboš, *Antifašistički pokret otpora u Senti 1941. g.*, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967, str. 234 i 244.

upućen je od CK KPJ u Split radi organizovanja partizanskih odreda. Za kratko vreme uspeo je da organizuje 7 odreda, pa je postavljen za političkog komesara tih odreda. U borbi s talijanskim fašistima bio je zarobljen 15. 8. 1941. i streljan u Skradinu. Posle rata proglašen je za Narodnog heroja.¹⁸¹ U referatu druga Tita, koji je održao na V kongresu KPJ, navodi se: »Pavle Pap, član CK KPJ, neumorni organizator partizanskih odreda, poginuo je u Dalmaciji herojskom smrću, u vreme kada je poveo u borbu partizanske odrede;«¹⁸²

Gelert Perl, student iz Subotice. Član KPJ. Vrlo aktivno je učestvovao u organizovanju udarnih grupa. Njegov rad je otkriven pa je od prekog suda osuđen na smrt. Obešen je u Subotici 18. novembra 1941;¹⁸³

Avram Sadikario, student iz Bitolja. Član KPJ. Po okupaciji Makedonije aktivno učestvuje u Bitolju na pripremama za ustanak. Po zadatku CK KP Makedonije otišao je u Sofiju radi povezivanja rada KP Makedonije i KP Bugarske;

Kornelija Sende-Popović, član KPJ. Učesnik u španskom građanskom ratu u redovima španske republikanske armije. Po povratku iz Španije radila po partijskim zadacima u Beogradu. Njen rad je otkrio Gestapo i streljao ju je na Banjici septembra 1941;¹⁸⁴

Āibor Šenbrun (Schönbrunn), student iz Sombora. Član SKOJ-a. Kao član udarne grupe uhvaćen je pri vršenju sabotaže i osuđen od prekog suda na 12 godina roblje. Odveden na prisilan rad u Ukrajinu, ali je uspeo pobeći na sovjetsku teritoriju decembra 1942. g. Sovjeti su ga internirali dok ne stignu podaci o njemu, ali je u međuvremenu umro;¹⁸⁵

Ladislav Vilhajm (Wilheim), student iz Subotice. Član SKOJ-a. Kao član udarne grupe je uhapšen i osuđen marta 1942. g. na robiju. Stradao je na prisilnom radu u Ukrajini krajem 1943. g.¹⁸⁶

STUDENTI VETERINE. Oto Blam, student iz Novog Sada. Član SKOJ-a. Po okupaciji Bačke upućen je od Partije u futoški srez radi organizovanja ustanka. Njegov rad je otkriven, pa je od prekog suda osuđen na smrt. Obešen u Futogu 27. oktobra 1941;¹⁸⁷

Samuel Lerer (Lehrer) — Voja Todorović, student iz Sarajeva. Član KPJ. Po povratku iz Španije, gde se borio u redovima španske republikanske armije, radio je na organizovanju ustanka u severozapadnoj Bosni. Bio je komandir prvog partizanskog odreda koji je formiran na toj teritoriji. Kasnije je bio komandant brigade i divizije. Proglašen je za Narodnog heroja Jugoslavije.¹⁸⁸

Josip-Pepo Polak, student iz Zagreba. Član KPJ. Po kapitulaciji Jugoslavije upućen je od Partije u Šibenik radi organizovanja partizanskog odreda. Formirao

¹⁸¹ B. Leontić *Split 1941. g.*, Beograd 1960.

¹⁸² *V kongres Komunističke partije Jugoslavije*, Beograd 1949, str. 76.

¹⁸³ M. Sekelj, *Učešće subotičke jevrejske omladine u borbi protiv okupatora*, Jevrejski almanah 1955—1956, str. 119 i 121.

¹⁸⁴ Istorijski arhiv grada Beograda, Memoarska građa, broj 295.

¹⁸⁵ M. Baljanski, op. cit.

¹⁸⁶ M. Sekelj, op. cit. str. 122.

¹⁸⁷ J. Romano, *Učešće veterinarskog kadra u organizovanju ustanka u Vojvodini*, Zbornik radova 19. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968, str. 194.

¹⁸⁸ *Veterinari, studenti veterine i vet. tehničari u NOB-u*, Savez veterinarskih društava FNRJ, Beograd 1961, str. 59.

je Šibenički odred i kao njegov komandir bio zarobljen od talijanskih fašista i streljan u Šibeniku 1942;¹⁸⁹

Tibor Polak (Pollak), student iz Subotice. Član SKOJ-a. Kao član udarne grupe bio je uhapšen i osuđen na robiju. Stradao je na prisilnom radu u Ukrajini krajem 1943;¹⁹⁰

DENTISTI. Đorđe Blajer, dentista u Skoplju. Član KPJ. Po okupaciji Makedonije učestvuje u Skoplju u organizovanju ustanka. Njegov rad su otkrili bugarski fašisti i osudili ga na doživotnu robiju. Po oslobođenju Makedonije, oktobra 1944. godine, bio je u redovima NOV;¹⁹¹

Iso Šosberger-Brdarić, dentista iz Valjeva. Član KPJ. Učestvovao u organizovanju ustanka u valjevskom kraju, a zatim kao borac u Valjevskom partizanskom odred.

Pored navedenih zdravstvenih radnika Jevreja, koji su učestvovali u organizovanju ustanka, odnosno u prvim borbenim akcijama, bio je i veći broj zdravstvenih radnika koji su se uključili u NOP već na početku ustanka i na određeni način pomagali razvoj i jačanje ustanka. Najvećim delom oni su bili otkriveni od okupatora i osuđeni na smrt ili višegodišnju robiju, a neki su odvedeni u koncentracione logore, gde su stradali. Pomenućemo neke koji su stradali kao učesnici u NOP:

lekari: dr Isak Alfandari iz Sarajeva, član KPJ; dr Klara First (Fürst) iz Beograda, član KPJ; dr Nandor Poper iz Bezdana;

studenti medicine: Judita Hajon iz Bijeljine, član KPJ; Estera Papo iz Višegrada, član SKOJ-a; Oto Vesel iz Beograda, član SKOJ-a;

dentisti: Eliezer Papo iz Sarajeva, član KPJ; Šil Andrija iz Aleksinca;

medicinske sestre: Tilda Levi iz Banja Luke.

Prema podacima koje smo uspeli prikupiti, 50 zdravstvenih radnika Jevreja je stupilo u NOP na početku ustanka. Od toga je bilo 33 muškaraca i 17 žena. Od navedenih 50 zdravstvenih radnika stradalo je već u prvim mesecima ustanka 38 (26 muškaraca i 12 žena), odnosno 72,0%. Uzrok tako velikom procentu postradalih leži u drakonskim merama koje je okupator preduzeo već na samom početku ustanka radi sprečavanja njegovog daljeg jačanja.

Zdravstveni radnici u sastavu partizanskog saniteta

Specifičnosti oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije, koje su se ogledale, prvenstveno, u načinu njegove organizacije i vođenja borbenih dejstava od strane partizanskih jedinica, zahtevale su primenu specifične organizacije i zdravstvene službe, kako u sastavu NOV tako i pozadine. Potpuno je razumljivo što je u okviru zdravstvene službe najpre došlo do formiranja sanitetske službe, dok je formiranje veterinarske službe usledilo u kasnijem periodu rata, kada su za to sazreli objektivni uslovi.

¹⁸⁹ B. Leontić, op. cit.

¹⁹⁰ M. Sekelj, op. cit. str. 120 i 122.

¹⁹¹ Podaci uzeti iz autobiografije Đorđa Blajera, u arhivi Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu.

Dr Frida Gutman, prvoborac, zaklana od četnika 1944. god.

Dr Viktor Kon-Kolin, prvoborac, obešen od ljotičevaca u Smederevu 5. 9. 1943.

Dr Miroslav Šlezinger, glavni epidemiolog u NOV, poginuo na Sutjesci početkom juna 1943.

Dr Izidor Perera-Matić, rukovodilac sanitetske službe u Dalmaciji, poginuo 14. 1. 1944.

Dr Albert Atias, rukovodilac sanitetske službe
u 16. vojvodanskoj diviziji, poginuo 1944. u
Hercegovini.

Mr pharm. Kornel-Kolja Bauer, poginuo krajem
maja 1943. u Crnoj Gori.

Dr Ivo Lev, ubijen od četnika 20. 4. 1944.

Moric Levi, student, prvoborac, jedan od prvih sanitetskih radnika u istočnoj Bosni. Umro od posledica smrzavanja marta 1943.

Rad partizanskog saniteta bio je, pored ostalog, u vrlo teškom položaju i stoga što su okupator i njegovi sateliti grubo kršili Ženevsku konvenciju o neprikosновенosti ranjenika i sanitetskog osoblja. Posebno obučanim jedinicama tragali su za skrivenim partizanskim ranjenicima i ubijali ih na najzverskije načine skupa sa sanitetskim osobljem koje ih je zbrinjavalo. S obzirom na to da u prvim godinama rata nije postojala sigurna pozadina za evakuaciju ranjenika i bolesnika, oni su ostajali u sastavu borbenih jedinica, što je kočilo njihovu pokretljivost i borbenost. Za narodnooslobodilačku vojsku je posebno karakteristično da se među borcima negovala ljubav prema ranjenim drugovima i u vezi s tim postavljao se kao prvenstveni zadatak izvlačenje ranjenika s vatrenih položaja i čuvanje do njihovog ozdravljenja, jer kao što je rekao rukovodilac sanitetske službe u ratu »sačuvati život ranjenika značilo je ne samo čuvanje žive sile, nego još i više, čuvanje i jačanje morala borbenih jedinica.«¹⁹² Ta ljubav prema ranjenicima negovala se i među sanitetskim osobljem, koje ni u najtežim situacijama nije napuštalo ranjenike, već su skupa s njima ginuli. Kao primer navodimo borbe na Sutjesci 1943. u toku 5. neprijateljske ofanzive, u kojoj je poginulo 30 lekara, farmaceuta, medicinara, kao i preko 200 bolničarki.¹⁹³

Nedostatak sanitetskog kadra, a u prvom redu lekara raznih stručnih profila, predstavljao je poseban problem za partizanski sanitet u toku celog rata. Poznato je da je i do rata bio mali broj lekara u Jugoslaviji, kao i da su okupator i njegovi kvislinzi pobili veliki broj lekara Jevreja i Srba već u prvoj godini okupacije (pomenuli smo da je stradalo u logorima oko 435 lekara Jevreja). Od preostalog broja lekara u NOR je stupio u prvoj godini rata mali broj, tako da se problem nedostatka lekara bio ispoljio u svoj oštrini. U ovom radu daćemo pregled broja zdravstvenih radnika Jevreja raznih stručnih profila učesnika u NOR.

LEKARI. Problem popune partizanskih jedinica lekarima pojavio se već od prvog dana rata i nije mogao biti potpuno rešen ni do kraja rata. Broj jedinica u sastavu NOV povećavao se mnogo brže no što je bio priliv lekara. Tako, na primer, u 1941. g. u sastavu NOV bilo je oko 90.000 boraca i samo 43 lekara, a u 1942. oko 150.000 boraca i samo 73 lekara.¹⁹⁴ Od 43 lekara u 1941. godini, 17 su bili Jevreji, a sem njih, u sastavu NOP bilo je još 12 lekara Jevreja. Od 73 lekara u 1942. g. 40 su bili Jevreji. Prema tome, procenat lekara Jevreja u sastavu NOV u 1941. iznosio je 41,8% a u 1942. 56,1%. Doista, u 1942. stupilo je u sastav NOV 33 lekara Jevreja, ali je 7 lekara bilo živih od 17 lekara, koji su stupili u NOV u 1941. godini. Od 33 novopridošla lekara u 1942. godini, 16 su pripadali grupi lekara angažovanih u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni. Od 33 lekara, koji su stupili u NOV u 1942. godini, stradalo je 18 u toku rata.

U toku 1943. godine došlo je do većeg priliva lekara Jevreja u sastav NOV. U prvoj polovini 1943. g. pristupilo je 21, a u drugoj polovini 85 lekara.

¹⁹² G. Nikoliš, *Ranjenici kao operativni i moralni faktor u četvrtoj i petoj neprijateljskoj ofanzivi*, *Acta historica medicinae, pharmaciae et veterinariae VIII*, 1968, br. 1—2, str. 205.

¹⁹³ G. Nikoliš, *op cit.*, str. 214.

¹⁹⁴ G. Nikoliš, *Razvoj sanitetske službe u našoj Armiji*, Beograd 1947. str. 11.

Ukupno 106 lekara od kojih su 33 bili iz sastava ekipe za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni, dok su ostali pristupili najvećim delom iz Splita, kao i iz logora sa Raba. Od navedenih 106 lekara poginulo je 15 u toku rata.

1944. godini u sastav NOV pristupilo je 103 lekara Jevreja, od kojih 13 iz ekipe za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni. Ostali su došli delom iz Italije, gde su se bili sklonili po okupaciji Jugoslavije, a delom iz koncentracionih logora s teritorije Mađarske. Sem toga, 10 lekara koji su dovedeni 1942. i 1943. godine iz Mađarske na prisilan rad u Borski rudnik stupilo je u NOV po njihovom oslobođenju od strane partizanskih jedinica. Oni su ostali u NOV do kraja rata.

Od januara do 9. maja 1945. godine u sastav NOV stupilo je 49 lekara, najvećim delom povratnika iz zarobljeničkih i koncentracionih logora.

U NOR je bilo 1941. godine 29 lekara (17 u NOV i 12 u NOP); 1942. godine 43 (40 u NOV i 3 u NOP); 1943. godine 128 (svi u NOV); 1944. godine 216 (svi u NOV); 1945. godine 265 lekara.

Ukupno je učestvovalo u NOR 323 lekara Jevreja od kojih 308 u sastavu NOV i 15 u sastavu NOP. Pomenuli smo da je bilo u Jugoslaviji pred drugi svetski rat oko 1150 lekara Jevreja, od kojih je 435 stradalo kao žrtve fašističkog terora, a oko 100 odvedeno u zarobljeničke i druge logore, pa su se vratili u Jugoslaviju po završetku rata. Od preostalih 615 lekara u NOR je bilo 323, odnosno oko 52,0%.

Od 323 lekara učesnika u NOR, 284 su bili muškarci, a 39 žene. Od njih je poginulo u ratu 52, odnosno 16,2% (39 muškaraca i 13 žena). Od poginulih je bilo s teritorije Srbije 10, Hrvatske i Slavonije 26, Bosne i Hercegovine 9, Bačke, Baranje i Međumurja 5 i Dalmacije 2.

Pregled broja lekara po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

	1941.		1942.		I—1943.		II—1943.		1944.		1945.		1941—45		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
NOV učest.	11 ^{a)}	6	26	7	20	1	74	11 ^{b)}	96 ^{c)}	7	48	1	275	33	308
NOV pogin.	5	5	14	4	5		10						34	9	43
NOP učest.	8	4	1	2									9	6	15
NOP pogin.	5	3		1									8	1	9
NOR učest.	19	10	27	9	20	1	74	11	96	7	48	1	284	39	323
NOR pogin.	10	8	14	5	5		10						39	13	52

a) Jedan lekar u Pokretu otpora u Francuskoj

b) Jedna lekarka u albanskim partizanskim jedinicama

c) Deset lekara iz Mađarske oslobođeni iz Borskog rudnika

Pregled broja lekara po specijalnostima

specijalnost	učestvovalo	poginulo
opšta praksa	156	26
stomatolozi	42	7
internisti	26	4
hirurzi	18	2
dermatovenerolozi	14	1
neuropsihijatri	11	3
pedijatri	10	2
ginekolozi	9	1
urolozi	7	1
otorinolaringolozi	7	
okulisti	6	
rendgenolozi	4	
epidemiolozi	2	2
bakteriolozi	4	1
ftiziolozii	3	
ortopedi	2	1
biohemičari	1	
kozmetičari	1	1
Svega	323	52

Od 29 lekara koji su stupili u NOR 1941. godine poginulo je 18, i to u: 1941. g. 6; 1942. g. 8; 1943. g. 2; 1944. g. 2;

od 36 lekara koji su stupili u NOR 1942. poginulo je 19, i to u: 1942. g. 4; 1943. g. 12; 1944. g. 3;

od 106 lekara koji su stupili u NOR 1943. godine, poginulo je 15, i to u: 1943. g. 4; 1944. g. 9; 1945. g. 2.

Najveći broj poginulih lekara bio je u 1943. godini, tj. u toku 4. i 5. neprijateljske ofanzive.

Uključivanjem lekara Jevreja u partizanski sanitet bio je umnogome ublažen problem nedostatka tog stručnog kadra. Oni su bili raspoređeni na raznim sanitetskim dužnostima u vojnom i pozadinskom sanitetu. Vrlo brzo su se prilagodili specifičnim uslovima rada u okvirima partizanskog načina ratovanja, primenjujući onaj način lečenja i ona sanitetska sredstva kojima se raspolagalo u datom momentu i koji su odgovarali taktici partizanskog ratovanja. U toku rata bili su premeštani s jedne na drugu dužnost zavisno od potreba u datom momentu. Lekare Jevreje nalazimo na svim sanitetskim dužnostima u sastavu NOV, a isto tako i u pozadinskom sanitetu. U sastavu NOV bili su na dužnosti referenta saniteta brigada, divizija, načelnika saniteta korpusa do zamenika načelnika saniteta pri Sanitetskom odeljenju VŠ, upravnika korpusnih i armijskih bolnica, šefova hirurških ekipa, epidemiologa, nastavnika sanitetskih škola itd.

Pomenućemo samo neke: zamenik načelnika saniteta NOV bio je dr Herbert Kraus; načelnici saniteta korpusa su bili dr Salamon-Moni Levi, dr Izidor Matić-Perera, dr Martin Kolb i dr.; glavni epidemiolog partizanskog saniteta bio je dr Miroslav Šlezinger; glavni hirurg dr Izidor Papo. Neki lekari su radili u po-

zadinskom sanitetu, kao na primer dr Stjepan Policer (Komitet narodnog zdravlja), dr Rudolf Binenfeld (upravnik Više sanitetske škole) i dr.

U mnogim posleratnim edicijama u kojima preživeli borci i rukovodioci iznose svoja sećanja iz narodnooslobodilačkog rata, pominju se i mnogi lekari Jevreji, koji su s ranjenicima delili svako dobro i zlo i često skupa s njima stradali. Imena lekara Jevreja, koji su stradali u NOR nalaze se uklesana na spomen-ploči u Vojnoj medicinskoj akademiji u Beogradu.

Naročito je mnogo pisano o dr Mariji Šlezinger kao lekaru i čoveku. Navešćemo jedan događaj pred samu njenu smrt. U toku neprijateljske ofanzive teški ranjenici su smešteni u zemunicu, a s njima je bila i dr Marija Šlezinger. U međuvremenu je teško obolela i na samrti tražila da je zakopaju pred ulazom u zemunicu, i na taj način je ulaz bio zamaskiran. Nemci, tragajući za ranjenicima došli su pred ulaz u zemunicu, ali naišavši na grob prekinuli su s daljim traganjem. Na tom mestu je podignuta posle rata spomen-ploča na kojoj piše: »Ovde je pokopana partizanska lekarka drugarica dr Marija Šlezinger. Pred smrt sama je odredila položaj groba da bi svojim kosturom sakrila ulaz u zemunicu. Otkopavši njen grob, neprijatelj je odustao od daljeg traganja. Mrtva partizanka zaštitila je žive drugove.«

Dostojno priznanje za učinjene usluge partizanskom sanitetu dato je i pok. Izidoru Pereri-Matiću. Posle rata novopodignuta vojna bolnica u Splitu nosi njegovo ime.

Svi lekari učesnici u NOR odlikovani su visokim ratnim vojnim odlikovanjima, a sledeći preživeli prvoborci su nosioci »Partizanske spomenice 1941. g.«: dr Jozef Hauptman-Mezić, dr Martin Kolb, dr Herbert Kraus, dr Oto Kraus, dr Salamon-Moni Levi, dr Izidor Papo i dr Roza Papo.

FARMACEUTI. U toku narodnooslobodilačkog rata postavila su se pred farmaceutsku službu dva teška problema: nedostatak stručnog kadra i nedostatak sanitetskog materijala i opreme kojim je trebalo snabdevati partizanski sanitet. I do drugog svetskog rata Jugoslavija je raspolagala relativno malim brojem farmaceuta. Svega ih je bilo oko 1700, ali je taj broj znatno smanjen već prvih meseci po kapitulaciji Jugoslavije, jer su ustaše i Nemci pobili znatan broj farmaceuta Jevreja i Srba.

Narodnooslobodilačka vojska sve do pred kraj rata nije raspolagala sanitetskim skladištima, pa su osnovni izvori sanitetskog materijala bili: plen od neprijatelja, tajni kanali preko kojih se prebacivao taj materijal s okupiranih teritorija, kao i vlastita izrada sanitetske opreme na terenu i lekova korišćenjem lekovitih trava i droga. Taj zadatak je pao u deo farmaceutskom kadru, koji je pored toga morao obavljati i sanitetske dužnosti (lečenje ranjenih i bolesnih partizana) zbog nedostatka lekara. Situacija u pogledu snabdevanja sanitetskim materijalom i opremom donekle se poboljšala krajem rata, kad su saveznici avionima počeli slati taj materijal.

Pomenuli smo da je bilo u Jugoslaviji pred drugi svetski rat oko 1700 farmaceuta, od kojih oko 350 Jevreja (20,6%). Od 350 farmaceuta Jevreja stradalo je kao žrtve fašističkog terora 134, a izvestan broj po kapitulaciji Jugoslavije odveden je u zarobljeničke logore. Od preostalog broja farmaceuta u NOR

je učestvovalo 71 (52 muškaraca i 18 žena) i to: u sastavu NOV 60 i u sastavu NOP 11. Od učesnika u sastavu NOV je poginulo 7, a u NOP takođe 7. Svega je stradalo 14 farmaceuta, odnosno 20,3% od ukupnog broja učesnika u NOR.

Pregled broja farmaceuta po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

	1941.		1942.		1943—I		1943—II		1944.		1945.		svega		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
NOV učest.	1		4	2	2		24	7	8	6	6		45	15	60
pogin.	1		2	2			2						5	2	7
NOP učest.	8	3											8	3	11
pogin.	5	2											5	2	7
NOR učest.	9	3	4	2	2		24	7	8	6	6		51	18	71
pogin.	6	2	2	2			2						10	4	14

U NOV je stupio 1941. godine samo jedan farmaceut Jevrejin. To je bio mr Nisim Almozlino iz Beograda, koji je imao 60 godina. On je bio najstariji farmaceut u NOV. Po izlasku na oslobođenu teritoriju formirao je partizansko sanitetsko skladište na teritoriji Užičke republike. Njegov rad su prekinuli četnici, koji su ga uhvatili oktobra 1941. godine kod Kablarsko-ovčarske klisure i zaklali. Pored njega, u sastav NOP je pristupilo još 11 farmaceuta na početku ustanka, od kojih je okupator uspeo 7 da pohvata i pobije. Oni su, i pored velike opasnosti da budu otkriveni, slali tajnim kanalima sanitetski materijal partizanskim jedinicama.

VETERINARI. Od oko 120 veterinara Jevreja, koliko ih je bilo pre početka drugog svetskog rata, 76 ih je stradalo od fašističkog terora. Od preostalog broja u NOV je stupilo 22 veterinara, od kojih su trojica poginula. Zbog nedostatka lekara, u prvim godinama rata veterinari su bili angažovani u radu sanitetske službe. Na sanitetskoj dužnosti su poginula 2 veterinara (Samuel Altarac i Moric Kamhi). U drugoj polovini 1943. g. formirana je u sastavu NOV i veterinarska služba. Neki od veterinara Jevreja su postavljeni na rukovodeće dužnosti u sastavu NOV: Dezider Herman (šef veterinarske službe 8. korpusa), dr Jaša Romano (šef veterinarske službe 5. korpusa), Jakov Kalderon (šef veterinarske službe 4. operativne zone), Albert Atlas (šef veter. službe 4. armije). Herman Dezider, veterinarski pukovnik jugoslovenske vojske, bio je najstariji veterinar u sastavu NOV. Izvestan broj veterinara je bio raspoređen u sastav pozadinske veterinarske službe na oslobođenim teritorijama: dr Žiga Bril, dr Josip Gostl, Ignac Bien, Ignac Laslo, Arnold Hofman, i dr. Najstariji veterinar u NOR bio je Bien — imao je preko 70 godina.

Pregled broja veterinara po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

	1941.		1942.		1943.		1944.		1945.		1941—1945.		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
učestvovalo	2		3		8		6	1	2		21	1	22
poginulo	1		1		1						3		3

Od preživelih veterinarara učesnika u NOR, dr Jaša Romano je nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.«

DENTISTI. Od oko 160 dentista Jevreja, koliko ih je bilo u Jugoslaviji pred drugi svetski rat, 103 su stradali kao žrtve fašističkog terora, a od preostalih 31 je učestvovao u NOR. Oni su bili angažovani delom na raznim vojnim i političkim dužnostima, a delom u sastavu partizanskog saniteta. Na vojnim i političkim dužnostima su bili: Đorđe Blajer, Julijana Rajter, Iso Šosberger-Brdarić i Drago Volner. Od 31 učesnika u NOR poginulo je 8, ili 22,6%.

Pregled broja dentista po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

	1941.		1942.		I—1943.		II—1943.		1944.		1945.		1941—1945.	Svega	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž			
NOV učest.	5		3	2	1		10	1	4	1	1		24	4	28
pogin.	2		1	1			1			1			4	2	6
NOP učest.	2	2											2	2	4
pogin.	2												1		2
NOR učest.	6	2	3	2	1		10	1	4	1	1		25	6	32
pogin.	4		1	1			1			1			6	2	8

Zahvaljujući tim dentistima, mnoge sanitetske ustanove imale su u svom sastavu zubne stanice ili ambulante.

Od preživelih dentista nosioci »Partizanske spomenice 1941. g.« su: Đorđe Blajer, Iso Šosberger-Brdarić i Drago Volner.

STUDENTI MEDICINE. U NOR je učestvovao veći broj studenata medicine Jevreja. Izvestan broj tih studenata učestvovao je u organizovanju ustanka, kao i u akcijama udarnih grupa. U tim akcijama je poginulo 17 studenata. U prvim partizanskim odredima bilo je 16 studenata Jevreja, od kojih je poginulo u toku rata 13. Najveći broj tih studenata na početku ustanka nije bio u sastavu partizanskog saniteta, već su učestvovali kao borci ili vojni i politički rukovodioci u sastavu partizanskih jedinica. Neki od njih su poginuli herojskom smrću. Pomenućemo neke od njih: Isak Alfandari-»Alfo« poginuo je kao puškomitraljezac; Salamon Anaf-»Žika« poginuo je kao komandir čete; Vladimir Majder-Kurt poginuo je kao član Glavnog štaba Hrvatske; Pavle Pap-»Šiljo« poginuo je kao politički komesar grupe dalmatinskih partizanskih odreda (proglašen za Narodnog heroja) itd.

Značajnu ulogu u organizovanju saniteta na početku ustanka odigrali su neki studenti medicine: Markus Abinun je organizovao prvu partizansku bolnicu u Okruglici (Bosna); Moric Levi prvu bolnicu u Strigovu;¹⁹⁵ Cila Albahari prvu bolnicu u Žumberku¹⁹⁶ itd. U toku rata studenti medicine su zamenjivali lekare i bili raspoređeni na dužnosti referenata saniteta bataljona i brigada, ili pomoćnika upravnika bolnica.

Od 103 studenata medicine u NOR poginulo je 36, ili 34,9%. Na sanitetskim dužnostima je poginulo 8, dok su ostali poginuli kao borci, vojni i politički rukovodioci, ili kao učesnici u pokretu otpora.

¹⁹⁵ Draginja Baruh, Moric Levi — borec i ljekar iz narodnooslobodilačkog rata, Vojnosanitetski pregled 11, 1969.

¹⁹⁶ Žene u Hrvatskoj u narodnooslobodilačkoj borbi, Zagreb 1955.

Pregled broja studenata medicine po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

		1941.		1942.		I—1943.		II—1943.		1944.		1945.		1941—1945.		Svega
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
NOV	učest.	14	2	4	1	5	—	20	10	19	6	3	1	65	20	85
	pogin.	12	1					3	3					15	4	19
NOP	učest.	12	7											12	7	19
	pogin.	11	6											11	6	17
NOR	učest.	26	9	4	1	5	—	20	10	19	6	3	1	76	27	104
	pogin.	23	7					3	3					26	10	36

Od 35 studenata medicine, koji su stupili u NOR 1941. godine, rat je preživelo 7 studenata od kojih su nosioci »Partizanske spomenice 1941. g.«: Cila Albahari i Maksim Štern-Šternić.

STUDENTI FARMACIJE. U nekim statističkim podacima se navodi da je pred drugi svetski rat bilo samo 19 studenata farmacije Jevreja.¹⁹⁷ Taj podatak je netačan, jer smo utvrdili da ih je bilo preko 50, od kojih su 13 stradali kao žrtve fašističkog terora, 26 su učestvovali u NOR, a 15 su se sklonili u neke susedne zemlje po kapitulaciji Jugoslavije.

Od 26 učesnika u NOR poginula su 4 (1 muškarac i 3 žene) i svi su bili u sastavu NOV.

Pregled broja studenata farmacije po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

		1941.		1942.		I—1943.		II—1943.		1944.		1945.		1941—1945.		Svega
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
NOV	učest.	—	1	—	2	1	—	10	4	5	3	—	—	16	10	26
	pogin.				1			1	1	1				1	3	4

Studenti farmacije su bili raspoređeni na dužnostima referenata za apotekarstvo brigada i divizija ili u sanitetskim skladištima. Prvi priručnik za trupnu apotekarsku službu napisao je student Majer Musafija (»Priručnik za divizijskog apotekara«).

Jedini student farmacije koji je stupio u NOV 1941. g. je Rea Almozlino i ona je nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.«. Ona je i jedini preživeli član porodice Almozlino: otac (mr Nisim), mati i dva brata su stradali u sastavu NOV.

STUDENTI VETERINE. Od oko 30 studenata veterine, koliko ih je bilo pred drugi svetski rat, 14 su stradali kao žrtve fašističkog terora, a 10 su učestvovali u NOR. Od navedenih 10 studenata samo su 3 bili na veterinarskim dužnostima, dok su ostali učestvovali u organizovanju ustanka ili su bili na vojnim dužnostima u sastavu NOV. U organizovanju ustanka učestvovali su: Oto Blam, Tibor Polak i Ladislav Vilhajm. Svi su oni pobijeni od okupatora. Na vojnim dužnostima su bili:

¹⁹⁷ E. Mosbacher, *Jugoslovenski Jevreji u svetlosti statistike*, Jevrejski narodni kalendar 5570. g. (1940—1941. g.).

Samuel Lerer — Voja Todorović, španski borac i komandant brigade i divizije u NOV. Nosilac je ordena Narodnog heroja Jugoslavije i »Partizanske spomenice 1941. g.«;

Josip-Pepo Polak, koji je poginuo kao komandir Šibeničkog partizanskog odreda;

Fedor Satler, koji je poginuo na dužnosti obaveštajnog oficira.

Pregled broja studenata veterine po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

		1941.		1942.		I—1943.		II—1943.		1944.		1945.		1941—45.	
		m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
NOV	učest.	3						2				2		7	
	pogin.	2												2	
NOP	učest.	3												3	
	pogin.	3												3	
NOR	učest.	6						2				2		10	
	pogin.	5												5	

MEDICINSKE SESTRE. Do drugog svetskog rata broj medicinskih sestara bio je vrlo mali. Kao žrtve fašističkog terora stradalo je 10, a u NOR je učestvovalo 19 medicinskih sestara. Sem toga, jedna je učestvovala u Pokretu otpora u Francuskoj, a jedna u Pokretu otpora u Belgiji. U najvećem broju slučajeva to su bile priučene medicinske sestre.

Pregled broja medicinskih sestara po godinama stupanja u borbu

		1941.	1942.	I—1943.	II—1943.	1944.	1945.	1941—1945.	Svega
		NOV	učest.		3	2	8	3	
	pogin.		1					1	1
NOP	učest.	1						1	1
	pogin.	1						1	1
Pokret otpora u Belgiji	učest.	1						1	1
	pogin.								—
Pokret otpora u Francuskoj	učest.		1					1	1
	pogin.								—
Svega	učest.	2	4	2	8	3		19	19
	pogin.	1	1					2	2

Josip Almozlino, student, prvoborac, poginuo
3. 8. 1942.

Brajković Edgard, student, prvoborac, poginuo
1942.

Natko Nik, učenik, poginuo kao bolničar
25. 5. 1944. prilikom neprijateljskog desanta
na Drvar

ŠLEZINGER DR. MARIJA

1895. - 1943.

ZA VRIJEME 4 NEPRIJATELJSKE
OFENZIVE OVDJE JE SAHRANJENA
PARTIZANSKA LIJEČNICA MARIJA
ŠLEZINGER

MRTVA PARTIZANKA GROBOM JE
MASKIRALA I ŠTITILA RANJENE
DRUGOVE

Spomen-ploča
na grobu
dr. Marije Šlezinger

Vladimir Nazor s bolničarkom Sidom Montilija

Dr. Salamon-Moni
Levi, prvoborac, šef
sanitet 3. korpusa
u ratu

Dr. Milan Vajs,
partizanski lekar,
ukazuje lekarsku
pomoć detetu u
izbealištvu

APOTEKARSKI POMOĆNICI. Nedostatak farmaceutskog kadra u sastavu NOV rešavan je putem kurseva za osposobljavanje apotekarskih pomoćnika. Te kurseve je završilo u ratu 22 jevrejska omladinca i omladinki. Oni su po završetku kursa raspoređeni na dužnosti referenata za apotekarstvo u brigadama i ambulanta.

Pregled broja apotekarskih pomoćnika po godinama stupanja u narodnooslobodilačku vojsku

	1941.		1942.		I—1943.		II—1943.		1944.		1945.		1941—1945.		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
NOV učest.	1		2	1	1		6	10	1	3			8	15	23
NOV pogin.								1						1	1

Od preživelih apotekarskih pomoćnika osposobljenih u ratu Eliezer Katan je nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« Izvestan broj tih apotekarskih pomoćnika završio je posle rata farmaceutske studije.

BOLNIČARI. Profesionalnih bolničara bilo je do drugog svetskog rata među Jevrejima vrlo malo i oni su gotovo svi stradali kao žrtve fašističkog terora. U toku rata organizovan je velik broj kurseva raznih profila (niži, srednji i viši sanitetski kurs, epidemiološki kurs i dr.) za osposobljavanje nižeg i srednjeg sanitetskog kadra za potrebe NOV i pozadine. Među učesnicima tih kurseva nalazimo i velik broj jevrejskih omladinki i omladinaca, koji su po završetku odgovarajućih kurseva raspoređeni za četne, bataljonske i brigadne bolničare, kao i za referente saniteta bataljona i brigada, a neki su radili u partizanskim bolnicama.

Dužnost bolničarskog kadra bila je u uslovima partizanskog rata vrlo teška i ona je zahtevala ne samo ogromne fizičke napore nego i izlaganje sopstvenog života pri izvlačenju ranjenika sa vatrenih položaja. Bolničarke nisu samo zbrinjavale ranjenike, već su morale često da ih s puškom u ruci brane prilikom neprijateljskog napada na bolnice. Svoja oskudna stručna znanja dopunjavale su velikom ljubavlju i požrtvovanjem pri zbrinjavanju ranjenika i bolesnika i često su se i same zarazile negujući bolesnike od pegavog ili trbušnog tifusa. Mnoge bolničarke Jevrejke ostale su u sećanju preživelih partizana. Pomenićemo samo neke od njih:¹⁹⁸

Brankica Daniti, koju su ranjenici od milošte zvali »Majkica«, hrabro je poginula 1944. godine braneći puškom u ruci ranjenike u bolnici u Trnavi prilikom napada četnika na bolnicu;

Frida Bihler-Levi — »Dunja«, koja je stupila u sastav NOV na početku ustanka. Pokazala je izvanredne organizacione sposobnosti, pa je dobila čin majora kao referent saniteta za Srem. Poginula je 1944. g. u borbi s Nemcima;

Jelka Švabenic, koja je junački poginula 1942. godine kod Šekovića (Istočna Bosna) braneći ranjenike prilikom četničkog napada na bolnicu.

U toku rata poginulo je 78 bolničarki i bolničara i o mnogima od njih moglo bi se opširno pisati. Međutim, i među preživelim bolničarkama bilo je

¹⁹⁸ Bolničarke i bolničari poginuli u NOR 1941—1945. g., Sanitetski tehničar 5, 1961. g.

vrlo zaslužnih za partizanski sanitet. Pomenućemo samo Haniku Altarac-»Vuja«, koja je formirala prvu partizansku ambulantu na Romaniji 1941. godine.

Grešili bi ako ne bismo pomenuli još tri bolničarke — dve najstarije i jednu najmlađu bolničarku u sastavu NOV. To su:

Tereza Almozliño, starica od preko 60 godina, koja je pošla u borbu na početku ustanka skupa s mužem, dva sina i kćerkom. Svi su poginuli u borbi sem kćerke. Tereza Almozliño je poginula krajem maja 1943. g. na Sutjesci u toku neprijateljske ofanzive, kao bolničarka u Centralnoj bolnici VŠ;

Liza Benvenisti, starica od preko 60 godina, koja je pošla u partizane na početku ustanka skupa s mužem, dva sina i kćerkom. Svi su poginuli u borbi. Liza je umrla od pegavog tifusa početkom juna 1943. g. na Sutjesci kao bolničarka u Centralnoj bolnici VŠ;

Jelica Anaf, kći Fride Bihler-Levi, koja je imala samo 11 godina kada je na početku ustanka stupila u redove partizana. Poginula je 1944. skupa s majkom u Sremu u borbi s Nemcima.

I u talijanskim logorima, a naročito u logoru na Rabu, u kojima su bili internirani Jevreji, vršena je obuka jevrejskih omladinaca i omladinki u ukazivanju prve pomoći, odnosno osposobljavani su za bolničare za potrebe partizanskog saniteta. Po kapitalucaji Italije iz tih logora izišao je velik broj bolničarki i bolničara, koji su stupili u partizanske jedinice. Po oslobodenju logora na Rabu oni su bili raspoređeni u sastav Jevrejskog rapskog bataljona, a kasnije u jedinice 7. banijske divizije, 35 bolničarki stupilo je u 4 slovenačka bataljona Rabske brigade, a ostali u jedinice 6. i 35. ličke divizije, kao i u razne druge sanitetske ustanove. Od 35 bolničarki koje su bile raspoređene u sastav navedena 4 slovenačka bataljona, poginule su 3 na teritoriji Slovenije.¹⁹⁷

Pregled broja bolničarki i bolničara po godinama stupanja u narodnooslobodilački rat

	1941.		1942.		I—1943.		II—1943.		1944.		1945.		1941—1945.		Svega
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
NOV učest.	4	50	9	34	5	32	26	234	14	34	1	1	59	384	443
NOV pogin.	2	36	1	11		5	2	18		3			5	74	79

Od 443 bolničarki i bolničara u sastavu NOV poginulo je 79 (17,8%). Najveći procenat gubitaka bio je kod bolničarki i bolničara koji su stupili u NOV u 1941. i 1942. godini. Od 97 poginulo je 51 (52,6%). Visoki procenat poginulih u prve dve godine rata očito govori o vrlo teškim uslovima pod kojima je radio taj stručni kadar.

Od preživelih bolničarki i bolničara, koji su stupili u NOV na početku ustanka, nosioci »Partizanske spomenice 1941. g.« su: Rahela Albahari, Hanika-Vuja Altarac, Matilda Altarac, Olivera Gutman, Danica Kabiljo, Tilda Lerer-Todorović, Donka Papo-Baković, Renika Papo, Jozefina Pilinger, Rudi Rajh, Ruta D. Salom i Zlata D. Salom.

¹⁹⁷ Plamene Izjave Anice Romano, Davida Kabilja-»Deča«, Edite Lederer — u JIM, Beograd.

Posle rata izvestan broj bolničarki i bolničara, upisao se na medicinske studije i danas su svršeni lekari.

VETERINARSKI BOLNIČARI. Do drugog svetskog rata nije bilo u Jugoslaviji veterinarskih bolničara Jevreja. U toku rata osposobljena su za taj poziv dvojica, od kojih je 1 poginuo 1944. godine.

Broj zdravstvenih radnika učesnika u narodnooslobodilačkom ratu 1941. godine

		NOV			NOP			NOR		
		m	ž	svoga	m	ž	svoga	m	ž	svoga
Lekari	učestvovalo	11a)	6	17	8	4	12	19	10	29
	poginulo	5	5	10	5	3	8	10	8	18
Farmaceuti	učestvovalo	1		1	8	3	11	9	3	12
	poginulo	1		1	5	2	7	6	2	8
Veterinari	učestvovalo	2		2				2		2
	poginulo	1		1				1		1
Dentisti	učestvovalo	5		5	2	2b)	4	7	2	9
	poginulo	2		2	2		2	4		4
Studenti medicīne	učestvovalo	14	2	16	12	7	19	26	9	35
	poginulo	12	1	13	11	6	17	23	7	30
Studenti farmacije	učestvovalo		1	1					1	1
	poginulo									
Studenti veterīne	učestvovalo	3		3	3		3	6		6
	poginulo	2		2	3		3	5		5
Medicinske sestre	učestvovalo		1c)	1		1	1		2	2
	poginulo					1	1		1	1
Aptekarski pomoćnici	učestvovalo	1		1				1		1
	poginulo									
Sanitetski boličari	učestvovalo	4	50	54				4	50	54
	poginulo	2	36	38				2	36	38
Veterinarski boličari	učestvovalo									
	poginulo									
Svega	učestvovalo	41	60	101	33	17	50	74	77	151
	poginulo	25	42	67	26	12	38	51	54	105

a) Jedan lekar u Pokretu otpora u Francuskoj

b) Jedna dentistkinja u Pokretu otpora u Mađarskoj

c) Jedna medicinska sestra u Pokretu otpora u Belgiji

*Broj zdravstvenih radnika u narodnooslobodilačkom ratu 1942. godine
(novopridošli)*

		NOV			NOP			NOR		
		m	ž	svoga	m	ž	svoga	m	ž	svoga
Lekari	učestvovalo	26	7	33	1	2	3	27	9	36
	poginulo	14	4	18		1	1	14	5	19
Farmaceuti	učestvovalo	4	2	6				4	2	6
	poginulo	2	2	4				2	2	4
Veterinari	učestvovalo	3		3				3		3
	poginulo	1		1				1		1
Dentisti	učestvovalo	3	2	5				3	2	5
	poginulo	1	1	2				1	1	2
Studenti medicîne	učestvovalo	4	1	5				4	1	5
	poginulo									
Studenti farmacije	učestvovalo		2	2					2	2
	poginulo		1	1					1	1
Studenti veterîne	učestvovalo poginulo									
Medicinske sestre	učestvovalo		4	4					4a)	4
	poginulo		1	1					1	1
Apotekarski boničari	učestvovalo		2	2					2	2
	poginulo									
Sanitetski bolničari	učestvovalo	9	34	43				9	34	43
	poginulo	1	12	13				1	12	13
Veterinarski boničari	učestvovalo poginulo									
Svega	učestvovalo	49	54	103	1	2	3	50	56	106
	poginulo	19	21	40		1	1	19	22	41

a) Jedna medicinska sestra u Pokretu otpora u Francuskoj

*Broj zdravstvenih radnika u narodnooslobodilačkom ratu 1943. godine
(novopridošli)*

		NOV			NOP			NOR		
		m	ž	svega	m	ž	svega	m	ž	svega
Lekari	učestvovalo	94	12a)	106				94	12	106
	poginulo	15		15				15		15
Farmaceuti	učestvovalo	26	7	33				26	7	33
	poginulo	2		2				2		2
Veterinari	učestvovalo	8		8				8		8
	poginulo	1		1				1		1
Dentisti	učestvovalo	11	1	12				11	1	12
	poginulo	1		1				1		1
Studenti medicne	učestvovalo	25	10	35				25	10	35
	poginulo	3	3	6				3	3	6
Studenti farmacije	učestvovalo	11	4	15				11	4	15
	poginulo	1	1	2				1	1	2
Studenti veterine	učestvovalo	2		2				2		2
	poginulo									
Medicinske sestre	učestvovalo		10	10					10	10
	poginulo									
Apotekarski pomoćnici	učestvovalo	6	10	16				6	10	16
	poginulo		1	1					1	1
Sanitetski bolničari	učestvovalo	31b)	266	297				31	266	297
	poginulo	2	23	25				2	23	25
Veterinarski bolničari	učestvovalo	1		1				1		1
	poginulo	1		1				1		1
Svega	učestvovalo	215	320	535				215	320	535
	poginulo	26	29	55				26	29	55

a) Jedna lekarka u albanskim partizanskim jedinicama
b) Jedan bolničar u albanskim partizanskim jedinicama

*Broj zdravstvenih radnika u narodnooslobodilačkom ratu 1944. godine
(novopridošli)*

		NOV			NOP			NOR		
		m	ž	svoga	m	ž	svoga	m	ž	svoga
Lekari	učestvovalo poginulo	96a)	7	103				96	7	103
Farmacenti	učestvovalo poginulo	8	6	14				8	6	14
Veterinari	učestvovalo poginulo	6	1	7				6	1	7
Dentisti	učestvovalo poginulo	4	1 1	5 1				4	1 1	5 1
Studenti medicinske	učestvovalo poginulo	19	6	25				19	6	25
Studenti farmacije	učestvovalo poginulo	5	3 1	8 1				5	3 1	8 1
Studenti veterine	učestvovalo poginulo									
Medicinske sestre	učestvovalo poginulo		3	3					3	3
Apotekarski pomoćnici	učestvovalo poginulo	1	3	4				1	3	4
Sanitetski bolničari	učestvovalo poginulo	14	32 3	46 3				14	32 3	46 3
Veterinarski bolničari	učestvovalo poginulo	1		1				1		1
Svega	učestvovalo poginulo	154	62 5	216 5				154	62 5	216 5

a) Deset lekara iz Mađarske na prijalnom radu u Borskom rudniku stupili 1944. u NOV;
Jedan lekar iz Jugoslavije u sastavu Crvene armije

*Broj zdravstvenih radnika u narodnooslobodilačkom ratu 1945. godine
(novopridošli)*

		NOV			NOP			NOR		
		m	ž	svoga	m	ž	svoga	m	ž	svoga
Lekari	učestvovalo poginulo	48	1	49				48	1	49
Farmaceuti	učestvovalo poginulo	6		6				6		6
Veterinari	učestvovalo poginulo	2		2				2		2
Dentisti	učestvovalo poginulo	1		1				1		1
Studenti medicinske	učestvovalo poginulo	3	1	4				3	1	4
Studenti farmacije	učestvovalo poginulo									
Studenti veterinske	učestvovalo poginulo	2		2				2		2
Medicinske sestre	učestvovalo poginulo									
Apotekarski pomoćnici	učestvovalo poginulo									
Sanitetski bolničari	učestvovalo poginulo	1	1	2				1	1	2
Veterinarski bolničari	učestvovalo poginulo									
Svega	učestvovalo poginulo	63	3	66				63	3	66

*Zbirni pregled zdravstvenih radnika učesnika u narodnooslobodilačkom ratu
1941 — 1945.*

		NOV			NOP			NOR		
		m	ž	svoga	m	ž	svoga	m	ž	svoga
Lekari	učestvovalo	275	33	308	9	6	15	284	39	323
	poginulo	34	9	43	5	4	9	39	13	52
Farmaceuti	učestvovalo	45	15	60	8	3	11	53	18	71
	poginulo	5	2	7	5	2	7	10	4	14
Veterinari	učestvovalo	21	1	22				21	1	22
	poginulo	3		3				3		3
Dentisti	učestvovalo	24	4	28	2	2	4	26	6	32
	poginulo	4	2	6	2		2	6	2	8
Studenti medicine	učestvovalo	65	20	85	12	7	19	77	27	104
	poginulo	15	4	19	11	6	17	26	10	36
Studenti farmacije	učestvovalo	16	10	26				16	10	26
	poginulo	1	3	4				1	3	4
Studenti veterine	učestvovalo	7		7	3		3	10		10
	poginulo	2		2	3		3	5		5
Medicinske sestre	učestvovalo		18	18		1	1		19	19
	poginulo		1	1		1	1		2	2
Apotekarski pomoćnici	učestvovalo	8	15	23				8	15	23
	poginulo		1	1					1	1
Sanitetski bolničari	učestvovalo	59	384	443				59	384	443
	poginulo	5	74	79				5	74	79
Veterinarski bolničari	učestvovalo	2		2				2		2
	poginulo	1		1				1		1
Svega	učestvovalo	522	500	1022	34	19	53	556	519	1075
	poginulo	70	97	167	27	11	38	97	108	205

Samuel Lerer (Voja
Todorović), student
prvoborac, narodni heroj,
komandant divizije u ratu

Dr Roza Papo, prvoborac,
prva žena general u JNA

Dr Izidor Papo, prvoborac,
glavni hirurg u NOV

Maketa vojne bolnice u Splitu koja nosi naziv
»Dr Izidor Perera-Matić«.

OPŠTI OSVRT NA UČEŠĆE JEVREJA ZDRAVSTVENIH RADNIKA U NOR

Na osnovu napred iznetih podataka o učešću Jevreja zdravstvenih radnika u narodnooslobodilačkom ratu, mogu se izvući sledeći zaključci:

1. U NOR je učestvovao znatan broj Jevreja zdravstvenih radnika i pored toga što su okupator i njegovi pomagači pogubili u raznim logorima oko 1000 tih radnika. Procenat uključenih zdravstvenih radnika u odnosu na njihov broj do drugog svetskog rata iznosi: 27,8% lekara; 19,1% farmaceuta; 15,0% veterinarara; 19,4% dentista; 44,8% studenata medicine; 52,5% studenata farmacije; 33,3% studenata veterine. Međutim, navedeni procenti ne daju pravu sliku o stvarnom broju učesnika u NOR, jer nije odbijen broj zdravstvenih radnika koji su stradali kao žrtve fašističkog terora. Po odbitku tog broja, procenat uključenih u NOR iznosi: 43,5% lekara; 31,3% farmaceuta; 40,7% veterinarara; 54,3% dentista; 63,7% studenata medicine; 77,7% studenata farmacije; 66,6% studenata veterine.

2. U NOR je poginulo 205 zdravstvenih radnika od 1075 koliko je bilo uključeno u NOR, odnosno oko 19,1%. U sastavu NOV je poginulo 167, a u sastavu NOP 38 lica. Broj i procenat poginulih je iznosio, u: 1941. g. 105 (51,0%); 1942. g. 41 (20,0%); 1943. g. 55 (26,9%); 1944. g. 5 (2,2%).

3. Procenat poginulih zdravstvenih radnika po stručnim profilima, u odnosu na ukupan broj stradalih, iznosi: 25,7% lekara; 7,8% farmaceuta; 1,47% veterinarara; 3,46% dentista; 17,3% studenata medicine; 1,98% studenata farmacije; 2,47% studenata veterine; 1,0% medicinskih sestara; 0,5% apotekarskih pomoćnika; 38,6% sanitetskih bolničara; 0,5% veterinarskih bolničara.

4. Od 1075 zdravstvenih radnika u sastavu NOR, rat je preživelo 870 lica (80,9%). Oni bi, bez sumnje, najvećim delom stradali kao žrtve fašističkog terora da se nisu blagovremeno uključili u NOR.

5. U toku drugog svetskog rata stradalo je oko 1137 zdravstvenih radnika Jevreja u Jugoslaviji- od kojih 932 kao žrtve fašističkog terora, dok su 205 poginula u NOR. Broj stradalih i poginulih zdravstvenih radnika po stručnim profilima vidi se iz sledećeg pregleda:

Profesija	Broj u 1941. g.	Broj stradalih kao žrtve fašizma	Broj poginulih u NOR	Svega	u %
Lekari	1150	435	52	487	42,3
Farmaceuti	350	135	14	149	42,0
Veterinari	120	76	3	79	65,83
Dentisti	160	103	8	111	68,7
Studenti medicine	250	90	36	126	50,0
Studenti farmacije	54	13	4	17	31,4
Studenti veterine	30	14	5	19	63,3
Medicinske sestre	19	14	2	16	73,6
Apotekarski pomoćnici	17	17	1*	18	
Sanitetski bolničari	29	29	79*	108	
Veterinarski bolničari	—	—	1*	1	
Primalje	?	6	—	4	
	Svega:	932	205	1137	

* Osposobljeno u sastavu NOV

Iz prednjeg pregleda se vidi da je drugi svetski rat preživelo: oko 663 lekara (269 u sastavu NOV); oko 200 farmaceuta (56 u sastavu NOV); oko 40 veterinarara (19 u sastavu NOV); oko 50 dentista (24 u sastavu NOV); oko 126 studenata medicine (67 u sastavu NOV); oko 37 studenata farmacije (22 u sastavu NOV); oko 11 studenata veterine (5 u sastavu NOV). Ukupno je od navedenih stručnih profila preživelo drugi svetski rat 1127 lica, od kojih 461 u sastavu NOV. Ostala preživela lica koja nisu učestvovala u NOR spasena su delom blagovremenim sklanjanjem u neke susedne zemlje, delom što su bila u mešovitim brakovima, a jedan manji broj vratio se iz internacije iz raznih koncentracionih i zarobljeničkih logora.

6. Procenat stradalih i poginulih zdravstvenih radnika po pokrajinama je sledeći: Hrvatska i Slavonija 31,35%; Bačka, Baranja i Medumurje 24,2%; Srbija 22,2%; Banat 8,65% Bosna i Hercegovina 8,65% Makedonija 3,87%, itd.

Jevreji zdravstveni radnici Jugoslavije dali su značajan doprinos u NOR. Manji broj tih radnika bio je na raznim komandnim i političkim dužnostima u sastavu NOV, dok je najveći broj bio u sastavu partizanskog saniteta. Njihovim uključivanjem u partizanski sanitet bio je u znatnom stepenu ublažen problem nedostatka tog stručnog kadra.

Od preživelih zdravstvenih radnika 29 su nosioci »Partizanske spomenice 1941. g.«, a Samuel Lerer (Voja Todorović) je nosilac Ordena narodnog heroja Jugoslavije.

U mnogim posleratnim publikacijama pominju se imena većeg broja zdravstvenih radnika Jevreja, lekara i bolničarki u vezi s njihovim požrtvovanim radom oko lečenja ranjenih i bolesnih partizana. Oni se nisu odvajali od svojih pacijenata ni u najtežim ratnim situacijama. Veći broj zdravstvenih radnika je stradao skupa sa svojim pacijentima prilikom neprijateljskih napada na partizanske bolnice. Njihova imena su uklesana na spomen-pločama u: Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu, Medicinskom i Veterinarskom fakultetu u Beogradu, Farmaceutskom i Veterinarskom fakultetu u Zagrebu, kao i u mnogim drugim mestima. Sem toga, izvestan broj zdravstvenih ustanova, kao i ulica u mnogim mestima Jugoslavije nose danas imena poginulih zdravstvenih radnika Jevreja. Jugoslovenski narodi nisu ih zaboravili — dostojno su im se odužili.

ZDRAVSTVENI RADNICI JEVREJI U NOVOJ JUGOSLAVIJI

Jugoslavija spada u red onih država koje su izgubile u toku drugog svetskog rata procentualno najveći broj stanovnika. U odnosu na ostale narode i narodnosti Jugoslavije najveći procenat gubitaka otpada na jugoslovenske Jevreje. Taj procenat iznosi oko 81,5% od njihovog broja pre početka drugog svetskog rata.

I do početka drugog svetskog rata broj zdravstvenih radnika u Jugoslaviji bio je relativno mali, a taj broj je bio znatno smanjen u toku rata, jer su Nemci i ustaše pobili veći broj zdravstvenih radnika, a izvestan broj je pogi-

nuo u sastavu NOV. Među stradalima i pobijenima bio je znatan broj Jevreja. U toku rata mnoge zdravstvene ustanove su bile uništene, pa se po oslobođenju postavio težak problem u vezi sa stvaranjem nove organizacije zdravstvene službe. U radu na organizaciji nove zdravstvene službe značajnu ulogu su odigrali i zdravstveni radnici Jevreji. U prilog tome govore brojni podaci o rukovodećim položajima koje su zauzeli jevrejski zdravstveni radnici kako u okviru civilne tako i vojne zdravstvene službe. Iznećemo neke podatke:

u sastavu sanitetske službe JNA čin general-potpukovnika stekla su dva, a general-majora tri lekara;

jedan student veterine stekao je čin general-pukovnika JNA;

jedan veterinar je bio načelnik veterinarske službe JNA;

u Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu izabrano je 11 lekara za profesore;

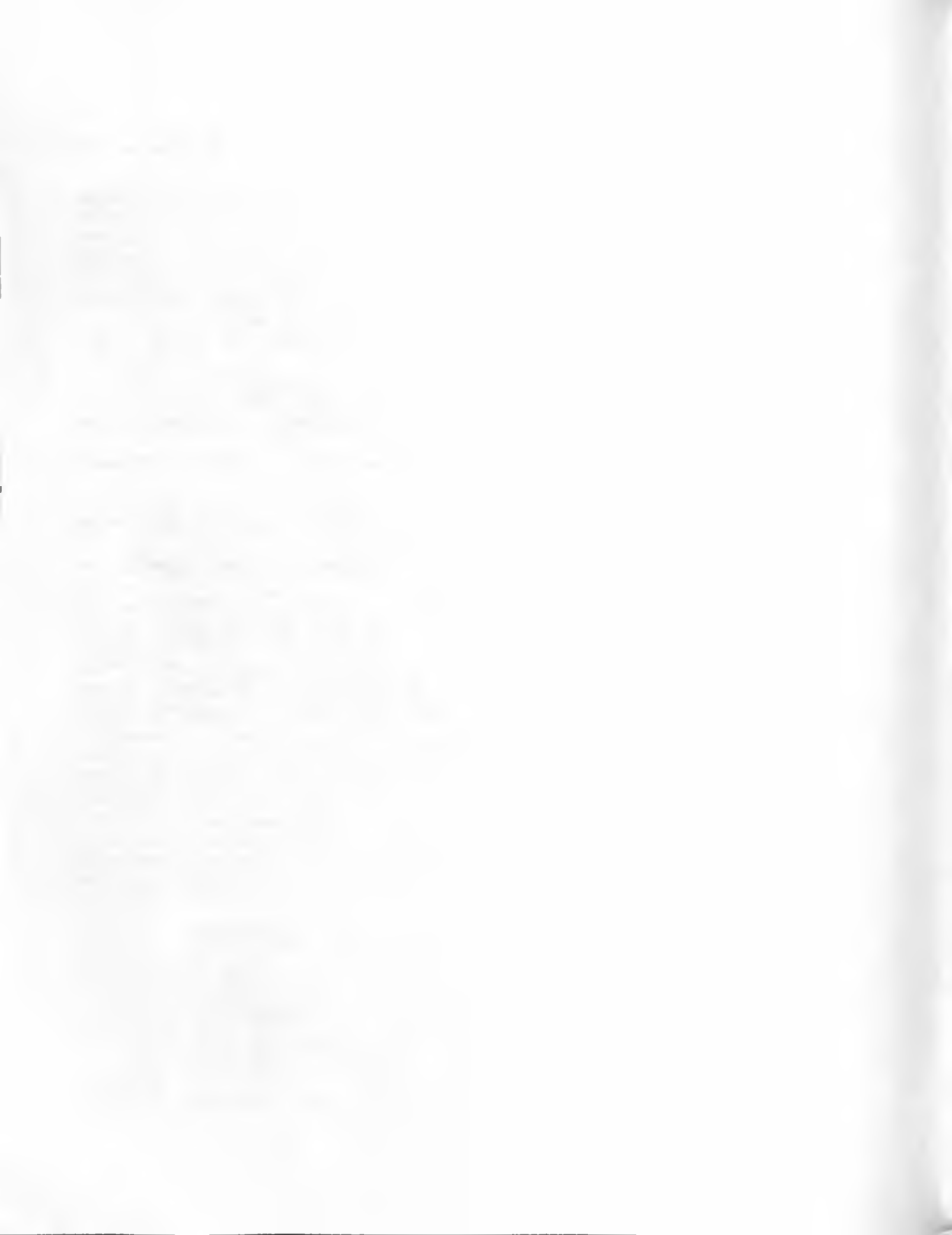
31 lekar, 5 farmaceuta i 1 veterinar su univerzitetski profesori, a 11 lekara docenti;

4 lekara su članovi akademije nauka i umetnosti;

sekretar za zdravstvo SFRJ je bio neko vreme 1 lekar, a isto tako i sekretar za zdravstvo SR Bosne i Hercegovine;

veliki broj lekara Jevreja nalazi se u bolnicama i klinikama na položajima primarijusa.

Radi upoređenja navešćemo da je bio u predratnoj Jugoslaviji na položaju univerzitetskog profesora samo 1 lekar Jevrejin, a 9 su bili na položajima docenata. Sem toga, u bivšoj Jugoslovenskoj vojsci nijedan Jevrejin nije stekao čin generala. Navedeni podaci pokazuju da su Jevreji u novoj Jugoslaviji ravnopravni članovi jugoslovenske zajednice. Mnogim lekarima Jevrejima je omogućeno da se posvete naučnom radu i stekli su priznanje i u svetu kao naučni radnici.

SPISAK ZDRAVSTVENIH RADNIKA JEVREJA ŽRTAVA FAŠISTIČKOG TERORA*

LEKARI

- Acel dr Ernest**, lekar u Somboru. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1926. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Adler Stigmunda dr Antal**, lekar u Adi. Rođen 1902. Medicinski fakultet završio 1927. Po okupaciji Vojvodine prebego u Madarsku, gde je od Nemaca uhapšen krajem 1944. I ubijen u Budimpešti.
- Adler dr Antun**, lekar u Zagrebu. Rođen 1902. Medicinski fakultet završio 1927, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Budimpeštu, gde su ga Nemci ubili početkom 1945.
- Adler dr Uri**, lekar u Sarajevu. Rođen 1912. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Ajbenšić (Elbenschütz) dr Ilona**, lekar u Beogradu. Rođena 1904. u Zrenjaninu. Po okupaciji Beograda prebegla u Novi Sad, gde je ubijena januara 1942. prilikom zloglasne «racije».
- Ajzenšteter (Eisenstädter) dr David**, lekar u Zagrebu. Rođen 1887. Medicinski fakultet završio 1912, a zatim specijalizirao ginekologiju. Bio je primarijus u Zakladnoj bolnici u Zagrebu. Streljan od ustaša u Zagrebu kao talac u drugoj polovini 1941.
- Ajzler (Eisler) dr Ladislav**, lekar u Subotici. Rođen 1914. Medicinski fakultet završio 1939. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Albala Gavrila dr Laza**, lekar u Beogradu. Rođen 1895. u Smederevu. Medicinski fakultet završio 1929, a zatim specijalizirao ginekologiju. Po dolasku Nemaca u Beograd prebego u Skoplje, odakle je doveden od Gestapoa 27. 11. 1941. na Banjicu, a 3. 12. 1941. ubijen.
- Alfandari Avrama dr Jaša**, lekar u Beogradu. Rođen 1894. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1922. u Poznanju, a zatim specijalizirao Internu medicinu. Po dolasku Nemaca u Beograd prebego u Skoplje, odakle je doveden 27. 11. 1941. od Gestapoa na Banjicu i 3. 12. 1941. ubijen.
- Alhalef dr Nisim**, vojni lekar u Leskovcu u činu kapetana I klase. Rođen 1900. u Leskovcu. Ubijen od bugarskih fašista u Leskovcu maja 1941.
- Alkalaj Avrama dr Moša-Bukus**, lekar u Beogradu. Rođen 1878. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1904. u Beču, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Ubijen od Nemaca na Banjici 3. 12. 1941.
- Alkalaj Avrama dr Nisim**, lekar u Beogradu. Rođen 1897. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1927. u Beogradu, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Bio je asistent na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Početkom 1942. godine, neposredno posle izvršene teške operacije nad njim, upali su ljotičevci u bolnicu i ubili ga.
- Altman (Altmann) dr Edmund**, lekar u Osijeku. Rođen 1888. Medicinski fakultet završio 1913, a zatim specijalizirao pedijatriju. Po okupaciji Jugoslavije odveden 15. 6. 1941. u Grac, a zatim u neki nemački logor i ubijen.
- Amar Menahema dr Avram**, lekar u Beogradu. Rođen 1899. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1928. u Pragu, a zatim specijalizirao pedijatriju. Po dolasku Nemaca u Beograd prebego u Skoplje, odakle je doveden od Gestapoa 27. 11. 1941. na Banjicu i 3. 12. 1941. ubijen.
- Arminski dr Makso**, lekar u Vrapču. Rođen 1876. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1901, a zatim specijalizirao stomatologiju u Beču. U drugoj polovini 1941. god. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Arueti Avrama dr Maksim**, lekar u Beogradu. Rođen 1915. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu. Doveden na Banjicu od Gestapoa 18. 2. 1942 i 17. 4. 1942. ubijen.
- Atlas dr Jovan**, lekar u Subotici. Rođen 1915. u Subotici. Član SKOJ-a od 1936. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Aušpic (Auspitz) Matije dr Branko**, lekar u Vršcu. Rođen 1908. u Vršcu. Iz Vršca je odveden od Gestapoa 17. 9. 1941. u logor »Topovske šupe«, a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Aušpic (Auspitz) dr Marija-Merl**, lekar u Somboru. Rođena 1913. u Somboru, a medicinski fakultet završila 1940. u Beogradu. Po okupaciji Vojvodine prebegla u Budimpeštu, gde je uhapšena od Gestapoa 1944. god., odvedena u Aušvic i ubijena.
- Aušpic (Auspitz) dr Rudolf**, lekar u Somboru. Rođen 1897. u Somboru. Medicinski fakultet završio 1920. u Budimpešti, a zatim specijalizirao stomatologiju. Ubijen od mađarskih fašista u Somboru 14. aprila 1941. godine.
- Aušpic (Auspitz) dr Stevan**, lekar u Somboru. Rođen 1912. u Somboru. Medicinski fakultet završio 1938. u Zagrebu. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Avramović dr Hajim**, lekar u Beogradu. Rođen 1898. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1926. u Pragu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Po dolasku Nemaca u Beograd prebego u Piro, gde su ga bugarski fašisti marta 1943. predali Nemcima koji su ga odveli u Treblinku i ubili.
- Azriel dr Solomon**, lekar u Beogradu. Rođen 1889. u Smederevu. Medicinski fakultet završio 1914. u Beču. Po diplomiranju bio je sa službom u Sanitetu grada Beograda. Ubijen od Nemaca na Banjici 14. novembra 1941.
- Balaš (Balasz) dr Ignjat**, lekar u Novom Sadu. Oko 40 godina. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne «racije».
- Balint dr Leopold**, lekar u Molu. Rođen 1882. Medicinski fakultet završio 1905. Odveden krajem maja 1944. od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Balint dr Rozika**, lekar u Molu. Rođena 1889. Medicinski fakultet završila 1914. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Band dr Aleksandar**, lekar u Zavidovićima. Rođen 1877. Medicinski fakultet završio 1901. Odveden od ustaša 1942. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Baruh dr Ašer**, lekar u Beogradu. Rođen 1902. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao stomatologiju. Doveden na Banjicu 27. 11. 1941, a 3. 12. 1941. ubijen.
- Baruh dr Moric**, lekar u Beogradu. Rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1930. u Beogradu, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Po dolasku Nemaca u Beograd prebego u Sofiju, odakle je odveden marta 1943. u Treblinku i ubijen.
- Baruh dr Samuel**, lekar u Sarajevu. Rođen 1895. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1924, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju u Beču. Po oku-

* Za lica za koja nisimo mogli utvrditi godinu rođenja navedena je približna godina starosti u vreme kada su stradala. Kao mesto prebivališta navedena su ona u kojima su pomenuta lica živela pred početak drugog svetskog rata.

- paciji Jugoslavije prebego u Italiju, gde je umro 1944.
- Bauer dr Marko**, lekar u Zagrebu. Rođen 1894. Medicinski fakultet završio 1919, a zatim specijalizirao okulstiku. U drugoj polovini 1941. godine odveden u Jasenovac, gde je umro 1942. od pegavog tifusa.
- Bek (Beck) dr Teodor**, lekar u Srpskim Moravicama (Banat). Rođen 1885. Medicinski fakultet završio 1910. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe«, a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Bešin dr Deže**, lekar u Dabeljači. Oko 50 godina. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe«, a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Bem (Böhm) dr Lili**, lekar u Vukovaru. Rođena 1901. u Mađarskoj. Član KPJ. Specijalizirala okulstiku. Po dolasku ustaša na vlast izvršila samoubistvo maja 1941.
- Benau dr Drago**, lekar u Beogradu. Rođen 1917. u Brčkom. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu. Ubljen od Nemaca na Banjici 16. 9. 1941.
- Benedek dr Imre**, lekar iz Novog Sada. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1926. u Virzburgu, a zatim specijalizirao ginekologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Benedek dr Mirko**, lekar iz Novog Sada. Rođen 1869. Medicinski fakultet završio 1894. Ubljen u Novom Sadu od mađarskih fašista januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.
- Beraha dr Bora**, lekar iz Beograda. Rođen 1888. u Nišu. Medicinski fakultet završio 1906. u Beču. Po dolasku Nemaca u Beograd prebego u Niš, gde je ubijen od Nemaca februara 1942. na Bublju (Niš).
- Berger dr Matija**, lekar u Bajmoku. Oko 75 godina. Medicinski fakultet završio 1894. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Berger dr Mirko**, lekar u Beogradu. Rođen 1910. Specijalizirao pedijatriju. Doveden na Banjicu (Beograd) od Nemaca 27. 11. 1941, a 3. 12. 1941. je streljan.
- Berger Jenea dr Pavle**, lekar u Beogradu. Rođen 1905. u Bjelovaru. Specijalizirao pedijatriju. Doveden od Nemaca na Banjicu 27. 11. 1941, a 3. 12. 1941. streljan.
- Berglas dr Bernard**, lekar u Duševnoj bolnici u Kovinu. Oko 40 godina. Specijalizirao psihijatriju. Godine 1941. prebego u Beograd gde je uhvaćen od Gestapoa i ubijen na Banjici.
- Bethlajm (Bethelheim) dr Izolda**, lekar u Koprivnici. Oko 50 godina. Odvedena od strane ustaša 1941. u Jasenovac, gde je ubijena.
- Bihari-Belin dr Stevan**, lekar u Zagrebu. Rođen 1913. u Zagrebu. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac. Pri pokušaju bekstva iz logora oktobra 1941. ubijen.
- Bihler (Bichler) dr Julije**, lekar iz Bačke Topole. Rođen 1886. Medicinski fakultet završio u Beču 1911, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Bijelić dr Samuilo**, lekar u Banja Luci. Rođen 1884. Medicinski fakultet završio 1909. Julia 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Bir (Bier) dr Fela**, lekar u Beogradu. Rođena 1906. Medicinski fakultet završila u Beogradu 1932. Decembra 1941. odvedena u logor na Sajmište, gde je stradala 1942. godine.
- Biau dr Đorđe**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1915. u Beogradu. Septembra 1942. odveden od mađarskih fašista na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Blivajs-Belin (Bliwels) Edmunda dr Bruno**, lekar u Zagrebu. Rođen 1912. u Zagrebu, gde je završio medicinski fakultet. Julia 1941. odveden od ustaša na Pag, gde je ubrzo ubijen.
- Blum dr Aleksandar**, lekar iz Bača (Bačka). Rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1928, a zatim specijalizirao hirurgiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Bodnar dr Ladislav**, lekar u Zagrebu. Oko 45 godina. U drugoj polovini 1941. godine odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Bokor dr Arpad**, lekar u Novom Sadu. Oko 45 godina. Ubljen od mađarskih fašista u Novom Sadu januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.
- Bokor dr Mirko**, lekar u Somboru. Oko 40 godina. Ubljen od mađarskih fašista januara 1942. u Čurugu prilikom zloglasne »racije«.
- Boroš-Sulman (Schulmann) dr Jofana**, lekar u Subotici. Rođena 1911. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Bošak dr Aleksandar**, lekar u Čurugu. Oko 40 godina. Ubljen od mađarskih fašista u Čurugu januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.
- Brandris dr Kalman**, lekar u Bačkoj Topoli. Star oko 50 godina. Medicinski fakultet završio 1924. Kao rezervni sanitetski oficir jugoslovenske vojske odveden aprila 1941. u zarobljenički logor u Nemačku, gde je 1942. godine umro od trbušnog tifusa.
- Braun dr Ferdo**, lekar u Donjoj Dubravi (Prelog). Star oko 75 godina. Godine 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Brii (Brüll) dr Simon**, lekar u Beogradu. Rođen 1912. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio 1937. u Beogradu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Doveden na Banjicu od Nemaca 27. 11. 1941, a 3. 12. 1941. streljan.
- Bruker (Brucker) dr Oskar**, lekar u Bačkoj Palanci. Star oko 50 godina. Medicinski fakultet završio 1923. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Brumer (Brummer) dr Ladislav**, lekar u Subotici. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1925, a zatim specijalizirao internu medicinu. Godine 1943. odveden na prisilan rad u Mađarsku, gde je ubijen 1944.
- Buhvald (Buchwald) dr Dragutin**, lekar u Zagrebu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1934. u Beogradu. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Busovaču (Bosna), odakle su ga ustaše 1942. godine odvele u Jasenovac.
- Čajsel (Zeisel) dr Jovan**, lekar u Novom Sadu. Star oko 50 godina. Medicinu završio 1925. Ubljen od mađarskih fašista u Novom Sadu januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.
- Časar dr Viktor**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1902. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Čelebonović Zaharija dr Moša**, lekar u Beogradu. Rođen 1902 u Nišu. Medicinski fakultet završio 1928. u Beču, a zatim specijalizirao internu medicinu. Po okupaciji Beograda prebego u Niš, gde su ga Nemci streljali na Bublju februara 1942. godine.
- Čelebonović-Naftali Zoltana dr Sofija**, lekar u Beogradu. Rođena 1902. u V. Kikindi. Decembra 1941. odvedena od Nemaca u logor na Sajmištu (Zemun), gde je ubijena u prvoj polovini 1942. godine.
- Dajš (Deutsch) dr Aleksandar**, lekar u Subotici. Rođen 1902. Medicinski fakultet završio 1928. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Dajč (Deutsch) dr Aleksandar**, lekar u Vinkovcima. Star oko 60 godina. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao stomatologiju. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

- Dajč (Deutsch) Kolomana dr Leopold**, lekar u Beogradu. Rođen 1910. Ubili ga Nemci na Banjici novembra 1941. godine.
- Danon Josifa dr Isak**, lekar u Beogradu. Rođen 1897. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1927, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Ubijen u logorskoj bolnici na Banjici 1942. godine.
- Darvaš dr Imre**, lekar u Bečeju. Rođen 1899. Medicinski fakultet završio 1927, a zatim specijalizirao stomatologiju. Ubijen u logorskoj bolnici na Banjici 1942. godine.
- Darbaj dr Aleksandar**, lekar u Bačkoj Palanci. Star 73 godine. Medicinski fakultet završio 1895. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Dembic dr Kelemen**, lekar u V. Kikindi. Star 45 godina. Specijalizirao stomatologiju. Avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Dembic dr Marko**, lekar u Vršcu. Rođen 1900. u Vršcu. Medicinski fakultet završio 1926, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd) a oktobra 1941. ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Demetar dr Mikša**, lekar u Staroj Kanjiži. Gradski fizik u penziji. Rođen 1882. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, ali je na putu za logor umro u Segedinu.
- Deneberg (Denneberg) dr Stevan**, lekar u Subotici. Rođen 1901. Medicinu završio u Vircburgu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Deneš dr Dalzer**, lekar u Čakovcu. Rođen 1904. Godine 1943. odveden na prisiljan rad u Mađarsku i 1944. ubijen.
- Dolinsak-Sege dr Tea**, lekar u Zagrebu. Rođena 1903. Specijalizirala okulistiku. Godine 1942. izvršila samoubistvo u Zagrebu.
- Ejdus dr Solomon**, lekar iz Beograda. Rođen 1877. u Dvinsku. Specijalizirao stomatologiju. Ubijen kod Jajinaca 18. marta 1942. od Nemaca.
- Ekštajn (Eckstein) dr Ljudevit**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1921, a zatim specijalizirao stomatologiju. Pred odvođenje za Aušvic maja 1944. godine izvršio samoubistvo. Po drugoj verziji stradao januara 1942. u Novom Sadu prilikom »racije«.
- Eli dr David**, vojni lekar u Kragujevcu u činu sanitetskog majora. Rođen 1899. Streljan od Nemaca 21. oktobra 1941. u Kragujevcu.
- Eli dr Moša**, lekar u Kragujevcu. Član KPJ. Rođen 1897. Bio je honorarni hirurđ u Vojnoj bolnici u Kragujevcu. Streljan u Kragujevcu od Nemaca 21. oktobra 1941.
- Epštajn (Epstein) dr Ernest**, lekar u Subotici. Rođen 1909. u Subotici. Medicinu završio 1934. u Beogradu. Kao teđak nervni bolesnik lećio se u Opštoj bolnici u Beogradu, odakle su ga Nemci odveli 3. 7. 1942. i ubili.
- Erker dr Alfred**, lekar u Beogradu. Star 40 godina. Specijalizirao stomatologiju. Ubijen od Nemaca na Banjici 1942. godine.
- Erman dr Jelena**, lekar u Ostjeku. Rođena 1896. u Janovcima (Ćeška). Godine 1942. umrla od srčanog udara pred odvođenje u logor.
- Eškenazi dr Moric**, lekar u Beogradu. Rođen 1902. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1927, a zatim specijalizirao neurologiju. Ubijen od Nemaca na Banjici 3. 12. 1941.
- Fajer (Feuer) dr Imre-Bela**, lekar u Debaljači. Rođen 1891. u Mohaću. Medicinski fakultet završio 1914. u Budimpešti, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Fajn (Fein) Mavre dr Geza**, lekar u Zagrebu. Rođen 1871. Medicinski fakultet završio 1896, a zatim specijalizirao stomatologiju. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Hrv. primorje, odakle je prebaćen od talijanskih fašista u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije ostao je zbog bolesti u bolnici na Rabu, gde su ga uhvatili Nemci marta 1944. odveli u Aušvic i ubili.
- Farago Ignjata dr Đorđe**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1895. u Beloj Crkvi. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), odakle je odveden 17. 9. 1941. i streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Farhi Bukusa dr Rašela**, lekar u Beogradu. Rođena 1906. u Beogradu, gde je završila medicinski fakultet 1932. Specijalizirala je okulistiku, pa je postavljena za asistenta na Očnoj klinici Medicinskog fakulteta u Beogradu. Po dolasku Nemaca u Beograd prebegla za Prištinu, odakle su je Nemci 1944. odveli u logor Bergen-Belsen, gde je ubijena.
- Farkaš dr Evgenije**, lekar u Beogradu. Rođen 1909. Specijalizirao stomatologiju. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Feldes (Földes) dr Mihailo**, lekar u Somboru. Rođen 1886. u Baji. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Felner (Fellner) dr Ernest**, lekar u Kikindi. Rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1931. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- First (Fürst) dr Aleksandar**, lekar u Vrbasu. Star 45 godina. Medicinski fakultet završio 1918. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- First (Fürst) dr Ernest**, lekar u Zenici. Rođen 1910. Umro 1942. u Zenici od pegavog tifusa.
- First (Fürst) dr Hans**, lekar u Zenici. Medicinski fakultet završio 1910. Odveden 1942. od strane ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- First (Fürst) Ronal dr Vera**, lekar u Vrbasu. Stara 43 godine. Medicinski fakultet završila 1922, a zatim specijalizirala stomatologiju. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, ali je na putu kod Baje izvršila samoubistvo.
- Fišer (Fischer) dr Aleksandar**, lekar u Pančevu. Star 50 godina. Specijalizirao stomatologiju. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor. »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Fišer (Fischer) dr Edo**, lekar u Dardi. Rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Odveden od ustaša 1942. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Fišer (Fischer) Bernarda dr Feliks-Srećko**, lekar u Državnoj bolnici u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1936. u Zagrebu, a zatim specijalizirao pedijatriju. Avgusta 1941. upućen je od ustaša u Kozarac (Bosna) radi suzbijanja endemskog sifilisa. Januara 1944. odveli ga Nemci u Banja Luku, gde je streljan.
- Fišer (Fischer) dr Jakob-Žak**, lekar u Zagrebu. 62 godine. Medicinski fakultet završio 1904. Bio je lekar Okružnog ureda u Zagrebu. Godine 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Fišer (Fischer) dr Rigo**, lekar u Beogradu. Rođen 1887. u Pančevu. Specijalizirao stomatologiju. Po okupaciji Jugoslavije prebego u Mađarsku, odakle su ga Nemci 1944. godine odveli u Aušvic i ubili.
- Fleš dr Eugen**, lekar u Beogradu. Rođen 1902. u Beloj Crkvi. Medicinski fakultet završio 1929. Nemci ga doveli na Banjicu 27. 11. 1941. a 3. 12. 1941. streljali.

- Fleš Zoltana dr Imre**, lekar, asistent Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Rođen 1911. Medicinski fakultet završio u Beču 1935, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Ubljen od Nemaca u Beogradu aprila 1941. godine.
- Fodor-Frajnd (Freund) dr Mirko**, lekar u Zagrebu. Star 40 godina. Medicinski fakultet završio 1925, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Fodor-Frajnd (Freund) dr Ljudevit**, lekar u Zagrebu. Rođen 1884. Medicinski fakultet završio 1914, a zatim specijalizirao stomatologiju. Kao teškog bolesnika ustaša su ga nosilima izneli iz stana radi odvođenja u Jasenovac, u drugoj polovini 1941, ali je umro u sabirnom logoru u Zagrebu.
- Fogel-Kepih (Fogel-Kapich) dr Ljubica**, lekar u Subotici. Rođena 1899. Medicinski fakultet završila 1923. Početkom juna 1944. prilikom odvođenja za Aušvic, izvršila samoubistvo kod Bačalmaša.
- Frajberger (Freiberger) dr Nikola**, lekar u Kutini. Rođen 1899. u Zagrebu. Medicinski fakultet završio 1929. u Gracu. Odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1942. godine.
- Frajdenfeld (Freudenfeld) dr Pavle**, lekar u Beogradu. Rođen 1902. Medicinski fakultet završio 1927. u Beogradu, a zatim specijalizirao internu medicinu. Doveden od Nemaca na Banjicu 27. 11. 1941, a 3. 12. 1941. je ubijen.
- Frajnd (Freund) dr David**, lekar u Sremskoj Mitrovici. Rođen 1897. u Sremskoj Mitrovici. Medicinski fakultet završio 1924. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Modriču (Bosna), odakle je odveden od Nemaca maja 1943. za Aušvic i ubijen.
- Frajnd (Freund) dr Karlo**, lekar u Pančevu. Rođen 1909. Medicinski fakultet završio 1932. u Beogradu. Odveden 3. 7. 1942. od Gestapoa iz Opšta državne bolnice u Beogradu, gde je ležao kao teški nervni bolesnik, i ubijen.
- Frajnd (Freund) dr Sigfrid**, lekar u Opatiji. Star 77 godina. Odveden od Nemaca 1944. godine u Aušvic, gde je ubijen.
- Frank-Rado dr Irena**, lekar u Subotici. Rođena 1900. Medicinski fakultet završila 1925. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Frank dr Istvan**, lekar u Senti. Rođen 1899. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Frank dr Pavle**, lekar u Subotici. Star 43 godine. Medicinski fakultet završio 1925, a zatim specijalizirao ginekologiju. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Frank dr Stevan**, lekar u Subotici. Rođen 1899. Medicinski fakultet završio 1926. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Austriju, gde je umro 1944. godine.
- Fröhlich (Fröhlich) Alberta dr Iso**, lekar u Zagrebu. Rođen 1884. u Karlovcu. Medicinski fakultet završio 1909. u Beču, a zatim specijalizirao internu medicinu. Avgusta 1941. premešten je od ustaša u Prijedor radi suzbijanja endemskog sifilisa. Nemci su ga odveli 20. 3. 1943. u Aušvic, gde je umro od pegavog tifusa.
- Frankl dr Imre**, lekar u Malom Idošu. Rođen 1913. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Friedlander (Friedländer) dr Ljudevit**, lekar u Vinkovcima. Rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1929, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša 1942. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Friedman (Friedmann) dr Aleksandar**, lekar u Banja Luci. Star 68 godina. Medicinski fakultet završio 1900. Juna 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Fridman (Friedmann) dr Oto**, lekar u Brčkom. Rođen 1908. u Tuzli. Medicinski fakultet završio 1933. u Zagrebu. Zaklan od ustaša u Brčkom 10. 12. 1941.
- Fuks (Fuchs) Solomona dr Đurika**, lekar u Kneževim Vinogradima. Rođen 1906. Medicinski fakultet završio u Beču 1932. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Fuka (Fuchs) dr Iso**, lekar iz Zagreba. Rođen 1882. Odveden 1943. god. u Aušvic, gde je ubijen.
- Fuka-Lisičar (Fucha) dr Jovica**, lekar u Zagrebu. Rođen 1900. Specijalizirao stomatologiju. Jula 1941. odveden od ustaša i ubijen na Velebitu.
- Furman Samuila dr Eduard**, lekar u Beogradu. Rođen 1900. u Baranji. Specijalizirao stomatologiju. Doveden od Gestapoa na Banjicu 2. 12. 1941, a 17. 4. 1942. ubijen.
- Gabor dr Šandor**, lekar u Bečeju. Star 60 godina. Medicinski fakultet završio 1909. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca za Aušvic, gde je ubijen.
- Gaon dr Jozef**, lekar u Sarajevu. Rođen 1897. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1924. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša 27. 10. 1941. u Jasenovac, gde je ubijen 1942. godine.
- Garcenberg dr Roman**, lekar u Beogradu. Star 56 godina. Medicinski fakultet završio 1911. Doveden na Banjicu od Gestapoa 27. 11. 1941, a 3. 12. 1941. ubijen.
- Glasgal (Glasgall) dr Manfred**, lekar u Varaždinskim Toplicama. Rođen 1866. u Lavovu (Poljska). Medicinski fakultet završio 1896, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je iste godine ubijen.
- Glikštal (Glückstahl) dr Geza**, lekar u Senti. Rođen 1871. Medicinski fakultet završio 1899. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Goldner dr Geza**, lekar u Subotici. Rođen 1911. u Subotici. Medicinski fakultet završio 1934. u Beču. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, a zatim u Dahau, gde je ubijen.
- Gonda dr Moric-Marjo**, lekar u Pančevu. Rođen 1860. Medicinski fakultet završio 1895. u Budimpešti. Krajem avgusta 1941. doveli ga Nemci u logor «Topovske šupe» (Beograd), a oktobra 1941. je streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Gostl dr Vera**, lekar u Zagrebu. Rođena 1905. Medicinski fakultet završila 1931. Ubijena od ustaša u Zagrebu aprila 1945. godine.
- Grinberg (Grünberg) dr Jozef**, lekar u Derventu. 65 godina. Medicinski fakultet završio 1903. Izvršila samoubistvo 1942. prilikom odvođenja za Jasenovac.
- Grinsberg dr ?**, vojni lekar u Nišu. 55 godina. Rodom iz Poljske. Bio je pred rat sanitetski pukovnik — načelnik saniteta divizije u Nišu. Nepoznato gde i kada je stradao.
- Gros (Gross) dr Andrija**, lekar u Beogradu. Rođen 1908. u Subotici. Medicinski fakultet završio 1933, a zatim specijalizirao stomatologiju. Doveden na Banjicu od Nemaca 27. 11. 1941, a 3. 12. 1941. ubijen.
- Gros (Gross) Izidora dr Herman**, lekar u Zagrebu. Rođen 1894. Medicinski fakultet završio 1921. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1944. godine.
- Gros-Sperber (Gross-Sperber) dr Julka**, lekar iz Zagreba. Rođena 1897. Medicinski fakultet završila 1924, a zatim specijalizirala stomatologiju. Odvedena od ustaša u drugoj polovini 1941. godine u Jasenovac, gde je ubijena.
- Gros (Gross) dr Mavro**, lekar u Zagrebu. Rođen 1893. u Karlovcu. Medicinski fakultet završio 1917. u Beču, a zatim specijalizirao balneologiju. Novembra 1941. premešten je u Kiseljak (Bosna) radi

- suzbijanja endemskog sifilisa. Ubijen od Nemaca u Kiseljaku februara 1945.
- Grosman (Grosmann) dr Marko**, lekar u Bačkoj. Rođen 1889. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Grosman (Grosmann) dr Vilim**, lekar u Kumanima (Zrenjanin). Rođen 1910. Krajem avgusta 1941. odveden u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Grubi (Gruby) dr Rudolf**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1922. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Gutman (Guttman) Ljudevita dr Đorđe**, lekar u Zagrebu. Rođen 1910. Medicinski fakultet završio 1936. Premešten u drugoj polovini 1941. u Bosnu radi suzbijanja endemskog sifilisa. Nestao 1943. godine.
- Gutman (Guttman) dr Iro**, lekar u Titovom Užicu. Rođen 1890. Medicinski fakultet završio 1915, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Aprila 1941. posle raspada jugoslovenske vojske odveden kao sanitetski rezervni oficir u zarobljeništvo u Nemačku, gde je umro početkom 1945. godine.
- Haas dr Bertold**, lekar u penziji iz Zagreba. Oko 78 godina. Ubijen od ustaša u Zagrebu 1943. godine.
- Haj (Hay) dr ?**, lekar u Opatiji. Star 55 godina. Godine 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Hajim dr Alfred**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1896. u Pančevu. Medicinski fakultet završio 1921, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Hajim dr Bela**, lekar u Svetozar Miletiću. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1923. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Hajim dr Isak**, lekar u Beogradu. 50 godina. Specijalizirao internu medicinu. Ubijen od Nemaca na Banjici 1941. godine.
- Hajim dr Izidor**, izbeglica iz Austrije. Živeo u Beogradu. Rođen 1885. Ubijen od Nemaca na Banjici oktobra 1941. godine.
- Hajim dr Marko**, lekar iz Beograda. Rođen 1896. u Beogradu. Po dolasku Nemaca u Beograd prebegao u Piroć, odakle je marta 1943. odveden u Treblinku i ubijen.
- Hajoš dr Bela**, lekar u Subotici. Rođen 1889. Medicinski fakultet završio 1926, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, a zatim u Dahau, gde je ubijen.
- Handler dr Bela**, lekar u Titelu. Rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1927. Ubijen od mađarskih fašista u Titelu januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.
- Handler M. dr Julije**, lekar u Zagrebu. Rođen 1899. Specijalizirao stomatologiju. Godine 1942. odveden od Nemaca iz Osljeka za Aušvic, gde je ubijen.
- Has dr Hinko**, lekar u Alibunaru. Star 40 godina. Ubijen u Alibunaru 12. aprila 1941. od folksdočera.
- Hecl dr Fridrih**, lekar u Vrbasu. Star 55 godina. Medicinski fakultet završio 1911. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Hegediš dr Ernest**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1878. Specijalizirao dermatovenerologiju. Krajem avgusta 1941. odveli ga Nemci u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. je streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Hercl dr Josip**, lekar u Vukovaru. Rođen 1895. u Zemunu. Medicinski fakultet završio 1923. u Pragu. Novembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Hercog (Herzog) dr Aleksandar**, lekar u Derventi. Star oko 40 godina. Odveden 1944. godine u Jasenovac, gde je ubijen.
- Hercog (Herzog) dr Andrija**, lekar u Banatskom Karađordevu. Krajem avgusta 1941. odveden u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Hercog (Herzog) dr Erne**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1912. Specijalizirao stomatologiju. Po okupaciji Zrenjanina prebegao u Novi Sad, odakle je odveden maja 1942. u Aušvic i ubijen.
- Hercog (Herzog) dr Moric**, lekar u Beogradu. Rođen 1913. Medicinski fakultet završio 1937. u Beogradu, a zatim specijalizirao hirurgiju. Ubijen na Banjici krajem 1941. godine.
- Herman dr Dezider**, lekar u penziji u Lipiku. Rođen 1865. Medicinski fakultet završio 1892. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Herman dr Robert**, lekar u Karlovcu. Rođen 1864. u Karlovcu. Medicinski fakultet završio 1900. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Heršković J. dr Isak**, lekar iz Našica. Rođen 1899. u Dalju. Medicinski fakultet završio 1921. u Beču. Jula 1941. odveden od ustaša u Lohorgrad, odakle su ga Nemci sproveli 1941. za Aušvic, a u 1944. godine je ubijen.
- Hiljkević dr Aleksandar**. Rođen 1914. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu. Ubijen na Banjici krajem 1941. godine.
- Hirš (Hirsch) dr Mikša**, lekar u Subotici. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1921. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Hirš (Hirsch) dr Slavko**, upravnik Doma narodnog zdravlja u Osijeku. Rođen 1894. Medicinski fakultet završio 1918, a zatim specijalizirao bakteriologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Derventu, odakle je 1942. odveden u Jasenovac i ubijen.
- Hiršfeld (Hirschfeld) dr Šandor**, lekar u Staroj Moravici (Bačka). Rođen 1909. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Hiršl (Hirschl) dr Alfred**, lekar u Derventi. Odveden od ustaša 1942. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Hiršl (Hirschl) dr Bogomir**, lekar u Zagrebu. Rođen 1871. Medicinski fakultet završio 1896. Avgusta 1941. odveden od ustaša u logor u Gospić, gde je ubijen.
- Hofman-Štern (Hoffmann-Stern) dr Rebeka**. Rođena 1887. Lekar u Varaždinu. Medicinski fakultet završila 1912. Godine 1942. odvedena od ustaša u Jasenovac, gde je ubijena.
- Holender (Hollaender) dr David**, lekar u Kuli. Rođen 1869. Medicinski fakultet završio 1894, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Holo dr Ivan**. Rođen 1913. u Zemunu. Medicinski fakultet završio 1938. u Beogradu. Stradao u logoru na Sajmištu 1942. godine.
- Honig dr Slavko**, lekar u Podravskoj Slatini. Rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1930. u Zagrebu. Godine 1942. odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Hrubi (Hruby) dr Julio**, lekar u Karlovcu. 40 godina. Ubijen od ustaša u Jasenovcu krajem 1941.
- Hubaji dr Imre**, lekar u Čurugu. Oko 40 godina. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Čurugu prilikom zloglasne »racije«.
- Iric dr Bela**, lekar u Pančevu. Rođen 1891. Medicinski fakultet završio 1915. u Budimpešti. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Iric dr Ludvig**, lekar u V. Kikindi. Star oko 50 godina. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).

- Ivanji dr Franjo**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1899. Medicinski fakultet završio 1922, a zatim specijalizirao ginekologiju. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Ivanji-Somlo dr Ida**, lekar u Zrenjaninu. Rođena 1901. Medicinski fakultet završila 1925. Krajem avgusta 1941. dovedena od Nemaca u Beograd, a decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), gde je 1942. ubijena.
- Ivanji dr Moric**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1867. Medicinski fakultet završio 1892. Po okupaciji Zrenjanina od strane Nemaca aprila 1941. izvršio samoubistvo.
- Izrael dr Isak**, lekar u penziji iz Sarajeva. Rođen 1877. Medicinski fakultet završio 1902. u Beču. Poginuo 1942. u Bosni, kada je voz u kojem se on nalazio naišao na minu.
- Ižak I. dr Šima**, lekar u Vranicu (Goražde). Rođen 1883. u Mađarskoj. Dovelj ga Nemci 28. oktobra 1941. na Banjicu, gde je ubijen 3. novembra 1941.
- Jagoda dr Julijus**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1890. Medicinski fakultet završio 1916. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Kac (Katz) dr Arnold**, lekar u Daruvaru. Rođen 1875. Medicinski fakultet završio 1919, a zatim specijalizirao stomatologiju. Ubijen od ustaša u Jasenovcu 24. decembra 1944.
- Kac L. (Katz) dr Artur**, lekar u Zagrebu — lekar Okružnog ureda. Rođen 1875. Medicinski fakultet završio 1906. Odveden 1941. od ustaša u Jadovno, a zatim u Jasenovac, gde je ubijen 1944.
- Kac (Katz) dr Bertold**, lekar u Đakovu. Rođen 1898. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1925. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Banja Luku, odakle su ga januara 1944. Nemci odveli u nepoznatom pravcu.
- Kahan dr Solomon**, lekar iz Beograda. Rođen 1899. Specijalizirao stomatologiju. Ubijen na Banjici 7. jula 1942.
- Kajner dr Dezider**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1922, a zatim specijalizirao ginekologiju. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Kajon dr Cezar**, lekar u Beogradu. Rođen 1883. Medicinski fakultet završio 1918. u Beču, a zatim specijalizirao ortopediju. Bio je suvlasnik sanatorijuma »Farki« u Beogradu. Ubijen na Banjici 1942. godine.
- Kalman dr Imre**, lekar u Somboru. Rođen 1890. u Kolutu. Medicinski fakultet završio 1913. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Kaljuski dr Marko (Mordoha)**, lekar u Beogradu. Rođen 1894. u Rusiji. Medicinski fakultet završio 1918. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Kampos dr Samuel**, lekar u Sarajevu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1928, a zatim specijalizirao stomatologiju. Neko vreme radio u Zaječaru, a pred rat u Sarajevu. Odveden od ustaša 1941. u logor Jasenovac, gde je ubijen.
- Kardoš dr Imre**, lekar u Novom Sadu. Star 40 godina. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne »racije«.
- Kasovic (Kasovic) dr Rudolf**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1893. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio 1918. u Budimpešti, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kasovic (Kasovic) dr Rudolf**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1903. Specijalizirao hirurgiju. Godine 1941. prebegao u Budimpeštu, gde je pred odvođenjem u Aušvic 1944. izvršio samoubistvo.
- Katalan J. dr Nisim**, lekar u Beogradu. Rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1926. u Beču, a zatim specijalizirao ginekologiju. Doveden na Banjicu 27. novembra 1941, a 3. decembra 1941. ubijen.
- Kaufner dr Izolda**, lekar-kozmetičar iz Zagreba. Rođena 1899. Odvedena od ustaša 1942. u Jasenovac, gde je ubijena.
- Kelemen dr Josip**, lekar u St. Bečuju. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1925. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u St. Bečuju prilikom zloglasne »racije«.
- Kemenji (Kemeny) dr Eugen**, lekar u Kikindi. Rođen 1902. Medicinski fakultet završio 1927. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u Beograd (»Topovske šupe«), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Kenig (König) dr Mirko**, lekar u Bajmoku, gde je rođen 1910. Medicinski fakultet završio 1935. u Beču, a zatim specijalizirao pedijatriju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kenigsberg (Königsberg) dr Imre**, lekar u Zrenjaninu. Star oko 40 godina. Specijalizirao stomatologiju. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Kekso dr ?**, lekar u Zrenjaninu. Star oko 50 godina. Specijalizirao stomatologiju. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Kinstler (Künstler) dr Luj**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1921, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Kiršner (Kirschner) dr Ljudevit**, opštinski lekar u D. Miholjcu. Rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1919. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen marta 1945.
- Kiršner (Kirschner) dr Margita**, lekar u D. Miholjcu. Rođena 1900. Medicinski fakultet završila 1925, a zatim specijalizirala stomatologiju. Godine 1942. odvedena od ustaša u Jasenovac, gde je ubijena.
- Kiš dr Andrija**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1910. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio 1934. u Beogradu. Ubijen od mađarskih fašista u Novom Sadu januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.
- Klagsbrun dr Bruno**. Star 40 godina. Odveden od ustaša 1941. u Jasenovac, gde je ubijen 1943. godine.
- Klajn (Klein) dr ?**, lekar u Vinkovcima. Star oko 40 godina. Ubijen od ustaša u Jasenovcu u jesen 1943. godine.
- Klajn (Klein) dr Andrija**, lekar u Subotici. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1922. u Pragu, a zatim specijalizirao ginekologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Klajn (Klein)-Abraham dr Blanka**, lekar u Apatinu. Rođena 1899. Medicinski fakultet završila 1924, a zatim specijalizirala pedijatriju. Maja 1941. prebegla u Bjelovar, gde su je ustaše ubile 1942. godine.
- Klajn (Klein) dr Bruno**, lekar u Zagrebu. Oko 30 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Banja Luku, gde je stradao 1943, prilikom neprijateljskog bombardovanja.
- Klajn (Klein) dr Elek**, lekar u Adi. Rođen 1905. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao krajem 1943. godine.
- Klajn (Klein) dr Filip**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1915, a zatim specijalizirao pedijatriju. Maja 1941. prebegao u Mađarsku, odakle je odveden u radni logor i 1944. ubijen.

- Klajn (Klein) dr Ignac**, lekar u Horgošu. Rođen 1897. Medicinski fakultet završio 1922. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u logor Vecles (Austrija), gde je ubijen iste godine.
- Klajn (Klein) dr Matija**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1898. Medicinu završio 1923, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne »racije«.
- Klajn (Klein) dr Samuilo**, lekar u Hajfeldu (Banat). Rođen 1879. Medicinski fakultet završio 1904. Krajem avgusta 1941. odveden u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Klajn (Klein)-Gorski dr Viktor**, lekar u Sl. Požegi. Rođen 1912. u Sl. Brodu. Medicinski fakultet završio 1939. u Zagrebu. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je iste godine ubijen.
- Klugman dr Sigmund**, sanitetski potpukovnik u penziji iz Zagreba. Star 54 godine. Odveden od ustaša 1941. god. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Koen J. dr Alfred-Bata**, lekar u Sapcu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1927. Streljan od Nemaca u Sapcu avgusta 1941. godine.
- Koh (Koch) dr Arnold**, lekar u St. Kanjiži. Rođen 1884. Medicinski fakultet završio 1910, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Koh (Koch) dr Imre**, lekar iz Bečeja. Rođen 1892. Medicinski fakultet završio 1916, a zatim specijalizirao stomatologiju. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Bečeju prilikom zloglasne »racije«.
- Kolin dr Ignac (Mirko)**, lekar u Cakovcu. Rođen 1870. Medicinski fakultet završio 1895. Godine 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kolman dr Slavko**, lekar iz Zagreba. Rođen 1903. u Zagrebu. Medicinski fakultet završio 1930. u Zagrebu, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Umro 1945. god. na povratku iz ratnog zarobljenštva.
- Kon (Kohn) dr Benko**, lekar u Lipiku. Rođen 1898. Medicinski fakultet završio 1923, a zatim specijalizirao balneologiju. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Kon (Kohn) dr Matija**, lekar u Novom Sadu. Star 70 godina. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne »racije«.
- Kon (Kohn) I. dr Nada**, lekar u Beogradu. Rođena 1906. u Zemunu. Medicinski fakultet završila 1931. u Beogradu. Decembra 1941. odvedena u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena.
- Konforti dr Jakob**, lekar u Mostaru. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1925. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. Februara 1942. uključile ga ustaše u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa u Banja Luci. Posle kraćeg vremena obolio od tuberkuloze pluća i prebačen u Brestovac (Zagreb) na lečenje. Umro u Brestovcu 31. 8. 1942.
- Konforti dr Josip**, lekar u Beogradu. Rođen 1916. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu. Ubili ga Nemci na Banjici decembra 1941. godine.
- Konrad dr Martin**, lekar u Varaždinu. Star 48 godina. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Koralek dr Hinko**, lekar u Somboru. Rođen 1869. u Trnavi. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Kormes J. dr Aca**, lekar u Beogradu. Rođen 1895. u Mostaru. Medicinski fakultet završio 1921, a zatim specijalizirao stomatologiju. Ubijen od Nemaca na Banjici novembra 1941. godine.
- Kornel dr Jozef**, lekar u St. Kanjiži. Rođen 1889. Medicinski fakultet završio 1927. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kozinski dr Klara**, lekar u Beogradu. Rođena 1911. Medicinski fakultet završila 1936. Decembra 1941. odvedena u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena 1942. godine.
- Kraus (Krauss) P. dr Ladislav**, lekar u Osijeku. Rođen 1898. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1926. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden u drugoj polovini 1942. godine od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kraus (Krauss) dr Oskar**, lekar u St. Bečeju. Rođen 1906. Medicinski fakultet završio 1930 u Beogradu. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u St. Bečeju prilikom zloglasne »racije«.
- Krishaber dr Laza**, lekar u Sapcu. Rođen 1910. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio 1935. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Ubijen od Nemaca oktobra 1941. godine kod Zasavice (Šabac).
- Kun dr Leo**, lekar u Sl. Brodu. Rođen 1904. Član KPJ. Po dolasku ustaša na vlast odveden u logor Krušica, a zatim u St. Gradišku, gde je ubijen 1942. godine.
- Kun-Band M. dr Milica**, lekar u Zagrebu. Rođena 1913. Juna 1941. odvedena od ustaša u logor Lohorgrad, a 1942. u Aušvic, gde je ubijena.
- Kunorti dr Salamon**, lekar u Sarajevu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1925. Odveden u drugoj polovini 1941. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Lajmderfer (Leimdörfer) dr Gustav**, lekar u Zagrebu. Rođen 1916. Medicinski fakultet završio 1940. Odveden od ustaša 1941. u Jasenovac, gde je ubijen 1944. godine.
- Lakatoš dr Zoltan**, lekar u Opatiji. Star 55 godina. Godine 1942. odveden od italijanskih fašista u logor u Italiju, gde je umro iste godine.
- Laslo (Laszlo) dr Mirko**, opštinski lekar u Skorenovcu (Banat). Rođen 1897. Medicinski fakultet završio 1921. u Budimpešti. Ubijen oktobra 1941. u Deliblatskoj peščari od Nemaca.
- Lauš dr Mirko**, lekar u Zagrebu. Star 30 godina. Ubijen od ustaša 1941. god. u Zagrebu.
- Lebl (Löbl) dr Pavao**, opštinski lekar u Gorjanima (Đakovo). Rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Aprila 1941. prilikom raspada jugoslovenske vojske bio je napadnut od ustaške ruje kod Gorjana i ubijen.
- Lebl (Löbl) dr Šandor**, lekar u Opatiji. Rođen 1883. u Mađarskoj. Godine 1942. odveden od italijanskih fašista u logor u Italiju, gde je iste godine umro.
- Ledecki I. dr Artur**, lekar u Zagrebu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1926. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. godine u Jasenovac, gde je ubijen.
- Lederer dr Eugen**, lekar iz Zrenjanina. Rođen 1896. u Zrenjaninu. Medicinski fakultet završio 1922, a zatim specijalizirao hirurgiju. Krajem avgusta 1941. odveden u logor »Topovske šupe« (Beograd), od Nemaca, a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Lederer dr Imre**, lekar u Somboru. Rođen 1895. u Somboru. Medicinski fakultet završio 1922, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Lendler (Ländler) dr Salamon**, lekar u Čalmi (Bačka). Rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1921. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Lendvaj dr Klara**, lekar u Beogradu. Rođena 1901. Medicinski fakultet završila 1926. u Beogradu, kao prvi lekar Jevrejkin koji je diplomirao na tom fakultetu. Specijalizirala stomatologiju. Aprila 1941. izvršila samoubistvo u Beogradu.

- Leon dr Ilonka**, lekar u Bitolju. Rođena 1914. u Bitolju. Marta 1943. odvedena od Nemaca u Treblinku, gde je ubijena.
- Levi R. dr Ernest**, lekar u Skoplju. Rođen 1904. Medicinski fakultet završio 1929, a zatim specijalizirao stomatologiju. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Levi (Löwy) B. dr Hinko**, lekar u Zagrebu. Rođen 1880. Medicinski fakultet završio 1905, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju i urologiju. Po red medicine bavio se proučavanjem istorije medicine Jugoslavije i iz te oblasti objavio veći broj radova. U drugoj polovini 1941. god. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je 1942. god. ubijen.
- Levi dr Isak**, lekar u Beogradu. Rođen 1905. Specijalizirao stomatologiju. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Levi-Mičić dr Rakila**, lekar u Krupnju. Rođena 1900. u Beogradu. Medicinski fakultet završila 1926, a zatim specijalizirala hirurgiju. Godine 1942. odvedena na Banjicu, gde je ubijena skupa s malim detetom septembra 1944. godine.
- Levi dr Rifka**, lekar u Sarajevu. Stara 57 godina. Odvedena oktobra 1941. u Lohorgrad, a zatim za Aušvic, gde je ubijena.
- Levi dr Rudolf**, lekar u Trebinju. Rođen 1886. Medicinski fakultet završio 1891. u Beču. Godine 1943. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Lidenfeld dr Alfons**. Star 45 godina. Odveden 1941. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1943. godine.
- Lipković (Lipkovica) dr Vince**, lekar u Vinkovcima. Rođen 1904. Medicinski fakultet završio 1930. Ubijen u Jasenovcu 1942. godine.
- Lorand H. dr Samuel**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1883. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio 1887. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac gde je ubijen.
- Loža S. dr Franjo**, lekar u Srpakoj Crnji (Banat). Rođen 1915. u Aradu. Medicinski fakultet završio 1940. Doveden od Nemaca na Banjicu 17. 9. 1941. a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Ludvig dr Geza**, lekar u Somboru. Rođen 1885. Medicinski fakultet završio 1910. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Lustig dr Ferdinand**, lekar u Sremskoj Kamenici. Star oko 50 godina. Ubijen od ustaša 1942. godine u Jasenovcu.
- Madelj dr Lidija**, lekar u Beogradu. Rođena 1905. Specijalizirala stomatologiju. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a 1942. ubijena.
- Majer dr Eljas**, sanitetski inspektor u penziji. Rođen 1874. Odveden u Aušvic 1943. godine.
- Makfeld dr Katarina**, lekar u Sremskoj Kamenici. Stara oko 45 godina. Specijalizirala pedijatriju. Odvedena od ustaša 1942. godine u Jasenovac, gde je ubijena.
- Mandil dr Jakov**, lekar u Nišu. Rođen 1897. u Nišu. Medicinski fakultet završio 1922, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Ubijen od Nemaca na Bubnju (Niš) februara 1942. godine.
- Marić dr Zvonimir**, lekar u Zagrebu. Rođen 1909. u Zagrebu. Medicinski fakultet završio 1934. u Zagrebu. Godine 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Marković dr Geza**, lekar u Beogradu. Rođen 1900. Specijalizirao stomatologiju. Ubijen na Banjici decembra 1941. god. od Nemaca.
- Matehes dr Jozef**, opštinski lekar u Zaječaru. Rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1920. Streljan od Nemaca na Bubnju (Niš) marta 1942. godine.
- Mevorah dr Menahem-Mika**, lekar u Beogradu. Rođen 1901. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1929. u Beogradu, a zatim specijalizirao ginekologiju. Po okupaciji Beograda prebegao u Titovo Užice, gde su ga Nemci uhvatili novembra 1941. i streljali.
- Mezei dr Izidor**, lekar u Subotici. Rođen 1868. Medicinski fakultet završio 1923. u Budimpešti. Odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Mezei dr Ladislav**, lekar u Subotici. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1923. u Budimpešti, a zatim specijalizirao rendgenologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Miller (Müller) dr Andrija**, lekar u Derventi. Rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1918. Odveden od ustaša 1942. god. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Miller (Müller) dr Matija**, lekar u Vrbasu. Rođen 1884. Medicinski fakultet završio 1910. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Miller (Müller) J. dr Pavla**. Rođen 1893. u St. Bečelju. Medicinski fakultet završio 1919. Doveden od Nemaca 17. 9. 1941. na Banjicu, a oktobra 1941. god. ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Milić dr Blanka**, lekar u Osijeku. Rođena 1891. Godine 1941. prebegla u Koprivnicu, gde je 1942. izvršila samoubistvo, kada su ustaše došle da je vode u logor.
- Milić dr Srećko**, lekar u Osijeku. Star 56 godina. Godine 1941. prebegao u Koprivnicu, gde je 1942. izvršio samoubistvo, kada su ustaše došle da ga vode u logor.
- Montijas dr Avram**, lekar u Metaljci (Čajniče). Rođen 1898. u Banja Luci. Aprila 1941. odveli ga Nemci u nepoznatom pravcu.
- Mor dr 7**, lekar u V. Bečkereku (Zrenjanin). Star 51 godinu. Krajem avgusta 1941. doveden u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Mosbacher (Moshbacher) dr Eduard**, lekar u Beogradu. Star oko 40 godina. Navodno stradao na Banjici 1941. godine.
- Munk dr Adolf**, lekar u Vrbasu. Rođen 1864. Medicinski fakultet završio 1890. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Munk G. dr Natan**, lekar u Beogradu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1926. u Pragu, a zatim specijalizirao ginekologiju. Po okupaciji Beograda postavljn za lekara u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Ubijen marta 1942. godine.
- Nađ (Nagy) dr Eugen**, lekar u Somboru. Rođen 1866. u Kaši (Kassa, Mađarska). Medicinski fakultet završio 1892. u Budimpešti, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Naht dr Arnold**, lekar u Beogradu. Rođen 1915. u Poljskoj. Medicinski fakultet završio 1940. Ubijen od Nemaca na Banjici oktobra 1941. godine.
- Najman (Neumann) dr Bela**, lekar u V. Bečkereku (Zrenjanin). Rođen 1898. Medicinski fakultet završio 1924. Krajem avgusta 1941. doveden u logor. »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Najman (Neumann) dr Julije**, lekar u V. Bečkereku (Zrenjanin). Rođen 1868. Medicinski fakultet završio 1893. u Budimpešti. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Najman (Neumann) dr Julije**, lekar u Pakracu. Rođen 1898. Medicinski fakultet završio 1925, a zatim specijalizirao stomatologiju. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 31. avgusta 1942.
- Najman (Neumann) dr Marika**, lekar u V. Bečkereku (Zrenjanin). 40 godina. Krajem avgusta 1941. do-

- vedena u Beograd, a 12. decembra te godine internirana u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena 1942. godine.
- Najman (Neumann) dr Ziga**, viši zdravstveni savetnik u penziji u Đakovu. Rođen 1861. Medicinski fakultet završio 1896. u Beču. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Novačić dr Ladislav**. Rođen 1911. u Segredi. Specijalizirao je neuropsihijatriju i do rata bio lekar u Duševnoj bolnici u Vrapču. Nestao 1942. godine. Verovatno odveden u Aušvic.
- Papo dr Mordohaj**, lekar u Sarajevu. Rođen 1911. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1937. Po dolasku ustaša na vlast uključen je u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa u Sarajevu. Godine 1942. odveden od ustaša u St. Gradišku, gde je ubijen.
- Perić M. dr Leon**, lekar u Sarajevu. Rođen 1896. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1922. u Beču, a zatim specijalizirao pedijatriju. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, a zatim prebačen u St. Gradišku, gde je ubijen početkom 1945. godine.
- Pete dr Matija**, lekar u Adi. Star oko 54 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Pijade dr Bukić**, lekar u Beogradu. Rođen 1881. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1907, a zatim specijalizirao ginekologiju. Po dolasku Nemaca određen je da vodi Jevrejsku bolnicu u Beogradu. Po njenoj likvidaciji marta 1942. prebačen je u bolnicu na Banjici (logorska bolnica). Kao lekar te bolnice ostao je u sećanjima mnogih preživelih logoraša zbog njegove humanosti. Blagim rečima težio je logoraše i ublažavao njihove psihicke patnje. Gledajući svakodneвно odvođenje i ubijanje logoraša, a naročito dece, taj veliki čovek je bio psihički uništen. Umro je 19. septembra 1943. od apopleksije cerebri.
- Pijade dr Velizar**, lekar u Leskovcu. Rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1919. u Beču. Julu 1943. doveli ga Nemci u Niš, gde je ubijen na Bubnju.
- Pilišer (Pillscher) dr Eugen**, lekar u Subotici. Rođen 1913. Septembra 1942. odveden na prisiljan rad u Ukrajinu, gde je ubijen 1943. godine.
- Pinto dr Sara**, lekar u Sarajevu. Rođena 1907. u Sarajevu. Oktobra 1941. odvedena od ustaša u Jasenovac, gde je ubijena 1942. godine.
- Pisker dr Ilija**, lekar u Indiji. Star oko 40 godina. Ubijen od ustaša 1942. godine u Indiji.
- Polak (Pollak) dr Alfons**, lekar u St. Brodu. Rođen 1905. u St. Požegi. Medicinski fakultet završio 1929. u Zagrebu, a zatim specijalizirao internu medicinu. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je 1943. ubijen.
- Polak (Pollak) dr Aranka**, lekar u Zagrebu. Rođena 1914. u Crvenki. Medicinski fakultet završila 1939. u Zagrebu. Odvedena 1942. od ustaša u logor u Đakovo, gde je umrla od trbušnog tifusa 1943. godine.
- Polak (Pollak) dr Milan**. Star oko 40 godina. Odveden u drugoj polovini 1941. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1943. godine.
- Polak (Pollak) dr Stanko**, lekar u Karlovcu. Rođen 1897. u Zagrebu, gde je 1923. završio medicinski fakultet, a zatim specijalizirao internu medicinu. Odveden u drugoj polovini 1941. od ustaša u Jasenovac, gde je iste godine i ubijen.
- Polak (Pollak) dr Vlado**, lekar u Vinkovcima. Rođen 1904. Odveden od ustaša 1942. u Jasenovac, gde je iste godine ubijen.
- Policer (Pollitzer) dr Natan**, lekar u Kutini. Rođen 1864. u Madarskoj. Medicinski fakultet završio 1891. u Beču. Odveden od ustaša 1942. u St. Gradišku, gde je iste godine ubijen.
- Popper dr Stefan**. Rođen 1881. u Austriji. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrvatsko primorje odakle su ga Italijanski fašisti internirali u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije ostao je kao teži bolesnik u bolnici na Rabu, odakle su ga odveli Nemci marta 1944. u Aušvic i ubili.
- Porin dr David**, lekar u Beogradu. Star oko 50 godina. Ubijen na Banjici od Nemaca decembra 1941. godine.
- Proskauer dr Fric**, lekar u selu Rahlčić (Brčko). Rođen 1895. u Brestavi. Medicinski fakultet završio 1922. u Breslavi. Zaklan od ustaša u Brčkom 10 decembra 1941.
- Rajhl-Rajčić (Reichl) dr Artur**, lekar u Zagrebu. Rođen 1875. Medicinski fakultet završio 1902, a zatim specijalizirao stomatologiju. Po dolasku ustaša na vlast sklonio se u Banja Luca, odakle su ga ustaše 1942. odveli u nepoznatom pravcu.
- Rajchsman (Reichsmann) dr Zlata**, lekar u Zaklednoj bolnici u Zagrebu. Rođena 1899. Medicinski fakultet završila 1924. a zatim specijalizirala okulistiku. Ubijena od ustaša 1942. u Zagrebu.
- Rajter (Reiter) dr Josip**, lekar u Bačkoj Palanci. Rođen 1899. Medicinski fakultet završio 1928. u Beču. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Rajzner (Reisner) dr Rena**, lekar u Osijeku. Rođena 1909. Medicinski fakultet završila 1936. Odvedena jula 1942. od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Resig dr Fridrih**, lekar u Vrbasu. Star oko 40 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca za Aušvic, gde je ubijen.
- Rigo dr Aleksandar**, lekar u Beogradu. Rođen 1907. Specijalizirao stomatologiju. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Robiček (Robicsok) dr Andrija**, lekar u St. Kanjiži. Rođen 1904. u Sigetvaru (Mađarska). Medicinski fakultet završio 1928. u Beču, a zatim specijalizirao hirurgiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Rona dr Edit**, lekar u Molu. Rođena 1898. Medicinski fakultet završila 1924. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Rona dr Josip**, lekar u Molu. Rođen 1898. Medicinski fakultet završio 1924. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Ronai I. dr Etuška**, lekar u Beogradu. Rođena 1914. Medicinski fakultet završila 1939. u Beogradu. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a 1942. ubijena.
- Rot (Roth) dr Pavle**, lekar u Kikindi. Rođen 1883. Medicinski fakultet završio 1908. u Budimpešti, a zatim specijalizirao hirurgiju. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Rovinski dr Sima**, lekar u Đakovu. Star oko 45 godina. Pred odvođenje u ustaški logor 1942. izvršio samoubistvo u Đakovu.
- Rozenberg (Rosenberg) M. dr Ljudevit**, lekar u Zagrebu. Rođen 1900. u Bjelovaru. Medicinski fakultet završio 1926. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen 1943. godine.
- Rozner (Rosner) D. dr Rudolf**, lekar u Zagrebu. Rođen 1891. Medicinski fakultet završio 1917, a zatim specijalizirao neuropsihijatriju. Julu 1941. odveden od ustaša na Pag, gde je ubijen.
- Ruben-Lukač dr Rašela**, lekar u Beogradu. Rođena 1915. u Skoplju. Medicinski fakultet završila 1940. u Beogradu. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a 1942. ubijena.
- Rubenović J. dr Rafailo**, lekar u Beogradu. Rođen 1895. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1924. u Beču, a zatim specijalizirao internu medicinu. Po dolasku Nemaca u Beograd prebegao u Skoplje.

- odakle ga je Gestapo doveo 27. novembra 1941. na Banjicu, gde je 3. decembra 1941. streljan.
- Rubinštajn (Rubinstein) dr Aleksandar**, lekar u Osijeku. Rođen 1886. u Dardi. Medicinski fakultet završio 1896. u Beču. Bio je vojni lekar, penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Godine 1942. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Ruso dr David**, lekar u Beogradu. Rođen 1915. u Šapcu. Streljan od Nemaca na Banjici 14. decembra 1941.
- Ruso dr Hajim**, lekar u Šapcu. Rođen 1883. Medicinski fakultet završio 1909. u Beču. Ubijen od Nemaca na Zasavici (Sabac) oktobra 1941. godine.
- Ruso D. dr Menahem**, lekar u Beogradu. Star 61 godinu. Specijalizirao pedijatriju. Ubijen na Banjici od Nemaca decembra 1941. godine.
- Sabadoš (Szabados) dr Eva**, lekar u Beogradu. Rođena 1909. Specijalizirala otorinolaringologiju. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a 1942. god. ubijena.
- Salom dr Jozef**, lekar u Sarajevu. Rođen 1875. Medicinski fakultet završio 1901, a zatim specijalizirao ginekologiju. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Santo dr Aladar**, lekar u Novom Sadu. Star oko 45 godina. Ubijen od mađarskih fašista u Novom Sadu januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.
- Sarvaš (Szarvas) dr Koloman**, lekar u H. Drenovcu (Osijek). Rođen 1873. Medicinski fakultet završio 1898. Po dolasku ustaša na vlast pobjegao u Hrvatsko primorje, odakle je od Italijanskih fašista interniran u logor na Rabu, gde je umro jula 1943. godine.
- Sas dr Mirko**, lekar u Subotici. Rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1919, a zatim specijalizirao stomatologiju. Krajem maja 1944. izvršio samoubistvo u Subotici pred odvođenje za Aušvic.
- Satler (Sattler) dr Matija**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1886. Medicinski fakultet završio 1911. Ubijen u Novom Sadu januara 1942. od mađarskih fašista prilikom zloglasne »racije«.
- Satler (Sattler) dr Eva**, lekar u Novom Sadu. Rođena 1918. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završila 1940. u Zagrebu. Ubijena januara 1942. u Novom Sadu od mađarskih fašista prilikom zloglasne »racije«.
- Sauer dr Rudolf**, lekar u Kuli. Rođen 1894. Medicinski fakultet završio 1920. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Sauerbrun (Sauerbrunn) dr Edmund**, lekar u Karlovcu. Rođen 1865. u Češkoj. Medicinski fakultet završio 1894. u Beču. Odveden u drugoj polovini 1941. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Sege (Szegő) dr Gáza**, lekar u Subotici. Rođen 1864. Medicinski fakultet završio 1889. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Sege (Szegő) E. dr Jene**, lekar u Temerinu. Rođen 1889. Medicinski fakultet završio 1914. Ubijen januara 1942. u Temerinu od mađarskih fašista prilikom zloglasne »racije«.
- Sege (Szegő) dr Ladislav**, lekar u Subotici. Rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1926, a zatim specijalizirao pedijatriju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Segedi (Szegedi) dr Eugen**, lekar u Bačkoj Palanci. Rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1918. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Sekelj (Szekely) M. dr Andrija**, lekar u Beogradu. Rođen 1914. u Vršcu. Medicinski fakultet završio 1939. u Beogradu. Doveden od Nemaca 12. juna 1942. na Banjicu, a 7. avgusta 1942. streljan.
- Seleš (Széllőse) dr Mavro**, lekar u Banja Luci. Star 75 godina. Jula 1941. odveden od ustaša u logor u Gospić, gde je ubrzo ubijen.
- Seleši dr Osvald**, lekar u Zagrebu. Star oko 40 godina. Odveden od ustaša 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Sende dr Ferdinand**, lekar u Apatinu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1928. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Seneš (Szenes) dr Andrija**, lekar u Laskovcu. Star 45 godina. Ubijen od Nemaca februara 1942. na Bubnju (Niš).
- Silaši (Szilasi) dr Laslo**, lekar u Bačkoj Topoli. Rođen 1887. Medicinski fakultet završio u Budimpešti 1922. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Silberkopf dr Oskar**. Star 70 godina. Rođen u Beču, gde je završio medicinu. Godine 1938. došao u Zagreb. Po dolasku ustaša na vlast pobjegao u Hrvatsko primorje, odakle su ga Italijanski fašisti internirali u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije zbog bolesti ostao u bolnici na Rabu, gde su ga Nemci uhapsili marta 1944. i odveli u Aušvic, gde je ubijen.
- Simon M. dr Avram**, lekar u Beogradu. Rođen 1900. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1926. Ubijen od Nemaca jula 1941. na Tašmajdanu (Beograd).
- Singer F. dr Josif**, lekar u Kikindi. Star 46 godina. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Singer dr Joška**, lekar u Vršcu. Rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1921. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine je streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Sion dr Samika**, lekar u Srebrenici. Rođen 1908. Ubijen od ustaša u Srebrenici 1943. godine.
- Sor (Sohr) dr Milan**, lekar u Bos. Dubici. Rođen 1897. u Turčevcu (Koprivnica). Ubijen od ustaša 1942. godine u Jasenovcu.
- Safer (Schaffer) dr Aladar**, lekar u Subotici. Rođen 1883. Medicinski fakultet završio 1909. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Šako A. dr Isak**, lekar u Skoplju. Rođen 1871. Specijalizirao stomatologiju. Odveden od Nemaca marta 1943. u Treblinku, gde je ubijen.
- Šaigo dr Imre**, lekar u Zrenjaninu. Rođen 1897. Medicinski fakultet završio 1922. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Šandor dr Meri**, lekar u Senti. Rođena 1882. Medicinski fakultet završila 1907, a zatim specijalizirala okulistiku. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Šandor dr Singer**, lekar u Senti. Rođen 1915. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Šapiro A. dr Jakov**, lekar u Beogradu. Rođen 1886. u Ljubljiku (Rusija). Doveden od Nemaca na Banjicu 21. oktobra 1941, a 21. novembra 1941. ubijen.
- Šafer (Schäffer) D. dr Mojsije**, viši zdravstveni savetnik u penziji u Grubišnom Polju. 60 godina. Odveden od ustaša 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Šen (Schön) dr Leo**, lekar u Vukovaru. Rođen 1901. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1928. u Beču. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Šenbrun (Schönbrunn) dr Tibor**, lekar u Subotici. Rođen 1915. Ubijen na Banjici od Nemaca decembra 1941. godine.
- Šenfajn (Schönfajn) dr Nehemia**, lekar u Kosovskoj Mitrovici. Rođen 1892. u Ostrogo (Ukrajina). Me-

- dicinski fakultet završio 1917. Odveden od Gestapoa februara 1942. u logor na Banjici, a ubijen 8. maja 1942.
- Šenföld (Schönfeld) dr Kornel**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1913. Ubljen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne »racije«.
- Šifer (Schiffer) dr Moric**, lekar u Zagrebu. Rođen 1869. Medicinski fakultet završio 1893. Odveden u drugoj polovini 1941. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Šil dr Endre**, lekar u Novom Sadu. Star 45 godina. Specijalizirao stomatologiju. Ubljen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne »racije«.
- Šlezinger (Schlesinger) dr Aleksandar**, lekar u Beogradu. Rođen 1912. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio 1938. Ubljen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Šnerston dr Noah**, lekar u Kragujevcu. Rođen 1886. Medicinski fakultet završio 1912. Streljan od Nemaca u Kragujevcu 21. oktobra 1941.
- Šnerston dr Sara**, lekar u Kragujevcu. Rođena 1888. Medicinski fakultet završila 1912. Decembra 1941. dovedena u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena 1942. godine.
- Somodri dr Dezider**, lekar u V. Kikindi. Star oko 40 godina. Odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), krajem avgusta 1941, a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Sorš dr Alfred**, lekar u Osijeku. Rođen 1895. u Kapošvaru (Mađarska). Medicinski fakultet završio 1919. u Kološvaru. Ubljen od ustaša u Jasenovcu 1942. godine.
- Sosberger (Schosberger) dr Franjo**, lekar u Zemunu. Rođen 1902. u Temerinu. Medicinski fakultet završio 1928, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Ubljen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne »racije«.
- Spic (Spitz) dr Eugen**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1899. Medicinski fakultet završio 1925. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Spicer (Spitzer) dr Ica**, lekar u Slvcu. Rođena 1910. Krajem maja 1944. odvedena u Aušvic, gde je ubijena.
- Spicer (Spitzer) dr Milan**, lekar u Osijeku. Rođen 1898. u Đakovu. Medicinski fakultet završio 1926. u Beču, a zatim specijalizirao ginekologiju. Premešten od ustaša septembra 1941. u Derventu, a zatim u Gradačac radi suzbijanja endemskog sifilisa. Krajem 1941. se razboleo pa je prebačen u bolnicu u Osijek, gde je umro 26. 4. 1942.
- Spicer (Spitzer) dr Serena**, lekar u Zagrebu. Rođena 1905. Medicinski fakultet završila 1930, a zatim specijalizirala stomatologiju. Odvedena 1943. u Aušvic, gde je ubijena 1944. godine.
- Spicer (Spitzer) dr Stevan**, lekar u Somboru. Rođen 1871. u Segedinu. Medicinski fakultet završio 1896. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Šprer E. dr Pavao**, lekar u Zagrebu. Star 49 godina. Specijalizirao otorinolaringologiju. Jula 1941. odveden od ustaša u Jadovno, a zatim u Jasenovac, gde je ubijen.
- Srajber (Schreibler) dr Aleksandar**, lekar u Kovačici. Rođen 1875. Medicinski fakultet završio 1901. Krajem 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Srajber (Schreibler) dr Mavro**, lekar u Subotici. Rođen 1864. Medicinski fakultet završio 1890, a zatim specijalizirao okulistiku. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Štajn (Stein) dr Armin**, lekar u Vinkovcima. Star 50 godina. Specijalizirao stomatologiju. Ubljen od ustaša u Jasenovcu 1944. godine.
- Štajn (Stein) dr Beno**, lekar u Zagrebu. Rođen 1890. u Telču (Češka). Medicinski fakultet završio 1913. u Beču, a 1914. došao u Zagreb, gde je specijalizirao internu medicinu. Bio je poznat kao odličan stručnjak, javni i kulturni radnik. Od 1928. u narednom pokretu, postao član KPJ. U njegovom stanu su se okupljali napredni kulturni radnici i taj skup je nazvan »Klub dr Bene Stajna«. U dosljeu zagrebačke policije stoji: »... Istaknuti komunisti u čijem stanu se održavaju ilegalni sastanci«. Više puta je bio hapšen od policije. Po zadacima KP putovao je u Beč prenoseći ilegalni materijal Kominterni. Do rata napisao je više stručnih i naučnih radova iz oblasti interne medicine, kao i više članaka u naprednim kulturnim časopisima. U vreme aprilskog rata 1941. godine bio je pozvan kao rezervni sanitetski oficir u jugoslovensku vojsku. Kapitulacija ga je zatekla u Čačku. Svestan crne sudbine koja ga očekuje kao Jevrejina i komunistu, izvršio je aprila 1941. samoubistvo u Čačku.
- Štajn-Spicer (Stein-Spitzer) dr Ilona**, lekar u Somboru. Rođena 1889. u Baji. Medicinski fakultet završila 1915. Nepoznato gde i kada je stradala.
- Štajn (Stein) dr Jakob**, lekar u Subotici. Rođen 1868. Medicinski fakultet završio 1893. Krajem maja 1944. Nemci ga odveli u Aušvic, a zatim u Bergen-Belsen, gde je ubijen.
- Štajn (Stein) dr Ljudevit**, lekar u Lipiku. Rođen 1886. Medicinski fakultet završio 1911, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. god. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Štajn (Stein) F. dr Mavro**, lekar u Zagrebu. Rođen 1893. u Selenči. Medicinski fakultet završio 1917. u Budimpešti. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Tuzlu radi suzbijanja endemskog sifilisa. Umro je u Tuzli 14. novembra 1941.
- Štajner (Steiner) dr Aleksandar**, lekar u Sl. Požezi. 35 godina. Specijalizirao stomatologiju. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. god. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Štajner (Steiner) L. dr Josip**, lekar u Senti. Rođen 1910. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu. Prebegao u Mađarsku, gde je ubijen 1944. godine.
- Štajner (Steiner) V. dr Ladislav**, lekar u Kikindi. Rođen 1913. Medicinski fakultet završio 1939. u Beogradu. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Štajner (Steiner) dr Samojlo**, lekar u Sl. Požezi. Rođen 1880. u Beču. Medicinski fakultet završio 1906. u Beču. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Štajner (Steiner) dr Vilim**, lekar u Kikindi. Star 54 godine. Krajem avgusta 1941. odveden u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Stern (Stern) dr Armin**, lekar u Banja Luci. Star 60 godina. Specijalizirao stomatologiju. Ubljen u Banja Luci od Nemaca januara 1944. godine.
- Stern-Hofman (Stern-Hoffmann) dr Rebeka**, lekar u Varaždinu. Rođena 1887. u Rumuniji. Medicinski fakultet završila 1912. u Beču. Odvedena od Nemaca 1944. u Dahau, gde je ubijena.
- Sternberg (Sternberg) dr Adolf**, lekar u Sarajevu. Rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1923, a zatim specijalizirao internu medicinu. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen aprila 1945.
- Štessel (Stassel) dr Erne**, lekar u Senti. Rođen 1889. Medicinski fakultet završio 1914. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Stetler (Stettler) I. dr Avram**. Rođen 1867. u Lavovu. Medicinski fakultet završio 1892. Doveden od

- Gestapoa 14. 9. 1941. na Banjicu, a 17. 9. 1941. ubijen.
- Straser (Strasser) L. dr Goza**, lekar u Somboru. Rođen 1885. u Kuli. Medicinski fakultet završio 1908. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Štelinger dr Ferdinand**, lekar u Beogradu. Rođen 1876. Diplomirao 1901. Navodno stradao na Banjici 1941. godine.
- Šugar dr Nikola**, lekar u Subotici. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1923. u Pragu, a zatim specijalizirao neuropsihijatriju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u logor Terezienštat, gde je umro početkom 1945. od pegavog tifusa.
- Šulman (Schulmann) dr Andrija**, lekar u Subotici. Rođen 1899. Medicinski fakultet završio 1929. u Beču, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Švarc (Schwartz) dr Andrija**, lekar u Novom Sadu. Star oko 40 godina. Po okupaciji Vojvodine prebegao u Budimpeštu, gde je 1944. izvršio samoubistvo pred odvođenje za Aušvic.
- Švarc (Schwartz) dr Jakob**, lekar u Senti. Rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1929. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Švarc (Schwartz) dr Jakob**, lekar u Prelogu (Čakovac). Star oko 45 godina. Odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen 1944. godine.
- Švarc (Schwartz) dr Vladislav**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1910. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio 1936. u Beogradu. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Švarc (Schwartz) I. dr Vladislav**, lekar u Senjskom rudniku. Rođen 1910. u Molu. Medicinski fakultet završio 1936. Doveden od Gestapoa 14. novembra 1942. na Banjicu, a 17. aprila 1944. ubijen.
- Tajtelbaum dr Jozef**, lekar u Prizranu. Rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1920. Odveden od Gestapoa 1944. u Aušvic, gde je ubijen.
- Temer A. dr Ervin**, lekar u V. Bačkeraku (Zrenjanin). Rođen 1913. u V. Bačkeraku. Medicinski fakultet završio 1937. u Beogradu, a zatim specijalizirao ginekologiju. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Testa A. dr Nisim**, lekar u Beogradu. Rođen 1884. Medicinski fakultet završio 1910. u Beču. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Tibor dr Ervin**, lekar u Somboru. Rođen 1883. Medicinski fakultet završio 1907. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Trajer F. dr Berta**, lekar u Beogradu. Rođena 1908. Medicinski fakultet završila 1932. u Beogradu. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a 1942. god. ubijena.
- Traub dr Alfred**, lekar u Odžacima. Rođen 1887. Medicinski fakultet završio 1912. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Vajcenfeld (Weitzenfeld) dr Eugen**, lekar u Grguravcima (Bačka). Star oko 40 godina. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Vajnberger (Weinberger) dr Draga**, lekar u Zagrebu. Rođena 1899. u Sasvatu. Medicinski fakultet završila 1926. u Zagrebu, a zatim specijalizirala dermatovenerologiju. Po dolasku ustaša na vlast premeštena u Gradačac, a zatim u Zenicu radi suzbijanja endemskog sifilisa. Godine 1943. odvedena od ustaša iz Zenice u Jasenovac, gde je 1944. god. ubijena.
- Vajner (Weiner) dr Mirko**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1912. Medicinski fakultet završio 1938. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne »racije«.
- Vajntraub (Weintraub) dr Josip**, lekar u Belom Manastiru. Rođen 1888. Medicinski fakultet završio 1914. Po okupaciji Jugoslavije prebegao u Mađarsku, gde je uhapšen i odveden u logor Oroszi u kojem je umro 1944. godine.
- Vaja (Weiss) dr Abel**, lekar u Skoplju. Rođen 1913. Medicinski fakultet završio 1939. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Vajs (Weiss) dr Andrija**, lekar u Beogradu. Rođen 1912. u Budimpešti. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu. Po okupaciji Beograda prebegao u Vojvodinu, odakle je septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Vajs (Weiss) dr David**, lekar u Varaždinskim Toplicama. Rođen 1873. Medicinski fakultet završio 1899. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je iste godine ubijen.
- Vajs (Weiss) dr Hinko**, lekar u Zagrebu. Rođen 1903. Specijalizirao internu medicinu. Bio je asistent na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Kao rezervni sanitetski oficir jugoslovenske vojske odveden aprila 1941. u zarobljenički logor u Toronju, gde je umro od pegavog tifusa.
- Vaidner dr Ilona**, lekar u Bečeju. Rođena 1902. Medicinski fakultet završila 1927. Ubijena od mađarskih fašista januara 1942. u Bečeju prilikom zloglasne »racije«.
- Valter-Marković dr Vera**, lekar u Beogradu. Rođena 1878. Medicinski fakultet završila 1904, a zatim specijalizirala rendgenologiju. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a 1942. god. ubijena.
- Veksler (Vechslar) dr Izidor**, lekar u Zemunu. Rođen 1898. Medicinski fakultet završio 1923, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Verendorf dr Rihard**, lekar u Beču. Lekar u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1913, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Doveden od Gestapoa na Banjicu 15. decembra 1941, a marta 1942. streljan.
- Vig dr August**, lekar u Senti. Rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1919, a zatim specijalizirao internu medicinu. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Vig dr Janoš**, lekar u Somboru. Rođen 1902. u Somboru. Medicinski fakultet završio 1929. u Zagrebu. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Vinski dr Marija**, lekar u Zagrebu. Stara oko 40 godina. Simpatizer KPJ. Ubijena u Zagrebu 1941. od ustaša.
- Viola V. dr Nikola**, lekar u Zagrebu. Rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1929, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Po dolasku ustaša na vlast sklonio se u Čakovac, odakle je odveden 1944. god. od Nemaca u Aušvic i ubijen.
- Viola dr Vilim**, lekar u Čakovcu. Star oko 70 godina. Odveden 1944. od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Voticki dr Bela**, lekar u Pančevu. Rođen 1896. Medicinski fakultet završio 1923. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Zamanek dr Dezider**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1925. Ubijen od mađarskih fašista u Novom Sadu januara 1942. prilikom zloglasne »racije«.

Zonenfeld (Sonnenfeld) dr Aleksandar, lekar u Vinokovcima. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1927. Ubijen od ustaša 1942. god. u St. Gradiški.

Zonenfeld (Sonnenfeld) dr Olga, lekar u Zemunu. Stara oko 40 godina. Godine 1942. odvedena od ustaša u Jasenovac, a zatim u St. Gradišku, gde je ubijena.

FARMACEUTI

- Abinun mr Avram**, apotekarski saradnik iz Travnika. Star 30 godina. Odveden od ustaša 1942. god. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Adanja mr Isak**, drogerista iz Beograda. Rođen 1903. u Beogradu. Farmaceutski fakultet završio 1927. u Zagrebu. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Albahari mr Avram-Aca**, drogerista iz Beograda. Rođen 1904. u Požarevcu. Farmaceutski fakultet završio 1929. u Zagrebu. Streljan juna 1941. na Tašmajdanu od Nemaca.
- Alkalaj mr Hajrih**, drogerista iz Beograda. Star 42 godine. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Alkalaj mr Isak**, apotekar (drogerista) iz Beograda. Star 50 godina. Ubijen na Banjici decembra 1941. od Nemaca.
- Almozilino A. mr Moša**, apotekarski saradnik iz Beograda. Star 45 godina. Ubijen na Banjici decembra 1941. od Nemaca.
- Altarac mr Mordehaj**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođen 1917. u Sarajevu. Novembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Ast-Kun mr Vera**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođena 1912. u Rumuniji. Avgusta 1941. odvedena od ustaša u Lohorgrad, a zatim u Aušvic, gde je ubijena.
- Avramović mr Ela**, apotekarski saradnik u Beogradu. Stara 36 godina. Odvedena od Nemaca 1943. godine u Aušvic, gde je ubijena.
- Avramović A. mr Rafailo**, drogerista u Beogradu. Rođen 1905. u Sarajevu. Farmaceutski fakultet završio 1931. u Zagrebu. Po okupaciji Beograda prebegao u Skoplje, odakle je doveden od Gestapoa na Banjicu 27. novembra 1941. a 3. decembra 1941. streljan.
- Balaša mr Ruža**, apotekarski saradnik u Somboru. Rođena 1898. u Bačkom Gradištu. Farmaceutski fakultet završila 1922. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Bauer mr Dragica**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođena 1913. u Bicske. Farmaceutski fakultet završila 1935. u Zagrebu. Odvedena od ustaša 1942. god. u Đakovo, gde je stradala. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Beker (Becker) mr Sigmund**, apotekar iz Sarajeva. Rođen 1898. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac gde je ubijen.
- Bergl (Bergel) mr Eugen**, apotekar iz Subotice. Star 45 godina. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Blaui mr Eugen**, apotekar iz Beograda. Rođen 1908. Farmaceutski fakultet završio 1931. u Zagrebu. Doveden na Banjicu od Nemaca 27. novembra 1941. a 3. decembra 1941. streljan.
- Bodni mr Adolf**, apotekar iz Zagreba. Star 43 godine. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. god. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Brajer mr Filip**, apotekar u Banatskom Brestovcu. Rođen 1889. Farmaceutski fakultet završio 1930. u Zagrebu. Po okupaciji Jugoslavije prebegao u Mađarsku, gde je ubijen 1944. godine.
- Brandajs (Brandels) mr Karlo**, apotekarski saradnik iz Novog Sada. Rođen 1907. u Novom Sadu. Farmaceutski fakultet završio 1923. u Zagrebu. Do rata objavio više zapaženih članaka iz oblasti farmacije. Ubijen od mađarskih fašista januara 1942. u Novom Sadu prilikom zloglasne "racije".
- Brukner (Bruckner) B. mr Feliks**, apotekar u Beogradu. Rođen 1889. u Banja Luci. Ubijen na Banjici od Nemaca decembra 1941. godine.
- Caler (Zahler) I. mr Leo**, apotekar iz Beograda. Rođen u Češkoj. Star 46 godina. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Caler (Zahler) mr Rozalija**, apotekarski saradnik u Beogradu. Rođena u Češkoj. Stara 45 godina. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a 1942. god. ubijena.
- Danon mr Blanka**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođena 1904. u Sarajevu. Farmaceutski fakultet završila 1927. u Zagrebu. Oktobra 1941. odvedena od ustaša za Đakovo, gde je stradala.
- Danon mr Moric**, apotekarski saradnik u Visokom. Rođen 1912. Farmaceutski fakultet završio 1940. Odveden u drugoj polovini 1941. god. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1943. godine.
- Đerđi (György) mr Matilja**, apotekar u Subotici. Rođen 1897. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Elazar M. mr Jozef**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođen 1910. u Gračanici (Bosna). Farmaceutski fakultet završio 1934. u Zagrebu. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, a zatim prebačen u St. Gradišku, gde je ubijen aprila 1945. godine.
- Engl (Engel) mr Slavko**, apotekar u Sisku. Rođen 1895. Farmaceutski fakultet završio 1917. u Zagrebu. U drugoj polovini 1941. god. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1944. god. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Fehrer mr Franjo**, apotekar u Uljmi (Bačka). Rođen 1902. u Novom Sadu. Farmaceutski fakultet završio 1925. u Zagrebu. Ubijen maja 1941. u Uljmi od folksdojčera.
- Feler E. mr Kazimir**, apotekar u Donjoj Stubici (Hrvatska). Star 40 godina. Odveden 1942. god. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- First (Fürst) mr Zdenko**, apotekar u Zagrebu. Rođen 1896. u Bjelovaru. Farmaceutski fakultet završio 1919. u Zagrebu. Ubijen od ustaša početkom 1945. godine u Lepoglavi. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Fišer (Fischer) H. mr Magda**, apotekarski saradnik u Nišu. Rođena 1911. u Šajkašu (Bačka). Dovedena od Nemaca 19. decembra 1941. u logor na Sajmištu (Zemun), gde je ubijena 9. februara 1942.
- Fišer (Fischer) mr Pavle**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođen 1897. u Osijeku. Farmaciju završio 1920. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Split, gde je umro 1942. god. od Tbc.
- Fišer (Fischer) mr Roza**, apotekar u Potiskom sv. Nikoli (Banat) Rođena 1895. u Senti. Farmaceutski fakultet završila 1918. u Budimpešti. Krajem avgusta 1941. dovedena od Nemaca u Beograd, a

- decembra te godine internirana u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena 1942. godine.
- Fišl-Polak (Fischl-Pollak) mr Blanka**, apotekar u Koprivnici. Rođena 1902. u Koprivnici. Farmaceutski fakultet završila 1924. u Zagrebu. Godine 1942. odvedena od Nemaca u logor u Poljskoj, gde je ubijena.
- Freljh (Frölich) mr Leo**, apotekar u Karlovcu. Star 65 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje odakle su ga Italijanski fašisti internirali u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije septembra 1943. sklonio se na oslobođenu partizansku teritoriju u Lici, gde su ga uhvatile ustaše 1944. god. kod sela Škara i ubile.
- Fridman (Friedmann)-Goldberger mr Ezra**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođen 1911. u Tešnju. Farmaceutski fakultet završio 1934. u Zagrebu. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. god. u Jasenovac, gde je ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Fridman (Friedmann) mr Rudolf**, apotekar u Čantaviru. Rođen 1904. u Indiji. Farmaceutski fakultet završio 1930. u Gracu. Neposredno po okupaciji Bačke odveden od mađarskih fašista u nepoznatom pravcu.
- Fridman (Friedmann) mr Tibor**, apotekar u Bačkoj Palanci. Rođen 1910. Farmaceutski fakultet završio 1933. u Zagrebu. Januara 1942. našao se slučajno u Novom Sadu, gde je ubijen od mađarskih fašista prilikom zloplasne »racije«.
- Fuks (Fuchs) J. mr Dragutin**, apotekar u Kraljevu. Rođen 1910. u Osijeku. Doveden od Gestapoa na Banjicu 4. oktobra 1943. a 21. oktobra 1943. ubijen.
- Fuks (Fuchs) M. mr. Emil**, apotekar u Zagrebu. Star 75 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje odakle su ga Italijanski fašisti internirali u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije septembra 1943. prešao na oslobođenu partizansku teritoriju u Lici, gde su ga uhvatile ustaše 1944. god. kod sela Škara i ubile.
- Fuks (Fuchs) mr Hugo**, apotekar u Osijeku. Star 60 godina. Farmaceutski fakultet završio 1905. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast bio je od njih tako fizički maltretiran, da je umro 1942. god. u Đakovu.
- Fuks (Fuchs) mr Zdenko**, apotekar u Zagrebu. Rođen 1898. Ubijen od ustaša u Lepoglavi marta 1945. godine.
- Fuks (Fuchs) mr Ziga**, apotekar u Mokrinu (Banat). Rođen 1881. u St. Kanjiži. Farmaceutski fakultet završio 1902. u Koložvaru (Mađarska). Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Gabor A. mr Julije**, drogerista u Beogradu. Rođen 1911. u V. Bečkreku (Zrenjanin). Novembra 1941. doveden od Nemaca na Banjicu (Beograd), a decembra te godine ubijen.
- Gertner (Gärtner) mr David**, drogerista u Beogradu. Rođen 1910. u Poljskoj. Farmaceutski fakultet završio 1934. u Zagrebu. God. 1942. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen 1943. godine.
- Giskan M. mr Rudolf**, apotekar u Kovinu. Rođen 1892. u Pivnicama. Farmaceutski fakultet završio u Budimpešti. Po kapitulaciji Jugoslavije odveden aprila 1941. kao rezervni sanitetski kapetan u zarobljenički logor, odakle je pobjegao i vratio se u Beograd. Skrivao se u Vojnoj bolnici, ali su ga Nemci otkrili i streljali na Banjici 3. avgusta 1942.
- Glikštal (Glückstahl) mr Mor**, apotekar u Senti, gde je rođen 1880. Farmaceutski fakultet završio 1911. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Gonda mr Ladislav**, apotekar u Bačkoj Topoli. Rođen 1894. Farmaceutski fakultet završio u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Gottfrid (Gottfried) mr Ernest**, apotekar u Pančevu. Rođen 1902. u Sopronu. Farmaceutski fakultet završio 1925. u Zagrebu. Kao rezervni sanitetski oficir odveden po kapitulaciji Jugoslavije u nemačko zarobljeništvo, odakle je uspeo pobeći i vratiti se u Pančevo. Avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Grin (Grün) I. mr Julije**, apotekar u Beogradu. Rođen 1886. u Sl. Požegli. Farmaceutski fakultet završio 1919. u Zagrebu. Ubijen na Banjici 1942. god. od Nemaca. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Grinwald (Grünwald) I. mr Oto**, drogerista u Skoplju. Rođen 1895. Marta 1943. doveden od Nemaca u logor Treblinka, gde je ubijen.
- Gros (Gross) S. mr Teodor**, apotekar u Daruvaru. Rođen 1908. Farmaceutski fakultet završio 1930. u Zagrebu. God. 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1944. godine.
- Gutman (Guttmann) mr Bela**, apotekarski saradnik u Beogradu. Rođen 1906. u Beždanu. Farmaceutski fakultet završio 1930. u Zagrebu. Po kapitulaciji Jugoslavije odveden aprila 1941. u zarobljenički logor u Nemačkoj, odakle je pobjegao i vratio se u Beograd. Nemci su ga otkrili i streljali na Banjici 1942. god. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Hajfeld mr ?**, apotekar u Kozarcu (Kikinda). Star 35 godina. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Hajzler (Heisler) mr Oto**, apotekar u Beogradu. Rođen u Osijeku. 40 godina. Ubijen od Nemaca decembra 1941. god. na Banjici.
- Heht (Hecht) mr Adolf**, apotekar u Osijeku. Rođen 1893. Farmaceutski fakultet završio 1914. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Derventu, gde je radio u Domu narodnog zdravlja. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je umro 1943. od pegavog tifusa. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Heht (Hecht) mr Leopold**, apotekarski saradnik u Osijeku. Rođen 1907. Farmaceutski fakultet završio 1931. u Zagrebu. U drugoj polovini 1941. god. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen aprila 1945.
- Hercler mr Bernard**, apotekar u Semeljcima (Đakovo). Rođen 1898. Farmaceutski fakultet završio 1921. u Zagrebu. Odveden u drugoj polovini 1941. od ustaša u Jasenovac. Ubijen aprila 1945. prilikom pokušaja bekstva. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Herenfeld V. mr Aleksandar**, apotekar u V. Bečkreku (Zrenjanin). Rođen 1888. u Kopošvaru. Od Nemaca doveden 16. maja 1942. na Banjicu, gde je streljan 28 maja 1942.
- Herlinger mr Štefa**, apotekar u Karlovcu. Rođena 1902. Farmaceutski fakultet završila 1925. u Zagrebu. Odvedena od Nemaca 1943. god. u Aušvic, gde je ubijena.
- Horvat mr Josip**, apotekarski saradnik u Subotici. Star 33 godine. Septembra 1942. odveden na prisilni rad u Ukrajinu, gde je poginuo 1943. god. pri raščišćavanju mlinskih polja.
- Joki mr Leopold**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođen 1909. Farmaceutski fakultet završio 1931.

- u Zagrebu. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Josifović mr Isak**, apotekar u Beogradu. Rođen 1904. u Bitolju. Farmaceutski fakultet završio 1927. u Zagrebu. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Judić M. mr Sima**, drogerista u Beogradu. Rođen 1906. u Kragujevcu. Farmaceutski fakultet završio 1929. u Zagrebu. Po okupaciji Beograda prebegao u Kragujevac, gde su ga Nemci streljali 21. oktobra 1941.
- Kabiljo mr Aron**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođen 1901. u Sarajevu. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Kadelburg mr Ervin**, apotekarski saradnik u Subotici. Star 23 godine. Odveden septembra 1942. na prisiljan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Kamhi A. mr Mordehaj**, apotekarski saradnik u Skoplju. Rođen 1912. u Skoplju. Farmaceutski fakultet završio 1936. u Zagrebu. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Kampos mr Olga**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Stara 30 godina. Oktobra 1941. odvedena od ustaša u St. Gradišku, gde je ubijena.
- Kerenji (Kerény) mr Andrija**, apotekarski saradnik u Subotici. Rođen 1909. u Somboru. Farmaceutski fakultet završio 1933. u Zagrebu. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kiš mr Vilmoš**, apotekarski saradnik u Subotici. Rođen 1892. u Kuli. Farmaceutski fakultet završio u Budimpešti. Bavio se književnošću. Napisao je veći broj novela, zbirku pesama i dva romana na mađarskom jeziku, a 1940. god. »Apotekarski priručnik«. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Klajn-Šenvald (Klein-Schönwald) mr Felice**, drogerista u Zagrebu. Rođena 1900. Farmaceutski fakultet završila 1923. u Zagrebu. Godine 1942. odvedena od ustaša u Jasenovac, gde je ubijena iste godine.
- Klajn (Klein) mr Josip**, apotekarski saradnik u Subotici. Rođen 1908. Farmaceutski fakultet završio 1932. u Zagrebu. Septembra 1942. odveden na prisiljan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Klajn (Klein) mr Jožef**, apotekarski saradnik u Senti. Star 40 godina. Umro 1944. u logoru u Mađarskoj.
- Klajn (Klein) mr Klara**, apotekarski saradnik u Novom Sadu. Rođena 1904. u Novom Sadu. Farmaceutski fakultet završila 1927. u Zagrebu. Po okupaciji prebegla u Budimpeštu, gde je ubijena od Nemaca 1944. godine.
- Knici mr Oto**, apotekar u N. Bečeju. Rođen 1901. u Kuli. Doveden od Gestapoa aprila 1944. na Banjicu i ubijen 17. aprila 1944.
- Kolin mr Ladislav**, apotekarski saradnik u Senti. 34 godine. Septembra 1943. odveden na prisiljan rad u Borski rudnik, gde je ubijen 1944. god. pri pokušaju bekstva.
- Kon (Kohn) mr Josip**, apotekarski saradnik u Glini. Rođen 1901. Farmaceutski fakultet završio 1925. u Zagrebu. Odveden 1941. god. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Kon (Kohn) mr Margita**, apotekar u Subotici. Rođena 1903. u Božjakovini. Farmaceutski fakultet završila 1925. u Berlinu. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Kon (Kohn) mr Marija**, apotekarski saradnik u Valjevu. Rođena 1908. Farmaceutski fakultet završila 1931. u Zagrebu. Ubijena od Nemaca 21. oktobra 1941. u Valjevu.
- Konfino mr Moša**, zastupnik farmaceutske firme »Riedel« u Beogradu. Rođen 1897. u Nišu. Farmaceutski fakultet završio 1923. u Zagrebu. Ubijen od Nemaca jula 1941. na Tašmajdanu (Beograd).
- Kornel mr ?**, (žena dr Jozefa Kornela), apotekar u St. Kanjiži. Stara 43 godine. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Krajanski dr mr pharm. Artur**, apotekar u Varaždinu gde je rođen 1884. Farmaceutski fakultet završio u Beču, a u Budimpešti stekao doktorat farmaceutskih nauka. Sem toga, u Beču je završio i bakteriološki kurs. Posvetio se proučavanju istorije farmacije i iz te oblasti objavio veći broj naučnih radova u našim i inostranim časopisima. Istakao se u radu na reorganizaciji farmaceutske nastave na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu, kao i farmaceutske službe uopšte. U svojoj apoteci je osnovao i vrlo interesantan muzej. Kada je raspisao konkurs za nastavnika na katedri za istoriju farmacije na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu 1938. godine. Krajanski, i pored toga što je imao sve kvalitete, sem rasne, za to mesto, nije bio izabran. Po okupaciji Jugoslavije aprila 1941. izvršio samoubistvo u Varaždinu. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Kreo mr Luigl Josipov**, apotekar u Rijeci. Star 49 godina. Odveden 1944. god. od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kunorti mr Sado**, apotekarski saradnik u Sarajevu, gde je rođen 1911. Farmaceutski fakultet završio 1935. u Zagrebu. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1943. godine.
- Lederer mr Jelka**, apotekar u Sremskoj Mitrovici. Rođena 1903. Godine 1942. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena 1944. godine.
- Levenson (Lewensohn) mr Ignjat**, drogerista u Beogradu. 57 godina. Ubijen od Nemaca na Banjici novembra 1941.
- Levi mr Isidor**, stariji, apotekar u Sarajevu. Rođen 1896. u Višegradu. Farmaceutski fakultet završio u Zagrebu. Odveden početkom 1942. godine od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Levi mr Isidor**, mlađi, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođen 1906. u Višegradu. Farmaceutski fakultet završio 1929. u Zagrebu. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1942. godine.
- Levi A. mr Salamon**, drogerista u Beogradu. Rođen 1888. u Beogradu. Doveden na Banjicu od Nemaca 14. septembra 1941. a 17. septembra 1941. ubijen.
- Levi-Finci J. mr Tilda**, apotekarski saradnik u Beogradu. Rođena 1909. u Višegradu. Farmaceutski fakultet završila 1933. u Zagrebu. Januara 1942. dovedena u logor Sajmište (Zemun) i iste godine ubijena.
- Luka mr Oton**, apotekar u Beogradu. Rođen u Sarajevu. 50 godina. Streljan na Banjici od Nemaca 1942. godine.
- Mandelbaum mr Jevgenije**, zastupnik firme »Izis« u Beogradu. Rođen 1879. u Nišu. Farmaceutski fakultet završio u Minhenu 1903. Na Beogradskom univerzitetu diplomirao 1908. hemiju i fiziku. Bio vojni apotekar do 1930. god. kada je penzionisan u činu potpukovnika. On je osnovao prvu hemijsku laboratoriju u Glavnoj vojnoj bolnici u Beogradu i do penzionisanja bio njen upravnik. Bio je nastavnik na Vojno-sanitetskoj školi. Ubijen je od Nemaca 18. jula 1941. na Tašmajdanu.
- Margulit mr. Milan**, apotekar u Križevcima. Rođen 1900. Farmaceutski fakultet završio 1924. u Zagrebu. Oveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Melamed D. mr. Leon**, drogerista u Skoplju. Rođen 1883. u Skoplju. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.

- Mevorah M. mr Mišel**, drogerista u Beogradu. Rođen 1909. u Bugarskoj. Farmaceutski fakultet završio u Zagrebu. Ubljen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Miller (Müller) Salgo mr Margita**, apotekarski saradnik. Rođena 1917. u Starom Bečeju. Farmaceutske studije započela u Zagrebu, ali je 1941. godine morala prekinuti po dotasku ustaša na vlast. Studije je nastavila u Segedinu, gde je diplomirala. Po diplomiranju radila u apoteci u Rakošpaloti (Mađarska). Juna 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Nađ (Nagy) mr Imre**, apotekar u V. Kikindi. Rođen 1873. u Sv. Stefanu (Mađarska). Farmaceutski fakultet završio 1895. u Budimpešti. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Nađ (Nagy) B. mr Imre**, apotekar u Subotici. Rođen 1890. u Mokrinu. Farmaceutski fakultet završio 1910. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, a zatim prebačen u logor Kaufering, gde je umro novembra 1944. od iznemoglosti.
- Najbah (Neubach) mr Edita**, apotekarski saradnik u Banja Luci. Rođena 1913. u Bijeljini. Farmaceutski fakultet završila 1937. u Zagrebu. Ubljena od ustaša u Banja Luci 1942. godine.
- Novaković-Noah A. mr Manojlo**, apotekar u Beogradu. Rođen 1903. u Skoplju. Farmaceutski fakultet završio 1933. u Zagrebu. Ubljen na Banjici decembra 1941. od Nemaca.
- Omer (Offner) mr Antal**, apotekar u St. Kanjiži. Rođen 1905. Farmaceutski fakultet završio 1928. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Ormoš (Ormosz) mr Andon**, apotekar u Senti. Rođen 1896. Farmaceutski fakultet završio u Koložvaru (Mađarska). Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Papal mr Eva**, apotekarski saradnik iz Osijeka. Rođena 1918. Farmaceutski fakultet završila 1940. u Zagrebu. Ubljena od ustaša 25. septembra 1942. na Jablancu.
- Papo J. mr Levi**, apotekarski saradnik iz Skoplja. Rođen 1916. u Skoplju. Farmaceutski fakultet završio 1940. u Zagrebu. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Papo mr Santo**, apotekar u Rogatici. Rođen 1900. u Sarajevu. Farmaceutski fakultet završio 1923. u Zagrebu. Januara 1942. ubili ga četnici kod Rogatice.
- Pardo mr Josif**, apotekar u Beogradu. Rođen 1881. Oktobra 1941. odveden od Nemaca u logor na Banjici, gde je ubijen decembra iste godine.
- Pardo mr Klara**, apotekarski saradnik u Beogradu. Stara oko 40 godina. Prema izjavama nekih odvedena je decembra 1941. u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena u prvoj polovini 1942. godine.
- Pardo mr Leon**, apotekar u Bitolju. Rođen 1903. u Bitolju. Farmaceutski fakultet završio 1923. u Zagrebu. Marta 1943. sproveden od bugarskih fašista iz Bitolja u sabirni logor u Skoplje, odakle su ga Nemci odveli u logor u Treblinku, gde je ubijen.
- Pinto mr Mika**, apotekarski saradnik u Beogradu. Rođen 1906. u Kragujevcu. Farmaceutski fakultet završio 1929. u Zagrebu. Po okupaciji Beograda od Nemaca prebegao u Kragujevac, gde je ubijen 21. oktobra 1941. prilikom masovnog streljanja građana Kragujevca.
- Roder mr Oskar**, apotekar u Bačkoj Topoli. Rođen 1893. u Cantaviru. Farmaceutski fakultet završio 1915. u Koložvaru (Mađarska). Po okupaciji Vojvodine prebegao u Mađarsku, gde se skrivao do 1944. god. živeći u stalnoj nervnoj napetosti očekujući, da bude otkriven od mađarskih fašista i odveden u logor. To je dovelo do teškog oboljenja i do smrti u 1944. godini.
- Rozenfeld (Rosenfeld) mr Oskar**, drogerista u Zagrebu. Star 47 godina. Nije poznato gde i kada je stradao, sem što se njegovo ime nalazi u spisku žrtava fašizma grada Zagreba, koji je sačinila 1945. god. Komisija za ispitivanje žrtava fašizma u Hrvatskoj. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Rubin A. mr Lenka**, apotekar u Beogradu. Rođena 1910. u Zrenjaninu. Farmaceutski fakultet završila 1934. u Zagrebu. Decembra 1941. odvedena od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena 9. februara 1942.
- Salom mr Šua**, apotekarski saradnik u Travniku. Rođen 1901. u Travniku. Farmaceutski fakultet završio u Zagrebu. Aprila 1942. odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Samulović mr Jakob**, apotekar u Beogradu. Rođen 1896. u Smederevu. Farmaceutski fakultet završio u Gracu. Oktobra 1941. odveden od Nemaca u logor na Banjici, a decembra te godine ubijen.
- Sas-Zoltan mr Jelisaveta**, apotekar u Vrbasu. Stara 35 godina. Krajem maja 1944. odvedena u logor u Bačkoj Topoli, a zatim u logor u Aušvicu, gde je ubijena.
- Sege (Szegő)-Halmoš mr Jelena**, apotekar u V. Bečkerek (Zrenjanin). Rođena 1888. u Mezőturu (Mađarska). Gimnaziju je završila u V. Bečkerek, a Farmaceutski fakultet u Budimpešti 1908. Radila je do 1918. god. kao apotekarski saradnik, kada je otvorila svoju apoteku u V. Bečkerek. Krajem avgusta 1941. dovedena je od Nemaca u Beograd. Decembra iste godine internirana u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena u prvoj polovini 1942. godine.
- Sege (Szegő) Ing. et mr pharm. Imre**, apotekar u V. Bečkerek (Zrenjanin). Rođen 1888. u Mađarskoj, gde je diplomirao za inženjera hemije i po diplomiranju radio kao hemičar u fabrici šećera u V. Bečkerek. Godine 1925. završio je i farmaceutski fakultet i od tada je vodio skupa sa svojom ženom (Sege-Halmoš mr Jelena) apoteku u V. Bečkerek. Krajem avgusta 1941. odveden je od Nemaca u Beograd, gde je interniran u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine ubijen kod s. Jabuke (Pančevo).
- Semere (Szamere) dr et mr pharm. Pavla**, apotekar u Adl. Rođen 1900. u Budimpešti. Godine 1923. diplomirao u Budimpešti pravne nauke i stekao doktorat političkih nauka, a 1926. završio i farmaceutski fakultet. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, a zatim prebačen u Mauthausen, gde je ubijen.
- Semere (Szamere) mr Pavle**, apotekar u Subotici. Rođen 1892. u Kuli. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Susman (Susmann) mr Aleksandar**, apotekar u Derventi. Star 60 godina. Odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1942. godine.
- Šajler (Scheyer) mr Leo**, apotekar u Križevcima. Star 55 godina. Jula 1941. odveden od ustaša u logor Gospić, a zatim u Jasenovac, gde je ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Šenauer (Schönauer) mr Josip**, apotekarski saradnik u Daruvaru. Rođen 1908. u Ivanpolju. Farmaceutski fakultet završio 1935. u Zagrebu. Jula 1941. odveden od ustaša u logor u Gospić, a zatim prebačen u Jasenovac, gde je ubijen 1943. godine.
- Šenauer (Schönauer) S. mr Liza**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođena 1900. u Vukovaru. Godine 1943. odvedena od ustaša u Jasenovac, gde je ubijena aprila 1945.

Smuckler (Schmuckler) mr Josip, apotekar u Zavidovićima. Rođen 1888. u Odesi. Farmaceutski fakultet završio 1914. u Zagrebu. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1944. pri pokušaju bekstva.

Spiller (Spiller) D. mr Eugen, apotekar u Zagrebu. Star 54 godine. Nepoznato gde i kada je stradao.

Ungar mr Marko, apotekarski saradnik u Beogradu. Rođen 1907. u Srbobranu. Farmaceutski fakultet završio 1932. u Zagrebu. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.

Vagl mr Aleksandar, apotekar u V. Bečkerek (Zrenjanin). Rođen 1872. u Akovu (Bosna). Farmaceutski fakultet završio 1893. u Budimpešti. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).

Vakser (Wachslor) mr Isidor, apotekarski saradnik u Vinkovcima. Rođen 1912. Farmaceutski fakultet završio u Zagrebu. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

Vajnberger (Weinberger) mr Fanika, drogerista u Zagrebu. Stara 45 godina. Odvedena od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac gde je ubijena.

Vajnfeld (Weinfeld) I. mr Eugen, apotekar u Stanišiću (Bačka). Rođen 1886. u Novom Sadu. Farmaceutski fakultet završio 1911. u Koložvaru (Mađarska). Objavio je veći broj članaka iz oblasti farmacije. Po okupaciji Vojvodine prebego u Budimpeštu, odakle su ga odveli Nemci 1944. u Aušvic i ubili.

Vajntraub (Weintraub) mr Maks, apotekar u Bijeljini. Star 46 godina. Krajem 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1942. godine.

Vajs-Sajden (Weiss-Seiden) mr Ida, apotekar u Zanicl. Rođena 1906. u Poljskoj. Farmaceutski fakultet završila u Beču. Godine 1942. kada su došle ustaše da je vode u logor, izvršila samoubistvo, ali su je lekari spasili. Odvedena u St. Gradišku, gde je 1942. godine ubijena.

Vajs (Weiss) mr Isa, apotekarski saradnik u Osljeku, gde je rođen 1919. Farmaceutski fakultet završio pred sam rat 1941. u Zagrebu. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen aprila 1945.

Vidrih (Widrih) mr Ladislav, apotekar u Temerinu. Rođen 1907. u Temerinu. Farmaceutski fakultet završio 1930. u Zagrebu. Ubijen od mađarskih fašista aprila 1941. u Temerinu.

Vig S. mr Zoltan, apotekarski saradnik u Beogradu. Rođen 1908. u Vršcu. Farmaceutski fakultet završio 1931. u Zagrebu. Ubijen na Banjici od Nemaca oktobra 1941.

Wolfenzon (Wolfensohn) mr Beno, apotekarski saradnik iz Koprivnice. Rođen 1909. Farmaceutski fakultet završio 1933. u Zagrebu. Neposredno po dolasku ustaša na vlast odveden u Lepoglavu, gde je ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.

Zaharijević mr Jakob-Zak, apotekar u Beogradu. Rođen 1903. Farmaceutski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Ubijen na Banjici decembra 1941.

VETERINARI

Alhalel Leon, veterinar u Beogradu. Rođen 1913. u Zagorl (Bugarska). Veterinarski fakultet završio 1940. u Zagrebu, ali kao Jevrejln nije mogao dobiti službu, pa je živleo kod roditelja u Beogradu. Oktobra 1941. doveden od Nemaca na Banjicu, a decembra iste godine ubijen.

Altarac Jakov, veterinar u penziji u Subotici. Rođen u Sarajevu. 60 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Balind Dezider, veterinar u Adi. Rođen 1895. u Molu. Veterinarski fakultet završio 1919. u Budimpešti. Objavio je veći broj radova iz oblasti bakteriologije i serologije. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Baranji (Barany) Geza, okružni veterinar u Senti. Rođen u Mađarskoj. 60 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Bauer R. Aleksandar, veterinar u Sloveniji. Rođen 1907. u Zlataru. Veterinarski fakultet završio 1937. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast izvršio samoubistvo u Zagrebu juna 1941.

Bauer Robert, veterinar u penziji u Pakracu. Rođen 1870. u Zagrebu. Veterinarski fakultet završio u Beču. Objavio je više radova iz oblasti veterine. Avgusta 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubrzo ubijen.

Braun Ignjat, veterinar u Begej sv. Đurđu. Star 50 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Davidović Filip, veterinar bez zaposlenja. Rođen 1914. u Osljeku. Veterinarski fakultet završio 1939. ali kao Jevrejln nije mogao dobiti službu. Pripadao je naprednom studentskom pokretu na fakultetu, pa su ga ustaše po dolasku na vlast odvele u Jasenovac, gde je ubijen krajem 1941. godine.

Erdeš (Erdős) dr Dezider, veterinar u Subotici. Rođen u Kapošvaru (Mađarska). Star oko 60 go-

dina. Veterinarski fakultet završio u Budimpešti, pa je po diplomiranju ostao na fakultetu kao asistent, a zatim docent. U vreme mađarske revolucije 1919. napustio je Mađarsku i došao u Jugoslaviju, gde nije mogao dobiti službu, pa je osnovao Zavod za proizvodnju cepiva protiv stočnih zaraza. Godine 1937. napustio je Zavod i preuzeo dužnost opštinskog veterinaru u Subotici. Objavio je veći broj naučnih i stručnih radova, najviše iz oblasti imunologije. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.

Erš Karl, veterinar u penziji iz Pančeva. Rođen 1870. u Mađarskoj. Veterinarski fakultet završio u Budimpešti. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).

Feliks Milan, veterinar bez zaposlenja. Rođen 1912. u Kutini. Veterinarski fakultet završio 1939. u Zagrebu, ali do rata nije mogao, kao Jevrejln, dobiti zaposlenje. Kapitulacija Jugoslavije ga je zatekla u Zagrebu, odakle su ga odvele ustaše septembra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Ferenhazl Josif, veterinar u penziji iz Pančeva. Rođen u Mađarskoj. Star 65 godina. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine streljan kod Jabuke (Pančevo).

Frank Julije, veterinar u Vršcu. Star 50 godina. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).

Frankl Emanuel, viši veterinarski savetnik u penziji iz Zagreba. Rođen 1877. u Bartolovcu kraj Ludbrega. Veterinarski fakultet završio u Beču. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

- Freljh (Frölich) Ernest**, veterinar u Beogradu. Rođen 1913. Veterinarski fakultet završio 1937. u Zagrebu. Po diplomiranju radio u Centralnom veterinarskom bakteriološkom zavodu u Beogradu. Nepoznato gde i kada je stradao, ali najverovatnije na Banjici 1941. godine.
- Fuks (Fuchs) Salamon**, veterinarski inspektor u penziji iz Osijeka. Rođen 1870. u Tarnopolu (Poljska). Veterinarski fakultet završio 1893. u Lavovu. Služio je po raznim mestima u Hrvatskoj i Slavoniji, a od 1935. do penzionisanja bio šef veterinarske službe Dunavske banovine. Bio je vrlo cenjen kao stručnjak i organizator službe, a posebno zbog skromnosti i doslednosti. Juna 1942. interniran u logor »Tenje« kod Osijeka, a avgusta te godine odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Gabor J. Antun**, veterinar u penziji iz Beograda. Rođen 1888. u Njušci (Češka). Do penzionisanja služio po raznim mestima Jugoslavije. Oktobra 1941. doveden od Nemaca na Banjicu, gde je ubrzo ubijen.
- Gere (Gerő) Arpad**, veterinar u Senti. Rođen 1887. u Mađarskoj. Veterinarski fakultet završio u Budimpešti. Pod uticajem svoga sina dr Istvana, člana KPJ, bio simpatizer naprednog pokreta, zbog čega je po okupaciji Vojvodine strahovito mučen od mađarskih fašista. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Goranić Kamilo**, veterinar u penziji iz Zagreba. Star 66 godina. Do penzionisanja služio u Delnicama, Sušaku i Splitu, pa se po penzionisanju nastanio u Zagrebu, odakle su ga odvele ustaše u drugoj polovini 1941. u Jasenovac i ubile.
- Gošti Vilko**, veterinar u Pregradi. Rođen 1911. u Pregradi. Veterinarski fakultet završio u Zagrebu. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je iste godine ubijen pri pokušaju bekstva.
- Gros (Gross) Ignjat**, veterinar u Gajdobri. Star 45 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Gros (Gross) Viktor**, veterinar bez zaposlenja. Rođen 1916. u Sl. Brodu. Veterinarski fakultet završio 1939. u Zagrebu, ali budući da kao Jevrejin nije mogao dobiti službu, živeo je kod svojih roditelja u Sl. Brodu. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen 1942. god pri pokušaju bekstva.
- Gutzon (Guttsohn) Vilim**, veterinar u Novom Vrbasu. Star 55 godina. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Hauzer (Hauser) Ernest**, veterinar u Svetozar Miletiću. Star 45 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Henigsmann Herbert**, veterinar u Indiji. Star 50 godina. Odveden 1942. god. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Hofman (Hoffmann) A. Adam**, veterinar u Sl. Požegi. Star 62 godine. U Jugoslaviju je došao 1908. i služio po raznim mestima. Septembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Hornung Franjo**, veterinar u Sr. Mitrovici. Star 55 godina. Septembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Horvat Leopold**, veterinar u penziji iz Pančeva. Rođen 1874. u Mađarskoj, gde je završio Veterinarski fakultet. Služio po raznim mestima Jugoslavije, a po penzionisanju se nastanio u Pančevu. Krajem avgusta 1941. sproveli ga Nemci u logor »Topovske šupe«, (Beograd), a oktobra te godine je ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Imre Izidor**, veterinar u Baču. Rođen 1875. u Mađarskoj, a u Budimpešti je završio Veterinarski fakultet. Kao veterinar služio preko 40 godina u Baču, odakle je krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Imre I. Ladislav**, veterinar u Baču. Rođen 1908. u Baču. Veterinarski fakultet završio 1933. u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Jun Feliks**, veterinarski savetnik u penziji iz Zagreba. Star 73 godine. Služio je po raznim mestima Jugoslavije, a po penzionisanju se nastanio u Zagrebu, odakle je odveden od ustaša 1942. god. u Jasenovac i ubijen.
- Kister M. Ljudevit**, veterinar u Đakovu. Rođen 1913. u Budimpešti. Veterinarski fakultet završio 1940. u Zagrebu. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Klajn (Klein) Aron**, veterinar u Cantaviru. Rođen 1881. u Cantaviru. Veterinarski fakultet završio u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca iz Sombora u Aušvic, gde je ubijen.
- Koan A. Avram**, Rođen 1913. Veterinarski fakultet završio aprila 1941. u Zagrebu, odakle su ga ustaše 1941. god. odvele u nepoznatom pravcu.
- Laslo (Laszlo) Herman**, veterinarski savetnik u penziji iz Mostara. Rođen u Austriji. Star 75 godina. U Jugoslaviju je došao 1908. i služio po raznim mestima. Nemci ga odveli 1943. iz Mostara u Aušvic, gde je ubijen.
- Laufer (Lauffer) dr Salamon**, viši veterinarski savetnik u penziji iz Zagreba. Star 86 godina. U Jugoslaviju je došao 1888. i do penzionisanja služio po raznim mestima. Po penzionisanju se nastanio u Zagrebu, a po dolasku ustaša prebegao je u Hrv. primorje, odakle je od italijanskih fašista interniran u logor na Rabu, gde je avgusta 1943. umro.
- Libling (Liebling) Julijus**, veterinar u Donjem Miholjcu. Rođen 1872. u Lavovu, gde je završio Veterinarski fakultet. Između dva svetska rata bio je jedan od najistaknutijih stručnjaka za moderno peradarstvo. Objavio je veći broj radova iz te oblasti. Septembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Lipa Filip**, veterinarski pukovnik u penziji iz Zagreba. Star 58 godina. Bio je neko vreme civilni, a zatim vojni veterinar. Objavio je više stručnih radova iz oblasti higijene ishrane. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Lohort (Lochert) Julije**, veterinar u Požarevcu. Star 50 godina. Odveden od Nemaca septembra 1941. na Banjicu i ubrzo ubijen.
- Mate dr Ladislav**, veterinar u Zagrebu. Rođen 1914. u Sl. Brodu. Veterinarski fakultet završio 1939. u Zagrebu, gde je stekao i doktorat veterinarskih nauka. Bio je do rata asistent na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu, a po dolasku ustaša na vlast prebegao u Sarajevo, odakle su ga ustaše odvele 1942. u Jasenovac, gde je ubijen 1944. godine.
- Melinger Aleksandar**, veterinar u penziji iz Zagreba. Star 56 godina. Odveden od ustaša 1941. godine u nepoznatom pravcu.
- Miller (Müller) Eduard**, veterinar u Zemunu. Star 52 godine. Odveden od ustaša 1942. god u Jasenovac gde je ubijen.
- Najman (Neumann)-Nović August**, veterinarski savetnik u penziji iz Zagreba. Star 66 godina. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Novčaček M. Dragutin**, veterinarski pukovnik u penziji iz Beograda. Star 65 godina. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Oswald (Oswald) dr Branko**, veterinar u Zagrebu. Rođen 1908. u Zagrebu, gde je 1931. završio Veterinarski fakultet, a zatim stekao doktorat veterinarskih nauka. Još kao student se istakao radovima iz oblasti animalne fiziologije, pa je postavljen za asistenta na tom fakultetu, ali je ubrzo premešten »po potrebi službe« u Uroševac, gde

- nije imao uslova za naučni rad. Posle izvesnog vremena uspeo je doći u Higijenski zavod u Skoplju, a zatim u Križevcima, odakle je ponovo premešten na rad na Veterinarski fakultet u Zagrebu. Kao mlad stručnjak stekao je brojnim na učnim radovima, prvenstveno iz oblasti ornitofitologije, priznanje i u nas i u svetu. Bavio se i književnošću i napisao je veći broj pesama, kao i jednu dramu. Najveći deo tih radova je propao u toku rata. Po dolasku ustaša na vlast, svestan svaga što ga očekuje, izvršio je maja 1941. samoubistvo.
- Perl Elad**, veterinar u Subotici. Rođen 1914. u Subotici. Rođen 1914. u Subotici. Veterinarski fakultet završio pred rat 1941. Po dolasku mađarskih fašista u Suboticu bio je strašno maltretiran i zatvaran. Godine 1942. upućen je na prisiljan rad u Međumurje, a 1944. odveli ga Nemci u logor Mildorf (Nemačka), gde je ubijen.
- Polak (Pollak) dr Feliks**, viši veterinarski savetnik u Zagrebu. Rođen 1892. u Virju. Veterinarski fakultet završio 1914. u Beču, gde je 1915. stekao i doktorat veterinarskih nauka. Pred rat je bio na dužnosti u Banskoj upravi u Zagrebu. Jula 1941. ustaše su ga zatvorile i zverski mučile, a zatim prebacile u Jasenovac, gde je ubrzo umro.
- Polgar Makso**, viši veterinarski savetnik u Skoplju. Rođen 1881. u Austriji. Veterinarski fakultet završio u Beču. U Jugoslaviju je došao 1906. i do rata služio po raznim mestima. Rat ga je zatekao na dužnosti u Banskoj upravi u Skoplju, odakle su ga Nemci marta 1943. odveli u Treblinku, gde je ubijen.
- Purec Samuel**, veterinar u penziji u Herceg-Novom. Rođen 1872. u Premišlu (Poljska). Veterinarski fakultet završio u Lavovu. Po dolasku u Jugoslaviju služio po raznim mestima, a 1935. je penzionisan kao sreski veterinar u Herceg-Novom. Zbog toga što su mu deca otišla u partizane, italijanski fašisti su ga strahovito maltretirali i zatvorili u Cetinju, odakle su ga Nemci 1944. odveli u Aušvic, gde je ubijen.
- Rajhman (Reichmann) Gustav**, viši veterinarski savetnik u Višegradu. Rođen 1872. u Poljskoj. Veterinarski fakultet završio u Lavovu. Godine 1906. došao u Bosnu, gde je do rata služio po raznim mestima. Godine 1942. odveden od ustaša iz Višegrada u Jasenovac, gde je ubijen.
- Rot (Roth) Jakob**, veterinar u Bačkoj Topoli. 52 godine. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Roter (Rotter) Mavro**, veterinar u Suhopolju (Hrvatska). Star 55 godina. Septembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Salc (Salz) A. Josip**, veterinarski savetnik u penziji u Beogradu. Rodom iz Austrije. 60 godina. Veterinarski fakultet završio u Beču i 1905. došao u Bosnu. Do penzionisanja služio po raznim mestima Jugoslavije. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Salom Šua**, veterinar u Rostuši. Rođen 1903. u Travniku. Veterinaru je počeo studirati u Beču, a završio u Zagrebu 1938. Za vreme studija u Beču primljen je za člana KP Austrije. Kao komunista proteran je iz Beča 1926. Na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu se potpuno bio pasivizirao. Gestapo je imao podatke o njemu kao komunisti, pa je aprila 1941. uhapšen i odveden u nepoznatom pravcu.
- Samek Rudolf**, veterinar u Sl. Požegi. Rođen 1895. u Ludbregu. Veterinarski fakultet završio 1912. u Lavovu. Do rata služio po raznim mestima Jugoslavije. Decembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Samek R. Slavko**, rođen 1915. u Ludbregu. Veterinarski fakultet završio 1940. u Zagrebu. Poginuo 6. aprila 1941. g. prilikom nemačkog vazdušnog napada na Beograd, gde je služio vojni kadrovski rok.
- Santo Vilim**, veterinar u Bačkom Petrovcu. Star 53 godine. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Sauer Oskar**, veterinar u Novom Bečeju. Star 50 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Segedi (Szegedy) Imre**, veterinar u Čantaviru. Star 50 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Seke Josip**, veterinar u penziji u Somboru. Rođen 1873. u Kapuvaru (Mađarska). Veterinarski fakultet završio u Budimpešti. Služio po raznim mestima Jugoslavije, a po penzionisanju se nastanio u Somboru. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Sekelj (Szekely) Leopold**, veterinarski savetnik u Zagrebu. Star 71 godina. Godine 1942. odveden od ustaša u St. Gradišku, gde je ubijen.
- Sekelj (Szekely) Mavro**, veterinar u Srpskom Aradcu. Star 55 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Siget (Sziget) dr Aleksandar**, veterinar u Subotici. Rođen u Temišvaru. 60 godina. Veterinarski fakultet završio u Budimpešti, gde je po diplomiranju postavljen za asistenta, a zatim docenta. Posle mađarske revolucije 1919. prebego u Jugoslaviju, gde je skupa s dr Deziderom Erdešem osnovao u Subotici Zavod za proizvodnju cepiva protiv stočnih zaraza. Godine 1937. napustio je Zavod i zaposlio se kao veterinar u Subotici. Objavio je veći broj stručnih i naučnih radova u našim i inostranim časopisima, najvećim delom iz oblasti serologije. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.
- Sokoljč Julije**, veterinar u Krupnju. Rođen 1910. Veterinarski fakultet završio 1935. u Zagrebu. Kao rezervni veterinarski oficir odveden je, po kaptulaciji Jugoslavije u nemačko zarobljeništvo, gde mu se gubi trag.
- Sorger Albert**, veterinar u Pakracu. Rođen 1891. Veterinarski fakultet završio u Beču, zatim služio po raznim mestima Jugoslavije. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je aprila 1945. ubijen.
- Safner (Schaffner) Jakob**, veterinar u Apatinu u penziji. Star 65 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Šagi Bela**, veterinar u Titovom Velesu. Rođen 1879. u Mađarskoj. Veterinarski fakultet završio 1903. u Budimpešti, a zatim došao u Jugoslaviju, gde je služio po raznim mestima. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Šenvald (Schönwald) H. Ivica**, veterinar u Kastvu. Rođen 1913. u Donjoj Stubici. Veterinarski fakultet završio 1939. u Zagrebu. Zbog bolesti došao aprila 1941. na lečenje u Zagreb, gde su ga ustaše uhapsile i odvele u logor St. Gradiška. Ubijen je oktobra 1942. kod Okučana.
- Šrajer (Schreier) Aleksandar**, veterinar u Staroj Moravci. Star 53 godine. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Štern (Stern) dr Hinko**, veterinar u Zagrebu. Rođen 1899. u Čakovcu. Veterinaru je studirao u Beču i Zagrebu. Godine 1937. stekao u Zagrebu doktorat veterinarskih nauka. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen aprila 1945. godine.
- Teler dr Ivan**, veterinarski pukovnik u Beogradu. Rođen 1897. u Austriji, a u Beču je završio Veterinarski fakultet. Po dolasku u Jugoslaviju služio je kao vojni veterinar. Septembra 1941. doveden od Nemaca na Banjicu (Beograd), gde je krajem te godine ubijen.

Tratner Koloman, veterinarski savetnik u Novom Sadu. Rođen u Mađarskoj. Star 45 godina. Veterinarski fakultet završio u Budimpešti. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.

Turk Viktor, veterinar u Sisku, gde je rođen 1912. Veterinarski fakultet završio 1938. u Zagrebu, ali kao Jevrej nije mogao dobiti zaposlenje, pa je živeo kod roditelja u Sisku. Po dolasku ustaša na vlast uspeo je da se krije sve do početka 1945. godine, kada je otkriven i ubijen u Sisku.

Vajs (Weiss) Vlado, veterinar u Caribrod. Rođen 1908. u Siraču (Darugar). Veterinarski fakultet završio 1931. u Zagrebu, kao prvi u svojoj generaciji. Kao rezervni veterinarski oficir odveden po

kapitulaciji Jugoslavije u nemačko zarobljeništvo, odakle je uspeo pobeći pa se nastanio u Siraču. Odveden od ustaša krajem 1941. u Staru Gradisku, gde je ubijen juna 1942.

Vajsman (Weissmann) Ljudevit, veterinar u Sarči. Star 50 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Vinter (Winter) Izidor, veterinar u Mrkonjićgradu. Rođen 1911. u Bijeljini. Veterinarski fakultet završio 1940. u Zagrebu. Na fakultetu je pripadao grupi naprednih studenata. Po dolasku ustaša na vlast doputovao u Zagreb, da bi spasao majku, ali su ga ustaše uhapsile i odvele u Jasenovac, gde je ubijen.

DENTISTI

Ajzler (Eisler) Imre, dentista u Senti, gde je rođen 1924. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Albala Moric, dentista u Bitolju, gde je rođen 1911. Marta 1943. doveden od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju, odakle su ga Nemci odveli u Treblinku i ubili.

Alfandari I. Paul, dentista u Beogradu. Rođen 1912. u Pančevu. Ubijen od Nemaca na Banjici oktobra 1941. godine.

Altarac Mira, dentista u Tuzli. Rođena 1907. Septembra 1941. odvedena od ustaša u logor Loborgrad, gde je ubijena 1942. godine.

Anđelo Mika, dentista u Beogradu, gde je rođen 1901. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.

Aušpic (Auspitz) Ernest, dentista u Vršcu. Rođen 1913. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor "Topovske šupe" (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod s. Jabuke (Pančevo).

Avramović Ašer, dentista u Šapcu. Rođen 1921. Jula 1941. interniran od Nemaca u logor u Šapcu, a oktobra te godine streljan u Zasavici (Šabac).

Baruh Ašer, dentista u Beogradu. Rođen 1911. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.

Baruh Kalman, dentista u Skoplju. Rođen 1908. u Beogradu. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.

Blat (Blatt) Oskar, dentista u Tuzli. Rođen 1911. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen 1942. godine.

Brajer (Breler) Alfons, dentista u Zabarima. Rođen 1913. u Beču. Doveden 2. decembra 1941. od Nemaca na Banjicu, gde je ubijen 17. aprila 1942.

Bruk (Bruck) Karlo, dentista u Somboru. Rođen 1902. u Starom Svcu. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Buhalter (Buchalter) Maks, dentista u Derventi. Rođen 1911. Odveden 1942. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

Cindorf Izidor, dentista u Sarajevu, gde je rođen 1921. Odveden od ustaša 27. oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Crnulović Kornelija, dentista u Beogradu. Rođen 1883. u Beogradu. Krajem oktobra 1941. ubijen od Nemaca na Banjici.

Cvajgental (Zweigental) Artur, dentista u Sarajevu. Rođen 1902. Odveden od ustaša 27. oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Engl Evgenije, dentista u Beogradu. Star 35 godina. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.

Fekete Elemir, dentista u Srbobranu. Rođen 1888. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Fincl Josip, dentista u Bos. Brodu. Rođen 1905. Odveden 1942. od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

Firat (Fürst) Zvonko, dentista u Zagrebu. Rođen 1905. u Zagrebu. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Fridman (Friedmann) A. Elza, dentista u Banja Luci. Rođena 1909. u Banja Luci. Juna 1942. odvedena od ustaša u logor u St. Gradiški, gde je ubijena.

Gatenjo Sara, dentista u Skoplju gde je rođena 1916. Marta 1943. odvedena od Nemaca u Treblinku, gde je ubijena.

Goib Mavro, dentista u Zagrebu. Rođen 1899. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen.

Gomboš Lazar, dentista u Subotici, gde je rođen 1913. Septembra 1942. odveden na prisiljan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.

Gros (Gross) Armin, dentista u Somboru. Rođen 1927. u Subotici. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Gros (Gross) Pavla, dentista u Beogradu. 40 godina. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.

Gutman (Guttmann) Josip, dentista u Somboru. Rođen 1927. u Subotici. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Hajmer Oskar, dentista u Murskoj Soboti. Rođen 1898. Juna 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.

Haker (Hacker) Tiber, dentista u Beogradu. Rođen u Lugošu (Rumunija). Star 35 godina. Septembra 1941. pokušao iz Beograda pobeći u Mađarsku, ali je kod Ade uhvaćen od Nemaca i odveden u nepoznatom pravcu.

Hazan S. Samuljo, dentista u Nišu. Star 35 godina. Ubijen od Nemaca februara 1942. na Bublju (Niš).

Herman Teodor, dentista u Zagrebu. Rođen 1911. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma, koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina u Hrvatskoj.

Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.

Heršković Sara, dentista u Vinkovcima. Rođena 1923. Juna 1942. odvedena od ustaša u logor u Đakovo, gde je umrla 1943. od trbušnog tifusa.

Hofman (Hoffmann) Alfred, dentista u Zagrebu, gde je rođen 1915. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.

Hofman (Hoffmann) Josip, dentista u Beogradu. Star 45 godina. Ubijen na Banjici od Nemaca decembra 1941.

- Horović (Horovitz) Đorđe**, dentista u Subotici, gde je rođen 1912. Septembra 1942. odveden na prisiljan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Hupert Slavko**, dentista u Zagrebu. Rođen 1919. u Zagrebu. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen.
- Husar Ludvig**, dentista u Beogradu. Star 35 godina. Ubljen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Izrael Stefica**, dentista u Zagrebu, gde je rođena 1923. Nepoznato gde i kada je stradala. Njeno ime se nalazi u spisku žrtava fašizma koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Izrael Zora**, dentista u Zagrebu. Rođena 1899. Nepoznato gde i kada je stradala. Njeno ime se nalazi u spisku žrtava fašizma koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Jelenić Mira**, dentista u Zagrebu, gde je rođena 1923. Nepoznato gde i kada je stradala. Njeno ime se nalazi u spisku žrtava fašizma, koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Jelinek Mikša**, dentista u Subotici. Star 47 godina. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kabiljo Silvio**, dentista u Zagrebu. Rođen 1924. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime se nalazi u spisku žrtava fašizma koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Kajon Jozef**, dentista u Sarajevu, gde je rođen 1905. Odveden 27. oktobra 1941. od strane ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Kapuano Menahem**, dentista u Štipu, gde je rođen 1881. Marta 1943. doveden od Bugara u sabirni logor u Skoplje, odakle su ga odveli Nemci u logor Treblinka, gde je ubijen.
- Karić Hajim**, dentista u Beogradu. Star 35 godina. Ubljen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Kenigsberg (Königsberg) Imre**, dentista u Debeljači. Rođen 1904. u Bezdanu. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine ubijen kod s. Jabuke (Pančevo).
- Kenigsberg (Königsberg) Roza**, dentista u Bezdanu. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Kiš Steva**, dentista u Somboru, gde je rođen 1909. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Klajn (Klein) Zia**, dentista u Vukovaru, gde je rođena 1920. Juna 1942. odvedena od ustaša u Jasenovac, gde je ubijena.
- Klajnman (Kleinmann) Edmund**, dentista u Zemunu. Rođen 1901. Juna 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Kormoš Zdenko**, dentista u Beogradu. Rođen 1921. u Pleternici. Ubljen 17. novembra 1941. na Banjici od Nemaca.
- Kovač Laslo**, dentista. Rođen 1904. u Mađarskoj. Doveden 9. novembra 1942. od Nemaca na Banjicu, gde je ubijen 1. decembra 1942.
- Kraus (Krausz) Mirko**, dentista u Subotici. Star 53 godine. Godine 1942. odveden u logor u Austriji, gde je izvršio samoubistvo 1943. godine.
- Kraus (Krausz) Slavko**, dentista u Zagrebu. Rođen 1907. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma, koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Lajpnik (Leipnick) Josip**, dentista u Subotici. Rođen 1922. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Laslo (Laszlo) Imre**, dentista u Senti gde je rođen 1921. Ubljen od mađarskih fašista 1944. god. u segedinskom zatvoru.
- Lasta Ernest**, dentista u Beogradu. Rođen 1911. Ubljen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Levi Nahman Bora**, dentista u Nišu, gde je rođen 1922. Ubljen od Nemaca na Banjici novembra 1941.
- Levi B. Isak**, dentista u Beogradu, gde je rođen 1911. Ubljen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.
- Levi J. Rozika**, dentista u Zenici, gde je rođena 1923. Godine 1942. odvedena od ustaša u logor u St. Gradišku, gde je ubijena.
- Levi Salamon**, dentista u Gajevu (Jastrebarsko). Star 40 godina. Ubljen od ustaša 1943. godine u Jasenovcu.
- Lorand Alfred**, dentista u Zagrebu. Star 44 godine. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma, koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Luka Rudolf**, dentista u Beogradu. Rođen 1844. u Sarajevu. Ubljen od Nemaca na Sajmištu u prvoj polovini 1942. godine.
- Maestro Margita**, dentista u Zagrebu. Rođena 1913. Stradala u logoru Birkenau, gde je odvedena od Nemaca 1943. godine.
- Mendoza Eldad**, dentista u Bitolju, gde je rođen 1901. Marta 1943. doveden od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplje, odakle su ga Nemci odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.
- Morvaj ?**, dentista u Pančevu. Star 40 godina. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. ubijen kod s. Jabuke (Pančevo).
- Najman (Neumann) Josip**, dentista u Dubrovniku. Rođen 1906. u Travniku. Po kapitulaciji Italije krilo se po okolinim selima do decembra 1943, kada je uhvaćen od Nemaca i pod optužbom da je skrivao komunistički materijal izveden pred vojni sud u Sarajevu, koji ga je osudio na smrt februara 1944.
- Najman (Neumann) Josip**, dentista u Novom Sadu. Star 40 godina. Mađarski fašisti su ga predali ustašama, koje su ga ubile na Previčaci 15. juna 1942. godine.
- Nehan Ernest**, dentista u Skoplju, gde je rođen 1897. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Nisim Zak**, dentista u Beogradu. Star 40 godina. Ubljen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Papo Danko**, dentista u Sapcu. Rođen 1902. Ubljen od Nemaca oktobra 1941. u Zasavici (Šabac).
- Papo Leon**, dentista u Novoj Gradiški. Rođen 1903. U drugoj polovini 1941. godine odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen aprila 1945. prilikom pokušaja bekstva.
- Piic Joško**, dentista u Zavidovićima. Star 50 godina. U drugoj polovini 1941. godine odveden od ustaša u logor St. Gradiška, gde je ubijen 1942.
- Polak (Pollak) Imre-Mirko**, dentista u Beogradu. Rođen 1903 u Banatskom Arandelovcu. Ubljen od Nemaca na Banjici oktobra 1941.
- Polgar Kalman**, dentista u V. Kikindl. Star 40 godina. Krajem avgusta 1942. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra te godine ubijen kod s. Jabuke (Pančevo).
- Rajnic (Reinitz) Ladislav**, dentista u Osijeku. Rođen 1890. Juna 1942. interniran u logor Tenje (Osijek), a avgusta te godine odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Rendell Alfred**, dentista u Zagrebu. Rođen 1921. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen.
- Rip (Ripp) Jozef**, dentista u Valjevu. Rođen 1906. Ubljen oktobra 1941. u Valjevu od četnika.

- Roman Oskar**, dentista u Subotici. Star 63 godine. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Romas Artur**, dentista u Zagrebu. Rođen 1892. Po dolasku ustaša na vlast prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle su ga Italijani odveli u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije kao težak bolesnik ostao je na Rabu, odakle su ga Nemci marta 1944. odveli u Aušvic i ubili.
- Rozenhek (Rosenhack) Elza**, dentista u Banja Luci. Rođena 1908. u Poljskoj. Juna 1942. odvedena od ustaša u logor St. Gradiška, gde je ubijena.
- Ruso Simon**, dentista u Bitolju, gde je rođen 1915. Marta 1943. doveden od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju, odakle su ga Nemci odveli u Treblinku, gde je ubijen.
- Salamon Zoltan**, dentista u Somboru. Rođen 1912. u Marmarošiget (Maderska). Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Silberberg Nikola**, dentista u Beogradu. Star 45 godina. Ubijen na Banjici decembra 1941. od Nemaca.
- Silbersajn (Silberschein) Aleksandar**, dentista u Zagrebu. Rođen 1885. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma, koji je 1945. sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Sindverst ?**, dentista u Beogradu. Star 40 godina. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Singer L. Lili**, dentista u Beogradu. Rođena 1909. u Zemunu. Do 5. juna 1942. skrivala se u Beogradu, kada je otkrivena od Gestapa i dovedena na Banjicu, gde je ubijena 9. jula 1942.
- Singer Melanija**, dentista u Osijeku. Stara 45 godina. Juna 1942. internirana u logor Tenje (Osijek), odakle je odvedena avgusta te godine u Aušvic, gde je ubijena.
- Sako Zak**, dentista u Skoplju, gde je rođen 1871. Marta 1943. odveden od Nemaca u logor Treblinka, gde je ubijen.
- Sil I. Margita**, dentista u Zagrebu. Rođena 1912. u Maderskoj. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Aleksinac, odakle je dovedena 18. septembra 1942. u logor na Banjici i 7. oktobra 1942. streljana.
- Šlezinger (Schlesinger) Marija**, dentista u Zagrebu. Stara 46 godina. Nepoznato gde je i kada je stradala. Njeno ime nalazi se u spisku žrtava fašizma koji je 1945. sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Spicer (Spitzer) Fridman**, dentista u Zagrebu. Rođen 1905. Odveden od Nemaca 1943. u Aušvic, gde je ubijen 1944. godine.
- Spicer (Spitzer) — Milanović Milan**, dentista u Zagrebu. Rođen 1899. Član KPJ od 1920. Od 1926. do 1928. bio član MK KPJ u Zagrebu. U 1942. godini odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen 1944. Zbog zasluga stečenih kao partijski i društveni radnik do drugog svetskog rata, jedna zubna ambulanta u Zagrebu nosi njegovo ime («Zubna ambulanta Milan Milanović»).
- Sternberg (Sternberg) Bela**, dentista u Senti. Rođen 1899. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Sternberg (Sternberg) Tibor**, dentista u Senti. Rođen 1897. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Stift Ferdinand**, dentista u Zagrebu. Star 44 godina. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma koji je 1945. sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Svarc (Schwartz) Slavko**, dentista u Beogradu. Star 37 godina. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Trudilover David**, dentista u Zagrebu. Rođen 1875. u Beču. Po dolasku ustaša na vlast prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odveden juna 1943. u logor na Rabu, gde su ga Nemci marta 1944. uhvatili, odveli u Aušvic i ubili.
- Vajntraub (Weintraub) — Vernić Maks**, dentista u Zagrebu. Rođen 1888. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma, koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Vajs (Weiss) Vlado**, dentista u Beogradu. Star 40 godina. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Vajtner (Weitner) Josip**, dentista u Beogradu. Star 44 godine. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Vig Paula**, dentista u Bačkoj Topoli. Stara 50 godina. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Zobel Marko**, dentista u Zagrebu. Star 37 godina. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma, koji je 1945. sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.

MEDICINSKE SESTRE

- Abrahan Nisim**, iz Pirota, rođen 1920. Marta 1943. odveden od Nemaca za Treblinku, gde je ubijen.
- Adler K. Oto**, student iz Pakraca, rođen 1919. Medicinu počeo studirati u Zagrebu. Vrlo aktivan u naprednom pokretu. Krajem 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Adler Zora**, student iz Zagreba, rođena 1921. Odvedena od Nemaca 1943. u Aušvic, gde je ubijena.
- Altarc S. Jakov**, student iz Sarajeva, rođen 1915. Odveden od ustaša 3. septembra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Anaf Josif**, student iz Beograda. Rođen 1920. Ubijen na Banjici od Nemaca oktobra 1941.
- Aronović Rašela-Šeta**, student, rođena 1921. u Beogradu. Živelu u Obrenovcu. Po okupaciji prebegla u Niš, odakle je dovedena od Nemaca na Sajmište početkom 1942. i iste godine ubijena.
- Azriel Šari**, student iz Skoplja, rođen 1918. Marta 1943. odveli ga Nemci u Treblinku, gde je ubijen.
- Balog Andrija**, student iz Subotice, gde je rođen 1914. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Band A. Milan**, student iz Zemuna, rođen 1912. Odveden od ustaša 1942. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Band I. Pavle**, student iz Zavidovića, rođen 1920. Odveden od ustaša oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Beraha Jakov**, student iz Beograda. Rođen 1921. u Somboru. Ubijen na Banjici od Nemaca decembra 1941.
- Berger Ž. Viktor**, aps. iz Zagreba. Rođen 1917. Odveden jula 1941. od ustaša u Karlobag, gde je ubijen.

- Bernard Steva**, student iz Beograda, rođen 1918. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Bloh (Bloch) Đura**, student. Rođen 1913. u Beočinu. Odveden 1942. od ustaša u St. Gradišku, gde je ubijen.
- Bondi Valter**, student iz Beograda, rođen 1920. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Brauner H. Đuro**, student iz Karlovca, rođen 1921. Ubijen od Nemaca na Sajmištu 1942. godine.
- Bukis Solomon**, student iz Beograda, rođen 1921. Ubijen od Nemaca na Sajmištu 1942. godine.
- Engl (Engel) J. Fridrih**, student iz Sarajeva, rođen 1915. Studirao u Beogradu. Oktobra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.
- Engl (Engel) J. Olga**, student iz Sarajeva, rođena 1919. Studirala u Beogradu. Avgusta 1941. odvedena od ustaša u logor Kruščica, zatim u Loborgrad, a 1942. prebačena u Aušvic, gde je ubijena.
- Engl (Engel) J. Zoržeta**, student iz Sarajeva. Rođena 1920. u Beču. Avgusta 1941. odvedena od ustaša u logor Kruščica, zatim u Loborgrad, a 1942. prebačena u Aušvic, gde je ubijena.
- Fogl (Fogel) Aleksandar**, student iz Subotice, rođen 1913. Studirao u Zagrebu. Ubijen od mađarskih fašista u Subotici 1942. godine.
- Frank Rene**, student iz Debeljače, rođen 1917. Godine 1941. prebegao u Smederevo, odakle su ga Nemci doveli 1942. na Sajmište, gde je ubijen.
- Frölich (Frölich) J. Jozefina**, student iz Zagreba, rođena 1920. Odvedena 1942. od ustaša u Đakovo, gde je iste godine stradala.
- Fridman (Friedmann) Alfred**, aps. medicine. Rođen 1910. u Gospođincima. Studirao u Beču. Ubijen u Aušvicu 1944. godine.
- Fuksman (Fuchsmann) Aron**, aps. iz Beograda. Rođen 1917. Ubijen na Banjici decembra 1941. od Nemaca.
- Gal Gabor**, student iz Subotice, rođen 1914. Septembra 1943. odveden na prisilan rad u Borski rudnik, gde je ubijen 1944. pri pokušaju bekstva.
- Gatenjo S. Albert**, student iz Skoplja, rođen 1918. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Geršon I. Mirko**, student iz Subotice, rođen 1921. Ubijen od mađarskih fašista 1944. god. na prisilnom radu u Mađarskoj.
- Gildner Aleksandar**, aps. iz Subotice, rođen 1916. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je ubijen 1943. godine.
- Goldner A. Josip**, aps. iz Zagreba, rođen 1914. Nepoznato gde i kada je stradao.
- Goldštajn (Goldshtein) V. Zelimir**, student iz Kutine, rođen 1914. Studirao u Beogradu, gde je ostao po kapitulaciji Jugoslavije. Doveden na Banjicu od Nemaca 30. septembra 1941. a 17. aprila 1942. ubijen.
- Gros (Gross) Olga**, student iz Beograda. Rođena 1921. u Subotici. Ubijena na Sajmištu od Nemaca 1942. godine.
- Gros (Gross) K. Zoltan**, student iz Beograda. Rođen 1917. u Osijeku. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Hazan L. Izrailo**, student iz Niša, rođen 1915. član SKOJ-a. Doveden od Nemaca na Banjicu 10. avgusta 1942. i 11. avgusta 1942. streljan.
- Hekš F. Tibor**, student iz Karlovca, rođen 1920. Ubijen od ustaša u Jasenovcu 1942. godine.
- Hercl Štefan**, apsol. iz Pančeva, rođen 1915. Krajem avgusta 1941. odveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Hofman (Hoffmann) A. Greta**, student iz Beograda. Rođena 1920. u Sl. Požegi. Godine 1941. prebegla u Sl. Požegu, odakle su je ustaše odvele 1942. u Jasenovac i 1944. ubile.
- Iric Georg**, student iz Pančeva, rođen 1920. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).
- Jakovljević Bora**, student iz Beograda, rođen 1920. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Kajon Rifka**, student iz Sarajeva, rođena 1919. Studirala u Beogradu. Odvedena od ustaša iz Sarajeva oktobra 1941. u St. Gradišku, gde je stradala.
- Kalmić Rahamin**, apsol. iz Beograda, rođen 1917. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Kardoš Petar**, student iz Subotice, rođen 1920. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Kaufner Pavle**, student iz Zagreba, rođen 1919. Ubijen od ustaša 1941. u Jasenovcu.
- Klajn (Klein) Samuela-?»Tek«**, aps. medicine. Rođen 1910. u Hajfeldu. Medicinu studirao u Beču. Ubijen na Banjici oktobra 1941.
- Klugman S. Salamon**, student iz Zagreba, rođen 1918. Ubijen od ustaša jula 1941. u Jadovnu.
- Koš Koloman**, student iz Pančeva, rođen 1920. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Kral J. Ljudevit**, cand. medic. u Zagrebu. Rođen 1920. Ne zna se gde i kada je stradao.
- Krešić Mirko**, aps. medicine iz Osijeka, rođen 1914. Odveden od ustaša septembra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Laslo (Laszlo) H. Margita**, student iz Zagreba. Rođena 1919. Ne zna se gde i kada je stradala.
- Levi Bencion**, student iz Sarajeva, rođen 1918. Studirao u Beogradu. Ubijen od ustaša u Jasenovcu 1942. godine.
- Levi L. Jaša**, student iz Beograda, rođen 1921. Po okupaciji prebegao u Piroć, odakle je odveden od Nemaca marta 1943. i ubijen.
- Levi Olga**, student iz Zemuna, rođena 1917. Odvedena 1942. u St. Gradišku, gde je ubijena.
- Lukač Rašela**, aps. medicine iz Subotice, rođena 1918. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Mandil I. Hajim**, student iz Niša, rođen 1921. Februara 1942. ubijen od Nemaca na Bubnju kod Niša.
- Mandi N. Boris**, student iz Zagreba. Rođen 1920. Ubijen od ustaša jula 1941. u Jadovnu.
- Mašijah I. Leon**, student iz Beograda, rođen 1920. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.
- Munk-Vesel M. Eleonora**, aps. medicine iz Beograda, rođena 1918. Decembra 1941. dovedena od Nemaca na Sajmište, gde je ubijena 1942. godine.
- Papo Rikica**, student iz Sarajeva, rođena 1920. Ubijena od ustaša 1942. u St. Gradiški.
- Pardo R. Neta**, student iz Skoplja, rođena 1920. Marta 1943. odvedena od Nemaca u Treblinku, gde je ubijena.
- Pijade Čeda**, student iz Beograda, rođen 1915. Ubijen na Banjici oktobra 1941. od Nemaca.
- Pinto Moise**, student iz Sarajeva, rođen 1921. Ubijen od ustaša u Jasenovcu 1942. godine.
- Pisker L. Hinko**, student iz Indije, rođen 1919. Jula 1941. odveden od ustaša u logor na Pagu, a zatim prebačen u Jasenovac, gde je ubijen 1942. godine.
- Polak (Pollak) Ana**, student iz Subotice, rođena 1921. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Polak (Pollak) Steva**, student iz Pančeva, rođen 1920. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).
- Rajhl (Reihl)-Rajić Ivan**, student iz Zagreba, rođen 1913. Ne zna se gde i kada je stradao. Po jednoj

verziji ubijen je u Banja Luci 1942. od strane Nemaca skupa s ocem dr Arturom.

Rajner (Reiner) Dezider, aps. medicine iz Bele Crkve, rođen 1918. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine streljan kod Jabuke (Pančevo).

Romano A. Beja, student iz Sarajeva, rođena 1921. Ubijena od ustaša 1942. u St. Gradiški.

Romano D. Rikica, student iz Sarajeva, rođena 1913. Upisala se na Beogradski medicinski fakultet 1933. ali je prekinula studije. Ubijena od ustaša 1942. u St. Gradiški.

Rozenvasser (Rosenwasser) E. Boris, student iz Zagreba, rođen 1920. Ubijen od ustaša jula 1941. u Jadovnu.

Rozenvasser (Rosenwasser) E. Viktor, student iz Zagreba. Rođen 1922. Ubijen od ustaša jula 1941. u Jadovnu.

Ruben I. Raffalo, student iz Beograda, rođen 1920. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.

Santo Ivan, student iz Sombora, rođen 1920. Ubijen od mađarskih fašista u Somboru 14. aprila 1941.

Sattler (Settler) Radivoj, student. Doveden od ustaša u Jasenovac krajem 1941. a ubijen aprila 1945.

Sigetli (Szigeti) Andrija, student iz Beograda. Rođen 1920. Ubijen od Nemaca na Banjici februara 1942.

Sigman (Slegmann) S. Sara, student iz Sarajeva, rođena 1921. Ubijena u St. Gradiški od ustaša 1942. godine.

Sor (Sohr) L. Fric, student iz Zagreba. Rođen 1918. Ne zna se gde i kada je stradao.

Safer (Schaffer) A. Arpad, student iz Zagreba. Rođen 1913. Ubijen u Jasenovcu od ustaša 1941. godine.

Šenbrum (Schönbrunn) B. Bela, student iz Beograda. Rođen 1918. u Subotici. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.

Šnerson (Schnersohn) N. Josip, student iz Kragujevca, rođen 1920. Ubijen od Nemaca 21. oktobra 1941. u Kragujevcu.

Spicer (Spitzer) Ernest, student iz Đakova. Star 28 godina. Ne zna se gde i kada je stradao.

Stajin (Stein) Karlo, student iz Pančeva. Rođen 1917. u Debeljači. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra iste godine ubijen kod Jabuke (Pančevo).

Stark (Stark) Ferdinand, student iz Vinkovaca. Rođen 1921. u Gracu. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

Štetler (Štettler) M. Zvonimir, student iz Zagreba, rođen 1915. Ubijen od ustaša jula 1941. u Jadovnu.

Švabenic (Schwabenitz) A. Mira, student iz Zagreba. Rođena 1921. Odvedena od Nemaca 1943. u Aušvic, gde je ubijena.

Švarc (Schwartz) B. Andor, student iz Beograda. Rođen 1917. u Temišvaru. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.

Švarc (Schwartz) Suzana, aps. medicine iz Pančeva. Rođena 1917. u Zrenjaninu. Krajem avgusta 1941. dovedena od Nemaca u Beograd, a decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena 1942. godine.

Tembah (Terenbach) I. Salom, aps. medicine iz Zagreba. Star 25 godina. Ne zna se gde i kada je stradao.

Vajs (Weiss) Daniel, aps. medicine iz Sl. Broda, rođen 1917. Godine 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

Vajs (Weiss) Dragutin, student iz Niša. Rođen 1907. u Poljancima. Doveden na Banjicu od Nemaca 10. avgusta 1942. a 11. avgusta 1942. ubijen.

Vajs (Weiss) I. Tito, aps. medicine iz Osijeka, rođen 1919. Oktobra 1941. nalazio se u Bosni u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa. Godine 1942. odveden u Jasenovac, gde je ubijen 1944.

Viler Ladislav, aps. medicine iz Pančeva, rođen 1913. Krajem avgusta 1941. doveden od Nemaca u logor »Topovske šupe« (Beograd), a oktobra 1941. ubijen kod Jabuke (Pančevo).

STUDENTI FARMACIJE

Atijas E. Moric, student iz Sarajeva. Rođen 1918. u Bugojnu. Studirao na Beogradskom farmaceutskom fakultetu. Odveden iz Sarajeva od ustaša 3. novembra 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.

Blam L. Ervin, student iz Novog Sada, rođen 1918. Studirao na Beogradskom farmaceutskom fakultetu. Krajem maja 1944. odveden u Aušvic, gde je ubijen.

Ferera Mirjam, student iz Sarajeva, rođena 1918. Član SKOJ-a postala u gimnaziji. Studirala na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu. Oktobra 1941. odvedena od ustaša u Đakovo, gde je stradala.

Finci V. Silvio, student iz Zagreba. Rođen 1920. u Sarajevu. Studirao na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu. Nepoznato gde i kada je stradao.

Hajzler (Heisler) Paul, student iz Osijeka, rođen 1918. Studirao na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu. Ubijen od ustaša oktobra 1941. u Jasenovcu.

Karlo Albert, vodio parfimeriju u Beogradu. Rođen 1903. u Leskovcu. Farmaceutske studije započeo, ali nije završio. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.

Krajanski A. Franjo, student iz Varaždina, rođen 1920. Studirao na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu. Nepoznato gde i kada je stradao.

Levi Milan, student iz Sv. Ivan Zelina. Rođen 1915. u Komlinu. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Ubijen od ustaša 1942. u Jasenovcu.

Mandil B. Estera, student iz Beograda. Rođena 1921. u Prištini. Studirala na Beogradskom farmaceutskom fakultetu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište, a 1942. ubijena.

Mandil B. Samulio, student iz Beograda. Rođen 1920. u Prištini. Studirao na Beogradskom farmaceutskom fakultetu. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.

Memes Gina, student iz Sarajeva. Rođena 1920. u Višegradu. Studirala na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu. Odvedena od ustaša oktobra 1941. u Jasenovac, gde je ubijena 1942. godine.

Santo Ladislav, student iz Sombora, rođen 1922. Studirao na Zagrebačkom farmaceutskom fakultetu. Septembra 1942. odveden na prisiljan rad u Mađarsku, gde je ubijen 1944. godine.

Ungar Ing. Bela, student iz Subotice. Rođen 1886. u Horgošu. Diplomirao u Cirihu za mašinskog inženjera. Zbog bolesti nije se mogao baviti profesijom kojoj se bio posvetio, pa se upisao na farmaciju u Zagrebu. Kao težak plućni bolesnik nije mogao redovno davati ispite. Krajem maja 1944. odveden iz Subotice u Aušvic, gde je ubijen.

STUDENTI VETERINE

- Altarac Moric**, student iz Mostara. Rođen 1914. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Po dolasku ustaša na vlast odveden u nepoznatom pravcu.
- Antal Benji**, student iz Novog Sada, rođen 1920. Član SKOJ-a. Studirao na Beogradskom veterinarskom fakultetu. Godine 1943. odveden u logor u Mađarsku, a zatim u Aušvic, gde je ubijen.
- Davidović N. Raka**, student iz Pirota, rođen 1921. Studirao na Beogradskom veterinarskom fakultetu. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Hajzler (Heislner) J. Pavao**, student iz Zagreba. Rođen 1918. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Hercl (Hercl) Aleksandar**, student iz Osijeka, rođen 1921. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Godine 1942. pokušao pobeći iz Osijeka za Dalmaciju, ali su ga ustaše uhvatile u Lici i ubile.
- Klaajn (Klaajn) Miro**, student iz Zagreba. Rođen 1917. u Dolincu (Krapina). Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Odveden od ustaša u drugoj polovini 1941. u Jasenovac, gde je ubijen.
- Krauzer (Krauser) Antun**, student iz Subotice, rođen 1921. Studirao na Beogradskom veterinarskom fakultetu. Godine 1942. odveden na prisiljan rad u Balf (Mađarska), gde je ubijen 1943. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Veterinarskom fakultetu u Beogradu.
- Lederer Đorđa**, student iz Novog Sada. Rođen 1917. u Budimpešti. Studirao na Beogradskom veterinarskom fakultetu. Septembra 1942. odveden na prisiljan rad u Ukrajinu, gde je ubijen 1943. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Veterinarskom fakultetu u Beogradu.
- Marlić Branko**, student iz Zagreba. Rođen 1914. u Koprivnici. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Maja 1941. ustaše su ga uhapsile pod optužbom da je komunist, zatvorile u Kerestincu i 9. jula 1941. streljale u Maksimiru.
- Mencor (Mentzer) Nandor**, student iz Curuga, rođen 1916. Studirao na Beogradskom veterinarskom fakultetu. Krajem maja 1944. odveden od Nemaca u Aušvic, gde je ubijen.
- Polčner Z. Ivo**, student iz Karlovca, rođen 1920. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Odveden od ustaša u Jasenovac u drugoj polovini 1941. i ubijen.
- Rausnic (Raussnitz) Tibor**, student iz Osijeka, rođen 1912. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Član SKOJ-a. Avgusta 1942. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen aprila 1945.
- Šagi B. Andrija**, student iz T. Velesa. Rođen 1917. u Sombathelju (Mađarska). Studirao na Beogradskom veterinarskom fakultetu. Marta 1943. odveden iz T. Velesa za Treblinku, gde je ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Veterinarskom fakultetu u Beogradu.
- Zonenšajn (Sonnenschein) Mirko (Moric)**, student iz Našice, rođen 1917. u Kokoševcima (Našice). Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Septembra 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ubijen.

MEDICINSKE SESTRE

- Kavić Vera**, medicinska sestra u Beogradu. Stara 30 godina. Ubijena od Nemaca na Banjici 13. marta 1943. godine.
- Kenigsberg (Königsberg) Terezija**, medicinska sestra u Somboru, gde je rođena 1913. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Klaajn (Klaajn) Ari**, medicinska sestra u Zrenjaninu. Stara 30 godina. Avgusta 1941. dovedena od Nemaca u Beograd, a decembra te godine internirana u logor Sajmište (Zemun). Ubijena početkom 1942. godine.
- Konfino N. Bukica**, medicinska sestra u Beogradu. Rođena 1921. u Smederevu. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.
- Našić Emil**, sanitetski pomoćnik u Brčkom. Star 52 godine. Zaklan od ustaša decembra 1941. u Brčkom.
- Poljokan L. Paulina**, medicinska sestra u Beogradu, gde je rođena 1920. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a 8. januara 1942. ubijena.
- Šplcer (Spitzer) Ana**, medicinska sestra u Osijeku. Stara 45 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Gradačac (Bosna), odakle su je odveli ustaše maja 1942. u St. Gradišku i ubili.
- Štern (Stern) ?**, medicinska sestra u Novom Sadu. Odvedena od Nemaca krajem maja 1944. u Aušvic, gde je ubijena.
- Švaro (Schwartz) M. Klara**, medicinska sestra u Zagrebu, gde je rođena 1903. Godine 1942. odvedena od ustaša u Jasenovac, gde je ubijena.
- Vortman (Wortmann) ?**, medicinska sestra u Osijeku. Odvedena od Nemaca avgusta 1942. u Aušvic, gde je ubijena.
- Zonenberg (Sonnenberg) Etuška**, medicinska sestra u Sl. Brodu, gde je rođena 1911. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Lukavac (Bosna), gde je ubijena 1943. od Nemaca.
- ? Magda**, medicinska sestra u Subotici. Stara 30 godina. Odvedena krajem maja 1944. od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.

PRIMALJE

- Abraham Rebeka**, primalja u Vinkovcima. Stara 85 godina. Juna 1942. odvedena od ustaša u logor Jasenovac, gde je odmah ubijena.
- Adanja Rajna**, primalja u Beogradu. Stara 65 godina. Decembra 1941. odvedena od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena u prvoj polovini 1942. godine.

Fride Olga, primalja u Beogradu. Stara 60 godina. Decembra 1941. odvedena od Nemaca u logor Sajmište, gde je ubijena u prvoj polovini 1942. godine.

Rosenrauh (Rosenrauch) Jeti, primalja u Banja Luci. Rođena 1877. Juna 1942. odvedena od ustaša u logor St. Gradiška, gde je ubijena.

Rozner (Rosner) Katica, primalja u Sl. Brodu. Stara 70 godina. Godine 1942. odvedena u logor u Đakovo i iste godine umrla od trbušnog tifusa.

Salom-Talvi Sofija, primalja u Beogradu. Stara 65 godina. Decembra 1941. odvedena od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena u prvoj polovini 1942. godine.

APOTEKARSKI POMOĆNICI*

Aladašon Eliezer, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1915. Marta 1943. doveden od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplje i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.

Albahari Avram, apotekarski pomoćnik u Beogradu. Star 40 godina. Ubijen od Nemaca decembra 1941. na Banjici.

Alfandari Njezi, apotekarski pomoćnik u Beogradu, gde je rođena 1921. Decembra 1941. Internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena u prvoj polovini 1942. godine.

Alkalaj M. Mordo, apotekarski pomoćnik u Beogradu. Rođen 1910. u Požarevcu. Skriva se u Beogradu do 3. jula 1942. kada je otkriven od Gestapoa i istog dana streljan na Banjici.

Beraha H. Isak, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1894. Marta 1943. doveden od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplje i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka i tamo ubili.

Haj Zak, apotekarski pomoćnik u Beogradu. Star 35 godina. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941. godine.

Kasoria Nisim, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1888. Marta 1943. bugarski fašisti su ga internirali u sabirni logor u Skoplju, odakle su ga Nemci odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.

Koen B. Josif, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1908. Marta 1943. interniran od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka gde je ubijen.

Konforti H. Albert, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1910. Marta 1943. interniran od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.

Levi M. Isak, apotekarski pomoćnik u Stipu, gde je rođen 1925. Marta 1943. Interniran od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.

Lustig Oskar, apotekarski pomoćnik u Zagrebu, gde je rođen 1920. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime nalazi se u spisku žrtava fašizma koji je sačinila Komisija za ispitivanje ratnih zločina u Hrvatskoj. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.

Mandil N. Ezra, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1908. Marta 1943. Interniran od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.

Mandil N. Josif, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1906. Marta 1943. Interniran od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.

Negrin Haim, apotekarski pomoćnik u Skoplju, gde je rođen 1880. Marta 1943. Interniran od bugarskih fašista u sabirni logor u Skoplju i predat Nemcima, koji su ga odveli u logor Treblinka, gde je ubijen.

Rip (Ripp) Hugo, apotekarski pomoćnik u Beogradu, gde je rođen 1901. Po dolasku Nemaca u Beograd prebegao u Suboticu. Krajem maja 1944. odveli ga Nemci u Aušvic, gde je ubijen.

Sason I. Nisim, apotekarski pomoćnik u Beogradu. Rođen 1913. u Skoplju. Po dolasku Nemaca u Beograd prebegao u Skoplje, odakle su ga odveli Nemci u Treblinku, gde je ubijen.

Sigmund Abraham, apotekarski pomoćnik u Beogradu. Star 40 godina. Decembra 1941. ubijen od Nemaca na Banjici.

BOLNIČARKE — LABORANTI

Albahari Buna, domaćica u Beogradu. Stara 35 godina. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu.** Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.

Alfandari Melanija, domaćica u Beogradu. Stara 55 godina. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.

Alfandari Sali, učenicica u Beogradu. Rođena 1924. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.

Alkalaj Matilda, domaćica u Beogradu. Rođena 1917. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.

Alkalaj Sarina, domaćica u Beogradu. Rođena 1914. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.

Almozilino Đintil, domaćica u Beogradu. Rođena 1912. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.

* priloženi pomoćnici u apotekama.

** Bolničarke u Jevrejskoj bolnici u Beogradu nisu bile profesionalne bolničarke. Bolnica je formirana po naređenju Gestapoa maja 1941. za lečenje obolelih Jevreja i stručno osoblje u njoj bili su isključivo Jevreji.

- Bejakov Zak**, laborant u Beogradu. Star 32 godine. Ubijen od Nemaca na Banjici decembra 1941.
- Cibah Erika**, instrumentarka u Beogradu. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.
- Davičo Sultana**, domaćica u Beogradu. Rođena 1917. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.
- Demajo Berta**, domaćica u Beogradu. Rođena 1919. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.
- Demajo Debora**, domaćica u Beogradu. Rođena 1917. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.
- Epštajn (Epstein) Terezija**, bolničarka u Beogradu. 25. godina. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.
- Eškenazi Rena**, domaćica u Beogradu. Rođena 1914. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), a početkom 1942. ubijena.
- Faj M. Jelena**, bolničarka u Zagrebu. Rođena 1921. u Zagrebu. Nepoznato gde i kada je stradala. Njeno ime se nalazi u spisku žrtava fašizma koji je sačinila 1945. Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.
- Henigsfeld (Hönigsfeld) I. Marta**, bolničarka u Zagrebu, gde je rođena 1900. Maja 1943. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Kalmić Lea**, domaćica u Beogradu. Rođena 1918. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena početkom 1942. godine.
- Kalmić Rašela**, domaćica u Beogradu. Rođena 1913. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište gde je ubijena početkom 1942. godine.
- Königsberg (Königsberg) Irana**, bolničarka u Somboru. Rođena 1913. u Bezdanu. Krajem maja 1944. odvedena od Nemaca u Aušvic, gde je ubijena.
- Kornicer (Kornitzer) Viktor**, bolničar u Osijeku, gde je rođen 1882. Juna 1942. interniran u logoru Tenja, a avgusta 1942. odveden u Aušvic, gde je ubijen.
- Kozinski Nadežda**, domaćica u Beogradu. Rođena 1912. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena početkom 1942. od Nemaca.
- Kraus (Krauss) Josip**, laborant u Zagrebu, gde je rođen 1912. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u logor Jasenovac, gde je ubijen.
- Mizrachi E. Haim**, laborant u Skoplju, gde je rođen 1908. Marta 1943. odveden od Nemaca u Treblinku, gde je ubijen.
- Pijade Bulisa**, domaćica u Beogradu. Rođena 1913. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena početkom 1942. godine.
- Rizmondo-Pijade Lucija**, domaćica u Beogradu. Rođena 1910. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena početkom 1942. godine.
- Ruso M. Mersel**, bolničar u Bitolju, gde je rođen 1913. Po kapitulaciji Jugoslavije prebegao u Solun, gde je uhaćen od Gestapa i 6. novembra 1942. doveden na Banjicu, a 9. novembra 1942. ubijen.
- Sason Erna**, domaćica u Beogradu. Rođena 1908. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena početkom 1942. godine.
- Semo Berta**, domaćica u Beogradu. Rođena 1910. Bolničarka u Jevrejskoj bolnici u Beogradu. Decembra 1941. internirana od Nemaca u logor Sajmište (Zemun), gde je ubijena početkom 1942. godine.
- Šenbaum (Schönbaum) Lujza**, bolničarka u Zagrebu, gde je rođena 1885. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja odakle su je Talijani odveli u logor na Rabu. Po kapitulaciji Italije ostala je na Rabu zbog bolesti, pa su je Nemci uhvatili marta 1944. odveli u Aušvic i ubili.
- Šrajber (Schreiber) Leopold**, laborant u Zagrebu. Rođen 1909. Nepoznato gde i kada je stradao. Njegovo ime se nalazi u spisku žrtava fašizma koji je sačinila 1945. Komisija za ispitivanje ratnih zločina. Spisak se nalazi u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.

**SPISAK ZDRAVSTVENIH RADNIKA JEVREJA
UČESNIKA U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU***

LEKARI

- Abelsberg Š. dr Pavlo**, lekar u Subotici. Rođen 1893. u Bačkoj Palanci. Medicinski fakultet završio u Budimpešti 1919. a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Po okupaciji bio u logoru u Bač. Topoli, a zatim prebegao u Mađarsku. U NOV od marta 1945. bio lekar Bolničkog centra 3. korpusa.
- Abравanel Nisima dr Hajlm**. Rođen 1896. u Pirotu. Medicinski fakultet završio 1926. u Pragu, a zatim specijalizirao Internu medicinu. U NOV od septembra 1944. bio upravnik Bolnice u Sopotu, a zatim u Golubincima (Makedonija). Nosilac jednog vojnog odlikovanja.
- Ađanja dr Solomon**, lekar u Beogradu, gde je rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1929. u Beču, a zatim specijalizirao hirurģiju i urologiju. Po okupaciji prebegao u Mađarsku, gde je bio interniran u logor. U NOV od maja 1945. bio lekar u Glavnoj vojnoj bolnici u Beogradu. Nakon rata ostao u JNA kao načelnik Urološkog odeljenja Vojnomedicinske akademije. Izabran je za profesora. Penzionisan kao sanitetski pukovnik. Nosilac 4 vojna odlikovanja. Objavio oko 50 naučnih radova iz oblasti urologije.
- Ajzanšteter (Eisenstädter) D. dr Vlatko**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1902. i završio 1928. medicinski fakultet, a zatim specijalizirao Internu medicinu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Tuzlu u vezi sa akcijom za suzbijanje endemskog sifilisa (oktobra 1941). U NOV od oktobra 1943. bio upravnik bolnice 27. divizije, zatim bolnice 38. divizije, pa bolnice teških ranjenika 3. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Umro 1947. kao lekar Vojne bolnice u Sarajevu. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Akerman (Ackermann) M. dr Radoslav**, lekar u Zadru. Rođen 1907. Medicinski fakultet završio 1931. u Zagrebu, a zatim specijalizirao ginekologiju. U NOV od novembra 1943. bio lekar bolnice Požeškog vojnog područja, a zatim bolnice Papučkankandijskog područja. Nosilac 1 vojnog odlikovanja i Ordena rada 1. stepena. Posle rata je na dužnosti šefa ginekološkog odeljenja Medicinskog centra u Zadru.
- Alfandari dr Isak**, lekar u Sarajevu. Rođen 1900. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1924. u Beogradu, a zatim specijalizirao neurologiju. Za vreme studija bio jedan od najistaknutijih marksisata na Beogradskom univerzitetu, gde je postao član KPJ. God. 1919. učestvovao kao delegat Beogradskog univerziteta na Internacionalnom kongresu studenata socijalista-komunista u Ženevi. Bio član Centralnog odbora SKOJ-a, a kasnije sekretar Sekcije KPJ na Medicinskom fakultetu. Po završetku studija i dalje radio u revolucionarnom radničkom pokretu u Beogradu i Sarajevu. Kao istaknutog komunistu ustaše su ga uhapsile ubrzo po dolasku na vlast i ubile (1941).
- Alfandari dr Isak**, lekar u Beogradu. Specijalizirao urologiju. Po okupaciji Beograda prebegao u Italiju. U NOV od kraja 1943. bio lekar partizanske bolnice u Grumu (Italija).
- Almull dr Zarko**, lekar u Beogradu. Rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1927. a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Po okupaciji Beograda prebegao u Italiju. U NOV od 1944. bio zadužen za organizaciju sanitetske službe u zbegu u Italiji.
- Altaras Kaimija dr Jakov**, lekar u Donjem Vakufu. Rođen 1900. u Banja Luci. Medicinski fakultet završio 1926. u Zagrebu. Bio neko vreme vojni lekar, a zatim sreski lekar. Po dolasku ustaša na vlast uključen je u ekipu za suzbijanje endemskog sifilisa. U NOV od jula 1943. bio upravnik ambulante 10. krajiške brigade, referent saniteta Komande vojnog područja Mrkonjićgrad, upravnik odeljenja bolnice 2. prol. divizije, upravnik Vojne bolnice u Duhrovniku. Penzionisan kao sanitetski major. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Umro 1960. u Sarajevu.
- Altaras L. dr Jakov**. Rođen 1918. u Splitu. Medicinski fakultet završio 1944. u Bariju. U NOV od septembra 1943. bio referent saniteta 1. dalmat. prol. brigade, lekar u bolnici 8. korpusa, upravnik partizanske ambulante u Bariju. Posle rata specijalizirao rendgenologiju. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Altaras dr Silvio**, lekar u Splitu, gde je rođen 1913. Medicinski fakultet završio 1940. u Zagrebu. Naprednom pokretu je pristupio za vreme studija. Po okupaciji Splita stupio u NOP i bio član ilegalnog »Pododbora zdravstvenih radnika« i rukovodilac »Rejonske zdravstvene službe«. U NOV od septembra 1943. bio šef hirurške ekipe IV. operativne zone, referent saniteta 13. dalmat. brigade, šef sanitetskog odseka 25. divizije. Krajem maja 1945. prilikom obilaska jedinica, ubijen iz zasede od nepoznatog zločinca. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu. Poginuo kao sanitetski major.
- Amodaj dr Samuiljo**, lekar u Beogradu. Rođen 1897. na Ubu. Medicinu završio 1925. u Beču. U NOV od novembra 1944. bio lekar Vojne bolnice u Skoplju.
- Anaf I. dr Marko**, lekar u Beogradu. Rođen 1909. u Požarevcu. Medicinski fakultet završio 1936. u Beogradu, a zatim specijalizirao biohemiju. Naprednom pokretu pristupio za vreme studija. U NOP od početka ustanka. U njegovom stanu je održan marta 1941. ilegalni sastanak PK KPJ za Srbiju. Posle rata je izabran za profesora na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Objavio je oko 30 naučnih radova iz oblasti biohemije nadbubrežnih žlezda.
- Andraš (Andrasy) dr Laslo**, lekar iz Budimpešte. Godine 1943. doveden na prisilan rad iz Mađarske u Borski rudnik. Po oslobođenju Borskog rudnika od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u NOV. Bio lekar u jedinicama 14. korpusa. Posle rata vratio se u Mađarsku.
- Arminski M. dr Vladimir**, lekar u Zagrebu. Specijalizirao je dermatovenerologiju. U NOV od početka maja 1944. bio šef veneričnog odeljenja bolnice 8. korpusa, a zatim šef antivenerične ekipe 6. korpusa.
- Atlas dr Albert**, lekar u Bugojnu, gde je rođen 1913. Medicinski fakultet završio 1940. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast upućen je u Jajce

* Za lica za koja nismo mogli utvrditi godinu rođenja naveli smo približno godine starosti u vreme stupanja u NOR. Kao mesta prebivališta navedena su ona u kojima su pomenuta lica živela pred početak drugog svetskog rata.

- radi suzbijanja endemskog sifilisa. Sredinom 1942. stupio u redove NOV, bio referent saniteta 3. brigade 16. vojvodanske divizije. Poginuo avgusta 1944. kod Kalinovika kao sanitetski major. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Atlas dr Moric-Branko**, lekar u Bugojnu, gde je rođen 1912. Medicinski fakultet završio 1938. u Beogradu. Po dolasku ustaša na vlast uključen je u ekipu za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni. U NOV od avgusta 1943. bio referent saniteta 3. brigade 1. proleterske divizije; ref. saniteta 2. brigade 6. divizije; upravnik bolnice 5. korpusa u Šipragama. Posle rata ostao u JNA. Specijalizirao internu medicinu. Penzionisan 1970. kao sanitetski pukovnik. Nosilac 4 vojna odlikovanja.
- Badar K. dr Artur**, lekar u Vukovaru, gde je rođen 1903. Medicinski fakultet završio 1934. u Zagrebu, a zatim specijalizirao pedijatriju. Po dolasku ustaša na vlast upućen je u Bosnu radi suzbijanja endemskog sifilisa (Tuzla). U NOV stupio oktobra 1943. bio referent saniteta 1. a zatim 2. vojvodanske brigade 16. divizije. Posle rata demobilisan. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Barmaper dr Herman**, lekar u Zagrebu. Rođen 1891. u Novoj Gradskoj. Medicinski fakultet završio 1914. u Budimpešti, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Avgusta 1941. premešten od ustaša u Tuzlu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. bio lekar u bolnici 17. divizije; upravnik bolnice 3. korpusa; referent saniteta Tuzlanskog vojnog područja. Posle rata ostao u JNA. Nosilac 4 vojna odlikovanja.
- Baruh dr David**, lekar u Bitolju. Rođen 1901. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1926. u Beogradu, a zatim specijalizirao internu medicinu u Sarajevu. U NOV od marta 1945. bio šef internog odeljenja Vojne bolnice u Bitolju. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika.
- Baruh dr Samuel-Kičič**, lekar u Bosanskoj Gradskoj. Rođen 1898. u Bugojnu. Medicinski fakultet završio 1928. u Bolonji. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Split, gde je vodio Jevrejsku ambulantu za izbeglice. U NOV od septembra 1942. bio šef internog odeljenja 4. operativne bolnice u Glamoču, a decembra 1942. šef internog odeljenja bolnice u Drinčima. Poginuo krajem maja 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Bauer dr Rikard**. Rođen 1891. u Slavenskoj Požezi. Medicinski fakultet završio 1914. a zatim specijalizirao rendgenologiju. U NOV od oktobra 1943. iz Splita, rendgenolog bolnice 8. korpusa na Visu; rendgenolog Vojne bolnice u Zagrebu. Posle rata ostao neko vreme u JNA. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Umro posle rata.
- Baum H. dr Vilko**, lekar u Zagrebu. Rođen 1896. u Vukovaru. Medicinski fakultet završio 1924. u Beču, a u Zagrebu specijalizirao hirurģiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten je najpre u Tuzlu, a zatim u Kladanj radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. bio šef hirurģike ekipe 2. proleterske divizije; šef hirurģike ekipe 2. korpusa; upravnik Centralne bolnice za Crnu Goru. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Umro je posle rata.
- Benvenisti Samuila dr Avram**, lekar u Beogradu, gde je rođen 1902. Medicinski fakultet završio 1927. u Beču, a zatim specijalizirao bakteriologiju i serologiju. U NOV od septembra 1944. bio upravnik bolnice Kumanovskog vojnog područja. Posle rata demobilisan.
- Ber dr Stavan**, lekar u Čačku. Rođen 1913. u Petrovgradu (Zrenjanin), a medicinski fakultet završio u Zagrebu. Specijalizirao ginekologiju. Kao lekar služio u Sarajevu i Tuzli, a 1940. premešten je u Čačak, gde je vodio ginekološko odeljenje. Sredinom septembra 1941. pristupio Čačanskom partizanskom odredku kao referent saniteta. Poginuo 21. oktobra iste godine u borbi s Nemcima u selu Jarčujaku kod Kraljeva. Sahranjen u Čačku, gde su Nemci doveli mrtvo telo dr Bera.
- Berger A. dr Franjo**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1909. u Budimpešti. Medicinski fakultet završio 1932. u Breslavi, a zatim specijalizirao stomatologiju. Naprednom pokretu pristupio još u vreme studija. U njegovom stanu su održavani ilegalni partijski sastanci, kao i sastanci PK KPJ za Vojvodinu, pa iz toga zaključujemo da je verovatno bio član KPJ. U NOP pristupio na početku ustanka i aktivno saradivao s partizanima. Pošto su njegov rad otkrile fašističke vlasti, morao se skloniti u Mađarsku, odakle se vratio marta 1945. i stupio u NOV. Bio šef Zubne stanice bolnice 3. armije.
- Berger dr Vladimir**, hirurģ. U NOV od 1944. bio hirurģ bolnice 3. armije.
- Bergman (Bergmann) Jozefa dr Berta**, lekar u Mostaru. Rođena 1892. u Blažuju. Bila je prva žena u Bosni i Hercegovini koja je završila gimnaziju. Medicinski fakultet završila 1918. u Beču. Službovala kao lekar po raznim mestima u BiH i konačno bila na dužnosti upravnika Školske poliklinike u Mostaru. U NOP je pristupila na početku ustanka, slala sanitetski materijal partizanskim jedinicama, lečila ranjena partizane, držala ilegalne kurseve prve pomoći. Zbog tog rada bila je 2 puta hapšena, a 15. januara 1945. odvedena u Jasenovac, gde je ubijena. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu i u Mostaru.
- Bergman (Bergmann) dr Hinko**. U NOV od prve polovine 1942. godine. Bio lekar u Štabu 3. operativne zone Hrvatske.
- Bernhaut dr Izidor**, vojni lekar u Karlovcu. Rođen 1891. u Poljskoj. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Banja Luku u vezi s akcijom za suzbijanje endemskog sifilisa. U NOV od početka septembra 1944. bio šef internog odeljenja bolnice broj 8. 5. korpusa, a zatim upravnik te bolnice. Demobilisan kao sanitetski major.
- Bethlajm (Bethelheim) M. dr Stjepan**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1898. Medicinu studirao u Beču, a zatim specijalizirao neuropsihijatriju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Turbe, a zatim u Kupres radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. bio nastavnik na Višem sanitetskom kursu u Jajcu; nastavnik na Srednjoj sanitetskoj školi 5. korpusa; upravnik bolnice za neuroze 5. korpusa. Posle rata profesor na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Objavio oko 70 naučnih radova od kojih su vrlo zapaženi radovi iz oblasti ratnih neuroza. Nosilac je 2 vojna odlikovanja. Umro u Zagrebu 1970.
- Binenfeld (Bienenfeld) dr Rudolf**, lekar u Vukovaru. Rođen 1907. u Našicama. Medicinski fakultet završio 1932. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od oktobra 1943. bio referent saniteta 8. krajiške brigade; upravnik Srednje sanitetske škole 5. korpusa; upravnik bolnice broj 6 Petog korpusa; upravnik hirurģike poljske bolnice 2. armije. Posle rata ostao u JNA. Umro 4. septembra 1952. kao sanitetski potpukovnik. Nosilac je 3 vojna odlikovanja.
- Bišić dr Franjo**, lekar u Vrapču. Rođen 1914. u Zagrebu. Po završenom medicinskom fakultetu, specijalizirao neuropsihijatriju, pa je bio lekar u Duševnoj bolnici u Vrapču. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Pakrac, odakle je prebego 1942. partizanima. Bio je referent saniteta u jedinicama 7. banjske divizije. Posle 5. neprijateljske ofanzive vodio je razarno odeljenje bolnice 3. korpusa na Majevici. U vezi s njegovom pogibijom aprila 1944. postojale dve verzije: po jednoj poginuo je kod sela Trnave (Istočna Bosna) u borbi

- s Nemcima u toku 7. neprijateljske ofanzive, a po drugoj je bio zarobljen u toj borbi, odveden u Brčko, gde je obešan. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Bivas H. dr Josif**, lekar u Prištini, gde je rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1931. u Tuluzi. U NOV od septembra 1944. bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Blau S. dr Anton**, lekar u Zagrebu. Rođen 1886. u Mađarskoj. Medicinski fakultet završio 1930. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od početka maja 1945. bio zamenik upravnika ambulante Komande grada Zagreba.
- Blau-Francetić dr Ruža**, lekar u Bačkoj Topoli, gde je rođena 1914. Medicinu studirala u Zagrebu, gde je pristupila naprednom studentskom pokretu i postala član KPJ. Po okupaciji Vojvodine aktivno učestvuje u NOP, ali je ubrzo uhvaćena i osuđena na robiju. Krajem 1942. po izlasku s robeje prebegla u Mađarsku, odakle se maja 1944. vratila u Jugoslaviju i stupila u NOV, bila referent saniteta Zagorskog partizanskog odreda, referent saniteta Kalničkog, a zatim Bjelovarskog vojnog područja, a početkom maja 1945. upravnik ambulante Komande grada Zagreba. Posle rata ostala u JNA. Penzionisana u činu sanitetskog majora. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Završila specijalizaciju iz interne medicine.
- Brajer H. dr Karlo**, lekar u Bjelovaru, gde je rođen 1905. a u Zagrebu je završio 1930. medicinski fakultet, kao i specijalizaciju iz ginekologije. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Zavldovića radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od septembra 1943. Bio na raznim sanitetskim dužnostima u 27. diviziji.
- Braun-Imre dr Cecilija**. Rođena 1914. Medicinski fakultet završila u Zagrebu. U NOV od decembra 1944. bila na raznim sanitetskim dužnostima.
- Braun dr Mirko**. Rođen 1911. u Horgošu. Po okupaciji Vojvodine odveden na prisilan rad. U NOV od 1944. bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Centner (Zentner) M. dr Pavao**, lekar u Semeljcima (Đakovo). Rođen 1894. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1922. u Beču. U NOV od aprila 1943. bio šef odeljenja bolnice na Petrovoj gori; upravnik vojne bolnice područja Krbavica; šef zaraznog odeljenja bolnice u Šibeniku; zamenik referenta saniteta Komande vojnog područja za severnu Dalmaciju. Posle rata ostao u JNA do 1951. kada je penzionisan u činu majora. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Copf (Zopf) dr Eugen**. Rođen 1908. Medicinski fakultet završio u Zagrebu. U NOV od februara 1945. bio referent saniteta 2. brigade 5. divizije KNOJ. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog majora.
- Dajč (Deutsch) dr Edo**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1920. u Bratislavi, a zatim specijalizirao ortopediju. Do drugog svetskog rata bio je već afirmisan u Zagrebu kao odličan stručnjak. Objavio je veći broj stručnih radova u »Liječničkom vjesniku«. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Tuzlu avgusta 1941. radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. bio hirurg u bolnici 3. korpusa u Trnavi. Aprila 1944. u toku 7. neprijateljske ofanzive, zarobljen je od Nemaca, odveden u Brčko, gde je obešan, dok su njegova žena i dete ubijeni u selu Srebrenik (Istočna Bosna). Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Dajč (Deutsch) dr Josip**, lekar u Zagrebu. Rođen 1901. u Lajpcigu, gde je 1928. završio medicinski fakultet. U NOV od 1942. bio upravnik prihvatne bolnice 4. divizije; upravnik bolnice takih ranjenika 6. proleterske divizije; šef internog odeljenja bolnice 10. divizije; upravnik bolnice 6. proleterske divizije; šef nervnog odeljenja bolnice 3. armije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Dajč (Deutsch) dr Julije**. Godine 1944. radio u bolnici 6. proleterske divizije.
- Dajč (Deutsch) dr Miroslav**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1926. u Beču, a zatim specijalizirao ginekologiju. Naprednom pokretu pristupio u vreme studija. Član KPJ od 1922. god. Kao komunista osuđen od Suda za zaštitu države na 9 meseci zatvora. Imao je veliki uticaj na učenice za primalje u Zagrebu, kao nastavnik u Školi za primalje uvodeći ih u napredni pokret. Po dolasku ustaša na vlast premešten je avgusta 1941. u Guču goru (Travniki), a kasnije u Jajce radi suzbijanja endemskog sifilisa. Avgusta 1943. stupio u redove NOV, bio referent saniteta u jedinicama 4. a kasnije 10. divizije. Krajem 1943. na radu u Sanitetskom odeljenju VŠ. Januara 1944. razboleo se od trbušnog tifusa. Prilikom evakuacije bolnice u kojoj je ležao smrnuo se na planini Vitorog (Bosna). Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu.
- Dajč (Deutsch) dr Samuel**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1930. u Virzburgu, a zatim specijalizirao internu medicinu. U NOV od oktobra 1944. iz Travnika, gde je bio premešten od ustaša. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: lekar u bolnici 5. korpusa u Travniku, šef internog odeljenja bolnice 5. korpusa u Ljubiji, upravnik bolnice za plućne bolesti u Banja Luci. Posle rata demobilisan. Danas primarijus u Zagrebu. Objavio je preko 40 stručnih i naučnih radova iz oblasti interne medicine.
- David dr Frederik**. U NOV od 1943. Bio referent saniteta 7. krajiške brigade 10. divizije.
- Deak dr Andrija**, vojni lekar. Rođen 1889. u Sigetvaru (Mađarska). Medicinski fakultet završio 1925. Za vreme okupacije nalazio se u mađarskim logorima. U NOV od novembra 1944. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: šef zaraznog odeljenja bolnice GŠ Vojvodine, upravnik Sanitetske oficirske škole. Posle rata ostao u JNA i bio upravnik Poliklinike Vojnomedicinske akademije, a zatim pomoćnik upravnika te Akademije. Penzionisan u činu general-majora sanitetske službe. Nosilac je 3 vojna odlikovanja. Objavio je nekoliko brošura o fašističkim zločinima.
- Dečić M. dr Miroslav**, lekar u lečilištu za koštana oboljenja u Kraljeviću. Rođen 1901. u Sl. Požegi. Medicinski fakultet završio 1923. u Zagrebu, a zatim specijalizirao ortopediju. U NOV od septembra 1943. Bio lekar u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija). Posle rata demobilisan i postavljen za primarijusa u Zagrebu. Objavio preko 100 stručnih i naučnih radova. Odlikovan ordenom rada 1. stepena. Umro 1971. u Zagrebu.
- Demblec dr Andrija**. Rođen 1904. u Bačkoj Palanci. Medicinski fakultet završio 1928. u Beču. U NOV od novembra 1944. Bio lekar u bolnici Vojnog područja u B. Palanci, a zatim zamenik šefa epidemiološkog odeljenja Vojne oblasti za Vojvodinu. Posle rata demobilisan.
- Dezsa (Dezső) Julija dr Juraj**. Rođen 1908. u Vršcu. Specijalizirao neuropsihijatriju. U NOV od oktobra 1943. bio upravnik bolnice 10. korpusa; referent saniteta Komande grada Varaždin; upravnik odeljenja za tbc i venerična oboljenja bolnice 2. operativne zons.
- Dulić-Dajč J. dr Miroslav**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1889. Medicinski fakultet završio 1913. u Beču, a zatim specijalizirao internu medicinu. U NOV od novembra 1943. bio upravnik bolnice 1/2 u Slavoniji; šef zaraznog odeljenja Vojne bolnice u Osijeku. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan

- u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Ejdus-Popović dr Branislava**, lekar u Beogradu. Rodena 1907. u Dvinsku (SSSR). Medicinski fakultet završila 1932. u Beogradu, a zatim specijalizirala stomatologiju i ortopediju vilica. U NOV od oktobra 1944. bila šef zubne ambulante Komande grada Beograda. Posle rata šef Stomatološke klinike u Beogradu. Objavila oko 30 stručnih i naučnih radova iz oblasti ortopedije vilica.
- Ejdus Solomona dr Lota**, lekar u Beogradu, gde je rođena 1913. Medicinski fakultet završila 1940 g. u Beogradu i postavljena je za asistenta na tom fakultetu. Po dolasku Nemaca u Beograd prebegla u unutrašnjost Srbije i septembra 1941. stupila u redove NOV. Bila lekar u Kosmajskom partizanskom odredu. Poginula je u borbi s Nemcima u toku 1. neprijateljske ofanzive oktobra 1941. kod sela Bračci (G. Milanovac). Postoji verzija da je uhvaćena od četnika i zaklana. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Ekréling dr Benjamlin**, rođen 1913. u Poljskoj. U NOV od decembra 1943. iz logora Feramonte (Italija). Bio neko vreme lekar u partizanskim bolnicama u Italiji, a krajem 1944. otišao u Palestinu.
- Ekštajn (Eckstein) dr Juda**, rođen 1911. u Ukrajini. U NOV od avgusta 1944. Bio je lekar u bolnici na Hvaru, a zatim u Sinju.
- Ekštajn (Eckstein) Natana dr Mišo**, rođen 1906. u Poljskoj. Specijalizirao je stomatologiju. U NOV od septembra 1944. bio referent saniteta 3. srpske brigade. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Erš H. dr Ladislav**, lekar u Pančevu. Rođen 1899. u Mako (Mađarska). Medicinski fakultet završio 1923. u Budimpešti. Po okupaciji prebegao u Mađarsku, gde je interniran u logor do aprila 1945. u NOV od 1. maja 1945. bio lekar u Bolnici lakih ranjenika 3. armije.
- Fajn (Fein) Geze dr Robert**, lekar u Zagrebu. Rođen 1904. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1923. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943. po izlasku iz logora na Rabu. Bio lekar u Sanitetskoj ekipi u Dodoši na Baniji. Posle rata demobilisan.
- Fehér dr Vladislav**, lekar u Kiklindi, gde je rođen 1908. U NOV od februara 1944. bio referent saniteta Komande mesta Kiklinda, a zatim lekar u bolnici 3. armije. Posle rata demobilisan.
- Fekete Ferkaša dr Bruno**, lekar u Zemunu, gde je rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1931. u Beogradu. U NOV od juna 1944. Bio pozadinski lekar na teritoriji Jazaka.
- Feldman M. dr Miroslav**, rođen 1899. u Virovitici. Medicinski fakultet završio 1924. u Beču, a zatim specijalizirao internu medicinu u Zagrebu. U NOV od avgusta 1943. bio referent saniteta mornarice za Hrvatsko primorje; upravnik pokretne bolnice 3. korpusa; upravnik pokretne bolnice 6. armije. Posle rata neko vreme ostao u JNA. Demobilisan kao sanitetski potpukovnik. Po demobilizaciji nalazi se na dužnosti Direktora narodnog zdravlja u Zagrebu. Bavi se književnošću. Izdao je nekoliko zbirki pesama i nekoliko drama. Nosilac je 2 vojna odlikovanja i Ordena rada I i III stepena.
- Ferber J. dr Ivan - Edvin**, rođen 1908. u Vinkovcima. Medicinski fakultet završio 1932. Specijalizirao hirurģiju. U NOV od oktobra 1944. bio lekar u bolnici 21. srpske divizije. Posle rata demobilisan. Danas je profesor na Tehnološkom fakultetu u Zagrebu. Objavio je veći broj stručnih i naučnih radova.
- Fertig dr Roza**, lekar u Sarajevu, gde je rođena 1914. Medicinski fakultet završila 1940. u Beogradu. U NOV od aprila 1945. bila lekar Komande grada Sarajeva. Posle rata ostala u JNA. Danas potpukovnik. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Finci J. dr Leon**, rođen 1896. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1923. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od 1943. bio zubar u 26. diviziji, lekar u Zdravstvenoj sekciji pozadinskog saniteta 8. korpusa u Livnu; referent saniteta 4. obalskog primorskog sektora; upravnik Zubne ambulante Komande mornarice. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Fink dr Hinko**, hirurģ. U NOV od septembra 1944. bio upravnik bolnice 6. slavonskog korpusa; šef hirurģske ekipe 11. divizije; šef hirurģske ekipe 40. divizije. Posle rata demobilisan.
- First (Fürst) dr Klara**, lekar u Beogradu. Rođena 1908. u Budimpešti. Medicinski fakultet završila 1932. u Beogradu, a zatim specijalizirala pedijatriju. Naprednom pokretu pristupila u vreme studija i postala član KPJ. Kao komunista osuđena od Suda za zaštitu države 1934. na zatvor. Po dolasku Nemaca u Beograd aktivno se uključila u NOP, ali je ubrzo uhapšena od Gestapoa i ubijena na Banjici 1942. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Fišbah (Fischbach) dr Jonas**, lekar u Sarajevu. Rođen 1901. u Falkenu (Rumunija). Medicinski fakultet završio 1927. u Zagrebu, a zatim specijalizirao internu medicinu. Po dolasku ustaša na vlast uključen je u ekipu za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni (Maglaj). U NOV od novembra 1944. bio referent saniteta Komande mesta Tešanj; referent saniteta Banjalučkog partizanskog odreda; upravnik bolnice 39. divizije. Posle rata penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Fišer (Fischer) dr Andrija**, lekar u Somboru, gde je rođen 1914. Naprednom pokretu pristupio u vreme studija, u NOP na početku ustanka. Radio na organizovanju udarnih grupa. Njegov rad su otkrile mađarske fašističke vlasti i osudile ga na 6 godina roblje. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, ali je uspeo pobeći 4. decembra 1942. i preći na sovjetsku teritoriju. Do dobijanja podataka o njemu, sovjetske vlasti su ga internirale u logor, ali je u međuvremenu umro u logoru 1943. godine.
- Fišer (Fischer) dr Đuro**, lekar u Zagrebu. Star 30 godina. Po dolasku ustaša na vlast upućen u Bosnu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od 1944. bio upravnik bolnice Narodnooslobodilačkog odbora Tešanj, a zatim lekar u 19. diviziji. Posle rata demobilisan.
- Fišer (Fischer) Josipa dr Đuro**, lekar u Zagrebu. Rođen 1914. u Budimpešti. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je interniran na Rab a septembra 1943. stupio u NOV. Bio upravnik bolnice 26. divizije; lekar u bolnici 8. korpusa, a zatim u bolnici Prvog ličkog vojnog područja. Zbog nesavesnog i neodgovornog rada u lečenju ranjenika bio je od Vojnog suda osuđen na smrt januara 1945.
- Fišer (Fischer)-Lederer dr Klara**, lekar u Osijeku. Rođena 1908. u Šiklošu. Medicinski fakultet završila 1932. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premeštena u Modrič radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od novembra 1943. vodila ambulantu Komande mesta Tešanj. Posle rata demobilisana.
- Fišer (Fischer) dr Ljudevit - Lujo**, lekar u Zagrebu. Rođen 1885. u Karlovcu. Medicinski fakultet završio 1910. U NOV od početka maja 1945. Bio lekar u bolnici 2. armije. Posle rata demobilisan.
- Fišer (Fischer) dr Oton**, lekar u Osijeku, gde je rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1925. u Beču. Specijalizirao internu medicinu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Odžake (Bosna)

- radi suzbijanja endemskog sifilisa, gde je vodio serološku laboratoriju. U NOV od novembra 1943, bio referent saniteta Komande mesta Modriča; lekar u bolnici 36. divizije; šef internog odeljenja bolnice 8. korpusa. Posle rata demobilisan. Umro 1948. u Osijeku.
- Fišer (Fischer) H. dr Sartorijus-Feodora.** Rođena 1901. u Koprivnici. Medicinski fakultet završila 1926. u Hamburgu, a zatim specijalizirala pedijatriju. U NOV od septembra 1943, bila lekar u bolnici 6. korpusa, a zatim na raznim sanitetskim dužnostima u pozadini na Papuku i Psunju. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Danas direktor Centra za zaštitu matera i dece u Zagrebu. Objavila više radova iz oblasti dečje zaštite.
- Fišer (Fischer) dr Zlatko,** lekar u Sisku. Rođen 1902. u Imbrovcu. Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Bihać radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od novembra 1942. U toku 5. neprijateljske ofanzive bio lekar u Centralnoj bolnici na Sutjesci, gde je zarobljen od Nemaca i streljan skupa s drugaricom 13. juna 1943. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Fiši dr Dragutin,** lekar u Novom Sadu. Rođen 1907. u Obrežu (Zemun). Medicinski fakultet završio 1934. u Zagrebu, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. NOP pristupio na početku ustanka i po direktivi KP organizovao kurseve za prvu pomoć. U NOV od marta 1945, bio lekar sanitetskog broda "Vasil Lupu". Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Fleš Morica dr Josip,** lekar u Zagrebu. Rođen 1912. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1936. u Zagrebu, a zatim specijalizirao urologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Šebešić, a zatim u Vitez radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od avgusta 1944, bio referent saniteta Dubrovačkog odreda; lekar u bolnici 8. korpusa na Visu; glavni hirurrg Komande srednjodalmatinskog vojnog područja; urolog Vojne bolnice u Splitu. U JNA ostao do 1947. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Frankl dr Pavao,** lekar u Zagrebu, gde je rođen 1915. i završio medicinski fakultet, a zatim specijalizirao internu medicinu. U NOV od početka maja 1945, bio lekar zaraznog odeljenja bolnice 2. armije. Posle rata demobilisan. Danas primarijus.
- Frilih (Frölich) Oskara dr Albert,** lekar u Zagrebu, gde je rođen 1913. Medicinski fakultet završio 1937. u Beču, a zatim specijalizirao pedijatriju. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Travnik, a zatim u Bugojno radi suzbijanja endemskog sifilisa. Povezao se s partizanima i slao im sanitetski materijal, a učestvovao je i u organizovanju napada na jedan ustaški voz. U NOV od oktobra 1944, bio upravnik bolnice 53. divizije, a zatim bolnice Banjačkog vojnog područja. Poginuo posle rata u saobraćajnoj nesreći.
- Frenkl A. dr Josip,** lekar u Somboru. Rođen 1913. u Cantaviru, a medicinski fakultet završio u Zagrebu, gde je specijalizirao internu medicinu. U NOV od marta 1945, bio lekar u partizanskoj bolnici u Grumu.
- Frenkl dr Oto,** lekar u Budimpešti. Godine 1943. doveden na prisilan rad u Borski rudnik, odakle je po oslobodenju od strane partizanskih jedinica stupio u NOV septembra 1944. Bio referent saniteta u jedinicama 14. korpusa. Posle rata se vratio u Mađarsku.
- Friedman (Friedmann) dr Nikola,** lekar u Budimpešti. Rođen u Češkoj. Godine 1942. doveden na prisilan rad u Borski rudnik, odakle je po oslobodenju od strane partizanskih jedinica stupio u NOV sep-

- tembra 1944, bio referent saniteta 16. brigade 25. srpske divizije. Posle rata se vratio u Mađarsku.
- Gartenberg dr Isidor,** lekar u Beogradu. U NOV stupio na početku ustanka u Srbiji, gde je poginuo u toku 1. neprijateljske ofanzive. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Genci dr Bela,** lekar u Budimpešti. Godine 1943. doveden na prisilan rad u Borski rudnik, odakle je po oslobodenju od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u sastav NOV. Bio na raznim sanitetskim dužnostima u jedinicama 14. korpusa. Posle rata se vratio u Mađarsku.
- Gerš (Gerő) Arpada dr Ištvan,** lekar iz Sente, gde je rođen 1909. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao stomatologiju. Naprednom pokretu pristupio u vreme studija 1936. je primljen za člana KPJ. Pred rat je bio član MK KPJ za Sentu, a zadužen je bio partijskom tehnikom i radom s intelektualcima. Kao komunistu osuđen je od Suda za zaštitu države na 2 godine robije. Po kapitulaciji Jugoslavije aktivno učestvuje u organizovanju ustanka u senčanskom kraju i organizuje udarne grupe. Njegov rad su otkrile mađarske fašističke vlasti i osudile ga na smrt. Obešen u Senti 11. novembra 1941. Posle rata podignuta mu je u Senti spomen-ploča. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Ginsberg dr Ervin,** lekar u Osijeku, gde je rođen 1915, a medicinski fakultet završio 1939. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Gradačac radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV stupio jula 1943, bio referent saniteta 16. muslimanske brigade; šef hirurške ekipe 17. divizije. Posle rata ostao u JNA. Specijalizirao grudnu hirurrgiju. Danas pukovnik i profesor na VMA u Beogradu. Objavio je oko 40 stručnih i naučnih radova iz oblasti grudne hirurrgije. Nosilac je 4 vojna odlikovanja.
- Ginsberger Lj. dr Oskar,** lekar u Osijeku. Rođen 1898. u Gradištu (Vinkovci). Medicinski fakultet završio 1920. u Gracu, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Bihać radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od novembra 1942, bio šef serološke laboratorije u bolnici u Jasikovcu; upravnik ambulanta 7. brigade; upravnik Bolnice rekonvalescenata u Livnu; upravnik venerološkog odeljenja Bolnice broj 2, 5. korpusa; referent saniteta Komande vojnog područja Podgrmeč. Demobilisan kao kapetan 1. klase. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Objavio 25 stručnih radova iz oblasti veneričnih oboljenja. Dobitnik nagrade grada Siska "22. juni".
- Gleziinger (Glesinger) dr Lavoslav,** lekar u Zagrebu, gde je rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1925. u Beču, a zatim specijalizirao neuropshijatriju. Kao rezervni sanitetski oficir odveden u zarobljeništvo posle kapitulacije Jugoslavije. Po povratku iz zarobljeništva aprila 1945. stupio u NOV, bio lekar Pokretne poljske bolnice 2. armije. Posle rata posvetio se proučavanju istorije zdravstvene kulture, posebno Jugoslavije. Danas profesor na katedri za istoriju medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Objavio je iz oblasti istorije zdravstvene kulture 8 knjiga i oko 500 članaka. Nosilac je 1 odlikovanja.
- Goldner V. dr Milan,** lekar u Zagrebu. Rođen 1908 u Ogulinu. Medicinski fakultet završio u Zagrebu, a zatim specijalizirao fiziologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Tuzlu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943, bio referent saniteta 18. hrvatske brigade 11. divizije; ref. saniteta Komande vojnog područja Tuzla; upravnik Ranjeničkog centra u Tuzli; glavni terapeut 3. korpusa, šef sanitetskog odeljenja Komande grada Sarajevo. Posle rata ostao u JNA do 1961,

- kada je penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac je 2 vojna odlikovanja.
- Goldšmit-Stajner (Goldsmied-Stelner) dr Zora**, lekar u Pakracu. Rođena 1902. u Novigradu. Medicinski fakultet završila 1928. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premeštena je oktobra 1941. u Podhumce (Bosna) radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV stupila avgusta 1942. bila lekar u bolnici 1. proletarske brigade; šef hirurškog odeljenja bolnice u Bosanskom Petrovcu; referent saniteta 1. dalmatinske brigade; šef hirurške ekipe 7. banjske divizije; šef hirurške ekipe 10. korpusa; referent saniteta 1. gardijske brigade. Posle rata ostala u JNA. Penzionisana kao sanitetski potpukovnik. Nosilac 5 vojnih odlikovanja.
- Goldštajn (Goldstein) dr Vilim**, rođen 1908. u Madarskoj. Specijalizirao hirurgiju u Sarajevu. U NOV od aprila 1945. bio zamenik glavnog hirurga Bolničkog centra 3. armije u Subotici. Ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika.
- Gorančić (Bergwald) dr Franjo**, lekar u Zemunu. Rođen 1900. u Bjelovaru. Medicinski fakultet završio 1930. U NOV od oktobra 1944. bio šef zaraznog odeljenja bolničkog centra u Zemunu. Posle rata demobilisan.
- Gošić dr Hinko**, lekar u Zagrebu. Rođen 1907. u Krapini. Medicinski fakultet završio 1934. u Gracu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Bosnu radi suzbijanja endemskog sifilisa (V. Kladuša, Cazin, Bosanska Krupa). Obolio od pegavog tifusa i prebačen na lečenje u Jajce, odakle je juna 1942. otišao u partizane. Radio je u hirurškom odeljenju bolnice u Podgrmeču. U toku 5. neprijateljske ofanzive bio je lekar Centralne bolnice VŠ. Početkom juna 1943. bio je zarobljen od Nemaca skupa sa ženom i oboje su ubijeni. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Grafić (Greif) dr Mario**, rođen 1900. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1926. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio lekar bolnice u Splitu; upravnik Zubne ambulante bolnice 4. operativne zone; upravnik Zubne klinike Štaba mornarice; upravnik Zubne ambulante grada Beograda. Godine 1946. demobilisan u činu sanitetskog majora. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Danas primarijus, načelnik zubnog odeljenja bolnice »Dragiša Mišović« u Beogradu. Objavio je 15 stručnih i naučnih radova iz oblasti stomatologije.
- Grin (Grün) dr Armin**, rođen 1892. Po završetku medicine specijalizirao epidemiologiju. Kao rezervni sanitetski oficir bivše Jugoslovenske vojske bio u nemačkom zarobljeništvu od aprila 1945. kada je stupio u NOV. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Grin (Grün) J. dr Ernest**, lekar u Sarajevu. Rođen 1899. u Slavonskoj Požezi. Medicinski fakultet završio 1923. u Beču, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Zavod za suzbijanje endemskog sifilisa u Banja Luci. U NOV od septembra 1944. Bio na radu u Sanitetskom odeljenju 5. korpusa, a zatim u Oblasnom NO odboru za Bosansku krajinu i u Sanitetskom odeljenju ZAVNOBIH-a. Posle rata nalazi se na dužnosti profesora Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Objavio preko 100 naučnih i stručnih radova. Izabran za člana Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Nosilac Ordena rada I reda.
- Grinbaum (Grünbaum) dr J. Dragutin**, rođen 1906. u Virovitici. Medicinski fakultet završio 1933. u Beogradu, a zatim specijalizirao hirurgiju. U NOV od aprila 1945. bio lekar u bolnici 1. armije.
- Griner (Grüner) dr Simon**, lekar u Sarajevu. Rođen 1897. u Kristinopolu (Poljska). Medicinski fakultet završio 1923. u Beču, a zatim specijalizirao bakteriologiju i serologiju. Kao bakteriolog do II svet. rata radio u Higijenskom zavodu u Sarajevu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Tuzlu u vezi sa suzbijanjem endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. Bio je referent saniteta brigade 10. divizije. Teška maltretiranja od ustaša dovela su do depresivnih pojava, pa je prebačen na lečenje u Bari. U trenutku duševnog rastrajstva izvršio je 1944. samoubistvo. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Griner (Grüner) B. dr Teodor**, rođen 1913. u Nitri (Češka). Medicinski fakultet završio 1937. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Bosnu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od septembra 1944. bio referent saniteta 9. brigade 10. divizije; referent saniteta 10. divizije. U JNA ostao do 1956. kada je demobilisan u činu sanitetskog majora. Posle rata specijalizirao pedijatriju. Objavio je oko 30 naučnih i stručnih radova iz oblasti pedijatrije. Nosilac je 3 vojna odlikovanja.
- Grinfeld (Grünfeld) dr Julije »Jojo«**, lekar u Zagrebu. Rođen 1912. u Miškojcu. Medicinski fakultet završio u Zagrebu 1939. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Bosnu radi suzbijanja endemskog sifilisa. Obolio od pegavog tifusa prebačen je na lečenje u Jajce, odakle je novembra 1944. stupio u NOV. Bio referent saniteta 17. krajiške brigade; ref. saniteta Duvanjsko-kolivanjskog vojnog područja; lekar u bolnici 10. divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Umro u Sarajevu 1962.
- Gros (Gross) dr Ervin**, rođen 1912. u Poljskoj. U NOV od juna 1944. Bio lekar u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Gutman (Guttmann) dr Frida**, lekar u Titovom Užicu. Rođena 1896. u Poljskoj. U NOV je stupila septembra 1941. kao lekar partizanske bolnice u Užicu. U toku 1. neprijateljske ofanzive povlači se s ranjenicima na Zlatibor, a zatim u Sandžak, gde je vodila bolnicu u Novoj Varoši. Posle je bila lekar u bolnici u Čajnici, Smoljincu i Bos. Petrovcu. U 5. neprijateljskoj ofanzivi bila je lekar Centralne bolnice VŠ na Sutjesci, a zatim referent saniteta 14. brigade 53. bosanske divizije. Septembra 1944. upućena u Šprage za upravnik bolnice 5. korpusa, ali na putu na planini Borije napadnuta je od četnika kolona ranjenika koje je sprovodila za Šprage. Zarobljena je i zaklana 28. 9. 1944. Njeno ime uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Haase dr Alfred**, rođen 1899. u Nemačkoj. Specijalizirao okulistiku. U NOV od jula 1944. bio lekar bolnice Vojne oblasti u Sinju, bolnice 8. korpusa i bolnice 4. korpusa. Posle rata demobilisan.
- Haber dr Ignac**, lekar u Pregradi. Rođen 1894. u Focsani (Rumunija). Medicinski fakultet završio 1926. U NOV od septembra 1943. bio upravnik bolnice IV/1 B, bolnice IV/2, bolnice Vojne oblasti 4. korpusa, bolnice 8. divizije, referent saniteta Zumberačkog vojnog područja. Umro u drugoj polovini 1944. od pegavog tifusa. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Hafner dr Ziga**, lekar u Zagrebu. Rođen 1903. u Graberju (Hrvatska). Medicinu završio 1931. u Padovi, a zatim specijalizirao internu medicinu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Busovaču radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od jula 1943. bio referent saniteta 9. krajiške brigade, šef internog odeljenja bolnice 5. korpusa, upravnik Zarazne bolnice u Banja Luci. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 5 vojnih odlikovanja.

- Hajder dr Lajčo.** Rođen 1909. u Mađarskoj. Specijalizirao stomatologiju. U NOV od aprila 1944. bio šef Zubne amb. bolničkog centra 3. armije u Subotici.
- Hajim dr Jovan-Josip.** Rođen 1884. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1909. a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. U NOV od marta 1945. bio upravnik Dermatovenerološke ambulante u Zemunu, posle rata šef dermatovenerološke klinike VMA u Beogradu. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Umro posle rata u Beogradu.
- Hajman (Heimann) dr Jolanda,** lekar u Subotici, gde je rođena 1901. NOP pristupila na početku ustanka: slala sanitetski materijal partizanima i lečila ranjene partizane. Njen rad su otkrile mađarske fašističke vlasti i osudile su je 1942. na roblju, gde je ostala do kraja rata.
- Halas dr Jene.** Rođen u Pečuju (Mađarska). Godine 1943. prebačen je iz Mađarske na prisilan rad u Borski rudnik. Po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u NOV. Bio lekar u jedinicama 14. korpusa. Posle rata vratio se u Mađarsku.
- Han dr Arpad,** lekar u Zagrebu. Rođen 1903. u Novakovcu (Prelog). Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu, a zatim specijalizirao internu medicinu. Bio je asistent na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten je u Bosnu radi suzbijanja endemskog sifilisa, ali je uspeo pobeći u Dalmaciju, odakle su ga talijanski fašisti internirali u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio upravnik bolnice Daruvarskog vojnog područja; predavač na Višem sanitetskom kursu pri VS; lekar u Sanitetskom odeljenju GŠ Hrvatske. Demobilisan juna 1945. u činu sanitetskog majora. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Po demobilizaciji izabran za profesora na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Objavio preko 100 naučnih i stručnih radova. Dopisni član Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu; član Njujorške akademije; počasni član Češkog lekarskog društva i Zbora liječnika Hrvatske. Umro 1968. u Zagrebu.
- Han dr Eduard,** lekar u Olovu. Rođen 1903. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1928. u Beču. U NOV od aprila 1945. bio referent saniteta 3. brigade 7. banlijske divizije.
- Hara dr Julijana,** lekar u Beogradu. Rođena 1907. Medicinski fakultet završila 1932. u Beogradu, a zatim specijalizirala stomatologiju. Po okupaciji Srbije prebegla u Albaniju, gde je septembra 1943. stupila u redove albanskih partizanskih jedinica: upravnik bolnice u Lušnji (Albanija).
- Hauptman-Mozić dr Jozef,** lekar u Beogradu. Rođen 1910. u Ukrajini. Medicinski fakultet završio 1937. u Beogradu, a odmah po diplomiranju je otišao u Španiju kao borac u redovima republikanske armije. Posle njenog povlačenja interniran je u Francuskoj, ali je uspeo pobeći iz logora i stupiti u redove Pokreta otpora u Francuskoj, gde je ostao do kraja rata. Od 1945. u JNA. Penzionisan u činu general-potpukovnika sanitetske službe. Nosilac je »Partizanske spomenice 1941. g.« i 5 vojnih odlikovanja.
- Helenbah (Helenbach) dr Helena.** Rođen 1904. u Zagrebu. Medicinski fakultet završila 1929. U NOV od septembra 1943. bila referent saniteta Komande vojnog područja Bjelovar; lekar u bolnici 10. korpusa; lekar Komande kalničkog vojnog područja. Posle rata demobilisana.
- Herc (Herz) dr Rudolf,** lekar u Zagrebu, gde je rođen 1908. Pored medicine završio i farmaciju. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: referent saniteta 13. dalmatinske brigade; šef hirurške ekipe 26. divizije; upravnik bolnice 26. divizije; upravnik bolnice Vojne oblasti 11. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Hercag P. dr Pavao,** lekar u Zagrebu. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1924. u Beču, a zatim specijalizirao internu medicinu. Bio asistent na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Derventu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od početka maja 1945. bio šef internog odeljenja Poljske bolnice 4. armije. Umro posle rata.
- Herceg dr Stjepan.** Rođen 1904. u Našicama. U NOV od maja 1943. Bio lekar u bolnici u Šekovićima; lekar u bolnici 16. divizije; upravnik bolnice Vojnog područja Vinkovci; referent saniteta 4. vojvodanske brigade; ref. saniteta 1. vojvodanske brigade; upravnik bolnice 16. divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Herci (Herzi) dr Margita,** lekar u Banja Luci. Rođena 1900. u Subotici. Specijalizirala pedijatriju. Januara 1942. izašla iz Banja Luke i stupila u NOV. Vodila bolnicu u Tisovcu i Čemerici. Prilikom napada četnika na bolnicu u Čemerici 19. maja 1942. zarobljena i zaklana. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Hercog (Herzog) Z. dr Drago,** lekar u Zagrebu, gde je rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1929. u Berlinu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od maja 1944. bio referent saniteta Dubrovačkog odreda; upravnik zubne ambulante 26. divizije; šef zubnog odeljenja bolnice 8. korpusa.
- Hercog (Herzog) M. dr Milan,** lekar u Beogradu, gde je rođen 1904. i medicinski fakultet završio 1937. Specijalizirao hirurgiju. U NOV od septembra 1943. Bio šef odeljenja bolnice vojnog područja broj 2; šef hirurške ekipe 6. prol. divizije; šef hirurške ekipe 11. korpusa; šef hirurške ekipe 13. divizije; upravnik bolnice 35. divizije; upravnik bolnice 4. korpusa.
- Herlinger dr Drago,** lekar u Sisku. Rođen 1887. u Karlovcu. Medicinski fakultet završio 1914. u Beču, a zatim specijalizirao hirurgiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Bihać, odakle je stupio novembra 1942. u NOV. Na Grmeču formirao najveću partizansku bolnicu za prihvatanje oko 700 ranjenika i bolesnika i rukovodio višim sanitetskim kursem. U toku 5. neprijateljske ofanzive, početkom juna 1943. teško je ranjen, ali nije dopustio da ga nose borci na nosilima jer, kao što je rekao, »svaki borac je potreban na frontu«. Jahao je u koloni s ranjenicima, a kada je iznemogao rekao je pratilcima: »Idite, morate ići, vidite kolika je kolona ranjenika — neko mora i da gine«. Umro je na Sutjeski ostavivši za sobom trajne uspomene o dobrom stručnjaku i plemenitom čoveku. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Herlinger dr Ivo,** lekar u Osijeku. Rođen 1896. u Karlovcu. Medicinski fakultet završio 1922. u Beču, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Tešanj, a zatim u Teslić radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV stupio decembra 1942. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: lekar u 1. proletarskoj diviziji; upravnik bolnice 3. korpusa; šef hirurške ekipe 16. divizije; šef Zavoda za transfuziju krvi. Posle rata ostao neko vreme u JNA. Demobilisan u činu sanitetskog potpukovnika. Jedan je od osnivača Medicinskog fakulteta u Sarajevu i prvi profesor na katedri za uho, nos i grlo. Objavio veći broj naučnih radova. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Umro maja 1963. u Sarajevu.
- Hircler (Hirtzler) H. dr Rene,** lekar u Zagrebu. Rođen 1898. u Normancima (Osijek). Medicinski fakultet završio u Beču, a zatim specijalizirao ginekologiju. U NOV od jula 1943. bio upravnik bolnice broj 2 šestog korpusa.

- Hirši (Hirschl)-Karanfilović dr Elza**, lekar u Zagrebu. Rođena 1907. u Varaždinu. Medicinski fakultet završila 1933. u Zagrebu, a zatim specijalizirala pedijatriju. Po dolasku ustaša na vlast premeštena u Janj (Bosna) radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od avgusta 1943, bila lekar u bolnici 3. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Hirši (Hirschl) dr Milan**, lekar u Zagrebu. Rođen 1909. u Grubišnom Polju. Specijalizirao internu medicinu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Prozor a zatim u Gračanicu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od februara 1943, bio upravnik bolnice 3. divizije. Poginuo aprila 1943. u toku 4. neprijateljske ofanzive kod Prenja. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Hirši (Hirschl) dr Mladen**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1900. a 1926. završio medicinski fakultet. Specijalizirao stomatologiju. U NOV od novembra 1942. bio referent saniteta Papučko-krdnjiškog vojnog područja; upravnik bolnice broj 8 drugog korpusa; upravnik zarazne bolnice broj 9 Bilogorskog vojnog područja. Poginuo decembra 1943. kod Drenovca (Slavonija). Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Hiršler (Hirschler) dr Slavko**, lekar u Koprivnici, gde je rođen 1901. Medicinski fakultet završio 1926. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Tešanj radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od decembra 1942. bio šef zaraznog odeljenja bolnice 5. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Umro 1951. u Zagrebu.
- Hohšteter (Hochstädter) dr Bela**, lekar u Zagrebu. Rođen 1901. u Murskoj Soboti. Medicinski fakultet završio 1925. u Beču, a zatim specijalizirao ginekologiju. U NOV od oktobra 1943, bio lekar bolnice 17. divizije; šef hirurške ekipe 27. divizije. Posle rata ostao u JNA. Nosilac 2 odlikovanja. Umro posle rata.
- Holik dr Ema**, lekar u Bjelovaru. U NOP od početka ustanka: slala sanitetski materijal partizanskim jedinicama i lečila ranjene partizane. Njen rad su otkrile ustaše, pa su je streljali 1942. godine. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Horn Š. dr Mavro**, lekar u Zagrebu. Rođen 1888. u Lavovu, gde je završio medicinski fakultet 1914, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1944. Bio šef stomatološkog odeljenja Bolničkog centra u Banja Luci.
- Horovic (Horowitz) dr Hugo**, lekar u Beogradu, gde je rođen 1882. Medicinski fakultet završio 1905, a zatim specijalizirao internu medicinu. Po okupaciji Beograda prebegao u Hrv. primorje, odakle je od talijanskih vlasti interniran u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio upravnik bolnice na Rabu; lekar u bolnici u Grumu (Italija); šef internog odeljenja bolnice 8. korpusa; lekar u bolnici Vojnog područja Šibenik. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Horvat V. dr Artur**, lekar u Slavonskoj Požegi. Rođen 1895. u Dombovaru (Mađarska). Medicinski fakultet završio 1921. u Gracu, a zatim specijalizirao hirurgiju. U NOV od decembra 1944, bio hirurrg u bolnici broj 6 petog korpusa. Posle rata demobilisan. Danas primarijus u penziji. Objavio 25 stručnih i naučnih radova iz oblasti hirurgije.
- Iric dr Dezider**, lekar u Debeljači. Rođen 1895. u Pančevu. Specijalizirao neuropsihijatriju. U NOV od januara 1945, bio šef kožnoveneričnog odeljenja bolnice 3. armije.
- Išah dr Jelena**, lekar u Beogradu. Rođena 1915. u Padini. Medicinski fakultet završila u Beogradu. U NOV od oktobra 1944, bila upravnik bolnice u selu Vranovci (Makedonija). Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Posle rata specijalizirala bakteriologiju.
- Jelinek (Jellinek) dr Đuro**, lekar u Zagrebu. Rođen 1884. Medicinski fakultet završio 1908, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943, sa Raba upravnik Prihvatne bolnice 35. divizije.
- Jelinek (Jellinek) Đ. dr Erih**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1910. Medicinski fakultet završio 1937. u Bazelu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943, sa Raba, šef Zubne ambulante pri GŠ Hrvatske; šef Zubne ambulante pri bolnici 4. korpusa. Posle rata demobilisan.
- Julijus dr Dezider**, lekar u Vrapču. Rođen 1895. u Pančevu. Medicinski fakultet završio 1921. u Pragu, a zatim specijalizirao neuropsihijatriju. Bio lekar u Duševnoj bolnici u Vrapču. U NOV od septembra 1943, sa Raba upravnik bolnice Banjskog vojnog područja u Otočcu; upravnik Vojne bolnice Šibeničkog područja. Demobilisan 1945. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Posle rata profesor na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Član Nemačke akademije za psihijatriju. Objavio 40 naučnih i stručnih radova iz oblasti sudske medicine, kao i brošuru »Liječnici ratni zločinci«. Umro je u Zagrebu 1953. godine.
- Jungvirt (Jungwirt) dr Gustav**, lekar u Zagrebu. Rođen 1899. u Podrute. Medicinski fakultet završio 1924. u Beču, a zatim specijalizirao pedijatriju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Mostar radi suzbijanja endemskog sifilisa, odakle je prebegao u Hrv. primorje. Talijani su ga internirali u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943, kao pozadinski sanitetski radnik organizovao zdravstvenu zaštitu dece na Baniji, Lici i Kordunu, a zatim bio upravnik Dečje bolnice u Buzeti. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kajon E. dr Ezra**, lekar u Sarajevu. Rođen 1890. Medicinski fakultet završio 1919. u Beču. U NOV od oktobra 1944. Bio na raznim sanitetskim dužnostima u jedinicama 5. korpusa. Umro 1971. godine.
- Kajzer (Kaiser) dr Makso**, lekar u Osijeku. Rođen 1877. u Đakovu. Medicinski fakultet završio 1901, a zatim specijalizirao stomatologiju. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je odveden od talijanskih vlasti u logor na Rab. U NOV od septembra 1943, bio upravnik Zubne ambulante u Monopoli (Italija); upravnik Zubne ambulante Pomorske komande severnog Jadrana. Posle rata demobilisan.
- Kalaj (Kalay) E. dr Ladislav**, lekar u Zagrebu. Rođen 1913. u Zrenjaninu. Medicinski fakultet završio 1936. u Zagrebu, a zatim specijalizirao internu medicinu. U NOV od septembra 1943. Iz logora na Rabu. Zbog bolesti upućen na lečenje u Švajcarsku, gde se uključio u rad izbegličkog odbora za pomaganje NOP. Posle rata profesor Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Objavio preko 70 naučnih i stručnih radova iz oblasti gastroenterologije. Nosilac Ordена rada i reda.
- Kalderon dr Jakov**. Rođen 1900. u Nišu. Medicinski fakultet završio 1926, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1944. bio upravnik bolnice 46. divizije, a zatim šef hirurškog odeljenja bolnice 1. armije.
- Kalman dr Franjo**. Rođen 1898. u Subotici. Medicinski fakultet završio 1924, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od januara 1945, bio šef Zubne stanice u Zrenjaninu.
- Kalman dr Mihajlo**. Rođen 1911. Medicinski fakultet završio 1940. u Zagrebu. U NOV od januara 1944. Bio na raznim sanitetskim dužnostima. Posle rata specijalizirao hirurgiju.
- Kauf L. dr Jakov**, lekar u Tuzli. Rođen 1894. u Beču, gde je 1920. završio medicinski fakultet. Spe-

- cializirao stomatologiju. U NOV od aprila 1945. bio šef Zubnog odeljenja bolnice 6. armije.
- Kaufer dr Leopold**, lekar u Zagrebu. Rođen 1903. u Virju (Bjelovar). Medicinski fakultet završio 1929. u Berlinu, a zatim specijalizirao hirurgiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Pazarić radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1944. bio hirurg u bolnici 5. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Demobilisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Sada profesor Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Objavio oko 40 naučnih i stručnih radova iz oblasti hirurgije.
- Kaunic (Kaunitz) dr Pavla**, lekar u Sarajevu. Rođen 1884. u Beču, gde je završio medicinski fakultet. Bio direktor Higijenskog zavoda u Sarajevu. U NOV od aprila 1945. bio: šef bakteriološke laboratorije Vojne bolnice 6. armije. Posle rata profesor na Medicinskom fakultetu u Sarajevu.
- Kelemen dr Endre**, lekar u Mađarskoj. Godine 1943. doveden iz Mađarske na prisilan rad u Borski rudnik. Po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u NOV. Bio na raznim sanitetskim dužnostima u jedinicama 14. korpusa. Vratio se u Mađarsku.
- Keler dr Aleksandar**. Rođen 1914. u Zrenjaninu. U NOV od oktobra 1944. Bio referent saniteta 12. vojvodanske brigade.
- Keler dr Gustav**. Rođen 1912. u Sarajevu. U NOV od juna 1942. Bio upravnik bolnice 3. operativne zone; referent saniteta 9. divizije; referent saniteta 8. korpusa; ref. saniteta 28. divizije.
- Kesler dr Andrija**. Rođen 1895. u Srbobranu. Medicinski fakultet završio 1923. u Zagrebu. U NOV od aprila 1945. bio lekar u bolnici Vojnog područja u Srbobranu.
- Kesler dr Jovan**. Rođen 1901. u Sotinu (Vukovar). Medicinski fakultet završio 1926. u Beogradu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1944. bio lekar u bolnici u Valjevu; lekar u Zubnoj ambulanti Komande grada Beograda.
- Kišički dr Žiga**, lekar u Zagrebu. Rođen 1901. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1925. a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943. bio upravnik bolnice 1. korpusa, avgusta 1944. bio premešten za 5. korpus, ali je na putu kod Pljeve (centralna Bosna) uhvaćen od četnika i ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Klajn (Klein) dr Hugo**, lekar u Beogradu. Rođen 1894. u Vukovaru. Medicinski fakultet završio 1919. u Beču, a zatim specijalizirao neuropsihijatriju. U NOV od oktobra 1944. Bio neurolog u Glavnoj vojnoj bolnici do kraja rata. Posle rata izabran za profesora na Akademiji za pozorište, radio, film i televiziju. Objavio veći broj stručnih i naučnih radova iz oblasti neuropsihijatrije i pozorišne umetnosti.
- Klajn (Klein) dr Jakov**, lekar u Zagrebu. 40 godina. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao stomatologiju. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Split, gde je do odlaska u partizane radio u Jevrejskoj ambulanti. U NOV od septembra 1943. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Klajn (Klein) dr Josip**. Rođen 1898. u Kikindi. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao okulistik. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Split. U NOV od septembra 1943. Bio šef očnog odeljenja bolnice 8. korpusa u Vela Luči, a zatim Bariju. Posle rata demobilisan.
- Klajn (Klein) dr Vladislav**, lekar u Beogradu. Rođen 1909. u Bačkom Petrovcu selu. Po završetku medicinskog fakulteta u Zagrebu, specijalizirao neuropsihijatriju u Beogradu. Po kapitulaciji Jugoslavije prebegao na teritoriju Hrv. primorja, odakle je odveden od Talijana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: upravnik bolnice broj 12 u Šumarcima; šef hirurške ekipe 7. banjske divizije; upravnik bolnice 7. banjske divizije. Krajem 1943. pri napadu Nemaca na bol-
- je odveden od Talijana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: referent saniteta 17. brigade; referent saniteta 30. divizije; upravnik bolnice 31. divizije; referent saniteta 31. divizije. Posle rata ostao neko vreme u JNA. Demobilisan u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Primarius — šef neuropsihijatrijskog odeljenja bolnice »Dragiša Mišović« u Beogradu. Objavio veći broj stručnih i naučnih radova iz oblasti neuropsihijatrije. Godine 1963. dobio »Oktobarsku nagradu« grada Beograda za naučni rad.
- Koen dr Leon**, lekar u Beogradu, gde je rođen 1876. Medicinski fakultet završio 1901. u Beču, a zatim specijalizirao urologiju. Godine 1919. izabran za prvog šefa Hirurškourološkog odeljenja Medicinskog fakulteta u Beogradu, a zatim za profesora na tom fakultetu. Po dolasku Nemaca u Beograd bio izložen raznim maltretiranjima, ali je uspeo pobeći u London. Oktobra 1944. vratio se u Beograd i stupio u NOV. Bio šef Urološkog odeljenja Glavne vojne bolnice u Beogradu. Po demobilizaciji ponovo je pruzeo katedru na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Objavio velik broj naučnih i stručnih radova iz oblasti urologije. Izabran za člana Hirurške akademije u Parizu. Umro 1949. u Beogradu.
- Kolb dr Martin**. Rođen 1903. u Golubincima. Na početku ustanka nalazio se u Istočnoj Srbiji odakle je novembra 1941. stupio u NOV. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: referent saniteta Kukavičkog partizanskog odreda; referent saniteta 2. južnomoravske brigade; upravnik bolnice 2. proletarske divizije; šef Sanitetskog odeljenja Valjevske vojne oblasti. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 4 vojna odlikovanja. Umro 1968. u Beogradu.
- Kolin-Kon (Kohn) dr Viktor**, lekar u Beogradu. Rođen 1909. u Đakovu. Medicinski fakultet završio u Gracu, a zatim specijalizirao urologiju u Parizu i Beogradu. U vreme studija stupio u napredni pokret i postao član KPJ. Po okupaciji Beograda sklonio se u unutrašnjost Srbije, povezao se s partizanskim odredima i avgusta 1941. stupio u Kosmajski partizanski odred, gde je vršio dužnost referenta saniteta. U vreme 1. neprijateljske ofanzive teško obolio na plućima, pa je upućen na rad u pozadini, kao pozadinski lekar. Godine 1943. ponovo je stupio u redove partizanskih jedinica kao referent saniteta Šumadijskog partizanskog odreda. Maja te godine, prilikom previjanja ranjenika na bojištu, bio je zarobljen od Ijotčevaca kod sela Vrbovac (Smederevo) i odveden u Smederevo, gde je obešen, a zatim bačen u Dunav. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Komer dr Aleksandar**. Rođen 1914. U redove NOV stupio 1944. Bio referent saniteta 12. vojvodanske brigade 12. korpusa.
- Kon (Kohn) dr Artur**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1900., a 1924. završio Medicinski fakultet. Specijalizirao urologiju. U NOV stupio početkom maja 1945. kao lekar u bolnici 2. armije.
- Kon (Kohn) dr Š. Bela**, lekar u Zagrebu. Rođen 1900. u Bednji. Medicinski fakultet završio 1925. u Zagrebu, a zatim specijalizirao hirurgiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Brnjic (Zenica), a zatim u Mostar radi suzbijanja endemskog sifilisa. Iz Mostara je pobegeo u Hrvatsko primorje, odakle je odveden od talijanskih vlasti u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: upravnik bolnice broj 12 u Šumarcima; šef hirurške ekipe 7. banjske divizije; upravnik bolnice 7. banjske divizije. Krajem 1943. pri napadu Nemaca na bol-

- nicu bio zarobljen i odveden u logor Buhenvald, gde je ostao do kraja rata.
- Kon (Kohn) dr Dragutin**, lekar u Varaždinu. Rođen 1904. u Garašnici. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao stomatologiju. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, gde je ostao do kraja aprila 1945. Po oslobođenju stupio u redove NOV. Bio upravnik Zubne ambulante 3. armije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kon (Kohn) dr Marko**. U NOV od 1944. Bio šef saniteta Zapadne vojne oblasti Srbije.
- Kon (Kohn) dr Vladislav**, lekar u Subotici. Rođen 1912. u Košicama (Slovačka). Medicinski fakultet završio 1938. u Gracu, a zatim specijalizirao epidemiologiju. Godine 1943. odveden na prisilan rad u Borski rudnik, odakle je po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u redove NOV. Bio lekar u Jedinicama 14. korpusa, a zatim upravnik Bolničkog centra broj 2. Demobilisan u činu kapetana 1. klase. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Sada na dužnosti šefa Epidemiološkog odeljenja Zavoda za zaštitu narodnog zdravlja u Rijeci. Objavio više radova iz oblasti alimentarne intoksikacije.
- Konfino dr Zak**, lekar u Leskovcu, gde je rođen 1892. Medicinski fakultet završio u Bernu. U NOV od oktobra 1944. bio lekar u Glavnoj vojnoj bolnici u Beogradu, a zatim upravnik ambulante Crvenog krsta u Beogradu. Posle rata demobilisan. Poznat kao književnik, do danas objavio 11 knjiga pripovedaka i romana, kao i 1 dramu i 1 komediju.
- Konforti dr Jozaf**, lekar u Travniku, gde je rođen 1893. Medicinski fakultet završio 1922. u Beču. U drugoj polovini 1941. god. odveden od ustaša u Jasenovac, odakle je uspeo pobeći oktobra 1943. kada je stupio u redove NOV. Bio lekar Centralne bolnice na Zumberku; upravnik bolnice Unske grupe; šef hirurške ekipe MSB 39. divizije; referent saniteta 2. kordunaškog vojnog područja; referent saniteta Vojne oblasti zapadne Bosne. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 5 vojnih odlikovanja.
- Kovač dr Iso**, lekar u Osijeku. Rođen 1891. U NOV od 1944. Bio lekar u Jedinicama 6. korpusa. Umro posle rata.
- Kovač dr Ladislav**. Rođen 1906. u Temišvaru. U NOV od marta 1944. bio referent saniteta 2. bat. 3. dopunske brigade 3. armije.
- Kramer dr Mirko**. Rođen 1912. u Beču. U NOV od septembra 1943. Bio referent saniteta Moslavačkog odreda; ref. saniteta Kalničkog odreda; ref. saniteta 33. divizije; referent saniteta Moslavačkog vojnog područja. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kraus (Krauss) dr Gustav**, lekar u Zagrebu. Rođen 1885. u Karlovcu. Medicinski fakultet završio 1910. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Kotor Varoš radi suzbijanja endemskog sifilisa, odakle je novembra 1942. stupio u redove NOV. Neko vreme radio u Bolnici u Bos. Petrovcu. U toku 5. neprijateljske ofanzive zarobljen od Nemaca i odveden na Banjicu, gde je streljan 17. avgusta 1943. S njim su stradali njegova žena dr Julijana i sin od 6 godina. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Kraus (Krauss) dr Herbert**, lekar u Peckoj. Rođen 1918. u Bačincima, a medicinski fakultet je završio 1934. u Zagrebu. U NOV od avgusta 1941. Bio referent saniteta Valjevskog odreda; ref. saniteta 1. šumadijskog odreda; pomoćnik načelnika saniteta SOVS. Bio jedan od organizatora partizanskog vojnog saniteta. Godine 1943. izabran za člana AVNOJ-a. Posle rata ostao u JNA na dužnosti up-

ravnika Glavne vojne bolnice u Beogradu, a zatim načelnika Vojnomedicinske akademije u Beogradu. Demobilisan u činu generalmajora sanit. službe 1956. kada je postavljen za saveznog sekretara za zdravstvo FNRJ, 1962. za direktora Saveznog zavoda za zdravstvenu zaštitu. Umro 1970. godine. u Beogradu. Vrlo je zaslužan za postignute uspehe u organizaciji civilne zdravstvene službe posle rata. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 5 vojnih odlikovanja.

Kraus (Krauss)-Lederer dr Julijana, lekar u Zagrebu. Rođena 1898. u Grgurevcima. Medicinski fakultet završila 1926. u Beču, a zatim specijalizirala kozmetiku. Po dolasku ustaša na vlast premeštena s mužem dr Gustavom u Kotor Varoš radi suzbijanja endemskog sifilisa, odakle je novembra 1942. stupila u redove NOV. Bila lekar u bolnici u Bos. Petrovcu. U toku 5. neprijateljske ofanzive zarobljena od Nemaca i odvedena na Banjicu, gde je streljana 17. avgusta 1943. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Kraus dr Lavoslav, lekar u Osijeku, gde je rođen 1897. U Budimpešti, gde je počeo studirati medicinu, uključio se u radnički pokret i učestvovao u mađarskoj revoluciji. Posle prvog svetskog rata nastavio je studije u Beču, gde je bio jedan od osnivača »Kluba studenata socijalista iz Jugoslavije«. U Berlinu je završio specijalizaciju iz stomatologije. Između dva svetska rata saradivao u radničkim časopisima i vrlo aktivno radio u organizaciji sindikata lekara. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim dužnostima: upravnik bolnice na Mosoru; ref. saniteta 20. divizije; upravnik bolnice 1. korpusa; upravnik Više sanitetske škole; ref. saniteta 1. brigade 6. prol. divizije; epidemilog 5. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan 1961. kao načelnik Odeljenja za zdravstveno prosvetavanje u JNA u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 5 vojnih odlikovanja i Ordena republike. Objavio je veći broj radova iz oblasti radničkog pokreta Jugoslavije.

Kraus (Krauss) dr Oskar. Rođen 1898. u Virju (Virovitica). Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao stomatologiju. U NOV od februara 1942. Poginuo iste godine kod Ozrena u borbi sa četnicima.

Kraus (Krauss) dr Oto, lekar u Mrkopalju. Rođen 1898. u Slavonskoj Požegi. Medicinski fakultet završio 1922. u Beču. U NOV od 1941. bio upravnik bolnice 5. operativne zone u Drežnici; upravnik partizanske bolnice u Grumu (Italija); ref. saniteta Vojnog područja Zumberak; upravnik Vojne bolnice u Mladenovcu. Demobilisan u činu sanitetskog majora. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 2 vojna odlikovanja.

Kraus (Krauss) dr Zdenko. Rođen 1914. u Đakovu. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu, a zatim počeo specijalizirati hirurgiju. Po okupaciji vraća se u Hrvatsku, odakle je oktobra 1941. premešten od ustaša u Ljubiju radi suzbijanja endemskog sifilisa. Maja 1942. prebegoao partizanima i bio na sledećim sanitetskim dužnostima: referent saniteta 1. krajiške brigade; šef hirurške ekipe 4. divizije; ref. saniteta 10. divizije; načelnik saniteta Komande ratnog vazduhoplovstva. Posle rata ostao u JNA. Demobilisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.

Kremzir dr Ernest; lekar u Rijeci. Rođen 1906. na Sušaku. Medicinski fakultet završio 1928. u Gracu, a zatim specijalizirao hirurgiju. U NOV od septembra 1943. Bio upravnik bolnice Primorskogoranskog odreda; šef hirurške ekipe GS Hrvatske; šef hirurške ekipe 6. prol. divizije; upravnik Pokretne hirurške poljske bolnice 1. armije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika sa dužnosti zamenika načelnika VMA u Beo-

gradu. Nosilac 4 vojna odlikovanja. Objavio više radova iz oblasti ratne hirurgije.

Lebl (Löbl) dr Stjepan, lekar u Novom Sadu, gde je rođen 1915. Medicinski fakultet završio 1940. u Zagrebu. U NOV od aprila 1945. bio lekar vojne bolnice u Novom Sadu. Posle rata ostao u JNA i završio specijalizaciju iz stomatologije. Sada u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.

Lederer dr Ladislav, lekar u Vrbovskom. Rođen 1915. u Bелиšću. Medicinski fakultet završio 1941. u Zagrebu. Februara 1942. premešten od ustaša u Modrić radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od septembra 1943. Bio je referent saniteta 6. istočnobosanske brigade; ref. saniteta 17. divizije. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao dermatovenerologiju. Umro 1953. u činu sanitetskog majora u Splitu.

Lev (Löw) dr Ivo, lekar u Gospiću. Rođen 1912. u Zagrebu, gde je završio 1937. medicinski fakultet, a zatim specijalizirao internu medicinu. Još u vreme studija pristupio je naprednom pokretu i bio istaknuti marksista na fakultetu, gde je i postao član KPJ. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Doboju a zatim u Gračanicu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od marta 1943. Bio lekar u 2. prol. diviziji; referent saniteta 17. divizije; upravnik bolnice 3. korpusa. Poginuo prilikom napada na bolnicu 20. aprila 1944. kod sela Trnava (istočna Bosna). Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Levenberg dr Deža, lekar u Beogradu. Rođen 1909. u Novom Sadu. Medicinski fakultet završio u Beogradu 1940. U NOV od marta 1944. Bio lekar Vojnog područja Kalnik; upravnik bolnice Vojnog područja Kalnik; referent saniteta Virovitičkog vojnog područja; upravnik evakuacionog odeljenja bolnice 3. armije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog majora. Nosilac 2 vojna odlikovanja.

Levenštajn (Lewenstein) dr ?, u NOV od 1943. u sanitetu Slavonije.

Levntal (Löwenthal) dr Zdenko. Rođen 1914. u Grabovcu (Darda). Član SKOJ-a od 1936. Aktivno radio u naprednim udruženjima. Medicinski fakultet završio 1941. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Zavidoviće, Kakanj i Alipašin Most radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od marta 1945. Bio lekar hirurške ekipe 3. crnogorske divizije; šef saniteta Vojne komande u Foči, a zatim u Goraždu. Demobilisan 1947. u činu kapetana 1. klase. Posle rata specijalizirao internu medicinu. Sada profesor na Medicinskom fakultetu u Beogradu na katedri za istoriju medicine. Objavio oko 150 radova iz te oblasti.

Levi A. dr Bukica, lekar u Beogradu, gde je rođena 1895. Medicinski fakultet završila 1922. u Lozani, a zatim specijalizirala internu medicinu. Po okupaciji Beograda prebegla u Split, gde se 1942. uključila u NOP. Pod ilegalnim imenom «dr Vučka Majić» lečila je porodice partizana, slala sanitetski materijal partizanskim jedinicama, održavala kurseve za bolničarke.

Levi dr Majim-Bukus, lekar u Tešnju. Rođen 1899. u Banja Luci. Medicinski fakultet završio 1926. u Beču. U NOV od septembra 1944. bio lekar Komande mesta u Sanskom Mostu. Umro posle rata.

Levi dr Izidor, lekar u Cazinu. Rođen 1906. u Bihaću. Medicinski fakultet završio 1930. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast određen u ekipu za suzbijanje endemskog sifilisa u Cazinu. U NOV od novembra 1942. Bio lekar u hirurškom odeljenju Centralne bolnice 1. bosanskog korpusa; referent saniteta 2. dalmatinske brigade; ref. saniteta 2. prol. divizije; upravnik bolnice 37. divizije; upravnik logora za rekonvalescente NOVJ

u Italiji. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan 1963. u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja.

Levi dr Kurt, lekar u Beogradu. Rođen 1912. u Zemunu. Medicinski fakultet završio 1935. u Beogradu, a zatim specijalizirao neuropsihijatriju. U napredni pokret stupio još u vreme studija, kada je primljen za člana KPJ. Po dolasku Nemaca u Beograd prebego u Užice, gde je stupio u redove NOV septembra 1941. Bio upravnik bolnice Užičkog partizanskog odreda. U toku 1. neprijateljske ofanzive bio zarobljen od Nemaca, zverski mučen i odveden na Banjicu, gde je streljan 17. aprila 1942. od Gestapa.

Levi dr Salamon-Moni. Rođen 1896. u Travniku. Medicinski fakultet završio u Beču. U vreme studija u Beču postao 1922. član KP Austrije. U Beču je radio na izdavanju lista «Srp i čekić», (organ KPJ) kao i lista «La fédération Balkanique», koji su ilegalno prebacivani u Jugoslaviju. Po povratku u Jugoslaviju postavljen 1928 za člana Reonskog i Opštinskog komiteta KP u Zagrebu i za rukovodioca tehnike CK KPJ. Godine 1929. uhapšen kao komunist i od Suda za zaštitu države osuđen na 10 godina roblje. Po izlasku s roblje nastavio je s ilegalnim radom i budući da kao komunist nije mogao dobiti odgovarajuću službu, zaposlio se kao trgovački putnik farmaceutskeg preduzeća «Kaštel». Kapitulacija Jugoslavije ga je zatekla u Drvaru. Odmah na početku ustanka pristupio NOV. Postavljen za komesara Cvrliške partizanske čete, a zatim za upravnika partizanske bolnice u Drvaru. Posle toga bio na dužnostima: zamenika komesara Krajiškog odreda; referenta saniteta 7. krajiške brigade; lekar u bolnici 1. prol. divizije; načelnik sanitetskog odeljenja 16. vojvodanske divizije i načelnik sanitetskog odeljenja 3. korpusa. U toku 5. neprijateljske ofanzive bio teško ranjen u glavu, kojom prilikom mu je oštećen i očni vid. Posle rata bio načelnik Sanitetskog odeljenja 6. armije, zamenik načelnika Sanitetske uprave JNA, načelnik VMA u Beogradu. Godine 1956. demobilisan u činu generalmajora sanitet. službe, pa je postavljen za predsednika Savjeta za zdravstvo SR Bosne i Hercegovine, koju je dužnost obavljao do aprila 1958. Nosilac «Partizanske spomenice 1941. g.» i 6 vojnih odlikovanja.

Lipa dr Josip, lekar u Zagrebu. Rođen 1902. u Somboru. Specijalizirao je dermatovenerologiju. U NOV od januara 1943. Bio lekar partizanske bolnice na Blokovu; referent saniteta 5. dalmatinske brigade; lekar bolnice 3. divizije; ref. saniteta Durmitorskog odreda; lekar bolnice 2. prol. divizije; upravnik bolnice 3. prol. divizije; upravnik bolnice u Šibeniku; upravnik Pokretne hirurške poljske bolnice 2. armije. Nosilac 3 vojna odlikovanja.

Lipković (Lipkovic) dr Rudolf, lekar u Osijeku. Rođen 1906. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao hirurgiju. Godine 1942. odveden u logor Jasenovac odakle je po oslobođenju stupio u redove NOV početkom maja 1945. Bio hirurg u prihvatnoj bolnici 3. armije.

Lipković (Lipkovic) dr Vinko, lekar u Smetlici. Rođen 1897. u Gospodincima. Medicinski fakultet završio u Zagrebu. U NOV od jula 1941. Po povlačenju partizanskih jedinica prebego u Hrv. primorje, odakle je od Talijana interniran u logor na Rabu. U NOV ponovo stupio septembra 1943. bio upravnik partizanske bolnice u Udini. Umro 1944. od pegavog tifusa u Toliju (Banja).

Lipman-Polak dr Sidonija, lekar u Beogradu. Rođena 1893. u Baji. Po okupaciji Beograda sklonila se u selo Štitar (kod Sapca) i od prvog dana ustanka uključila se u NOP. Po formiranju Mačvanskog odreda avgusta 1941. stupila u taj odred i vodila

- njegovu bolnicu u Čokešini. U toku 1. neprijateljske ofanzive povlači se s ranjenicima u Bajinu Baštu, a zatim na planinu Taru odakle je prešla u istočnu Bosnu. U Šekovićima je vodila partizansku bolnicu sve do 10. jula 1943, kada je ubijena od Nemaca prilikom njihovog napada na bolnicu. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Majer dr Artur**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1904. I završio medicinski fakultet 1930., a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. U NOV od početka maja 1945. Lekar Kožnoveneričnog odeljenja bolnice 2. armije.
- Majerić dr Dragan**, rođen 1898. u Humu (Varaždin). U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio lekar u bolnici 8. korpusa, referent saniteta 13. dalmatinske brigade, a zatim lekar u bolnici u Barlju.
- Mandilović dr Bora**, lekar u Požarevcu. Rođen 1899. u Nišu. U NOV od septembra 1944. Bio upravnik bolnice zarobljeničkog logora. Posle rata ostao u JNA. Umro 1950. u činu sanitetskog majora. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Marić dr Hinko**, lekar u Varaždinu, gde je rođen 1897. Medicinu završio 1922. u Beču. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Gračanicu radi suzbijanja endemskog sifilisa, odakle je stupio februara 1943. u NOV. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Mel dr David**, rođen 1907. u Sieradžu (Poljska). Medicinu završio 1943. u Modeni. U NOV od maja 1944. bio lekar u bolnici u Grumu, a zatim u bolnici 8. korpusa. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao epidemiologiju. Objavio veći broj naučnih radova iz te oblasti. Danas profesor VMA u Beogradu u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Mermelštajn (Mermelstein) dr Salem**, rođen 1912. u Ukrajini. Specijalizirao rendgenologiju. U NOV od 1943. Posle rata ostao u JNA. Umro kao sanit. pukovnik.
- Mevorah dr Isak**, lekar u Beogradu, gde je rođen 1910. Medicinski fakultet završio 1939. u Beogradu. U NOV od januara 1945. bio lekar u Glavnoj vojnoj bolnici u Beogradu, a zatim šef Bolničkog centra u Vinkovcima. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog potpukovnika 1969. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Miller (Müller) dr Andrija**, rođen 1885. u Velikoj Kikindi. U NOV od septembra 1943. Bio šef odeljenja bolnice Vojnog područja broj 2 (4. korpusa); šef hirurške ekipe 8. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog majora.
- Miller (Müller) dr Bela**, rođen u Budimpešti, gde je završio medicinski fakultet i gde je radio kao lekar do drugog svetskog rata. Godine 1943. odveden na prisilan rad u Borski rudnik. Po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u redove NOV. Bio na sanitetskim dužnostima u jedinicama 14. korpusa. Posle rata vratilo se u Mađarsku.
- Miller (Müller) dr Miroslav**, rođen 1904. u Harkanovcima (Našice). U NOV od aprila 1945. bio lekar u bolnici broj 819 u Vinkovcima.
- Mirić-Kornicer (Kornitzer) dr Vera**, rođena 1917. Medicinski fakultet završila početkom 1941. u Beogradu. U NOV od oktobra 1944. bila lekar u Glavnoj vojnoj bolnici u Beogradu.
- Miškolci dr Eugen**, rođen 1907. u Vinkovcima. U NOV od septembra 1943. po oslobođenju iz logora na Rabu. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: upravnik bolnice 7. divizije; referent saniteta 7. divizije. Posle rata ostao neko vreme u JNA. Demobilisan u činu sanitetskog majora. Umro posle rata.
- Munk J. dr Artur**, lekar u Subotici, gde je rođen 1886. Medicinski fakultet završio 1909. u Budimpešti. U NOV od decembra 1944. bio upravnik Zarazne bolnice 3. centra Vojne oblasti za Vojvodinu u Subotici.
- Munk dr Moša**, lekar u Beogradu, gde je rođen 1886. Medicinski fakultet završio 1912. a zatim specijalizirao internu medicinu. U NOV od septembra 1943. bio šef internog odeljenja partizanske bolnice u Grumu (Italija), a zatim Glavne vojne bolnice u Beogradu.
- Nahmijas J. dr Lora**, rođena 1913. u Banja Luci Medicinski fakultet završila 1938. u Zagrebu. U NOV od jula 1941. Prilikom ukazivanja lekarske pomoći ranjenim partizanima uhvaćena od četnika kod Svodne i 27. jula 1941. ubijena. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Nahmijas dr Rafael**, lekar u Osijeku. Rođen 1898. u Banja Luci. Medicinski fakultet završio u Beču, a zatim specijalizirao bakteriologiju. Radio do rata u Higijenskom zavodu u Osijeku. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Travnik radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1944. bio upravnik bolnice u Travniku, a zatim u Bugojnu. Umro posle rata.
- Najfeld (Neufeld) dr Alfred**, lekar u Zagrebu. Rođen 1911. u Rzesowu (Poljska). Medicinski fakultet završio 1939. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Banovciće, zatim u Živince i Bosansku Krupu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od juna 1944. bio upravnik bolnice 39. divizije; referent saniteta 15. krajiške brigade. Posle rata ostao u JNA. Specijalizirao neuropsihijatriju. Penzionisan 1970. u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Objavio nekoliko radova iz oblasti neuropsihijatrije.
- Najman (Neumann) J. dr Emil**, rođen 1907. u Cazinu. Medicinski fakultet završio 1931. u Zagrebu, a zatim specijalizirao pedijatriju. U NOV od marta 1945. bio lekar u pokretnoj zaraznoj bolnici 1. armije. Posle rata izabran za profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Objavio oko 60 naučnih i stručnih radova iz oblasti pedijatrije.
- Najman (Neumann) dr Jakob**, rođen 1912. u Kupinovu. Specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943. bio upravnik Zubne ambulante 7. banijske divizije, a zatim 4. korpusa.
- Najman (Neumann) dr Ljuba**, lekar u Zagrebu, gde je rođena 1899. I završila medicinski fakultet 1924. a zatim specijalizirala internu medicinu. Posebno se bavila hematologijom. Po dolasku ustaša na vlast premeštena u Gornji Vakuf radi suzbijanja endemskog sifilisa. Odmah je stupila u vezu s partizanima slala im sanitetski materijal i ilegalno lečila ranjene partizane. U NOV je stupila septembra 1942. Bila šef internog odeljenja bolnice u Drinićima, u toku 4. i 5. neprijateljske ofanzive lekar ešalona Internih bolesnika i rekonvalescenta. Umrila početkom juna 1943. od iscrpljenosti nakon preležanog pegavog tifusa. O njenom požrtvovanom radu i ljubavi prema ranjenicima i bolesnicima postoje mnogi zapisi preživelih partizana. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Najman (Neumann) dr Vladimir**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1902. i završio medicinski fakultet, a zatim specijalizirao epidemiologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Tuzlu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. bio lekar u bolnici 27. divizije. U toku 7. neprijateljske ofanzive 1944. zarobljen od četnika na Majevici, odveden u Brčko, gde je ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Nik (Nick) dr Alfred**, lekar u Zagrebu. Rođen 1902. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1926. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Visoko

- radi suzbijanja endemskog sifilisa. Odmah stupio u vezu s partizanima i slao im sanitetski materijal. U NOV od oktobra 1943. Bio referent saniteta Jajačkog vojnog područja; upravnik bolnice 10. divizije; upravnik bolnice broj 4 petog korpusa; referent saniteta Srednjobosanskog vojnog područja; referent saniteta 4. divizije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja i Ordена rada. Posvetio se proučavanju istorije zdravstvene kulture Jugoslavije i iz te oblasti objavio više radova.
- Nisim dr Avram**, lekar u Skoplju. Rođen 1894. U NOV od oktobra 1944, bio lekar u bolnici 46. divizije, a kasnije u pozadinskom sanitetu u Pirotu. Posle rata demobilisan.
- Oberzon (Obersohn) dr Đuro**, lekar u Osijeku. Rođen 1905. u Vukovaru. Medicinski fakultet završio 1931. U NOV od septembra 1943. Bio šef internog odeljenja bolnice 10. divizije; upravnik bolnice Visokofojničkog odreda; upravnik bolnice broj 3 petog korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Penzionisan u činu sanitet. pukovnika.
- Ornštajn (Ornstein) M. dr Karlo**, lekar u Osijeku. Rođen 1894. Medicinski fakultet završio 1920. u Beču, a zatim specijalizirao rendgenologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten septembra 1941. u Banja Luku radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od septembra 1944. Bio lekar u bolnici broj 8 petog korpusa u Sanskom Mostu; upravnik bolnice 5. korpusa u Ljubli; upravnik bolnice lakih ranjenika u Banja Luci. Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Umro 1970. u Osijeku.
- Ovadia dr Elazar**. Lekar u Višegradu. Rođen 1890. u Bitolju. U NOV od februara 1944, bio lekar Primorskooperativne grupe; referent saniteta 6. crnogorske brigade; ref. saniteta 4. prekomorske brigade. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Papo dr Izidor**, lekar u Sarajevu. Rođen 1913. u Ljubuškom. Medicinski fakultet završio 1937. u Zagrebu, a zatim specijalizirao hirurgiju. U NOV 1941, a u NOV od početka 1942. Bio referent saniteta Mostarskog bataljona; šef hirurške ekipe Vrhovnog štaba; šef hirurške ekipe 3. divizije; šef hirurške ekipe Sanitetskog odeljenja VŠ. Posle rata ostao u JNA. Glavni hirurg JNA i načelnik hirurške klinike VMA u Beogradu u činu sanitetskog generalpotpukovnika. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 7 vojnih odlikovanja. Izabran za profesora VMA u Beogradu. Kao stručnjak-hirurg-kardiolog stekao je svetski glas i član je nekoliko inostranih akademija; član Internacionalnog društva hirurga i Internacionalnog društva za kardiovaskularnu hirurgiju; dopisni član Hirurškog društva Velike Britanije i Američkog društva za kardiologiju. Član Srpske akademije nauka i umetnosti. Dobitnik nagrade AVNOJ-a. Nosilac Ordена rada 1. reda. Objavio preko 100 naučnih i stručnih radova u domaćim i inostranim časopisima.
- Papo dr Rafael**, lekar u Sarajevu. Star 55 godina. Medicinski fakultet završio 1914. u Beču, a zatim specijalizirao ginekologiju. U NOV od septembra 1943. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Papo dr Roza**, lekar u Olovu. Rođena 1913. u Sarajevu. Medicinski fakultet završila 1940. u Zagrebu. U NOV od 1941. bila lekar bolnice Ozrenskog partizanskog odreda; upravnik bolnice Brčanskog odreda; referent saniteta 8. brigade; ref. saniteta 17. divizije. Posle rata ostala u JNA. Specijalizirala infektologiju. Izabrana za profesora VMA u Beogradu. Šef Zarazne klinike pri VMA. General-major sanitetske službe, prva žena-general u JNA. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 6 vojnih odlikovanja. Objavila više radova iz oblasti epidemiologije.
- Perera-Matić dr Izidor**, lekar u Vela Luci. Rođen 1912. u Vela Luci, a medicinski fakultet je završio 1938. u Zagrebu. Po okupaciji Dalmacije stupio u redove NOP, a marta 1942. u NOV, bio referent saniteta IV operativne zone; ref. saniteta 1. dalmatinske brigade; šef saniteta 8. korpusa. Poginuo 14. januara 1944. kod sela Nadgradina od artiljerijske granate. U vreme pogibije imao čin sanitetskog potpukovnika. Perera je bio jedan od prvih organizatora sanitetske službe u dalmatinskim partizanskim jedinicama. Posle rata, u znak zahvalnosti za požrtvovan rad, novopodignuta vojna bolnica u Splitu nosi njegovo ime. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Pijade dr Rafael**. Rođen 1916. u Beogradu. Medicinski fakultet završio 1941. u Beogradu. U NOV od aprila 1945, bio lekar Skopskog garnizona. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao rendgenologiju. Demobilisan u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Pinto dr David**, lekar u Sarajevu, gde je rođen 1897. Medicinski fakultet završio 1929, a zatim specijalizirao internu medicinu. Po dolasku ustaša na vlast uključen u ekipu za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni. U NOV od septembra 1944, bio upravnik Zarazne bolnice 3. korpusa, a zatim bolnice lakih ranjenika 6. armije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja i Ordена rada 1. reda.
- Pinto dr Leon**, lekar u Sarajevu, gde je rođen 1889. Medicinski fakultet završio 1923. u Pragu, a zatim specijalizirao internu medicinu. U NOV od marta 1945, bio lekar u bolnici 2. korpusa, a zatim upravnik ambulante Komande grada Sarajeva.
- Podvinec L. dr Srećko**, lekar u Zagrebu. Rođen 1899. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1925. u Beču, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Tuzlu radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943, bio šef hirurške ekipe 27. divizije. Posle rata izabran za profesora Medicinskog fakulteta u Beogradu na kojem položaju je penzionisan 1969. Objavio 105 naučnih i stručnih radova, knjigu »Hirurgija čeljusti« i udžbenik »Otorinolaringologija«. Za postignute uspehe u naučnom radu nagrađen »Sedmojulskom nagradom SR Srbije«. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Polak (Pollak) S. dr Slavko**, lekar u Popovači. Rođen 1899. u Vojnom Križu. Medicinski fakultet završio 1925. u Zagrebu. U NOV od oktobra 1943, bio upravnik bolnice Mostavačkog odreda; šef odeljenja bolnice 10. korpusa; referent saniteta Komande grada Varaždina. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Polak (Pollak) dr Stjepan-Pišta**, lekar u Zagrebu. Rođen 1903. u Hroznjetinu (Češka). Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Prijedor radi suzbijanja endemskog sifilisa, odakle je maja 1942. stupio u redove NOV. Bio referent saniteta Prvog kozaračkog odreda, a zatim šef internog odeljenja bolnice u Podgrmeču. Umro 8. decembra 1942. od pegavog tifusa. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Polak (Pollak) dr Vera**, lekar u Popovači. Rođena 1902. u Orahovici. Medicinski fakultet završila 1928. u Zagrebu. Od početka ustanka učestvovala u NOP. U NOV od oktobra 1943. Bila na sledećim sanitetskim dužnostima: šef odeljenja bolnice Mostavačkog vojnog područja; šef odeljenja bolnice 10. korpusa; upravnik vojne bolnice u Varaždinu. Posle rata demobilisana. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Polcar (Poltzer) dr Stjepan-Pišta**, lekar u Zagrebu. Rođen 1894. u Bugojnu. Medicinski fakultet za-

- vršio 1925. Još u vreme studija pristupio naprednom pokretu i bio član tadašnjeg Socijaldemokratske partije, a kasnije član KPJ. Bio član Gradskog komiteta KPJ u Zagrebu, a kasnije sekretar Gradskog komiteta u Osijeku. Kao komunist bio stalno proganjan od tadašnjeg državnog režima. Po dolasku ustaša na vlast odveden u logor u Gospić, zatim u Đakovo, pa Jasenovac, odakle je uspeo pobeći 1942. i stupio u NOV. Bio referent saniteta Kozaračkog odreda i 5. krajiške brigade, upravnik bolnice 5. korpusa, a zatim referent za zdravstvo pri NO odboru za Bosansku krajinu. Pred kraj rata bio referent u Komitetu za zaštitu narodnog zdravlja Jugoslavije. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Godine 1952. u duševnoj depresiji izvršio samoubistvo.
- Popper dr Nandor**, lekar u Bezdanu. Rođen 1887. Medicinski fakultet završio 1912. u Budimpešti. Po okupaciji Bačke stupio u NOP i slao sanitetski materijal partizanskim odredima. Njegov rad je otkriven, pa je od mađarskog suda u Somboru osuđen na smrt i streljan 19. februara 1942. u Somboru.
- Rajner (Retner) A. dr Ivan**, rođen 1911. u St. Požegi. Diplomirao 1937. u Zagrebu. Specijalizirao Internu medicinu. U NOV od početka maja 1945. Bio lekar u Internom odeljenju bolnice 2. armije.
- Remenji-Švarc (Remeny-Schwartz) dr Suzana**, lekar u Zagrebu. Rođena 1912. u Austriji. Specijalizirala Internu medicinu. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Split, gde se uključila u NOP i bila član »Rejonske zdravstvene službe« za zbrinjavanje Jevrejskih izbeglica. U NOV stupila septembra 1943. bila upravnik bolnice 4. operativne zone; šef odeljenja bolnice 26. divizije; lekar u Glavnoj vojnoj bolnici u Beogradu. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Rip (Ripp) dr Ružica**, lekar u Beogradu. Rođena 1914. u Bezdanu. Medicinski fakultet završila 1940. u Beogradu. Naprednom pokretu pristupila za vreme studija i 1940. postala član KPJ. Po dolasku Nemaca u Beograd prebegla u Crnu Goru i avgusta 1941. stupila u NOV, bila referent saniteta Komskog partizanskog odreda. Početkom 1942. bila zarobljena od četnika i, pošto je odbila da ostane u četničkim redovima obošena 20. marta 1942. u Kolašinu. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Romano J. dr Mario**, lekar u Sarajevu. Rođen 1915. u Visokom. Medicinski fakultet završio 1941. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Visoko, a zatim u Foču radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. Bio lekar ambulante Komande mesta Bugojno; referent saniteta 1. prol. brigade; ref. saniteta 21. srpske divizije; pomoćnik načelnika saniteta 1. armije. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao kardiologiju. Izabran za profesora VMA u Beogradu. Nosilac 7 vojnih odlikovanja. Objavio više naučnih i stručnih radova iz oblasti kardiologije.
- Rotdajč (Rotdeutsch) dr Anica**, rođena 1912. u Murskoj Soboti. Medicinski fakultet završila 1940. u Beogradu. NOP pristupila na početku ustanka: slala sanitetski materijal partizanskim jedinicama i lečila ranjene partizane. Njen rad su otkrile ustaše 1944. godine, odvela je u zatvor u Lepoglavu, gde je ubijena.
- Rozencvajg (Rosenzweig) M. dr Erih**, lekar u Zagrebu. Rođen 1903. u Banja Luci. Medicinski fakultet završio 1928. u Parmii (Italija), a zatim specijalizirao ginekologiju. Bio do rata asistent na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Banja Luku radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od septembra 1944. Bio šef hirurške ekipe 10. divizije; hirurg bolnice broj 3 Petog korpusa; šef odeljenja Centralne vojne bolnice u Banja Luci. Posle rata izabran za profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Objavio preko 100 naučnih i stručnih radova. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Rozencvajg (Rosenzweig) dr Fišl**, lekar u Travniku. Rođen 1882. Medicinski fakultet završio 1909. u Beču, a zatim specijalizirao Internu medicinu. U NOV od oktobra 1944. bio lekar u pozadinskoj bolnici u Travniku, a zatim šef hirurškog odeljenja bolnice u Jajcu.
- Rozencvajg (Rosenzweig) dr Lea**, lekar u Osijeku, gde je rođena 1916. Medicinski fakultet završila u Zagrebu. U NOV od oktobra 1944. bila šef zaraznog odeljenja bolnice 1. armije. Posle rata ostala u JNA i specijalizirala bakteriologiju. Izabrana za profesora VMA u Beogradu. Objavila veći broj naučnih i stručnih radova. Penzionisana 1969. u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Rubanji dr Pal**, lekar iz Budimpešte. Godine 1943. doveden na prisilan rad u Borski rudnik, odakle je po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u NOV. Bio hirurrg u bolnici 23. srpske divizije. Posle rata vratio se u Mađarsku.
- Ruben E. dr Remon**, rođen 1911. u Skoplju. Medicinski fakultet završio 1934. u Gracu, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. U NOV od decembra 1944. bio šef veneričnog odeljenja bolnice GŠ Makedonije. Posle rata profesor Medicinskog fakulteta u Skoplju. Objavio oko 20 naučnih i stručnih radova. Nosilac Ordена rada 1. reda.
- Sajs dr Vladimir**. U NOV od 1943. i te godine poginuo. Njegovu je ime uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Salc (Salz) dr Hinko**, rođen 1906. u Bileću. Specijalizirao stomatologiju. U NOV od aprila 1945. bio lekar Zubnog odeljenja Glavne vojne bolnice u Beogradu. Posle rata demobilisan.
- Salom D. dr Mento**, lekar u Bijeljini gde je rođen 1898. Medicinski fakultet završio 1927. u Beču. Po dolasku ustaša na vlast uključen u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni. U NOV od avgusta 1943. bio lekar u bolnici 3. korpusa; upravnik bolnice 16. vojvodanske divizije; upravnik bolnice 36. divizije; šef Sanitetskog odseka Komande grada Beograda. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Salom B. dr Rafael**, rođen 1897. u Travniku. Medicinski fakultet završio 1922. u Pragu, a zatim specijalizirao ginekologiju. U NOV od januara 1944. bio lekar u Ratnoj mornarici.
- Samuilović dr Albert**, lekar u Prištini, gde je rođen 1913. Medicinski fakultet završio u Zagrebu. U NOV od februara 1945. bio referent saniteta Komande mesta Priština, a zatim šef saniteta grupe brigada na Kosmetu.
- Saratić J. dr Jakov**, lekar u Skoplju. Rođen u Banja Luci. Medicinski fakultet završio 1931. u Beču. Od početka ustanka uključio se u NOP u Makedoniji: lečio ranjene partizane, slao sanitetski materijal partizanskim jedinicama na terenu Skopske Crne gore. Njegov rad su otkrili bugarski fašisti i osudili ga na robiju. Po oslobođenju s robije 1944. godine (oktobra) stupio u NOV, bio šef saniteta Makedonske divizije Korpusa narodne odbrane Jugoslavije. Posle rata ostao u JNA. Bio upravnik Vojne bolnice u Beogradu. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja. Godine 1944. imenovan za člana Antifašističkog saboranja Makedonije.
- Seklar dr Robert**, lekar u Zagrebu. Rođen 1908. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1939. u Zagrebu, a zatim specijalizirao oftalmologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Sanski Most

- radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od marta 1943, bio referent saniteta Podgrmeškog vojnog područja. Demobilisan u činu kapetana 1. klase. Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Posle rata izabran za profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Doktor medicinskih nauka. Objavio veći broj naučnih radova iz oblasti primene aloplastične transplantacije rožnjače.
- Semze dr Nikola.** Rođen 1914. u Subotici. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao neuropsihijatriju. Godine 1942. odveden na prisiljan rad u Borski rudnik, odakle je uspeo pobeći juna 1944. i stupio u redove NOV. Bio referent saniteta 14. brigade 23. srpske divizije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Sandre dr Albert-Bela.** Rođen 1896. u Budimpešti, gde je završio medicinski fakultet. U NOV od septembra 1944, bio upravnik bolnice Prnjavorskog vojnog područja, a kasnije bolnice 53. divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Singer dr Adolf,** lekar u Subotici, gde je rođen 1910. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao internu medicinu. Naprednom pokretu pristupio u vreme studija u Beču. Bio član KPJ. Kao komunista hapšen više puta od režima stare Jugoslavije. Pre početka drugog svetskog rata organizovao po direktivi Partije kurseve prve pomoći i prevodio na mađarski jezik marksističku literaturu. Po kapitalizaciji Jugoslavije radi na organizovanju ustanka u subotičkom kraju. Njegov rad su otkrili mađarski fašisti pa ga je Vojni sud osudio na smrt. Obešen u Subotici 18. novembra 1941. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Singer-Sinski dr Gustav,** lekar u Zagrebu. Star 40 godina. Medicinu završio u Beču, gde je specijalizirao i stomatologiju. U NOV od septembra 1943. Bio upravnik zubne ambulante u raznim jedinicama. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog majora. Umro u Splitu.
- Suvin-Slezinger (Schlesinger) dr Miroslav,** lekar iz Zagreba, gde je rođen 1899. Medicinski fakultet završio 1923. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943. Bio referent saniteta Biokovskog odreda; ref. saniteta 11. dalmatinske brigade; lekar u bolnici 8. korpusa; ref. saniteta Kninskog vojnog područja; ref. saniteta Komande grada Split. Posle rata izabran za profesora Stomatološkog fakulteta u Zagrebu. Objavio preko 60 naučnih i stručnih radova, kao i 4 udžbenika iz oblasti stomatologije. Nosilac 2 vojna odlikovanja i Ordена rada 1. reda.
- Svečenski dr Branko.** Rođen 1910. u Osijeku. Medicinski fakultet završio početkom 1941. u Zagrebu. U NOV od juna 1944, bio lekar u bolnici 1. prof. korpusa, a zatim zamenik referenta saniteta 5. divizije. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao neuropsihijatriju. Izabran za profesora VMA u Beogradu. Objavio 25 naučnih i stručnih radova iz oblasti mentalne higijene. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja. Umro 1971. u Beogradu.
- Šajn dr Karlo.** Rođen 1916. U NOV od 1944. Bio lekar u bolnici 12. korpusa.
- Šofer (Schäffer) G. dr Eugen,** lekar u N. Kanjiži. Rođen 1909. u Starom Petrovom selu. Medicinski fakultet završio 1935. u Beču, a zatim specijalizirao stomatologiju. Godine 1942. odveden na prisiljan rad u Borski rudnik odakle je oslobođen septembra 1944. od partizanskih jedinica i odmah stupio u redove NOV. Bio šef Zubne ambulante 23. srpske divizije. Posle rata ostao u JNA. Demobilisan u činu majora.
- Šofer (Schäffer) dr Samuel.** Rođen u Voćinu. U NOV od 1943. Bio upravnik odeljenja bolnice broj VI/2b. Poginuo 1944. na Papuku.
- Senfeld (Schönfeld)-Popadić dr Mirjam,** lekar u Bitolju. Rođena 1905. u Iglo-u (Mađarska). Medicinski fakultet završila 1930. u Zagrebu, a zatim specijalizirala pedijatriju. U NOV od septembra 1943. Bila upravnik ambulante 2. makedonske brigade; upravnik bolnice na Kožuf planini; pomoćnik načelnika saniteta 5. armije. Posle rata ostala u JNA. Demobilisana u činu sanitetskog majora. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Šik-Oberhofer B. dr Tea,** lekar u Zagrebu. Rođena 1913. u Karlovcu. Medicinski fakultet završila 1938. u Zagrebu, a zatim specijalizirala pedijatriju. U NOV od septembra 1943. Bila upravnik bolnice Diljskog odreda; bolnice 12. divizije; ref. saniteta Komanda diljskog vojnog područja; upravnik bolnice 12. divizije; ref. saniteta 12. divizije. Demobilisana u činu kapetana. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Posle rata izabrana za profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Objavila preko 50 naučnih i stručnih radova iz oblasti dečje srčane patologije.
- Šinko-Špicer (Spitzer) dr Irma,** lekar u Zagrebu. Star oko 40 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Dalmaciju, odakle je internirana u logor na Rabu, gde je organizovala kurseve prve pomoći. U NOV od septembra 1943. Bila lekar u pozadinskim sanitetskim ustanovama na teritoriji Banje i Korduna.
- Šlezinger (Schlesinger) dr Albert,** lekar u Zagrebu, gde je rođen 1901. i završio medicinski fakultet 1926. Po dolasku ustaša na vlast premešten oktobra 1941. u Spionicu srpsku (Bosna) radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od aprila 1945, bio upravnik vojnog oporavišta 3. korpusa. Umro posle rata.
- Šlezinger (Schlesinger)-Brand dr Marija,** lekar u Zagrebu. Rođena 1895. u Samoku (Poljska). Medicinski fakultet završila 1920. u Beču, a zatim specijalizirala stomatologiju. Naprednom pokretu pristupila u vreme studija. Po dolasku ustaša na vlast premeštena avgusta 1941. u Pečigrad radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od novembra 1942. Bila lekar u partizanskim bolnicama. Aprila 1943. u vreme 4. neprijateljske ofanzive teško obolela i pred smrt naredila da je sahrane pred ulaz u zemunicu u kojoj su bili skriveni teško ranjeni partizani. Nemci, naišavši na grob, nisu dalje tragali i tako su sačuvani ranjenici u zemunici. Posle rata je na mestu gde je bila pokopana podignuta spomen-ploča na kojoj su uklesane sledeće reči: »Ovde je pokopana partizanska lekarka dr. Marija Šlezinger. Pre smrti sama je odredila položaj groba, da bi svojim kosturom sakrila ulaz u zemunicu. Otkopavši njen grob, neprijatelj je odustao od daljeg traganja. Mrtva partizanka zaštitila je žive drugove«. Kao lekar dr Marija Šlezinger je bila veoma omiljena među partizanima i o njenom požrtvovanom radu nalazimo mnoge podatke u posleratnim publikacijama. U toku 5. neprijateljske ofanzive poginuli su i njen muž dr Miroslav Šlezinger i kćerka Milena. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Šlezinger (Schlesinger) dr Miroslav,** lekar u Zagrebu. Rođen 1895. u Našicama. Medicinski fakultet završio 1920. u Beču, a zatim specijalizirao epidemiologiju. Jedan od organizatora službe zdravstvenog osiguranja radnika u Središnjem uredu u Zagrebu, kao i osnivač ambulante za profesionalne bolesti. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Cetingrad radi suzbijanja endemskog sifilisa, odakle je novembra 1942. stupio u redove NOV. Postavljen za glavnog epidemiologa pri Sanitetskom odeljenju VŠ. U toku 5. neprijateljske ofanzive rukovodio organizacijom evakuacije ranjenika i bolesnika. Krajem maja 1943. zarobljen

- je na Sutjesci od Nemaca i skupa s kćerkom Milenom streljan. Do rata objavio više radova iz oblasti socijalne medicine. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Šmukler (Schmuckler) dr Vilim**, lekar u Osijeku. Rođen 1888. u Odesi. Medicinski fakultet završio 1913. u Beču. Po dolasku ustaša na vlast premešten avgusta 1942. u Gračanicu (selo Doborovac) radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od februara 1943, bio lekar u bolnici 11. divizije; referent saniteta Posavsko-trbavskog vojnog područja; šef internog odeljenja Vojne bolnice u Osijeku. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Šnajder (Schneider) dr Josip**, lekar u Pakracu. Rođen 1900. u Kostajnici. Medicinski fakultet završio 1924. U NOV od aprila 1945, bio lekar Medicinsko-sanitetskog bataljona 36. divizije.
- Šnicler (Schnitzler) dr Nandor**, lekar iz Madarske. Rođen u Prešovi (Poljska). Godine 1943. doveden iz Madarske na prisiljan rad u Borski rudnik. Po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u redove NOV. Bio lekar u jedinicama 14. korpusa. Posle rata se vratio u Madarsku.
- Spicer (Spitzer) dr Fric**, lekar u Zagrebu. Rođen 1914. u Sl. Požezi. Medicinski fakultet završio 1940. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Bio na raznim sanitetskim dužnostima. Posle rata specijalizirao internu medicinu. Danas je primarijus. Objavio oko 30 stručnih i naučnih radova iz oblasti abdominalnog tifusa, leptospiroza, tetanusa i pleuritisa.
- Spicer (Spitzer) Rotbart dr Irma**, lekar u Zagrebu. Rođena 1896. u Budimpešti, a medicinski fakultet završila 1926. u Beču. Specijalizirala rendgenologiju. U NOV od decembra 1943. Bila upravnik bolnice broj 9; upravnik bolnice Karlovačkog vojnog područja (4. korpusa); referent saniteta Kninskog vojnog područja; referent saniteta Komande grada Splita. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Spicer (Spitzer) dr Pavao**, lekar u Sisku. Rođen 1900. u Zagrebu, gde je završio 1924. medicinski fakultet, a zatim specijalizirao ftziologiju. 6. V. 1942. do kraja aprila 1945. bio u logoru Jasenovac. U NOV od početka maja 1945, bio: lekar Pokretne bolnice 3. armije. Umro posle rata.
- Spicer (Spitzer) dr Vladimir**, lekar u Somboru. Rođen 1912. u Bajmoku. Medicinski fakultet završio 1939. u Zagrebu, a zatim specijalizirao oftalmologiju. U NOV od 1944. iz Borskog rudnika, gde je bio na prisilnom radu. Ostao u JNA.
- Spicer (Spitzer) dr Vladislav**. Rođen 1912. u Somboru. U NOV od aprila 1945, bio upravnik ambulante Komande mesta Subotica.
- Sprung (Sprung) M. dr Laura**, lekar u Sarajevu. Rođena 1914. u Bugojnu. Medicinski fakultet završila 1939. u Beogradu. U NOV od oktobra 1934. Bila lekar u hirurškoj ekipi 2. prol. divizije; upravnik bolnice 3. divizije; ref. saniteta 6. crnogorske brigade; upravnik bolnice 2. vojne oblasti. Posle rata ostala u JNA i specijalizirala internu medicinu. Sada u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja. Objavila nekoliko radova iz oblasti leukoze i hepatitisa.
- Štajn (Stein) dr Andrija**. Rođen 1914. u Rumi. Medicinski fakultet završio u Zagrebu. U NOV od 1944. godine.
- Štajn (Stein) dr Ivan**. U NOV od 1944. Bio upravnik bolnice vojnog područja 6/2-c 6. korpusa.
- Štajnberg (Steinberg) dr Fridrih**, lekar u Sarajevu. Rođen 1890. u Beču, gde je završio medicinski fakultet 1914, a zatim specijalizirao oftalmologiju. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: referent saniteta Kalničkog odreda; lekar u bolnici 10. korpusa; lekar u bolnici 2. armije. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Objavio nekoliko radova iz oblasti patologije oka.
- Štajner (Steiner) dr Alfred**. Rođen 1910. u Sl. Požezi. Medicinski fakultet završio u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od decembra 1942. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: lekar u bolnici na Petrovoj gori; ref. saniteta 6. prol. divizije; zamenik načelnika saniteta 1. prol. korpusa i 1 armije. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao maksilarnu hirurgiju. Izabran za profesora VMA u Beogradu. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Objavio 30 naučnih i stručnih radova iz oblasti maksilarne hirurgije, kao i iz saniteta u NOR. Nosilac 5 vojnih odlikovanja.
- Štajner (Steiner) dr Marko**, lekar u Srpskoj Crnji. Rođen 1895. Medicinski fakultet završio 1923, a zatim specijalizirao ginekologiju. U NOV od marta 1945. Bio upravnik bolnice u Torži. Umro 1971. godine.
- Štajner (Steiner) dr Stjepan**, lekar u Zagrebu. Rođen 1915. u Donjoj Stubici. Medicinski fakultet završio 1940. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Mostar, a zatim u Konjic radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od jula 1942, bio referent saniteta 2. prol. brigade; upravnik bolnice SOVS-a; šef hirurške ekipe 7. banijske divizije. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao internu medicinu. Izabran za profesora VMA u Beogradu. Sada u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 5 vojnih odlikovanja. Objavio oko 40 naučnih i stručnih radova, najvećim delom iz oblasti reumatske groznice.
- Štajnfeld (Steinfeld) J. dr Aleksandar**. Rođen 1905. u Somboru. Medicinski fakultet završio 1938. u Beogradu. Za vreme studija bio jedan od istaknutih marksista na fakultetu i član KPJ. Kao komunista osuđen od Suda za zaštitu države dva puta na po 3 godine roblje. Aprila 1941. zarobljen od Nemaca kao rezervni sanitetski oficir i oveden u zarobljenički logor, gde se uključio u Antifašistički front. Po povratku iz zarobljeničva specijalizirao dermatovenerologiju. Umro 1972. u Subotici.
- Stern (Stern) A. dr Gertruda**, lekar u Banja Luci, gde je rođena 1912. Medicinski fakultet završila 1940. u Beogradu. Za vreme studija pristupila naprednom pokretu. U NOV od januara 1942, bila lekar bolnice u Borijama (Bosna), a zatim u Vijećanima. Jula 1942. zarobljena od četnika i predata Nemcima, koji su je posle strahovitog mučenja streljali 10. 8. 1942. u Banja Luci. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Stern (Stern) dr Ivan**. U NOV od novembra 1943. Bio upravnik Vojne bolnice Diljskog područja, a zatim referent saniteta 12. brigade.
- Stern (Stern) dr Jakov**. U NOV od 1944. Bio upravnik bolnice Vojnog područja Zadar.
- Stern (Stern) F. dr Oskar**, lekar u Zagrebu. Rođen 1901. u Podravskoj Slatini. Medicinu završio 1925. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bio upravnik bolnice u Dilju; upravnik stomatološkog odeljenja bolnice I/IV 2. korpusa; upravnik Vojno-pozadinske zubne ambulante u Slavoniji. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Posle rata izabran za profesora Stomatološkog fakulteta u Zagrebu. Objavio veći broj stručnih i naučnih radova.
- Štraser (Strasser) S. dr Đura**. Rođen 1894. u Sremskim Karlovcima. Medicinski fakultet završio 1923. u Gracu. U NOV od oktobra 1944, bio upravnik bolnice broj 6 u Petrovaradinu, a zatim lekar u bolnici 6. korpusa. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Štraus (Straus) dr Zvonimir**, lekar u Pakracu. Rođen 1900. u Zagrebu. Po završetku medicinskog fakulteta specijalizirao hirurgiju. U NOV od septembra 1944. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima:

- upravnik bolnice 3. korpusa; šef hirurške ekipe 38. divizije; glavni hirurg Vojne oblasti 3. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Umro posle rata.
- Svarc (Schwartz) dr Aleksandar**, lekar u Zagrebu. Rođen 1910. u Osijeku. Medicinski fakultet završio 1936. u Beču, a zatim specijalizirao oftalmologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten avgusta 1941. u Tuzlu, a zatim u Bos. Petrovac radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od oktobra 1943. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: referent saniteta 2. krajiške brigade; ref. saniteta 1. vojvodanske brigade; ref. saniteta 20. brigade; upravnik bolnice 27. divizije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog majora. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Svarc (Schwartz) dr Miroslav**, lekar u Sarajevu. Rođen 1903. u Kupresu. Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od aprila 1945. Bio lekar u ambulanti Komande grada Sarajeva. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Umro 1970. u Sarajevu.
- Svarc (Schwartz) S. dr Petar**, lekar u Novom Sadu. Rođen 1890. u Segedinu. Medicinski fakultet završio 1917. u Budimpešti, a zatim specijalizirao bakteriologiju. U NOV od oktobra 1944. bio upravnik Stаницe za transfuziju krvi pri SOVS. Posle rata demobilisan. Objavio oko 50 naučnih i stručnih radova iz oblasti bakteriologije i serologije. Penzionisan kao naučni savetnik.
- Svarc (Schwartz) dr Vladislav**, lekar u Boljevcu. Rođen 1910. u Molu. Medicinski fakultet završio 1940. u Beogradu. Naprednom pokretu pristupio još u gimnaziji i 1932. postao član KPJ. Po direktivi Partije jula 1941. radi na organizovanju ustanka u boljevačkom srežu. Njegov rad je otkriven pa je odveden u logor u Nemačku, odakle je oslobođen po završetku rata. Objavio 10 stručnih radova.
- Tauber dr Julije**, lekar u Čantaviru. Rođen 1906. u Novom Vrbasu. Medicinski fakultet završio 1930. a zatim specijalizirao stomatologiju. Godine 1943. odveden na prisilan rad u Borski rudnik. Po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u redove NOV. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: lekar u bolnici 14. korpusa; šef hirurškog odeljenja Izolacionog centra broj 2. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Templ dr Ignac**, lekar u Zagrebu. Rođen 1896. u Pabjanice (Poljska). Medicinski fakultet završio 1927. u Zagrebu, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Po dolasku ustaša na vlast uključen u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa i upućen u Kakanj, Travnik, a zatim u Višev. U NOV od septembra 1944. Bio referent saniteta 16. krajiške brigade 39. divizije; upravnik bolnice 10. divizije; upravnik Poljske pokretne bolnice 5. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac je 3 vojna odlikovanja.
- Tešanj P. dr Bela**. Lekar u Vrbasu. Rođen 1898. u Torži (Sombor). Medicinski fakultet završio 1920. u Budimpešti, a zatim specijalizirao hirurgiju. U NOV od oktobra 1944. Bio hirurg u bolnici u Vrbasu, a zatim u Starom Bečeu.
- Trajer F. dr Vladislav**. Rođen 1908. u Temerinu. Medicinu završio u Segedinu. U NOV od septembra 1944. Bio lekar ambulante 9. brigade 7. banijske divizije, a zatim u hirurškoj ekipi 14. korpusa.
- Trebić D. dr Simo**, lekar u Beogradu. Rođen 1910. u Đakovu. U NOV od 1944. bio referent saniteta 23. srpske brigade.
- Vagman (Wagmann) dr Vilim**. Rođen 1910. u Drohobiču (Galicija). Medicinski fakultet završio 1944. u Bariju. U NOV od marta 1944. bio lekar u bazi NOVJ u Bariju, a zatim u bolnici u Sremskoj Mitrovici. Posle rata specijalizirao Internu medicinu. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Vajnert (Weinert) dr Ernest**, vojni lekar u Beogradu. Rođen 1902. u Brašovu (Rumunija). Specijalizirao je fiziologiju. U NOV od juna 1944. bio lekar partizanske bolnice u Grumu (Italija). Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Umro posle rata.
- Vajs (Weiss) dr Aleksandar**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1894. Medicinski fakultet završio 1919. a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten avgusta 1941. u Dobro Vode (Bosna) radi suzbijanja endemskog sifilisa. Početkom 1943. oboleo od angine pektoris, pa je prebačen u Zagreb na lečenje. U NOV od aprila 1945. bio upravnik bakteriološkog laboratorija Vojne oblasti 3. korpusa.
- Vajs (Weiss) dr Arabela**. Rođena 1906. u Daruvaru. Medicinski fakultet završila 1931. u Beču. Do rata lekar u Sisku. Po dolasku ustaša na vlast premeštena u Bosanski Novi radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od 1944. bila: lekar u pozadinskoj bolnici u Drvaru.
- Vajs (Weiss) dr Emanuel**, lekar u Ogulinu. Rođen 1914. Daruvaru. Medicinski fakultet završio 1939. u Zagrebu. U NOV od decembra 1942. Bio upravnik bolnice broj 7; referent saniteta 5. operativne zone; upravnik bolnice 8. divizije; ref. saniteta 7. banijske divizije; upravnik bolnice Vojnog područja 4/2; šef Sanitetskog odeljaka Vojne oblasti 4. korpusa. Posle rata ostao u JNA i specijalizirao patofiziologiju. Izabran za profesora VMA u Beogradu. Sada u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 6 vojnih odlikovanja. Objavio preko 40 naučnih i stručnih radova.
- Vajs (Weiss) dr Filip**, lekar u Bostiljevu (Karlovac). Rođen 1904. u Budrovcu. U NOV od juna 1942. bio lekar u jedinicama 7. banijske divizije. Poginuo 2. aprila 1943. u toku 4. neprijateljske ofanzive kao referent saniteta 7. banijske divizije kod Male Ljubne (Hercegovina). Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Vajs (Weiss) A. dr Marija (Maja)** lekar u Beogradu. Rođena 1901. Medicinski fakultet završila 1926. u Zagrebu, a zatim specijalizirala pedijatriju. U NOV od juna 1942. bila lekar 2. prof. brigade. Posle rata direktor Centra za zaštitu majke i dece u Beogradu. Umrla 1960. u Beogradu. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Vajs (Weiss) J. dr Milan**, lekar u Zagrebu, gde je rođen 1902. i završio 1926. medicinski fakultet, a zatim specijalizirao otorinolaringologiju. U NOV od juna 1943. bio lekar u bolnici 4. operativne zone; upravnik bolnice 8. korpusa; šef odeljenja bolnice broj 6 četvrtog korpusa; šef hirurške ekipe 9. divizije; upravnik bolnice 19. divizije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Objavio veći broj stručnih i naučnih radova.
- Vardo dr Vince**, lekar iz Mađarske. Godine 1943. doveden na prisilan rad u Borski rudnik. Po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u redove NOV. Bio lekar u jedinicama 14. korpusa. Po završetku rata vratio se u Mađarsku.
- Veraš dr Vladimir**. Rođen 1894. u Ugrinovcima (Zemun). U NOV od oktobra 1944. Bio referent saniteta Komande mesta St. Pazova, a zatim Komande vojnog područja Sr. Mitrovica.
- Vig M. dr Mihailo**. Rođen 1907. u Debeljači. Medicinski fakultet završio 1932. u Zagrebu, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. U NOV od

novembra 1944, bio referent saniteta Komande mesta u Subotici.

Viif (Wilf) dr Leo, lekar iz Zagreba. Rođen 1900. Medicinski fakultet završio 1926, a zatim specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943, bio upravnik prištabske ambulante 5. korpusa, a zatim bolnice broj 8 petog korpusa u Sanskom Mostu. Krajem 1944. osuđen na smrt zbog neprijateljske delatnosti.

Vinski dr Pavle, lekar iz Zagreba. Specijalizirao stomatologiju. U NOV od septembra 1943. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.

Vinter (Winter) dr Miroslav, lekar u Zagrebu. Rođen 1897. u Sarajevu. Medicinski fakultet završio 1923. u Beču, a zatim specijalizirao dermatovenerologiju. Po dolasku ustaša na vlast premešten u Gornji Vakuf radi suzbijanja endemskog sifilisa. U NOV od septembra 1942. bio upravnik u Podglavici. Poginuo marta 1943. na Satoru (Bosna) u vreme 4 neprijateljske ofanzive. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Vinter (Winter) dr Pavla, lekar iz Zagreba. U NOV od 1942. Poginuo 1943. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Virchburger dr Ivan, lekar u Beogradu. Rođen 1911. u Virju. U NOV od aprila 1945, bio upravnik ambulante 4. armije. Ostao neko vreme u JNA.

Vizner (Wiesner) dr Mavro, lekar u V. Gaju. (Vršcu). Rođen 1904. u Beždanu. Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu. U NOV od oktobra 1945, bio lekar u 9. vojvodanskoj brigadi, 1. vojvodanskoj brigadi, i u bolnici u Vinkovcima. Penzionisan u činu sanitetskog majora.

Volf (Wolf) H. dr Edgard, rođen 1898. u Dubrovniku. Medicinu završio 1924. u Beču. Specijalizirao otorinolaringologiju. U NOV od oktobra 1944, bio šef ušnog odeljenja bolnice u Dubrovniku, a zatim u Šibeniku. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.

Zaharija dr Salom, lekar u Beogradu. Rođen 1897. u Bijeljini. Medicinski fakultet završio 1927. u Beču, a zatim specijalizirao urologiju. Po okupa-

ciji Beograda sklonio se u Dragaš (Kosovo) gde se aktivno uključio u NOP, slao sanitetski materijal partizanskim jedinicama, lečio ranjene partizane i dr. Maja 1944. uhapšen od Nemaca i odveden u logor kod Beča, gde je ostao do kraja rata.

Zoltan dr Imre, lekar u Beču, gde je rođen 1913. Godine 1943. odveden na prisiljan rad u Borski rudnik. Septembra 1944. oslobođen od strane partizanskih jedinica i stupio u NOV. Bio šef epidemiološkog odseka Komande ratnog vazduhoplovstva. Posle rata demobilisan.

Zon (Sohn) dr Mojsije-Milan, lekar u Sarajevu. Rođen 1891. u Pšemislu (Galicija). Medicinski fakultet završio 1915. u Beču. Još u vreme studija uključio se u napredni pokret. Pred kraj prvog svetskog rata došao u Sarajevo, gde je stupio u redove Socijal-demokratske partije. Godine 1918. izabran za člana Mesnog i Glavnog odbora Socijal-demokratske partije, a 1919. i za člana Centralnog veća novoosnovane Socijalističke partije Jugoslavije (komunista). Zbog naprednog delovanja bio osuđen na 4 meseca zatvora. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Split, gde se uključio u NOP i bio upravnik Jevrejske ambulante za zbrinjavanje izbeglica. U NOV stupio maja 1943. i bio na sledećim sanitetskim dužnostima: upravnik bolnice 4. operativne zone, upravnik bolnice 26. dalmatinske divizije, upravnik bolnice 8. korpusa, upravnik bolnice 21. srpske divizije. Demobilisan u činu sanitetskog kapetana. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Posle rata se, do penzionisanja, nalazio na dužnosti šefa Uprave za socijalno osiguranje pri Ministarstvu zdravlja Bosne i Hercegovine.

Zonenfeld (Sonenfeld) A dr. Ladislav, lekar u Subotici, gde je rođen 1911. Medicinski fakultet završio 1935. u Zagrebu. Mađarski fašisti odveli su ga 1943. na prisiljan rad u Ukrajinu. Godine 1944. prebego na sovjetsku teritoriju i stupio u redove Crvene armije.

FARMACEUTI

Ajzenštajn (Eisenstein) B. mr Milan, apotekar u Tuzli. Rođen 1887. u Koprivnici. Farmaciju završio 1910. u Pragu. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Dalmaciju, odakle je interniran od talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943, bio apotekar bolnice Vojnog područja Kraljevice; apotekar centralne apoteke 10. korpusa; apotekar partizanske bolnice u Grumu (Italija).

Akerman (Ackermann) mr Đuro, apotekarski saradnik. Rođen 1911. u Bjeļovaru. Farmaciju završio 1935 u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Hrv. primorje, odakle je interniran od talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio upravnik ambulante u Slat. Drnovcu; apotekar Vojnog područja Psunj; apotekar centralne apoteke 6. korpusa. Ostao u JNA, penzionisan u činu sanit. pukovnika.

Albahari mr Rahela, apotekarski saradnik iz Tuzle. Rođena 1910. u Sarajevu. Farmaciju završila 1939. u Zagrebu. Na fakultetu je postala član KPJ. Na početku ustanka pristupila NOP, ali je ubrzo od ustaša odvedena kao komunist u Lobjograd, odakle su je Nemci odveli u Aušvic i ubili.

Alkalaj Mario «Brada», drogerista u Beogradu. Rođen 1912. u Fojnici. Po okupaciji Beograda prebego u Hrv. primorje odakle je odveden od

talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio borac u 2. bat. 2. brig. 7. banijske divizije; kulturno-prosvetni referent u četi; delegat u bazi NOVJ u Bariju. Demobilisan u činu poručnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.

Almozilno mr Nisim, apotekar u Beogradu, gde je rođen 1881. Farmaciju završio u Beču. U NOV od avgusta 1941. Radio na organizaciji farmaceutске službe u Čačku. U vreme 1. neprijateljske ofanzive zarobljen od četnika kod Ovčarsko-kablarske klisure i ubijen oktobra 1941. U sastavu NOV poginuli su i njegova žena, kao i dva sina. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Altarac mr Isak-Zak, apotekar u Beogradu, gde je rođen 1897. Po okupaciji Beograda sklonio se u Dalmaciju. U NOV od septembra 1942, bio referent saniteta Bračkog partizanskog odreda; apotekar u partizanskoj bolnici u Bariju.

Ašer mr Ašer, apotekarski saradnik u Prištini, gde je rođen 1906. Farmaciju završio 1933. u Zagrebu. U NOV od februara 1945; bio upravnik Sanitetskog skladišta GŠ Makedonije. Posle rata ostao u JNA. Demobilisan u činu kapetana 1. klase. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.

Bauer mr Kornel-Kolja, apotekarski saradnik u Kraljevici. Rođen 1912. u Osijeku. U NOV od marta

1942. bio šef apoteke Ličkog vojnog područja, a zatim apotekar u 7. banjijskoj diviziji. Poginuo krajem maja 1943. u Crnoj Gori u toku 5. neprijateljske ofanzive. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Belić-Sporčić mr Dragica, apotekar u Cazinu. Rođena 1891. u Daruvaru. U NOV od 1944, bila apotekar partizanske apoteke u V. Kladuši, a zatim u Bihaću.

Bergman (Bergmann)-Krčmar J. mr Lujza, apotekarski saradnik u Mostaru. Rođena 1897. u Kaknju. Farmaciju završila 1922. u Beču. U NOP od 1941. Slala sanitetski materijal partizanima, zbog čega je bila više puta hapšena. Prebegla u Dalmaciju gde je oktobra 1944. stupila u NOV, bila referent za apotekarstvo 29. hercegovačke divizije.

Berkeš dr et mr Ivan, asistent na Medicinskom hemijskom institutu u Zagrebu. Rođen 1910. u Bjelovaru. Farmaciju završio 1933. u Zagrebu, a zatim studirao biohemiju. Godine 1939. stekao doktorat filozofskih nauka. U NOV od septembra 1943. s Raba, bio referent za apotekarstvo 12. divizije; upravnik Hemijskog laboratorija u Daruvaru. Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Posle rata izabran za profesora na Farmaceutskom fakultetu u Beogradu. Objavio 3 udžbenika i oko 80 naučnih radova.

Binenfeld (Bienenfeld) mr Jaša, apotekar u Virovitici. Rođen 1888. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Crikvenicu, odakle je od talijanskih fašista interniran u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943, bio apotekar GŠ Hrvatske, a zatim ZAVNOH-a i upravnik Sanitetskog skladišta Vojne oblasti 4. korpusa. Umro posle rata.

Brajković-Polak (Pollak) mr Greta, apotekarski saradnik u Novom. Rođena 1907. u Ogulinu. Farmaciju završila 1929. u Zagrebu. U NOV od septembra 1942. vodila partizansku apoteku u Novom. Oktobra 1943. zarobljena od Nemaca i odvedena u Aušvic, gde je ubijena. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.

Brajković-Brajor mr Vladimir, direktor tvornice lekova u Zagrebu. Rođen 1897. u Slavonskoj Požegi. U NOV od septembra 1942, bio referent za apotekarstvo 4. korpusa; na radu u Sanitetskom odeljenju GŠ Hrvatske; Sanitetskom odeljenju VŠ. Demobilisan 1946. u činu sanitetskog poručnika.

Bramer (Brammer) mr Alfred, apotekarski saradnik u Banja Luci, gde je rođen 1912. Farmaciju završio 1938. u Zagrebu. U NOV od februara 1945, bio referent za apotekarstvo 25. divizije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja.

Bramer (Brammer) mr Ernest, apotekar u Banja Luci, gde je rođen 1899. Farmaciju završio 1921. u Zagrebu. U NOV od septembra 1944, bio upravnik Sanitetskog skladišta ZAVNOBiH-a. Umro posle rata.

Bramer (Brammer) mr Hans, apotekar u Zagrebu. Rođen 1901. u Banja Luci. Farmaciju završio 1925. u Zagrebu. U NOV od oktobra 1944, bio referent za apotekarstvo 12. divizije.

Čaček mr Nunča, apotekarski saradnik iz Bosanske Gradiške. Rođena 1912. NOP pristupila na početku ustanka: slala sanitetski materijal partizanskim jedinicama i logorašima. Njen su rad otkrile ustaše i osudile je na smrt 1944. godine.

Dečić mr Ervin, apotekar u Novskoj, gde je rođen 1911. Farmaciju završio 1937. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. bio apotekar u Partizanskoj bolnici u Slavoniji; referent za apotekarstvo 28. divizije; upravnik Centralne apoteke 6. korpusa; upravnik apoteke Komande grada Zagreba.

Dečić mr Stjepan, apotekar u Novskoj. 50 godina. U NOV od septembra 1943. Bio na raznim apotekarskim dužnostima u pozadini.

Derenčin-Ajhorn mr Selma, apotekarski saradnik u Križevcima. Rođena 1906. u Beču. Farmaciju završila 1929. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Hrv. primorje, odakle je internirana od talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943, bila upravnik apoteke 4. korpusa; referent za apotekarstvo u Sanitetskom odeljenju GŠ Hrvatske. Demobilisana u činu potporučnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.

Finkelštajn (Finkelstein) mr Bruno, apotekar iz Prnjavora, gde je rođen 1906. Farmaciju završio 1928. u Zagrebu. U NOV od januara 1943, bio referent za apotekarstvo u 2. prol. diviziji; ref. za apotekarstvo 38. divizije; ref. za apotekarstvo 3. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja.

Fišer (Fisher) mr Ljudevit, apotekarski saradnik iz Sarajeva, gde je rođen 1914. Farmaciju završio 1936. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je interniran od talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943, bio bolničar u Jevrejskom rapskom bataljonu; apotekar bolnice u Kočevlju; referent za apotekarstvo Istarskog vojnog područja.

Fišer (Fischer) mr Stevan, rođen 1904. u Vrbasu. U NOV od novembra 1944, bio apotekar u Sanitetskom skladištu GŠ Vojvodine; referent za apotekarstvo 16. divizije; apotekar bolnice teških ranjenika 3. armije.

Fišer (Fischer)-Bruk J. mr Valerija, rođena 1911. u Osijeku. Farmaciju završila 1938. u Zagrebu. U NOV od 1944. Bila na raznim apotekarskim dužnostima.

Flajšman (Fleischmann) mr Eduard, apotekar iz Sremske Mitrovice, gde je rođen 1908. Farmaciju završio 1934. u Zagrebu. Kao rezervni sanitetski oficir odveden aprila 1941. u nemačko zarobljeništvo. Po povratku iz zarobljeništva aprila 1945. stupio u NOV, bio apotekar u Glavnom sanitetskom skladištu u Zemunu.

Fuks (Fuchs) mr Milan, apotekar iz Zagreba. Rođen 1903. u Đakovu. Farmaciju završio 1926. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje odakle je interniran od talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943, bio apotekar 4. korpusa.

Fuks (Fuchs) mr Željko, rođen 1918. u Đakovu. Farmaciju završio 1941. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast upućen u Bosnu u akciju za suzbijanje endemskog sifilisa. U NOV od aprila 1945, bio referent za apotekarstvo Komande posavskog vojnog područja. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.

Goldberger mr Oto, apotekar u Sanskom Mostu. Rođen 1907. Farmaciju završio 1932. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943, bio upravnik Sanitetskog skladišta 5. korpusa.

Grabarić mr Vladimir, apotekar u Zagrebu, gde je rođen 1905. i završio farmaciju 1938. g. U NOV od septembra 1943, bio referent za apotekarstvo 17. divizije; ref. za apotekarstvo 3. korpusa; upravnik Sanitetskog skladišta 3. korpusa. Penzionisan u činu sanit. pukovnika.

Grinberger (Grünberger) mr Dezider-Željko, apotekar u Zagrebu. Rođen 1903. u Beškoj. Farmaciju završio 1934. u Zagrebu. U NOV od 1944, bio apotekar bolnice u Osijeku.

Herz (Herz) mr Teodor, rođen 1913. u Rogoškoj Slatini. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio referent za apotekarstvo 26. divizije; apotekar u

- Skladištu 8. korpusa; upravnik Sanitetskog skladišta GS Hrvatske.
- Herman mr Lav**, drogerista. Star 58 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je interniran od talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Zbog bolesti prebačen 1944. g. u Bari na lečenje.
- Heršković mr Oskar**, apotekar u Osijeku. Rođen 1903. u Dalju. Farmaceutski fakultet završio 1929. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odveden u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio na raznim apotekarskim dužnostima. Posle rata demobilisan.
- Jusefović T. mr Isak**, apotekarski saradnik u Beogradu. Rođen 1902. u Pirotu. Po ulasku Nemaca u Beograd prebegao u Pirod odakle je 1944. stupio u NOV. Bio apotekar Vojnog područja u Pirotu
- Kajon-Rikov mr Vukica**, apotekarski saradnik u Sarajevu. Rođena 1911. u Višegradu. Farmaceutski fakultet završila 1935. u Zagrebu. U NOV od oktobra 1943. Bila na sledećim dužnostima: referent za apotekarstvo 3. sandžačke brigade, referent za apotekarstvo 2. prolet. divizije, referent za apotekarstvo 1. tenkovske armije. Posle rata ostala u JNA. Penzionisana u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Kalman mr Julije**, Rođen 1902. Farmaceutski fakultet završio 1926. U NOV od oktobra 1943. Bio na sledećim dužnostima: upravnik apoteke bolnice broj 6 Drugog korpusa, upravnik apoteke 8. korpusa.
- Koen-Rubenović mr Lena**, apotekar u Beogradu. Rođena 1906. u Šapcu. Po okupaciji prebegla iz Beograda u Kumanovo, gde je stupila u NOP. Sve do kraja rata slala sanitetski materijal partizanskim jedinicama.
- Kolbah (Kolbach) Ing. Dragutin**, Inženjer hemije u Zagrebu. Rođen 1912. u Osijeku. U NOV od oktobra 1943. Bio na sledećim dužnostima: apotekar u hirurškoj ekipi 16. divizije, šef Hemijskog oseka Sanitetskog odeljenja 3. armije. Posle rata izabran za sveučilišnog profesora u Zagrebu.
- Kolman-Nik mr Jelisaveta**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođena 1903. u Koprivnici. U NOV od oktobra 1943. Bila na sledećim dužnostima: referent za apotekarstvo Jajačkog vojnog područja; 10. divizije; upravnik Sanitetskog skladišta 5. korpusa; referent za apotekarstvo Vojne oblasti centralne Bosne. Penzionisana u činu kapetana 1. klase. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kolman mr Viktor**, apotekar u Gračanici. Rođen 1902. u Koprivnici. Farmaceutski fakultet završio 1926. u Zagrebu. NOP pristupio na početku ustanka dostavljajući ilegalno sanitetski materijal partizanskim jedinicama. Februara 1943. uputio sav materijal svoje apoteke partizanima, a sam krenuo na Ozren radi uključivanja u sastav NOV. Na putu je bio uhvaćen od Nemaca i ubijen. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na fakultetu u Zagrebu.
- Kon (Kohn) M. mr Geza**, apotekar u Novom Sadu. Rođen 1907. u Bečhelju (Mađarska). Farmaceutski fakultet završio 1931. u Zagrebu. Po direktivi KPJ organizovao na početku ustanka kurseve prve pomoći, kao i udarne grupe u kojima je i sam učestvovao pri vršenju sabotaža i diverzija.
- Kraus (Krauss) mr Artur**, apotekar u Gradačcu, gde je rođen 1897. Farmaceutski fakultet završio 1918. u Zagrebu. U NOV od februara 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent za apotekarstvo 38. divizije. Godine 1944. bio je u borbi teško ranjen, pa je upućen u Bari na lečenje. Umro 1947. od posledica ranjavanja.
- Lajtner (Leitner) S. mr Anka**, apotekar u Bjelovaru. Rođena 1895. u Orahovici. Farmaceutski fakultet završila 1924. u Zagrebu. U NOV od oktobra 1944. Bila apotekar u bolnici Vojnog područja IV/2. Umrila posle rata u Bjelovaru.
- Lederer mr Jelena**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođena 1902. Farmaceutski fakultet završila 1925. u Zagrebu. U NOV od decembra 1942. Bila apotekar u Centralnoj apoteci Sanitetskog odeljenja VŠ. Umrila marta 1943. u toku 4. neprijateljske ofanzive kod Kalinovika od pegavog tifusa. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Manase mr Henrik**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođen 1902. u Beču. Farmaceutski fakultet završio 1935. u Zagrebu. U NOV od 1944. Bio na raznim sanitetskim dužnostima. Posle rata ostao u JNA.
- Mandil mr Moša**, apotekarski saradnik u Krupnju. Rođen 1906. u Nišu. Naprednom pokretku pristupio u vreme studija na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu, koji je završio 1931. NOP je prišao na početku ustanka u zapadnoj Srbiji. Septembra 1941. izabran za prvog predsednika NO odbora u Krupnju (Srbija). Bio prvi predsednik novostvorene vlasti na oslobođenoj teritoriji zapadne Srbije. U toku 1. neprijateljske ofanzive na toj teritoriji bio zarobljen od Nemaca i odveden na Banjicu, gde je ubijen početkom 1942. godine.
- Mandilović mr Zak**, apotekarski saradnik. Rođen 1913. u Prokuplju. Farmaceutski fakultet završio u Zagrebu 1936. U aprilskom ratu 1941. bio zarobljen kao rezervni sanitetski oficir i odveden u zarobljenički logor u Nemačku. Po izlasku iz logora marta 1945. stupio u NOV. Bio je postavljen za pomoćnika šefa za apotekarstvo Vojne oblasti za Vojvodinu. Posle rata ostao u JNA. Sanitetski pukovnik. Nosilac 4 vojna odlikovanja.
- Nađ (Nagy) mr Ladislav**, apotekar u Somboru. Rođen 1897. Farmaceutski fakultet završio 1921. u Zagrebu. Po okupaciji Bačke od Mađara pristupio NOP. Ilegalnim kanalima dostavljao sanitetski materijal partizanskim jedinicama. Mađarski fašisti su otkrili njegov rad, pa je marta 1942. osuđen od prekog suda na višegodišnju robiju. Septembra te godine odveden na prisiljan rad u Ukrajinu, odakle se vratio posle rata.
- Papo-Pajić mr Zlata**, apotekarski saradnik u Banja Luci. Rođena 1915. u Sarajevu. Farmaceutski fakultet završila 1938. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Crnu Goru. U NOV od 1944. Bila na raznim apotekarskim dužnostima u pozadini.
- Pinto-Remeni D. mr Lea**, apotekarski saradnik. Rođena 1912. u Sarajevu. Farmaceutski fakultet završila 1936. u Zagrebu. Naprednom pokretu pristupila u vreme studija. U njenom stanu u Zagrebu nalazila se ilegalna tehnika za izradu lažnih pasosa za dobrovoljce koji su odlazili u Španiju. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Split, gde se aktivno uključila u NOP. Po odluci MK KPJ Split trebalo je da učestvuje maja 1942. u atentatu na karabinijere, ali je veza zakasnila. U NOV od 1944. Bila apotekar u partizanskoj bolnici za tuberkulozu u San Ferdinandu (Italija).
- Polaček mr Geza**, apotekar u Novom Sadu. Star 38 godina. U NOP od 1941. Tajnim kanalima slao sanitetski materijal partizanskim jedinicama. Njegov rad su otkrili Mađari i internirali ga 1942. u logor u Bačkoj Topoli, odakle je 1944. odveden u logor u Nemačku. Iz logora se vratio posle rata.
- Polak (Pollak)-Majder mr Elza**, apotekarski saradnik u Varaždinu. Rođena 1909. u Krnjaku. Farmaceutski fakultet završila 1932. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Bila referent za zdravstvo pri NO odboru Preko, a zatim upravnik Sanitet-

- skog skladišta pri Okružnom NO odboru Zadar. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Rauh (Rauch) mr Julije**, apotekarski saradnik. Rođen 1911. u Bečeju. Farmaciju završio 1934. u Zagrebu. U NOV referent za apotekarstvo 15. brigade »Sandor Petefi«, a zatim apotekar bolnice 16. vojvodanske divizije.
- Renert mr Adolf**, drogerista u Novom Sadu. Rođen 1908. Po okupaciji Vojvodine od Mađara prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle su ga Talijani odveli u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio apotekar partizanske bolnice u Otočcu. U 1944. zarobljen od Nemaca, odveden u logor Aušvic i ubijen.
- Salom-Papo mr Mira**, apotekarski saradnik u Banja Luci, gde je rođena 1915. Farmaceutski fakultet završila 1940. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je internirana od Talijana u logor na Rabu. U NOV stupila septembra 1943. Bila na sledećim dužnostima: apotekar bolnice Vojnog područja Dill; referent za apotekarstvo 40. divizije. Posle rata ostala neko vreme u JNA. Demobilisana u činu sanitetskog kapetana 1. klase. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Sinberger mr Leo**, apotekar u Vinkovcima. Rođen 1907. Farmaceutski fakultet završio 1932. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Split, odakle je septembra 1943. stupio u NOV. Bio referent za apotekarstvo pri Oblasnom NO odboru za Dalmaciju.
- Starver mr Emil-Mika**, apotekar u Bosanskoj Dubici. Rođen 1903. Farmaceutski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Odmah po izbijanju ustanka stupio u NOP i tajnim kanalima slao sanitetski materijal partizanskim jedinicama. Njegov rad su otkrile ustaše i maja 1943. osudile ga na smrt. Streljan je Banja Luci. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Susman (Sussman) mr Sigfrid-Fric**, apotekar u Sarajevu, gde je rođen 1909. Farmaceutski fakultet završio 1933. u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle su ga Talijani internirali u logor na Rabu. U NOV stupio septembra 1943. Bio apotekar pri NO odboru u Otočcu, gde su ga Nemci zarobili, odveli u logor Aušvic i tamo ubili.
- Svećenski mr Velimir**, apotekar u Tešnju. Rođen 1894. u Osijeku. Farmaceutski fakultet završio 1920. u Zagrebu. U NOV stupio marta 1943. Bio apotekar u sastavu pozadinekog saniteta do kraja rata.
- Šilinger mr Albert**, apotekarski saradnik. Rođen 1907. U NOV stupio aprila 1945. Bio apotekar u Sanitetskom skladištu 3. armije.
- Štajn (Stain) mr Karlo**, apotekarski saradnik u Novom Sadu. Star 31 godinu. Po okupaciji Bačke od Mađara stupio u NOP i ilegalnim kanalima slao sanitetski materijal partizanskim jedinicama. Njegov rad je otkriven i februara 1942. osudio ga je mađarski preki sud na robiju. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je stradao 1943. godine.
- Stajner (Steiner) mr Bela**, apotekar u Trebnju. Rođen 1903. u Orahovici. Farmaceutski fakultet završio 1927. u Zagrebu. U NOV od avgusta 1944. u Italiji, gde je prebegao. Bio apotekar u partizanskoj bolnici broj 33 u Italiji, a zatim u apoteci Alta Mara (Italija). Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Svarc (Schwartz) mr Zvonko**, apotekarski saradnik u Križevcima. Farmaceutski fakultet završio 1927. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Radio na proizvodnji lekova u Bariju, a zatim bio referent za apotekarstvo 2. korpusa. Pred kraj rata je bio upravnik apoteke pri Komandi mesta Savnik. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Tomašić mr Eugen**, apotekarski saradnik u Zagrebu. Rođen 1907. u Senti. Po dolasku ustaša na vlast prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je interniran od Talijana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. godine. Bio apotekar Centralne apoteke 4. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Vajs (Weiss) mr Hans**, apotekarski saradnik u Zenici. Rođen 1914. u Beču. Farmaceutski fakultet završio 1938. u Zagrebu. U drugoj polovini 1941. odveden od ustaša u Jasenovac, odakle je uspeo pobeći 1943. Stupio u NOV i bio na sledećim dužnostima: referent za apotekarstvo Psnjanskog partizanskog odreda, referent za apotekarstvo 40. divizije, apotekar u Sanitetskom skladištu Vojne oblasti 6. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Vajs (Weiss) mr Manja**, apotekarski saradnik. 40 godina. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila apotekar u Bolnici vojnog područja IV/2-A.
- Vajs (Weiss) mr Oto**, apotekar u Zenici. Rođen 1886. u Novoj Gradiški. Farmaceutski fakultet završio 1907. u Zagrebu. U NOP stupio 1941. Slao sanitetski materijal partizanskim jedinicama. Njegov rad su otkrile ustaše i krajem 1942. prilikom odvođenja u logor izvršio samoubistvo.
- Varjaš mr Vladislav**, apotekar u Splitu. U NOV od septembra 1943. Bio apotekar Centralne apoteke 4. korpusa.
- Zalošćer mr Leo**, apotekar u Hloku. Rođen 1899. Farmaceutski fakultet završio 1923. u Zagrebu. U NOP stupio na početku ustanka. Slao sanitetski materijal partizanskim jedinicama. Godine 1942. ustaše su otkrile njegov rad, pa je od ustaškog prekog suda osuđen na smrt. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.

VETERINARI

- Altarac J. Samuel**, veterinar u Kotor-Varoši. Rođen 1908. u Banja Luci. Veterinarski fakultet završio 1934. u Zagrebu. U NOV od 1942. Bio na sanitetskim dužnostima u krajiškim jedinicama. Juna 1942. prilikom neprijateljske ofanzive na Kozari, bio zarobljen i odveden u logor Stara Gradiška, gde je ubijen aprila 1945. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu.
- Atias D. Albert**. Rođen 1912. u Sarajevu. Veterinarski fakultet završio 1939. u Zagrebu. Naprednom

pokretu pristupio još u gimnaziji. Član KPJ postao 1935. Kao komunista bio hapšen od policije. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Italiju, gde je bio interniran do kapitulacije Italije. Februara 1944. stupio u redove talijanskih partizana i postavljen za komesara čete. U drugoj polovini 1944. godine prebacio se u Jugoslaviju i uključio u NOV. Bio referent veterine 26. divizije; ref. veterine Artiljerijske grupe. 8. korpusa; načelnik Veterinarskog odseka 8. korpusa; načelnik Veterinarskog odeljenja 4. armije. Posle rata ostao u

- JNA. Penzionisan u činu pukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Posle rata stekao naslov doktora veterinarskih nauka.
- Bien Ignac**, viši veterinarski savetnik iz Sarajeva. Rođen 1874. u Pšemislu (Poljska). Veterinarski fakultet završio 1899. u Lavovu. Godine 1908. došao u Bosnu za veterinara i ostao do drugog svetskog rata. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, gde je interniran od talijanskih fašista u logor na Rabu. Septembra 1943. stupio u redove NOV, bio sreski veterinar pri NO odboru Topusko. Po završetku rata vratio se u Sarajevo, gde je učestvovao u akcijama za suzbijanje epizootija. Umro 1969. u Zagrebu.
- Bril dr Zlga**, veterinar u penziji u Zagrebu. Rođen 1878. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je interniran u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio referent veterine pri NO odboru Vrginmost, zatim NOO Topusko i na radu u Veterinarskom odeljenju ZAVNOH-a.
- Fenjo Josip**, veterinar u T. Užicu. Rođen 1885. u Budimpešti, gde je diplomirao 1908. Sledeće godine došao u Bosnu i do II svetskog rata služio u raznim mestima Jugoslavije. Posle okupacije Srbije krio se po selima i oktobra 1944. stupio u NOV. Bio veterinar pri Sreskom NOO Raška, a zatim u Požarevcu. Godine 1935. penzionisan, a 1959. umro u Požarevcu.
- Fukolman Đorđe**, veterinar u G. Milanovcu. Star 65 godina. Po okupaciji Jugoslavije krio se po selima u Srbiji. Oktobra 1944. stupio u NOV. Bio referent veterine pri Sreskom NOO Čačak.
- Galfi Dezider**. U NOV od decembra 1944. Bio referent veterine u Artiljerijskoj brigadi 24. divizije.
- Gostl dr Josip**, veterinar u Ogulinu. Rođen 1889. u Lohorgradu. Veterinu završio u Beču, gde je stekao i naslov doktora veterinarskih nauka. U NOP od 1942. Referent veterine pri Okružnom NOO Gorski kotar, a zatim na radu u Veterinarskom odeljenju ZAVNOH-a. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Herman Dezider**, veterinarski pukovnik. Rođen 1885. u Dombovaru. Veterinarski fakultet završio 1908. u Budimpešti. Posle ugušenja revolucije u Mađarskoj, u kojoj je i sam učestvovao, prešao 1919. u Jugoslaviju, gde je neko vreme bio u civilnoj, a zatim vojnoj veterinarskoj službi. Po okupaciji Jugoslavije prebegao u Hrv. primorje, odakle je od Talijana interniran na otok Rab. U NOV od septembra 1943. Bio referent veterine 8. korpusa, a zatim upravnik veterinarske bolnice tog korpusa. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu pukovnika 1952. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Umro 1958. u Beogradu. Bio najstariji veterinar u sastavu NOV.
- Hofman (Hoffmann) Arnold**, veterinar u Banja Luci. Rođen 1881. u Hruševcu (Zagreb). Veterinarski fakultet završio u Budimpešti. U NOV od septembra 1944. Bio veterinar na oslobođenoj teritoriji Bosanske krajine. Umro 1959. u Banja Luci.
- Horvatić Miro**, Rođen 1919. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio referent veterine u Jedinicama 7. banijske divizije.
- Kalderon Jakob**, veterinar u Šapcu. Rođen 1901. Veterinarski fakultet završio 1925. u Zagrebu: bio prvi veterinar Jevrejtin, koji je diplomirao na tom fakultetu. U NOV od septembra 1943. bio referent veterine 4. operativne zone.
- Kamhi Moric**, veterinar u Tešnju. Rođen 1915. u Sarajevu. Veterinarski fakultet završio početkom 1941. u Zagrebu. Još u gimnaziji je pristupio na prednom pokretu i bio vrlo aktivan u »Matatiji«. Na početku ustanka pristupio NOV. Bio referent saniteta u Tešanskom partizanskom odred. Poginuo krajem 1941. u borbi s neprijateljem.
- Klajn (Klein) Mavro**, Rođen 1916. u Popovači. Veterinarski fakultet završio u Zagrebu početkom 1941. Pripadao grupi naprednih studenata i kao takav radio u ilegalnoj tehnici u Zagrebu. Njegov rad je otkrila policija, pa je bio uhapšen i ležao u zatvoru u Beogradu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Italiju, a zatim u Švajcarsku, gde je aktivno učestvovao u radu Odbora za pomoć NOP u Jugoslaviji. U NOV od maja 1945. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu veterinarskog pukovnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Laslo (Laszlo) Ignac**, veterinar u Banja Luci. Rođen 1886. u Surovici (Slovačka). Veterinarski fakultet završio 1910. u Budimpešti, prešao u Jugoslaviju i celo vreme bio gradski veterinar u Banja Luci. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je odveden od talijanskih fašista u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. bio veterinar NO odbora u Buzeti, a zatim u Klačniču. Posle rata vratio se u Banja Luku, gde je penzionisan 1950. Umro 1969. u Banja Luci.
- Marinović-Fišer (Fischer) dr Oto**, veterinar na Rabu. Rođen 1907. Veterinarski fakultet završio 1933. u Zagrebu, a 1939. stekao doktorat veterinarskih nauka. U NOV od novembra 1942. Bio na raznim veterinarskim dužnostima u jedinicama 10. korpusa.
- Romano dr Jaša**, veterinar u Loznici. Rođen 1908. u Banja Luci. Veterinarski fakultet završio 1932. u Zagrebu, a 1934. stekao naslov doktora veterinarskih nauka. U NOV od septembra 1941. Bio na raznim sanitetskim dužnostima, a od 1944. referent veterine 5. korpusa. Posle rata ostao u JNA. Od 1959. do 1963. bio načelnik veterinarske službe JNA. Penzionisan u činu veterinarskog pukovnika. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.-«, kao i 8 vojnih odlikovanja.
- Samakovića-Laudor Margita**, Rođena 1914. u Prijedoru. Veterinarski fakultet završila 1940. u Zagrebu. U NOV od decembra 1944. Bila borac, a zatim upravnik armijske veterinarske bolnice.
- Šmalc (Schmalz)-Jakovčić Vilim**, Rođen 1913. Veterinarski fakultet završio 1938. u Zagrebu. U NOV od jula 1943. Bio borac, a zatim referent veterine 35. divizije. Posle rata stekao naslov doktora veterinarskih nauka.
- Štark (Šterk) Vladimir**, veterinar u Skoplju. Rođen 1908. Veterinarski fakultet završio 1932. u Zagrebu, gde je stekao i naslov doktora veterinarskih nauka. U NOV od maja 1945. bio referent veterine 1. konjičke brigade. Posle rata ostao u JNA. Demobilisan u činu majora. Sada profesor na Poljoprivrednom fakultetu u Beogradu.
- Švrljuga Ferdo**, veterinar u Zagrebu. Rođen 1888. u Blagorodovcu. Veterinarski fakultet završio u Beču. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je interniran u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Radio na organizovanju veterinarske službe na oslobođenoj teritoriji u Kordunu. Poginuo na Kordunu početkom 1944. godine prilikom neprijateljskog bombardovanja iz vazduha.
- Taub Viktor**, veterinar u Bačkoj Topoli. Star 50 godina. U NOV od oktobra 1944. a do tada u zarobljeništvu. Veterinar u Stočnom depou u Šapcu.

DENTISTI

- Altarac Pepi**, dentista iz Sarajeva, gde je rođen 1905. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Novembra 1943. u borbi s Nemcima bio teško ranjen i zarobljen. Odveden na Banjicu gde je streljan.
- Bergman (Bergmann) Hinko**, dentista iz Sl. Broda. Rođen 1918. U NOV od avgusta 1941. Bio borac, a zatim referent saniteta u Krndijsko-papučkom odred. Poginuo juna 1942. kod Stojčinovca u borbi s ustašama.
- Blajer Đorđe**, dentista u Skoplju. Rođen 1908. u Staroj Pazovi. Pre rata istaknuti sindikalni radnik. NOP je pristupio na početku ustanka; radio na organizovanju ilegalne zdravstvene službe za zbrinjavanje partizana. Njegov rad su otkrili bugarski fašisti i osudili ga na robiju; odakle su ga avgusta 1944. oslobodili partizani i od tada je bio u sastavu NOV. Bio upravnik bolnice GŠ Makedonije, zatim bolnice 42. divizije; šef saniteta grada Skoplja. Demobilisan u činu kapetana 1. klase. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 1. vojnog odlikovanja. Umro u Skoplju 1970. godine.
- Blau Jelena-III**. Rođena 1919. u B. Topoli. U NOV od aprila 1944. bila referent saniteta u Zagorskom partizanskom odred, a zatim u Kalničkom odred. Novembra 1944. premeštena u vojvođanske jedinice, ali je na putu upala u ustašku zasedu kod Kutine i ubijena.
- Desić Ervin**. Rođen u Orahovici. U NOV od septembra 1943. bio upravnik zubne ambulante 6. korpusa, a zatim zubne ambulante pri NO odboru Slatinski Drenovac.
- Druker (Drucker) Hugo**, dentista iz Sarajeva, gde je rođen 1905. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Neko vreme bio u jedinicama 7. banijske divizije, a zatim upravnik zubne ambulante pri Sreškom NO odboru Petrinje; član Zdravstvene komisije pri ZAVNOH-u. Nosilac 2. vojna odlikovanja.
- Glezinger (Glesinger) Božidar**. U NOV od septembra 1943. Bio upravnik Zubne ambulante Daruvarskog partizanskog odreda, a zatim Okružnog NO odbora Nova Gradlička.
- Hajnc Oskar**, dentista u Hloku, gde je rođen 1919. U NOV od juna 1942. bio upravnik zubne ambulante 1. i 2. bosutskog partizanskog odreda, a zatim zubar u bolnici 12. korpusa.
- Hajnc Trerdar**. Rođena 1923. u Jičinu. U NOV od juna 1942. Zubar u bolnici 12. korpusa.
- Hofman (Hoffmann) Arpad**, dentista u Osijeku, gde je rođen 1910. U NOV od septembra 1943. iz Splita, gde je prebegao. Bio upravnik zubne ambulante bolnice u Komiži; zubar bolnice 8. korpusa; zubar pri Štabu ratne mornarice, zatim u Partizanskoj zubnoj klinici.
- Hofman (Hoffmann) Viktor**, dentista u Sarajevu, gde je rođen 1915. U NOV od septembra 1944. bio referent saniteta Konjičkog partizanskog odreda; zubar u bolnici 29. divizije; šef zubne stanice u Mostaru.
- Kabiljo Aron**, dentista iz Splita, gde je rođen 1914. U NOV od februara 1943. bio referent saniteta Splitskog odreda; ref. saniteta 1. bat. 3. dalmatinske brig; zubar u 3. dalmatinskoj brigadi.
- Kajzer (Kaiser) Miro**. Rođen 1915. u Kostajnici. U NOV od oktobra 1944. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Lapter Žiga**. 45 godina. U NOV od septembra 1943. bio pomoćnik u hirurškoj ekipi 12. divizije; zubar u Oficirskoj školi, a zatim u 27. diviziji; na radu u pozadinskom sanitetu Slavonije.
- Ler (Lehr) Rudolf**. Rođen 1911. u Bijeljini. U NOV od septembra 1943. bio upravnik zubne ambulante 16. divizije; upravnik zubne ambulante 36. divizije.
- Montiljo Hinko**, dentista u Crikvenici. Rođen 1897. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio upravnik zubne ambulante Vojnog područja; zubne ambulante 35. divizije; zubne ambulante pri Štabu 11. korpusa. Nosilac 1. vojnog odlikovanja.
- Najman (Neumann) M. Jakob**, dentista u Zemunu. Rođen 1912. u Kupinovu. Po okupaciji Jugoslavije prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je interniran od Talijana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio zubar pri Štabu 7. banijske divizije. Godine 1944. oboleo od tifusa pa je prebačen u Bari na lečenje. Posle rata ostao u JNA. Demobilisan 1948. u rangu vojnog službenika 7. klase. Nosilac 1. vojnog odlikovanja.
- Papo Elezer**, dentista u Sarajevu, gde je rođen 1908. Član KPJ. Do rata istaknuti partijski radnik. Po dolasku ustaša na vlast uhapšen kao komunista, odveden u Jasenovac i ubijen.
- Papo Mihael**, dentista u Sarajevu, gde je rođen 1905. U NOV od septembra 1941. do marta 1942. kada se vratio u Sarajevo, gde su ga uhapsile ustaše. Prilikom odvođenja u logor Jasenovac pokušao je pobeći, ali je ubijen.
- Pesah Tilda**, dentista, u Sl. Brodu, gde je rođena 1912. U NOV od 1942. u slavonskim partizanskim jedinicama. Poginula krajem 1942. u borbi s ustašama.
- Pilinger Vladimir**, dentista. U NOV od 1942. Bio na sledećim dužnostima: zubar u bolnici u Petrovoj gori; upravnik Zubne ambulante 8. divizije; upravnik zubne ambulante 4. korpusa. Nosilac 2. vojna odlikovanja.
- Rajter (Reiter) Julija-»Cura«**, dentista u Beogradu. Rođena 1918. u Mramorku. U NOP od početka ustanka. Uхваćena od Gestapoa 1942. prilikom izvršavanja određenog partijskog zadatka i odvedena u Aušvic, odakle se vratila posle rata.
- Rozenberg (Rosenberg)-Farkaš Elza**, dentista. Rođena u Mukačevu. 25 godina. Član SKOJ-a. Budući da u Jugoslaviji nije mogla da se zaposli otišla je u Budimpeštu, gde je stupila u NOP. Njen rad su otkrili Mađari i internirali je u logor u B. Topoli, a zatim je odvedena u Aušvic. Vratila se u Jugoslaviju posle rata.
- Rozenfeld (Rosenfeld) Bruno**, dentista. Rođen 1903. u Pruju. U NOV od decembra 1944. Bio zubar u 33. diviziji.
- Samek Branko**, dentista u Sarajevu, gde je rođen 1912. U NOV od aprila 1945.
- Šil Arpad**, dentista u Aleksincu. Rođen 1910. U NOP stupio jula 1941. Njegovo učešće u NOP otkrili su Nemci i Krajskomandatura za zaječarsku oblast osudila ga na smrt i streljala krajem avgusta 1941.
- Šosberger (Schosberger)-Brdarić Iso**, dentista u Valjevu. Rođen 1912. u Komletincima (Vinkovci). U NOV od avgusta 1941. Bio na sledećim dužnostima: borac u Valjevskom odred; u Pratećoj četi VS; politički komesar čete, a zatim bataljona u Inžinjerijskoj brigadi VS, politički komesar u 1. proletarskoj brigadi. Demobilisan u činu kapetana. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 3. vojna odlikovanja.
- Šrajber (Schreiber) Anđelka**, dentista. U NOV od septembra 1943. Radila u zubnoj ambulanti 6. korpusa.
- Štern (Stern) A. Erih**, dentista u Banja Luci, gde je rođen 1916. Naprednom pokretu pristupio pre rata. U NOV od januara 1942. Radio u partizanskoj

- bolnici na Manjači (centralna Bosna). Sredinom 1942. prilikom napada četnika na bolnicu, bio zarobljen i ubijen.
- Šultajs (Schultheis) Rudi**, dentista. Rođen 1912. u Karlovcu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odveden od Talijana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta Jevrejskog rapskog bataljona; zamenik referenta saniteta 3. brigade 7. banijske divizije; zubar u bolnici 7. banijske divizije i pri Štabu 4. armije. Demobilisan u činu poručnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Verner Oto**, dentista u Zagrebu, gde je rođen 1909. U NOV od jula 1944. Bio upravnik zubne ambulante 23. divizije, a zatim referent za zubarstvo 14. korpusa.
- Volner Drago**, dentista u Virovitici, gde je rođen 1919. U NOV od 1941. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta Bilogorskog odreda; komesar čete, komesar bataljona i komandant bataljona u 12. brigadi 28. divizije. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan 1957. u činu potpukovnika. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 6 vojnih odlikovanja.

STUDENTI MEDICINE

- Abinun Markus-Mordo**. Rođen 1915. u Sarajevu. Medicinu studirao u Zagrebu, gde je pristupio naprednom studentskom pokretu. U NOV od septembra 1941, bio upravnik bolnice u Okruglici (Bosna), a kasnije radio u bolnici u Šekovićima. Godine 1943. oboleo od pegavog tifusa i ležao u bolnici u Okruglici, gde je ubijen od četnika prilikom napada na bolnicu.
- Albahari Simha-Cila**. Rođena 1917. u Koprivnici. Medicinu studirala u Zagrebu. U NOV od juna 1942. Organizovala prvu partizansku bolnicu na Zumberku. Kasnije bila na sledećim dužnostima: referent saniteta 4. brigade 7. banijske divizije; ref. saniteta 13. prol. brigade; komesar bolnice 2. operativne zone; upravnik bolnice 4. korpusa; šef odeljenja bolnice Vojne oblasti 8. korpusa. Posle rata završila medicinski fakultet i specijalizirala mikrobiologiju i parazitologiju. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 3 vojna odlikovanja.
- Alfandari Isak-»Alfo«**. Rođen 1919. u Beogradu, gde je počeo studirati medicinu. Naprednom studentskom pokretu pristupio za vreme studija i postao član SKOJ-a. U NOV od jula 1941. Bio puškomitraljezac u Posavskom partizanskom odredu. Poginuo decembra 1941. kod Sjenice.
- Almožlino Josif-»Alma«**. Rođen 1917. u Vodeni (Grčka). Studirao 2 godine medicinu u Beogradu, a pred rat prešao na pravo. Član SKOJ-a postao 1935, a član KPJ 1936. Istaknut rukovodilac u studentskoj naprednoj organizaciji i kao takav učestvovao skupa s Lolom Ribarom kao delegat Beogradskog univerziteta na Međunarodnom omladinskom kongresu u Parizu. U NOV od avgusta 1941. u Čačanskom partizanskom odredu, a zatim u 2. prol. brigadi. Poginuo pri napadu na Kupres 3. 8. 1942. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu. Kao učesnici u NOV poginuli su njegov otac, majka i brat.
- Altarac L. Albert**. Rođen 1914. u Mostaru. Medicinu počeo studirati u Beogradu. U NOV od aprila 1942. Bio lekar u ambulanti 10. hercegovačke brigade; lekar u bolnici 3. divizije; referent saniteta Romanijskog odreda; ref. sanit. 17. brigade; lekar u bolnici 10. divizije. Demobilisan u činu kapetana. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Godine 1946. završio Medicinski fakultet u Beogradu.
- Anaf Salamon-»Žika«**. Rođen 1914. u Požarevcu. Medicinu počeo studirati u Beogradu. Naprednom pokretu pristupio još u gimnaziji i 1939. postao član SKOJ-a, a 1941. član KPJ. Juna 1941. postavljen od PK KPJ za člana Vojne komisije Okružnog komiteta KP Srbije za srez Požarevac sa zadatkom da u tom kraju organizuje ustanak. Krajem jula 1941. stupio u Kosmajski partizanski odred i imenovan za komandira čete. Poginuo je u toku prve neprijateljske ofanzive u borbi s Nemcima 7. oktobra 1941. kod Venčana. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Atlas A. Đorđe**. Rođen 1918. u Temišvaru. Medicinu je počeo studirati u Beogradu, a zatim u Zagrebu. Po okupaciji Jugoslavije vratio se u Suboticu, odakle je septembra 1942. odveden na prisilan rad u Borski rudnik. Po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u NOV. Bio na sledećim dužnostima: hirurška ekipa 25. srpske divizije; upravnik ambulante 19. brigade; ref. saniteta Auto-puka 1. tenkovske armije. Demobilisan u činu zastavnika. Nosilac je 1 vojnog odlikovanja. Godine 1947. završio medicinski fakultet, a zatim specijalizirao bakteriologiju i epidemiologiju.
- Bahar Jakov**. Rođen 1919. u Prištini. Medicinu počeo studirati u Beogradu. U NOV stupio 1941. Poginuo 1943. god. kod mesta Tumori na grčkoj granici.
- Berger Regina**. Rođena 1922. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila na raznim sanitetskim dužnostima. Posle rata završila medicinski fakultet.
- Bergi (Bergel) Julije**. Rođen 1920. u Petrovaradinu. U NOV od oktobra 1944. Bio na sledećim dužnostima: pomoćnik referenta saniteta 7. brig. 31. divizije; referent saniteta 7. brig. 31. divizije. Posle rata završio medicinski fakultet.
- Berke Ernest**. Rođen 1919. U NOV od septembra 1943, bio referent saniteta 1. bat. 17. brigade; upravnik ambulante 17. brigade; upravnik bolnice 9. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Blivajs (Blivweiss) Aleksandar**. Rođen 1922. u Zagrebu, gde je počeo studirati medicinu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta bat. 4. brigade 13. divizije; ref. saniteta 2. brig. 35. divizije; ref. saniteta 43. divizije. Demobilisan u činu poručnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Posle rata završio medicinu i specijalizirao ginekologiju. Docent na medicinskom fakultetu u Zagrebu.
- Bokor A. Ladislav**. Rođen 1921. u Somboru. Medicinu počeo studirati u Beogradu 1939. U gimnaziji postao član SKOJ-a. Po okupaciji Vojvodine 1941. učestvuje kao član udarne grupe u vršenju sabotaza i diverzije. Njegov rad su otkrile mađarske fašističke vlasti i marta 1942. g. osudile ga na 6 godina roblje. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je ubijen 4. decembra 1942.
- Borovic (Borovics) Ivan**. Rođen 1921. u Vinkovcima. Medicinu studirao u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Radio po raznim partizanskim bolnicama. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Brajković Edgard**. Star 21 godinu. U NOV stupio 1941. Poginuo 1942. ne zna se gde.
- Carin-Kajzer (Kaiser) N. Mira**, aps. medicine. Rođena 1915. u Hrvatskoj Kostajnici. Medicinu stu-

- dirala u Zagrebu. Član SKOJ-a od 1935. Kao komunistička bila osuđena od Suda za zaštitu države na 1 godinu robjice. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Split, odakle je internirana na Korčulu. Septembra 1943. evakuisana u Bari s detetom od 3 meseca. U NOV od septembra 1944. bila referent saniteta u jedinicama 8. korpusa, a zatim lekar u pozadinskim bolnicama u Dalmaciji. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Posle rata završila medicinski fakultet.
- Dajč (Deutsch) K. Leopold-«Daja»**, student u Beogradu, gde je rođen 1918. i počeo studirati medicinu. U gimnaziji je postao član SKOJ-a, a na Medicinskom fakultetu bio sekretar skojevske organizacije. Aktivno je učestvovao u revolucionarnom pokretu studentske omladine. U NOV je stupio avgusta 1941. i bio borac u Kosmajskom odred, u čijem sastavu je poginuo 1941. u borbi s Nemcima.
- Danon M. Sida**, student u Beogradu. Rođena 1921. u Sarajevu. Po okupaciji Jugoslavije prebegla u Split, odakle je septembra 1943. stupila u NOV. Bila zamenik šefa hirurške ekipe 9. dalmatinske divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Posle rata završila medicinski fakultet.
- Feješ Klara**, student u Beogradu. Rođena 1921. u V. Kikindi. Član SKOJ-a postala u gimnaziji, a na Medicinskom fakultetu u Beogradu član KPJ. Godine 1940. bila član OK SKOJ-a za Kikindu i član MK KPJ Kikinda. U vreme studija vrlo aktivna u studentskom naprednom pokretu. Po kapitulaciji Jugoslavije postavljena za člana PK KPJ za Vojvodinu i bila zadužena za rad na organizovanju ustanka na toj teritoriji, a posebno za rad s omladinom mađarske nacionalnosti. Sve do novembra 1943. radila na toj teritoriji kao politički pozadinski radnik. Prilikom održavanja ilegalnog sastanka u Bačkoj Palanci, 12. 11. 1943. bila opkoljena od mađarskih žandarma i u borbi s njima junački poginula.
- Forstner Zvonko**, student. Rođen 1922. u Zagrebu, gde je počeo studirati medicinu. U NOV stupio avgusta 1943. Bio na sledećim sanitetskim dužnostima: upravnik bolnice područja Bihać; referent saniteta 2. brig. 13. prol. divizije; referent saniteta partizanskog odreda »Plavi Jadran«; referent saniteta 2. muslimanske brigade; zamenik referenta saniteta Krajiškog odreda 8. divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Posle rata završio medicinski fakultet.
- Fertig Hajnrih**, student. Rođen 1919. u Sarajevu. Medicinu studirao u Zagrebu. Član SKOJ-a postao u sarajevskoj gimnaziji, a član KPJ na fakultetu. Bio vrlo aktivan u revolucionarnom pokretu u Sarajevu, gde je po zadatku Partije radio u sindikatu grafičara. Po dolasku ustaša na vlast aktivno učestvuje u organizovanju pokreta otpora u Sarajevu, ali su ga ustaše uhapsile več 23. 6. 1941. Neko vreme ležao u sarajevskom zatvoru, a zatim odveden u logor u Siano, pa u Jasenovac, gde je ubijen 15. 1. 1942.
- Finci-Božić Hana**, student. Rođena 1919. u Sarajevu. Član SKOJ-a, a kasnije KPJ. U vreme okupacije radila u tehnici MK KPJ Sarajevo. U njenom stanu održavani su ilegalni sastanci i skrivali su se komunisti. Neki rukovodioci navode da je njen stan sve do 1944. bio glavno uporište Partije u Sarajevu. Ustaše su otkrile njen rad 1944. i odvele je u logor Jasenovac, gde je ubijena.
- Finci J. Žak**, stud. agronomije. Rođen 1921. u Sarajevu. Po dolasku ustaša prebegao u Dalmaciju, odakle je avgusta 1942. stupio u NOV. Bio na sledećim dužnostima: na radu u bolnici 4. operativne zone u Glamoču; upravnik ambulante 4. operativne zone u Mliništim; referent saniteta 6. istočnobosanske prol. brigade. Demobilisan u činu kapetana 1. klase. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Posle rata diplomirao na Poljoprivrednom fakultetu. Profesor na Sarajevskom univerzitetu. Objavio veći broj stručnih radova.
- Fišer L. Đorđe**, student medicine iz Novog Sada. Rođen 1920. u Titelu. Bio na prisilnom radu od marta 1943. do oktobra 1944. u Borskom rudniku. U NOV od oktobra 1944. u bolnici 3. armije.
- Fogel (Fogel) Aleksandar**, student. Rođen 1919. u Subotici. Na fakultetu postao član SKOJ-a. Po kapitulaciji Jugoslavije vratio se u Suboticu, gde učestvuje u organizovanju udarnih grupa, kao i vršenju diverzija i sabotaža. Mađarski fašisti su otkrili njegov rad, pa je marta 1942. po presudi prekog suda streljan.
- Frajdnefeld (Freudenfeld) Bata**, student. Rođen 1922. u Beogradu, gde je počeo studirati medicinu. Po okupaciji prebegao u Dalmaciju, odakle je stupio septembra 1943. u NOV. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Frajndlih (Freundlich) Emil**, student. Rođen 1921. u Zagrebu, gde je počeo studirati medicinu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Dalmaciju, a zatim u Italiju. U NOV od septembra 1943. Radio u partizanskoj bolnici u mestu Grumo (Italija). Posle rata završio medicinski fakultet.
- Fridrih (Fridrich) Zvonimir**, student. Rođen 1919. U NOV od septembra 1944. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Gabaj Moša**, student. Rođen 1918. u Beogradu, gde je počeo studirati medicinu. Kao dak-narednik bivše Jugoslovenske vojske odveden u zarobljenički logor u Nemačku, gde se uključio u NOP. Godine 1943. organizovao sabotažu u plinari Krimtšav, ali je otkriven i od Vojnog suda u Drezdenu osuđen na smrt i streljan.
- Gergel E. Ivan**, student. Rođen 1921. u Filipovu. Medicinu počeo studirati u Beogradu. U NOV stupio februara 1945. Radio u bolnici Bačkog vojnog područja. Posle rata završio medicinski fakultet.
- Gorski Viktor**, student. Rođen 1920. U NOV stupio 1944. Bio referent saniteta Čehoslovačke brigade.
- Hajon M. Judita**, student. Rođena 1920. u Bijeljini. U Beogradu počela studirati medicinu. Član KPJ postala na fakultetu, dok je član SKOJ-a postala još u gimnaziji u Bijeljini, iz koje je bila izbačena zbog svog naprednog delovanja. Kao komunistička uhapšena od ustaša 30. juna 1941. odvedena u logor i ubijena.
- Hakštok (Hackstock) Vinko**. Rođen 1920. U NOV od decembra 1942. Bio na sledećim dužnostima: lekar u bolnici broj 6 na Papuku; referent saniteta 21. brigade; ref. saniteta 17. brigade; ref. saniteta Diljčkog odreda; ref. saniteta Osječke brigade. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Hercog (Herzog) F. Franjo**. Rođen 1916. u Segedinu. Medicinu studirao u Zagrebu, gde je pristupio naprednom pokretu. U NOV od avgusta 1941. Bio komesar u Bečkerečkom partizanskom odred. Kada je došlo do rasformiranja odreda, prebegao u Mađarsku, gde je uhapšen i ostao u zatvoru do kraja rata. Posle rata završio medicinu i specijalizirao pedijatriju. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Herman Ado**; Rođen 1921. U NOV od oktobra 1944. Bio referent saniteta u Čehoslovačkoj brigadi.
- Hofman (Hoffmann) Alfred**. Rođen 1910. u Osijeku. Medicinu studirao u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Holo Đorđe**. Rođen 1920. u Sentu. Medicinu studirao u Zagrebu. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Borski rudnik, odakle je stupio u NOV septembra 1944. po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica. Bio na sanitetskim dužnostima u jedinicama 14. korpusa. Posle rata završio medicinski fakultet.

- Husar L. Imre**, aps. medicne. Rođen 1913. u Našicama. U NOV od aprila 1944, bio lekar u bolnici broj 2 Okružnog NO odbora Našice. Posle rata završio medicinski fakultet i specijalizirao ftizilogiju.
- Husar L. Marta**, Rođena 1920. u Novom Sadu Studirala u Beogradu. Naprednom pokretu pristupila u gimnaziji i bila sekretar skojevske organizacije. Po okupaciji Vojvodine aktivno radila u ilegalnom pokretu otpora, ali je ubrzo otkrivena i osuđena na 12 godina roblje. Oktobra 1944. vratila se u Jugoslaviju i stupila u NOV. Bila na sanitetskim dužnostima u slavonskim partizanskim jedinicama. Posle rata završila medicinu i specijalizirala ginekologiju. Docent na Medicinskom fakultetu. Nosilac Ordena rada 1. stepena.
- Husar Ruža**, Rođena 1922. u Koprivnici. Medicinu studirala u Zagrebu. U NOV od juna 1944. Bila pomoćnik referenta saniteta 32. divizije.
- Izrael Hazan**, Rođen 1919. u Beogradu, gde je počeo studirati medicinu. U NOV od 1941. Poginuo — ne zna se gde i kada.
- Josifović Albert**, Rođen 1920. u Prištini. Medicinu studirao u Beogradu. Po okupaciji Jugoslavije prebego u Albaniju, gde je stupio septembra 1942. u redove albanskih partizanskih jedinica (7. brigada). U NOV od kraja 1943. Posle rata završio medicinski fakultet. Ostao u JNA. Potpukovnik Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Julijus-Kramer Jelena**, Rođena 1902. u Budimpešti. Do rata s prekidima studirala u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Bila na sledećim sanitetskim dužnostima: upravnik ambulante Zagrebačkog odreda; lekar u bolnici u Otočcu, a zatim u Glini i Šibeniku. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Kaufman (Kaufmann) Tibor**, Rođen 1919. u Subotici. NOP pristupio na početku ustanka. Član udarne grupe. Uхваćen prilikom vršenja sabotaže i osuđen od mađarskog vojnog suda u Subotici marta 1942. na roblju. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je 1943. ubijen.
- Kaveson A. Salamon**, Rođen 1920. u Bihaću. Član SKOJ-a postao u gimnaziji. Medicinu studirao u Beogradu, gde je bio vrlo aktivan u naprednom studentskom pokretu. Po kapitulaciji Jugoslavije vratio se u Bihać, gde su ga uhapsile ustaše kao komunistu 1. jula 1941. streljale.
- Kaveson-Fleš Vera**, Rođena 1919. u Osljeku. Medicinu studirala u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Radila u pozadinskom sanitetu. Umrila na porođaju 1944. u Barlju.
- Keler August**, Rođen 1922. u Zagrebu, gde je studirao medicinu. U NOV od 1942. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta 1. partizanskog odreda 3. slavonske zone; ref. saniteta 16. brigade; ref. saniteta za operativne jedinice u Sanitetskom odseku 11. korpusa; ref. saniteta 28. divizije. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Kital Drago**, Rođen 1917. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio neko vreme na radu u rabskoj bolnici, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije.
- Kovač I. Ivo**, Rođen 1920. u Osljeku. Medicinu studirao u Zagrebu. U NOV od septembra 1944. Bio na sledećim dužnostima: zamenik referenta saniteta bataljona Stalinskog odreda; pomoćnik lekara u osječkoj bolnici.
- Krishaber Lajoš-Lajčo**, Rođen 1922. u Subotici. NOP pristupio na početku ustanka. Radio na organizovanju udarnih grupa u Subotici i učestvovao u vršenju sabotaža. Njegov rad su otkrile mađarske fašističke vlasti i marta 1942. osudile na dugogodišnju roblju. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je ubijen 1943. godine.
- Kuser Josip**, Rođen 1920. u Ogulinu. U NOV od januara 1944. Bio na raznim sanitetskim dužnostima.
- Lang L. Arnold**, Rođen 1904. u Valpovu. U NOV od avgusta 1944. Bio na radu u bolnici Vojnog područja broj 3 jedanaestog korpusa.
- Lauber Andrija**, Rođen 1921. u Vinkovcima. U NOV od decembra 1944. Bio na radu u partizanskoj bolnici u Dubrovniku, a zatim referent saniteta Komande grada Dubrovnik.
- Leonice Jelena**, Rođena 1908. u Poljskoj. U NOV od januara 1945. Bila na sanitetskoj dužnosti.
- Levi Z. Karolj**, Rođen 1918. u Košicama. Do rata živeo u Senti. Medicinu studirao u Beogradu. Naprednom pokretu pristupio još u gimnaziji, a na fakultetu postao član KPJ. Godine 1941. izabran za člana MK KPJ za senčanski srez. Po okupaciji Bačke učestvuje u organizovanju ustanka: formirao udarne grupe za vršenje sabotaža i diverzija. Njegov rad je otkriven, pa je od mađarskog vojnog suda osuđen na smrt. Obešen je u Senti novembra 1941. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u Senti.
- Levi Š. Moric**, Rođen 1917. u Prijedoru. Medicinu studirao u Beogradu, gde je stupio u redove napredne studentske omladine i postao kandidat za člana KPJ. U NOV od jula 1941. bio upravnik partizanske bolnice u Strglovu (prva partizanska bolnica u Bos. krajini); referent saniteta bataljona 2. krajiškog odreda; ref. saniteta 2. krajiške brigade. Početkom 1943. oboleo je od pegavog tifusa. U toku 4. neprijateljske ofanzive sklonjen u bunker, gde su mu se smrzle i noge, pa je od posledica pegavca i smrzavanja umro. Kao lekar i čovek bio vrlo omiljen među ranjenim partizanima. Pominje se u brojnim posleratnim publikacijama. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Levi Moric**, Rođen 1921. u Sarajevu. U NOV od septembra sa Raba. Borac u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Poginuo na Baniji krajem 1943. godine.
- Levi A. Salvator**, Rođen 1919. u Bitolju. Medicinu je studirao u Beogradu. U NOV od oktobra 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta odreda »Goce Delčev«; lekar u bolnici 51. divizije; ref. saniteta 2. inženjerijske brigade GŠ Makedonije. Demobilisan kao potporučnik. Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Posle rata završio medicinu i specijalizirao rendgenologiju.
- Majder Vladimir-Kurt**, Rođen 1911. u Sisku. Medicinu studirao u Zagrebu. Član SKOJ-a postao u gimnaziji. Godine 1936. otišao u Španiju, gde se borio u redovima španske republikanske armije. Po povlačenju republikanske armije iz Španije dospao u logor u Francuskoj, odakle je pobeo 1. avgusta 1942. po dolasku u Jugoslaviju stupio u redove NOV. Bio na sledećim dužnostima: obaveštajni oficir 3. operativne zone Hrvatske, zatim GŠ Hrvatske, a potom član GŠ Hrvatske. Oboleo je od pegavog tifusa i umro juna 1943. u Otočcu. Posle rata njegove kosti su prenete u Sisak i tamo sahranjene.
- Mel Frida**, Rođena 1919. u Dunjajska strada (Češka). U NOV od avgusta 1944. Radila u partizanskoj bolnici broj 13 u Grumu (Italija), a zatim u bolnici na Visu.
- Miller (Müller) Petar**, U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio referent saniteta Bilogorskog odreda a zatim radio u bolnici 6. korpusa.
- Molnar Ivan**, Rođen 1918. u Sisku. Medicinu studirao u Zagrebu. U NOV od maja 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta Moslavačkog odreda; ref. saniteta Moslavačkog vojnog područja; ref. saniteta 2. brig. 33. divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Musafić Josif**, Rođen 1920. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio referent saniteta 2.

bataljona Imotskog odreda. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Posle rata završio medicinski fakultet. **Najfeld-Spicer (Neufeld-Spitzer) R. Eta.** Rođena 1916. u Sl. Brodu. Studirala medicinu u Zagrebu. U NOV od maja 1944. bila pomoćni lekar u bolnici 39. divizije. Posle rata završila medicinski fakultet i specijalizirala bakteriologiju i serologiju. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.

Pap H. Pavle-Šiljo. Rođen 1914. u Perlezu. Član SKOJ-a postao u gimnaziji, a 1933. na Beogradskom fakultetu primljen za člana KPJ. Kao komunistički odušen od Suda za zaštitu države 1934. na 3 godine robjice. Po izlasku s robjice izabran za člana CK SKOJ-a, a 1940. za člana CK KPJ. Do rata rukovodio tehnikom CK KPJ u Zagrebu i bio instruktor u CK KP Hrvatske. Po dolasku ustaša na vlast radi na organizovanju ustanka. Početkom avgusta 1941. po direktivi CK KPJ otišao u Split radi organizovanja partizanskih odreda. U roku od nekoliko dana uspeo oformiti 7 odreda. Za političkog komesara tih odreda postavljen je Pap, koji je istovremeno bio privremeni komandir Vodičko-zatonskog odreda. Izdajom je zarobljen 15. 8. 1941. i streljan u Skradinu. Posle rata proglašen za Narodnog heroja Jugoslavije. U Beogradu jedna ulica nosi ime Pavla Pape. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Papo M. David. Rođen 1919. u Splitu. Medicinu studirao u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Poginuo 1944. godine.

Papo I. Estera. Rođena 1920. u Višegradu. Studirala medicinu u Beogradu, gde je stupila u redove napredne studentske omladine i postala član SKOJ-a. Po okupaciji vraća se u Višegrad, gde je u leto 1941. uhapšena od ustaša kao komunistička i navodno ubijena u Višegradu.

Perera Estera-Zora. Rođena 1920. u Vela Luci. Medicinu studirala u Beogradu. U NOV od marta 1942. Bila na sledećim dužnostima: lekar u Dečjem domu u Drvaru; referent saniteta u 4. dalmatinskoj brigadi; upravnik bolnice 9. divizije. Posle rata ostala u JNA i završila medicinski fakultet. Penzionisana u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja.

Perl Gelert. Rođen 1919. u Subotici. Kandidat za člana KPJ postao pred rat. Po okupaciji Bačke vraća se u Suboticu, gde radi na organizovanju ustanka i formiranju udarnih grupa. Sem toga, obavljao i dužnost pozadinskog obavешtelca. Njegov rad su otkrile mađarske fašističke vlasti pa ga je vojni sud u Subotici osudio na smrt. Obješten u Subotici 18. novembra 1941.

Pesah Leon. Rođen 1922. u Sarajevu. U NOV od avgusta 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta 2. brigade 7. banijske divizije; higijeničar u 33 diviziji; zamenik ref. saniteta Moslavačkog odreda; ref. saniteta bataljona 1. brigade 33. divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.

Pijade V. Jelisaveta-Jela. Rođena 1920. u Bogatiću. Medicinu studirala u Beogradu. Po okupaciji Beograda prebegla u Leskovac, gde se 1941. uključila u NOP. Njen rad su otkrili Nemci 1944. godine i odveli je u Aušvic, odakle se vratila po završetku rata.

Rajner (Reiner) Egon. 24. godina. Medicinu studirao u Beogradu, gde se aktivno uključio u napredni studentski pokret. Godina 1936/37. bio sekretar Udruženja medicinara u Beogradu. Prema podacima kojima raspolazemo, bio u partizanima od 1943. godine.

Rausnic (Rausnitz) Liza. Rođena 1899. u Beču. Medicinu počela studirati, pa prekinula studije. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Radila u bolnici u Dubravi, a zatim u bolnici u Supetru, Visu i Komizi.

Roder Vera. Rođena 1920. u Osijeku. Medicinu studirala u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Radila u Tehničkom odeljenju Oblasnog NO odbora za Bosansku krajinu. Teško obolela, pa je prebačena 1944. na lečenje u Bari, gde je umrla 21. septembra 1944.

Rot (Roth) Josip. Rođen 1922. u Dobrom polju. U NOV od septembra 1944. Radio u bolnici u Vrbasu.

Roter (Rother) Miša. U NOV od septembra 1943. u hirurškoj ekipi 6. prol. divizije.

Ruso M. Zaklin. Rođena 1919. u Zenevi. Medicinu studirala u Beogradu. Na fakultetu se uključila u napredni pokret i postala član SKOJ-a. Bila vrlo aktivna u Udruženju medicinara. U NOV od 1941. Poginula — ne zna se gde i kada.

Sidikario J. Avram. Rođen 1919. u Bitolju. Medicinu studirao u Beogradu. Na fakultetu postao 1938. član SKOJ-a, a 1941. član KPJ. Godine 1941. uključio se u NOP u Bitolju, gde je radio na organizovanju ustanka. Godine 1943. po zadatku Partije otišao u Bugarsku radi povezivanja rada s bugarskom KP. Nosilac 3 vojna odlikovanja. Posle rata završio medicinu i specijalizirao pedijatriju. Docent na Medicinskom fakultetu u Skoplju.

Samakovlija Mišo. Rođen 1920. u Goraždu. U NOV od septembra 1943. Radio u bolnici 4 korpusa, a zatim bio referent saniteta Zumberačke brigade i referent saniteta 3. brigade 34. divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.

Sekelj (Sekely) Bela. Rođen 1921. u V. Bečkerek. (Zrenjanin). Medicinu započeo studirati u Zagrebu. Po okupaciji Jugoslavije prebegao u Split, odakle su ga talijanski fašisti internirali na Korčulu. Januara 1943. prebegao iz Vele Luke partizanima i uključio se u Korčulanski, a zatim u Hvarski odred. Posle kraćeg vremena premešten u 5. crnogorsku proletersku brigadu. Poginuo kao borac u sastavu te brigade početkom juna 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.

Sekelj (Sekely) Vladimir. Rođen u Budimpešti. Star oko 23. godine. Medicinu počeo studirati u Budimpešti, odakle su ga mađarski fašisti odveli 1943. na prisiljan rad u Borski rudnik. Septembra 1944. po oslobođenju tog mesta od strane partizanskih jedinica, stupio u NOV. Bio na raznim sanitetskim dužnostima u jedinicama 14. korpusa do kraja rata, kada se vratio u Mađarsku.

Seleš (Szöllös) Đuro. Rođen u Sarajevu 1921. Medicinu počeo studirati u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Dalmaciju, a početkom juna 1943. interniran od talijanskih fašista u logor na Rabu. U NOV stupio septembra 1943. kao borac Rapskog jevrejskog bataljona, a zatim je radio u Bolnici broj IV/2. Posle rata završio medicinski fakultet.

Sende-Popović Kornelija. Rođena 1914. u Bačalmašu (Mađarska). Medicinu studirala u Beogradu, gde je stupila u napredni pokret. Ubrzo postala član SKOJ-a, a zatim član KPJ. Bila jedna od najaktivnijih članova Udruženja medicinara u Beogradu. U vreme španskog građanskog rata odlazi u Španiju, gde se uključila u redove španske republikanske armije. Po povlačenju boraca te armije iz Španije bila neko vreme internirana u logor u Francuskoj, ali je uspela da se 1941. prebaci u Jugoslaviju, koja je već bila pod okupacijom. Bez obzira na opasnost, produžila je s revolucionarnim radom. Gestapo, koji je pratio njen rad, uhvatio ju je 7. avgusta 1941. prilikom izvršavanja partijskog zadatka i streljao na Banjici septembra 1941. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.

Šlander Vera. Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. Bila na raznim sanitetskim dužnostima. Po-

- ginula krajem 1943. Njeno ime je uklesano na spomen-ploči u VMA u Beogradu.
- Senbrun (Schönbrunn) Tibor.** Rođen 1921. u Subotici. Medicinu počeo studirati u Beogradu, gde je stupio u napredni pokret i postao član SKOJ-a. Po okupaciji Jugoslavije vratio se u Suboticu, gde se odmah uključio u pokret otpora. Kao član udarne grupe učestvovao u vršenju raznih sabotaza i diverzija. Njegov rad su otkrili mađarski fašisti novembra 1941. i marta 1942. je osuđen na 12 godina roblje. Septembra te godine je odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je raščičavao minska polja. Decembra 1942. uspeo je pobeći i prešao zaleđeni Don s namerom da stupi u sastav Crvene armije. Međutim, s obzirom na to što CA nije raspolagala potrebnim podacima, internirala ga je u logor, gde je umro u prvoj polovini 1943. godine.
- Šimon Magda,** aps. medicine. Rođena 1917. u Bedekovčini. U NOV je stupila aprila 1944. Bila na radu u bolnici Vojnog područja Slavonski Brod. Posle rata završila medicinski fakultet. Specijalizirala bakteriologiju. Na radu u VMA u Beogradu.
- Šprajcer (Spreizer) Josip.** Rođen 1921. u Budimpešti. U NOV od novembra 1944. Bio na sledećim dužnostima: lekar u hirurškom centru broj 2; lekar u bolnici 36. divizije; referent saniteta 3. brigade 36. divizije. Posle rata završio medicinski fakultet.
- Šprung (Sprung) Maks.** Rođen 1922. u Bugojnu. Medicinu počeo studirati u Beogradu. Po kapitulaciji Italije prebego u Split, a zatim u Italiju. U NOV stupio avgusta 1944. Neko vreme radio u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija), a zatim u bolnici na Jelsi. Kasnije bio referent saniteta 3. brigade 35. divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Posle rata završio medicinski fakultet.
- Šrajber (Schreiber) Anđelka.** Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. Radila u hirurškoj ekipi 12. divizije, a zatim u bolnici broj 1/1 u Slavoniji.
- Štajn (Stein) Toma.** Rođen 1918. u Baji. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta Kalničkog odreda; pomoćnik lekara u bolnici Vojne oblasti 10. korpusa; referent saniteta Moslavačkog odreda.
- Štajner (Steiner) Miša.** Rođen 1921. u Beogradu, gde je počeo studirati medicinu. U NOV od februara 1943. iz Splita. Bio na sledećim dužnostima: politički delegat Biokovskog odreda, a zatim u 3. dalmatinskoj brigadi; referent saniteta Livanjskog odreda; personalni referent 7. krajiške brigade. Demobilisan u činu zastavnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Posle rata završio medicinski fakultet.
- Štajner (Steiner) Zvonko.** Rođen 1920. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio referent saniteta odreda, a zatim brigade u 10. diviziji.
- Štaler Zorica.** Rođena 1920. U NOV od septembra 1943. Bila na dužnosti lekarskog pomoćnika u bolnici 35. divizije. Poginula juna 1944. prilikom napada četnika na bolnicu.
- Štern-Sternić M. Maksim.** Rođen 1921. u Beogradu, gde je počeo studirati medicinu. Naprednom pokretu pristupio u gimnaziji 1937. postao član SKOJ-a. Vrio aktivno radio u Udruženju medicinara. U NOV stupio avgusta 1941. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta Kosmajskog odreda; lekarski pomoćnik u bolnici u Novoj Varoši; referent saniteta bataljona 3. sandžačke brigade; higijeničar 7. banijske divizije; referent saniteta 19. brigade. Posle rata završio medicinski fakultet i specijalizirao neuropsihijatriju. Docent na Beogradskom medicinskom fakultetu. Objavio veći broj stručnih i naučnih radova. Nosilac je »Partizanske spomenice 1941. g«. i 3 vojna odlikovanja.
- Štraser (Strasser) Toma.** Rođen 1922. u Somboru. Medicinu počeo studirati u Beogradu. Do februara 1945. bio Interniran u logoru u Poljskoj, kada je uspeo pobeći, pa stupio u NOV. Radio u bolnici Bačkog vojnog područja. Posle rata završio medicinski fakultet i specijalizirao internu medicinu. Profesor na Beogradskom medicinskom fakultetu. Objavio veći broj stručnih i naučnih radova.
- Sultajs (Schultheiss) Zlatko.** Rođen 1922. u Karlovcu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio referent saniteta Banijskog odreda.
- Svarc (Schwartz) D. Jeti.** Rođena 1921. u Zvorniku. Medicinu studirala u Beogradu. U NOV od septembra 1943. Bila na sledećim dužnostima: referent saniteta bataljona 4. brigade 13. divizije, a zatim 2. brigade 35. divizije, kao i u bolnici broj IV/2 A. Posle rata završila medicinu i specijalizirala pedijatriju. Ostala u JNA. Sada u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja.
- Svarc (Schwartz) Krešimir.** Rođen 1920. u Zagrebu, gde je počeo studirati medicinu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio zamenik referenta saniteta Bjelovarskog odreda.
- Trajer Drago.** U NOV od januara 1945. Bio referent saniteta Požeškog odreda, a zatim u jedinicama 6. korpusa.
- Vajs (Weiss) J. Nada.** Rođena 1920. u Beogradu, gde je studirala medicinu. U NOV od aprila 1944. Bila upravnik ambulante 4. srpske brigade, a zatim referent saniteta 1. inženjerske brigade. Posle rata završila medicinski fakultet. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Vereš Pal.** Student iz Mađarske. Godine 1943. odveden na prisilan rad u Borski rudnik. Po oslobodenju tog mesta od strane partizanskih jedinica septembra 1944. stupio u NOV. Bio na sanitetskim dužnostima u jedinicama 14. korpusa. Posle rata se vratio u Mađarsku.
- Vesel Oto.** Rođen 1919. u Beogradu, gde je studirao medicinu. Naprednom pokretu pristupio još u gimnaziji, a na fakultetu postao član KPJ. Avgusta 1941. pokušao pobeći iz Beograda u partizane, ali je uhvaćen u Zemunu od Gestapoa i streljan.
- Vilhajm (Wilhelm) Ladislav.** Rođen 1920. u Subotici. NOP pristupio na početku ustanka. Bio član udarne grupe i kao takav uhvaćen od mađarskih vlasti i osuđen na roblju. Septembra 1942. odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je ubijen 1943. godine.

STUDENTI FARMACIJE

- Abinun M. Mirko.** Rođen 1919. u Travniku. Farmaciju počeo studirati u Beogradu. U NOV od jula 1944. Bio na dužnosti apotekara u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija), a zatim u bazi NOV u Bariju. Posle rata završio farmaciju.
- Akerman (Ackermann)-Krajski Eva.** Rođena 1921. u Varaždinu. Po kapitulaciji Jugoslavije prebegla u

Hrvatsko primorje, odakle je internirana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u bolnici Vojnog područja Papuk; apotekarski pomoćnik u apoteci Vojnog područja Slavonska Požega; referent za apotekarstvo 12. divizije; apotekar u bolnici Voj-

- nog područja Slavonska Požega, a zatim u bolnici u Osijeku. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Almazlino N. Rea.** Rođena 1919. u Beogradu. Član SKOJ-a postala u gimnaziji. Po direktivi KP završila kurs prve pomoći pred početak drugog svetskog rata. U NOV od početka avgusta 1941. Radila u Agitpropu u Novoj Varoši, a zatim bila bolničarka u 2. prol. brigadi. Po završenom apotekarskom kursu postavljena za referenta za apotekarstvo u 3. crnogorskoj, a zatim u 29. diviziji. Pred kraj rata bila na dužnosti referenta za apotekarstvo u Sanitetskom odeljenju Korpusa narodne odbrane. Posle rata završila farmaciju i ostala u JNA. Penzionisana u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 4 vojna odlikovanja.
- Altarac-Abinun Judita.** Rođena 1915. u Splitu. Farmaciju studirala u Zagrebu. Po kapitulaciji Jugoslavije vratila se u Split, gde se aktivno uključila u NOP. U NOV od septembra 1943. Bila na dužnosti upravnika Sanitetskog skladišta 5. korpusa. Nestala je krajem 1944. Prema nekim podacima osuđena na smrt od Vojnog suda zbog neprijateljskog rada.
- Badel Marija.** Rođena 1920. u Zrenjaninu. U NOV od novembra 1942. Bila na sledećim dužnostima: apoteka: u Centralnoj bolnici 4. korpusa; upravnik apoteke u Drežnici; politički komesar Sanitetskog kursa u Otočcu. Demobilisana u činu poručnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Baruhović Manuel.** Rođen 1918. u Prištini. Farmaciju počeo studirati u Beogradu. Po kapitulaciji Jugoslavije prebego u Albaniju, gde je bio interniran. U NOV od 1944. Bio na raznim apotekarskim dužnostima. Posle rata završio farmaciju.
- Binenfeld (Bienenfeld) J. Zlatko.** Rođen 1921. u Virovitici. Po kapitulaciji Jugoslavije prebego u Crikvenicu, odakle je odveden u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent za apotekarstvo 35. divizije; apotekar bolnice 11. korpusa; referent za apotekarstvo 13. divizije. Posle rata završio farmaciju, specijalizirao biohemiju i stekao naslov doktora farmaceutskih nauka. Sanitetski pukovnik. Nosilac 4 vojna odlikovanja.
- Biti Jakov.** Rođen 1918. u Skoplju. Farmaciju počeo studirati u Zagrebu. Po kapitulaciji Jugoslavije prebego u Albaniju, gde je bio interniran. U NOV od oktobra 1944. Bio na raznim apotekarskim dužnostima. Posle rata završio farmaciju.
- Gidić Gedalja.** Rođen 1920. u Prištini. Farmaciju počeo studirati u Zagrebu. Po kapitulaciji Jugoslavije prebego u Albaniju, gde je bio interniran. U NOV od oktobra 1944. Bio na raznim apotekarskim dužnostima. Posle rata završio farmaciju.
- Herman Gideon.** Rođen 1914. u Slavenskom Brodu. Po dolasku ustaša na vlast prebego u Split, gde se aktivno uključio u NOP kao član »Odbora zdravstvenih radnika«. To je bila legalna organizacija koja je slala sanitetski materijal partizanskim jedinicama. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim dužnostima: upravnik Sanitetskog skladišta 4. operativne zone; apotekar u Sanitetskom skladištu VŠ; Šef Apotekarskog odseka Glavnog štaba Srbije. Posle rata završio farmaciju. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Hofman (Hoffmann) A. Alma.** Rođena 1921. u Banja Luci. Farmaciju počela studirati u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Bila referent za apotekarstvo u 39. diviziji 5. korpusa.
- Kabiljo D. Rifka.** Rođena 1921. u Prijedoru. Farmaciju počela studirati u Zagrebu. U NOV od maja 1942. Bila referent za apotekarstvo 2. kozaračkog odreda. Julu 1942. u toku neprijateljske ofanzive na Kozari zarobljena od Nemaca, odvedena u Bozansku Dubicu, gde je streljana.
- Kastro Irma.** Rođena 1920. u Skoplju. Farmaciju počela studirati u Zagrebu. U NOV od oktobra 1944. Poginula početkom 1945. g. u sastavu makedonskih jedinica.
- Maier J. Zora.** Rođena 1920. u Osijeku. Farmaciju počela studirati u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila apotekar u 1. artiljerijskoj oficirskoj školi GS Hrvatske. Posle rata završila farmaciju.
- Mešulam J. Ela.** Rođena 1921. u Beogradu, gde je počela studirati farmaciju. Član SKOJ-a od pre rata. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bila borac u 1. dalmatinskoj brigadi. Poginula krajem septembra 1943. kod Klisa.
- Musafija M. Majer.** Rođen 1919. u Si. Brodu. U NOV od septembra 1943. Bio na sledećim dužnostima: pomoćnik upravnika Sanitetskog skladišta 4. korpusa, a zatim Centralne apoteke VŠ. Neko vreme radio u Apotekarskom odseku Sanitetskog odeljenja VŠ. Napisao priručnik za divizijskog apotekara u NOV i POJ. Pred kraj rata bio šef apotekarske službe Vojne oblasti 9. korpusa. Posle rata završio farmaciju i ostao u JNA. Umro u činu sanitetskog pukovnika. Nosilac 4 vojna odlikovanja.
- Porges D. Dragutin.** Rođen 1915. u Beču. U NOV od oktobra 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent za apotekarstvo 17. divizije; apotekar bolnice 3. korpusa; referent za apotekarstvo 27. divizije; upravnik Sanitetskog skladišta 3. korpusa. Posle rata završio farmaciju. Ostao u JNA. Penzionisan u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Salom I. Ante.** Rođen 1916. u Sarajevu. U NOV od marta 1943. iz Splita. Bio na sledećim dužnostima: apotekar ambulante u Crikvenici; Sanitetskog skladišta GS Hrvatske; referent za apotekarstvo 35. divizije; upravnik Sanitetskog skladišta Vojne oblasti 11. korpusa. Posle rata završio farmaciju.
- Stern (Stern) S. Mladen.** Rođen 1904. u Bjelovaru. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio apotekar u Glavnom sanitetskom skladištu u Lici, a zatim upravnik apoteke 13. divizije.
- Štraser (Strasser) Mihajlo.** Rođen 1922. u Sr. Karlovcima. U NOV od oktobra 1944. Bio apotekar Vojne bolnice broj 6 u Petrovaradinu, a zatim referent za apotekarstvo 3. vojvodanske brigade 36. divizije. Posle rata završio medicinu.
- Štraser (Strasser) Nikola.** Rođen 1923. u Sr. Karlovcima. U NOV od oktobra 1944. Bio apotekar u bolnici broj 6 u Petrovaradinu, a zatim referent za apotekarstvo 5. vojvodanske brigade 36. divizije.
- Straus (Straus) J. Božidar.** Rođen 1922. u Daruvaru. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bio na sledećim dužnostima: apotekar u Sanitetskom skladištu GS Hrvatske; referent za apotekarstvo Unске operative grupe; apotekar u Centralnoj apoteci 4. korpusa. Posle rata završio farmaciju. Objavio veći broj radova iz oblasti biohemije.
- Ternbah (Terembach) Mirko.** Rođen 1920. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio na raznim apotekarskim dužnostima. Posle rata završio farmaciju. Docent na Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu.
- Vajs (Weiss) O. Ivo.** Rođen 1921. u Popovači. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio na sledećim dužnostima: apotekar bolnice 7. banijske divizije. Krajem 1943. poginuo kod Traumščaka (Banija). Posle rata Dom narodnog zdravlja, kao i jedna ulica u Popovači nosi naziv »Braća Vajs«, kao uspomena na njega i njegovog brata, koji je takođe kao borac poginuo u sastavu NOV.

STUDENTI VETERINE

- Blam Oto.** Rođen 1919. u Novom Sadu. Veterinu studirao u Beogradu. Na fakultetu pristupio naprednom pokretu i 1941. postao član SKOJ-a. Po kapitulaciji Jugoslavije vratio se u Novi Sad, gde je aktivno učestvovao u NOP: prikupljao oružje, organizovao udarne grupe za vršenje sabotaza i diverzija u kojima je i sam učestvovao. Njegov rad je otkrio okupator i 27. oktobra 1941. ga je obesio u Futogu. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Beogradskom veterinarskom fakultetu.
- Breslauer (Bresslauer) Albert.** Rođen 1921. u Daruvaru. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. U NOV od septembra 1943. Borac u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije.
- Frid Oto,** student iz Nove Gradiške. Veterinu počeo studirati u Zagrebu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Italiju odakle je 1944. stupio u NOV. Referent veterine u artiljerijskim jedinicama. Posle rata završio veterinu i ostao u JNA do 1948. kada je demobilisan u činu kapetana 1. klase. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Keršner (Kerschner) Aleksandar.** Rođen 1922. Studirao u Zagrebu. U NOV od početka 1945. Referent veterine 18. brigade 40. divizije.
- Lerer (Lehrer) Samuel-Todorović Voja.** Rođen 1914. u Mostaru. Član KPJ od 1933. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu, gde je razvio punu aktivnost u naprednom pokretu. Bio zadužen prenošenjem ilegalnog partijskog materijala između zagrebačke partijske organizacije i PK KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Godine 1936. prilikom provale u sarajevskoj partijskoj organizaciji, uhapšen i odozao 10 meseci u zatvoru. Po izlasku iz zatvora, 1937, otišao u Španiju, gde se borio u redovima španske republikanske armije. Posle njenog povlačenja interniran u logor u Francuskoj, odakle je uspeo pobeći i avgusta 1941. stupio u redove NOV. Bio na sledećim dužnostima: komandant Grahovskog bataljona, Glamočkog bataljona, Udarnih bataljona, komandant 1. krajiške brigade, komandant 39. a zatim 10. divizije. Kao komandant 1. krajiške brigade organizovao napad na neprijateljski aerodrom Rajlovac kod Sarajeva, kojom prilikom je uništeno 34 aviona. Posle rata ostao u JNA i nalazio se na visokim rukovodećim položajima. Sada u činu general-pukovnika i član Saveta federacije. Proglašen za Narodnog heroja Jugoslavije. Nosilac je »Partizanske spomenice 1941. g.« i 9 visokih vojnih odlikovanja.
- Polak (Pollak) A. Josip-Pepo.** Rođen 1913. u Pakracu. Član SKOJ-a postao u gimnaziji, a član KPJ na Zagrebačkom sveučilištu. Studirao na Veterinarskom fakultetu, gde je bio jedan od osnivača partijske ćelije. Uživao glas vrlo izgrađenog marksiste, pa je izabran i za člana Univerzitetskog komiteta KPJ. Njegova aktivnost se nije kretala samo unutar studentske organizacije. Do punog izražaja je došla u radu radničkih udruženja, sportskih i kulturnih. Redovno je učestvovao u radničkim štrajkovima. Po dolasku ustaša na vlast radio je neko vreme u Zagrebu na organizovanju
- ustanka, a zatim je po direktivi KP otišao u Dalmaciju, gde je postavljen za komandira šibeničkog odreda. Neko vreme bio politički komesar, a zatim komandir tog Odreda. Godine 1942. u borbi s talijanskim jedinicama bio zarobljen i streljan u Šibeniku. Posle rata podignuta mu je u Pakracu spomen-ploča, kao i na zgradi sportskog društva »Tekstilac« u Zagrebu.
- Polak (Pollak) Tibor.** Rođen 1920. u Subotici. Studirao na Beogradskom veterinarskom fakultetu. Po okupaciji Jugoslavije vratio se u Suboticu i kao član udarne grupe učestvovao u vršenju sabotaza i diverzija. Krajem 1941. godine uhapšen prilikom jedne partijske provale i marta 1942. osuđen od mađarskog suda na robiju. Septembra te godine odveden na prisilan rad u Ukrajinu, gde je ubijen 1943.
- Rolič (Rolič) Imre-Mirko.** Rođen 1919. u Beču. Studirao na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu. Po dolasku ustaša na vlast prebegao u Hrv. primorje, odakle je interniran u logor na Rabu. Septembra 1943. stupio u NOV. Bio zamenik referenta veterine 8. divizije.
- Rozencvajg (Rosenzweig) J. Viktor.** Rođen 1914. u Rumi. Gimnaziju pohađao u Novom Sadu, gde je primljen 1933. za člana SKOJ-a. Te godine je formirao prvu skojevsku organizaciju u novosadskoj gimnaziji. Član KPJ postao 1934. g. Studirao veterinu u Zagrebu. Aktivno delovao među studentima i radnicima i učestvovao u svim naprednim akcijama koje je organizovao Univerzitetski komitet KPJ. Bio odličan poznavalac marksističke nauke i ekonomike i iz tih oblasti je održao veći broj predavanja u studentskim i radničkim organizacijama. Zbog svog naprednog delovanja često je dolazio u sukob sa studentima frankovcima, koji su mu jednom prilikom teško ozledili oči. Kao komunista osuđen od Suda za zaštitu države na 6 meseci zatvora. Noću 30/31. marta 1941. bio uhapšen kao komunista od Mačekove građanske zaštite, koja ga je kasnije predala ustašama. Zatvoren u Kerestincu, odakle je 9. jula 1941. izveden u Maksimir i streljan skupa sa Pricom, Hadžijom i Keršovanijem. Bavio se i poezijom i napisao veći broj pesama revolucionarnog karaktera. Posebno su interesantne njegove pesme u kojima naglašava svoj težak položaj u tadanjem društvu zbog jevrejskog porekla. Ali on ne očajava zbog toga, jer je svestan da će napredno društvo za koje se bori te razlike izbrišati.
- Sattler (Sattler) Fedor.** Rođen 1922. u Vojnom Križu Veterinu počeo studirati u Zagrebu, ali je morao prekinuti studije po dolasku ustaša na vlast. Vratio se u rodno mesto, gde se odmah uključio u NOP i neko vreme obavljao dužnost pozadinskog obaveštajca. Kasnije odlazi u Moslavački odred u čijim redovima se borio do februara 1944. kada je u borbi s ustašama poginuo kod Dubrovčaka. Njegovo ime je uklesano na spomen-ploči na Zagrebačkom veterinarskom fakultetu.
- Štajner (Steiner) Branko.** Rođen 1922. U NOV od početka 1945. Bio referent veterine 2. brigade 43. divizije.

MEDICINSKE SESTRE

Baruh-Pesah Rifka-Bukica. Rodena 1911. u Sarajevu. Do rata živela u Bosanskoj Gradiški. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Split, odakle je septembra 1942. stupila u NOV. Radila u bolnici

4. operativne zone u Glamoču, a zatim u Centralnoj bolnici VŠ-a. Poginula početkom juna 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive skupa s mužem dr Samuelom Baruhom-Kiči.

- Baš Ana-Marija**, rođena 1893. Felsöszentivanu (Mardarska). Do 1928. živela u Subotici, gde je bila rukovodilac feminističkog pokreta i jedan od organizatora ogranka Međunarodne radničke samopomoći. Godine 1928. odselila u Belgiju, gde je radila u organizaciji jugoslovenske emigracije. Godine 1936. otišla u Španiju u redove španske republikanske armije. Bila medicinska sestra u jednoj divizijskoj bolnici. Po povlačenju republikanske armije internirana u logor u Francuskoj, odakle je uspela pobeći za Belgiju, gde je stupila u Pokret otpora i radila kao medicinska sestra do kraja rata.
- Farner Edita**, stara oko 25 godina. U NOV stupila septembra 1943. Radila kao medicinska sestra u dečjim domovima na oslobođenoj teritoriji Slavonije.
- Binenfeld-Rehnicer (Bienenfeld-Rechnitzer) 2. Olga**, domaćica iz Vukovara. Rođena 1908. u Karlovcu. Oktobra 1943. prebegla u Sanski Most i odmah stupila u NOV. Radila kao medicinska sestra u Višoj sanitetskoj školi 5. korpusa, a zatim u Hirurškoj poljskoj bolnici 2. armije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Hibaj Mira**, rođena 1919. u Novom Sadu. U NOV od oktobra 1944. Kao medicinska sestra radila u raznim sanitetskim ustanovama.
- Indig Ružica**, medicinska sestra u Osijeku, gde je rođena 1912. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je internirana od Talijana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Radila u sanitetu 10. korpusa. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Keler Anikica**, rođena 1919. u Virju. U NOV od 1943. Bila upravnik bolnice III/3, a zatim bolnice IV/4 u Slavoniji, a pred kraj rata radila u privatnoj bolnici 28. divizije.
- Kraus (Krauss) Lea**, medicinska sestra u Zagrebu, gde je rođena 1914. Za člana KPJ primljena 1934. Sledeće godine osuđena kao komunista od Suda za zaštitu države na 1 godinu roblje. Po izlasku s roblje prebegla u Španiju, gde se uključila u redove španske republikanske armije. Po povlačenju republikanske armije iz Španije dospela u logor u Francuskoj, odakle je uspela pobeći 1942. godine i stupila u Pokret otpora u kojem je ostala do kraja rata.
- Levi Tilda**, medicinska sestra u Bosanskoj Gradiški. Rođena 1916. u Banja Luci. Po izbijanju ustanka stupila u NOP. Slala sanitetski materijal ilegalnim kanalima partizanskim jedinicama. Njen rad su otkrile ustaše i osudile je na smrt. Streljana je 1942. g. u Banja Luci.
- Liberman (Libermann) Karola**, medicinska sestra u Zagrebu. Rođena 1911. u Beču. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle su je internirali Talijani u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Radila u partizanskoj bolnici u Glini, a zatim u Bariju.
- Majder T. Slavka**, rođena 1912. u Majuru (Dakovo). U NOV od oktobra 1944. Bila na raznim sanitetskim dužnostima.
- Mato Sabina**, medicinska sestra u Sarajevu, gde je rođena 1903. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Mostar, odakle je odvedena od Talijana u logor na Hvaru, a zatim na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila na sledećim sanitetskim dužnostima: medicinska sestra u bolnici Vojne oblasti 4. korpusa; hirurškoj ekipi 11. korpusa; upravnik bolnice rekonvalescenata 4. korpusa; glavni higijeničar 8. korpusa. Demobilisana u činu poručnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Papo G. Šarlota**, primalja iz Mostara, gde je rođena 1910. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Dubrovnik, gde su je Talijani internirali u logor, a zatim odveli u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u drugim jedinicama na teritoriji Slovenije na dužnosti referenta saniteta.
- Špringer J. Edita**, medicinska sestra iz Beograda. Rođena 1920. u Pečuhu. U NOV od 1943. Bila na raznim sanitetskim dužnostima.
- Štern (Stern) Valerija**, laborant u Zagrebu. Rođena 1918. U NOV od 1943. Radila u Serološko-kliničkoj laboratoriji 11. korpusa.
- Vajnert (Weinert) Cica**, laborant u Zagrebu, gde je rođena 1920. U NOV od juna 1944. Bila na raznim sanitetskim dužnostima.
- Vajs (Weiss) I. Zlata**, medicinska sestra u Si. Brodu, gde je rođena 1911. U NOV od jula 1942. Bila referent saniteta u Slavonskom partizanskom odredu, a zatim radila u bolnici 6. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Zorc I. Frančeska**, medicinska sestra u Rijeci, gde je rođena 1897. U NOV od 1942. Bila na raznim sanitetskim dužnostima u 13. istarskoj brigadi, 43. istarskoj diviziji i u Vojnoj bolnici u Rijeci.

APOTEKARSKI POMOĆNICI

- Abinun Branko**, učenik, star 19. godina. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio na dužnosti apotekarskog pomoćnika u Glavnom sanitetskom slagalištu na Visu.
- Alkalaj A. Isidor**, učenik iz Sarajeva gde je rođen 1921. U NOV od oktobra 1943. Po završetku apotekarskog kursa postavljen za apotekarskog pomoćnika u 11. dalmatinsku brigadu, a zatim bio upravnik apoteke Vojne oblasti za Dalmaciju.
- Altarac R. Izahar**, trgovac iz Splita. Rođen 1897. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio na dužnosti apotekarskog pomoćnika u bolnici 8. korpusa.
- Čelebi S. Jakov**, službenik iz Zemuna, gde je rođen 1907. U NOV od juna 1943. Bio apotekarski pomoćnik u: Kalničkom odredu; Sanitetskom odseku 6. korpusa; Oblasnom NO odboru za Slavoniju. Demobilisan u činu poručnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Ferenci Georg**, U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio na dužnosti apotekarskog pomoćnika u partizanskoj apoteci u Segenovcu (Lika).
- Furht (Furcht) Pavle**, rođen 1917. u Sarajevu. U NOV od septembra 1944. Bio referent za apotekarstvo 3. brigade 37. divizije.
- Ginzberg (Ginsberg) F. Vladimir**, službenik iz Osijeka, gde je rođen 1916. U NOV od septembra 1943. na dužnosti apotekarskog pomoćnika 17. divizije; upravnik ambulante zarobljenika 5. korpusa; sekretar u Sanitetskom odseku 5. korpusa.
- Heršković Draga**, domaćica iz Osijeka, gde je rođena 1908. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila na dužnosti apotekarskog pomoćnika u partizanskoj bolnici u Bariju, zatim u bolnici 8. korpusa u Splitu, a pred kraj rata referent za apotekarstvo pri Oblasnom NO odboru za Slavoniju.
- Katan Eliezer**, radnik iz Sarajeva. Rođen 1920. u Rogatici. U NOV od 1941. U partizanima završio

- kurs za apotekarskog pomoćnika, pa je raspoređen na dužnost u bolnici broj 1 Trećeg korpusa. Posle rata završio farmaceutski fakultet i ostao u JNA. Sanitetski pukovnik, na radu u VMA u Beogradu. Nosilac je »Partizanske spomenice 1941. g.« i 4 vojna odlikovanja.
- Kraus (Krauss) A. Tonka**, vaspitačica u Zagrebu. Rođena 1915. u Bosanskom Šamcu. U NOV od jula 1943. iz Gradačca, gde se bila sklonila. U partizanima završila apotekarski kurs, pa je raspoređena na dužnost apotekarskog pomoćnika u bolnici 3. korpusa u Šekovićima. Godine 1944. prilikom napada četnika na bolnicu zarobljena i ubijena.
- Levi Z. Klarica**, domaćica iz Cazina. Rođena 1911. u Zvorniku. U NOV od novembra 1942. Bila na dužnosti apotekarskog pomoćnika u bolnici u Podgrmeču; Centralnoj bolnici 1. korpusa; Centralnoj bolnici VS; bolnici 37. divizije i u Invalidskom domu u Bariju.
- Levi C. Regina**, domaćica. Rođena 1910. u Bihaću. U NOV od 1943. Bila na dužnosti apotekarskog pomoćnika u 10. diviziji.
- Morpurgo Gabriela**, domaćica iz Splita, gde je rođena 1916. U NOV od septembra 1943. iz Splita. U partizanima završila kurs za apotekarskog pomoćnika, pa je raspoređena u bolnicu 8. korpusa.
- Morpurgo Julijana**, učenica iz Splita, gde je rođena 1921. U NOV od septembra 1943. iz Splita. U partizanima završila kurs za apotekarskog pomoćnika, pa je raspoređena na dužnost referenta za apotekarstvo pri Štabu 4. primorskog obalskog sektora. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Morpurgo-Mladinov Silvana**, domaćica iz Splita, gde je rođena 1914. U NOV od septembra 1943. iz Splita. U partizanima završila kurs za apotekarskog pomoćnika, pa je raspoređena za referenta za apotekarstvo pri Štabu 3. obalskog primorskog sektora, a zatim bila apotekar u Pribvatnom logoru u Kvasanu (Italija). Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Ornštajn (Ornstein) K. Mila**, učenica. Rođena 1928. u Osijeku. U NOV od septembra 1944. završila apotekarski kurs. Bila referent za apotekarstvo u 15. krajiškoj brigadi 39. divizije.
- Princ Estera**, učenica. Rođena 1926. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. U NOV završila apotekarski kurs. Bila na dužnosti apotekarskog pomoćnika u raznim partizanskim jedinicama.
- Suri A. Lea**, učenica. Rođena 1926. u Skoplju. U NOV od decembra 1944. završila apotekarski kurs, pa je postavljena za apotekarskog pomoćnika u bolnici 5. armije. Posle rata završila medicinski fakultet.
- Spigler (Spiegler) O. Vlasta**, učenica. Rođena u Ludbregu. U NOV od jula 1943. završila apotekarski kurs. Bila na dužnosti apotekarskog pomoćnika u jedinicama 10. korpusa, a zatim u apoteci Vojne oblasti 10. korpusa u Otočcu.
- Štajner (Steiner) A. Zora**, domaćica iz Trebnja. Rođena 1907. u Vrginmostu. U NOV od avgusta 1944. Bila na dužnosti apotekarskog pomoćnika u partizanskoj bolnici broj 33 u Gravini (Italija). Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Ungar Zehava-Seka**, domaćica iz Osijeka. Rođena 1908. U NOV od septembra 1943. s Raba. Radila u apoteci NO odbora u Prusci kod V. Kladuše, a zatim u apotekarskom odseku 4. korpusa.
- Vajs (Weiss) Marija**, domaćica iz Popovače. Rođena 1903. u Đulovcu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila na dužnosti apotekarskog pomoćnika u bolnici broj 10 u Drežnici, a zatim u pozadinskim bolnicama u Banji.
- Vajs (Weiss) Zora**, domaćica. U NOV od novembra 1942. Bila apotekarski pomoćnik u 3. brigadi 7. banijske divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.

BOLNIČARKE I BOLNIČARI

- Abinun A. Klara-Lela**, svršena gimnazijalka iz Sarajeva, gde je rođena 1921. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u jedinicama 8. korpusa.
- Abinun J. Roza**, krojačica iz Sarajeva, gde je rođena 1914. Član KPJ od 1937. Član PK KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Od 1941—43. u talijanskom logoru. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u bolnici 8. korpusa. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Abramović I. Ignac**, učenik. Rođen 1920. u Pakracu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Komandir bolničke čete 32. divizije.
- Abramović I. Jozefina**, učenica. Rođena 1925. u Pakracu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici Vojnog područja Podravska Slatina.
- Abравanel H. Nisim**, učenik. Rođen 1935. u Skoplju. U NOV od oktobra 1944. Bolničar u bolnici u Preode, zatim u Kumanovu i Skoplju. Posle rata završio medicinski fakultet. Poginuo 1963. u Skoplju za vreme zemljotresa.
- Abравanel H. Rena-Nita**, učenica. Rođena 1932. u Skoplju. U NOV od oktobra 1944. Bolničarka u bolnici u Preode, zatim u Kumanovu i Skoplju. Posle rata završila medicinski fakultet. Poginula 1963. u Skoplju za vreme zemljotresa.
- Adler Ljerka**, učenica. Rođena 1925. u Osijeku. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u Splitskom, a zatim u Mosorskom odredu i u bolnici 19. divizije.
- Ahsen (Achsel) Gina**, službenica. Rođena 1923. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Od jula 1944. bolničarka u partizanskoj bolnici u Bariju (Italija).
- Ajhorn (Eichhorn) Stevan**, službenik. Rođen 1890. u Beogradu. U NOV od novembra 1944. Bolničar u Hirurškoj ekipi 1. prol. divizije.
- Ajzenštajn (Eisenstein) S. Elza**, domaćica iz Tuzle. Rođena 1895. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici u Otočcu, a zatim u Kraljevcu.
- Ajzenštajn (Eisenstein) M. Mila**, učenica iz Tuzle. Rođena 1922. u Beču. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu i u bolnici u Otočcu; član Agitpropa pri NOO Glina; apotekarski pomoćnik u apoteci ZAVNOH-a. Posle rata završila farmaciju.
- Albahari Ankica**, učenica. Rođena 1924. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Albahari I. Berta-Lela**, svršena gimnazijalka. Rođena 1921. u Sarajevu. U NOV od oktobra 1941. Bila borac u Kalinovačkom odredu, a zatim referent saniteta bataljona u 10. hercegovačkoj brigadi. U drugoj polovini 1943. g. u borbi sa četnicima teško ranjena kod Avtovca (Gacko) i posle kraćeg vremena podlegla ranama.

- Albahari I. Ela**, svršena gimnazijalka. Rođena 1921. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim referent saniteta u jedinicama 7. banijske divizije.
- Albahari D. Judita**, učenica iz Drvara. Rođena 1923. u Sanskom Mostu. U NOV od decembra 1942. U partizanima završila srednji i viši sanitetski kurs. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u bolnici u Drvaru, 1. prol. divizije, Hirurškoj ekipi VS; referent saniteta 1. bataljona Banjalučkog odreda; referent saniteta 3. bat. 14. brigade 11. divizije; referent saniteta brigade KNOJ. Demobilisana u činu poručnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja. Posle rata završila šumarski fakultet.
- Albahari I. Lela**, učenica. Rođena 1928. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Poginula 1944. g.
- Albahari D. Rahela**, učenica iz Drvara. Rođena 1922. u Sanskom Mostu. U NOV od jula 1941. Bila bolničarka u Drvarskom odred, a zatim omladinski rukovodilac na teritoriji Bosanske krajine. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 3 vojna odlikovanja.
- Albahari Sari**, učenica. Rođena 1925. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Alkalaj Beba**, domaćica. Rođena 1920. u Sarajevu. U NOV od oktobra 1941. Bolničarka u 6. istočnobosanskoj proleterskoj brigadi. Poginula 1942. g. ne zna se gde.
- Alkalaj M. Beba**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1923. U NOV od februara 1943. iz Splita. Bolničarka 2. brigade 11. dalmatinske divizije; referent saniteta Artiljerijske grupe 8. korpusa.
- Alkalaj Flora**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1909. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Dečjoj bolnici u Buzeti.
- Alkalaj R. Gilda**, domaćica iz Beograda. Rođena 1900. u Solunu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Bariju (Italija).
- Alkalaj Sida**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1923. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bila u sledećim jedinicama: Mosorski odred, 2. dalm. brigadi 9. divizije, Štab artiljerijske grupe 8. korpusa, Štab artiljerijske brigade 4. armije. Obavljala sledeće dužnosti: četna bolničarka, referent saniteta bataljona, referent saniteta brigade. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Almozilino N. Emil »Guta«**, učenik iz Beograda. Rođen 1923. Član SKOJ-a. U NOV od avgusta 1941. Bio borac i istovremeno bolničar u Čačanskom odred. U borbi s Nemcima 3. avgusta 1941. bio teško ranjen prilikom izvlačenja ranjenog druga sa borbenog položaja, zarobljen i ubijen.
- Almozilino-Vig Tereza**, domaćica iz Beograda. Rođena 1896. U NOV od avgusta 1941. Do prve neprijateljske ofanzive u zapadnoj Srbiji radila kao bolničarka u Čačanskoj partizanskoj bolnici. U toku 5. neprijateljske ofanzive nalazila se kao bolničarka u sastavu Centralne bolnice. VS. Poginula krajem maja 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Altarc Beba**, učenica iz Vlasenice. Rođena 1922. U NOV od septembra 1941. Poginula kao bolničarka 6. istočnobosanske prol. brigade. 1943. na Majevici.
- Altarc-Atijas Blanka**, domaćica iz D. Vakufa. Rođena 1908. u Bugojnu. U NOV od septembra 1943: bolničarka u bolnici 10. krajiške brigade, bolnici VS, ambulanti 1. prol. brigade, bolnici u Dubrovniku. Demobilisana u činu desetara.
- Altarc Flora**, domaćica iz Sarajeva. Stara 37 godina. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Dečjem domu u Buzeti.
- Altarc S. Flora**, domaćica iz Splita. Rođena 1915. u Beču. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u Mosorskom odred, 1. prol. dalmatinskoj brigadi, 12. dalmatinskoj brigadi.
- Altarc Hanika-Vuja**, tekstilna radnica iz Sarajeva, gde je rođena 1917. U NOV od jula 1941. U sastavu NOV završila niži i srednji bolničarski kurs. Na početku ustanka vodila partizansku ambulantu u Šehovićima, a zatim bila referent saniteta bataljona u 6. istočnobosanskoj prol. brigadi, upravnik ambulante te brigade. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 3 vojna odlikovanja.
- Altarc J. Matilda**, domaćica iz Vlasenice. Rođena 1906. u Bijeljini. U NOV od 1941. Bolničarka u bolnici na Rudinama, Birčanskom odred, 6. istočnobosanskoj prol. brigadi. Komandi mesta Vlasenica. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 2 vojna odlikovanja.
- Altarc I. Moric**, student prava iz Mostara. Rođen 1914. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničar u Jevrejskom rapskom bataljonu, referent saniteta bataljona 3. brigade 7. banijske divizije, Komande banijskog vojnog područja, Bihaćkog vojnog područja. Demobilisan u činu poručnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Altarc Paula**, domaćica. Rođena 1919. u Travniku. U NOV od septembra 1943. iz Splita. U partizanima završila viši sanitetski kurs. Bila bolničarka u jedinicama 9. dalmatinske divizije, a zatim referent saniteta 2. bataljona 2. brigade te divizije.
- Altarc Spomenka**, učenica iz Mostara. Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Komandi bihaćkog vojnog područja.
- Altarc Zora**, domaćica iz Splita. Rođena 1916. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u jedinicama 2. dalmatinske prol. brigade.
- Altarc I. Žak**, trgovac iz Sarajeva. Rođen 1897. U NOV od 1942. iz Splita. Bio referent saniteta u u jedinicama 8. korpusa. Demobilisan u činu kapetana. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Altaras-Sekler O. Perla**, nastavnik muzike. Rođena 1914. u Beogradu. U NOV od marta 1943. Bolničarka u jedinicama 5. korpusa.
- Anaf, J. Jelica**, učenica. Rođena 1929. u Sremskoj Mitrovici. U NOV od kraja jula 1941. Bolničarka u Posavskom partizanskom odred, a kasnije u vojvodanskim partizanskim jedinicama. Zarobljena od Nemaca 17. juna 1944. kod Grabova (Illok) i ubijena. Bila jedna od najmlađih bolničarki u sastavu NOV.
- Atias M. Berta-Danica**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1913. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Dečjoj bolnici u Buzeti, a zatim u Gilini.
- Atias Jozef**, učenik. Rođen 1924. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničar u Bolnici vojnog područja 4/2-A.
- Atias Klara**, učenica iz Splita. Rođena 1921. u Travniku. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Atias A. Luna**, domaćica iz Sarajeva, gde je rođena 1908. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bila bolničarka u bolnici 26. divizije, a zatim u bolnici u Grumu (Italija). Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Atias M. Rita**, učenica iz Bugojna. Rođena 1926. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, ambulanti 2. brig. 7. banijske divizije, bolnici te divizije.
- Atias Sara**, domaćica iz Splita. Rođena 1901. u Foj

- nici. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Atias-Herlinger C. Sarina-Sajka**, učiteljica u Tešnju. Rođena 1909. u Bihaću. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u 13. primorskogoranskoj brigadi, a zatim radila u sektoru prosvete u pozadini.
- Bader Valerija**, domaćica iz Virovitice. Rođena 1923. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila bolničarka u slavonskim partizanskim jedinicama, a zatim u 1. brigadi 6. prol. divizije.
- Balog Ljubica**, učenica iz Zagreba. Rođena 1928. u Berčecu (Zagreb). U NOV od marta 1943. Bolničarka u 1. četi. 2. bat. Kalničkog odreda, a zatim u jedinicama 10. korpusa. Poginula juna 1944. kod Daruvara. Imala čin vodnika.
- Baranji S. Pavle**, učenik iz Srbobrana. Rođen 1923. U NOV od septembra 1944. Bolničar u Bolnici 2. armije.
- Barmaper Maja**, učenica iz Zagreba. U NOV od oktobra 1943. Bila bolničarka u jedinicama 16. vojvodanske brigade.
- Baruh Blanka**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1912. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Split, odakle je septembra 1943. stupila u NOV. Bila bolničarka u 3. bataljonu 3. dalmatinske brigade. Krajem 1943. teško ranjena u borbi sa četnicima kod Krstaca (Hercegovina) i ubrzo umrla od posledica ranjavanja.
- Baruh E. Blanka-Barić Blanka**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. u Doboju. U NOV od oktobra 1941. Bila bolničarka u Kalinovačkom odredu, a zatim u 10. hercegovačkoj brigadi. Godine 1943. teško ranjena u borbi s Nemcima i prebačena na lečenje u bolnicu u Muč kod Prenja, ali je ubrzo zaklana od četnika pri njihovom napadu na bolnicu.
- Baruh-Balc Ela**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u jedinicama 14. slovenačke divizije. Demobilisana u činu zastavnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Baruh Erna-Seka**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. U NOV od 1941. Poginula 1942. g. kao bolničarka u jedinicama 4. crnogorske brigade.
- Baruh Hela**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. u Beogradu. U NOV od 1941. Bolničarka u 1. proleterskoj brigadi. Aprila 1942. poginula u borbi s Nemcima kod Gata (Hercegovina).
- Baruh S. Lela**, učenica iz Zagreba. Rođena 1925. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u jedinicama 12. i 3. dalmatinske brigade 26. divizije, a zatim u bolnici u Bariju.
- Bauer-Cindrić Vera**, učenica. Rođena 1924. u Zavidovićima. U NOV od septembra 1943. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u 2. bataljonu 4. krajiške brigade, ambulanti 10. krajiške brigade i referent saniteta 2. bataljona 10. krajiške brigade.
- Beker-Engl Erna**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1908. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici Vojnog područja Topusko.
- Bellin Herta**, domaćica. Rođena 1916. u Češkoj. U NOV od juna 1944. Bolničarka u raznim partizanskim jedinicama.
- Belošević M. Bojana**, učenica iz Zagreba. Rođena 1924. U NOV od septembra 1943. sa Hvara. Neko vreme radila u krojačkoj radionici 8. korpusa, a zatim bila bolničarka u zbegu El-Šat.
- Belošević-Valder H. Marija**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1899. u Karlovcu. U NOV od septembra 1943. sa Hvara. Neko vreme radila u krojačkoj radionici 8. korpusa, a zatim bila bolničarka u zbegu EL-Šat.
- Benedik J. Erna**, učenica. Rođena 1919. u Križu (Čazma). U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u haubičkom divizionu 4. korpusa. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Benedik Jela**, student iz Zagreba, gde je rođena 1918. U NOV od 1941. Bolničarka u 6. istočno-bosanskoj prol. brigadi. Poginula 1943. kod Šekovića u borbi sa četnicima.
- Benedik J. Vilma-Milma**, učenica. Rođena 1922. u Križu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u haubičkom divizionu 4. korpusa. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Benihaker Šarika**, frizerka iz Sarajeva. Rođena 1917. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u bolnici u Glini.
- Benvenisti S. Liza**, domaćica iz Beograda. Stara 55 godina. U NOV od jula 1941. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u bolnici u Čačku kuvarica u stočnoj farmi na Vučevu, bolničarka u Centralnoj bolnici VŠ-a. Umrla na Sutjesci početkom juna 1943. od pegavog tifusa u toku 5. neprijateljske ofanzive. U NOV su stradali njen muž Mika, dva sina i kćerka.
- Benvenisti R. Luna**, domaćica iz Beograda. Rođena 1910. Po okupaciji prebegla u Skoplje, odakle je stupila 1944. U NOV. Bolničarka u bolnici u s. Ravno (Kumanovo).
- Benvenisti Zora**, učenica iz Beograda. Rođena 1922. U NOV od novembra 1941. Bolničarka u 2. četi šumadijskog bataljona 1. prol. brigade. Poginula krajem maja 1943. na Sutjesci u 5. neprijateljskoj ofanzivi kao bolničarka Centralne bolnice VŠ.
- Berger-Komloš Šacika**, učenica iz Novog Sada. Rođena 1920. U NOV od 1941. Uhapšena 1942. i osuđena na robiju. S robije pobegla u prvoj polovini 1943. i stupila u NOV kao bolničarka u Kalničkom odredu. Godine 1944. na putu za vojvodanske jedinice uhvaćena od ustaša i ubijena.
- Bernhaut I. Andre**, učenik iz Karlovca. Rođen 1928. U NOV od septembra 1944. Bolničar u bolnici 5. korpusa u Ljubiji.
- Bernhaut I. Edmond**, učenik iz Karlovca. Rođen 1924. U NOV od septembra 1944. Bolničar u bolnici 5. korpusa u Ljubiji.
- Bihler (Bichler) Elza**, domaćica iz Osijeka. Stara 54 godine. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u pozadinskim bolnicama u Lici.
- Bihler (Bichler)-Levi Frida-Dunja**, službenica iz Sremske Mitrovice. Stara 35 godina. U NOV od septembra 1941. Bila referent saniteta Posavskog odreda, a od 1942. g. referent saniteta za Srem. Skupa s kćerkom zarobljena 17. juna 1944. od strane Nemaca kod s. Grabova i ubijena. U vreme pogibije imala čin sanitetskog majora. Skupa s njom poginula je i njena kći Jelica Anaf, bolničarka.
- Bihler (Bichler) M. Ivo**, student. Rođen 1922. u Osijeku. U NOV od septembra 1943. s Raba. Po završenom bolničarskom kursu bio na dužnosti higijeničara 11. korpusa, a zatim u jedinicama 4. armije.
- Bihler (Bichler) T. Zorica**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1895. U NOV od maja 1943. Bila bolničarka u Komandi mesta Virje. Zarobljena od ustaša 14. maja 1944. i ubijena.
- Binenfeld (Bienenfeld) Valerija**, domaćica iz Virovitice. Rođena 1897. u Voćinu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u bolnicama pozadinskim na teritoriji Slavonije.
- Bišicki Lj. Antonija**, nastavnica muzike iz Novog Sada. Rođena 1907. u Travniku. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Dečjoj bolnici u

- Buzeti, a zatim nastavnica u partizanskoj gimnaziji u Gilnici. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Bobetko-Goldman Jelena**, učenica. Rođena 1924. u Majuru (Kostajnica). U NOV od aprila 1942. Bolničarka u jedinicama 7. i 2. brigade 7. banijske divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Bošković D. Maja**, učenica iz Zagreba. Rođena 1922. u Osijeku. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Pred kraj rata radila u Prosvetnom odseku NO odbora za Mostavinu.
- Breslau Helena**, domaćica. Rođena 1912. u Gracu. U NOV od avgusta 1943. Bolničarka u hirurškoj ekipi 34. divizije 4. korpusa.
- Breslauer (Bresslauer) R. Helena**, student. Rođena 1917. u Daruvaru. Septembra 1941. pobjegla iz ustaške bolnice i stupila u NOV. Bila bolničarka u slavonskim partizanskim jedinicama. Poginula 1942. g. u Slavoniji.
- Breslauer (Bresslauer) R. Mirjam**, učenica. Rođena 1926. u Daruvaru. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila bolničarka u Rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Poginula 1944. g.
- Broner J. Debora**, učenica. Rođena 1925. u Splitu. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u 7. brigadi 20. dalmatinske divizije. U borbi ranjena. Demobilisana u činu vodnika.
- Broner J. Jozefina**, službenik iz Splita. Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u 13. brigadi 9. dalmatinske divizije. Demobilisana u činu st. vodnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Bučur Estera**, učenica. Rođena 1925. u Jezeru. U NOV od novembra 1944. Bolničarka u 3. dalmatinskoj brigadi.
- Čović Moša**, šofer. Rođen 1920. u Nišu. U NOV od septembra 1943. Bolničar u 18. brigadi 30. divizije. Novembra 1943. zarobljen od Nemaca i odveden u logor u Nemačku, gde je ostao do kraja rata.
- Cvajgental (Zweigenthal) Edita**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1918. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici 10. korpusa, a zatim na radu u Sanitetskom odjeljenju 4. korpusa.
- Cvajgental (Zweigenthal) Viola**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Dečjem domu u Buzeti.
- Cerini-Levi D. Lili**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1926. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u jedinicama 14. (slovenačke) divizije. Demobilisana u činu st. vodnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Čerkovski Sonja**, domaćica, rođena u Našicama. Stara 22 godine. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u 1. četi 4. bat. 4. brigade 7. banijske divizije.
- Dajč (Deutsch) Suzana**, učenica. Rođena 1922. u Senti. U NOV od septembra 1944. Bolničarka u bolnici broj 2 Treće armije.
- Daniti Brankica-Majkica**, krojačica iz Sarajeva. Rođena 1920. U NOV od jula 1941. Bila bolničarka u Romanjskom odredu, a zatim referent saniteta 17. majevačke brigade, te bolničarka u bolnici 3. korpusa. Poginula početkom 1944. u s. Trnava prilikom napada četnika na bolnicu.
- Daniti J. Hana**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1927. U NOV iz Splita septembra 1943. Bolničarka u Mosorskom odredu, a zatim u bolnici 8. korpusa na Visu.
- Daniti Lalika**, domaćica iz Mostara. Rođena 1909. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Daniti Muša**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. U NOV od jula 1941. Bolničarka u bolnici Romanj-
- skog odreda. Ubijena početkom 1942. g. kod Srednjeg (Istočna Bosna) od četnika prilikom napada na bolnicu.
- Daniti S. Sara**, domaćica iz Zavidovića. Rođena 1914. U NOV od avgusta 1943. Bolničarka u bolnici 10. divizije, a zatim u Pratećem bataljonu 5. korpusa.
- Daniti Zora**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1923. Član SKOJ-a od 1941. U NOV od septembra 1941. Bolničarka u Romanjskom odredu, a zatim referent saniteta 6. bat. 1. prol. brigade. Nosilac 2 vojna odlikovanja i »Partizanske spomenice 1941. g.«.
- Danon A. Blanka**, domaćica iz Splita. Rođena 1918. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u bolnici 26. dalmatinske divizije, a zatim u partizanskoj bolnici broj 33 u Gravini (Italija). Nosilac 1 odlikovanja.
- Danon-Danič Ela**, rodom iz Sarajeva. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici Vojnog područja IV/2-8.
- Danon M. Ela**, domaćica. Rođena 1918. u Visokom. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka, a zatim referent saniteta u Artiljerijskom divizionu 8. korpusa.
- Danon Erna**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1918. U NOV od septembra 1941. Bolničarka u Romanjskom odredu, a zatim u 2. četi 6. bat. 1. prol. brigade. Umrila od pegavog tifusa sredinom 1943. g.
- Danon Z. Erna**, student filozofije iz Sarajeva. Rođena 1915. U NOV od avgusta 1943. iz Splita. Bolničarka u bolnici 9. divizije, a zatim radila u Kulturnoj ekipi ZAVNOH-a.
- Danon Lalika**, domaćica iz Mostara. Rođena 1918. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Danon M. Rahela**, službenica iz Splita. Rođena 1915. u Visokom. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka, a zatim referent saniteta bataljona u dalmatinskim jedinicama. Demobilisana u činu potporučnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Danon M. Sarina**, učenica iz Beograda. Rođena 1927. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u ličkim partizanskim jedinicama. Krajem 1943. zarobljena od Nemaca i odvedena u Aušvic, gde je ostala do kraja rata.
- Demajo M. Bosiljka**, učenica. Rođena 1921. u Osijeku. U NOV od jula 1943. Bolničarka u ambulanti 16. divizije, a zatim u jedinicama 5. vođanske brigade.
- Demajo J. Estera**, učenica. Rođena 1919. u Zemunu. U NOV od oktobra 1943. sa Raba. Bolničarka u jedinicama 17. brigade, a zatim u bolnici vojnog područja Podravska Slatina. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Derma Evica**, učenica iz Sl. Požege. Rođena 1926. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u 21. brigadi. Poginula 1944. u borbi s Nemcima kod Štefanja (Slavonija).
- Dijamant Zanka**, učenica iz Ogulina. Rođena 1926. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 6. proleterske divizije. Poginula krajem 1943. g.
- Diker (Dicker)-Perera D. Regina**, službenica iz Splita. Rođena 1903. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u Omiškom i Mosorskom odredu, a zatim referent saniteta bataljona u jedinicama 20. divizije.
- Đuić M. Andrija**, učenik iz Zagreba. Rođen 1929. U NOV od novembra 1943. Po završenom bolničarskom kursu postavljen za bolničara u bolnici I/2 na Psunju.
- Đuić M. Julije**, učenik iz Zagreba. Rođen 1926. U NOV od novembra 1943. Po završenom bolničarskom kursu postavljen za referenta saniteta u

- Bilogorskom odred, a zatim u Bolnici VI/3-C u Dilju.
- Duić L. Vera**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1897. U NOV od novembra 1943. Bila na dužnosti šefa laboratorije bolnice Vojnog područja VI/1-b, a zatim laboratorije Zaraznog odeljenja bolnice u Osijeku.
- Đuić I. Zvonko**, učenik iz Zagreba. Rođen 1926. u Sisku. U NOV od jula 1942. Bio bolničar, a zatim referent saniteta 3. bataljona 1. brigade 1. hrvatske divizije.
- Džialovski Ilonka**, domaćica iz Osijeka. Rođena 1913. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u bolnici 11. korpusa.
- Ebenspiger ?**, domaćica iz Zagreba. Stara 30 godina. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bila bolničarka u bolnici 20. divizije, a zatim u bolnici u Bariju.
- Epštajn (Epstein) Truda**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1918. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Poginula krajem 1943. u Gorskome kotaru.
- Erenfajnd (Ehrenfreund) G. Božidar**, student ekonomije iz Zagreba. Rođen 1922. U NOV od januara 1943. Bio bolničar u jedinicama 16. omladinske brigade, a zatim referent saniteta 1. bataljona te brigade.
- Erenfajnd (Ehrenfreund) I. Zora**, učenica iz Zagreba. Rođena 1925. u Somboru. U NOV od juna 1942. Bila bolničarka u jedinicama 13. prol. brigade.
- Eškenazi-Finci Anica**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1915. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Fajer (Feuer) Marija**, domaćica. Stara 22 godine. U NOV od 1943. Bila bolničarka u jedinicama na teritoriji Bosne i Zumberka. Poginula 1944. prilikom izvlačenja ranjenika sa borbenog položaja.
- Fajstman Reska**, učenica iz Zemuna. Rođena 1921. U NOV od 1943. Bila bolničarka u 1. vojvodanskoj brigadi.
- Farhi Sarika**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1920. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u jedinicama 13. prekomorske divizije. Krajem 1943. zarobljena od Nemaca i odvedena u logor u Nemačku, gde je ostala do kraja rata.
- Farkaš Jelena**. U NOV od 1943. Bila bolničarka u jedinicama 11. vojvodanske brigade.
- Fedorov S. Vilim**, učenik iz Sl. Broda. Rođen 1924. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio bolničar u jedinicama 7. banijske divizije, a zatim referent saniteta Zagrebačkog odreda.
- Feješ Ruža**, učenica. Rođena 1922. u Kijenu (Makarska). U NOV od februara 1943. iz Splita. Bila bolničarka u 3. bataljonu 1. dalmatinske brigade.
- Fekete Jelka**. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u jedinicama 18. brigade, a zatim u Bilogorskom partizanskom odred.
- Finci-Eškenazi J. Anica**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1919. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u slovenačkim jedinicama. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Finci Elica**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1927. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije, a od kraja 1944. na radu u Topuskom.
- Finci Š. Jahiel**, službenik iz Splita. Rođen 1909. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio bolničar u 12. splitskoj četli, a zatim higijeničar u 26. dalmatinskoj diviziji. Demobilisan u činu st. vodnika.
- Finci Jakov-Zak**, student šumarstva iz Sarajeva. Rođen 1921. U NOV od avgusta 1942. iz Splita. Bio na sledećim dužnostima: bolničar u 4. operativnoj zoni; zamenik referenta saniteta bataljona u 6. istočnobosanskoj prol. brigadi; referent saniteta bataljona u 19. birčanskoj brigadi; referent saniteta Romanijskog odreda; referent saniteta 20. romanijske brigade. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Profesor Šumarskog fakulteta u Sarajevu.
- Finci J. Loni**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Krajem 1943. zarobljena od Nemaca i odvedena u logor Revensbrik, gde je ostala do kraja rata. Posle rata završila medicinski fakultet.
- Finci J. Matilda**, učenica iz Splita. Rođena 1926. Član SKOJ-a. U NOV od aprila 1942. iz Splita. Bolničarka u Mosorskom odred, a zatim u jedinicama 1. prol. brigade. Poginula krajem maja 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Finci Raheja**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1906. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Dečjoj bolnici u Buzeti.
- Finci J. Regina**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Finci-Levi Rozika**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1918. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u jedinicama 6. ličke divizije, a zatim u Dečjem domu u Buzeti.
- Finci Sida**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1928. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u Mosorskom odred, a zatim u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Finci-Hajon Tina**, domaćica iz Splita. Rođena 1910. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u 3. četli 4. bataljona 10. brig. dalmatinske divizije.
- Fišer-Šrajber (Fischer-Schrelber) D. Lujza**, student filozofije iz Zagreba. Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u jedinicama 26. i 35. divizije, a zatim u bolnici 1. ličkog vojnog područja.
- Fišer (Fischer) (žena dr Zlatka Fišera)**, domaćica iz Siska. 36. godina. U NOV od novembra 1942. Bila bolničarka u Podgrmečkoj bolnici i u Centralnoj bolnici VS-a. Poginula 13. juna 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Fleš Srećko**. Rođen 1907. u Zemunu. U NOV od maja 1944. Radio u laboratoriji bolnice u Monopolju (Italija).
- Fodor Ivanka**, domaćica iz Zagreba. U NOV od 1943. Bolničarka u 3. brigadi 36. divizije. Poginula 15. aprila 1945. kod Stipanovca.
- Fraj Liane**, domaćica. Rođena 1913. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici na Cvijanović-brdu.
- Gaon Gina**, domaćica iz Sarajeva. Stara 20 godina. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu i u jedinicama 7. banijske divizije, a zatim kuvarica u Štabu te divizije.
- Gaon Lena**, učenica. Rođena 1925. u Drvaru. U NOV od juna 1943. Bolničarka u 1. četli, 2. bat. 1 brigade 8. divizije.
- Gaon Irena**, učenica iz Sarajeva. Stara 20 godina. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u 10. haubičkom divizionu 4. korpusa.
- Gener Vera**. U NOV od 1942. Borac, a zatim referent saniteta u Karlovačkoj udarnoj brigadi.
- Goldberger-Bezinović P. Agneza**, učenica. Rođena 1923. u Budimpešti. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u Kalničkom, a zatim u Blokovskom odred, referent saniteta 4. obalskog sektora 4. operativne zone, na radu u Agitpropu Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Goldberger-Fridman Serena**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1898. u Mađarskoj. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Kalničkom odred, a zatim radila u Intendaturi 10. zagrebačkog korpusa.

- Goldner-Haslinger R.** Livija, domaćica iz Zagreba. Rođena 1915. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u 18. brigadi 3. korpusa, a zatim sekretar Komande vojne oblasti 3. korpusa.
- Goldšmit (Goldschmiedt) A. Dora,** domaćica iz Osijeka. Rođena 1916. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u partizanskim jedinicama na Hvaru, a zatim u bolnici u Bariju.
- Goldšmit (Goldschmiedt) Ela,** učenica iz Zagreba. Stara 20. godina. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim jedinicama.
- Goldštajn-Bril (Goldstein-Brüll) S. Lea,** knjižar iz Karlovca. Rođena 1904. u Beču. U NOV od 1942. Bolničarka u Hiruskoj ekipi GS Hrvatske, a zatim u Centralnoj bolnici.
- Goštl A. Ljudevit,** trgov. pomoćnik iz Zagreba. Rođen 1902. u Lobaru. U NOV od 1942. Bolničar u bolnici 10. korpusa.
- Goštl Vera,** domaćica iz Zagreba. Rođena 1910. U NOV od novembra 1942. Bolničarka u bolnici broj 1, a zatim u Centralnoj bolnici VS-a. Poginula početkom juna 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Grin (Grün) Boriška,** domaćica. Rođena 1917. u Virovitici. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Komandi vojnog područja Topusko.
- Grin (Grün) Ljubica,** domaćica. Rođena 1919. u Virovitici. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u oporavilištu u Topuskom.
- Griner (Grüner) Emica,** U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u zbegu El-Sat.
- Groš Fanika,** učenica iz Bugojna. Rođena 1925. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u jedinicama 4. divizije 5. korpusa.
- Gros (Gross) L. Mirjam,** učenica iz Daruvara. Rođena 1923. U drugoj polovini 1941. g. pobjegla iz logora u Lobogradu i stupila u NOV. Poginula kao bolničarka 1944. g.
- Gutman (Guttmann) Olivera,** učenica iz T. Užica. Rođena 1927. U NOV od septembra 1941. U partizanima završila srednji i viši sanitetski kurs. Bolničarka u 1. bataljonu 3. sandžačke brigade, a zatim referent saniteta brigade 53. divizije. Nosilac »Partizanske spomenice. 1941. g.«
- Gutman (Guttmann) I. Vita,** učenica iz T. Užica. Rođena 1923. U NOV od septembra 1941. Borac u Uzičkom partizanskom odredu, a zatim bolničarka u 2. prol. brigadi. Poginula juna 1943. kod Kalinovika.
- Hajnrth (Heinrich) Eva,** učenica. Rođena 1924. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u zubnoj ambulanti u Glini.
- Hajon Š. Blanka,** domaćica. Rođena 1906. u Bijeljini. U NOV od 1941. Bolničarka u 6. istočnobosanskoj proleterskoj brigadi. Godine 1944. zarobljena od Nemaca u Medaši (Semberija) i streljana u Bijeljini.
- Hajon Elvira,** učenica. Rođena 1923. u Dubrovniku. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim jedinicama.
- Haler M. Ivana,** učenica. Rođena 1921. u Sarajevu. U NOV od aprila 1944. Borac u 5. prekomorskoj brigadi, zatim bolničarka u 11. brigadi 26. divizije. Oktobra 1944. ranjena kod Pelešca, prebačena u bolnicu u Gravini (Italija) gde je umrla 1. 11. 1944.
- Hara I. David,** trgov. putnik. Rođen 1922. u Beogradu. Godine 1941. prebegao u Albaniju i septembra 1943. stupio u albanske partizanske jedinice. Bio bolničar u bolnici u Lušnji (Albanija).
- Helering S. Erna,** domaćica. Rođena 1910. u Zavidovićima. U NOV od 1941. Bolničarka u Romanjskom odredu. Poginula 1942. g. na Majevici u borbi sa četnicima.
- Helering S. Rahela,** domaćica. Rođena 1912. u Zavidovićima. U NOV od juna 1943. Bolničarka u 1. proleterskoj brigadi.
- Helering S. Sara,** domaćica. Rođena 1918. u Zavidovićima. U NOV od juna 1943. Bolničarka u 1. proleterskoj brigadi.
- Herlinger D. Branko,** učenik iz Siska. Rođen 1925. u Glini. U NOV od novembra 1942. Bolničar u Centralnoj bolnici VS. Poginuo početkom juna 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Herlinger-Švarc (Schwartz) J. Giza,** domaćica iz Siska. Rođena 1890. u Glini. U NOV od novembra 1942. Bolničarka u Centralnoj bolnici VS. Poginula početkom juna 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Herlinger I. Jordana,** učenica iz Osijeka, gde je rođena 1928. U NOV od decembra 1942. Bolničarka u bolnici 1. prol. divizije; bolnici 3. korpusa; jedinicama 16. vojvodanske divizije. Posle rata završila medicinski fakultet i ostala u JNA. Pensionisana u činu sanitetskog potpukovnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Herlinger D. Ljiljana,** učenica iz Osijeka. Rođena 1923. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim, a zatim u žumbevačkim partizanskim jedinicama.
- Herlinger Mica,** domaćica iz Osijeka. 45 godina. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Herlinger I. Mira,** učenica iz Osijeka, gde je rođena 1930. U NOV od decembra 1942. Bolničarka u bolnici 1. prol. divizije, a zatim u bolnici 3. korpusa.
- Herlinger M. Zlata,** domaćica iz Osijeka. Rođena 1900. U NOV od decembra 1942. Bolničarka u bolnici 1. prol. divizije, a zatim u bolnici 3. korpusa. Poginula 1944. g. prilikom napada četnika na bolnicu 3. korpusa u Sekovićima.
- Herman V. Gina,** učenica iz Tuzle, gde je rođena 1930. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u jedinicama 27. divizije, a zatim u bolnici te divizije u Trnovu. Godine 1944. zarobljena od Nemaca, odvedena na Sajmište (Zemun), gde je ubijena.
- Herman F. Jelena,** učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1927. U NOV od decembra 1941. Bolničarka u Romanjskom odredu; 1. prol. brigadi; Sanitetskom odseku VS. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Hirš-Breher (Hirsch-Brecher) Tonka,** Rođena 1912. u Kolomeji (Galicija). U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila bolničarka u jedinicama. 7. banijske divizije, a zatim radila u administraciji u NO odboru Slunj, Vrginmost i ZAVNOH-u.
- Hirt L. Mira,** student iz Beograda, gde je rođena 1921. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim jedinicama.
- Hofman (Hoffmann) Teri,** U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u zubnoj klinici u Dalmaciji.
- Hohst (Hochst) M. Mira,** učenica. Rođena 1923. U NOV od avgusta 1943. Referent saniteta pri Štabu 10. divizije 5. korpusa. Demobilisana u činu st. vodnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Holender (Hollaender) Vera,** domaćica iz Zagreba, gde je rođena 1910. U NOV od decembra 1944. Bolničarka u Hiruskoj ekipi 5. korpusa.
- Horn I. Nada,** student iz Osijeka, gde je rođena 1921. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u slavonskim partizanskim jedinicama. Poginula februara 1945. kod Belog Manastira (Baranja).
- Horvat Margita,** učenica iz Virovitice, gde je rođena 1922. U NOV od februara 1943. Bolničarka u Posavskom odredu.
- Inzelt Melanka,** učenica iz Osijeka. Rođena 1926. u Indiji. U NOV od februara 1943. iz Splita. Bolničarka u 4. bat. 11. dalmatinske brigade 26. divizije.

- a zatim politički komesar previjališta te brigade. Nosilac 2 vonja odlikovanja.
- Iric D. Oto**, student iz Debeljače, gde je rođen 1920. U NOV od 1942. Bolničar u partizanskim jedinicama u Homolju (Istočna Srbija).
- Izrael J. Berta**, rođena 1914. u Velikoj Gorici. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila bolničarka, a zatim referent saniteta 1. partizanskog odreda 13. divizije 11. korpusa; bolničarka u bolnici Vojne oblasti 4. korpusa; Sanitetski odsek 4. korpusa.
- Izrael R. Mihajlo**, rođen 1914. u Zavidovičima. U NOV od juna 1944. Referent saniteta 1. bataljona 14. brigade 33. divizije.
- Izrael A. Paula**, frizerka. Rođena 1922. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u »Serčerjevoj brigadi«. Demobilisana u činu zastavnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Izrael Puba**, U NOV od septembra 1943. s Raba. Referent saniteta 1. odreda 13. divizije 11. korpusa.
- Jakobović M. Lila**, domaćica iz Makarske. Rođena 1912. u Podr. Slatini. U NOV od 1943. Bolničarka u bolnici 6. korpusa broj 5.
- Jelinek (Jellinek) Suzana**, krojačica. Rođena 1915. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u zubnoj ambulanti 35. divizije.
- Jinker-Jelić Ana**, učenica iz Siska. Rođena 1923. Član SKOJ-a od 1940. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije. U borbi s neprijateljem teško ranjena kod Glamoča i od tada radila u Partizanskom kazalištu i u Dečjem domu. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Julijus Anka**, domaćica. Rođena 1900. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije, a od 1944. u bolnici u Bariju.
- Julijus D. Stevo**, učenik. Rođen 1929. u Kovlnu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Kurir u bolnici u Topuskom. Posle rata završio medicinu.
- Jun-Broda Ina**, domaćica iz Zagreba. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u bolnici na Mosoru, a zatim u Bolu na Braču.
- Jungvirt (Jungwirt) Zlata**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1907. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Dečjem domu u Buzeti.
- Kabiljo S. Danica**, dipl. pravnik. Rođena 1911. u Sarajevu. Član KPJ. U NOV od avgusta 1941: bolničarka u Romanijskom odredu; bolnici u Rudom; bolnici 2. prol. brigade; higijeničar pri Štabu 2. korpusa. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 3 vojna odlikovanja. Demobilisana u činu majora.
- Kabiljo I. Erna**, domaćica. Rođena 1921. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u Mosorskom odredu, Komandi mesta na Braču i u bolnici u Bariju.
- Kabiljo J. Goldina**, svršena gimnazijalka iz Gradačca, gde je rođena 1920. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u jedinicama 17. divizije. Godine 1944. zarobljena od Nemaca i streljana.
- Kabiljo I. Hana**, domaćica iz Sarajeva, gde je rođena 1916. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u Dečjoj bolnici u Buzeti.
- Kabiljo Meri**, radnica iz Sarajeva, gde je rođena 1921. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u ambulanti 4. ličke prol. divizije.
- Kabiljo K. Paula**, domaćica iz Turbeta. Rođena 1919. u Travniku. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Referent saniteta bataljona 3. dalmatinske brigade 9. divizije, a zatim komesar čete u toj brigadi. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Kabiljo I. Santo**, zanatlija iz Sarajeva, gde je rođen 1911. U NOV od februara 1943. iz Splita. Politički delegat bolničke čete 26. divizije; bolničar u Medicinskom sanitetskom bataljonu 26. divizije.
- Kajon Hagara-Seka**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1922. Član SKOJ-a. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u jedinicama 4. operativne zone; referent saniteta 1. prekomorske brigade; referent saniteta 1. talijanske brigade. Posle rata ostala u JNA. i završila medicinski fakultet. Sanitetski pukovnik, nosilac 4 vojna odlikovanja.
- Kajzer (Kaiser) Livija**, domaćica iz Osljeka, gde je rođena 1889. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka — zubarski pomoćnik u ambulanti u Monopolju (Italija).
- Kalderon O. David**, učenik iz Bitolja, rođen 1922. U NOV od marta 1943. Bio na sledećim dužnostima: referent saniteta odreda »Goce Delčev«; ref. saniteta bataljona brigade »Mirče Acev«; ref. saniteta 2. bat. 2. makedonske brigade; pomoćnik ref. saniteta 49. divizije; komandant bolnice 15. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kalman Ilonka**, radnica. Rođena 1923. u Totovom selu. U NOV od 1941. Bolničarka u 1. četi 1. bat. 2. prol. brigade. Poginula 5. marta 1943. na Crnom vrhu kod D. Vakufa.
- Kamhi A. Bianka**, radnica iz Sarajeva, gde je rođena 1918. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u Mosorskom odredu; jedinica 26. divizije. U Italiji završila rendgenološki kurs.
- Kamhi M. Erna**, domaćica iz Sarajeva, gde je rođena 1914. U NOV od jula 1941. Bolničarka u Romanijskom odredu. Poginula — ne zna se gde i kada.
- Kamhi D. Jahiel**, učenik iz Sarajeva, gde je rođen 1921. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničar u bolnici 7. banijske divizije; kurir u Komandi vojne oblasti 4. korpusa.
- Kamhi J. Lelica**, učenica. Rođena 1924. u Šidu. U NOV od marta 1943. Referent saniteta u 2. majevačkom odredu, a zatim u Artiljerijskoj brigadi 17. divizije. Demobilisana u činu poručnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kamhi Rita**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1927. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Kamhi J. Sara-Beba**, domaćica iz Sarajeva, gde je rođena 1902. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u bolnici na Šumarićama; Banijsko vojno područje; Vojna oblast 4. korpusa.
- Kampos Simbula**, krojačica iz Sarajeva. 24. godine. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Rapskom bataljonu, i u hirurškoj ekipi 7. divizije, a zatim u bolnici na Baniji.
- Kaveson-Levi J. Regina**, domaćica iz Bihaća, gde je rođena 1900. U NOV od septembra 1942. Bolničarka u bolnici 1. bosanskog korpusa; Centralnoj bolnici VŠ. Poginula krajem maja 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Kaveson J. Salamon**, učenik iz Bihaća, gde je rođen. U NOV od septembra 1942. Bio sekretar bolnice broj 2 Petog korpusa.
- Keler-Barvinska Meri**, U NOV od 1943. Bila instrumentarka u bolnici 6. korpusa.
- Kern V. Ljudevit**, trg. pomoćnik iz Podr. Slatine, gde je rođen 1910. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničar u Rapskom bataljonu, a zatim u 3. bataljonu 2. brigade 7. banijske divizije.
- Kern I. Nikola**, trg. pomoćnik iz Podr. Slatine, gde je rođen 1914. U NOV od juna 1942. Referent saniteta 4. hrvatske brigade. Demobilisan u činu kapetana. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kern F. Vera**, domaćica. Rođena 1918. u Kutini. U NOV od septembra 1943. s Raba. Referent saniteta 3. bat. 4. brigade 7. banijske divizije.
- Keršner Drago**, službenik. Rođen 1916. u Đakovu. U NOV od 1943. Bolničar u bolničkoj četi bolnice IV/1-B 4. korpusa.

- Kindibal Zora**, učenica. Rođena 1924. u Višegradu. U NOV od oktobra 1942. Referent saniteta bataljona 6. istočnobosanske prof. brigade.
- Kiršner (Kirschner) Gizela**, učenica. Rođena 1923. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Kiš Pavle**. Rođen 1918. u Rumi. U NOV od septembra 1943. Bolničar u bolnici 3. korpusa.
- Koen Erna**, učenica. Rođena 1926. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Kolban H. Jan**, trgovac iz Rume. Rođen 1902. u Beču. Na početku ustanka prebegao u Srbiju, gde je stupio u partizane. Bolničar u bolnici u Ljuboviji, a posle 1. neprijateljske ofanzive prešao u istočnu Bosnu, gde je poginuo 1942. u borbi sa četnicima.
- Kolban Štefanija**, domaćica iz Rume. Rođena 1901. u Zagrebu. Na početku ustanka prebegla u Srbiju, gde je stupila u partizane. Bolničarka u bolnici u Ljuboviji. Posle 1. neprijateljske ofanzive prešla u istočnu Bosnu, gde je umrla 1942. od pegavog tifusa.
- Kolman Elvira-Lija**, službenik iz Zagreba. Rođena 1913. u Koprivnici. U NOV od oktobra 1943. Završila viši bolničarski kurs u partizanima. Bolničarka u bolnici 11. divizije, a zatim 10. divizije. Posle rata ostala u JNA. Penzionisana u činu potporučnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja. Umrla 1948. u Zagrebu.
- Komer A. Rezika**, učenica. Rođena 1926. u Zlataru. U NOV od januara 1944. Bolničarka u bolnici VI/4-A 6. korpusa.
- Komloš Edita**, učenica. Rođena 1922. u Novom Sadu. U NOP od 1941. Početkom 1942. uhapšena, ali je 1943. pobjegla iz zatvora i stupila u partizane kao bolničarka u Kalničkom odredu. Godine 1944. na putu za vojvodanske jedinice uhvaćena od ustaša i ubijena.
- Kon (Kohn) B. Elica**, učenica. Rođena 1923. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u bolnici na Šumaricama. Krajem 1943. zarobljena od Nemaca, odvedena za Aušvic i ubijena.
- Kon (Kohn) Marija**, stud. phil. Rođena 1921. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije, a zatim u bolnici na Šumarici. Posle rata kazališna glumica.
- Kon (Kohn) M. Mirjam**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. u Mostaru. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Godine 1944. zarobljena od Nemaca i odvedena u Aušvic, gde je ostala do kraja rata. Posle rata završila pravo.
- Kon-Straus (Kohn-Strauss) M. Olga**, domaćica iz Pakraca. Rođena u Kukujevcima 1913. Pre rata bila uključena u napredni pokret i zbog toga odvedena u logor Jasenovac, neposredno po dolasku ustaša na vlast. Krajem 1942. zamenjena je i stupila u partizane. Bila bolničarka, a kasnije radila u Agitpropu CK KP Hrvatske.
- Konforti A. Lala**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1921. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u jedinicama 8. korpusa.
- Konforti-Baruh M. Sarika-Mamica**, domaćica iz Bijeljine, gde je rođena 1900. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u 1. bataljonu 3. brigade 13. divizije; bolnici u Senju i Oficirskoj školi u Cetinogradu.
- Kopelman (Koppelman) B. Teri**, domaćica iz Dervente, gde je rođena 1920. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u Virovitičkoj brigadi 40. divizije.
- Koš Aco**, učenik iz Sarajeva, gde je rođen 1926. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničar u bolnici 13. divizije. Umro krajem 1943. od pegavog tifusa.
- Kovač Cecilija**. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u 1. četi 5 bat. 10. hercegovačke brigade.
- Kovač Dita**, profesor muzičke škole u Osijeku. Stara 51 godinu. U NOV od septembra 1944. Bolničarka u bolnici 6. korpusa.
- Kovač Emilija**, učenica iz Pakraca, gde je rođena 1926. U NOV od marta 1943. Bolničarka u Daruvarskom odredu 17. brigade.
- Kovač I. Mira**, svršena gimnazijalka iz Osijeka. Rođena 1920. U NOV od 1944. Instrumentarka u hirurškoj ekipi 16. divizije.
- Krajtnajer N. Neva**, učenica. Rođena 1927. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u 12. brigadi 26. divizije.
- Kramer Vera**, domaćica. Rođena 1907. u Nemačkoj. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u pozadinskim partizanskim jedinicama.
- Kraus (Krauss) L. Eva**, učenica iz Osijeka. Rođena 1929. U NOV od septembra 1943. Radila u Agitpropu baze NOVJ u Bariju, a kasnije kao bolničarka u bolnici u Grumu (Italija). Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Kraus (Krauss) Fanika**, domaćica iz Gradačca. Stara 52 godine. U NOV od jula 1943. Bolničarka u 27. diviziji i bolnici 3. korpusa. Godine 1944. zarobljena od Nemaca i ubijena u Brčkom.
- Kraus (Krauss) L. Judita**, učenica iz Osijeka. Rođena 1925. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u hirurškoj ekipi 9. dalmatinske divizije i u bolnici 8. korpusa. Kasnije administrator u Nacionalnom komitetu narodnog oslobođenja Jugoslavije. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Kraus (Krauss) Julija**, domaćica iz Osijeka. Rođena u Szekszardu (Mađarska) 1901. U NOP od 1942. u Splitu, a u NOV od septembra 1943. Bolničarka u bolnici u Gravini (Italija) i u Dečjoj koloniji u Splitu, a zatim upravnik te kolonije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Kraus (Krauss) J. Lili**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1913. u Beču. U NOV od maja 1942. Bolničarka u 1. krajiškoj brigadi, a zatim u hirurškoj ekipi 4. divizije. Posle rata ostala u JNA. Penzionisana u činu poručnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Kraus (Krausa) M. Margita**, domaćica. Rođena 1908. u Beču. U NOV od oktobra 1944. Laborant u bolnici 5. korpusa.
- Kraus (Krauss) A. Tirca**, učenica iz Gradačca. Rođena 1926. U NOV od jula 1943. Bolničarka u 27. diviziji i bolnici 3. korpusa. Godine 1944. zarobljena od Nemaca i odvedena u logor iz kojeg se vratila posle rata.
- Krešić Jelka**, domaćica iz Osijeka. Stara 50 godina. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u pozadinskim partizanskim jedinicama.
- Kronfeld Zdenka**, učenica iz Zagreba. Rođena 1923. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u partizanskim jedinicama.
- Latinger A. Viola**, službenica iz Beograda. Rođena 1923. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Dečjoj bolnici na Baniji.
- Lederer M. Edita-Dita**, učenica iz Sv. Ivan Zabno. Rođena 1922. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim jedinicama. Godine 1944. ranjena u borbi, pa je prebačena na lečenje u Bari. Ostala invalid.
- Lederer-Altarc I. Mira**, službenik iz Zagreba. Rođena 1920. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila borac, a zatim higijeničar u 1. brigadi 7. banijske divizije; referent saniteta te brigade. Demobilisana u činu st. vodnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Lederer R. Mira**, domaćica iz Vrbovskog, gde je rođena 1921. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u ambulanti 6. istočnobosanske prof. brigade;

- referent saniteta bataljona 17. divizije; zamenik ref. saniteta Artiljerijske brigade 17. divizije.
- Lederer M. Tea**, učenica. Rođena 1926. u Sv. Ivan Zabno. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama. Poginula 1944. u Dolenjskom, a pokopana u Dolžu (Slovenija).
- Lenard Marija**, učenica. Rođena 1925. u Subotici. Po okupaciji Jugoslavije sklonila se u Boru, odakle je juna 1944. stupila u NOV. Bolničarka u 1. prof. brigadi.
- Ler (Lehr) Edita**. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Bariju.
- Lerer (Lehrer) Popović Z. Enka-Nada Sarajka**, radnica iz Sarajeva. Rođena 1919. Pre rata vrlo aktivna u naprednom pokretu. U NOV od avgusta 1941. Bila borac u Igmanskoj četi, a zatim bolničarka u bolnici u Foči. Zbog poroda sklonjena u Hadžice kod Sarajeva, gde su je ustaše otkrile i sa dvoje male dece odvele maja 1942. u logor u St. Gradišku, a zatim u Đakovo, gde su svi stradali.
- Lerer (Lehrer) Z. Gina**, tekstilna radnica iz Sarajeva. Rođena 1918. u Mostaru. U NOV od jula 1943. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u hirurškoj ekipi 32. divizije; referent saniteta u Komandi mesta Podr. Slatina; higijeničar u Stabu 1. armije. Demobilisana u činu st. vodnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Lerer (Lehrer) Z. Tilda**, radnica iz Sarajeva, gde je rođena 1919. Naprednom pokretu pristupila pre rata. U NOV od avgusta 1941. Bila bolničarka u Igmanskom odred; referent saniteta bataljona 1. krajiške brigade; referent saniteta 10. krajiške brigade. Nosilac »Partizanske spomenice 1941.« i 3 vojna odlikovanja.
- Levi Bianka**, učenica iz Mostara. Rođena 1924. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u slovenačkim partizanskim jedinicama. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Levi J. Erna-Drenka**, učiteljica iz Bihaća. Stara 27 godina. U NOV od 1941. Bila bolničarka u 4. bataljonu 2 proleterske brigade. Poginula početkom juna 1943. u 5. neprijateljskoj ofanzivi pri proboju kod Vrbničke reke.
- Levi Klara-Dragic**, učiteljica iz Travnika. Stara 24 godine. U NOV od 1941. Bila bolničarka u partizanskoj bolnici u Okruglici. Poginula 1942. prilikom napada četnika na bolnicu.
- Levi S. Rifka**, domaćica iz Prijedora. Rođena 1910. U NOV od septembra 1942. Bila bolničarka u 1. kozaračkom odred, a zatim u Centralnoj bolnici VŠ. Poginula krajem maja 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Levi-Daniti Sida**, krojačica iz Sarajeva, gde je rođena 1910. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u »Serčerjevoj brigadi«. Poginula 1944. u Sloveniji).
- Levinger M. Jolan**, profesor u Bijelom Polju (Crna Gora). Rođena 1913. u Pločici (Kovin). U NOP od 1941. a u NOV od februara 1942. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u 2. bataljonu 5. crnogorske brigade; komesar bolnice 5. crnogorske brigade; član Politodjela 3. sandžačke brigade. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Lion L. Zdenka**, učenica iz Vinkovaca. Rođena 1929. u Prkocvcima (Vinkovci). Juna 1942. Internirana u logor u Vinkovcima, odakle je uspela pobeći i tog meseca stupila u NOV. Bila bolničarka u slavenskim partizanskim jedinicama.
- Lipković-Grof A. Danica**, domaćica iz Sretnice. Rođena 1903. u Oriljavcu. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u bolnici u Glini, a zatim pozadinski zdravstveni radnik pri NO odboru Glina.
- Lipman K. Ana**, učenica iz Subotice, gde je rođena 1927. U NOV od septembra 1941. Bila bolničarka u Mačvanskom odred, a zatim u bolnici 3. korpusa u istočnoj Bosni. Poginula zajedno s majkom (dr Elizabeta Lipman) 1943. prilikom napada četnika na bolnicu.
- Liska I. Hedika**, učenica iz Tuzle, gde je rođena 1929. U NOV od avgusta 1943. Bila bolničarka u jedinicama Istočne Bosne. Poginula 20. decembra 1943. kod Vareša.
- Mačoro Klarica**, domaćica iz Sarajeva. Stara 20 godina. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u jedinicama na teritoriji Slovenije.
- Mačoro J. Klarica**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1923. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u Kalničkom odred; bataljonu »Ranko Divljan« i u 1. prof. brigadi. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Maestro Gracija**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1910. u Bihaću. U NOV od 1941. Bila bolničarka u proleterskim jedinicama, a maja 1943. u bolnici VŠ u Rudinama (Crna Gora). Prilikom obilaska jednog odeljenja te bolnice maja 1943. uhvaćena od četnika i odvedena u nepoznatom pravcu.
- Majcen-Rita J. Nada**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1926. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u »Serčerjevoj« i »Zindavskovo« brigadi. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Majzl F. Vera**, krojačica. Rođena 1918. u Kutini. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u 3. bat. 4 brigade 7. banijske divizije; referent saniteta u tom bataljonu. Demobilisana u činu st. vodnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Mathajm Katarina**. Rođena 1909. U NOV od novembra 1944. Bila bolničarka u bolnici 12. korpusa.
- Meler Malvina-Malčika**, domaćica iz Han Krama (Vlasenica). Rođena 1906. U NOV od početka 1942. god. Bila bolničarka u bolnici 3. korpusa u Šekovićima. Poginula 1943. god. na Majevici.
- Miller (Müller) Edita**, učenica. Rođena 1924. u Jajcu. U NOV od septembra 1943. U partizanima završila viši sanitetski kurs. Bila na dužnosti bolničarke i referenta saniteta u jedinicama 5. korpusa.
- Miller (Müller) Ljuba**, domaćica iz Sl. Požege. Stara 42 godine. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u jedinicama 13. divizije.
- Mirjam**, domaćica iz Turbeta. U sačuvanim dokumentima pominje se kao »Mirjam Jevrejka iz Turbeta«. U NOV od 1941. Bila bolničarka u jedinicama 10. hercegovačke brigade. Poginula maja 1943. kod Gacka.
- Miškolci Irena**, domaćica iz Vinkovaca. Rođena 1914. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije.
- Mittler (Mittler) Ljuba**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1900. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u partizanskoj bolnici u Glini.
- Mizrahi S. Alfred**, student ekonomije iz Skoplja. Rođen 1911. U NOV od jula 1941. s prekidom od kraja te godine do druge polovine 1942. kada je ponovo stupio u redove NOV. Bio je referent saniteta Jablaničkog odreda, Debarskog odreda i Albanske brigade. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Molnar U. Aleksandar**. Rođen 1911. u St. Kanjiži. U NOV od aprila 1943. Borac, a zatim bolničar u bolnici u Donjem Vakufu.
- Molnar Đ. Arpad**, učenik. Rođen 1926. u Beodri. U NOV od decembra 1944. Bolničar u brigadi »Šandor Petefi«.
- Molnar Katica**, domaćica. Rođena 1918. U NOV od novembra 1944. Bolničarka u bolničkoj bazi 12. korpusa.

- Molnar Zora**, domaćica. Rođena 1914. U NOV od novembra 1944. Bolničarka u bolničkoj bazi 12. korpusa.
- Montilija J. Rafael**, šef poreske uprave u Sarajevu. Rođen 1897. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničar u bolnici 8. korpusa, a zatim pratilac Vladimira Nazora. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Montilija H. Sida**, domaćica iz Sarajeva, gde je rođena 1908. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u bolnici 8. korpusa, a zatim bolničarka Vladimira Nazora. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Montiljo S. Albert**, učenik iz Sjenice, gde je rođen 1920. U NOV od septembra 1943. Higijeničar u bolnici 3. divizije.
- Montiljo J. Anica**, službenica iz Sarajeva, gde je rođena 1915. Po dolasku ustaša na viast prebegla u Dubrovnik, gde su je talijanski fašisti internirali u dubrovački logor, a zatim u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u Tomšičevoj brigadi. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Montiljo M. Avram**, tekstilni radnik iz Sarajeva, gde je rođen 1927. U NOV od marta 1942. Referent saniteta 5. bat. 10. hercegovačke brigade, a zatim 12. hercegovačke brigade; pomoćnik šefa saniteta 29. divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Montiljo J. Hanika**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1927. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u dalmatinskim jedinicama.
- Montiljo Rell**, službenica iz Sarajeva, gde je rođena 1923. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u bolnici u Bariju (Italija).
- Montiljo Rozika**, Rođena 1923. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u hirurškoj ekipi 26. divizije.
- Montiljo A. Santo**, brijački radnik iz Sarajeva, gde je rođen 1910. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničar Jevrejskog rapskog bataljona, zatim ref. saniteta Unske operat. grupe 1 higijeničar 2. brig. 7. divizije. Demobilisan u činu poručnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Moreno Armando**, student iz Beograda. Rođen 1920. U NOV od 1943. u Švajcarskoj odakle je 1944. otišao u Francusku, gde je bio nako vreme u jedinicama Pokreta otpora, a krajem 1944. došao u Jugoslaviju i stupio u NOV. Bio na sanitetskim dužnostima u bolnici 8. korpusa.
- Munk Elemens**, učenik iz Beograda. Rođen 1923. U NOV od novembra 1944. Bio bolničar u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Musafija Anika**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1924. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u bolnici Vojnog područja IV/2-B.
- Musafija R. Flora**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u pozadinskim bolnicama na Baniji.
- Musafija M. Josip**, učenik iz Sarajeva. Rođen 1924. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio referent saniteta u Imotskom odredu, a zatim u jedinicama 26. divizije. Januara 1944. zarobljen i odveden u logor u Nemačku, gde je ostao do kraja rata. Posle rata završio medicinski fakultet.
- Musafija Lonika**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. Član SKOJ-a. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u bolnici na Šumaricama. Godine 1944. zarobljena, odvedena u Aušvic, gde je ostala do kraja rata. Posle rata završila medicinski fakultet.
- Musafija J. Nina**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1923. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije.
- Musafija-Papo Rašela**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1919. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u 7. brigadi 7. banijske divizije.
- Musafija Sarika**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1923. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u bolnici na Šumaricama.
- Musafija J. Tilda-Tina**, učenica iz Splita. Rođena 1927. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u jedinicama 8. korpusa.
- Nadaški I. Olga**, učenica. Rođena 1919. u Alibunaru. U NOV od oktobra 1943. Bolničarka u 3. srpskoj brigadi, a zatim referent saniteta bataljona u toj brigadi.
- Nađ (Nagy) Eugen**, učenik. Rođen 1926. u Petrovcima (Vukovar). U NOV od avgusta 1944. Bolničar u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Najman (Neumann) Ana**, učenica. Rođena 1928. u Dalju. U NOV od novembra 1944. Bolničarka u bolnici 12. korpusa.
- Najman (Neumann) Herta**, učenica. Rođena 1924. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a kasnije vaspitačica u Dečjem domu na Baniji.
- Najman (Neumann)-Herlinger J. Marija**, domaćica. Rođena 1892. u Zagrebu. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u žumberačkim partizanskim jedinicama. Umrila 1946. u Zagrebu.
- Najman (Neumann) Irena**, domaćica iz Zagreba. Rođena u Cakovcu 1903. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u bolnici 6. korpusa.
- Najman (Neumann) Paula**, domaćica iz Zagreba. Rođena u Hamburgu. 53 godine. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Zdravstvenoj ekipi u Dodoši.
- Nik (Nick) A. Natko**, učenik. Rođen 1921. u Zagrebu. U NOV od oktobra 1943. Po završetku višeg sanitetskog kursa bio na dužnosti dezinfektora u bolnici 6. ličke divizije. Poginuo 25. maja 1944. u Drvaru prilikom neprijateljskog desanta.
- Novadžić F. Frad**, profesor u Zagrebu. Rođen 1906. u Tešnju. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bio referent saniteta u Mosorskom odredu, Viškom odredu i 11. dalmatinskoj brigadi. Demobilisan u činu potporučnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Ofenbah (Offenbach) S. Ginka**, učenica iz Zagreba. Rođena 1927. u Lođu (Poljska). U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade. Poginula 1944. u Sloveniji.
- Ovadia E. Perla**, učenica iz Višegrada. Rođena 1928. u Sarajevu. U NOV od januara 1944. Bolničarka u Primorsko-operativnoj grupi, 9. crnogorskoj brigadi i u 3. diviziji. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Ovadia M. Rahela-«Klika»**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1894. U NOV od januara 1944. Bolničarka u Primorsko-operativnoj grupi, 9. crnogorskoj i 4. prekomorskoj brigadi. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Ozmo E. Rafael**, trgovac iz Zenice, gde je rođen 1916. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bio borac u Rapskom bataljonu, zatim u 2. bataljonu Banijskog odreda; referent saniteta brigade «Vasilije Gačša». Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Paš Ilonka**, učenica. Rođena 1928. u Sisku. U NOV od januara 1943. Bolničarka u 1. bataljonu 1. brigade 33. divizije.
- Palikaš A. Gizeja**, domaćica iz Beograda. Rođena 1907. u Iluku. U NOV od novembra 1944. Bolničarka u Vojnoj bolnici u Beogradu.
- Papo Angelina**, frizerka iz Splita, gde je rođena 1922. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bolničarka u jedinicama 9. dalmatinske divizije.
- Papo M. Blanka**, učenica iz Splita, gde je rođena 1925. U NOV od septembra 1943. iz Splita. Bila borac u Mosorskom odredu, a kasnije bolničarka u šibeničkom odredu i u Artiljerijskoj brigadi 20. divizije. Demobilisana u činu st. vodnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.

- Papo-Baković S. Dona-«Mika»**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1922. U NOV od 1941. Bolničarka u Kalinovačkom odredu; referent saniteta u 10. hercegovačkoj brigadi. Demobilisana u činu poručnika. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 4 vojna odlikovanja.
- Papo-Binenfeld (Bienenfeld) Gina**, Rođena 1924. u Sarajevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Rapskom jevrejskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Papo M. Luna**, učenica iz Sarajeva gde je rođena 1924. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim partizanskim jedinicama.
- Papo Matilda**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1921. U NOV od juna 1944. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Papo S. Mira**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1922. U NOV od septembra 1941. Bolničarka u Kalinovačkom odredu. U 1942. imala prekid u stažu, pa je 1943. ponovo stupila u NOV kao bolničarka u 29. diviziji.
- Papo S. Regina**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1924. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u 1. bataljonu 2. brig. 7. banijske divizije, zatim apotekarski pomoćnik u bolnici Vojnog područja IV/2.
- Papo S. Renika**, krojačica iz Sarajeva. Rođena 1919. U NOV od oktobra 1941. Bolničarka u Birčanskom i Majevičkom odredu, referent saniteta bataljona 6. Istočnobosanske prol. brigade. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 2 vojna odlikovanja.
- Papo A. Rikica**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1913. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka pri NO odboru Stajnici, zatim NO odboru Turjansko i Otočac, bolnici Vojne oblasti 4. korpusa.
- Papo Roza**, domaćica iz Sarajeva. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije.
- Papo J. Roza**, radnica iz Sarajeva. Rođena 1914. Član PK SKOJ-a. U NOV od avgusta 1944. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Papo J. Tilda**, tekstilna radnica iz Sarajeva. Rođena 1923. U NOV od avgusta 1944. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Papo Tonka**, učenica iz Splita. Rođena 1923. U NOV od avgusta 1944. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Paškes E. Dora**, učenica iz Splita. Rođena 1927. U NOV od marta 1944. Bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija), zatim politički komesar bolničke čete te bolnice i bolničke čete 8. korpusa.
- Perera-Fertig L. Donkica-Dana**, radnica iz Sarajeva. Rođena 1914. Član KPJ od 1940. U NOV od avgusta 1941. Bolničarka u Kalinovačkom odredu, a zatim u 10. hercegovačkoj brigadi. Poginula 1942. kod s. Prešjencia (Hercegovina) pri napadu četnika na bolnicu.
- Perera-Druker Regina**, domaćica iz Splita. Rođena 1903. U NOV od septembra 1943. Referent saniteta 1. bataljona Mosorskog odreda, a zatim u 20. dalmatinskoj diviziji.
- Perera D. Ruža**, dipl. phil. Rođena 1908. u Vela Luci. U NOV od novembra 1942. Upravnik Dečjeg doma u Drvaru, ambulante 9. dalmatinske divizije, kulturno-prosvetni referent 35. vojvodanske divizije. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Perera J. Šipura**, domaćica iz Bijeljine. Rođena 1912. U NOV od 1941. Bolničarka u bolnici u Šekovićima. Poginula 1943. kod Tuzle.
- Pesah C. Isak**, rođen 1915. u Nišu. U NOV od februara 1945. Bolničar u bolničkoj četi puka za vezu JA.
- Pijade D. Alisa**, učenica iz Beograda. Rođena 1923. Po okupaciji Beograda prebegla u Leskovac, gde je krajem 1941. stupila u Leskovački odred. Poginula kao bolničarka tog odreda decembra 1941. u borbi sa četnicima.
- Pilinger Jozefina**, domaćica iz Sl. Broda. Rođena 1917. U NOV od 1941. Bolničarka u raznim partizanskim jedinicama u Slavoniji, a zatim u dečjim domovima. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. god.« i 2 vojna odlikovanja.
- Pinto S. Gonda**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u jedinicama 26. dalmatinske divizije.
- Pinto S. Neša**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1927. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u jedinicama 14. slovenačke divizije, a kasnije radila u Okružnom komitetu u Garčinu. Poginula nesrećnim slučajem 26. 6. 1944. kod Garešnice.
- Pisker L. Lili**, radnica iz Zagreba. Rođena 1909. u Karlovcu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, pokretnoj bolnici 18. slovenačke divizije, a zatim apotekarski referent u bolnici u Ogulinu i u bolničkom centru u Karlovcu. Demobilisana u činu vodnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Pisker Lina**, domaćica iz Zagreba. Stara 54 godine. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u pokretnoj bolnici 18. slovenačke divizije.
- Pisker Vera**, radnica iz Zagreba. Rođena 1912. u Karlovcu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u pokretnoj bolnici 18. slovenačke divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Podreka A. Roza-Halina**, učenica. Rođena 1923. u Radomsku (Poljska). Aprila 1944. pobjegla iz nemačkog logora i kod Jesenica stupila u NOV. Bila bolničarka u 1. bataljonu brigade »France Prešern«; jedinicama 31. divizije i 2. divizije Korpusa narodne odbrane. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Pokorni (Pokorny) E. Vera**, učenica iz Olova, gde je rođena 1927. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u 19. brigadi 27. divizije.
- Polak (Pollak) Erna**. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Dečjoj bolnici u Buzeti.
- Polak (Pollak) Baruh Gracija**, domaćica iz Bihaća. Stara 35 godina. U NOV od novembra 1942. Bolničarka u bolnici u Grmeču. Poginula marta 1943. na Grmeču u toku 4. neprijateljske ofanzive.
- Polić A. Branko**, učenik iz Zagreba, gde je rođen 1922. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničar u jedinicama 7. banijske divizije.
- Premeru J. Sonja**, službenica iz Splita. Rođena 1904. u Beogradu. U NOV od 1944. po izlasku iz talijanskog logora. Bolničarka u bolnici u Barlju (Italija).
- Princ D. Estera**, učenica iz Zagreba, gde je rođena 1924. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u Rapskom bataljonu; referent saniteta 4. brigade 6. ličke divizije. Posle rata ostala u JNA. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Rad Vera**. U NOV od 1943. Bila bolničarka. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Rajh (Reich) Rudi**, učenik iz Virovitice, gde je rođen 1927. U NOV od 1941. Bio bolničar u 2. bataljonu Kalničkog odreda; referent saniteta 25. brodske brigade; politički komesar bataljona. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 4 vojna odlikovanja. Posle rata ostao u JNA. Penzionisan u činu potpukovnika.
- Rajić R. Elza**, učenica. Rođena 1922. u Prozoru. Član SKOJ-a pre rata. Od 1941. do januara 1944. bila u ustaškom logoru, kada je pobjegla i stupila u NOV. Bolničarka u jedinicama 13. divizije.
- Romano J. Anica**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1924. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je ovdana u logor na Rab. U NOV od septembra 1943.

- Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u brigadi »Tone Tomšič«. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Romano S. David**, krojač iz Sarajeva, gde je rođen 1914. U NOV od avgusta 1944. Bio bolničar u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija). Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Romano Flora**, domaćica iz Sarajeva, gde je rođena 1895. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u bolnici u Dubravi na Jelasi, a zatim u bolnici 8. korpusa.
- Romano S. Rozika**, učenica iz Travnika. Rođena 1925. u Zvorniku. Krajem 1941. odvedena od ustaša u logor Jasenovac, a zatim u logor St. Gradiška odakle je uspela pobeći 1942. u Dubrovnik, gde je internirana u logor, a zatim odvedena u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u bolnicama na Baniji.
- Rot (Roth) M. Olga**, učenica. Rođena 1924. u Vlasenici. U NOV od oktobra 1942. Bila bolničarka u 6. istočnoproleterskoj brigadi, bolnici 38. divizije, referent saniteta 2. brigade 3. divizije Korpusa narodne odbrane. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Rozencveig (Rosenzweig)-Justus Julijana**, domaćica iz Rume. Rođena 1912. U NOV od 1943. Bila bolničarka u sremskim jedinicama. Poginula 1944. god.
- Sak (Sack) Erna**, učenica iz Sarajeva. Rođena 1922. Član SKOJ-a od 1941, a KPJ od 1942. U NOV od septembra 1941. Bolničarka u Romanjskom odredu, a zatim u 1. prol. brigadi. Umrta 1943. od pegavog tifusa u bolnici 1. prol. brigade.
- Salzberger (Salzberger) Nada**, učenica iz Osijeka. Rođena 1922. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u Jevrejskom rapskom bataljonu, a zatim u jedinicama 7. banijske divizije.
- Salom Duška**, domaćica. Rođena 1920. u Zvorniku. U NOV od avgusta 1943. Bolničarka u 16. vojvodanskej brigadi. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Salom Erna**, učenica. Rođena 1924. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila bolničarka u slovenačkom bataljonu Rabske brigade, a zatim u brigadi »Tone Tomšič«. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Salom D. Ruta**, domaćica iz Jajca, gde je rođena 1921. U NOV od jula 1941. Omladinski rukovodilac i bolničarka u »Pelagićevom bataljonu«, zatim u 2. proleterskoj brigadi i u bolnici 3. korpusa. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 2 vojna odlikovanja.
- Salom D. Zlata**, učenica iz Jajca, gde je rođena 1924. U NOV od jula 1941. Bolničarka u »Pelagićevom bataljonu«, a zatim u drugim jedinicama na dužnosti omladinskog rukovodioca. Nosilac »Partizanske spomenice 1941. g.« i 2 vojna odlikovanja.
- Samakovića A. Blanka-Beba**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1924. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Dalmaciju odakle je odvedena u logor na Hvaru. Učestvovala u organizovanju odlaska jevrejskih omladinaca iz tog logora u partizane. Njen rad su otkrili talijanski fašisti i uhapsili, a zatim odveli u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Samakovića R. Maca**, učenica. Rođena u Velikom Lišću (Karlovac). U NOV od novembra 1942. Bila bolničarka u 13. proleterskoj brigadi, a zatim referent saniteta u Zumberačkom odredu i Zumberačkoj brigadi, te u bolnici 34. divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Sattler (Sattler) Marija**, učenica iz Virovitice, gde je rođena 1930. U NOV od marta 1943. Bolničarka u jedinicama Virovitičke brigade.
- Sekler V. Margita**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1889. u Budimpešti. U NOV od marta 1943. Bolničarka u bolnici 3. korpusa.
- Singer E. Eva**, učenica iz Dubrovnika. Rođena 1925. U NOV od juna 1942. iz Splita. Bolničarka u Morskom odredu, a zatim u jedinicama 8. korpusa.
- Singer V. Katica**, domaćica iz Kikinde. Rođena 1910. u Podgoraču (Našice). U NOV od septembra 1943. s Raba. Bolničarka u pozadinskim bolnicama.
- Svečanski Vera**, student iz Osijeka, gde je rođena 1921. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Dalmaciju, odakle je internirana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije (3. brigada).
- Sajber (Scheiber) L. Emica-Smilja**, učenica. Rođena 1925. u Gradini (Virovitica). U NOV od avgusta 1942. Bila bolničarka u Brodskoj brigadi. Godine 1943. zarobljena od ustaša, odvedena u logor, ali je uspela pobeći i ponovo stupila u NOV.
- Šenfeld (Schönfeld) Edita**, učenica iz Tuzle, gde je rođena 1926. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u nekim drugim slovenačkim jedinicama.
- Šenfeld (Schönfeld) Irena**, učenica iz Tuzle, gde je rođena 1924. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u slovenačkim bataljonima Rabske brigade, a zatim u 18. slovenačkoj brigadi u kojoj je bila sekretar SKOJ-a.
- Šeter Jelena**, učenica. Rođena 1925. U NOV od novembra 1944. Bila bolničarka u bolničkoj bazi 12. korpusa.
- Šlezinger (Schlesinger) M. Milena**, učenica iz Zagreba. Rođena 1923. U NOV od novembra 1942. iz Peči grada (Bosna), gde se sklonila po dolasku ustaša na vlast. Bila bolničarka u partizanskim bolnicama u zapadnoj Bosni, a zatim u Centralnoj bolnici VŠ. Poginula krajem maja 1943. na Sutjesci u toku 5. neprijateljske ofanzive.
- Šlezinger (Schlesinger) H. Nada**, učenica iz Zagreba. Rođena 1922. u Virju. U NOV od juna 1942. Bila bolničarka u bolnici broj 7 u s. Vukelčić. Poginula u tom mestu 27. januara 1944. prilikom neprijateljskog bombardovanja bolnice.
- Šmukler (Schmuckler) V. Izabela**, student iz Osijeka, gde je rođena 1920. Po dolasku ustaša na vlast sklonila se s. Dobrohovac (Gradačac), odakle je marta 1943. stupila u NOV. Bila bolničarka u bolnici 11. divizije, a zatim u bolnici Posavsko-trebavskog vojnog područja.
- Šmukler (Schmuckler) Julijana**, domaćica iz Osijeka. Rođena 1895. Po dolasku ustaša na vlast sklonila se u s. Dobrohovac (Gradačac) odakle je marta 1943. stupila u NOV. Bila bolničarka u bolnici 11. korpusa, a zatim u bolnici Posavsko-trebavskog vojnog područja.
- Šmukler (Schmuckler) Rut**, učenica iz Osijeka, gde je rođena 1925. Po dolasku ustaša na vlast sklonila se u s. Dobrohovac (Gradačac) odakle je marta 1943. stupila u NOV. Bila bolničarka u bolnici 11. korpusa, a zatim u bolnici Posavsko-trebavskog vojnog područja.
- Šnajder (Schneider) Anđelka**, domaćica, 24 godine. U NOV od 1943. Bila instrumentarka u hirurškoj ekipi 12. divizije.
- Šnajder (Schneider) I. Ljerkica**, učenica. Rođena 1923. u Crikvenici. U NOV od maja 1942. Bila bolničarka u hirurškoj ekipi 10. korpusa. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Šnelek (Schnelek)-Lulij Milica**, domaćica. Stara 25 godina. U NOV od septembra 1943. Bila bolni-

- čarka, a zatim referent saniteta Karlovačke brigade.
- Sneler (Schneler) A. Zorka**, učenica iz Ogulina, gde je rođena 1923. U NOV od juna 1943. Bila bolničarka, a zatim referent saniteta bataljona 1. brigade 33. divizije.
- Spicer (Spitzer) Ivan**, U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bio dezinfektor u bolnici 2. kordunaškog vojnog područja.
- Spicer (Spitzer) M. Mirjam**, učenica iz Osijeka, gde je rođena 1928. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle su je Talijani odveli u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u jedinicama 4. i 11. korpusa.
- Spiro A. Roza**, učenica iz Zagreba. Rođena 1923. u Radenskoj (Poljska). U NOP od 1941. Godine 1943. neprijatelj je otkrio njen ilegalan rad i odveo ju je u logor u Manhajm, odakle je uspela pobeći u Jugoslaviju. U NOV stupila 1944. Bila bolničarka u Prašernovoj brigadi, a zatim u jedinicama 31. slovenačke divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Štajn (Stein) Vera**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1904. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u partizanskoj bolnici broj 33. a zatim u bolnici Vojnog područja VI/2.
- Štajner (Steiner) Mirjam**, učenica. Rođena 1926. U NOV od oktobra 1944. Bila bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Štajner (Steiner) D. Mišo**, učenik iz Beograda. Rođen 1921. Po okupaciji Beograda sklonio se u Split, odakle je prebačen na Korčulu. U NOV stupio februara 1943. Bio referent saniteta Glamčokog odreda, zatim Livanjskog odreda i 7. brigade 10. divizije. Demobilisan u činu zastavnika. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Štajner (Steiner) D. Roza**, domaćica. U NOV od 1943. Bila bolničarka u raznim partizanskim jedinicama. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Štajner-Snetrepl (Steiner-Schnetreppel) Henci**, domaćica iz Turbeta. Rođena 1911. u Sarajevu. U NOV od marta 1943. iz Splita, gde je prebegla po dolasku ustaša na vlast. Bila bolničarka u Srednjodalmatinskom odredu, a zatim u zbegu «El-Sat» u Egiptu. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Štaller (Staller) Sofija**, domaćica. 22 godine. U NOV od 1943. g. Bila bolničarka u jedinicama 13 divizije. Godine 1944. teško ranjena u borbi s neprijateljem, zarobljena i ubijena.
- Štambuk Estera**, učenica iz Splita. Rođena 1924. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u Mosorskom odredu, a zatim u drugim dalmatinskim jedinicama.
- Štern (Stern) Dragan**, učenik iz Zagreba. Rođen 1930. Po dolasku ustaša na vlast prebegao na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odveden u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bolničar u bolnici 6. korpusa.
- Štern (Stern) Gizela**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1905. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je odvedena u logor na Rab. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u bolnici 6. korpusa.
- Švabenic (Schwabenitz) L. Berta**, domaćica iz Dubranoca (V. Gorica), gde je rođena 1919. U NOV od 1942. Bolničarka u bolnici na Petrovoj Gori. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Švabenic (Schwabenitz) Jelka**, službenik iz Zagreba i stud. ekonom. Rođena 1919. u Osijeku. Naprednom pokretu pristupila 1935. Član KPJ. Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Sarajevo, gde se uključila u ilegalni rad. Njen rad su otkrile ustaše i nju uhapsile, ali su njeni drugovi uspjeli da je izvuku iz zatvora. U NOV od septembra 1941. Bila bolničarka u Romanijskom odredu; referent saniteta u 6. istočnobosanskoj prof. brigadi, zatim u bolnici u Sekovićima. Godine 1942. poginula pri napadu četnika na bolnicu.
- Švabenic (Schwbenitz) Vera**, službenik iz Osijeka. U NOV od juna 1942. Bolničarka u bolnici u Brežnici; higijeničar 1. brigade 13. divizije; instrumentarka u hirurškoj ekipi 13. divizije. Demobilisana u činu potporučnika. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Švarc (Schwartz) D. Blanka**, domaćica. Rođena 1920. u Zvorniku. U NOV od septembra 1943. Bolničarka u 4. brigadi 13. divizije, a zatim u Sanitetskom odseku 35. divizije. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Švaro (Schwartz) Danica**, domaćica. Rođena 1917. u Rajčima. U NOV od septembra 1943. Referent saniteta 2. bataljona 17. udarne brigade 28 divizije.
- Švarc (Schwartz) Gerda**, službenik iz Osijeka, gde je rođena 1917. U NOV od 1941. Bila bolničarka i borac u Slavonskom partizanskom odredu. Poginula u drugoj polovini 1941. g. kod s. Trpinja u borbi s ustašama.
- Švarc (Schwartz) Lea**, učenica. Rođena 1924. u Branjevu. U NOV od septembra 1943. s Raba. Bila na sledećim dužnostima: administrator u Sanitetskom odseku 6. divizije; instrumentarka u hirurškoj ekipi 1. divizije; politički komesar te ekipe. Demobilisana u činu zastavnika. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Švarc (Schwartz) Ljubica**, učenica. Rođena 1925. u Gackom. U NOV od 1943. Bolničarka u 3. bataljonu 13. brigade 10. divizije.
- Švarcenberg (Schwartzenberg) Sonja**, učenica iz Daruvara. Rođena 1926. U NOV od 1942. Bolničarka u Daruvarskom odredu.
- Tadžer I. Salisa**, domaćica u Beogradu. Rođena 1916. u Sofiji. U NOV od septembra 1944. Bolničarka u bolničkoj bazi 12. korpusa.
- Tajfer Marica**. U NOV od septembra 1943. Bolničarka, a zatim referent saniteta 2. bataljona 13. proleterske brigade. Poginula 6. maja 1945. u s. Vrbovci kod Zagreba.
- Tausig (Taussig) Marija**, domaćica u Zagrebu. Stara 29 godina. Rođena u Češkoj. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle je internirana od Talijana u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u bolnici u Šumaricama, gde su je zarobili Nemci 1944. godine i odveli u logor u Nemačku, odakle se vratila posle rata u Jugoslaviju.
- Teljban Lj. Lina**, učenica. Rođena 1922. u Kuzminu. U NOV od septembra 1943. Bila na sledećim sanitetskim dužnostima: referent saniteta bataljona 6. vojvodanske brigade; referent saniteta 6. vojvodanske brigade; referent saniteta 1. brigade Korpusa narodne odbrane. Nosilac 2 vojna odlikovanja.
- Terek Kajka**, domaćica. Rođena u Višnjićevu. Stara 22 godine. U NOV od 1943. Bila bolničarka u raznim partizanskim jedinicama. Poginula 1944. godine u Bosni.
- Tolentino R. Flora**, učenica u Sarajevu, gde je rođena 1922. Po kapitulaciji Italije prebegla na teritoriju Dalmacije, odakle je odvedena u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila na sledećim dužnostima: bolničarka u slovenačkoj Rabskoj brigadi; bolničarka u slovenačkoj «Serčarjevoj» brigadi i u Slovenskojstarskom odredu; na radu u Agitpropu Oblasnog komiteta KPH za Buzet. U ratu je tri puta ranjavana. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.

- Tolentino S. Rozina**, učenica. Rođena 1924. u Trstu. U NOV od marta 1943. Bolničarka u 5. bataljonu 11. brigade 26. dalmatinske divizije.
- Tolnauer-Pik R. Đurđa**, domaćica u Zagrebu. Rođena 1904. u Sušinu (Đurđenovac). Po dolasku ustaša na vlast prebegla u Split. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u jedinicama 26. dalmatinske divizije, a zatim u zbegu El Sat.
- Ungar M. Irena**, domaćica u Zagrebu. Rođena 1913. u Budimpešti. Po dolasku ustaša na vlast prebegla na teritoriju Hrvatskog primorja, odakle su je Talijani internirali u logor na Rabu. U NOV od septembra 1943. Bila bolničarka u jedinicama 7. banijske divizije.
- Urllich (Uhrlich) Nada**, učenica. Stara 19 godina. U NOV od 1941. Do maja 1942. bila bolničarka u Igmanskoj partizanskoj bolnici u Foči, a u toku 3. neprijateljske ofanzive gubi joj se trag.
- Vajler (Weiler) N. Dobrija**, učenica. Rođena 1922. u Šibeniku. U NOV od juna 1943. iz Šibenika. Bila bolničarka u 3. bataljonu 3. dalmatinske brigade; u 3. bataljonu 1. proleterske brigade i referent saniteta u tom bataljonu. Nosilac 1 vojnog odlikovanja.
- Vajndorfer (Weindorfer) Anka**, domaćica. U NOV od 1943. Bila bolničarka u Kosmajskom partizanskom odred. Poginula u borbi sa četnicima avgusta 1944. kod s. Vodnje u Srbiji.
- Vajner (Weiner) S. Lenka**, domaćica. Rođena 1917. u Bajmoku. U NOV od januara 1945. Bila laborant u partizanskoj bolnici u Tarantu (Italija) gde je pobegla po kapitulaciji Jugoslavije.
- Vajnert (Weinert) Anica**, učenica. Rođena 1926. Po kapitulaciji Jugoslavije prebegla u Italiju, odakle je 1944. stupila u NOV. Bila bolničarka u partizanskoj bolnici u Grumu (Italija).
- Vajs (Weiss) Dana**, učenica. Rođena 1922. u Prijedoru. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bila bolničarka u Kalničkom odred. u bolnici 10. korpusa; na radu u Agitpropu 4. korpusa.
- Vajs (Weiss) Margita**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1903. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici 4. korpusa broj IV-2A.
- Vajs (Weiss) Vlatka**, učenica. Rođena 1922. u Daruvaru. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u Prihvatnoj stanici 7. banijske divizije, a
- zatim higijeničar u 7. brigadi te divizije. Posle rata ostala u JNA. Demobilisana u činu kape-tana. Nosilac 3 vojna odlikovanja.
- Vajs-Špicer J. Zlata**, domaćica iz Zagreba gde je rođena 1901. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici na Baniji, a zatim u bolnici u Bariju.
- Vajs (Weiss) Zora**, domaćica iz Dakova. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u bolnici 7. banijske divizije.
- Veber (Weber) I. Anka**, učenica iz Zagreba. Rođena 1926. U NOV od jula 1942. Bolničarka u Slavon-skom partizanskom odred. a zatim u 6. proleterskoj brigadi.
- Vereš F. Marija**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1916. U NOV od avgusta 1943. Bolničarka u bolnici 6. korpusa broj 2-E.
- Viler H. Edit**, učenica. Rođena 1927. u Moravskoj Ostravi (Češka). U NOV od aprila 1944. Bolničarka u jedinicama 9. dalmatinske divizije.
- Vizler (Wiesler) Mira**, student iz Tuzle. Rođena 1920. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u jedinicama 33. slovenačke divizije.
- Vizler (Wiesler) Zlata**, student iz Tuzle. Rođena 1921. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Bolničarka u »Serčerjevoj« brigadi, a zatim radila u Okružnom komitetu KP Hrvatske za Gorski kotar.
- Vol (Wohl) Marija**, domaćica iz Zagreba. Rođena 1920. U NOV od septembra 1944. Bolničarka u Dečjem domu u Italiji.
- Zdunić S. Jozefina**, učenica iz Sarajeva, gde je rođena 1926. U NOV od aprila 1943. Bolničarka u zagorskim partizanskim jedinicama.
- Zon (Sohn) A. Nada-Zina**, domaćica iz Sarajeva. Rođena 1898. u Gračanici. U NOV od aprila 1943. iz Splita. Bolničarka u Mosorskom odred. i bolnici 8. korpusa, a zatim referent saniteta bataljona u 1. prol. diviziji.
- Zvicer (Zwitzer) S. Anka**, učenica. Rođena 1925. u Gračanici. U NOV od avgusta 1943. Referent saniteta bataljona 6. istočnobosanske prol. brigade, referent saniteta 15. majevičke brigade, a zatim 16. muslimanske brigade.
- Župunski G. Matilda**, učenica iz Beograda. Rođena 1926. U NOV od decembra 1944. Bolničarka sanitetskog voza broj 5.

VETERINARSKI BOLNIČARI

- Koen David**, trgovac iz Sarajeva. Rođen 1885. U NOV od septembra 1943. sa Raba. Veterinarski bolničar u Veterinarskoj ambulanti 7. banijske divizije. Poginuo 1944. kod Brinja prilikom napada ustaša na ambulantu.
- Levi T. Jozef**, službenik iz Banja Luke. U NOV od septembra 1944. Veterinarski bolničar u jedinici 5. korpusa.

SPISAK ZDRAVSTVENIH RADNIKA ČIJA JE SUDBINA NEPOZNATA

LEKARI

- Alkalaj dr Nisim**, dipl. 1940. g. u Beogradu
- Altarc R. dr Klara**, dipl. 1939. g. u Beogradu
- Baruh L. dr Estera**, dipl. 1935. g. u Beogradu
- Frolih dr Franjo**, dipl. 1926. g.
- Gesner dr Olga**, dipl. 1925. g. u Zagrebu
- Fišer-Kon dr Regina**, dipl. 1908. g.
- Gros dr Viktor**, dipl. 1933. g. u Beogradu
- Klajn dr Andrija**, dipl. 1941. g. u Beogradu
- Klajn A. dr Ilze**, dipl. 1936. g. u Beogradu
- Rajnmund dr Albert**, lekar u Gložnju
- Rozner dr Ljubica**, dipl. 1929. g.
- Silberberg dr Geza**, dipl. 1927. g.

Singer dr Lavoslav, dipl. 1913. g.
 Sefer dr Matija, dipl. 1925. g.
 Stajn dr Martin, lekar u Silbašu

Stajner dr Mihajlo, lekar u Bukinu
 Stajman dr Fridrih, lekar u Čibu
 Švarc F. dr Ljudevit, dipl. 1933. g. u Beogradu

FARMACEUTI

Ajsnor mr Pavao, dipl. 1927. g.
 Bernauer mr Elza, dipl. 1935. g.
 Brajer mr Miroslav, apot. saradnik iz Zagreba
 Fajn mr Ela, dipl. 1940. g.
 Flajšer mr Ruža, dipl. 1933. g.
 Grajf mr Stjepan, dipl. 1910. g.
 Grosman mr Olga, dipl. 1933. g.
 Hofman mr Antun, apotek. saradnik iz Varaždina
 Hofman mr Kornelija, dipl. 1932. g.
 Kaufman mr Boriška, apotek. saradnik iz Beograda
 Kon mr Albert, dipl. 1915. g.

Manhajm mr Vilmoš, dipl. 1923. g.
 Miler mr Klara, dipl. 1936. g.
 Rozenberg mr Helena, dipl. 1927. g.
 Šik-Bordoš mr Judit, dipl. 1939. g.
 Švarc mr Imre, dipl. 1926. g.
 Švarc mr Josip, dipl. 1911. g.
 Švarc mr Melanija, dipl. 1937. g.
 Templ mr Rudolf, dipl. 1911. g.
 Vajnberger mr Dragutin, dipl. 1938. g.
 Vajs mr Melita, dipl. 1930. g., apotekarski saradnik u Beogradu

STUDENTI MEDICINE

Anau J. Edo, rodnom iz Zrenjanina
 Baron V. Dezider, rodnom iz Starog Bela
 Bauer N. Vladimir, rodnom iz Betlea
 Brajer H. Žužana, rodnom iz Klarije
 Fišer D. Edita, rodnom iz Arada
 Fleš M. Verona, rodnom iz Apatina
 Fuks A. Mira, rodnom iz Beča

Hafner B. Bela, rodnom iz N. Bečeja
 Levi I. Pepo, rodnom iz Soluna
 Polak D. Vilim, rodnom iz V. Kikinde
 Rozenberg Šmul-Jakov, rodnom iz Poljske
 Vajs Isa, rodnom iz Pančura
 Varga I. Bela, rodnom iz Sečnja

STUDENTI FARMACIJE

Klajn K. Hilda, rodnom iz Pančeva
 Ruso I. Regina, rodnom iz Beograda
 Špeg I. Hilda, rodnom iz Sarajeva

Vidrih J. Veronika, rodnom iz Temerina
 Vig E. Vera, rodnom iz B. Topole

REGISTAR LIČNIH IMENA

- Abeatar-Beataro Samuel, 85
 Abelsberg dr Pavle, 176
 Abinun mr Avram, 161
 Abinun Branko, 206
 Abinun A. Klara-Lela, 207
 Abinun Markus, 134, 199
 Abinun M. Mirko, 203
 Abinun Moša, 78
 Abinun J. Roza, 207
 Abraham (felčer), 89
 Abraham Hebreus, 85
 Abraham Rebeka, 173
 Abramović I. Ignac, 207
 Abramović I. Ignac, 207
 Abramović I. Jozefina, 207
 Abravanel N. dr Haim, 176
 Abravanel Nisim, 170
 Abravanel H. Nisim, 207
 Abravanel H. Rena, 207
 Achsen Gina — v. Ahsen Gina
 Acel dr Ernest, 149
 Ackermann M. dr Radoslav — v.
 Akerman M. dr Radoslav
 Ackermann mr Djuro — v.
 Akerman mr Djuro
 Ackermann-Krajanski A. Eva — v.
 Akerman-Krajanski A. Eva
 Adanja mr Isak, 161
 Adanja Rejna, 173
 Adanja dr Solomon, 176
 Adler S. dr Antal, 149
 Adler dr Antun, 149
 Adler Ljerka, 207
 Adler K. Oto, 170
 Adler dr Uri, 149
 Adler Zora, 170
 Ahsen Gina, 207
 Ajbenšić dr Ilona, 149
 Ajhorn Steva, 207
 Ajsner mr Pavao, 221
 Ajzenštajn S. Elza, 207
 Ajzenštajn M. Milla, 207
 Ajzenštajn M. mr Milan, 193
 Ajzenštajn Pinkas (veter.), 85
 Ajzenšteter dr David, 149
 Ajzenšteter dr Vlatko, 176
 Ajzler Imre, 168
 Akerman mr Djuro, 193
 Akerman-Krajanski A. Eva, 203
 Akerman M. dr Radoslav, 176
 Aladašon Eliezer, 174
 Albahari Ankica, 207
 Albahari Avram, 174
 Albahari mr Avram-Aca, 161
 Albahari I. Berta-Lola, 207
 Albahari Buna, 174
 Albahari Cifa-Simha, 103, 134, 135, 199
 Albahari I. Efa, 208
 Albahari D. Judita, 208
 Albahari I. Lela, 208
 Albahari D. Rahela, 138, 208
 Albahari mr Rahela 98, 102, 103, 126, 193
 Albahari Šari, 208
 Albala dr David, 81
 Albala G. dr Laza, 149
 Albala Moric, 168
 Aleksandar dr Mavro, 83
 Alfandari Isak-Alfo, 97, 103, 134, 199
 Alfandari dr Isak, 97, 100, 103, 128, 176
 Alfandari dr Isak, 176
 Alfandari A. dr Jaša, 110, 149
 Alfandari Melanija, 174
 Alfandari Njezi, 174
 Alfandari I. Paul, 168
 Alfandari Sali, 174
 Alhalel Leon (veter.), 165
 Alhalel dr Nisim, 149
 Alkalaj Beba, 208
 Alkalaj M. Beba, 208
 Alkalaj Flora, 208
 Alkalaj R. Gilda, 208
 Alkalaj mr Hajrih, 161
 Alkalaj mr Isak, 161
 Alkalaj A. Isidor, 206
 Alkalaj Mario, 193
 Alkalaj Matilda, 174
 Alkalaj M. Mordo, 174
 Alkalaj A. dr Moša-Bukus, 81, 149
 Alkalaj dr Nisim, 220
 Alkalaj Olga, 123
 Alkalaj Sarina, 174
 Alkalaj Sida, 207
 Alkalaj dr Solomon, 81
 Almozilino Djintil, 174
 Almozilino N. Haim-Guta, 121, 208
 Almozilino Josif-Alma, 199
 Almozilino A. mr Moša, 161
 Almozilino mr Nisim, 81, 133, 193
 Almozilino Rea, 103, 135, 204
 Almozilino-Vig Teroza, 138, 208
 Almuli dr Žarko, 176
 Alpruno Ivan Kretitelj, 82
 Altarac L. Albert, 199
 Altarac Beba, 208
 Altarac-Atlas Blanka, 208
 Altarac Flora, 208
 Altarac S. Flora, 208
 Altarac Hanika-Vuja, 138, 208

- Altarac mr Isak-Žak, 193
 Altarac R. Izahar, 206
 Altarac Jakov (veter.), 165
 Altarac K. dr Jakov, 176
 Altarac S. Jakov, 170
 Altarac-Abinun Judita, 204
 Altarac Kalmi-Kalamiko, 7
 Altarac R. dr Klara, 220
 Altarac J. Matilda, 138, 208
 Altarac Mirta, 168
 Altarac mr Mordehaj, 161
 Altarac Moric, 173
 Altarac I. Moric, 208
 Altarac Paula, 208
 Altarac Pepl, 198
 Altarac I. Samuel (veter.), 133, 196
 Altarac Spomenka, 208
 Altarac Zora, 208
 Altarac I. Žak, 208
 Altaras L. dr Jakov, 176
 Altaras-Sekler O. Perla, 208
 Altaras L. dr Silvio, 116, 176
 Altman dr Edmund, 149
 Altman dr Edmund — v. Altman dr Edmund
 Altšteter dr Žiga — v. Altšteter dr Žiga
 Altšteter dr Žiga, 83
 Amar M. dr Avram, 149
 Amodaj dr Samuilo, 176
 Anaf J. Jelica, 138, 208
 Anaf Josif, 170
 Anaf dr Marko, 97, 103, 176
 Anaf Solomon, 97, 103, 121, 126, 134, 199
 Anau J. Edo, 221
 Andrašy dr Laslo — v. Andrašī dr Laslo
 Andrašī dr Laslo, 176
 Andjelo Mika, 168
 Antal Benji, 97, 103, 173
 Arminski dr Makso, 149
 Arminski M. dr Vladimir, 176
 Aronović Rašela, 170
 Arueti A. dr Maksim, 149
 Ast-Kun mr Vera, 161
 Ašer mr Ašer, 193
 Atlas Albert, 77
 Atlas dr Albert, 176
 Atlas D. Albert (veter.), 99, 100, 102, 103, 133, 196
 Atlas Avram, 77
 Atlas M. Berta-Danica, 208
 Atlas Isak, 77
 Atlas Jozef, 208
 Atlas Klara, 208
 Atlas A. Luna, 208
 Atlas dr Moric-Branko, 177
 Atlas E. Moric, 172
 Atlas M. Rita, 208
 Atlas Samuel, 77
 Atlas Sara, 208
 Atlas-Herlinger C. Sarina, 209
 Atlas A. Dordē, 199
 Atlas dr Jovan, 103, 149
 Auspitz M. dr Branko — vidi
 Aušpic M. dr Branko
 Auspitz Ernest — v. Aušpic Ernest
 Auspitz dr Marija — v. Aušpic dr Marija
 Auspitz dr Rudolf — v. Aušpic dr Rudolf
 Auspitz dr Stevan — v. Aušpic dr Stevan
 Aušpic M. dr Branko, 149
 Aušpic Ernest, 168
 Aušpic dr Marija, 149
 Aušpic dr Rudolf, 149
 Aušpic dr Stevan, 149
 Avramović Ašer, 168
 Avramović mr Ela, 161
 Avramović dr Hajim, 149
 Avramović A. mr Rafallo, 161
 Azriel Samuel, 79
 Azriel dr Solomon, 110, 149
 Azriel Šari, 170
 Badel Marija, 204
 Bader K. dr Artur, 177
 Bader Valerija, 209
 Bahar Jakov, 199
 Balasz dr Ignjat — v. Balaš dr Ignjat
 Balaš dr Ignjat, 149
 Balaša mr Ruža, 161
 Balind Dezider (veter.), 165
 Balint dr Leopold, 149
 Balint dr Rozika, 149
 Balog Andrija, 170
 Balog ljubica, 209
 Band dr Aleksandar, 149
 Band A. Milan, 170
 Band I. Pavle, 170
 Banjai dr Bertalan, 90
 Barany Geza — v. Baranji Geza
 Barany S. Pavle — v. Baranji S. Pavle
 Baranji Geza (veter.), 165
 Baranji S. Pavle, 209
 Barmaper dr Herman, 177
 Barmaper Maja, 209
 Baron Dezider, 221
 Baruh Ašer, 168
 Baruh dr Ašer, 149
 Baruh Blanka, 209
 Baruh E. Blanka, 209
 Baruh dr David, 177
 Baruh-Balc Ela, 209
 Baruh- Erna-Seka, 209
 Baruh L. dr Estera, 220
 Baruh Hela, 209
 Baruh Kalman, 168
 Baruh S. Lela, 209

- Baruh dr Moric, 149
 Baruh dr Moša, 93
 Baruh Rašela-Šela, 95, 123
 Baruh-Pesah Rifka, 205
 Baruh dr Samuel, 149
 Baruh dr Samuel-Kiči, 177
 Baruhović Manuel, 204
 Baš Ana Marija, 206
 Bauer Aleksandar (veter.), 165
 Bauer mr Dragica, 161
 Bauer mr Kornel-Kolja, 193
 Bauer dr Marko, 150
 Bauer dr Rikard, 177
 Bauer Robert (veter.), 84, 165
 Bauer-Cindrić Vera, 209
 Bauer N. Vladimir, 221
 Bauer dr Žiga, 88
 Baum dr Isidor, 87
 Baum H. dr Vilko, 177
 Beck dr Teodor — v. Bek dr Teodor
 Becker-Engl Erna — v. Beker-Engl Erna
 Becker mr Sigmund — v. Beker mr Sigmund
 Bejakov Žak, 175
 Bek dr Teodor, 150
 Beker-Engl Erna, 209
 Beker mr Sigmund, 161
 Belić-Sporčić mr Dragica, 194
 Belin dr Deže, 150
 Belin Herta, 209
 Belošević M. Bojana, 209
 Belošević-Valder Marija, 209
 Bem Lili, 123
 Bem dr Lili, 103, 150
 Benau dr Drago, 150
 Benedek dr Mirko-Imre, 90, 150
 Benedik J. Erna, 209
 Benedik Jela, 209
 Benedik J. Vilma, 209
 Benihaker šarika, 209
 Benvenisti (lekar Siavuš paše), 86
 Benvenisti S. dr Avram, 177
 Benvenisti Liza, 138, 209
 Benvenisti R. Luna, 209
 Benvenisti Sima, 95
 Benvenisti Zora, 209
 Ber dr Stevan, 177
 Beraha dr Bora, 81, 150
 Beraha H. Isak, 174
 Beraha Jakov, 170
 Bergel mr Eugen — v. Bergl mr Eugen
 Bergel Julije — v. Bergl Julije
 Berger dr Franjo, 103, 125, 177
 Berger dr Matija, 150
 Berger dr Mirko, 150
 Berger J. dr Pavle, 150
 Berger Regina, 199
 Berger-Komloš šacika, 209
 Berger Z. Viktor, 170
 Berger dr Vladimir, 177
 Bergl mr Eugen, 161
 Bergl Julije, 199
 Berglas dr Bernard, 150
 Bergman J. dr Berta, 177
 Bergman dr Hinko, 177
 Bergman-Krčmar mr Lujza, 194
 Bergmann J. dr Berta — v. Bergman J. dr Berta
 Bergmann dr Hinko — v. Bergman dr Hinko
 Bergmann-Krčmar dr Lujza — v. Bergman-Krčmar
 dr Lujza
 Berke Ernest, 199
 Berkeš dr et mr Ivan, 194
 Bernard Steva, 170
 Bernauer mr Elza, 221
 Bernhaut I. Andre, 209
 Bernhaut I. Edmond, 209
 Bernhaut dr Isidor, 177
 Betelhajm dr Izolda, 150
 Betelhajm dr Stjepan, 177
 Betone Juda de, 76
 Bettelheim dr Izolda — v. Betelhajm dr Izolda
 Betelheim dr Stjepan — v. Betelhajm dr Stjepan
 Bichler Elza — v. Bihler Elza
 Bichler-Levi Frida — v. Bihler-Levi Frida
 Bichler M. Ivo — v. Bihler M. Ivo
 Bichler dr Julije — v. Bihler dr Julije
 Bichler dr Vilko — v. Bihler dr Vilko
 Bichler T. Zorica — v. Bihler T. Zorica
 Bien Ignac (veter.), 84, 133, 197
 Bienenfeld mr Jaša — v. Finenefld mr Jaša
 Bienenfeld-Rechnitzer Z. Olga — v. Binenfeld-
 -Rechnicer Z. Olga
 Bienenfeld dr Rudolf — v. Binenfeld dr Rudolf
 Bienenfeld Valerija — v. Binenfeld Valerija
 Bienenfeld J. Zlatko — v. Binenfeld J. Zlatko
 Bier dr Fela — v. Bir dr Fela
 Bihari B. dr Stevan, 150
 Bihler Elza, 209
 Bihler-Levi Frida, 137, 209
 Bihler M. Ivo, 209
 Bihler dr Julije, 150
 Bihler Vilko, 99, 103
 Bihler T. Zorica, 209
 Bijelić dr Samuilo, 150
 Binenfeld mr Jaša, 194
 Binenfeld-Rehnicer T. Olga, 206
 Binenfeld dr Rudolf, 132, 177
 Binenfeld Valerija, 209
 Binenfeld J. Zlatko, 204
 Bir dr Fela, 150
 Bišić dr Franjo, 177
 Bišićki Antonija, 209
 Biti Jakov, 204
 Bivas H. dr Josip, 178
 Blažer Dorde, 102, 103, 121, 128, 134, 198

- Blam L. Ervin, 172
 Blam Oto, 97, 103, 121, 123, 127, 135, 205
 Blat Oskar, 168
 Blatt Oskar — v. Blat Oskar
 Blau S. dr Anton, 178
 Blau dr Đorđe, 150
 Blau mr Eugen, 161
 Blau Jelena, 198
 Blau-Francetić dr Ruža, 103, 121, 125, 178
 Blivajs Aleksandar, 199
 Blivajs-Belin E. dr Bruno, 150
 Bliweiß Aleksandar — v. Blivajs Aleksandar
 Bliweiß-Belin E. dr Bruno —
 Blivajs-Belin E. dr Bruno
 Bloch Djura — v. Bloh Djura
 Bloh Djura, 171
 Blum dr Aleksandar, 150
 Bobetko-Goldman Jelena, 210
 Bodnar dr Ladislav, 150
 Bodni mr Adolf, 161
 Böhm Lili — v. Bem Lili
 Böhm dr Lili — v. Bem dr Lili
 Bohor Salamon, 76
 Bokor dr Arpad, 150
 Bokor A. Ladislav, 97, 103, 123, 126, 199
 Bokor dr Mirko, 150
 Bondi Valter, 171
 Boroš-Šulman dr Jolanda, 150
 Borovic Ivan, 199
 Borowics Ivan — v. Borovic Ivan
 Bošak dr Aleksandar, 150
 Bošković Magda, 95
 Bošković D. Maja, 210
 Brajer A. Alfons, 168
 Brajer mr Filip, 161
 Brajer H. dr Karlo, 178
 Brajer mr Miroslav, 221
 Brajer H. Žužana, 221
 Brajković Edgard, 199
 Brajković-Polak mr Greta, 194
 Brajković-Brajer mr Vladimír, 194
 Bramer mr Alfred, 194
 Bramer mr Ernest, 194
 Bramer mr Hans, 194
 Bramer mr Robert, 89
 Brammer mr Alfred — v. Bramer Alfred
 Brammer mr Ernest — v. Bramer mr Ernest
 Brammer mr Hans — v. Bramer mr Hans
 Brammer mr Robert — v. Bramer mr Robert
 Brandajs mr Karlo, 161
 Brandeis mr Karlo — v. Brandajs mr Karlo
 Brandris dr Kalman, 150
 Braun-Imre dr Cecilija, 178
 Braun dr Ferdo, 150
 Braun Ignjat (veter.), 165
 Braun dr Mirko, 178
 Braun Olga, 123
 Brauner H. Djuro, 171
 Breslau Helena, 210
 Breslauer Albert, 205
 Breslauer R. Helena, 210
 Breslauer dr Jakov, 83
 Breslauer R. Mirjam, 210
 Brill dr Bernard, 80
 Brill dr Hinko, 84
 Brill dr Simon, 150
 Brill dr Žiga, 84, 133, 197
 Broner Debora, 210
 Broner J. Jozefina, 210
 Bruck Karlo — v. Bruk Karlo
 Brucker dr Oskar — v. Bruker dr Oskar
 Bruckner mr Feliks — v. Brukner mr Feliks
 Bruk Karlo, 168
 Bruker dr Oskar, 150
 Brukner mr Feliks, 161
 Brüll dr Bernard — v. Brill dr Bernard
 Brüll dr Hinko — v. Brill dr Hinko
 Brüll dr Simon — v. Brill dr Simon
 Brüll dr Žiga — v. Brill dr Žiga
 Brumer dr Ladislav, 150
 Brummer dr Ladislav — v. Brumer dr Ladislav
 Buchhalter Maks — v. Buhalter Maks
 Buchwald dr Dragutin — v. Buhvald dr Dragutin
 Bučur Estera, 210
 Buhalter Maks, 168
 Buhvald dr Dragutin, 150
 Bukis Solomon, 171
 Cabiglius-Kabiljo Leo, 85
 Cajscl dr Jovan, 150
 Cajsler dr Ferdinand, 87
 Caler I. mr Leo, 161
 Caler mr Rozalija, 161
 Capor dr Leopold, 89
 Carin-Kajzer N. Mira, 98, 199
 Cauderer dr Bernhard, 87
 Centner M. dr Pavao, 178
 Cević Moša, 210
 Cibaš Erika, 175
 Cindorf Izidor, 168
 Copf dr Eugen, 178
 Crnulović Kornelije, 168
 Cvajgental Artur, 168
 Cvajgental Edita, 210
 Cvajgental Viola, 210
 Čačekz dr Munča, 194
 Časar dr Viktor, 150
 Čelebi S. Jakov, 206
 Čelebonović Z. dr Moša, 150
 Čelebonović-Naftali Z. dr Sofija, 150
 Čerin-Levi D. Lili, 210
 Čerkovski Sonja, 210

Dajč dr Aleksandar, 150
 Dajč dr Edo, 178
 Dajč dr Josip, 178
 Dajč dr Julije, 178
 Dajč Leopold-Daja, 97, 103, 200
 Dajč K. dr Leopold, 151
 Dajč dr Miroslav, 97, 100, 103, 178
 Dajč J. dr Samuel, 112, 178
 Dajč Suzana, 210
 Daniti Brankica, 137, 210
 Daniti J. Hana, 210
 Daniti Lalika, 210
 Daniti Muša, 210
 Daniti S. Sara, 210
 Daniti Zora, 210
 Danon mr Blanka, 161
 Danon A. Blanka, 210
 Danon-Danić Ela, 210
 Danon M. Ela, 210
 Danon Erna, 210
 Danon Z. Erna, 210
 Danon J. dr Isak, 151
 Danon Lalika, 210
 Danon mr Moric, 161
 Danon M. Rahela, 210
 Danon M. Sarina, 210
 Danon M. Sida, 200
 Darari Josip, 92
 Darvasz dr Imre — v. Darvaš dr Imre
 Darvaš dr Imre, 151
 Davičo Edl, 95
 Davičo Haim, 76
 Davičo Rena, 76
 Davičo Sultana, 175
 David dr Frederik, 178
 Davidović Filip (veter.), 100, 165
 Davidović N. Raka, 173
 Deak dr Andrija, 178
 Dečić mr Ervin, 194
 Dečić mr Stjepan, 194
 Dedijer Vladimir, 121
 Dečić M. dr Miroslav, 178
 Demajo Berta, 175
 Demajo M. Bosiljka, 210
 Demajo Debora, 175
 Demajo J. Estera, 210
 Dembić dr Aleksandar, 90, 151
 Dembić dr Andrija, 178
 Dembić dr Kelemen, 151
 Dembić dr Marko, 151
 Demeter dr Mikša, 151
 Deneberg dr Stevan, 151
 Deneš dr Dezider, 151
 Denneberg dr Stevan — v. Deneberg dr Stevan
 Derenčin-Ajhorn mr Selma, 194
 Derma Evica, 210
 Desić Ervin, 198

Deutsch dr Aleksandar — v. Dajč dr Aleksandar
 Deutsch dr Edo — v. Dajč dr Edo
 Deutsch dr Josip — v. Dajč dr Josip
 Deutsch dr Julije — v. Dajč dr Julije
 Deutsch Leopold — v. Dajč Leopold
 Deutsch K. dr Leopold — v. Dajč K. dr Leopold
 Deutsch dr Miroslav — v. Dajč dr Miroslav
 Deutsch J. dr Samuel — v. Dajč J. dr Samuel
 Deutsch Suzana — v. Dajč Suzana
 Deszö J. dr Juraj — v. Deže J. dr Juraj
 Deže J. dr Juraj, 178
 Dicker-Perera D. Regina — v. Diker-Perera D. Regina
 Dijamant Greta, 100
 Dijamant Vilhelm (veter.), 81
 Dijamant Zanka, 210
 Diker-Perera D. Regina, 210
 Dittrichstein dr Franjo — v. Ditrihštajn dr Franjo
 Ditrihštajn dr Franjo, 110
 Dolinšeg-Sege dr Tea, 151
 Drucker Hugo — v. Druker Hugo
 Druker Hugo, 198
 Duić M. Andrija, 210
 Duić M. Julije, 210
 Duić-Dajč dr Miroslav, 178
 Duić Vera, 211
 Duić I. Zvonko, 211

Derdí mr Matija, 161

Džialovski Ilonka, 211

Ebenšpanger ? , 211
 Ekstein dr Juda — v. Ekštajn dr Juda
 Ekstein dr Ljudevit — v. Ekštajn dr Ljudevit
 Ekstein N. dr Mišo — v. Ekštajn N. dr Mišo
 Efenberger Josip, 89
 Eibenschütz dr Ilona — v. Ajbenšić dr Ilona
 Eichorn Stevan — v. Ajhorn Stevan
 Eisenstädter dr David — v. Ajzenšteter dr David
 Eisenstädter D. dr Vlatko — v.
 Ajzenšteter D. dr Vlatko
 Eisenstein S. Elza — v. Ajzenštajn S. Elza
 Eisenstein M. Mila — v. Ajzenštajn M. Mila
 Eisenstein B. mr Milan — v.
 Ajzenštajn B. mr Milan
 Eisenstein Pinkas (veter.) — v.
 Ajzenštajn Pinkas (veter.)
 Eisler Imre — v. Ajzler Imre
 Eisler dr Ladislav — v. Ajzler dr Ladislav
 Eisner mr Pavao — v. Ajzner mr Pavao
 Ejđus-Popović dr Branislava, 179
 Ejđus S. dr Lota, 179
 Ejđus dr Solomon, 151
 Ekroling dr Benjamin, 179
 Ekštajn dr Juda, 179
 Ekštajn dr Ljudevit, 151

- Ekštajn N. dr Mišo, 179
 El doktor di Granada, 92
 Elazar M. mr Jozef, 161
 Eli dr David, 151
 Eli dr Moša, 151
 Engel J. Fridrih — v. Engl J. Fridrih
 Engel J. Olga — v. Engl J. Olga
 Engel mr Slavko — v. Engl mr Slavko
 Engel J. Zorzeta — v. Engl J. Zorzeta
 Engl Evgenije, 168
 Engl J. Fridrih, 171
 Engl J. Olga, 171
 Engl mr Slavko, 161
 Engl J. Zorzeta, 171
 Epstein-Mihailovna dr Ana — v. Epštajn
 Mihailovna dr Ana
 Epstein dr Ernest — v. Epštajn dr Ernest
 Epstein Terezija — v. Epštajn Terezija
 Epstein Truda — v. Epštajn Truda
 Epstein ? — v. Epštajn ?
 Epštajn-Mihailovna dr Ana, 80
 Epštajn dr Ernest, 151
 Epštajn Terezija, 175
 Epštajn Truda, 211
 Epštajn ?, 89
 Erdeš dr Dezider, 165
 Erdös dr Dezider — v. Erdeš dr Dezider
 Erenfrajd G. Božidar, 211
 Erenfrajd I. Zora, 211
 Erker dr Alfred, 151
 Erlich Leopold — v. Erlih Leopold
 Erlih Leopold, 79
 Erman dr Jelena, 151
 Erš Karl (veter.), 165
 Erš H. dr Ladislav, 179
 Eškenazi-Finci Anica, 211
 Eškenazi dr Isak, 110
 Eškenazi dr Moric, 151
 Eškenazi Rena, 175

 Faj M. Jelena, 175
 Fajer dr Imre-Bela, 151
 Fajer Marija, 211
 Fajer dr Nataniel, 83
 Fajn mr Ela, 211
 Fajn M. dr Geza, 151
 Fajn G. dr Robert, 179
 Fajstman Reska, 211
 Farago I. dr Đorđe, 151
 Farhi B. dr Rašela, 151
 Farhi Sarika, 211
 Farkaš dr Evgenije, 151
 Farkaš Jelena, 211
 Farklč dr Avram, 81
 Farnar Edita, 206
 Farthofer Julijus (veter.), 89
 Fedorov S. Vilim, 211

 Feher mr Franjo, 161
 Feher dr Ladislav, 179
 Fejn mr Ela — v. Fajn mr Ela
 Fejn M. dr Geza — v. Fajn M. dr Geza
 Fejn G. dr Robert — v. Fajn G. dr Robert
 Feješ Klara, 97, 103, 121, 126, 200
 Feješ Ruža, 211
 Fekete F. dr Bruno, 179
 Fekete Elemir, 168
 Fekete Jelka, 211
 Feldeš dr Mihajlo, 151
 Feldman E. dr Miroslav, 179
 Felser E. mr Kazimir, 161
 Feliks dr Ignjat, 80
 Feliks Milan (veter.), 165
 Felix dr Ignjat — v. Feliks dr Ignjat
 Felix Milan (veter.) — v. Feliks Milan (veter.)
 Fellner dr Ernest — v. Felner dr Ernest
 Felner dr Ernest, 151
 Fonje Josip (veter.), 197
 Ferber J. dr Ivan-Edvin, 179
 Feronchazi Josif (veter.) — v. Ferenhazi Josif (vot.)
 Ferenci Georg, 206
 Ferenhazi Josif (veter.), 165
 Ferera Mirjam, 98, 103, 172
 Forstner Zvonko, 200
 Fertig Hajnrih, 98, 103, 121, 126, 200
 Fertig dr Roza, 179
 Feuer dr Imre-Bela — v. Fajer dr Imre-Bela
 Feuer Marija — v. Fajer Marija
 Feuer dr Nataniel — v. Fajer dr Nataniel
 Fidler Moric, 79
 Fidler Moric — v. Fidler Moric
 Figatner dr Milan, 83
 Finci-Eškenazi Anica, 211
 Finci Elica, 211
 Finci m Ernest, 89
 Finci-Božić Hana, 103, 200
 Finci Š. Jahiel, 211
 Finci Jakov-Zak, 211
 Finci Josip, 168
 Finci J. dr Leon, 179
 Finci J. Loni, 211
 Finci Luna, 76
 Finci J. Matilda, 211
 Finci Rahela, 211
 Finci J. Regina, 211
 Finci-Levi Rozika, 211
 Finci Sida, 211
 Finci V. Silvio, 172
 Finci-Hajon Tina, 211
 Finci I. Žak, 200
 Fink dr Hinko, 179
 Finkelstein mr Bruno — v. Finkelštajn mr Bruno
 Finkelstein mr Mihajlo — v. Finkelštajn mr Mihajlo
 Finkelstein Moric (veter.) — v. Finkelštajn Moric
 (veter.)

- Finkelštajn mr Bruno, 194
 Finkelštajn mr Mihajlo, 89
 Finkelštajn Moric (veter.), 81
 Firedl dr Aleksandar, 83
 First dr Aleksandar, 151
 First dr Ernest, 151
 First dr Hans, 151
 First dr Klara, 97, 103, 128, 174
 First-Ronai dr Vera, 151
 First mr Zdenko, 161
 First Zvonko, 168
 Fischbach dr Jonas — v. Fišbah dr Jonas
 Fischer dr Aleksandar — v. Fišer dr Aleksandar
 Fischer Alojz (veter.) — v. Fišer Alojz (veter.)
 Fischer dr Andrija — v. Fišer dr Andrija
 Fischer L. Djordje — v. Fišer L. Đorđe
 Fischer dr Djuro — v. Fišer dr Đuro
 Fischer D. Edita — v. Fišer D. Edita
 Fischer dr Edo — v. Fišer dr Edo
 Fischer B. dr Feliks — v. Fišer B. dr Feliks
 Fischer dr Jakob-Žak — v. Fišer dr Jakob-Žak
 Fischer-Lederer dr Klara — v. Fišer-Lederer dr Klara
 Fischer dr Leo — v. Fišer dr Leo
 Fischer-Schreiber dr Lujza — v. Fišer-Šrajber dr Lujza
 Fischer dr Ljudevi-Lujo — v. Fišer dr Ljudevit-Lujo
 Fischer mr Ljudevit — v. Fišer mr Ljudevit
 Fischer H. mr Magda — v. Fišer H. mr Magda
 Fischer dr Mikša — v. Fišer dr Mikša
 Fischer dr Oton — v. Fišer dr Oton
 Fischer mr Pavle — v. Fišer mr Pavle
 Fischer dr Regina — v. Fišer dr Regina
 Fischer dr Rigo — v. Fišer dr Rigo
 Fischer mr Roza — v. Fišer mr Roza
 Fischer dr Rudolf — v. Fišer dr Rudolf
 Fischer dr Sartorijus Fedja — v. Fišer dr Sartorijus Fedja
 Fischer dr Stevan — v. Fišer dr Stevan
 Fischer-Bruck mr Valerija — v. Fišer-Bruk mr Valerija
 Fischer dr Zlatko — v. Fišer dr Zlatko
 Fischl mr Alojz — v. Fišl mr Alojz
 Fischl-Pollak mr Blanka — v. Fišl-Polak mr Blanka
 Fischl dr Dragutin — v. Fišl dr Dragutin
 Fišbah dr Jonas, 179
 Fišer dr Aleksandar, 151
 Fišer Alojz (veter.), 89
 Fišer dr Andrija, 96, 97, 103, 123, 125, 179
 Fišer L. Đorđe, 200
 Fišer dr Đuri, 179
 Fišer D. Edita, 221
 Fišer dr Edo, 151
 Fišer B. dr Feliks, 151
 Fišer dr Jakob-Žak, 151
 Fišer-Lederer dr Klara, 179
 Fišer-Šrajber dr Lujza, 211
 Fišer dr Ljudevit-Lujo, 179
 Fišer mr Ljudevit, 194
 Fišer H. mr Magda, 161
 Fišer dr Mikša, 90
 Fišer dr Oton, 179
 Fišer mr Pavle, 161
 Fišer dr Regina, 90
 Fišer-Kon dr Regina, 220
 Fišer dr Rigo, 151
 Fišer mr Roza, 161
 Fišer dr Rudolf, 87
 Fišer dr Sartorijus Fedja, 180
 Fišer mr Stevan, 194
 Fišer-Bruk mr Valerija, 194
 Fišer dr Zlatko, 180
 Fišer (žena dr Zlatka Fišera), 211
 Fišl mr Alojz, 84
 Fišl-Polak mr Blanka, 162
 Fišl dr Dragutin, 125, 180
 Fleischer mr Ruža — v. Flajšer mr Ruža
 Fleischmann mr Eduard — v. Flajšman mr Eduard
 Flajšer mr Ruža, 221
 Flajšman mr Eduard, 194
 Fleš dr Eugen, 151
 Fleš Z. dr Imre, 152
 Fleš M. dr Josip, 180
 Fleš Srečko, 211
 Fleš M. Verona, 221
 Fodor Ivanka, 211
 Fodor-Frajnd Ljudevit, 152
 Fodor-Frajnd Mirko, 152
 Fodor Teodor, 96, 103
 Fogel Aleksandar-Sandor — v. Fogl Aleksandar-Sandor
 Fogel-Kepich dr Ljubica — v. Fogl-Kepth dr Ljubica
 Fogl Aleksandar-Sandor, 103, 123, 126, 171, 200
 Fogl-Kepih dr Ljubica, 152
 Foscarini Marko, 86
 Fraj Liano, 211
 Frajberger dr Nikola, 152
 Frajdenfeld Bata, 200
 Frajdenfeld dr Pavle, 152
 Frajnd dr David, 152
 Frajnd dr Karlo, 152
 Frajnd dr Sigfrid, 152
 Frajdlih Emil, 200
 Frank-Rado dr Irena, 152
 Frank dr Istvan, 152
 Frank Julije (veter.), 165
 Frank dr Pavao, 152, 180
 Frank Rene, 171
 Frank dr Stevan, 152
 Frank Emanuel (veter.), 84, 165
 Frankl dr Pavao, 180
 Freiborger dr Nikola — v. Frajberger dr Nikola
 Frelh O. dr Albert, 180
 Frelh Ernest (veter.), 166

- Freljh dr Franjo, 220
 Freljh A. dr Iso, 152
 Freljh J. Jozefina, 171
 Freljh mr Leo, 162
 Frenkl dr Imre, 152
 Frenkl A. dr Josip, 180
 Frenkl dr Oto, 180
 Freund dr David — v. Frajnd dr David
 Freund dr Karlo — v. Frajnd dr Karlo
 Freund dr Sigfrid — v. Frajnd dr Sigfrid
 Freudenfeld Bata — v. Frajdenfeld Bata
 Freudenfeld dr Pavle — v. Frajdenfeld dr Pavle
 Freundlich Emil — Frajndlih Emil
 Frid Oto, 205
 Fride Olga, 174
 Fridericus Magister medicus de Nerenberg, 82
 Fridlender dr Ljudevit, 152
 Fridman dr Aleksandar, 152
 Fridman Alfred, 171
 Fridman Branimir, 96
 Fridman Elza, 168
 Fridman-Goldberger mr Ezra, 162
 Fridman dr Mavro, 83
 Fridman dr Nikola, 180
 Fridman dr Oto, 152
 Fridman mr Rudolf, 162
 Fridman mr Tibor, 162
 Fridrich Zvonimir — v. Fridrih Zvonimir
 Fridrih Zvonimir, 200
 Fried Oto — v. Frid Oto
 Friedmann dr Aleksandar — v. Fridman dr Aleksandar
 Friedmann Alfred — v. Fridman Alfred
 Friedmann Branimir — v. Fridman Branimir
 Friedman Elza — v. Fridman Elza
 Friedmann-Goldberger mr Ezra — v. Fridman-Goldberger mr Ezra
 Friedmann dr Mavro — v. Fridman dr Mavro
 Friedmann dr Nikola — v. Fridman dr Nikola
 Friedmann dr Oto — v. Fridman dr Oto
 Friedmann mr Rudolf — v. Fridman mr Rudolf
 Friedmann mr Tibor — v. Fridman mr Tibor
 Frölich O. dr Albert — v. Freljh O. dr Albert
 Frölich Ernest — v. Freljh Ernest
 Frölich dr Franjo — v. Freljh dr Franjo
 Frölich A. dr Iso — v. Freljh A. dr Iso
 Frölich J. Jozefina — v. Freljh J. Jozefina
 Frölich mr Leo — v. Freljh mr Leo
 Fuchs J. mr Dragutin — v. Fuks J. mr Dragutin
 Fuchs S. dr Djurika — v. Fuks S. dr Djurika
 Fuchs M. mr Emil — v. Fuks M. mr Emil
 Fuchs mr Hugo — v. Fuks mr Hugo
 Fuchs dr Iso — v. Fuks dr Iso
 Fuchs-Lisičar dr Jovica — v. Fuks-Lisičar dr Jovica
 Fuchs mr Milan — v. Fuks mr Milan
 Fuchs Mira — v. Fuks Mira
 Fuchs dr Samuilo — v. Fuks dr Samuilo
 Fuchs Solomon (veter.) — v. Fuks Solomon (veter.)
 Fuchs mr Zdenko — v. Fuks mr Zdenko
 Fuchs mr Željko — v. Fuks mr Željko
 Fuchs mr Žiga — v. Fuks mr Žiga
 Fuchs mr Žigmond — v. Fuks mr Žigmond
 Fuchsmann Aron — v. Fuksman Aron
 Fukeľman Djordje (veter.), 197
 Fuks J. mr Dragutin, 162
 Fuks S. dr Djurika, 152
 Fuks M. mr Emil, 162
 Fuks mr Hugo, 162
 Fuks dr Iso, 152
 Fuks-Lisičar dr Jovica, 152
 Fuks mr Milan, 194
 Fuks Mira, 221
 Fuks dr Samuilo, 90
 Fuks Solomon (veter.), 85, 166
 Fuks mr Zdenko, 162
 Fuks mr Željko, 194
 Fuks mr Žiga, 162
 Fuks mr Žigmond, 91
 Fuksman Aron, 171
 Furcht Pavle — v. Furht Pavle
 Furht Pavle, 206
 Furman S. dr Eduard, 152
 Fürst dr Aleksandar — v. First dr Aleksandar
 Fürst dr Ernest — v. First dr Ernest
 Fürst dr Hans — v. First dr Hans
 Fürst dr Klara — v. First dr Klara
 Fürst-Ronai dr Vera — v. First-Ronai dr Vera
 Fürst mr Zdenko — v. First mr Zdenko
 Fürst Zvonko — v. First Zvonko
 Gabaj Moša, 200
 Gabaj Tobi, 86
 Gabor J. Antun (veter.), 166
 Gabor A. mr Julije, 162
 Gabor dr Šandor, 152
 Gal Gabor, 171
 Galantaj dr Gabriel, 86
 Galantay dr Gabriel — v. Galantaj dr Gabriel
 Galfi Dezider (veter.), 197
 Gaon Gina, 211
 Gaon Irena, 211
 Gaon dr Jozef, 152
 Gaon Lena, 211
 Garcenberg dr Roman, 152
 Gartenberg dr Izidor, 180
 Gartenberg dr Moric, 79
 Gärtner mr David — v. Gertner mr David
 Gatenjo S. Albert, 171
 Gatenjo Sara, 168
 Gelb Mavro, 168
 Genci dr Bela, 180
 Gener Vera, 211
 Gere Arpad (veter.), 166
 Gere dr Istvan, 97, 101, 103, 121, 123, 125, 180

- Gergel E. Ivan, 200
 Gerö Arpad (veter.) — v. Gere Arpad (veter.)
 Gerö dr Istvan — v. Gere dr Istvan
 Geršon Mirko, 171
 Geršon Nikola, 122
 Gertner mr David, 162
 Gesner dr Olga, 220
 Gidić Gedalja, 204
 Gildner Aleksandar, 171
 Ginsberg F. dr Ervin, 180
 Ginsberg F. Vladimir, 206
 Ginsberger Lj. dr Oskar, 180
 Giskan M. mr Rudolf, 162
 Glasgal dr Manfred, 83, 152
 Glasgall dr Manfred — v. Glasgal dr Manfred
 Glesinger Božidar — v. Glezinger Božidar
 Glesinger dr Lavoslav — v. Glezinger dr Lavoslav
 Glezinger Božidar, 198
 Glezinger dr Lavoslav, 82, 180
 Glid Josip (veter.), 84
 Glid Šandor, 123
 Gliš Josip (veter.) — v. Glid Josip
 Glied Šandor — v. Glid Šandor
 Glik dr Aleksandar, 93
 Glik dr Leopold, 87, 88
 Glikštal dr Andrija, 90
 Glikštal dr Geza, 152
 Glikštal mr Mor, 91, 162
 Glück dr Aleksandar — v. Glik dr Aleksandar
 Glück dr Leopold — v. Glik dr Leopold
 Glückstahl dr Andrija — v. Glikštal dr Andrija
 Glückstahl dr Geza — v. Glikštal dr Geza
 Glückstahl mr Mor — v. Glikštal mr Mor
 Goldberger-Bezinović P. Agneza, 211
 Goldberger mr Oto, 194
 Goldberger Fridman Sorena, 211
 Goldman dr 83
 Goldner dr Geza, 152
 Goldner A. Josip, 171
 Goldner-Haslinger R. Ljilja, 212
 Goldenr V. dr Milan, 180
 Goldschmiedt A. Dora — v. Goldšmit A. Dora
 Goldschmiedt Ela — v. Goldšmit Ela
 Goldschmiedt Steiner dr Zora — v.
 Goldšmit-Štajner dr Zora
 Goldstein-Brill S. Lea — v. Goldštajn-Bril S. Lea
 Goldstein dr Vilim — v. Goldštajn dr Vilim
 Goldstein V. Želimir — v. Goldštajn V. Želimir
 Goldšmit A. Dora, 212
 Goldšmit-Štajner dr Zora, 181
 Goldštajn-Bril S. Lea, 212
 Goldštajn dr Vilim, 181
 Goldštajn V. Želimir, 171
 Gomboš Lazar, 168
 Gonda mr Ladislav, 162
 Gonda dr Moric-Marlo, 152
 Goranić dr Franjo, 181
 Goranić Kamillo (veter.), 84, 166
 Gorski Viktor, 200
 Gostl dr Hinko, 181
 Gostl dr Josip, 133, 197
 Gostl A. Ljudovit, 212
 Gostl Vera, 212
 Gostl dr Vera, 152
 Gostl Vilko (veter.), 166
 Gotfrid mr Ernest, 162
 Gotlib dr Antun, 93
 Gottfried mr Ernest — v. Gotfrid mr Ernest
 Gottlieb dr Antun — v. Gotlib dr Antun
 Grabarić mr Vladimir, 194
 Grajf dr Mario, 181
 Grajf mr Stjepan, 221
 Greif dr Mario — v. Grajf dr Mario
 Greif mr Stjepan — v. Grajf mr Stjepan
 Grin dr Armin, 181
 Grin Boriška, 212
 Grin dr Ernest, 113, 181
 Grin I. mr Julija, 162
 Grin Ljubica, 212
 Grin dr Mavro, 90
 Grinbaum J. dr Dragutin, 181
 Grinberg dr Jozef, 152
 Grinberger mr Dezidar, 194
 Griner Emica, 212
 Griner dr Simon, 181
 Griner dr Teodor, 181
 Grinfeld dr Julije-Jojo, 181
 Grinhut dr Aleksandar, 87
 Grinsberg dr 152
 Grinvald I. mr Oto, 162
 Grof Fanika, 212
 Gros dr Andrija, 152
 Gros Armin, 168
 Gros dr Ervin, 181
 Gros I. dr Herman, 152
 Gros Ignjat (veter.), 166
 Gros-Šperber dr Julka, 152
 Gros dr Mavro, 152
 Gros L. Mirjam, 212
 Gros Olga, 171
 Gros Pavle, 168
 Gros S. mr Teodor, 162
 Gros Viktor (veter.), 166
 Gros dr Viktor, 220
 Gros K. Zoltan, 171
 Grosman dr Marko, 153
 Grosman mr Olga, 221
 Grosman dr Vilim, 153
 Gross dr Andrija — v. Gros dr Andrija
 Gross Armin — v. Gros Armin
 Gross dr Ervin — v. Gros dr Ervin
 Gross I. dr Herman — v. Gros I. dr Herman
 Gross Ignjat (veter.) — v. Gros Ignjat (veter.)
 Gross-Sperber dr Julka — v. Gros-Šperber dr Julka

- Gross dr Mavro — v. Gros dr Mavro
 Gross L. Mirjam — v. Gros L. Mirjam
 Gross Olga — v. Gros Olga
 Gross Pavle — v. Gros Pavle
 Gross S. mr. Teodor — v. Gros S. mr Teodor
 Gross Viktor (veter.) — v. Gros Viktor (veter.)
 Gross K. Zoltan — v. Gros K. Zoltan
 Grossmann dr Marko — v. Grosman dr Marko
 Grossmann mr Olga — v. Grosman mr Olga
 Grossmann dr Vilim — v. Grosman dr Vilim
 Grubi dr David, 90
 Grubi dr Rudolf, 153
 Gruby dr David — v. Grubi dr David
 Gruby d Rudolf — v. Grubi dr Rudolf
 Grün dr Armin — v. Grin dr Armin
 Grün Boriška — v. Grin Boriška
 Grün dr Ernest — v. Grin dr Ernest
 Grün I. mr Julije — v. Grin I. mr Julije
 Grün Ljubica — v. Grin Ljubica
 Grün dr Mavro — v. Grin dr Mavro
 Grünbaum J. dr Dragutin — v. Grinbaum J. dr
 Dragutin
 Grünberg dr Jozef — v. Grinberg dr Jozef
 Grünberger mr Dezider — v. Grinberger mr Dezider
 Grüner Emica — v. Griner Emica
 Grüner dr Simon — v. Griner dr Simon
 Grüner dr Teodor — v. Griner dr Teodor
 Grünfeld dr Julije-Jojo — v. Grinfeld dr Julije-Jojo
 Grünhut dr Aleksandar — v. Grinhut dr Aleksandar
 Grünwald I. mr Oto — v. Grinwald I. mr Oto
 Gutman dr Adolf, 90
 Gutman mr Bela, 162
 Gutman Lj. dr Djordje, 153
 Gutman dr Frida, 181
 Gutman dr Iro, 153
 Gutman dr Jakob, 90
 Gutman Josip, 168
 Gutman Olivera, 138, 212
 Gutman I. Vita, 212
 Gutsohn Vilim (veter.) — v. Gutzon Vilim (veter.)
 Guttmann dr Adolf — v. Gutman dr Adolf
 Guttmann mr Bela — v. Gutman mr Bela
 Guttmann Lj. dr Djordje — v. Gutman Lj. dr Djordje
 Guttmann dr Frida — v. Gutman dr Frida
 Guttmann dr Iro — v. Gutman dr Iro
 Guttmann dr Jakob — v. Gutman dr Jakob
 Guttmann Josip — v. Gutman Josip
 Guttmann Olivera — v. Gutman Olivera
 Guttmann I. Vita — Gutman I. Vita
 Gutzon Vilim (veter.), 166
 Haas dr Bertold, 83, 153
 Haase dr Alfred, 181
 Haber dr Ignac, 181
 Hacker Tibor — v. Haker Tibor
 Hackstock Vinko — v. Hakštok Vinko
 Hafner B. Bela, 221
 Hafner dr Ziga, 181
 Halmb, 91
 Haj dr, 153
 Haj Zak, 174
 Hajder dr Lajčo, 182
 Hajfeld mr, 162
 Hajim dr Alfred, 153
 Hajim dr Bela, 153
 Hajim dr Isak, 153
 Hajim dr Izidor, 153
 Hajim dr Josif, 81
 Hajim dr Jovan, 182
 Hajim dr Marko, 153
 Hajman dr Jolanda, 123, 125, 182
 Hajman dr Ivan Jožef, 91
 Hajmer Oskar, 168
 Hajnc Oskar, 198
 Hajnc Trerda, 198
 Hajne dr Anton, 91
 Hajne Emanuel (veter.), 91
 Hajnrlih Eva, 212
 Hajon Š. Blanka, 212
 Hajon Elvira-Evica, 212
 Hajon M. Judita, 97, 103, 128, 200
 Hajoš dr Bela, 153
 Hajzler mr Oto, 162
 Hajzler Paul, 172
 Hajzler J. Pavao, 173
 Haker Tibor, 168
 Hakštok Vinko, 200
 Halas dr Jene, 182
 Haler M. Ivana-Seka, 212
 Han dr Arpad, 182
 Han dr Eduard, 182
 Han dr Zeljko, 93
 Handler dr Bela, 153
 Handler dr Bernhard, 90
 Handler M. dr Julije, 153
 Hara I. David, 212
 Hara dr Julijana, 182
 Has dr Bertold — v. Haas dr Bertold
 Has dr Hinko, 153
 Hase Leopold (veter.) — v. Haze Leopold (veter.)
 Hauptman-Mezić dr Jozef, 96, 100, 103, 132, 182
 Hausner Jakob (veter.) v. Hauzner Jakob (veter.)
 Hauzer Ernest, 162
 Hauzner Jakob (veter.), 89
 Hay dr — v. Haj dr
 Hayne dr Anton — v. Hajne dr Anton
 Hayne Emanuel (veter.) — v. Hajne
 Emanuel (veter.)
 Hazan L. Izrailo, 103, 171, 201
 Hazan H. Samuilo, 168
 Haze Leopold (veter.), 81
 Hecht mr Adolf — v. Heht mr Adolf
 Hecht mr Leopold — v. Heht mr Leopold
 Hecl dr Fridrih, 153

- Hegediš dr Ernest, 153
 Heht mr Adolf, 162
 Heht mr Leopold, 162
 Heiman dr Jolanda — v. Hajman dr Jolanda
 Heisler mr Oto — v. Hajzler mr Oto
 Heisler Paul — v. Hajzler Paul
 Heisler Pavao — v. Hajzler Pavao
 Hekš F. Tibor, 171
 Helenbach dr Helena — v. Helenbah dr Helena
 Helenbah dr Helena, 182
 Helering S. Erna, 212
 Helering S. Rahela, 212
 Helering S. Sara, 212
 Henigsfeld I. Marta, 175
 Heningsman Herbert (veter.), 166
 Herc dr Rudolf, 182
 Herc mr Teodor, 194
 Herceg dr Pavao, 182
 Herceg dr Stjepan, 182
 Hercl Aleksandar, 173
 Hercl dr Josip, 153
 Hercl dr Margita, 103, 182
 Hercl Štefan, 171
 Hercler mr Bernard, 162
 Hercog dr Aleksandar, 153
 Hercog dr Andrija, 153
 Hercog dr Drago, 182
 Hercog dr Erno, 153
 Hercog Franjo, 103, 121, 126, 200
 Hercog Julije (veter.), 81
 Hercog M. dr Milan, 182
 Hercog dr Moric, 153
 Hercog dr Sigmund, 83
 Hercog dr Žiga, 83
 Herenfeld V. mr Aleksandar, 162
 Herlinger D. Branko, 212
 Herlinger dr Drago, 182
 Herlinger-Švarc J. Giza, 212
 Herlinger dr Ivo, 182
 Herlinger I. Jordana, 212
 Herlinger Dj. Ljiljana, 212
 Herlinger Micika, 212
 Herlinger I. Mira, 212
 Herlinger mr Štefa, 162
 Herlinger M. Zlata, 212
 Herman Ado, 200
 Herman dr Dezider, 153
 Herman Dezider (veter.), 133, 197
 Herman Gideon, 204
 Herman V. Gina, 212
 Herman F. Jelena, 212
 Herman mr Lav, 195
 Herman dr Robert, 83, 153
 Herman Teodor, 168
 Hermann Ado — v. Herman Ado
 Hermann dr Dezider — v. Herman dr Dezider
 Hermann Dezider (veter.) — v. Herman Dezider (veter.)
 Hermann Gideon — v. Herman Gideon
 Hermann V. Gina — v. Herman V. Gina
 Hermann F. Jelena — v. Herman F. Jelena
 Hermann mr Lav — v. Herman mr Lav
 Hermann dr Robert — v. Herman dr Robert
 Hermann Teodor — v. Herman Teodor
 Heršković Draga, 206
 Heršković J. dr Isak, 153
 Heršković mr Oskar, 195
 Heršković Sara, 168
 Herz dr Rudolf — v. Herc dr Rudolf
 Herz mr Teodor — v. Herc mr Teodor
 Herzog dr Aleksandar — v. Hercog dr Aleksandar
 Herzog dr Andrija — v. Hercog dr Andrija
 Herzog dr Drago — v. Hercog dr Drago
 Herzog dr Erno — v. Hercog dr Erno
 Herzog Franjo — v. Hercog Franjo
 Herzog Julije (veter.) — v. Hercog Julije (veter.)
 Herzog M. dr Milan — v. Hercog M. dr Milan
 Herzog dr Moric — v. Hercog dr Moric
 Herzog dr Sigmund — v. Hercog dr Sigmund
 Herzog dr Žiga — v. Hercog dr Žiga
 Hibaj Mira, 206
 Hiljkević dr Aleksandar, 153
 Hircler H. dr Rene, 182
 Hirsch Bertold (veter.) — v. Hirš Bertold (veter.)
 Hirsch dr Ignjat — v. Hirš dr Ignjat
 Hirsch dr Mikša — v. Hirš dr Mikša
 Hirsch dr Slavko — v. Hirš dr Slavko
 Hirsch-Breher Tonka — v. Hirš-Breher Tonka
 Hirschenstein dr Ilija — v. Hiršenštajn dr Ilija
 Hirschfeld dr Šandor — v. Hiršfeld dr Šandor
 Hirschl dr Alfred — v. Hiršl dr Alfred
 Hirschl dr Bogumir — v. Hiršl dr Bogumir
 Hirschl-Karanfilović dr Elza — v. Hiršl-Karanfilović dr Elza
 Hirschl dr Milan — v. Hiršl dr Milan
 Hirschl dr Mladen — v. Hiršl dr Mladen
 Hirschler dr Slavko — v. Hiršler dr Slavko
 Hirschmann mr — v. Hiršman mr Ljudevit
 Hirš Bertold (veter.), 84
 Hirš dr Ignjat, 80, 83
 Hirš dr Mikša, 153
 Hirš dr Slavko, 153
 Hirš-Breher Tonka, 212
 Hiršenštajn dr Ilija, 83
 Hiršfeld dr Šandor, 153
 Hiršl dr Alfred, 153
 Hiršl dr Bogumir, 83, 153
 Hiršl-Karanfilović dr Elza, 183
 Hiršl dr Milan, 183
 Hiršl dr Mladen, 183
 Hiršler dr Slavko, 183
 Hiršman mr Ljudevit, 84, 89
 Hirt L. Mira, 212

- Hirtzier H. dr Rene — v. Hircler H. dr Rene
 Hochstädter dr Bela — v. Hohšteter dr Bela
 Hofenrajh dr Mavro, 90
 Hoffenreich dr Mavro — v. Hofenrajh dr Mavro
 Hoffmann A. Adam (veter.) — v. Hofman A. Adam
 (veter.)
 Hoffmann Alfred — v. Hofman Alfred
 Hoffmann Alfred — v. Hofman Alfred
 Hoffmann Alma — v. Hofman Alma
 Hoffmann mr Antun — v. Hofman mr Antun
 Hoffmann Arnold (veter.) — Hofman Arnold (veter.)
 Hoffmann Arpad — v. Hofman Arpad
 Hoffmann A. Gerta — v. Hofman A. Gerta
 Hoffmann Josip — v. Hofman Josip
 Hoffmann mr Kornelija — v. Hofman mr Kornelija
 Hoffmann-Stern dr Rebeka — v. Hofman-Stern dr
 Rebeka
 Hoffmann Teri — v. Hofman Teri
 Hoffmann Viktor — v. Hofman Viktor
 Hoffmeister dr Benjamin — v. Hofmajster dr
 Benjamin
 Hofmajster dr Benjamin, 89
 Hofman A. Adam (veter.), 84, 166
 Hofman Alfred, 168
 Hofman Alfred, 200
 Hofman Alma, 204
 Hofman mr Antun, 221
 Hofman Arnold (veter.) 89, 133, 197
 Hofman Arpad, 198
 Hofman A. Gerta, 171
 Hofman Josip, 168
 Hofman mr Kornelija, 221
 Hofman-Stern dr Rebeka, 153
 Hofman Teri, 212
 Hofman Viktor, 198
 Hohst M. Mira, 212
 Hohšteter dr Bela, 183
 Holcer dr Adolf, 83, 84
 Holender dr David, 153
 Holender Vera, 212
 Holik dr Ema, 183
 Hollaender dr David — v. Holender dr David
 Hollaender Vera — v. Holender Vera
 Holo Djordje, 103, 200
 Holo dr Ivan, 153
 Holzer dr Adolf — v. Holcer dr Adolf
 Homet Mavro (veter.), 89
 Honig dr Slavko, 153
 Hönigsfeld I. Marta — v. Henigsfeld I. Marta
 Horn dr Mavro, 183
 Horn I. Nada, 212
 Hornung Franjo (veter.), 166
 Horovic Djordje, 169
 Horovic dr Hugo, 183
 Horovitz Djordje — v. Horovic Djordje
 Horovitz dr Hugo — v. Horovic dr Hugo
 Horvat V. dr Artur, 183
 Horvat mr Josip, 162
 Horvat Leopold (veter.), 166
 Horvat Margita, 212
 Horvatić Miro (veter.), 197
 Hrubí dr Julio, 153
 Hruby dr Julio — v. Hrubí dr Julio
 Hubaji dr Imre, 153
 Hupert Slavko, 169
 Husar Imre, 201
 Husar Ludvig, 169
 Husar Marta, 97, 103, 121, 126, 201
 Husar Ruža, 201
 Imre Izidor (veter.), 91, 166
 Imre I. Ladislav (veter.), 166
 Indig Ružica, 206
 Inselt Melanka, 212
 Iric dr Bela, 153
 Iric dr Dezider, 183
 Iric Georg, 171
 Iric dr Ludvig, 153
 Iric D. Oto, 213
 Isac Hebreus, 85
 Iseppo Senior, 86
 Išah dr Jelena, 183
 Ivanović dr 66
 Ivanji dr Franjo, 154
 Ivanji-Šomlo dr Ida, 154
 Ivanji dr Moric, 90, 154
 Izrael J. Berta, 213
 Izrael Hazan — v. Hazan Izralio
 Izrael dr Isak, 88, 154
 Izrael R. Mihajlo, 213
 Izrael A. Paula, 213
 Izrael Puba, 213
 Izrael Štefica, 169
 Izrael Zora, 169
 Ižak I. dr Sima, 154
 Jacobus Medicus, 82
 Jakobović M. Lila, 213
 Jagoda dr Julijus, 154
 Jakov »hećim«, 76
 Jakov »Jevrejina«, 79
 Jakovljević Bora, 171
 Jelenić Mira, 169
 Jelínek mr Dragutin, 84
 Jelínek dr Djuro, 183
 Jelínek dr Erih, 183
 Jelínek Mikša, 169
 Jelínek Suzana, 213
 Jeremić Rista, 87
 Jinker-Jelić Ana, 213
 Jokl mr Leopold, 162
 Josifović Albert, 201
 Josip stariji — v. Iseppo Senior

234 J. Romano

- Juda »travara«, 88
 Judić M. mr Sima, 163
 Julijus Anka, 213
 Julijus dr Dezider, 183
 Julijus-Kramer J. Jelena, 201
 Julijus D. Stevo, 213
 Jun Feliks (veter.), 85, 166
 Jun-Broda Ina, 213
 Jungvirt dr Gustav, 183
 Jungvirt Zlata, 213
 Jungvirt dr Gustav — v. Jungvirt dr Gustav
 Jungvirt Zlata — v. Jungvirt Zlata
 Jusefović T. mr Isak, 195
- Kabiljo Aron, 198
 Kabiljo mr Aron, 163
 Kabiljo S. Danica, 138, 213
 Kabiljo I. Erna, 213
 Kabiljo J. Goldina, 213
 Kabiljo Meri, 213
 Kabiljo K. Paula, 213
 Kabiljo D. Rifka, 204
 Kabiljo I. Santo, 213
 Kabiljo Silvio, 169
 Kac dr Arnold, 154
 Kac L. dr Artur, 154
 Kac F. dr Bertold, 154
 Kac dr Jozef, 88
 Kadelburg mr Ervin, 163
 Kadoš Agneza, 103
 Kahan dr Solomon, 154
 Kaiser-Carl Mira — v. Carin-Kajser Mira
 Kaiser Livija — v. Kajzer Livija
 Kaiser dr Makso — v. Kajzer dr Makso
 Kaiser Miro — v. Kajzer Miro
 Kajner dr Dezider, 154
 Kajon dr Cezar, 154
 Kajon E. dr Ezra, 183
 Kajon Hagara-Seka, 213
 Kajon Jozef, 169
 Kajon Rifka, 171
 Kajon-Rikov mr Vukica, 195
 Kajzer Livija, 213
 Kajzer dr Makso, 183
 Kajzer Miro, 198
 Kalaj E. dr Ladislav, 183
 Kalay E. dr Ladislav — v. Kalaj E. dr Ladislav
 Kalderon O. David, 213
 Kalderon Jakov (veter.), 133, 197
 Kalderon dr Jakov, 183
 Kalman dr Franjo, 183
 Kalman Ilonka, 213
 Kalman dr Imre, 154
 Kalman mr Julije, 195
 Kalman dr Mihajlo, 183
 Kalmić Lea, 175
 Kalmić Rahamin, 171
- Kalmić Ražela, 175
 Kaljuski dr Marko, 110, 154
 Kamhi A. Blanka, 213
 Kamhi M. Erna, 213
 Kamhi D. Jahiel, 213
 Kamhi J. Lelica, 213
 Kamhi Moric (veter.), 100, 133, 197
 Kamhi A. mr Mordehaj, 163
 Kamhi Rita, 213
 Kamhi J. Sara, 213
 Kampos mr Olga, 163
 Kampos dr Samuel, 154
 Kampos Simbula, 213
 Kapuano Menahem, 169
 Kardoš dr Imre, 154
 Kardoš Petar, 171
 Karić Hajim, 169
 Karlo Albert, 172
 Kasorla Nisim, 174
 Kasovic dr Rudolf, 154
 Kasovic dr Rudolf, 154
 Kasovics dr Rudolf — v. Kasovic dr Rudolf
 Kasovics dr Rudolf — v. Kasovic dr Rudolf
 Kastro Irma, 204
 Katalan dr Nisim, 154
 Katan Eliezer, 137, 206
 Katz dr Arnold — v. Kac dr Arnold
 Katz L. dr Artur — v. Kac L. dr Artur
 Katz F. dr Bertold — v. Kac F. dr Bertold
 Katz dr Jozef — v. Kac dr Jozef
 Kauf L. dr Jakov, 183
 Kaufer dr Izolda, 154
 Kaufer dr Leopold, 184
 Kaufer Pavle, 171
 Kaufman mr Boriška, 221
 Kaufman Tibor, 103, 123, 128, 201
 Kaufmann mr Boriška — v. Kaufman mr Boriška
 Kaufmann Tibor — v. Kaufman Tibor
 Kaunic dr Pavle, 184
 Kaunitz dr Pavle — v. Kaunic dr Pavle
 Kaveson-Levi J. Regina, 213
 Kaveson A. Salamon, 97, 103, 201
 Kaveson J. Salamon, 213
 Kaveson-Fleš Vera, 201
 Kavić Vera, 173
 Kekelo dr 154
 Kelemen dr Endre, 184
 Kelemen dr Josip, 154
 Keler dr Aleksandar, 184
 Keler Ankica, 206
 Keler August, 201
 Keler dr Gustav, 184
 Keler-Barvinska Meri, 213
 Keller dr Aleksandar — v. Keler dr Aleksandar
 Keller Ankica — v. Keler Ankica
 Keller August — v. Keler August
 Keller dr August — v. Keler dr August

- Keller-Barvinska Mari — v. Keller-Barvinska Mari
 Kemenji dr Eugen, 154
 Kemeny dr Eugen — v. Kemenji dr Eugen
 Kenig dr Mirko, 154
 Konigsberg dr Imre, 154
 Kenigsberg Irena, 175
 Kenigsberg Roza, 169
 Kenigsberg Terezija, 173
 Kereny dr Andrija — v. Kerenji dr Andrija
 Kerenji dr Andrija, 163
 Kern V. Ljudevt, 213
 Kern I. Nikola, 213
 Kern F. Vera, 213
 Kerschner Aleksandar — v. Keršner Aleksandar
 Kerschner Artur — v. Keršner Artur
 Kerschner Drago — v. Keršner Drago
 Keršner Aleksandar, 205
 Keršner Artur, 96, 98, 99, 103
 Keršner Drago, 213
 Kesler dr Andrija, 184
 Kesler dr Jovan, 184
 Kindibal Zora, 214
 Kinstler dr Luj, 154
 Kirschner Gizela — v. Kiršner Gizela
 Kirschner dr Margita — v. Kiršner dr Margita
 Kirschner dr Ljudevit — v. Kiršner dr Ljudevit
 Kiršner Gizela, 214
 Kiršner dr Ljudevit, 154
 Kiršner dr Margita, 154
 Kis Stevan, 191
 Kister M. Ljudevit (veter.), 166
 Kiš dr Andrija, 154
 Kiš Pavle, 214
 Kiš Steva, 169
 Kiš mr Vilmoš, 164
 Kišicki dr Ziga, 184
 Kital Drago, 201
 Klagsburn dr Bruno, 154
 Klajn dr ?, 154
 Klajn dr Adolf, 90
 Klajn dr Andrija, 154
 Klajn dr Andrija, 220
 Klajn Ari, 173
 Klajn Aron (veter.), 91, 166
 Klajn-Abraham dr Blanka, 154
 Klajn dr Bruno, 154
 Klajn dr Elok, 154
 Klajn dr Emanuel, 84
 Klajn-Senvald mr Felice, 163
 Klajn dr Filip, 154
 Klajn Hilda, 221
 Klajn dr Hugo, 184
 Klajn dr Ignac, 155
 Klajn A. dr Ilze, 220
 Klajn dr Jakov, 184
 Klajn dr Josip, 184
 Klajn mr Josip, 163
 Klajn dr Jozef, 90
 Klajn mr Jožef, 163
 Klajn mr Klara, 163
 Klajn dr Matija, 155
 Klajn Mavro (veter.), 99, 100, 102, 103, 197
 Klajn Miro, 173
 Klajn dr Samuljo, 155
 Klajn S. ? »Tek«, 171
 Klajn-Gorski dr Viktor, 155
 Klajn dr Vladislav, 184
 Klajn Zia, 169
 Klajnkind dr Rikard, 83
 Klajnman Edmund, 169
 Klein ? — v. Klajn ?
 Klein dr Adolf — v. Klajn dr Adolf
 Klein dr Andrija — v. Klajn dr Andrija
 Klein dr Andrija — v. Klajn dr Andrija
 Klein Ari — v. Klajn Ari
 Klein Aron (veter.) — v. Klajn Aron (veter.)
 Klein-Abraham dr Blanka — v. Klajn-Abraham
 dr Blanka
 Klein dr Bruno — v. Klajn dr Bruno
 Klein dr Elek — v. Klajn dr Elek
 Klein dr Emanuel — v. Klajn dr Emanuel
 Klein-Schönwald mr Felice — v. Klajn-Senvald
 mr Felice
 Klein dr Filip — v. Klajn dr Filip
 Klein Hilda — v. Klajn Hilda
 Klein dr Hugo — v. Klajn dr Hugo
 Klein dr Ignac — v. Klajn dr Ignac
 Klein A. dr Ilze — v. Klajn A. dr Ilze
 Klein dr Jakov — v. Klajn dr Jakov
 Klein dr Josip — v. Klajn dr Josip
 Klein mr Josip — v. Klajn mr Josip
 Klein dr Jožef — v. Klajn dr Jožef
 Klein mr Jožef — v. Klajn mr Jožef
 Klein mr Klara — v. Klajn mr Klara
 Klein dr Matija — v. Klajn dr Matija
 Klein Mavro (veter.) — v. Klajn Mavro (veter.)
 Klein Miro — v. Klajn Miro
 Klein dr Samuljo — v. Klajn dr Samuljo
 Klein S. ? »Tek« — v. Klajn S. ? »Tek«
 Klein-Gorski dr Viktor — v.
 Klajn-Gorski dr Viktor
 Klein dr Vladislav — v. Klajn dr Vladislav
 Klein Zia — v. Klajn Zia
 Kleinkind dr Rikard — v. Klajnkind dr Rikard
 Kleinmann Edmund — v. Klajnman Edmund
 Klinger David (veter.), 89
 Klugman S. Salamon, 171
 Klugman dr Sigmund, 155
 Knicl mr Oto, 163
 Kobler dr Geza, 87
 Kobloch Emanuel (veter.) — v. Koblöh Emanuel
 (veter.)
 Koblöh Emanuel (veter.), 89
 Koch dr Arnold — v. Koh dr Arnold

- Koch dr Imre — v. Koh dr Imre
 Koen dr Alfred-Bata, 155
 Koen M. Avram (veter.), 166
 Koen David, 220
 Koen Erna, 214
 Koen B. Josif, 174
 Koen-Rubenović mr Lena, 195
 Koen dr Leon, 81, 93, 184
 Koen Luna, 95
 Koh dr Arnold, 155
 Koh dr Imre, 155
 Kohn mr Albert — v. Kon mr Albert
 Kohn dr Artur — v. Kon dr Artur
 Kohn dr Bela — v. Kon dr Bela
 Kohn dr Benko — v. Kon dr Benko
 Kohn dr Dragutin — v. Kon dr Dragutin
 Kohn B. Elica — v. Kon B. Elica
 Kohn mr Geza — v. Kon mr Geza
 Kohn Isak — v. Kon Isak
 Kohn mr Josip — v. Kon mr Josip
 Kohn Koloman — v. Kon Koloman
 Kohn mr Margita — v. Kon mr Margita
 Kohn Marija — v. Kon Marija
 Kohn mr Marija — v. Kon mr Marija
 Kohn dr Marko — v. Kon dr Marko
 Kohn dr Matija — v. Kon dr Matija
 Kohn Milan — v. Kon Milan
 Kohn M. Mirjam — v. Kon M. Mirjam
 Kohn I. dr Nada — v. Kon I. dr Nada
 Kohn-Strauss M. Olga — v. Kon-Štraus M. Olga
 Kohn dr Vladislav — v. Kon dr Vladislav
 Kolb dr Martin, 131, 132, 184
 Kolbach ing Dragutin — v. Kolbah ing Dragutin
 Kolbah ing Dragutin, 195
 Kolban H. Jan, 214
 Kolban Štefanija, 214
 Kolin dr Ignac-Mirko, 155
 Kolin mr Ladislav, 163
 Kolin-Kon dr Viktor, 184
 Kolman Elvira-Lija, 214
 Kolman-Nik mr Jelisaveta, 195
 Kolman dr Slavko, 155
 Kolman mr Viktor, 195
 Kom Milan, 123
 Komer dr Aleksandar, 184
 Komer A. Režika, 214
 Komloš Edita, 214
 Kon mr Albert, 221
 Kon dr Artur, 184
 Kon dr Bela, 184
 Kon dr Benko, 155
 Kon dr Dragutin, 185
 Kon B. Elica, 214
 Kon mr Geza, 195
 Kon Isak, 82
 Kon mr Josip, 163
 Kon Koloman, 82
 Kon mr Margita, 163
 Kon Marija, 214
 Kon mr Marija, 163
 Kon dr Marko, 185
 Kon dr Matija, 155
 Kon M. Mirjam, 214
 Kon I. dr Nada, 155
 Kon-Štraus M. Olga, 214
 Kon dr Vladislav, 185
 Konfino N. Bukica, 173
 Konfino mr Moša, 163
 Konfino dr Žak, 185
 Konforti H. Albert, 174
 Konforti dr Jakob, 155
 Konforti dr Josip, 155
 Konforti dr Jozef, 185
 Konforti A. Lala, 214
 Konforti-Baruh M. Sarika, 214
 König dr Mirko — v. Kenig dr Mirko
 Königsberg dr Imre — v. Kenigsberg dr Imre
 Königsberg Irena — v. Kenigsberg Irena
 Königsberg Roza — v. Kenigsberg Roza
 Königsberg Terezija — v. Kelgsberg Terezija
 Konrad dr Martin, 155
 Kopel dr Sigmund, 82
 Kopelman B. Teri, 214
 Koralek dr Hinko, 155
 Kormes J. dr Aca, 155
 Kormoš Zdenko, 169
 Kornel dr Jozef, 155
 Kornel mr (žena Kornel Jozefa), 163
 Kornicer Viktor, 175
 Kornitzer Viktor — v. Kornicer Viktor
 Koš Aco, 214
 Koš Koloman, 171
 Kovač Cecilija, 214
 Kovač Dita, 214
 Kovač Emilija, 214
 Kovač dr Iso, 185
 Kovač I. Ivo, 201
 Kovač dr Ladislav, 185
 Kovač Laslo, 169
 Kovač I. Mira, 214
 Kozinski dr Klara, 155
 Kozinski Nadežda, 175
 Krajanski mr Artur, 94, 163
 Krajanski A. Franjo, 172
 Krajtmajer N. Neva, 214
 Kral J. Ljudevit, 171
 Kramer dr Mirko, 185
 Kramer Vera, 214
 Kraus mr Artur, 195
 Kraus L. Eva, 214
 Kraus Fanika, 214
 Kraus dr Gustav, 185
 Kraus dr Herbert, 103, 131, 132, 185
 Kraus dr Herman, 80

- Kraus Josip, 175
 Kraus L. Judita, 214
 Kraus Julija, 214
 Kraus-Lederer dr Julijana, 185
 Kraus P. dr Ladislav, 103, 114, 155
 Kraus dr Lavoslav-Leo 100, 101, 103, 185
 Kraus Lea, 96, 102, 103, 206
 Kraus J. Lili, 214
 Kraus M. Margita, 214
 Kraus Mirko, 169
 Kraus dr Oskar, 155
 Kraus dr Oskar, 185
 Kraus dr Oto, 132, 185
 Kraus Slavko, 169
 Kraus A. Tirca, 214
 Kraus A. Tonka, 207
 Kraus dr Zdenko, 185
 Krauser Antun — v. Krauzer Antun
 Krauss mr Artur — v. Kraus mr Artur
 Krauss L. Eva — v. Kraus L. Eva
 Krauss Fanika — v. Kraus Fanika
 Krauss dr Gustav — v. Kraus dr Gustav
 Krauss dr Herbert — v. Kraus dr Herbert
 Krauss dr Herman — v. Kraus dr Herman
 Krauss Josip — v. Kraus Josip
 Krauss L. Judita — v. Kraus L. Judita
 Krauss-Lederer dr Julijana — v. Kraus-Lederer
 dr Julijana
 Krauss P. dr Ladislav — v. Kraus P. dr Ladislav
 Krauss dr Lavoslav-Leo — v. Kraus dr Lavoslav-Leo
 Krauss Lea — v. Kraus Lea
 Krauss J. Lili — v. Kraus J. Lili
 Krauss M. Margita — v. Kraus M. Margita
 Krauss Mirko — v. Kraus Mirko
 Krauss dr Oskar — v. Kraus dr Oskar
 Krauss dr Oskar — v. Kraus dr Oskar
 Krauss dr Oto — v. Kraus dr Oto
 Krauss Slavko — v. Kraus Slavko
 Krauss A. Tirca — v. Kraus A. Tirca
 Krauss A. Tonka — v. Kraus A. Tonka
 Krauss dr Zdenko — v. Kraus dr Zdenko
 Kräuterblüth-Krajanski mr Benjamin —
 v. Krojterblit-Krajanski mr Benjamin
 Krauzer Antun, 173
 Kremzlr dr Ernest, 185
 Kreo mr Luigi Josipov, 163
 Kreševljaković Ali Riza, 89
 Krešić Jelka, 214
 Krešić Mirko, 171
 Krishaber Ladislav-Lajoš, 103, 123, 126, 201
 Krishaber dr Laza, 155
 Krojterblit-Krajanski mr Benjamin, 84
 Kronfeld Zdenka, 214
 Kun dr Leo, 125, 155
 Kun-Band dr Milica, 155
 Kunorti mr Sado, 163
 Kunorti dr Salamon, 155
 Künstler dr Luj — v. Kinstler dr Luj
 Kuser Josip, 201
 Lajmderfer dr Gustav, 155
 Lajpnik Josip, 169
 Lajtner S. mr Anka, 195
 Lakatoš dr Zoltan, 155
 Lakenbah Konstantin, 96
 Landau dr Herman, 79
 Ländler dr Salamon — v. Lendler dr Salamon
 Lang Arnold, 201
 Lapter Žiga, 198
 Laslo Herman (veter.), 166
 Laslo Ignac (veter.), 133, 197
 Laslo Imre, 169
 Laslo H. Margita, 171
 Laslo dr Mirko, 155
 Lasta Ernest, 169
 Laszlo Herman (veter.) — v. Laslo
 Herman (veter.)
 Laszlo Ignac (veter.) — v. Laslo
 Ignac (veter.)
 Laszlo Imre — v. Laslo Imre
 Laszlo H. Margita — v. Laslo H. Margita
 Laszlo dr Mirko — v. Laslo dr Mirko
 Latinger A. Viola, 214
 Lauber Andrija, 201
 Laufer Anton (veter.), 89
 Laufer Salamon (veter.), 89, 166
 Laufer Anton — v. Laufer Anton
 Laufer Salamon — v. Laufer Salamon
 Lauš dr Mirko, 155
 Lebl dr Pavao, 155
 Lebl dr Stjepan, 186
 Lebl dr Šandor, 155
 Ledeckí I. dr Artur, 155
 Lederer Dorde, 173
 Lederer M. Edita, 214
 Lederer dr Eugen, 155
 Lederer dr Imre, 155
 Lederer mr Jelena, 195
 Lederer mr Jelka, 163
 Lederer dr Ladislav, 186
 Lederer-Altarac I. Mira, 214
 Lederer R. Mira, 214
 Lederer M. Tea, 215
 Lefković dr Moric, 87
 Lefkowitz dr Moric — v. Lefković dr Moric
 Leffer Moric, 82
 Lehr Edita — v. Ler Edita
 Lehr Rudolf — v. Ler Rudolf
 Lehrer-Popović Enka — v. Lerer-Popović Enka
 Lehrer Z. Gina — v. Lerer Z. Gina
 Lehrer Z. Samuel — v. Lerer Z. Samuel
 Lehrer Z. Tilda — v. Lerer Z. Tilda
 Lehrmann Robert — v. Lerman Robert
 Leimdörfer dr Gustav — v. Lajmderfer dr Gustav

- Leipnik Josip — v. Lajpnik Josip
 Leitner S. mr Anka — v. Lajtner S. mr Anka
 Lenard Marija, 215
 Lendler dr Salamon, 155
 Lendvai dr Klara, 155
 Leon dr Ilonka, 155
 Leonic Jelena, 201
 Ler Edita, 215
 Ler Rudolf, 198
 Lerer-Popović Enka, 215
 Lerer Z. Gina, 215
 Lerer Z. Samuel, 96, 98, 99, 103, 127, 138, 148, 205
 Lerer Z. Tilda, 138, 215
 Lerman Robert, 81
 Lev dr Ivo, 103, 186
 Lev dr Ljudevit, 83
 Levenberg dr Deže, 186
 Levenštajn dr ?, 186
 Levenštajn dr Henrih, 87
 Levenzon mr Ignjat, 163
 Levi Bencion, 171
 Levi Bianka, 215
 Levi N. Bora, 169
 Levi dr Bukica, 186
 Levi Deneš, 123
 Levi J. Erna, 215
 Levi R. dr Ernest, 156
 Levi Flora, 96
 Levi-Bihler Frida — v. Bihler-Levi Frida
 Levi dr Haim-Bukus, 186
 Levi B. dr Hinko, 93, 156
 Levi dr Isak, 156
 Levi B. Isak, 191
 Levi M. Isak, 174
 Levi mr Isidor, stariji, 163
 Levi mr Isidor, mladi, 163
 Levi dr Izidor, 186
 Levi Izrael, 82
 Levi L. Jaša, 171
 Levi T. Jozef, 220
 Levi Z. Karolj, 97, 103, 123, 126, 201
 Levi Klara-Dratca, 215
 Levi Z. Klarica, 207
 Levi dr Kurt, 97, 103, 186
 Levi Lola, 96
 Levi Mica, 96
 Levi Milan, 172
 Levi Moric, 201
 Levi Š. Moric, 103, 134, 201
 Levi Nahman-Bora, 169
 Levi Olga, 171
 Levi I. Pepo, 221
 Levi-Mičić dr Rakfa, 156
 Levi C. Regina, 207
 Levi dr Rifka, 156
 Levi Š. Rifka, 215
 Levi J. Rozika, 169
 Levi dr Rudolf, 156
 Levi Salamon, 169
 Levi dr Salamon-Moni, 100, 101, 103, 125, 131, 132, 186
 Levi A. mr Salamon, 163
 Levi A. Salvator, 201
 Levi-Daniti Sida, 215
 Levi Šebetaj, 97
 Levi Tilda, 128, 206
 Levi-Finci J. mr Tilda, 163
 Levinger M Jolan, 215
 Levntal dr Zdenko, 112, 186
 Lewensohn mr Ignjat — v. Levenzon mr Ignjat
 Lewenstein dr ? — v. Levenštajn dr ?
 Lewenthal dr Zdenko — v. Levntal dr Zdenko
 Liberman Karola, 206
 Libling Julijus (veter.) — v. Libling Julijus (veter.)
 Licht Josip — v. Liht Josip
 Lidenfeld dr Alfons, 156
 Liebermann Karola — v. Liberman Karola
 Liebling Julijus (veter.) — v. Libling Julijus (veter.)
 Liht Josip, 96, 122
 Lion L. Zdenka, 215
 Lipa Filip (veter.), 84, 166
 Lipa dr Josip, 186
 Lipković-Grof A. Danica, 215
 Lipković dr Rudolf, 186
 Lipković dr Vinco, 156
 Lipković dr Vinko, 186
 Lipkovicz-Grof A. Danica — v. Lipković-Grof A. Danica
 Lipkovics dr Rudolf — v. Lipković dr Rudolf
 Lipkovics dr Vinco — v. Lipković dr Vinco
 Lipkovics dr Vinko — v. Lipković dr Vinko
 Lipman K. Ana, 215
 Lipman-Polak dr Sidonija, 186
 Lipmann K. Ana — v. Lipman K. Ana
 Lipmann-Pollak dr Sidonija — v. Lipman-Polak dr Sidonija
 Liska I. Hedika, 215
 Löbl dr Pavao — v. Lebl dr Pavao
 Löbl dr Stjepan — v. Lebl dr Stjepan
 Löbl dr Šandor — v. Lebl dr Šandor
 Lochert Julije (veter.) — v. Lohert Julije (veter.)
 Löffler Moric — v. Lefler Moric
 Lohert Julije (veter.), 166
 Lorand Alfred, 169
 Lorand dr Samuel, 90, 156
 Löw dr Ivo — v. Lev dr Ivo
 Löw dr Ljudevit — v. Lev dr Ljudevit
 Löwy dr Hinko — v. Levi dr Hinko
 Löwy Izrael — v. Levi Izrael
 Loža S. dr Franjo, 156
 Luc Jakov (veter.), 81
 Ludvig dr Geza, 156
 Luka mr Oton, 163
 Luka Rudolf, 169

Lukač Rašela, 171
 Luksadro dr Emanuel, 83
 Lumbroso Juda, 86
 Lusitanus Amatus — v. Roderiguez Joao
 Lustig dr Ferdinand, 156
 Lustig Oskar, 174
 Luxadro dr Emanuel — v. Luksadro dr Emanuel

Maclijah dr Haim, 110
 Mačoro Klarica, 215
 Mačoro J. Klarica, 215
 Madelj dr Lidija, 156
 Maestro Gracija, 215
 Maestro Margita, 169
 Magda (medic. sestra), 173
 Majcen-Rita J. Nada, 215
 Majder Vladimir-Kurst, 96, 98, 103, 134, 201
 Majder T. Slavka, 206
 Majer dr Artur, 187
 Majer dr Elijas, 87, 156
 Majerić dr Dragan, 187
 Majzl F. Vera, 215
 Makfeld dr Katarina, 156
 Maksimilijan, car, 91
 Maler J. Zora, 204
 Manase mr Henrik, 195
 Mandelbaum mr Jevgenija, 81, 94, 163
 Mandil B. Estera, 172
 Mandil N. Ezra, 174
 Mandil I. Haim, 171
 Mandil dr Jakov, 156
 Mandil N. Josif, 174
 Mandil mr Moša, 195
 Mandil B. Samuilo, 172
 Mandilović dr Bora, 187
 Mandilović mr Zak, 195
 Mandl N. Boris, 171
 Manhajm mr Vilmoš, 221
 Manhalm mr Vilmoš — v. Manhajm mr Vilmoš
 Margulies dr Lazar, 114
 Margulits dr Rafailo, 81
 Margulit mr Milan, 163
 Marić Branko, 173
 Marić dr Hinko, 187
 Marić dr Zvonimir, 156
 Marinović-Fišer dr Oto, 197
 Markijević dr Henrich, 87
 Marković dr Aleksandar — v. Popper dr Aleksandar
 Marković dr Geza, 156
 Mašijah I. Leon, 171
 Mate dr Ladsilav, 166
 Mate Sabina, 206
 Matehas dr Jozef, 156
 Mathajm Katarina, 215
 Mehmed II, 76

Mel dr David, 187
 Mel Frida, 201
 Melamed Abraham, 76
 Melamed Jerolim, 86
 Melamed D. mr Leon, 163
 Meler Malvina-Malčika, 215
 Melinger Aleksandar (veter.), 166
 Memes Gina, 172
 Mencer dr Izidor, 90
 Mencer Nandor, 173
 Mendoza Eldad, 169
 Mentzer dr Izidor — v. Mencer dr Izidor
 Mentzer Nandor — v. Mencer Nandor
 Mermelstein dr Salem — v. Mermelštajn dr Salem
 Mermelštajn dr Salem, 187
 Mesinger dr Drago, 90
 Messinger dr Drago — v. Mesinger dr Drago
 Mešulam J. Ela, 204
 Mevorah dr Isak, 187
 Mevorah dr Menahem-Mika, 156
 Mevorah M. mr Mišel, 164
 Mezei dr Izidor, 90, 156
 Mihailovna-Epštajn dr Ana — v. Epštajn-Mihallovna
 dr Ana
 Mihel ranarnik, 91
 Mikeš Djordje, 123
 Miler dr Andrija, 156
 Miler dr Andrija, 187
 Miler dr Bela, 187
 Miler Edita, 215
 Miler Eduard (veter.), 166
 Miler Istvan, 123
 Miler mr Klara, 221
 Miler Ljuba, 215
 Miler-šalgo mr Margita, 164
 Miler dr Matija, 156
 Miler dr Miroslav, 187
 Miler J. dr Pavle, 156
 Miler Petar, 201
 Miler dr Zlata, 97, 98, 103
 Milić dr Blanka, 156
 Milić dr Sročko, 156
 Milko dr Leopold, 90
 Mirnić-Kornicer dr Vera, 187
 Mirjam, bolničarka, 215
 Miškolci dr Eugen, 187
 Miškolci Irena, 215
 Mitler Ljuba, 215
 Mizrahi Alfred, 215
 Mizrahi E. Haim, 175
 Molnar U. Aleksandar, 215
 Molnar Dj. Arpad, 215
 Molnar Ivan, 201
 Molnar Katica, 215
 Molnar Zora, 216
 Montijas dr Avram, 156
 Montilija R. Rafael, 216

- Montilija H. Sida, 216
 Montiljo S. Albert, 216
 Montiljo M. Avram, 216
 Montiljo J. Hanika, 216
 Montiljo Hinko, 198
 Montiljo Reli, 216
 Montiljo Rozika, 216
 Montiljo A. Santo, 216
 Mor dr ?, 156
 Moreno Armando, 216
 Moro Moša, 77
 Morpurgo Gabriela, 207
 Morpurgo Julijana, 207
 Morpurgo Mario, 86
 Morpurgo-Mladinov Silvana, 207
 Morvaj ?, 169
 Mosbacher dr Eugen — v. Mosbaker dr Eugen
 Mosbaker dr Eugen, 156
 Mose medico Ebreo, 85
 Moskoni Juda ben Moše, 76
 Müller dr Andrija — v. Miler dr Andrija
 Müller dr Bela — v. Miler dr Bela
 Müller Edita — v. Miler Edita
 Müller Eduard (veter.) — v. Miler Eduar (veter.)
 Müller Istvan — v. Miler Istvan
 Müller mr Klara — v. Miler mr Klara
 Müller Ljuba — v. Miler Ljuba
 Müller-Šalgo mr Margita — v. Miler-Šalgo mr Margita
 Müller dr Matija — v. Miler dr Matija
 Müller dr Miroslav — v. Miler dr Miroslav
 Müller J. dr Pavle — v. Miler J. dr Pavle
 Müller Petar — v. Miler Petar
 Müller dr Zlata — v. Miler dr Zlata
 Munk dr Adolf, 156
 Munk J. dr Artur, 187
 Munk Elemens, 216
 Munk-Vesel I. Eleonora, 171
 Munk dr Moša, 187
 Munk G. dr Natan, 156
 Musafija Ankica, 216
 Musafija R. Flora, 216
 Musafija Josif, 201
 Musafija M. Josip, 216
 Musafija Majer, 135, 204
 Musafija Lonika, 216
 Musafija J. Nina, 216
 Musafija-Papo Rašela, 216
 Musafija Sarika, 216
 Musafija J. Tilda-Tina, 216

 Nadaški I. Olga, 216
 Nađ mr Bertalan, 90
 Nađ Eugen, 216
 Nađ dr Eugen, 156
 Nađ mr Imre, 90, 164
 Nađ B. mr Imre, 90, 91, 164

 Nađ mr Ladislav, 195
 Nagy mr Bertalam — v. Nađ mr Bertalam
 Nagy Eugen — v. Nađ Eugen
 Nagy dr Eugen — v. Nađ dr Eugen
 Nagy mr Imre — v. Nađ mr Imre
 Nagy B. mr Imre — v. Nađ B. mr Imre
 Nagy mr Ladislav — v. Nađ mr Ladislav
 Nahmijas dr Isak, 89
 Nahmijas dr Lora, 187
 Nahmijas dr Rafael, 187
 Nacht dr Arnold — v. Naht dr Arnold
 Naht dr Arnold, 156
 Najbah mr Edita, 164
 Najfeld dr Alfred, 187
 Najfeld-Špicer Eta, 202
 Najman Ana, 216
 Najman-Nović August (veter.), 166
 Najman dr Bela, 156
 Najman dr Emil, 187
 Najman Herta, 216
 Najman Irena, 216
 Najman dr Izidor, 88
 Najman dr Jakob, 187
 Najman M. Jakob, 198
 Najman Josip, 169
 Najman Josip, 169
 Najman dr Julije, 90, 156
 Najman dr Julije, 156
 Najman dr Ljuba, 187
 Najman-Herlinger J. Marija, 216
 Najman dr Marika, 156
 Najman Paula, 216
 Najman dr Vladimir, 187
 Najman dr Žiga, 83, 157
 Našić Emil, 173
 Negrin Haim, 174
 Nehan Ernest, 169
 Neubach mr Edita — v. Najbah mr Edita
 Neufeld dr Alfred — v. Najfeld dr Alfred
 Neufeld-Spitzer Eta — v. Najfeld-Špicer Eta
 Neumann Ana — v. Najman Ana
 Neumann-Nović August (veter.) v. Najman-Nović August (veter.)
 Neumann dr Bela — v. Najman dr Bela
 Neumann dr Emil — v. Najman dr Emil
 Neumann Herta — v. Najman Herta
 Neumann Irena — v. Najman Irena
 Neumann dr Izidor — v. Najman dr Izidor
 Neumann dr Jakob — v. Najman dr Jakob
 Neumann M. Jakob. — v. Najman M. Jakob
 Neumann Josip — v. Najman Josip
 Neumann dr Julije — v. Najman dr Julije
 Neumann dr Ljuba — v. Najman dr Ljuba
 Neumann-Herlinger J. Marija — v. Najman-Herlinger J. Marija
 Neumann dr Marika — v. Najman dr Marika
 Neumann Paula — v. Najman Paula

- Neumann dr Vladimir — Najman dr Vladimir
 Neumann dr Ziga — v. Najman dr Ziga
 Nick dr Alfred — v. Nik dr Alfred
 Nick Natko — v. Nik Natko
 Nik dr Alfred, 187
 Nik A. Natko, 216
 Nisim dr Avram, 188
 Nisim Jakov, 86
 Nisim Zak, 169
 Novaček M. Dragutin (veter.), 166
 Novačić F. Fred, 216
 Novačić dr Ladislav, 157
 Novaković Djordje — v. Erlih Leopold
 Novaković-Noah A. mr Mamojlo, 164
- Obersohn dr Djuro — v. Oberzon dr Djuro
 Oberzon dr Djuro, 188
 Obrenović Miloš, 76
 Ofenbah Ginka, 216
 Offner mr Antal — v. Ofner mr Antal
 Offner dr Mor — v. Ofner dr Mor
 Ofner mr Antal, 164
 Ofner dr Mor, 89
 Ormosz mr Andon — v. Ormož mr Andon
 Ormož mr Andon, 164
 Ornstein dr Karlo — v. Ornštajn dr Karlo
 Ornstein K. Mila — v. Orštajn K. Mila
 Ornštajn dr Karlo, 188
 Ornštajn K. Mila, 207
 Oswald dr Branko, 94, 166
 Oswald dr Branko — v. Oswald dr Branko
 Ovadia dr Elazar, 188
 Ovadia E. Perla, 216
 Ovadia M. Rahela-Kika, 216
 Ozmo E. Rafael, 216
- Pal Honka, 216
 Palikaš A. Gizela, 216
 Pap Pavle-Šiljo, 97, 103, 121, 126, 134, 202
 Papai mr Eva, 164
 Papo Albert, 77
 Papo Angelina, 216
 Papo Avram, 77
 Papo M. Blianka, 216
 Papo Danko, 169
 Papo M. David, 202
 Papo-Baković S. Donka, 138, 217
 Papo Eliezer, 102, 103, 128, 198
 Papo Estera, 97, 103, 128
 Papo I. Estera, 202
 Papo-Binenfeld Gina, 217
 Papo-Papić Isak, 77
 Papo dr Isidor, 131, 132, 188
 Papo Leon, 169
 Papo J. mr Levi, 164
 Papo M. Luna, 217
- Papo Matilda, 217
 Papo Merkada, 76
 Papo Mihael, 198
 Papo S. Mira, 217
 Papo Mirjam, 76
 Papo dr Mordehaj, 157
 Papo dr Rafael, 88, 188
 Papo S. Regina, 217
 Papo-Salom Rahela, 76
 Papo S. Renika, 138, 217
 Papo Rikica, 171
 Papo A. Rikica, 217
 Papo Roza, 217
 Papo J. Roza, 217
 Papo dr Roza, 132, 188
 Papo Santo, 77, 78
 Papo mr Santo, 164
 Papo G. Šarlota, 206
 Papo J. Tilda, 217
 Papo Tonka, 217
 Papo-Papić mr Zlata, 195
 Pardo mr Josif, 164
 Pardo mr Klara, 164
 Pardo mr Leon, 164
 Pardo R. Neta, 171
 Paškes E. Dora, 217
 Perera-Fertig L. Donkica, 217
 Perera Ester, 102, 103
 Perera Estera-Zora, 202
 Perera-Matić dr Izidor, 131, 132, 188
 Perera-Druker Regina, 217
 Perera D. Ruža, 217
 Perera J. Sipura, 217
 Perić M. dr Leon, 157
 Perl Eled, 167
 Perl Gelert, 97, 103, 121, 123, 127, 202
 Pesah C. Isak, 217
 Pesah Leon, 202
 Pesah Tilda, 198
 Pete dr Matija, 157
 Petrović Jovan — v. Šauengl Jozef
 Pignatelli Baptista, 85
 Pijade D. Alisa, 217
 Pijade dr Bukić, 81, 110, 157
 Pijade Bulisa, 175
 Pijade Čeda, 171
 Pijade V. Jelisaveta-Jela, 202
 Pijade dr Rafael, 188
 Pijade dr Velizar, 157
 Pilc Joško, 169
 Pilling Jozefina, 138, 217
 Pilling Vladimir, 198
 Pilišcher dr Eugen — v. Pilišer dr Eugen
 Pilišer dr Eugen, 157
 Pinto dr David, 188
 Pinto S. Gonda, 217
 Pinto Jakov, 92

- Pinto D. mr Lea, 195
 Pinto dr Leon, 188
 Pinto mr Mika, 164
 Pinto Moise, 171
 Pinto S. Nela, 217
 Pinto dr Sara, 157
 Pisker L. Hinko, 171
 Pisker dr Ilja, 157
 Pisker L. Lili, 217
 Pisker Lina, 217
 Pisker Vera, 217
 Podreka A. Roza-Halina, 217
 Podvynec dr Srečko, 188
 Pokorni E. Vera, 217
 Pokorny E. Vera — v. Pokorni E. Vera
 Polaček mr Geza, 195
 Polak dr Alfons, 157
 Polak Ana, 171
 Polak dr Aranka, 157
 Polak-Majder mr Elza, 195
 Polak Erna, 217
 Polak dr Feliks, 167
 Polak-Baruh Gracija, 217
 Polak Imre-Mirko, 169
 Polak Josip-Pepo, 98, 99, 103, 121, 127, 136, 205
 Polak Martin, 79
 Polak dr Milan, 157
 Polak dr Rihard, 87
 Polak dr Slavko, 188
 Polak dr Stanko, 157
 Polak Steva, 171
 Polak dr Stjepan, 188
 Polak Tibor, 123, 128, 135, 205
 Polak dr Vera, 188
 Polak Dj. Vilim, 221
 Polak dr Vlado, 157
 Polancer Z. Ivo, 173
 Polgar Kalman, 169
 Polgar Makso (veter.), 89, 167
 Policer dr Natan, 83, 157
 Policer dr Stjepan, 100, 101, 103, 132, 188
 Polić A. Branko 217
 Politzer dr Natan — v. Policer dr Natan
 Politzer dr Stjepan — v. Policer dr Stjepan
 Pollak dr Alfons — v. Polak dr Alfons
 Pollak Ana — v. Polak Ana
 Pollak dr Aranka — v. Polak dr Aranka
 Pollak-Majder mr Elza — v. Polak-Majder mr Elza
 Pollak Erna — v. Polak Erna
 Pollak dr Feliks — v. Polak dr Feliks
 Pollak-Baruh Gracija — v. Polak-Baruh Gracija
 Pollak Imre-Mirko — v. Polak Imre-Mirko
 Pollak Josip-Pepo — v. Polak Josip-Pepo
 Pollak Martin — v. Polak Martin
 Pollak dr Milan — v. Polak dr Milan
 Pollak dr Rihard — v. Polak dr Rihard
 Pollak dr Slavko — v. Polak dr Slavko
 Pollak dr Stanko — v. Polak dr Stanko
 Pollak Steva — v. Polak Steva
 Pollak dr Stjepan — v. Polak dr Stjepan
 Pollak Tibor — v. Polak Tibor
 Polak dr Vera — v. Polak dr Vera
 Pollak Dj. Vilim — v. Polak Dj. Vilim
 Pollak dr Vlado — v. Polak dr Vlado
 Poljokan L. Paulina, 173
 Poper dr Aleksandar, 80
 Poper dr Nandor, 123, 128, 189
 Poper dr Stjepan, 157
 Pops dr Samuel, 80
 Pordes dr Ignjat, 87
 Porges D. Dragutin, 204
 Porin dr David, 157
 Premeru J. Sonja, 217
 Princ D. Estera, 207, 217
 Proskauer dr Fric, 157
 Purec dr Samuel (veter.) 85, 167
 Rad Vera, 217
 Rafael »hećim«, 77
 Raguz dr Ivan, 112
 Rajh Rudi, 138, 217
 Rajhl-Rajić dr Artur, 157
 Rajhl-Rajić Ivan, 171
 Rajhman Gustav (veter.), 167
 Rajhman dr Zlata, 157
 Rajić R. Elza, 217
 Rajner Dezider, 172
 Rajner Egon, 202
 Rajner A. dr Ivan, 189
 Rajner dr Jakob, 83
 Rajner dr Moric, 83
 Rajnic Ladislav, 169
 Rajnmund dr Albert, 220
 Rajter dr Josip, 157
 Rajter Julijana, 102, 103, 134, 198
 Rajzner dr Rena, 157
 Rauch mr Julije — v. Rauh mr Julije
 Rauh mr Julije, 196
 Rausnic Liza, 201
 Rausnic Tibor, 100, 103, 173
 Raussnitz Liza — v. Rausnic Liza
 Raussnitz Tibor — v. Rausnic Tibor
 Reich Rudi — v. Rajh Rudi
 Reichl-Rajić dr Artur — v. Rajhl-Rajić dr Artur
 Reichl-Rajić Ivan — v. Rajhl-Rajić Ivan
 Reichmann Gustav (veter.) — v. Rajhman Gustav (veter.)
 Reichmann dr Zlata — v. Rajhman dr Zlata
 Reiner Dezider — v. Rajner Dezider
 Reiner Egon — v. Rajner Egon
 Reiner A. dr Ivan — v. Rajner A. dr Ivan
 Reiner dr Jakov — v. Rajner dr Jakov
 Reiner dr Moric — v. Rajner dr Moric

- Reinmund dr Albert — v. Rajnmund dr Albert
 Reinitz Ladislav — v. Rajnic Ladislav
 Reisner dr Rena — v. Rajzner dr Rena
 Reiter dr Josip — v. Rajter dr Josip
 Reiter Julijana — v. Rajter Julijana
 Remeny-Schwartz dr Suzana — v. Remenji-Svarc
 dr Suzana
 Remenji-Svarc dr Suzana, 116, 189
 Rendell Alfred, 169
 Renert mr Adolf, 196
 Resig dr Fridrih, 157
 Riberos David, 85
 Rigo dr Aleksandar, 157
 Rip Hugo, 174
 Rip Jozef, 169
 Rip dr Ružica, 97, 103, 189
 Ripp Hugo — v. Rip Hugo
 Ripp Jozef — v. Rip Jozef
 Ripp dr Ružica — v. Rip dr Ružica
 Rizmondo-Pijade Lucija 175
 Robicsek dr Andrija — v. Robiček dr Andrija
 Robiček dr Andrija, 157
 Roder mr Oskar, 164
 Roder Vera, 201
 Roderiques Joao, 85
 Rolich Imre-Mirko — v. Rolih Imre-Mirko
 Rolih Imre-Mirko, 205
 Roman Oskar, 170
 Romano I. Anica, 217
 Romano A. Beja, 172
 Romano S. David, 218
 Romano Flora, 218
 Romano dr Jaša, 133, 134, 197
 Romano dr Mario, 189
 Romano D. Rikica, 172
 Romano S. Rozika, 218
 Romes Artur, 170
 Rona dr Edit, 157
 Rona dr Josip, 157
 Ronai I. dr Etuška, 157
 Rosenberg-Farkaš Elza — v. Rozenberg-Farkaš Elza
 Rosenberg mr Helena — v. Rozenberg mr Helena
 Rosenberg Šmul-Jakov — v. Rozenberg Šmul Jakob
 Rosenberg M. dr Ljudevit — v. Rozenberg M.
 dr Ljudevit
 Rosenbusch David (veter.) — v. Rozenbuš
 David (veter.)
 Rosencheck Elza — v. Rozenhek Elza
 Rosenfeld Bruno — v. Rozenfeld Bruno
 Rosenfeld mr Oskar — v. Rozenfeld mr Oskar
 Rosenrauch Jeti — v. Rozenrauh Jeti
 Rosenwasser E. Boris — v. Rozenvaser E. Boris
 Rosenwasser E. Viktor — v. Rozenvaser E. Viktor
 Rosenzweig M. dr Erih — v. Rozencvajg M. dr Erih
 Rosenzweig dr Fišl — v. Rozencvajg dr Fišl
 Rosenzweig-Justus Julijana — v. Rozencvajg-Justus
 Julijana
 Rosenzweig dr Lea — v. Rozencvajg dr Lea
 Rosenzweig J. Viktor — v. Rozencvajg J. Viktor
 Rosner Katilca — v. Rozner Katilca
 Rosner D. dr Rudolf — v. Rozner D. dr Rudolf
 Rot Jakob (veter.), 167
 Rot Jakob, 89
 Rot Josip, 202
 Rot M. Olga, 218
 Rot dr Pavle, 157
 Rotdajč dr Anica 189
 Rotenštajn Albin (veter.), 85
 Roter Mavro (veter.), 167
 Roter Miša, 202
 Roth Jakob (veter.) — v. Rot Jakob (veter.)
 Roth Jakob — v. Rot Jakob
 Roth Josip — v. Rot Josip
 Roth M. Olga — v. Rot M. Olga
 Roth dr Pavle — v. Rot dr Pavle
 Rothdeutsch dr Anica — v. Rotdajč dr Anica
 Rothenstein Albin — v. Rotenštajn Albin
 Rother Mavr (veter.) — v. Roter Mavro (veter.)
 Rother Miša — v. Roter Miša
 Rovinski dr Sima, 157
 Rozenberg-Farkaš Elza, 198
 Rozenberg mr Helena, 221
 Rozenberg Šmul-Jakov, 221
 Rozenberg M. dr Ljudevit, 157
 Rozenbuš David (veter.), 89
 Rozencvajg M. dr Erih, 189
 Rozencvajg dr Fišl, 189
 Rozencvajg-Justus Julijana, 218
 Rozencvajg dr Lea, 189
 Rozencvajg J. Viktor, 95, 98, 99, 103, 125, 205
 Rozenfeld Bruno, 198
 Rozenfeld mr Oskar, 164
 Rozenhek Elza, 170
 Rozenrauh Jeti, 174
 Rozenvaser E. Boris, 172
 Rozenvaser E. Viktor, 172
 Rozner Katilca, 174
 Rozner dr Ljubica, 220
 Rozner D. dr Rudolf, 157
 Rubanji dr Pal, 189
 Ruben I. Rafailo, 172
 Ruben-Lukač dr Rašela, 157
 Ruben dr Remon, 189
 Rubenović I. dr Rafailo, 157
 Rubin A. mr Lenka, 164
 Rubinstein dr Aleksandar — v. Rubinštajn
 dr Aleksandar
 Rubinštajn dr Aleksandar 114, 158
 Ruso dr David, 158
 Ruso dr Haim, 81, 158
 Ruso Hana, 76
 Ruso M. Marsel, 175
 Ruso D. dr Menahem, 158
 Ruso Regina, 221

Ruso Šimon, 170
Ruso Žaklen, 97, 103, 202

Sabadoš dr Eva, 158
Sachs dr Mavro — v. Saks dr Mavro
Sadikario J. Avram 97, 103, 121, 127, 202
Sajs dr Vladimir, 189
Sak Erna, 218
Saks dr Mavro, 83
Salamon Josip, 85
Salamon sin Mojsija, 77
Safamon Zoltan, 170
Salc dr Hinko, 189
Salc A. Josip (veter.), 167
Salcberger Nada, 218
Salom I. Ante, 204
Salom Duška, 218
Safom Erna, 218
Salom Isak, 77, 87
Safom dr Jozef, 88, 158
Salom H. Jozef, 77
Salom D. dr Mento, 189
Salom-Papo A. mr Mira, 196
Salom B. dr Rafael, 189
Salom D. Ruta, 138, 218
Salom mr Šua, 164
Salom Šua (veter.), 98, 100, 103, 167
Salom D, Zlata, 138, 218
Salz dr Hinko — v. Salc dr Hinko
Salz A. Josip (veter.) — v. Salc A. Josip (veter.)
Samakovlija A. Bianka-Beba, 218
Samakovlija dr Isak, 88
Samakovlija R. Maca, 218
Samakovlija-Laudor Margita (veter.), 197
Samakovlija Mišo, 202
Samek Branko, 198
Samek Rudolf (veter.), 167
Samek R. Slavko (veter.) 167
Samuilović dr Albert, 189
Samuilović mr Jakob, 164
Santo dr Aladar, 158
Santo Ivan, 172
Santo Ladislav, 172
Santo Vilim (veter.), 167
Sarafić dr Jakob, 189
Sarvaš dr Koloman, 83, 158
Sas-Zoltan mr Jellisaveta, 218
Sas dr Mirko, 158
Saso Sima, 110
Sason Erna, 175
Sason I. Nisim, 174
Satler dr Eva, 158
Satler Fedor, 100, 136, 205
Satler Marija, 218
Satler dr Matija, 158
Satler Radivoj, 172
Sauer Oskar (veter.), 167

Sauer dr Rudolf, 158
Sauerbrun dr Edmund, 158
Schaffer dr Aladar — v. Šafer dr Aladar
Schaffer A. Arpad — v. Šafer A. Arpad
Schäffer dr Eugen — v. Šefer dr Eugen
Schäffer dr Matija — v. Šefer dr Matija
Schäffer dr Mojsije — v. Šefer dr Mojsije
Schäffer dr Samuel — v. Šefer dr Samuel
Schäffner Jakob (veter.) — v. Šefner Jakob (veter.)
Schauengel Jozef — v. Šauengel Jozef
Scheyer mr Leo — v. Šajer mr Leo
Schiffer dr Moric — v. Šifer dr Moric
Schlang Isak — v. Šlang Isak
Schlesinger dr Albert — v. Šlezinger dr Albert
Schlesinger dr Aleksandar — v. Šlezinger dr Aleksandar
Schlesinger Herman — v. Šlezinger Herman
Schlesinger Ignjat (veter.) — v. Šlezinger Ignjat (veter.)
Schlesinger Jozef — v. Šlezinger Jozef
Schlesinger mr Jozef — v. Šlezinger mr Jozef
Schlesinger-Brand dr Marija — v. Šlezinger-Brand dr Marija
Schlesinger Marija — v. Šlezinger Marija
Schlesinger M. Milena — v. Šlezinger M. Milena
Schlesinger dr Miroslav — v. Šlezinger dr Miroslav
Schlesinger H. Nada — v. Šlezinger H. Nada
Schmaltz-Jakovčić Vilim (veter.) — v. Šmalc-Jakovčić Vilim (veter.)
Schmuckler V. Izabela — v. Šmukler V. Izabela
Schmuckler dr Josip — v. Šmukler dr Josip
Schmuckler Julija — v. Šmukler Julija
Schmuckler I. Rut — v. Šmukler I. Rut
Schmuckler dr Vilim — v. Šmukler dr Vilim
Schneckenorđ dr Lajb — v. Šnekendorf dr Lajb
Schneider dr ? — v. Šnajder dr ?
Schneider Andjelka — v. Šnajder Anđelka
Schneider dr Josip — v. Šnajder dr Josip
Schneider I Ljerka — v. Šnajder I. Ljerka
Schnersohn N. Josip — v. Šneršon N. Josip
Schnersohn dr Noah — v. Šneršon dr Noah
Schnersohn dr Sara — v. Šneršon dr Sara
Schintzler dr Nandor — v. Šnicler dr Nandor
Schomet Moric (veter.) — v. Šomet Moric (veter.)
Schön dr Leo — v. Šen dr Leo
Schönauer mr Josip — v. Šenauer mr Josip
Schönauer S. mr Liza — v. Šenauer S. mr Liza
Schönbaum Lujza — v. Šenbaum Lujza
Schönbrunn B. Bela — v. Šenbrun B. Bela
Schönbrunn Tibor — v. Šenbrun Tibor
Schönfein dr Nehemija — v. Šenfajn dr Nehemija
Schönfeld Edita — v. Šenfeld Edita
Schönfeld Irena — v. Šenfeld Irena
Schönfeld dr Kornel — v. Šenfeld dr Kornel
Schönfeld-Popadić dr Mirjam — v. Šenfeld-Popadić dr Mirjam
Schönheit dr Rubin — v. Šenhajt dr Rubin

- Schönstein Lavoslav — v. Šenštajn Lavoslav
 Schönwald Ivica — v. Šenvald Ivica
 Schossberger dr Aleksandar — v. Šosberger
 dr Aleksandar
 Schossberger Alfred — v. Šosberger Alfred
 Schossberger dr Franjo — v. Šosbereger dr Franjo
 Schossberger-Brdarić Iso — v. Šosberger-Brdarić
 Iso
 Schreiber dr Aleksandar — v. Šrajber dr Aleksandar
 Schreiber Andjelka — v. Šrajber Andelka
 Schreiber Leopold — v. Šrajber Leopold
 Schreiber dr Makso — v. Šrajber dr Makso
 Schreier Aleksandar — v. Šrajor Aleksandar
 Schulmann dr Andrija — v. Šulman dr Andrija
 Schultheiss Rudi — v. Šultajs Rudi
 Schultheiss Zlatko — v. Šultajs Zlatko
 Schwabenitz L. Berta — v. Švabenic L. Berta
 Schwabenitz A. Jelka — v. Švabenic A. Jelka
 Schwabenitz A. Mira — v. Švabenic A. Mira
 Schwabenitz A. Vera — v. Švabenic A. Vera
 Schwartz dr Aleksandar — v. Švarc dr Aleksandar
 Schwartz B. Andor — v. Švarc B. Andor
 Schwartz dr Andrija — v. Švarc dr Andrija
 Schwartz Blanka — v. Švarc Blanka
 Schwartz Danica — v. Švarc Danica
 Schwartz dr Dragutin — v. Švarc dr Dragutin
 Schwartz Emil — v. Švarc Emil
 Schwartz Gerda — v. Švarc Gerda
 Schwartz mr Imre — v. Švarc mr Imre
 Schwartz D. Jeti — v. Švarc D. Jeti
 Schwartz dr Jakab — v. Švarc dr Jakab
 Schwartz dr Jakob — v. Švarc dr Jakob
 Schwartz mr Josip — v. Švarc mr Josip
 Schwartz mr Josip — v. Švarc mr Josip
 Schwartz M. Klara — v. Švarc M. Klara
 Schwartz Krešimir — v. Švarc Krešimir
 Schwartz dr Ladislav — v. Švarc dr Ladislav
 Schwartz Lea — v. Švarc Lea
 Schwartz Ljubica — v. Švarc Ljubica
 Schwartz F. dr Ljudevit — v. Švarc F. dr Ljudevit
 Schwartz mr Melanija — v. Švarc mr Melanija
 Schwartz dr Miroslav — v. Švarc dr Miroslav
 Schwartz dr Petar — v. Švarc dr Petar
 Schwartz A. Suzana — v. Švarc A. Suzana
 Schwartz I. dr Vladislav — v. Švarc I. dr Vladislav
 Schwartz dr Vladislav — v. Švarc dr Vladislav
 Schwartz dr Vladislav — v. Švarc dr Vladislav
 Schwartz mr Zvonko — v. Švarc mr Zvonko
 Schwartz dr Žiga — v. Švarc dr Žiga
 Schwartzenberg Lj. Sonja — v. Švarcenberg Lj.
 Sonja
 Schwimme dr Moric — v. Švimer dr Moric
 Sege dr Geza, 158
 Sege ing. et mr Imre, 164
 Sege- Halmoš mr Jelena, 91, 164
 Sege E. dr Jeno, 158
 Sege dr Ladislav, 158
 Segedi dr Eugen, 158
 Segedi Imre (veter.), 167
 Seke Josip (veter.), 167
 Sekelj M. dr Andrija, 96, 97, 158
 Sekelj Bela, 202
 Sekelj Leopold (veter.), 167
 Sekelj Mavro (veter.), 167
 Sekelj Vladimir, 202
 Sekler V. Margita, 218
 Sekler dr Robert, 189
 Seleš Djuro, 202
 Seleš dr Moric-Mavro, 88, 158
 Seleši dr Osvald, 158
 Semere dr et mr Pavle, 164
 Semere mr Pavle, 164
 Semo Berta, 175
 Semze dr Nikola, 190
 Sende dr Ferdinand, 158
 Sende-Popović Kornelija, 96, 97, 103, 127, 202
 Sendre dr Albert-Bela, 190
 Seneš dr Andrija, 158
 Senić dr Zvonimir, 114
 Sjavuš Paša, 86
 Siegmann S. Sara — v. S. Sara
 Sielski dr Stanko, 112, 114
 Sigeti dr Aleksandar, 167
 Sigeti Andrija, 172
 Sigman S. Sara, 172
 Sigmund Abraham, 174
 Sillaši dr ? 90
 Siberberg dr Geza, 220
 Silberberg Nikola, 170
 Silberkopf dr Oskar, 158
 Silberschein Aleksandar — v. Šilberšajn Aleksandar
 Šilberšajn Aleksandar, 170
 Simental Leo (veter.), 89
 Simon M. dr Avram, 158
 Sinberger mr Leo, 196
 Sindverst ? 170
 Singer dr Adolf, 96, 101, 103, 121, 122, 123, 125, 190
 Singer E. Eva, 218
 Singer-Sinski dr Gustav, 190
 Singer F. dr Josif, 158
 Singer dr Joška, 158
 Singer V. Katica, 218
 Singer dr Lavoslav, 83
 Singer dr Lavoslav, 221
 Singer L. Lili, 170
 Singer Melanija, 170
 Sion dr Samika, 158
 Slander Vera, 202
 Sohn dr Mojsije-Milan — v. Zon dr Mojsije-Milan
 Sohn Nada-Zina — v. Zon Nada-Zina
 Sohr L. Fric — v. Sor L. Fric
 Sohr dr Milan — v. Sor dr Milan
 Sokolić Julije (veter.) 167
 Sondermajer dr Roman 80

Sondermayer dr Roman — v. Sondermajer dr Roman
 Sonnenberg Etuška — v. Zonenberg Etuška
 Sonnenfeld dr Aleksandar — v. Zonenfeld
 dr Aleksandar
 Sonnenfeld A. dr Ladislav — v. Zonenfeld A.
 dr Ladislav
 Sonnenfeld dr Olga — v. Zonenfeld dr Olga
 Sonnenschein Mirko — v. Zonenšajn Mirko
 Sor L. Fric, 172
 Sor dr Milan, 158
 Sorger Albart (veter.), 167
 Šperk Eduard (veter.) — v. Šperk Eduard (veter.)
 Spiegler O. Vlasta — v. Špigler O. Vlasta
 Spiller D. mr Eugen — v. Špiler D. mr Eugen
 Spiro A. Roza — v. Špiro A. Roza
 Spitz dr Eugen — v. Špic dr Eugen
 Spitzer Ana — v. Špicer Ana
 Spitzer dr Arnold — v. Špicer dr Arnold
 Spitzer Ernest — v. Špicer Ernest
 Spitzer dr Fric — v. Špicer dr Fric
 Spitzer Fridman — v. Špicer Fridman
 Spitzer dr Ica — v. Špicer dr Ica
 Spitzer-Rothbart dr Irma — v. Špicer-Rotbart dr Irma
 Spitzer Ivan — v. Špicer Ivan
 Špitzer dr Milan — v. Špicer dr Milan
 Špitzer-Milanović Milan — v. Špicer-Milanović Milan
 Špitzer M. Mirjam — v. Špicer M. Mirjam
 Špitzer dr Mor — v. Špicer dr Mor
 Špitzer dr Pavao — v. Špicer dr Pavao
 Špitzer dr Serena — v. Špicer dr Serena
 Špitzer dr Stevan — v. Špicer dr Stevan
 Špitzer dr Vladimir — v. Špicer dr Vladimir
 Špitzer dr Vladislav — v. Špicer dr Vladislav
 Spreitzer Josip — v. Šprajcer Josip
 Sprung M. dr Laura — v. Šprung M. dr Laura
 Sprung M. Maks — v. Šprung M. Maks
 Starver mr Emil-Mika, 196
 Stark Ferdinand — v. Štark Ferdinand
 Stein dr Andrija — v. Štajn dr Andrija
 Stein dr Armin — v. Štajn dr Armin
 Stein dr Beno — v. Štajn dr Beno
 Stein-Spitzer dr Ilona — v. Štajn-Špicer dr Ilona
 Stein dr Ivan — v. Štajn dr Ivan
 Stein dr Jakob — v. Štajn dr Jakob
 Stein Karlo — v. Štajn Karlo
 Stein mr Karlo — v. Štajn mr Karlo
 Stein dr Ljudevit — v. Štajn dr Ljudevit
 Stein dr Martin — v. Štajn dr Martin
 Stein F. dr Mavro — v. Štajn F. dr Mavro
 Stein Toma — v. Štajn Toma
 Stein Vera — v. Štajn Vera
 Steinberg dr Fridrih — v. Štajnberg dr Fridrih
 Steiner dr Aleksandar — v. Štajner dr Aleksandar
 Steiner dr Alfred — v. Štajner dr Alfred
 Steiner mr Bela — v. Štajner mr Bela
 Steiner Branko — v. Štajner Branko
 Steiner Emil (veter.) — v. Štajner Emil (veter.)

Steiner-Schnetropel M. Henci — v. Štajner-Šnetropel
 M. Henci
 Steiner L. dr Josip — v. Štajner L. dr Josip
 Steiner dr Julija — v. Štajner dr Julija
 Steiner V. dr Ladislav — v. Štajner V. dr Ladislav
 Steiner dr Marko — v. Štajner dr Marko
 Steiner dr Mihajlo — v. Štajner dr Mihajlo
 Steiner Mirjam — v. Štajner Mirjam
 Steiner Miša — v. Štajner Miša
 Steiner Dj. Mišo — v. Štajner Dj. Mišo
 Steiner mr Rikard — v. Štajner mr Rikard
 Steiner Dj. Roza — v. Štajner Dj. Roza
 Steiner Rudolf (veter.) — v. Štajner Rudolf (veter.)
 Steiner dr Samojlo — v. Štajner dr Samojlo
 Steiner dr Stjepan — v. Štajner dr Stjepan
 Steiner dr Vilim — v. Štajner dr Vilim
 Steiner A. Zora — v. Štajner A. Zora
 Steiner Zvonko — v. Štajner Zvonko
 Steinfeld dr Aleksandar — Štajnfeld dr Aleksandar
 Steinhart dr Izidor — v. Štajnhard dr Izidor
 Steinmann dr Fridrih — v. Štajnman dr Fridrih
 Šterks dr Vladimir — v. Šterk dr Vladimir
 Štern (medic. sestra) — v. Štern (medic. sestra)
 Štern dr Armin — v. Štern dr Armin
 Štern Dragan — Štern Dragan
 Štern A. Erih — v. Štern A. Erih
 Štern A. dr Gertruda — v. Štern A. dr Gertruda
 Štern Gizela — v. Štern Gizela
 Štern dr Hinko — v. Štern dr Hinko
 Štern dr Ivan — v. Štern dr Ivan
 Štern dr Jakob — v. Štern dr Jakob
 Štern Maksim — v. Štern Maksim
 Štern S. Mladen — v. Štern S. Mladen
 Štern F. dr Oskar — v. Štern F. dr Oskar
 Štern-Hoffmann dr Rebeka — v. Štern-Hofman dr
 Rebeka
 Štern Valerija — v. Štern Valerija
 Šternberg dr Adolf — v. Šternberg dr Adolf
 Šternberg Bela — v. Šternberg Bela
 Šternberg Tibor — v. Šternberg Tibor
 Štesel dr Erne — v. Štesel dr Erne
 Štetler I. dr Avram — v. Štetler I. dr Avram
 Štetler M. Zvonimir — v. Štetler M. Zvonimir
 Štiff Ferdinand — v. Štiff Ferdinand
 Štrasser dr Djuro — v. Štraser dr Djuro
 Štrasser dr Geza — v. Štraser dr Geza
 Štrasser Mihajlo — v. Štraser Mihajlo
 Štrasser Nikola — v. Štraser Nikola
 Štrasser Toma — v. Štraser Toma
 Štrauss J. Božidar — v. Štraus J. Božidar
 Štrauss Josip (veter.) — v. Štraus Josip (veter.)
 Štrauss dr Zvonimir — v. Štraus dr Zvonimir
 Sumbul mr Jakob, 88
 Sumbul Jozef, 88
 Sumbul Samuel 77
 Suri A. Lea 207
 Susman mr Aleksandar 89, 164

- Susman mr Sigfrid 196
 Sussmann mr Aleksandar — v. Susman mr Aleksandar
 Sussmann mr Sigfrid — v. Susman mr Sigfrid
 Suvín-Šlezinger dr Miroslav, 190
 Svećanski dr Branko, 190
 Svećanski mr Vellimir, 196
 Svećanski Vera, 218
 Szabados dr Eva — v. Sabadoš dr Eva
 Szarvas dr Koloman — v. Sarvaš dr Koloman
 Szegedy dr Eugen — v. Segedi dr Eugen
 Szegedy Imre (veter.) — v. Segodi Imre (veter.)
 Szegő dr Geza — v. Sege dr Geza
 Szegő ing et mr Imre — v. Soge ing et mr Imre
 Szegő-Halmoš mr Jelena — v. Sege-Halmoš
 mr Jelena
 Szegő E. dr Jene — v. Sege E. dr Jene
 Szegő dr Ladislav — v. Sege dr Ladislav
 Szekely M. dr Andrija — v. Sekelj M. dr Andrija
 Szekely Bela — v. Sekelj Bela
 Szekely Leopold (veter.) — v. Sekelj Leopold (veter.)
 Szekely Mavro (veter.) — v. Sekelj Mavro (veter.)
 Szekely Vladimír — v. Sekelj Vladimír
 Szemere dr et mr Pavle — v. Semere dr et mr Pavle
 Szenes dr Andrija — v. Senoš dr Andrija
 Sziget dr Aleksandar — v. Sigei dr Aleksandar
 Szigeti Andrija — v. Sigei Andrija
 Szilasi dr — v. Silaši dr ?
 Szilasi dr Laslo — v. Silaši dr Laslo
 Szöllös Djuro — v. Seleš Đuro
 Szöllös dr Moric-Mavro — v. Seleš dr Moric-Mavro
- Šafer dr Aladar, 158
 Šafer A. Arpad, 172
 Šafner Jakob (veter.), 167
 Šagi B. Andrija, 173
 Šagi Bela (veter.), 167
 Šajber L. Emlca-Smilja, 218
 Šajer mr Leo, 164
 Šajn dr Karlo, 190
 Šako A. dr Isak, 158
 Šako Žak, 170
 Šalgo dr Imre, 158
 Šalom-Talvi Sofija, 174
 Šandor dr Meri, 158
 Šandor dr Singer, 158
 Šapiro dr Jakob, 158
 Šauengl Jozef, 79
 Šefer G. dr Eugen
 Šofer dr Matija, 221
 Šefer dr Mojštje-Moric, 83, 158
 Šefer dr Samuel, 190
 Šen dr Leo, 158
 Šenauer mr Josip, 164
 Šenauer S. mr Liza, 164
 Šenbaum Lujza, 175
 Šenbrun B. Bela, 171
 Šenbrun Tibor, 97, 103, 123, 127, 203
- Šenbrun dr Tibor, 158
 Šenfajn Nehemija, 158
 Šenfeld Edita, 218
 Šenfeld Irena, 218
 Šenfeld dr Kornel, 159
 Šenfeld Leo, 88
 Šenfeld-Popadić dr Mirjam, 190
 Šenhajt dr Rubin, 83
 Šenštajn Lavoslav, 83
 Šenvald Ivica, 10, 167
 Šeter Jelena, 218
 Šifer dr Moric, 159
 Šik-Bordoš mr Judit, 221
 Šik-Oberhofer dr Tea, 190
 Šil Arpad, 128, 198
 Šil dr Endre, 159
 Šil Margita, 170
 Šilinger mr Albert, 196
 Šimon Magda, 203
 Šinko-Špicer dr Irma-Mici, 190
 Šišman dr Fridrih, 83
 Šlezinger dr Albert, 190
 Šlezinger dr Aleksandar, 159
 Šlezinger Herman, 79
 Šlezinger Ignjat (veter.), 81
 Šlezinger Jozef, kapelnik, 79
 Šlezinger mr Jozef, 88
 Šlezinger Marija, 170
 Šlezinger-Brand dr Marija, 132, 190
 Šlezinger M. Milena, 218
 Šlezinger dr Miroslav, 93, 100, 101, 103, 112, 131, 190
 Šlezinger H. Nada, 218
 Šmalc-Jakovčić Vilim (veter.), 197
 Šmukler V. Izabela, 218
 Šmukler mr Josip, 165
 Šmukler Julijana, 218
 Šmukler I. Rut, 218
 Šmukler dr Vilim, 191
 Šnajder ? 87
 Šnajder Anđelka, 218
 Šnajder dr Josip, 191
 Šnajder I. Ljerka, 218
 Šnekendorf dr Lajb, 80
 Šnelek-Lulik Milica, 218
 Šneler A. Zorka, 219
 Šnerston N. Josip, 172
 Šnerston dr Noah, 159
 Šnerston dr Sara, 159
 Šnicler dr Nandor, 191
 Šomet Moric (veter.), 89
 Šomodji dr Dezider, 159
 Šomodji dr Šandor, 90
 Šorš dr Alfred, 159
 Šosberger dr Aleksandar, 89
 Šosberger dr Franjo, 93, 159
 Šosberger-Brdarić Iso, 102, 103, 128, 134, 198
 Špeg I. Hilda, 221

- Šperk Eduard (veter.), 89
 Špic dr Eugen, 159
 Špicer Ana, 173
 Špicer mr Arnold, 84
 Špicer Ernest, 172
 Špicer dr Fric, 191
 Špicer Fridman, 170
 Špicer dr Ica, 159
 Špicer-Rotbart dr Irma, 191
 Špicer Ivan, 219
 Špicer dr Milan, 159
 Špicer-Milanović Milan, 102, 103, 159, 170
 Špicer M. Mirjam, 219
 Špicer dr Mor, 90
 Špicer dr Pavao, 191
 Špicer dr Serena, 159
 Špicer dr Stevan, 159
 Špicer dr Vladimir, 191
 Špicer dr Vladislav, 191
 Špigler O. Vlasta, 207
 Špiler D. mr Eugen, 165
 Špirer E. dr Pavao, 159
 Špiro A. Roza, 219
 Šprajcer Josip, 203
 Springer J. Edita, 206
 Šprung M. dr Laura, 191
 Šprung M. Maks, 203
 Šrajber dr Aleksandar, 90, 159
 Šrajber Andjelka, 203
 Šrajber Andjelka, 198
 Šrajber Leopold, 175
 Šrajber dr Mavro, 159
 Šrajcer Aleksandar (veter.), 167
 Štajn dr Andrija, 191
 Štajn dr Armin, 159
 Štajn dr Beno, 93, 101, 103, 159
 Štajn-Špicer dr Ilona, 159
 Štajn dr Ivan, 191
 Štajn dr Jakob, 90, 159
 Štajn Karlo, 172
 Štajn mr Karlo, 196
 Štajn dr Ljudevit, 159
 Štajn dr Martin, 221
 Štajn F. dr Mavro, 159
 Štajn Toma, 203
 Štajn Vera, 219
 Štajnberg dr Fridrih, 191
 Štajner dr Aleksandar, 159
 Štajner dr Arpad, 191
 Štajner mr Bela, 196
 Štajner Branko, 205
 Štajner Emil (veter.), 84
 Štajner-Šnetrepl M. Henci, 219
 Štajner L. dr Josip, 159
 Štajner dr Julije, 90
 Štajner V. dr Ladislav, 159
 Štajner dr Marko, 191
 Štajner dr Mihajlo, 221
 Štajner Mirjam, 219
 Štajner Miša, 203
 Štajner Dj. Mišo, 219
 Štajner mr Rikard, 84
 Štajner Dj. Roza, 219
 Štajner Rudolf (veter.) 84
 Štajner dr Samojlo, 159
 Štajner dr Stjepan, 191
 Štajner dr Vilim, 159
 Štajner A. Zora, 207
 Štajner Zvonko, 203
 Štajnfeld dr Aleksandar, 95, 97, 103, 191
 Štajnhard dr Izidor, 93
 Štajnman dr Fridrih, 221
 Štaler Sofija, 219
 Štaler Zorica, 203
 Štambuk Estera, 219
 Štark Ferdinand, 172
 Šterk dr Vladimir, 197
 Štern (medic. sestra), 173
 Štern dr Armin, 159
 Štern Dragan, 219
 Štern A. Erih, 198
 Štern A. dr Gertruda, 191
 Štern Gizela, 219
 Štern dr Hinko, 167
 Štern dr Ivan, 191
 Štern dr Jakov, 191
 Štern-Šternić Maksim, 97, 103, 134, 203
 Štern S. Miladen, 204
 Štern F. dr Oskar, 191
 Štern-Hofman dr Rebeka, 159
 Štern Valerija, 206
 Šternberg dr Adolf, 159
 Šternberg Bela, 170
 Šternberg Tibor, 170
 Štosel dr Erne, 159
 Štetler I. dr Avram, 159
 Štetler M. Zvonimir, 172
 Štift Ferdinand, 170
 Štraser dr Djuro, 191
 Štraser dr Geza, 170
 Štraser Mihajlo, 204
 Štraser Nikola, 204
 Štraser Toma, 203
 Štraus J. Božidar, 204
 Štraus Josip (veter.), 84
 Štraus dr Zvonimir, 191
 Štrölinger dr Ferdinand, 160
 Šugar dr Nikola, 160
 Šulman dr Andrija, 160
 Šulman Ruža, 86
 Šultajs Rudl, 199
 Šultajs Zlatko, 203
 Švabenić L. Berta, 119
 Švabenić A. Jelka, 137, 219

- Švabenić A. Mira, 172
 Švabenić A. Vera, 219
 Švarc dr Aleksandar, 192
 Švarc B. Andor, 172
 Švarc dr Andrija, 160
 Švarc Blanka, 219
 Švarc Danica, 219
 Švarc dr Dragutin, 83, 84
 Švarc Gerda, 219
 Švarc mr Imre, 221
 Švarc dr Jakab, 160
 Švarc dr Jakob, 160
 Švarc D. Jeti, 203
 Švarc mr Josip, 84
 Švarc mr Josip, 221
 Švarc M. Klara, 173
 Švarc Krešimir, 203
 Švarc dr Ladislav, 97
 Švarc Lea, 219
 Švarc Ljubica, 219
 Švarc F. dr Ljudevit, 221
 Švarc mr Melanija, 221
 Švarc dr Miroslav, 192
 Švarc dr Petar, 192
 Švarc Slavko, 170
 Švarc A. Suzana, 172
 Švarc dr Vladislav, 160
 Švarc I. dr Vladislav, 103, 121, 125, 160
 Švarc dr Vladislav, 192
 Švarc mr Zvonko, 196
 Švarc dr Žiga, 93
 Švarencberg Lj. Sonja, 219
 Švimer dr Moric, 90
 Švrljuga Ferdo (veter.), 84, 85, 197
- Tadžer L. Salisa, 219
 Tajfer Marica, 219
 Tajtelbaum dr Jozef, 160
 Tau Josip (veter.), 89
 Taub Viktor (veter.), 197
 Tauber dr Julije, 192
 Tausig August (veter.), 84
 Tausig Marija, 219
 Taussig August (veter.) — v. Tausig August (veter.)
 Taussig Marija — v. Tausig Marija
 Teler dr Ivan, 167
 Teljban Lj. Lina, 219
 Temer A. dr Ervin, 160
 Templ dr Ignac, 192
 Templ M. dr Rudolf, 221
 Terek Kajka, 219
 Terenbach Mirko — v. Ternbah Mirko
 Terenbach I. Šalom — v. Ternbah I. Šalom
 Ternbah Mirko, 204
 Ternbah I. Šalom, 172
 Testa A. dr Nisim, 160
- Tešonji dr Bela, 192
 Thau Josip (veter.) v. Tau Josip (veter.)
 Thobi Salamon, 86
 Tibor dr Ervin, 160
 Tito Josip Broz, 127
 Todorović Voja — v. Lerer Samuel
 Tolentino A. Flora, 219
 Tolentino S. Rozina, 220
 Tolnauer-Pik K. Durda, 220
 Tomašić mr Eugen, 196
 Trajer F. dr Berta, 160
 Trajer Drago, 203
 Trajer F. dr Vladislav, 192
 Tratner Koloman (veter.), 168
 Traub dr Alfred, 160
 Trebić D. dr Simo, 192
 Treulich dr Jakob — v. Trojlih dr Jakob
 Trojlih dr Jakob, 87
 Trudičover David, 170
 Turk Viktor (veter.), 168
- Ungar Ing. Bela, 172
 Ungar M. Irena, 220
 Ungar mr Marko, 165
 Ungar Zehava-Seka, 207
 Urlich Nada — v. Urlih Nada
 Urlih Nada, 220
- Vagi mr Aleksandar, 89, 90, 165
 Vagman dr Vilim, 192
 Vahsler mr Isidor, 165
 Vajc Leo (veter.), 89
 Vajcencfeld dr Eugen, 160
 Vajler N. Dobriča, 220
 Vajnberger dr Draga, 160
 Vajnberger mr Dragutin, 221
 Vajnberger mr Fanika, 165
 Vajndorfer Anka, 220
 Vajner Jula, 95
 Vajner S. Lenka, 220
 Vajner dr Mirko, 160
 Vajnert Anica, 220
 Vajnert Cica, 206
 Vajnert dr Ernest, 192
 Vajnfeld I. mr Eugen, 91, 165
 Vajntraub dr Josip, 160
 Vanjtraub mr Maks, 165
 Vajntraub-Vernić Maks, 165
 Vajs dr Abel, 160
 Vajs dr Andrija, 160
 Vajs dr Aleksandar, 192
 Vajs dr Arabela, 192
 Vajs Dana, 220
 Vajs Daniel, 172
 Vajs dr David, 83, 160
 Vajs Dragutin, 172
 Vajs dr Emanuel, 192

- Vajs dr Filip, 192
 Vajs mr Hans, 196
 Vajs dr Hinko, 160
 Vajs-Sajden mr Ida, 165
 Vajs Isa, 221
 Vajs O. Ivo, 204
 Vajs-Bijelić Koločan (veter.), 85
 Vajs mr Manja, 196
 Vajs Margita, 220
 Vajs dr Marija, 192
 Vajs Marija, 207
 Vajs mr Melita, 221
 Vajs J. Nada, 203
 Vajs dr Oskar, 83, 84
 Vajs mr Oto, 89, 196
 Vajs dr Simon, 83
 Vajs I. Tito, 172
 Vajs Vladio (veter.), 168
 Vajs Vladio, 170
 Vajs Vlatka, 220
 Vajs I. Zlata, 206
 Vajs Zora, 207
 Vajs Zora, 220
 Vajsman dr Karlo, 114
 Vajsman Ljudevit (veter.), 168
 Vajtner Josip, 170
 Valdner dr Ilona, 160
 Valter-Marković dr Vera, 160
 Vardo dr Vince, 192
 Varga I. Bela, 221
 Varjaš mr Vladislav, 196
 Veber I. Anka, 220
 Veksler dr Izidor, 160
 Verndorf dr Rikard, 160
 Vereš F. Marija, 220
 Vereš Pal, 203
 Vereš dr Vladimir, 192
 Verner Oto, 199
 Verthajm dr Pavao, 95
 Vesel Oto, 97, 103, 128, 203
 Vidrih mr Ladislav, 165
 Vidrih J. Veronika, 221
 Vig dr August, 160
 Vig dr Janoš, 160
 Vig M. dr Mihajlo, 192
 Vig Paula, 170
 Vig E. Vera, 221
 Vig S. mr Zoltan, 165
 Viler H. Edtt, 220
 Viler Ladislav, 172
 Vilf dr Leo, 193
 Vilhajm dr ? 90
 Vilhajm Ladislav, 103, 123, 127, 135, 203
 Vinaver dr Avram, 80
 Vinski dr Marija, 160
 Vinski dr Pavle, 193
 Vinter Izidor (veter.), 100, 168
 Vinter dr Jakov, 83
 Vinter Julijus (veter.), 89
 Vinter dr Miroslav, 193
 Vinter dr Pavle, 193
 Viola V. dr Nikola, 160
 Viola dr Viliam, 160
 Vircburger dr Ivan, 193
 Vizler Mira, 220
 Vizler Zlata, 220
 Vizner dr Mavro, 193
 Vol dr Josip, 90
 Vol Marija, 220
 Volf H. dr Edgard, 193
 Volfenzon mr Beno, 165
 Volhajmer dr Jozef, 90
 Volner Drago, 134, 199
 Vortman (medic. sestra), 173
 Voticki dr Bela, 160
 Vrcelj Stefanija, 96
 Vuletić dr Ante, 112, 114
 Wachslar mr Izidor — v. Vashler mr Izidor
 Waggmann dr Viliam — v. Vagman dr Viliam
 Waldner dr Ilona — v. Valdner dr Ilona
 Walter dr Bela — v. Valter dr Bela
 Walter-Marković dr Vera — v. Valter-Marković dr Vera
 Weber I. Anka — v. Veber I. Anka
 Weiller N. Dobriča — v. Vajler N. Dobriča
 Weinberger dr Draga — v. Vajnberger dr Draga
 Weinberger mr Dragutin — Vajnberger mr Dragutin
 Weinberger mr Fanika — v. Vajnberger mr Fanika
 Weindorfer Anka — v. Vajndorfer Anka
 Weiner Julia — v. Vajner Julia
 Weiner S. Lenka — v. Vajner S. Lenka
 Weiner dr Mirko — v. Vajner dr Mirko
 Wejnert Anica — v. Vajnert Anica
 Wejnert Cica — v. Vajnert Cica
 Weinfeld I. mr Eugen — v. Vajnfeld I. mr Eugen
 Weintraub dr Josip — v. Vajntraub dr Josip
 Weintraub mr Maks — v. Vajntraub dr Maks
 Weintraub-Vernić Maks — v. Vajntraub-Vernić Maks
 Weiss dr Abel — v. Vajs dr Abel
 Weiss dr Andrija — v. Vajs dr Andrija
 Weiss dr Aleksandar — v. Vajs dr Aleksandar
 Weiss dr Arabela — v. Vajs dr Arabela
 Weiss Dana — v. Vajs Dana
 Weiss dr David — v. Vajs dr David
 Weiss Dragutin — v. Vajs Dragutin
 Weiss dr Emanuel — v. Vajs dr Emanuel
 Weiss dr Filip — v. Vajs dr Filip
 Weiss mr Hans — v. Vajs mr Hans
 Weiss dr Hinko — v. Vajs dr Hinko
 Weiss-Seiden mr Ida — v. Vajs-Sajden mr Ida
 Weiss Isa — v. Vajs Isa
 Weiss mr Isa — v. Vajs mr Isa
 Weiss O. Ivo — v. Vajs O. Ivo

Weiss-Bijelić Koloman — v. Vajs-Bijelić Koleman
 Weiss mr Manja — v. Vajs mr Manja
 Weiss Margita — v. Vajs Margita
 Weiss dr Marija — v. Vajs dr Marija
 Weiss Marija — v. Vajs Marija
 Weiss mr Melita — v. Vajs mr Melita
 Weiss dr Milan — v. Vajs dr Milan
 Weiss J. Nada — v. Vajs J. Nada
 Weiss dr Oskar — v. Vajs dr Oskar
 Weiss mr Oto — v. Vajs mr Oto
 Weiss dr Simon — v. Vajs dr Simon
 Weiss I. Tito — v. Vajs I. Tito
 Weiss Vlado — v. Vajs Vlado
 Weiss Vlado (veter.) — v. Vajs Vlado (veter.)
 Weiss Vlatka — v. Vajs Vlatka
 Weiss I. Zlata — v. Vajs I. Zlata
 Weiss Zora — v. Vajs Zora
 Weiss Zora — v. Vajs Zora
 Weissman dr Karlo — v. Vajsman dr Karlo
 Weissman Ljudevit (veter.) v. Vajsman
 Ljudevit (veter.)
 Weltz Leo — v. Vajc Leo (veter.)
 Weitzenfeld dr Eugen — v. Vajcenfeld dr Eugen
 Wertheim dr Pavao — v. Verthajm dr Pavao
 Widrich mr Ladislav — v. Vidrih mr Ladislav
 Widrich J. Veronika — v. Vidrih J. Veronika
 Wiesler Mira — v. Vizler Mira
 Wiesler Zlata — v. Vizler Zlata
 Wiesner dr Mavro — v. Vizner dr Mavro
 Wilf dr Leo — v. Vilf dr Leo
 Wilhelm dr ? v. Vilhajm dr ?
 Wilhelm Ladislav — v. Vilhajm Ladislav
 Willer Ladislav — v. Viler Ladislav
 Winter Izidor (veter.) — v. Vinter Izidor (veter.)
 Winter dr Jakov — v. Vinter dr Jakov
 Winter Julijus (veter.) v. Vinter Julijus (veter.)
 Winter dr Miroslav — v. Vinter dr Miroslav
 Winter dr Pavle — v. Vinter dr Pavle

Wohl dr Josip — v. Vol dr Josip
 Wohl Marija — v. Vol Marija
 Wolf dr Edgard — v. Volf dr Edgard
 Wolfensohn mr Beno — v. Volfenzon mr Beno
 Wolheimer dr Jozef — v. Volhajmer dr Jozef
 Wortman (medic. sestra) — v. Vortman
 (medic. sestra)

Zaharija dr Šalom 193
 Zaharijević mr Jakob-Žak 165
 Zahler I. mr Leo — v. Caler I. mr Leo
 Zahler mr Rozalija — v. Caler mr Rozalija
 Zajdenfeld dr Jakob 87, 88
 Zaloščer mr Leo 196
 Zaper dr Leopold — v. Caper dr Leopold
 Zauderer dr Bernhard — v. Cauderer dr Bernhard
 Zdunić S. Jozefina, 220
 Zeissel dr Jovan — v. Cajsel dr Jovan
 Zeisler dr Ferdinand — v. Cajsler dr Ferdinand
 Zemanek dr Dezider, 160
 Zentner M. dr Pavao — v. Centner M. dr Pavao
 Zindorf dr Izidor — v. Cindorf dr Izidor
 Zobel Marko, 170
 Zoltan dr Imre, 193
 Zon dr Mojsije-Milan 102, 103, 116, 193
 Zon Nada-Zina, 220
 Zonenberg Etuška 173
 Zonenfeld dr Aleksandar, 161
 Zonenfeld A. dr Ladislav 193
 Zonenfeld dr Olga, 161
 Zonenšajn Mirko, 173
 Zopf dr Eugen — v. Copf dr Eugen
 Zorc Frančeska, 206
 Zvicer S. Anka, 220
 Zweigental Artur — v. Cvajgental Artur
 Zweigental Edita — v. Cvajgental Edita
 Zweigental Viola — v. Cvajgental Viola
 Župunski G. Matilda, 220

IZVORI I LITERATURA

A — IZVORI

ARHIVSKA GRADA

Arhiv Hrvatske, Zagreb
 Arhiv Jevrejske opštine, Split
 Arhiv Jevrejskog istorijskog muzeja, Beograd
 Istorijski arhiv grada Beograda, Beograd
 Istorijski arhiv grada Sarajeva, Sarajevo
 Istorijski arhiv Vojnomedicinske akademije, Beograd
 Dokumenti o ličnoj arhivi prof. dr Ernesta Grina, Sarajevo

STAMPANA GRADA

Arhiv Saveza komunista Bosne i Hercegovine, tom III, knjiga 1
Bošnjak — statistički kalendar 1900—1911, Sarajevo
Farmaceutski godišnjak, Zagreb 1934.
Godišnjak grada Beograda VIII, 1961. i IX—X, 1962.
Imenik subotičkih Jevreja žrtava fašističke okupacije 1941—1945, Subotica 1948.
 Ivanić St., *Kondukt-lista lekara iz 1884*, Miscellanea 4, 1941.
 Jovanović M., *Sematički almanah grada Novog Sada*, Novi Sad 1936.
 Kadić M., *Popis i raspored veterinaru u Hrvatskoj i Slavoniji 1901*, Vetserum 9—10, 1967.
 Kadić M., *Popis i raspored veterinaru u Hrvatskoj i Slavoniji 1918*, Vetserum 11—12, 1967.
Ko je ko u Jugoslaviji — Lekari, Beograd 1928.
Ko je ko u Jugoslaviji — Lekari, Beograd 1968.
 Levi D., *Regionalne jevrejske zajednice do 1919*, Spomenica Saveza jevrejskih opština, Beograd 1969.
Medicinski godišnjak kraljevine Jugoslavije, Beograd 1933.
 Mosbacher E., *Jugoslovenski Jevreji u svetlosti statistike*, Jevrejski narodni kalendar za 5570. (1940—1941).
Pedeset godina farmaceutske nastave na Zagrebačkom sveučilištu, Zagreb 1934.
Pedeset godina Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Beograd 1970.
 Perera D., *Struktura jevrejskog stanovništva pred drugi svetski rat*, Spomenica Saveza jevrejskih opština, Beograd 1969.
Senčanske žrtve fašizma 1941—1945, Senta 1966.
Službene novine Jugoslavije od 5. oktobra 1940.
Spisak palih boraca — građana Sarajeva u NOB, poginulih boraca za oslobođenje Sarajeva i žrtava fašističkog terora, Sarajevo 1967.
Spisak somborskih Jevreja — žrtava fašističkog terora — Sombor (bez navoda godine izdanja).
Spomenica Farmaceutskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1882—1957, Zagreb 1958.
Statistički godišnjak kraljevine Hrvatske i Slavonije, Zagreb 1905. i 1911.
Statistički ljetopis za godinu 1874, Zagreb 1876.
 Udicki J., *Žrtve II svetskog rata iz Sremske Mitrovice*, Sremska Mitrovica 1955.
 Upisnik studenata Farmaceutskog fakulteta u Beogradu (1938—1941).
 Upisnik studenata Medicinskog fakulteta u Beogradu (1938—1941).
 Vesti — *Bilten Štaba užičkog narodno-oslobodilačkog partizanskog odreda 1—12*, 1941.
Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, tom II, Beograd 1949.
Zbornik na padnite borci vo narodnooslobodilačna borva od Bitolska okoliša, Bitola 1957.
Zbornik narodnih heroja Jugoslavije, Beograd 1957.
Zločini fašističkog okupatora i njegovih pomagača prema Jevrejima Jugoslavije, Beograd 1957.

MEMOARSKA GRADA

Akerman Dj., *Razvoj farmaceutske službe u 6. korpusu*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR, I, Beograd 1966.
 Ajzenšteter Vl., *Sećanje na rad u divizijskoj bolnici 27. i 38. divizije 1943—1944*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
 Badel Marija, *Razvoj apotekarske službe u jedinicama NOV na Kordunu i Lici 1942—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd 1966.
 Baruh Draginja, *Moric Levi — borac i ljekar iz narodnooslobodilačkog rata*, Vojnosanitetski pregled 11, 1960.
 Beljakov V., *Moj rad u sanitetu NOB 1941—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR III, Beograd 1967.
Bolničarke i bolničari poginuli u NOR 1941—1945, — Sanitetski tehničar 5, 1981.
 Bošković Maja, *Magda Bošković*, Jevrejski almanah 1955—1956, Beograd 1956.
 Binenfeld R., *Sanitetske škole 5. korpusa 1943—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VIII, Beograd 1967.
 Centner P., *Zarazna i Interna VP bolnica Krbavica (Lika) u 1943*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd 1966.

- Dečić E., *Razvoj apotekarske službe u Slavoniji*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR I, Beograd 1966.
- Dragić Dj., *Rad u 19. birčanskoj brigadi 27. divizije 1943. g. I u Stabu 38. divizije 3. korpusa*, Hronika o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Dragić D., *Sećanje na rad sanitetske službe 19. birčanske brigade 38. NO udarne divizije*, Socijalna medicina 5, 1968.
- Folgaras Z., *Mučenik dr Bukić Pijade na Banjici*, Jeverjski almanah 1957—1958.
- Gerić M., *Sećanje na revolucionarni rad medicinara* (rukopis), Istorijski arhiv grada Beograda, MG br. 225
- Ginsberg E., *Razvitak hirurške službe u 17. udarnoj diviziji*, Socijalna medicina 5, 1968.
- Ginsberger O., *Sanitetska služba 7. banijske brigade 1943*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd, 1966.
- Ginsberger O., *Sećanje na partizansku bolnicu u Jasikovcu na Klekovači*. — Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Goldšmit Zora, *Bolnica "Slatina" I. bolnica Petrovac*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Grafić M., *Formiranje zubolekarske službe u Dalmaciji 1943*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR III, Beograd 1967.
- Herc T., *Apotekarska služba 26. divizije 1943—1944*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR III, Beograd 1967.
- Kolb M., *Sanitetska služba Južno-moravskog odreda, 1. južno-moravske brigade, 4. proleterske brigade, I i II proleterske divizije 1941—1944*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR IV, Beograd 1967.
- Konforti J., *Rad u raznim jedinicama, ustanovama na teritoriji Hrvatske i Bosne 1943—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Kraus L., *Drvar i Klekovača*, Vojnosanitetski pregled 11, 1960.
- Kraus L., *Dr. Silvio Altaras*, Vojnosanitetski pregled 7—8, 1947.
- Kraus L., *Dr. Stjepan Policar-Pišta*, Vojnosanitetski pregled 5—6, 1952.
- Kraus L. — Levi M., *Marksistički klubovi jugoslovenskih studenata u Beču*, Četrdeset godina, knjiga 1, Beograd 1960.
- Lederer L., *Sanitetska služba u 6. Istočnobosanskoj brigadi 17. udarne divizije u Istočnoj Bosni 1943*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Levi I., *Sećanje na rad u raznim jedinicama, ustanovama na teritoriji Bosne, Hercegovine i Crne Gore 1942—1945*, Hronike o radu sanitetske službe VII, Beograd 1967.
- Levi M. — Papo Roza, *Nešto o nastajanju saniteta u Istočnoj Bosni tokom narodnooslobodilačke borbe*, Socijalna medicina 5, 1968.
- Levi M. — Papo Roza, *Partizanski sanitet u Istočnoj Bosni*, Istočna Bosna u NOB, knjiga 2, Beograd 1971.
- Medanić A., *Prikaz saniteta 8. kordunaške divizije u jesen 1943*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd 1966.
- Mešterović Đ., *Sanitetska služba Posavskog odreda za vreme 1. ofanzive*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR IV, Beograd 1967.
- Miller Zlata, *Studentske frakcije*, Četrdeset godina, knjiga 1, Beograd 1960.
- Musafija M., *Farmaceutska služba u Dalmaciji* (8. korpus) od 1943, Hronike o radu sanitetske službe u NOR III, Beograd 1967.
- Najman J., *Rad u zubnoj ambulanti Staba 7 divizije i sećanja na život u bolnicama Banije, Like i Korduna u 1943. i 1944*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd 1966.
- Nik A., *Sećanje na rad u raznim jedinicama, ustanovama u Bosni, Hrvatskoj, Sloveniji i Dalmaciji 1943—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VIII, Beograd 1967.
- Oberzon Đ., *Sjećanje iz rudnika Breza u drugom svjetskom ratu*, Socijalna medicina 5, 1968.
- Papo Roza, *Da se ne zaboravi, Sećanje na rad sanitetske službe u NOV u Istočnoj Bosni*, Vojnosanitetski pregled 12, 1966.
- Perera-Matić Zora, *Prvi dačiji dom u Glamoču 1942*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR III, Beograd 1967.
- Perin J., *Sanitetska služba IV korpusa u 1944—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd 1966.
- Perović Danica, *Razvoj sanitetske službe u centralnoj Bosni 1941—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VIII, 1967.
- Pinto D., *Zarazna bolnica 3. korpusa 1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VIII, Beograd 1967.
- Porges D., *Rad u 27. i 17. diviziji te Pokretnom sanitetskom slagalištu 3. korpusa od 1943—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Rozencvajg E., *Rad u hirurškoj mobilnoj ekipi 10. divizije*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VIII, Beograd 1967.
- Salom M., *Sećanje na rad bolnice 16. vojvođanske divizije u 1944*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VI, Beograd 1967.
- Salom M., *Sećanje na rad u bolnici 3. korpusa u Trnavi i bolnici 16. vojvođanske divizije 1943—1944*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Semze N., *Sanitetska služba u 14. brigadi 23. udarne divizije*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR V, Beograd 1967.
- Sokolović Esma, *Podaci o radu i razvoju sanitetske i farmaceutske službe u raznim jedinicama NOV Hrvatske i Bosne*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd 1966.
- Štajner A., *Rad i razvitak saniteta 6. divizije od augusta do konca 1943*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR V, Beograd 1967.
- Šprum T., *Druga krajiška brigada 11. divizije — i hirurška ekipa 11. divizije*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VII, Beograd 1967.
- Šternić M., *O srednjoškolskom pokretu u Beogradu* (rukopis), Istorijski arhiv grada Beograda, MG br. 411
- Tertalja H., *Organizacija apotekarske službe u 8. korpusu*, Zbornik referata 11, sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1963.
- Tempel I., *16. brigada 39. divizije i bolnice 10. divizije 1944—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR VIII, Beograd 1967.

Vajs E., *O razvoju vojnog saniteta u Hrvatskoj 1942—1945*, Hronike o radu sanitetske službe u NOR II, Beograd 1966.
Vrcelj Stefanija, *Napredni omladinski pokret u Beogradu* (rukopis), Istorijski arhiv grada Beograda MG br. 377

USMENA I PISMENA SAOPSTENJA

Adanja prof. dr Solomon, Alkalaj dr Moša, Almozilino mr Rea, Atlas dr Albert, Atlas mr Mosko, Bergman - Krčmar mr Lujza, Berkeš prof. dr Ivan, Berkeš mr Milan, Bramer mr Hans, Bramer mr Fredi, Dajč dr Samuel, Deak dr Andrija, Erš dr Ladislav, Finkelštajn mr Bruno, Glesinger prof. dr Lavoslav, Gosti dr Branko, Gros dr Viktor, Gutman dr Mirko, Hafner dr Ziga, Hahamović dr Vanda, Herman Maks, Išah dr Jelena, Josifović dr Albert, Jelen dr Josip, Kadelburg dr Ladislav, Košen - Knežević Erna, Kon Eugen, Konforti dr David, Konforti dr Jozef, Kraus dr Lavoslav, Kraus Ruža, Lam mr Leo, Lebl Aleksandar, Lebl dr Stjepan, Lederer - Košir Edita, Lederer - Klancir Mira, Lev Ela, Lavntal dr Zdenko, Najfeld dr Alfred, Najfeld dr Eta, Nik, dr Alfred, Nik mr Jelisaveta, Nisim dr Avram, Oberzon dr Đuro, Papo prof. dr Roza, Pijade dr Rafael, Pinto dr David, Porges mr Drago, Romano - Drače Anica, Romano prof. dr Mario, Romano mr Marinka, Rozenovajg prof. dr Erih, Salcberger Lea, Samakovlija Ing Ela, Sarafić dr Jakov, Sekelj dr Laslo, Sekelj Mirko, Stupar - Kajon mr Vukica, Šarić - Remenji dr Suzana, Somlo dr Olga, Sosberger Drago, Štajner dr Marko, Štajnfeld dr Aleksandar, Švarc dr Petar, Tajtacak dr David, Tolentino - Devčić Flora, Vajnberger Dragica, Vajs prof. dr Emanuel, Vajs Vlatka, Zon dr Milan.

B — LITERATURA

a — KNJIGE

- Atanacković Z., *Zemun i okolina u ratu i revoluciji*, Beograd 1962.
Bazala Vi., *Poviestni razvoj medicine u hrvatskim zemljama*, Zagreb 1943.
Bekić M. — Buturović I. — Goldštajn S., *Okrug Karlovac*, Zagreb 1965.
Beljanski M., *Hronika o narodnooslobodilačkom ratu u Somboru i okolini 1941—1945. g.*, Sombor 1967.
Bili smo borci 6. proleterske, Zenica 1969.
Bojić M., *Posavski partizani*, Beograd 1961.
Borković M., *SKOJ i omladinski pokret u Srbiji 1941—1945*, Beograd 1970.
Brišić S., *Đakovo i okolica u 1941*, Ustanak naroda Jugoslavije, knjiga 4, Beograd 1964.
Cvetković S., *Napredni omladinski pokret u Jugoslaviji 1919—1928*, Beograd 1968.
Damjanović Milica, *Napredni pokret studenata Beogradskog univerziteta*, knjiga 1, Beograd 1966.
Dediđer Vi., *Dnevnik*, knjiga 1, Beograd 1945.
Druga proleterska brigada, Beograd 1965.
Egić O., *Ratni dnevnik II proleterske dalmatinske brigade*, Zagreb 1967.
Đorđević Vi.: *Istorija srpskog vojnog saniteta*, knjiga 1, Beograd 1935.
Đuričić A. — Elazar S., *Pregled istorije farmacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1958.
Gizdić D., *Dalmacija 1941*, Zagreb 1959.
Gizdić D., *Dalmacija 1942*, Zagreb 1959.
Gizdić D., *Dalmacija 1943*, Zagreb 1962.
Gizdić D., *Dalmacija 1944—1945*, Zagreb 1964.
Glesinger L., *Cehoslovačko-južnoslavenske medicinske veze u prošlosti*, Beograd 1965.
Glesinger L., *Jevrejski liječnici u jugoslavenskim zemljama* (rukopis), 1971, (u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu)
Glišić V., *Teror i zločini nacističke Nemačke u Srbiji 1941—1944*, Beograd 1970.
Grada za historiju narodnooslobodilačkog pokreta u Slavoniji, knjiga I—VI, Slavonski Brod
Grgurević D., *Devetnaesta sjevernodalmatinska divizija*, Zagreb 1964.
Ivanović L. — Vukomanović M., *Dani smrti na Sajmištu*, Novi Sad 1969.
Janković M., *Grupa partizanskih odreda u zapadnoj Srbiji*, Beograd 1967.
Jeremić R., *Prilozi istoriji zdravstvenih i medicinskih prilika Bosne i Hercegovine pod Turskom i Austro-ugarskom*, Beograd 1951.
Jeremić R., *Zdravstvene prilike u jugoslavenskim zemljama do kraja 19 veka*, Beograd 1935.
Kako su komunisti zatvorili našu studentsku omladinu, Beograd 1940.
Kazazović Č., *Travnik u narodnooslobodilačkom ratu*, Travnik 1969.
Kečkemet D., *Židovi u povijesti Splita*, Split 1971.
Konstantinov D., *Revolucijata vo Bitolko*, Bitola 1965.
Kostadinović S., *Nadimak Beograda*, Novi Sad 1968.
Kovačević R. — Rajić M., *Zenička ilegalna partijska organizacija i SKOJ u 1941. i 1942. godini*, Zenica 1968.
Kvesić S., *Dalmacija u narodnooslobodilačkoj borbi*, Zagreb 1960.
Levi M., *Sefardi u Bosni*, Beograd 1969.
Leontić B., *Split 1941*, Beograd 1960.
Likovi revolucije, knjiga I—III, Beograd 1966.
Lukač D., *Ustanak u Bosanskoj krajini*, Beograd 1967.
Marjanović J., *Beograd*, Beograd 1964.
Marjanović J., *Ustanak i narodnooslobodilački pokret u Srbiji 1941*, Beograd 1963.
Medimurje 1919—1959, Čakovec 1959.
Mićanović S., *S Majevice i Semberije*, knjiga I—III, Sarajevo
Mihaljević V., *Iz istorije saniteta u obnovljenoj Srbiji od 1804—1860*, Beograd 1951.

- Mikuž M., *Pregled razvoja NOB u Sloveniji*, knjiga 1, Beograd 1956.
 Millsavac Z., *Poruke iza rešetaka*, Novi Sad 1968.
Na obali života i smrti, Zemun 1958.
Neretva, Beograd 1966.
 Nikoliš G., *Razvoj sanitetske službe u našoj Armiji*, Beograd 1947.
Omladina Jugoslavije u NOB, Beograd 1964.
Peti kongres komunističke partije Jugoslavije, Beograd 1949.
 Petovar R., *Šesta proleterska istočno-bosanska brigada*, Beograd 1951.
 Pintar I., *Mediko-kirurški učni zavod u Ljubljani*, Ljubljana 1939.
Prva proleterska brigada, Beograd 1963.
Prvata makedonsko-kosovska brigada, Skopje 1958.
 Rado M. — Major J., *Istorija novosadskih Jevreja*, Novi Sad 1930.
 Rajčević V., *Studentski pokret na Zagrebačkom sveučilištu 1918—1941*, Zagreb 1959.
Revolucionarni likovi Beograda, Beograd 1967.
 Ribarić D., *Borbeni put 43. Istarske divizije*, Zagreb 1969.
 Romano J., *Organizacija i razvoj veterinarske službe u srpskoj vojsci (1800—1918)*, Beograd 1963.
 Romano J., *Veterinarska služba u NOR*, Beograd 1967.
 Romano J., *Lekaruše i narodni medicinski rukopisi na teritoriji Jugoslavije*.
 Romano J., *Jevreji u Rapskom logoru i njihovo uključivanje u narodnooslobodilački rat*. (v. str.)
 Sarajlić A., *Ustanak na Romoniji i razvitak Romanlijskog partizanskog odreda 1941*, Sarajevo 1951.
 Savić S., *Srem u narodnooslobodilačkoj borbi*, Beograd 1963.
 Smiljanić D., *Jevreji*, Beograd 1940.
 Sojević Đ., *Zapisi kosovskog partizana*, Beograd 1965.
 Stamenković Đ., *Bubanj*, Niš 1963.
 Stanković M., *Prvi šumadijski partizanski odred*, Beograd 1963.
Sutjeska — zbornik sećanja, knjiga I—VI, Beograd
 Šibi I., *Ratni dnevnik*, Zagreb 1960.
 Šijački Ljubica — Šijački S., *Kikinda 1941—1945*, Kikinda 1970.
 Slang I., *Jevreji u Beogradu*, Beograd 1926.
 Tadić J., *Jevreji u Dubrovniku do polovine 17. stoljeća*, Sarajevo 1937.
 Tintor S., *Trinaesta primorsko-goranska udarna divizija*, Zagreb 1968.
Užice 1941, Beograd 1961.
 Vasić Đ., *Hronika o oslobodilačkom ratu u južnoj Bačkoj*, Novi Sad 1969.
Veterinari, studenti veterine i veterinarski tehničari u NOB, Spomenica 1941—1961, Izd. Saveza društava veterinaru FNRJ, Beograd 1961.
 Vilhar S. — Klun A., *Prva i druga prekomorska brigada*, Nova Gorica 1967.
 Vitorović A., *Centralna Srbija*, Beograd 1967.
Vojvodina u borbi, Novi Sad 1963.
 Vujašinović T., *Zenica — ljudi i život*, Zenica 1970.
Za čovjeka, Zagreb 1957.
Zrenjanin, Zrenjanin 1966.
 Zarković G., *Istorija sanitetske službe u NOV i POJ u Slavoniji*, Slavonski Brod 1968.
Zena danas 1936—1944, Beograd 1966.
Zene Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi, knjiga 1 i 2, Zagreb 1955.
 Živković D. — Dejanović D. — Milovanović M. — Stamenković Đ., *Niš u vihoru oslobodilačkog rata*, Novi Sad 1968.

b — CLANCI

- Albahari N., *Sarajevo u prvim danima okupacije i formiranje prvih partizanskih odreda u njegovoj okolini*. — Ustanak naroda Jugoslavije, knjiga 1, Beograd 1962.
 Albahari N., *Borili se i sagorjeli u revolucionarno-oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije*. — Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1966.
 Alkalaj D., *Sefardska opština u Beogradu*. — Jevrejski narodni kalendar za 5698. g.
 Alkalaj I., *Arhivska građa o Jevrejima u Srbiji*, Jevrejski almanah za 5689. g., Vršac 1928.
 Armando M., *Jevrejska omladina Beograda u NOB*, Jevrejski almanah 1954.
 Časar Ema, *Iz građa za jedno istorijsko poglavlje*, Jevrejski almanah 1961—1962.
 Čvorović V., *Užice 1941*, Ustanak naroda Jugoslavije, knjiga 4, Beograd 1964.
 Dajč S., *Jevrejski liječnici i akcija za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni*, Jevrejski pregled 1—2, 1970.
 Detoni Milica, *Mariborski geto*, Jevrejski almanah 1957—1958.
 Dimitrijević D., *Pioniri rendgenologije u Srbiji*, Zbornik radova 7. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1961.
 Doboš J., *Antifašistički pokret otpora u Senti 1941*, *Vojvodina 1941*, Novi Sad 1967.
 Dubajić M., *Organizacija KPJ i SKOJ-a u Subotici 1941*, *Vojvodina 1941*, Novi Sad 1967.
 Elazar S., *Narodna medicina sefardskih Jevreja*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1966.
 Finci M., *U avangardi društvenog progressa*, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1966.
 Ginsberger D., *Prilozi k historiji Jevreja na Balkanu*, Omanut V, 1—2, 1941.
 Glesinger L., *Dr. David Gruby iz Bačkog dobrog polja — pionir mikrobiologije*, Zbornik radova 3. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1960.
 Glesinger L., *Povijest zagrebačkih Jevreja*, Židov, broj 38, 1936.
 Glesinger, L., *Iz povijesti Jevreja u Hrvatskoj*, Jevrejski almanah 1954.
 Glesinger L., *Jevrejski liječnici u starom Zagrebu*, Jevrejski narodni kalendar za 5701. g. (1940—1941).

- Glesinger L., *Nekoliko novih podataka o dr Ivanu Kratitelju Alpruno*. — Liječnički vjesnik 7—8, 1957.
- Glesinger L., *Zametení tragovi, Jevrejski almanah 1959—1960*.
- Grünwald G., *Stari popisi novosadskih Jevreja, Jevrejski almanah 1961—1962*
- Hahamović J., *Aškenazi u Bosni i Hercegovini, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1966*.
- Hajon V., *Konačno — sloboda, Jevrejski almanah 1954*.
- Has Z., *Osiijek i okolica u prvim danima NOB, Ustanak naroda Jugoslavije, knjiga 4, Beograd 1964*.
- Helfrih F., *Vojvodanski apotekari u Osiijeku, Zbornik radova 19. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968*.
- Ivanović L., *Teror nad Jevrejima u okupiranom Beogradu 1941—1942, Godišnjak grada Beograda XIII, Beograd 1966*.
- Ivković B., *Uništenje Jevreja i pljačka njihove imovine u Banatu 1941—1944, Tokovi revolucije, knjiga 1*.
- Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika, 2. — Bilten centralnog higijenskog zavoda 10, Beograd 1939*.
- Kallay J., *Od barbira do stomatologa, Vjesnik (Zagreb) od 20. i 21. 8. 1966*.
- Kalaj J., *Prilog razvoju stomatoloških ustanova u Hrvatskoj, Zbornik radova 12 sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1964*.
- Kamčevski Đ., *Razvoj sanitetske službe na teritoriji Makedonije u toku narodnooslobodilačkog rata, Vojnosanitetski pregled 15, 1961*.
- Kamenković Z. — Popović B. — Vencel I., *Lekari grada Zrenjanina (1880—1960), Zbornik radova 19. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968*.
- Konforti J., *Jevreji u unutrašnjosti Bosne i Hercegovine, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1966*.
- Levi A., *Spomenici Jevrejima borcima i žrtvama fašizma, Jevrejski almanah 1954*.
- Levi D., *Bitoljski Jevreji u narodnooslobodilačkoj borbi, Jevrejski almanah 1957—1958*.
- Levntal Z., *Drugovi kojih više nema, Jevrejski almanah 1954*.
- Levntal Z., *Lekari na suzbijanju endemskog sifilisa u Bosni i Hercegovini i njihovo učešće u NOB, Zbornik radova 11. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1963*.
- Levntal Z., *Osječanin E. E. Klein — histolog i pionir engleske bakteriologije, Zbornik radova 3. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1960*.
- Mirković A., *Farmaceuti Jevreji žrtve fašizma, Jevrejski almanah 1961—1962*.
- Mirnić J., *Sistem prekog suđenja na mađarskoj okupacionoj teritoriji 1941, Vojvodina 1941, Novi Sad 1967*.
- Nikoliš G., *Ranjenici kao operativni i moralni faktor u četvrtoj i petoj neprijateljskoj ofanzivi, Acta historica medicinae, pharmaciae et veterinae VIII, 1—2, 1968*.
- Nikolovski B., *O ženama zdravstvenim radnicima u narodnooslobodilačkoj borbi Makedonije, Zbornik radova 11. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1963*.
- Plnto S., *Jevrejski hečimi i stari u Bosni za tursko doba, Medicinski arhiv 2, 1954*.
- Protić M., *Lekari pali u narodnooslobodilačkom ratu, Zbornik radova 3. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1960*.
- Radošević Z., *Prof. dr Arpad Han (1903—1967), Liječnički vjesnik 12, 1968*.
- Romano J., *Veterinarska služba civilnog sektora u toku NOR, Zbornik radova 11, sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1964*.
- Romano J., *Formiranje i razvoj veterinarske službe u narodnoj revoluciji, Zbornik radova 8. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1962*.
- Romano J., *Iz razvoja veterinarske službe u NOR, Period od decembra 1944. do maja 1945, Vojnoistorijski glasnik 1—2, 1960*.
- Romano J., *Veterinarski kadar i njegovo osposobljavanje u NOR, Acta historica medicinae, pharmaciae et veterinae 2, 1962*.
- Romano J., *Farmaceuti Jevreji žrtve fašizma i poginuli u NOR, Jevrejski almanah 1968—1970*.
- Romano J., *Veterinari Jevreji žrtve fašizma i učesnici u narodnooslobodilačkom ratu Jugoslavije, Jevrejski almanah 1968—1970*.
- Romano J., *Neki podaci o učešću lekara Jevreja u akciji za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni i Hercegovini, Jevrejski pregled 11—12, 1970*.
- Romano J., *O učešću veterinarskog kadra Vojvodine u organizovanju ustanka na toj teritoriji, Zbornik radova 19. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968*.
- Romano J., *Učešće splitskih Židova u narodnooslobodilačkom ratu, Židovi u povijesti Splita, Split 1971*.
- Romano J., *Jevrejke Jugoslavije u naprednom pokretu i narodnooslobodilačkom ratu, Jevrejski pregled 1—2, 1971*.
- Romano J., *Jedan od mnogih revolucionara Jevreja — Tibor Polak, Jevrejski pregled 3—4, 1971*.
- Romano J., *Jevreji u naprednom pokretu između dva svetska rata, Jevrejski pregled 7—8, 1971*.
- Romano J., *Učešće Jevreja članova KPJ i SKOJ-a u provođenju direktiva »Majskog savetovanja«, Jevrejski pregled 9—10, 1971*.
- Romano J., *Neka razmatranja o učešću Jevreja u narodnooslobodilačkom ratu, Jevrejski pregled 11—12, 1971*.
- Rothbart V., *Cije je delo novosadska racija, Jevrejski almanah 1965—1967*.
- Sekelj M., *Učešće subotičke jevrejske omladine u borbi protiv okupatora, Jevrejski almanah 1955—1956*.
- Senohradsky K. — Mihalj O., *Lekari Slovaci i zdravstvena prilika od 1900—1945. u Kovačici, Zbornik radova 19. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968*.
- Stanojlović A., *Tragedija banatskih Jevreja za vreme drugog svetskog rata, Jevrejski almanah 1959—1960*.
- Štefančić A., *Veterinarstvo u Sloveniji, Veterinarski glasnik 5, 1954*.
- Šik L., *Jevrejski liječnici u Jugoslaviji, Liječnički vjesnik 4, 1931*.
- Švob T., *Viktor Rozencvafjg, Vetserum 11—12, 1961*.
- Tartalja H., *Historičari farmacije žrtve fašističkog terora, Zbornik radova 3. sastanak Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd 1960*.
- Trkulj V. — Popov M., *SKOJ Bečkereka (Zrenjanin) u ustanku, Ustanak naroda Jugoslavije, knjiga 4, Beograd 1964*.

Turk A., *Tri znameniti kranjski živinozdravniki*, Jugoslovenski veterinarski glasnik 11, 1928.
 Vajs A., *Jevreji u novoj Jugoslaviji*, Jevrejski almanah 1954.
 Veg S., *Pripreme za ustanak i partizanski odredi u Banatu 1941, Vojvodina 1941*, Novi Sad 1967.
 Vrtipraški R., *Zdravstvo u velikokiklidskom distriktu*, Zbornik radova 19. sastanka Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Novi Sad 1968.
 Zavrnik Fr., *Nešto o liječnicima — veterinarima*, Liječnički vjesnik 1931.

OBJAŠNJENJE SKRAĆENICA

AVNOJ — Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
 bat. — bataljon
 brig. — brigada
 CK — centralni komitet
 CK KPJ — Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije
 div. — divizija
 GŠ — glavni štab
 GŠH — Glavni štab Hrvatske
 GŠS — Glavni štab Slovenije
 KNOJ — Korpus narodne odbrane Jugoslavije
 KP — Komunistička partija
 KPJ — Komunistička partija Jugoslavije
 JNA — Jugoslovenska narodna armija
 NO — narodnooslobodilački
 NOO — narodnooslobodilački odbor
 NOP — narodnooslobodilački pokret
 NOR — narodnooslobodilački rat
 NOV — narodnooslobodilačka vojska
 NOV i POJ — Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije
 PK — pokrajinski komitet
 prol. — proleterski
 sanit. — sanitet
 SKOJ — Savez komunističke omladine Jugoslavije
 veter. — veterinarski
 VMA — Vojnomedicinska akademija
 VP — vojno područje
 VŠ — Vrhovni štab
 ZAVNOBIH — Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine
 ZAVNOH — Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske

Summary

Dr. Jaša ROMANO

JEWS IN THE MEDICAL SERVICES OF YUGOSLAVIA IN THE YEARS 1941—1945

Victims of Fascist Terror and Warriors in the Liberation War

In the organization and development of the medical services on the territories which formed the newly created SHS (Yugoslavia) in 1918 the Jewish members of the medical profession played a considerable role. These territories had no medical staff of their own until the second part of the 19th century. The first trained medical staff, with a number of Jews among them, came in the second part of the 18th century from the neighbouring countries. Some of these Jewish doctors were given important responsibilities. Until the first Yugoslav trained medical staff appeared on the scene medicine was practiced by "Volk-doctors" who relied on their own empiric experience. A number of these were Jews and some of them became rather famous, particularly in Bosnia. Also there were Jews among the vendors of medicinal herbs, called "atars".

In the second part of the 19th century Jews from the territory of the present-day Yugoslavia started to study medicine, veterinary surgery and pharmacology in the neighbouring countries as there were no such institutions in the country. At that time their number was, however, rather limited. After WWI such university training became possible in Yugoslavia as well and the number of Jewish students increased considerably. While there were only 350 medical doctors, 64 pharmacologists and 60 veterinary surgeons when the state of SHS was created, the respective numbers of Jews in those professions before the outbreak of WWII were 1150 doctors of medicine, 350 pharmacologists and 120 veterinary surgeons. To this numbers one should add 250 medical students, 50 students of pharmacology and 40 students of veterinary surgery. It should be mentioned also that there was a limited number of Jews also in the supporting medical staff (hospital attendants, laboratory attendants, nurses, medwives).

In the period between the two WW some Jews were among the best medical experts. However, only a few were on the staff of the universities (1 professor and 2 assistant professors) as their admittance was opposed by higher authorities

motivated by antisemitism, more particularly since 1933 when the nazi ideology started to find its way to spread in Yugoslavia.

The activity and the increasing influence of the Communist Party of Yugoslavia among the broad masses in the country brought also a number of Jews in the field of the revolutionary movement, particularly among the university students. In the years following the WWI the role of the socialist associations in Vienna and Prague was of particular importance in this respect as a number of Jewish students joined their ranks in those cities. They studied there the ideology of communism, became members of the Communist Party and it was only natural that they continued with their revolutionary activity after their return (dr. Salomon-Moni Levi, dr. Lavoslav Kraus, dr. Moša Eli, dr. Miroslav Dajč, dr. Miroslav Šlezinger and others). At the same time a great number of Jewish students joined the revolutionary movement at the Yugoslav universities as well. We shall mention a few whose revolutionary activity was particularly marked: in Zagreb — Zlata Miler, Stjepan Policer, Miroslav Dajč, Vladimir Majder-Kurt, Hajnrih Fertig, Mira Kajzer-Carin (students of medicine), Rahela Albahari and Mirjam Ferera (students of pharmacology), Samuel Lerer, Viktor Rozencvajg, Josip Polak (students of veterinary surgery); in Belgrade — Isak Alfandari, Pavle Pap, Aleksandar Štajnfeld, Klara Feješ, Ružica Rip, Kornelija Sende-Popović (students of medicine), Oto Blam (student of veterinary surgery). Elected officebearers in the Communist Party of Yugoslavia were: Pavle Pap (member of the Central Committee of the Communist Youth and member of the Central Committee of the CPY), Zlata Miler (Secretary of the Local Committee of the Communist Youth in Zagreb and member of the Regional Committee of the Communist Youth), dr. Solomon-Moni Levi (member of the Municipal Committee of the CPY in Zagreb), dr. Stjepan Policer (member of the Local Committee of the CPY in Zagreb), dr. Ištvan Gere (member of Local Committee of the CPY in Senta), Milan Špicer, a dentist, (member of the Local Committee of the CPY in Zagreb), and others. The Court for the Protection of State sentenced to prison terms a number of Jews, members of medical profession among them. They were accused to be members of the revolutionary movement. When the civil war in Spain started seven Jews in medical profession joined the republican army.

The surprisingly sudden capitulation of Yugoslavia in the April war and the falling apart of the country was a real tragedy for the Yugoslav Jews. The Germans had an elaborated plan for their annihilation and an organization to carry out that plan. They first deprived the Jews of their property, then started to torture them psychologically to annihilate them physically at the end. All these measures were initiated, organized and carried out by the Germans on the whole territory of Yugoslavia but the cooperation of Hungarians, Bulgarians, Croatian Ustashis and partly of Italians made it easier for them to achieve their goal. The annihilation was not carried out simultaneously in all parts of the country and it turned out to be of importance who the new masters of a given area became. First, the Germans transported all the Jews from Banat to the camps in Belgrade. By the end of October 1941 all the men were killed, while the women and children met the same fate at the beginning of 1942. Among these Jews from

Banat 81 were in medical profession: 48 doctors of medicine, 13 pharmacologists, 4 veterinary surgeons, 6 dentists, 10 medical students. The transfer of Jews from Banat took place before partizan detachments were organized in that area and so the Jews had no way to join them.

As early as August 1941 the Germans started to confine the Jews in Belgrade to have already in September most of them under control in camps. When the first partizan units started operating in Western Serbia it was practically impossible for the Jews who were not in the camps to join them as the Germans used all means at their disposal to prevent the escape of Jews from Belgrade. Until December 1941 practically all the men were killed, while the women and children were allowed to live one more month. The Jews in other parts of Serbia met the same fate. Among the Jews killed there were 229 in medical profession: 93 medical doctors, 36 pharmacologists, 8 veterinary surgeons, 27 dentists, 26 students of medicine, 3 students of pharmacology, 1 student of veterinary surgery, 5 nurses, 3 midwives, 20 hospital attendants and 7 laboratory attendants.

The newly created Croatian puppet state, the so called Independent State of Croatia, was given the territories of Croatia, Slavonia, Srem and Bosnia and Hercegovina. From the very first day the Ustashis used against the Jews the same methods as the Germans. On the territory of Croatia and Slavonia the circumstances did not make it possible to organize partizan units as early as in the other parts of the country. When these units came into being thousands of Jews were already in the Ustashi camps. That is the reason why at the beginning of the Liberation War only a limited number of Jews could join the partizan ranks. As soon as the puppet Ustashi state was created the Ustashi oriented medical staff started a campaign against the Jews in medical profession demanding their confinement in camps. In fact their purpose was to take over the Jewish doctors' private consulting rooms and their equipment. The health service of Bosnia and Hercegovina proposed to use the Jewish doctors as a team to combat endemic syphilis on that territory. The team was in fact created and 70 doctors from Croatia and 10 from Bosnia were enlisted. During the war years most of them escaped and joined the Liberation Army.

On the territory of the so called Independent State of Croatia the Ustashis joining hands with the Germans killed 359 Jews trained in medical profession (82 among them from Bosnia and Hercegovina): 158 medical doctors (30 from BH), 53 pharmacologists (20), 36 veterinary surgeons (3), 41 dentists (11), 41 students of medicine (12), 7 students of pharmacology (3), 8 students of veterinary surgery (1), 5 nurses (1), 3 midwives (1), 6 hospital assistants and 1 assistant pharmacologist.

On the territory of Bačka, Baranja and Međumurje which were occupied by Hungary after the capitulation of Yugoslavia the conditions for operating partizan units were nonexistent until 1944. That is why on that territory few Jews can be found in the Liberation Army. When the first detachments were organized the Jews were already taken to the death camps, mostly to Auschwitz, in May 1944. However, at the very beginning of the uprising a considerable number of Jewish

youth joined the movement, mostly as members of shock units practicing sabotage and diversions. The enemy succeeded, however, to identify and arrest some of them and sentenced 28 to death and 150 to prison terms.

In Bačka the medical profession suffered its first heavy loss in January 1942 during what was called the "razzia", the murder action, when 27 doctors of medicine and one pharmacologist fall victims. A certain number perished in Ukraina and in Hungary where they were sent as forced labourers. The greatest number was, however, lost during the second part of 1944 in German camps where they were transferred together with the other Jews. From that territory the total number of victims was 224: 130 doctors of medicine, 28 pharmacologists, 24 veterinary surgeons, 20 dentists, 10 students of medicine, 3 students of pharmacology, 4 students of veterinary surgery, 4 nurses and 1 hospital assistant.

On the territory of Macedonia most of the members of medical profession succeeded to escape to Albania and Greece after the capitulation of Yugoslavia. When the Jews from Macedonia were sent to the Treblinka death camp in March 1943 the Bulgarian authorities decided to employ some of them in the health service in Macedonia. That is why the medical profession did not suffer so great a loss in Macedonia. For all the same 35 people were lost: 4 doctors of medicine, 5 pharmacologists, 3 veterinary surgeons, 8 dentists, 3 students of medicine, one student of veterinary surgery, 2 nurses and 9 hospital attendants.

One part of Dalmacia and Croatia litoral became integral part of Italy (Zone I) while the rest was considered under occupation (Zone II). On these territories the Jews in medical profession were not very numerous before the war. However, a few thousands of Jews, with a number of those in medical profession among them, escaped to this part of the country after the capitulation, mostly from the newly created puppet Croatia. All of them joined the Liberation Army after the capitulation of Italy. Only one dentist was captured by the Germans and killed.

From the territory of Kosovo the Germans sent to death camps 2 doctors of medicine and 1 veterinary surgeon.

On the territory of all parts of Yugoslavia the medical profession's losses numbered 932 people: 435 doctors of medicine, 135 pharmacologists, 76 veterinary surgeons, 103 dentists, 90 students of medicine, 13 students of pharmacology, 14 students of veterinary surgery, 14 nurses, 6 midwives, 29 hospital assistants and 17 assistant pharmacologists.

In all 65.000 Yugoslav Jews were killed by the Nazis. The losses were not greater thanks to the fact that a number of Jews succeeded to escape confinement. Most of these joined the Liberation Army. Unfortunately the first actions against the Jews were the most successful and the number of those who escaped was rather limited. At the very beginning of the uprising about 1.000 Jews joined the Liberation Army, while another 3.500 joined later. During the war 1200 Jewish members of the Liberation Army were lost. The total number of Jews in the medical service of the Army was 1075. Out of these 205 were lost. Not all of those who had medical training were given duties in medical services, particularly the ones who joined the ranks at the very beginning of the uprising. Some of these,

mostly those who excelled themselves as revolutionaries before the war, were commissioned by the Communist Party to organize the uprising in various parts of the country. A few of them should be mentioned: Pavle Pap was busy in organizing the uprising in Dalmatia and was instrumental in the creation of seven partizan detachments; Josip Polak worked in the same area and became the commanding officer of the Šibenik partizan detachment; Samuel Lederer and dr. Salamon-Moni Levi were among the organizers of the uprising in Western Bosnia; Salamon Anaf worked in the district of Požarevac; dr. Adolf Singer in Subotica; dr. Ištvan Gere in Senta; dr. Ružica Blau-Francetić in Bačka Topola; Klara Feješ and Husar Marta in South Bačka; Franjo Hercog in Banat; etc. etc. A great number of Jewish youth followed the instructions of the "May Consultations" of Zagreb and joined shock units which carried out actions of sabotage and other diversions to weaken the economic and military potentialities of the occupying forces. In the list of these one can find students of medicine, of veterinary surgery and pharmacology. Sooner or later most of these young people were caught and some were sentenced to death (Oto Blam, Karolj Levi and others), while a great number was sent to serve prison terms. Some others were sent as forced labourers to Ukraine, to Bosnia, to the Bor mines and to some other camps where, except a few, all of them perished (Gelert Perl, Aleksandar Fogl, Tibor Kaufman, Ladislav Krishaber, Ladislav Vilhelm, Tibor Polak, Hajnrih Fertig, Mirjam Ferera, and others). Some of the Jews of medical profession were given special duties by the Party in connection with the preparation of the uprising: dr. Jolanda Hajman, dr. Dragutin Fišl, mr. pharm. Geza Kon, for instance, were instructed to organize first aid courses. When the uprising started 50 Jews of medical profession joined the resistance movement and 38 of them had to give their life in fight for freedom. In addition, during the first year of the war 101 Jews of medical profession joined the Liberation Army. Out of these 67 fall in combat. Until the end of the war the total number of Jews of medical profession who joined the Liberation Army was 1075 out of which number 205 did not survive. Among the Jews in the medical staff of the Liberation Army there were: 323 medical doctors (52 was lost), 71 pharmacologists (14), 22 veterinary surgeons (3), 32 dentists (8), 104 students of medicine (36), 26 students of pharmacology (4), 10 students of veterinary surgery (5), 19 nurses (2), 23 assistant pharmacologists (1), 443 hospital assistants (79), 2 veterinary assistants (1).

A number of Jews in medical profession were charged with duties of great responsibility and reached high military ranks. So for instance Jews were: the deputy head of the health services at the Head Quarters, the head epidemiologist at the HQ, the head surgeon at the HQ there were Jews among the directors of health departments at Army Corps and Armies, some were heads of hospital administration or medical schools, etc. One student of veterinary surgery became during the war commanding officer of a division. Among those who joined the Liberation Army at the very beginning of the uprising and survived the war the following Jews in medical profession were given the "Partizan Star- 1941" decoration: dr. Herbert Kraus, dr. Salamon-Moni Levi, dr. Roza Papo, dr. Martin Kolb, dr. Jozef Hauptman, dr. Oto Kraus, dr. Isidor

Papo (doctors of medicine), dr. Jaša Romano (veterinary surgeon), Djordje Blajer, Iso Šosberger, Drago Volner, (dentists), Cila Albahari, Maksim Štern (students of medicine), Rea Almozlino (student of pharmacology), Samuel Lerer (student of veterinary surgery), Eliezer Katan (assistant pharmacologist), Rahela Albahari, Hanika-Vuja Altarac, Matilda Altarac, Olivera Gutman, Danica Kabiljo, Tilda Lerer, Donka Papo, Renika Papo, Jozefina Pilinger, Rudi Rajh, Ruta D. Salom i Zlata D. Salom (hospital attendants). Samuel Lerer, student of veterinary surgery was awarded the "People's Hero" decoration.

In many writings published after the war reference is made to Jews in medical services, particularly to their efforts to help wounded and sick partisans adverse circumstances notwithstanding. Most of those who participated in war were awarded military decorations. On many memorial plates one can find names of Jews who died while serving in the armed forces medical services. Some health institutions are called by their names, and so are many streets in various cities of Yugoslavia.

Most of the Jewish medical officers who survived the war were engaged after the war in the organization of both the military and the public health service. Two doctors of medicine were promoted to the rank of two stars general, four reached the rank of one star general, while one student of veterinary surgery became a three stars general; one veterinary surgeon was the head of the veterinary service of the Yugoslav People's Army, 11 doctors of medicine were elected professors of the Military Medical Academy in Belgrade, while 31 doctors of medicine, 2 pharmacologists and 1 veterinary surgeon became professors at various universities in the country; the Federal Secretary of Health and the Republican Secretary of Health for Bosnia and Hercegovina were at a given time Jews, doctors of medicine by profession; four Jewish physicians were elected members of the Academy of Science and Art, etc. All the above can serve to prove that the Jews enjoy full rights as citizens of the Federal People's Republic of Yugoslavia.

R. MITROVIĆ

SUDBINA JEVREJA U KRAJEVIMA GDE SU FOLKSDOJČERI PREUZELI VLAST APRILA 1941.

PREMA popisu stanovništva iz 1931, nemačka nacionalna grupa u Jugoslaviji brojala je nešto preko pola miliona i najvećim delom (preko 90%) živela u Vojvodini i Slavoniji (Banat 120.450, Bačka i Baranja 188.809, Srem 49.345, Slavonija 80.519).

Sa jačanjem nacionalističkog pokreta u Nemačkoj tridesetih godina, a posebno posle dolaska nacista na vlast 1933, započinju politička previranja i unutar nemačke nacionalne grupe u Jugoslaviji. Nosioi ideja nacionalsocijalizma među folksojčerima bili su studenti koji su se školovali u Nemačkoj i Austriji. Među njima su se isticali dr Sep Janko, dr Jakob Avender i drugi.

Uspon Trećeg Rajha u prvim godinama nacističke vladavine, privredni i spoljnopolitički uspesi, priključenje Austrije i Sudetskih oblasti Nemačkoj i, najzad, neočekivano lake pobede u prvoj godini rata, snažno su se odrazili na raspoloženje Nemaca u Jugoslaviji. Oni su u to vreme, izuzev malog broja, sa oduševljenjem prihvatili nacističke ideje. Predstavnici starije generacije, koji su tada zauzimali vodeće položaje u političkim, privrednim i prosvetnim organizacijama nemačke nacionalne grupe i duže vreme se suprotstavljali radikalnim političkim promenama, sredinom 1939. ustupili su mesta mladima. Za predsednika Kulturbunda¹ izabran je dr Sep Janko, koji je već od tridesetih godina propagirao nacionalsocijalističke ideje i organizovao grupu istomišljenika.² Dolaskom na položaj predsednika, dr Sep Janku bili su obezbeđeni uslovi za legalno delovanje, a opšte raspoloženje Nemaca u Jugoslaviji omogućavalo mu je da sprovodi mere koje će celokupnu nemačku nacionalnu grupu organizovati na nacističkim principima i pripremiti je za izvršenje zadataka u sklopu opštih nemačkih osvajačkih planova.

Atmosferu i političko raspoloženje u kojoj je dr Sep Janko sprovodio nacističke principe organizovanja i rukovođenja posebno ilustruje činjenica da je u to vreme priliv članstva u Kulturbund bio toliki da je sredinom 1940, iz tehničkih razloga, prijem morao privremeno biti obustavljen. Novembra iste godine prijem je ponovo omogućen i ubrzo je dostigao rekordan broj od 450.000 članova uklju-

1 »Schwäbisch-deutscher Kulturbund« (Švapsko-nemački kulturni savez) osnovan je 1920, sa ciljem da neguje kulturne tradicije Nemaca u Jugoslaviji. Pred drugi svetski rat ovaj savez se pretvorio u sveopštu političku organizaciju folksojčera, izrazito nacističkog karaktera.

2 Dr Sepp Janko: *Reden und Aufsätze (Govori i članci)*, Betschkerek 1944.

čenih u 402 mesne grupe. Istovremeno je u organizacijama zaveden nacistički način rukovođenja, tzv. firer princip.³ Predsednik Kulturbunda dr Sep Janko je postao i vođa nemačke nacionalne grupe u Jugoslaviji. Na ovaj položaj ga je marta 1940. imenovao Adolf Hitler.

Tokom 1940. i početkom 1941. među Nemcima u Jugoslaviji vladalo je uverenje da će im Treći Rajh, posle vojne intervencije, obezbediti trajnu vladavinu u Podunavlju. U referatu održanom na savetovanju Udruženja Nemaca u inostranstvu (Verein der Deutschen im Auslande), održanom oktobra 1940. u Minhenu, dr Sep Janko je predložio takvo rešenje i dao obrazloženje:

»... Već je princ Eugen shvatio da ovo područje mora uvek biti pod nemačkom vlašću ako Rajh hoće da obezbedi plovidbu Dunavom do Crnog mora i osigura svoje zaleđe od svih uticaja sa Jugoistoka... I tu, po mome mišljenju, počinje jedan od naših najvažnijih zadataka. U tome se sastoji naša misija. Ko vlada delom Dunava na kome smo mi nastanjeni — a time tek naše naseljavanje upravo na ovom području dobija dublji smisao — taj vlada čitavim Karpat-skim basenom. Jer prirodni centar je o v d e, a ne u Budimpešti.« (Kurziv u originalu).⁴

Da bi ostvarili ovaj cilj, Nemci su u Jugoslaviji već tokom 1940. otpočeli sa vojnom obukom i stvaranjem oružanih formacija. Tačnih podataka o broju i jačini ovih formacija nema, ali prema telegramima dr Sep Janka upućenim u Berlin, kao i prema akcijama izvršenim od strane folksdojčera u aprilskom ratu 1941, može se zaključiti da je u gotovo svakom mestu gde su živeli Nemci postojala i vojna formacija u okviru sportskog ili vatrogasnog društva. U jednom telegramu upućenom u Berlin aprila 1941. dr Janko traži da se padobranima oružje spusti u 43 mesta Bačke i Banata, u kojima će ga preuzeti folksdojčerske borbene grupe (Volksdeutsche Kampfgruppen).⁵

Tokom kratkotrajnog rata, aprila 1941, folksdojčerske vojne formacije su izvršile više borbenih zadataka u Vojvodini, Slavoniji i Sloveniji, od kojih su najznačajniji: razoružanje kompletnog puka jugoslovenske vojske u Bačkoj Palanci,⁶ zaposedanje vojnog aerodroma kod Zemuna sa neoštećenim avionima, hangarima i cisternama za benzin⁷ i razoružanje na prilazima Zemunu i Bežaniji 4.500 jugoslovenskih vojnika i oficira uz zaplenu 3.000 pušaka, 85 mitraljeza i 500 zaprega.⁸

Atmosfera u tim danima »Deutsches Volksblatt« je, 18. aprila 1941, opisao sledećim rečima:

»Bez specijalnih uputstava, u svim naseljima nemačke nacionalne grupe skoro istovremeno istakle su se zastave sa kukastim krstovima na svim kućama. Bez poziva i parola znao je svaki pojedinac šta mu je dužnost da učini u datom trenutku. Nemajući oružja, prešli su naši ljudi na delo, nabavivši za prvi trenutak potrebne puške, kako bi na taj način razoružali ostatke jugoslovenskih trupa i

³ *Mitteilungen und Verordnungsblatt der Volksgruppenführung der deutschen Volksgruppe in Jugoslawien*, Folge 1. (Saopštenja i list naredaba Vođstva nemačke nacionalne grupe u Jugoslaviji, br. 1). Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, 23.610/48-51.

⁴ Dr Sepp Janko: *Reden und Aufsätze*, Betschkerok 1944, str. 30.

⁵ Arhiv vojno-istorijskog Instituta JNA, dosije tajne radio stanice »NORA«.

⁶ Arhiv vojno-istorijskog Instituta JNA, Nedićeva arhiva, K-10, br. reg. 31/3.

⁷ Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, inv. br. 14665.

⁸ Isto.

održali red i bezbednost. Oni se nisu kolebali ni časka, i kada je nastupio trenutak, nagnali su, bilo rečima, bilo oružjem, veće i manje jugoslovenske jedinice da polože oružje.«⁹

PROTIVJEVREJSKE MERE PREDUZETE OD STRANE FOLKSDOJČERA

BANAT. Sa progonima Jevreja i pljačkom njihove imovine, folksdojčeri su otpočeli još pre ulaska nemačkih trupa u pojedina mesta. To potvrđuje izveštaj mesne komandature Veliki Bečkerek (Zrenjanin) od 25. aprila 1941, kojim se razni predmeti od zlata, srebra, nakit, dolari i dr. prosleđuju SS diviziji »Das Reich«. U izveštaju se konstatuje da je ove predmete Pomoćna policija zaplenila od Jevreja još pre ulaska nemačkih trupa.¹⁰

Za jevrejske radnje, preduzeća, advokatske kancelarije itd. bili su postavljeni komesari i to isključivo iz redova folksdojčera. Rešenja o imenovanju komesara donosio je formalno mesni komandant na predlog Kulturbunda.¹¹ Sve je to bilo praćeno svakodnevnim ponižavanjem, šikaniranjem i zlostavljanjem Jevreja bez obzira na pol i doba starosti. Jevrejima je bilo zabranjeno da hodaju po trotoaru, posećuju trgovine, pijace i javne lokale. Primoravani su bili da čiste i ribaju podove zatvora i vojničkih kasarni. Čistili su ulice, trgovce i pijace, a konjsku balegu i druge otpatke morali su kupiti golim rukama. Tih dana vidali su se Jevreji kako po gradskim ulicama Banata, upregnuti u zaprežna kola, voze drva za pojedine Nemce. U stvari, svi Jevreji — muškarci od 14 do 60 godina i žene od 16 do 45 godina — odvođeni su na prinudne radove, na kojima su obavljali ne samo najteže i najnapornije poslove, već i poslove koji su u najvećoj meri ponižavali čoveka.¹²

Po zatvorima i logorima osoblje kao da se takmičilo ko će izmisliti bestidnije metode u mučenju i ponižavanju. Pohapšene Jevreje iz Zrenjanina folksdojčeri su mučili glađu, nisu im dopuštali da se u logoru koriste slamaricama i pokrivačima, iako je april 1941. bio izuzetno hladan. Pojedinci su bili i strahovito zlostavljani. Na Hari Konu, vinarskom trgovcu iz Zrenjanina, vršili su »plastičnu hirurgiju« kako bi mu ispravili grbu na leđima. To su činili na taj način što su mu to mesto peglali vrelom peglom. Rabina u Pančevu su primoravali da prilikom pranja automobila u dvorištu opštinske zgrade peva glasno crkvene molitve na hebrejskom jeziku.¹³

U pančevačkom zatvoru su Jevreje uprezali u kola i fijakere umesto konja i terali bičem po dvorištu ili po ulicama. Primoravali su ih da potpuno tupim testerama režu drva, zatim ih prebijali zbog »lenjosti« i sl. Uveče su stražari

⁹ Arhiv vojno-istorijskog instituta JNA, Nedićeva arhiva, K-10, br. reg. 31/3.

¹⁰ U originalu tekst glasi: »In der Anlage überreicht die Ortskommandantur Gross-Betschkerek verschiedene Wertgegenstände, die von der Hilfspolizei bei Juden vor der Ankunft der Truppe beschlagnahmt und an die Ortskommandantur weitergegeben wurden.« Jevrejski istorijski muzej — Beograd, reg. br. 2481.

¹¹ Rešenja o imenovanju komesara sadržavala su sledeći tekst: Bescheinigung. Herr ... ist auf Vorschlag des volksdeutschen Kulturbundes als Leiter der jüdischen Firma ... kommissarisch eingesetzt. Die Abrechnung erfolgt mit dem Bürgermeister von Gross-Betschkerek. Der Ortskommandant. Jevrejski istorijski muzej, Beograd, reg. br. 2481.

¹² Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, AK, elaborat, dok. br. 23410.

¹³ Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, AK, dok. br. 1248, Izjava Lujze Bukovac.

u zatvoru često priređivali razne »priredbе« na koje su imali slobodan pristup i članovi Kulturbunda, njihove žene i deca. »Priredbe« su otpočinjale obično raznim antisemitskim pesmama, u kojima se Jevreji ismevaju, i u kojima im se preti progonom, batinama, klanjem, a veliča nemački narod i njegovo junaštvo. Posle pesama rađale su se druge »zabavne« tačke. Stariji Jevreji morali su da idu po sobi četvoronoške, da se prevrću preko glave, da jedan drugog jašu i sl. Kod prisutnih je sve to izazivalo veselje i smeh. Po svireposti se posebno isticao policajac Franc Keler, zvani Žoli.¹⁴

Već u to vreme bilo je i pojedinačnih ubistava. 21. aprila obešen je direktor fabrike šećera u Zrenjaninu, Viktor Elek. Neposredni izvršioци vešanja bili su Peter Luc i Bela Sekereš, folksdojčeri iz Zrenjanina.¹⁵

Pojedini Nemci, uglavnom stariji, nisu se slagali sa progonima Jevreja; međutim, njih su zbog toga ismejavali, nazivajući ih »belim Čivutima«.

14. avgusta 1941. u Banatu su pohapšeni i oni Jevreji koji su do tada još bili na slobodi i sa ostalima dopremljeni u Beograd, gde su tokom 1941. i 1942. likvidirani od strane Gestapoa i Vermahta.¹⁶

Imovinom Jevreja na teritoriji Srbije, uključujući i Banat, upravljao je opunomoćenik Rajha za privredu u Srbiji (Neuhausen). Najveći deo jevrejske imovine u Banatu prodat je folksdojčerima u bescenje. Tako su se od jevrejske imovine obogatili i najpoznatije ličnosti nemačke nacionalne grupe. Dr Sep Janko je preuzeo u posed od pančevačkih Jevreja 1.830, a predsednik Nemačkog zadružnog saveza dr Jakob Avender 1.970 akcija.¹⁷

Protivjevrejske mere u Banatu, iako sprovedene po istom metodu i principu kao i u ostalim krajevima Jugoslavije, imale su daleko oštriji i svirepiji karakter jer su vršene uz masovno učešće folksdojčera. U vrlo kratkom periodu, hapšenjima i zlostavljanjem obuhvaćen je bio znatno veći broj žrtava nego u nekim drugim našim krajevima, a četiri meseca kasnije, od ukupno nešto preko 4.000, u Banatu više nije bilo Jevreja.

Sudbina Jevreja u Banatu predstavlja svakako fenomen svoje vrste. Dok su istrebljenije Jevreja u drugim krajevima Jugoslavije, gde nisu živeli folksdojčeri, kao i širom Evrope, sprovodili specijalni odredi Gestapoa dopremljeni u tu svrhu iz Rajha, ili jedinice Vermahta, u Banatu su ih pohapsili, mučili, opljačkali i najzad uputili na gubilište njihovi sugrađani, poznanici, susedi.

SREM. U vreme stvaranja tzv. Nezavisne Države Hrvatske Srem je bio podeljen na dva dela graničnom linijom koja je išla od Slankamena na Dunavu do Kupinova na Savi. Krajevi zapadno od ove linije bili su odmah priključeni NDH, a istočno, sve do 10. oktobra 1941, bili su pod neposrednom upravom nemačkih okupacionih vlasti u Srbiji, kada su priključeni NDH.

Prve zakonske odredbe protiv Jevreja u NDH bile su donete 30. aprila 1941, međutim u čitavom Sremu, kako u delu koji je u to vreme pripadao NDH tako

¹⁴ »Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji«. Izdanje Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd 1952, str. 11.

¹⁵ Izjava dr Juraja Špilera, šefa Odseka javne bezbednosti za Banat 1941—1944. Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, dok. br. 18940.

¹⁶ Jevrejski istorijski muzej, Beograd, reg. br. 2312, sign. K 21-2a-2/1.

¹⁷ Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, AK, br. 7873, list 6.

Vešanje Viktora Eleka, direktora fabrike šećera u Petrovgradu (Zrenjaninu) 1941. god.

i u onome koji je bio pod upravom okupacionih vlasti, folksdojčeri su već tokom aprila imali praktično vlast u svojim rukama i, ne čekajući na neka formalno pravna akta, pristupili hapšenjima, pljački i likvidaciji Jevreja.

U Rumi su već 12. aprila 1941, neposredno posle ulaska nemačkih jedinica, folksdojčeri demolirali sinagogu, stan i kancelariju rabina. Sinagoga je kasnije bila porušena i na tom mestu stvoren logor. Tokom narednih dana Jevrejima je bilo naređeno da nose žute trake i primoravani su da rade teške i ponižavajuće poslove.¹⁸ Za komesare u radnjama bili su postavljeni folksdojčeri iz Rume, koji su iste kasnije u bescenje i kupovali. U izveštaju Gradskog redarstva Rume, koji je potpisao folksdojčer Anton Bauer, za Jevreje se navodi:

»Na teritoriji grada Rume ima Židova domorodaca i emigranata. Svi su obeleženi žutim trakama, koje i nose. Svim Židovima je zabranjen pristup na javna mesta i lokale. Istima je dozvoljeno kretanje po ulicama do 19 časova.«¹⁹

Jula 1941, Jevreji iz Rume, starosedeooci kao i izbeglice iz Austrije, Čehoslovačke i nekih drugih zemalja, bili su pohapšeni od strane policije, sastavljene od domaćih Nemaca i ustaša i otpremljeni u privremeni logor kod Sremske Mitrovice. U logoru su, nakon mučenja, pristali na »sporazum« kojim su se obavezali da će isplatiti 200.000 kuna kao uslov da budu pušteni kućama. Međutim, već posle nekoliko dana bili su ponovo pohapšeni s motivacijom da je isplaćena suma preniska. Pošto su prikupili novih 200.000 kuna, Jevreji iz Rume su bili pušteni, kućama, dok su izbeglice iz drugih zemalja otpremljene u logore Jasenovac i Staru Gradišku, a žene, devojke i deca u logor Loborgrad. Prva dva logora nalazila su se u nadležnosti ustaša, a treći, Loborgrad, pod neposrednom upravom folksdojčera. Komandant tog logora, kao i ljudstvo za obezbeđenje, pripadali su vojnoj formaciji folksdojčera u Hrvatskoj — Einsatzstaffel — kojom je komandovao Vili Keler, rodnom iz Rume. U pomenutim logorima niko od Jevreja nije preživeo.

Jevreji poreklom iz Rume i okoline, koji su nakon isplate otkupnine živeli kod svojih kuća, bili su pohapšeni tokom leta 1942. i otpremljeni u pravcu Zagreba, odakle se više nisu vratili. 230 Jevreja, starosedelaca iz sreza rumskog, kao i oko 300 Jevreja izbeglica iz drugih zemalja, bili su istrebljeni tokom 1941. i 1942.²⁰

U Zemun je nemačka vojska ušla 13. aprila 1941, a već sutradan su organi izvršne vlasti, sastavljeni uglavnom od domaćih Nemaca, pohapsili sve vlasnike jevrejskih trgovina, industrijskih preduzeća i zanatskih radnji. U zatvoru su ih držali dve do tri nedelje, za koje vreme su morali obavljati najteže fizičke poslove i po deset časova dnevno. Pustili su ih na slobodu tek pošto je svaki od njih položio kauciju koja se kretala između 20.000 i 80.000 dinara.

U Vukovaru su domaći Nemci i ustaše već sredinom aprila 1941. pohapsili sve viđenije Jevreje i obećali im oslobođanje iz zatvora ukoliko predaju tri miliona dinara, i to polovinu odmah a polovinu kroz dva dana. Pohapšeni su saku-

¹⁸ Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, K-472. Elaborat o domaćim Nemcima za srez rumski. Iskaz svedoka Mirković Save i Mirković Julke, zapisnik br. 234/45 i Kroner, rod. Krstić Klare, zapisnik br. 237/45.

¹⁹ Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, inv. br. 19311.

²⁰ Istorijski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, K-472. Elaborat o domaćim Nemcima za srez rumski. Str. 33.

pili nešto manje od traženog iznosa, što je folksdojčere i ustaše zadovoljilo, tako da su u zajedničkom zapisniku od 3. maja 1941. konstatovali:

»Predstavnici stožera i Kulturbunda smatraju da iako je položena svota od 1.484.400 Din. da su predstavnici Židova udovoljili svojim obavezama uz primjedbu da se manjak od 15.600 Din. još potražuje.«

Zapisnik su sa desne strane za Kulturbund potpisali ing. Oto Štubenfol i Jakob Hameder, a sa leve strane za stožer ing. Ivica Kostenac, Stjepan Majurdžić i Mato Garvanović.²¹

U noći između 15. i 16. avgusta 1941. pohapšeni su svi Jevreji u Vukovaru i zatvoreni u jevrejski hram gde su ostali do 8. novembra iste godine. Iz Vukovara su otpremljeni u logor Jasenovac, odakle se niko nije vratio.²²

Slična sudbina je zadesila i Jevreje u Sremskoj Mitrovici, Beočinu i nekim manjim mestima. Od ukupno nešto preko 2.000 Jevreja, koliko ih je u Sremu bilo pred drugi svetski rat, i oko 300 izbeglica iz Austrije, Čehoslovačke, Poljske i nekih drugih zemalja, oslobođenje je dočekalo samo oko 200.²³

Istovremeno sa progonima Jevreja, folksdojčeri su vršili konfiskaciju i pljačku celokupne njihove imovine. Iako su u hapšenjima, maltretiranju i podeli iznudenog novca učestvovali i ustaše, najveći deo jevrejske pokretne i nepokretne imovine opljačkali su folksdojčeri. U Rumi su npr. ustaše morale konstatovati da je jevrejska imovina razgrabljena. U žalbi, upućenoj Ustaškom stanu u Zagrebu, pobočnik logora iz Rume izveštava:

»Oni uvek vide prvo sebe i svoje interese. Nije još dovoljno pljačke. Uzeli su sve što je bolje i što god su hteli. Sve židovske i srpske radnje, sve magacine, svuda su oni komesari, i sve gde ima malo više kapitala sve je u njihovim rukama i sada bi još hteli i ovo malo stvari koje su nama od prijeko potrebe.«²⁴

Žalba se odnosila na otimanje ustaša i domaćih Nemaca o inventar bivše Dunavske banovinske štedionice.

Upravitelj Ispostave župske redarstvene oblasti u Zemunu, Retl, dostavio je Ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu, sledeći izveštaj:

»Povedena istraga iz koje proizilazi da su židovske pokretnine kao i dragocenosti i novac u Zemunu nasilno otuđene uglavnom po građanima: Njemačke narodnosti i Njemačke vojske.«²⁵

Folksdojčeri iz Srema i Banata masovno su učestvovali i u pljački jevrejske imovine u Beogradu. U svojoj izjavi pred Anketnom komisijom za utvrđivanje zločina fašističkih okupatora i njihovih pomagača, Moric Abinun navodi:

»Posle vojske ulazili su folksdojčeri i njihove žene i deca, preturali po razbacanim stvarima i kao lešinari grabili ono što je još ostalo. Kolima su odvlačili opljačkane stvari do obale, a odande ih prebacivali motornim lađicama i čamcima preko ...

Izgledalo je da se ceo Beograd seli negde preko Save i Dunava.«²⁶

²¹ Istorijiski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, br. 14794/3.

²² Istorijiski arhiv Pokrajinskog komiteta SK Vojvodine, K-472, br. 92 i 123.

²³ Isto, br. 972/45.

²⁴ Arhiv za historiju radničkog pokreta u Zagrebu. Prepis u Arhivu PK SKS, Novi Sad, inv. br. 19495.

²⁵ Jevrejski istorijiski muzej, Beograd.

²⁶ »Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji«. Izdanje Saveza jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd 1952, str. 2.

Iako su nacisti jedno vreme vladali gotovo čitavom Evropom, postupak prema Jevrejima nije bio svuda isti i u mnogome je zavisio od politike nemačkih okupacionih vlasti prema pojedinim zemljama u celini. Ta politika nije bila jedinstvena i razlikovala se po suštini. Dok su se u zapadnoevropskim zemljama nacisti donekle pridržavali utvrđenih međunarodnih normi u pogledu prava i obaveza okupatora, dotle su na istoku i jugoistoku Evrope (u slovenskim zemljama) ignorisali sva dotada važeća pravila i sprovodili politiku istrebljenja i porobljavanja naroda tih zemalja, što im je bio i krajnji cilj osvajačkog pohoda.

Te razlike su se najneposrednije odrazile i na stav prema Jevrejima. Dok su u Poljskoj, Sovjetskom Savezu i Jugoslaviji radikalne protivjevrejske mere preduzimane neposredno posle osvajanja pojedinih područja od strane nemačkih oružanih snaga, u zemljama Zapadne Evrope progoni su nastali znatno kasnije, uglavnom 1943. U ovim zemljama se čak vodilo računa o opštem raspoloženju naroda zbog progona Jevreja, opasnosti od generalnih štrajkova u znak protesta (u Danskoj npr. i o reakciji kralja i Parlamenta), tako da je i fizičko istrebljenje Jevreja pohvatanih na Zapadu izvršeno u koncentracionim logorima na Istoku. O raspoloženju naroda tih zemalja nije bilo potrebe da se vodi računa, jer je i njima bila namenjena slična sudbina. To potvrđuje i broj nastradalih Jevreja na Zapadu odnosno Istoku. Dok je u Francuskoj i Italiji živote izgubilo 70.000, odnosno 22%, u Belgiji, Holandiji i Luksemburgu 130.000 (56%), u Danskoj 70 (1%), u Norveškoj 750 (38%), dotle je u Poljskoj uništeno 3 miliona Jevreja ili 90%, u okupiranim oblastima Sovjetskog Saveza 900.000 (gotovo 100%) i u Jugoslaviji 62.788 (85%).

U Jugoslaviji, za razliku od drugih zemalja, u istrebljenju Jevreja učestvovali su i njihovi sugrađani — folksdojčeri, često njihovi susedi ili poznanici, što svemu tome daje još monstruozniji karakter.

Summary

R. MITROVIĆ

THE FATE OF THE JEWS IN AREAS WHERE GERMAN MINORITY GROUPS (VOLKSDEUTSCHERS) TOOK OVER THE POWER IN APRIL 1941

According to the poll of 1931 the German minority group in Yugoslavia numbered half a million people. They lived mostly in Vojvodina and Slavonia.

In the 1930's — particularly after the success of the Hitler movement to take over the power — the nazi ideology was accepted by ever greater number of Germans in Yugoslavia. The students who attended universities in Germany and Austria

were most active in this drive, Sep Janko and Jakob Avender being the two leading figures among them.

No sooner had the Third Reich achieved its first successes the younger generation's influence increased within the German minority group in Yugoslavia and Sep Janko became the president of the Kulturbund, the organization of Germans in Yugoslavia which now adopted fascist and Hitlerian leadership (Fuerer) methods practiced in Germany. Very soon the organization's membership reached a record number of 450.000, in 402 local groups. The Germans in Yugoslavia believed that, by the help of the Third Reich, they will be given leading role in the area of Lower Danube. They claimed to have a mission to fulfill in that area, to secure the free navigation for the Third Reich on Danube.

As early as 1940 the Germans in Yugoslavia started with the military training of their members organizing them in military units, as a rule under the guise of sport activity or even as firebrigade training. In the April war against Yugoslavia in 1941 these local German groups carried out a number of military actions, took possession of important buildings, disarmed Yugoslav units, etc.

Measures of Volksdeuschers against Jews

BANAT. In certain places Volksdeuschers started to plunder Jewish property even before the German troops arrived. Commissaries proposed by the Kulturbund were appointed to take over Jewish shops and institutions.

The Volksdeuschers also made the Jews to work as forced labourers and tortured them. The Jews had to clean public buildings and to take out garbage and refuse barehanded. They were not allowed to walk on the pavement, to enter shops, to appear on market places or in any public building. They were deprived of food, forced to pull wagons, to creep as animals and humiliated in prisons during special performances organized for the purpose. There were also cases of vivisections and naked killings committed by the Volksdeuschers, particularly in Zrenjanin and Pančevo.

In August 1941 all the Jews in Banat were arrested and sent to Belgrade where the Gestapo and Vermacht took them over and killed all of them before the end of 1942. The Jewish property was taken possession of by the Volksdeuschers.

The measures against the Jews in Banat were more cruel than at any other place as they were carried out by the Volksdeuschers who apparently enjoyed their own performance although they lived with their victims until the war as fellow citizens, neighbours or acquaintances.

Four thousand Jewish lives were very soon lost in Banat.

SREM. Until October 1941 Srem was divided into two parts: the western part was administered by the puppet Croatian state while the eastern part was occupied by the German army. As the Volksdeuschers had the power for all practical purposes in both parts their measures against the Jews included arrests, plunder and even liquidation.

In Ruma the Jews were forced to carry yellow marks, the synagogue was demolished, ransom was taken. In addition to the local Jews about 300 Jewish refugees from other countries happened to be on that territory. As early as 1941 these refugees were sent to death camps in Croatia, while the local Jews (about 230) were sent to the same camps in 1942 never to return again.

In Zemun the Volksdeutschers plundered the property of the Jews and made them forced labourers with the purpose of taking large sums of ransom money from them. In autumn of 1942 the Jews of Zemun were sent to various camps (Banjica and Belgrade Fair ground among them) where they met their death.

In Vukovar the local Volksdeutschers and the Ustashi Croats arrested the leading personalities of the Jewish community as early as April 1941 and have taken from the Jewish community a large sum as ransom. It is true that the arrested personalities were set free after the ransom money was deposited, but the fact remains that already in the middle of August all the Jews were arrested and the synagogue was made their prison. This situation lasted until November when they were sent to Jasenovac death camp to be tortured and killed there.

Similar procedure was adopted by the Volksdeutschers in Sremska Mitrovica, Beočin and other places with the result that out of 2000 local Jews and about 300 refugees from Austria, Czechoslovakia, Poland and other countries only 200 survived.

The plunder of Jewish property was the privilege of the Volksdeutschers. Evidence exists that Ustashi officers appealed to higher quarters complaining that nothing from the Jewish property was left for them.

Volksdeutschers from Banat and Srem participated in the plunder of Jewish property in Belgrade as well. One can prove with documentary evidence that they have taken loads of Jewish property from Belgrade over the rivers Sava and Danube which operations looked like mass migration.

* * *

While the Germans operating as occupiers in Western Europe tried at least to appear to follow the rules of international law by transporting the Jews to death camps in Eastern Europe, in Yugoslavia they were more bestial and shamelessly cruel because the local Volksdeutschers participated in the plunder and killings of Jews and no adverse reaction of the local population was to be reckoned with.

It is therefore that the loss of Jewish life was so high in Yugoslavia, in fact percentagewise among the highests. In all 62.788 Jewish lives were lost which is 85%. The percentage was higher only in the occupied parts of USSR (practically 100%), in Poland (90%), while in Belgium, Holland and Luxemburg the figure was 56%, in Norway 38%, in France and Italy 22% and in Denmark 1%.

The monstrosity of the genocide committed against the Jews in Yugoslavia was intensified by the participation of the Volksdeutschers who started preparing themselves for their misdeeds long before the German troops arrived.

Dr Isak EŠKENAZI

DOŽIVLJAJI ZA VREME NACIZMA

ODAVNO se nosim mišlju da stavim na hartiju svoje sećanje na doživljaje iz teške 1941. godine. Smatrao sam to kao svoju dužnost pošto sam od svoje rane mladosti uzimao živog učešća u jevrejskom životu, a 1941. godine mi je bilo suđeno da budem svedok stradanja beogradskih Jevreja i da budem jedan od retkih preživelih, koji je bio do samog kraja u onom paklu, i u mogućnosti da vidim stvari koje su malo njih mogli videti i da u svakodnevnom dodiru sa okupatorima imam prilike da se suočim sa nacističkim zverima.

Vidim da u poslednje vreme izlaze spisi sa sličnom sadržinom te smatram da je potrebno, radi tačnije ilustracije onog doba, da svako ko je bio u položaju da nešto vidi, dade svoj prilog i tako dopuni sliku.

Svako treba da doprinese da se ureže što dublje u istoriju ovo doba iz dvadesetog veka, doba radija, televizije, atomske bombe, kao i drugih čuda, kada su počinjena tolika kolektivna zverstva od strane jednog naroda koji pretenduje da bude jedan od najkulturnijih a koji je kolektivno podlegao jednom manijaku. Počinjena zverstva prevazilaze sva slična zverstva poznata u istoriji, kao što su zverstva Neronova, španska inkvizicija, ruski pogromi, razne revolucije itd. Treba svim budućim pokolenjima ukazati na ovu posve patološku pojavu, kako bi se u budućnosti uspešnije borili preventivnim sredstvima protiv takve bolesti.

Ne pretendujem da dam sasvim iscrpnu sliku onog stanja, već naprotiv, ograničavam se strogo na ono što pozitivno znam i što sam lično doživeo.

Trudim se da dam opštu sliku, to jest da opišem život kako smo ga tada svi preživeli, ali osim toga u izvesnim odeljcima sam se više zadržao na svojoj ličnosti kao i na doživljajima svoje porodice. Smatram da i to može biti od opšteg interesa, jer je dramatski doživljaj, moj i moje porodice, sličan doživljaju mnogih drugih porodica te se i na taj način ilustruje ondašnji život.

Na kraju želim ovom prilikom da izrazim zahvalnost gospođi Paulini, udovi dr Davida Albale, koja me je bodrila da ovaj moj skroman prilog što pre stavim na hartiju.

PRELUDIJUM drugog svetskog rata bio je počeo sa Hitlerovim pučom kada je praznim puškama zauzeo Rur, potom okupacijom Austrije a zatim i Čehoslovačke. Sve je išlo planski utoliko pre što su prilike u svetu bile povoljne za takve poduhvate. A diktatori su utoliko više prepotentniji, drskiji i bezobzirniji ukoliko im planovi bolje uspevaju. A Hitler je utoliko bio drskiji što je verovao u svoju »sretnu

zvezdu« koju su mu stalno tumačili astrolozi, bez kojih on nije ništa preduzimaao. Iskoristio je i skupio sa sviju strana reakcionarne i paklene metode, kako klasične tako i moderne: poslužio se učenjem jezuita, metodama španske inkvizicije, Machiavellija, fašista, kao i drugih terorista, reakcionara i diktatora uz tevtonsku megalomaniju, i tome dodao i svoju ličnu notu antisemitizma, koja je potpuno harmonirala sa većinom nemačkog naroda i od svega toga napravio montažu: nacionalsocijalizam.

Urođeni antisemitizam tog degenerika (po John Guenteru »Inside Europe«, otac mu je bio notorni alkoholičar, od čega je i umro) potenciran je osobito posle njegove propale nade da ga prime za pitomca u slikarsku školu u Beču. Bio je uobrazio da je veliki slikarski talenat, ali komisija te škole to nije našla, te ga je odbila, pa je posle toga morao teško da radi na građevinama, kako sam piše u svojoj knjizi »Mein Kampf«. On veli dalje, u toj knjizi, da su tada u Beču Jevreji ovladali na svim poljima: u muzici, slikarstvu, drami, itd., samo je prečutao da su u toj komisiji koja ga je odbila bili Jevreji. Dalje, on veli u toj knjizi, da su socijalisti (koji su mahom bili Jevreji) navalili na njega da saraduje sa njima, što je on i pokušao, ali ih je brzo napustio pošto se uverio da su nekorektni. On je, veli, omrznuo Jevreje zbog socijalista.

Došavši tako do prvih uspeha, napravio je čitav plan za osvajanje Evrope i drugih kontinenata. Izvesne detalje tog dalekosežnog plana morali su i drugi znati: njegovi važniji i manje važni saradnici, te će biti od interesa pomenuti jedan događaj kojim je meni dat mig da se i nama u Jugoslaviji nešto sprema. Na žalost, mi smo bili vrlo uobraženi u našu stabilnost i bezbednost pa nismo te opomene primali k srcu. Emigranti koji su stizali u Jugoslaviju često su nam govorili da će nacisti i do nas doći, ali mi smo to odbijali sa bagatelisanjem.

Avgusta 1939. godine budem pozvat kod jedne teške bolesnice, strankinje. Bolesnica se razbolela na putu iz Carigrada kroz Sofiju i Beograd za Berlin, gde je stanovala. Rodom je Talijanka, a udata za Nemca, direktora jedne velike fabrike hartije u Berlinu sa 1500 radnika. Ja sam je lečio sve do ozdravljenja u sanatorijumu »Vračar«. Nemačka je napala Poljsku 1. septembra, kada se bolesnica još nalazila u Beogradu. Po ozdravljenju rastali smo se vrlo srdačno i ostali u korespondenciji, tim pre što me umolila da primam pisma njene kćerke iz Londona, koja je sa mužem Jevrejinom morala da emigrira u Englesku. I tako sam ja primao kćerkina pisma i siao majci izveštaje u Berlin, pošto su tada saveznici bili već u ratu sa Nemačkom.

Za Novu 1941. godinu pisala mi je ona poduže pismo, a između ostalog: »Mnogo mi je žao za Vas i Vašu porodicu.«

Nikakav drugi razlog nije postojao za to žaljenje već jedino politička situacija i ono što je ona znala da će nastati.

Smatram da je njen muž kao predstavnik jedne velike fabrike morao biti upućen u planove koji su pripremani za Balkan (i bez obzira na 27. mart koji je tek imao da dođe!). To je trebalo da bude jedna prijateljska opomena učinjena vrlo diskretno, na koju se mi ni osvrnuli nismo, premda mi nije ostala nezapažena.

I tako je došao 27. mart 1941. godine, koji je, kao što smo videli, služio Hitleru kao razlog da onako mučki i besomučno napadne jednu državu kojoj nije bilo do ratovanja.

Ali pošto je u njegovom planu već bio predviđen Balkan kao strateški teren, ne — kao što neki tvrde — radi osiguranja pozadine za buduće operacije prema Rusiji, već za dobre baze i za dalje osvajanje Srednjeg Istoka. Dokaz: operacije u Africi (stara parola: Der Drang nach Osten) Bagdadska železnica. Dvadeset i sedmi mart je dobro došao nacistima i zbog toga da mogu pred celim svetom da opravdaju svoj zločinački način ratovanja, a koji im je bio potreban da bi uterao strah u kosti buntovnim Srbima, kao i celom svetu.

Dvadeset i sedmi mart je Hitleru poslužio kao povod za mučki napad isto onako kao što je sarajevski atentat služio Franji Josifu, odnosno caru Viljemu, da započne I svetski rat. Oni su bili spremni za takav rat, te im je trebao zgodan povod. Sigurno je da ne bi vodili rat da nisu bili spremni, tim pre što im nije bio nametnut, već su ga oni nametnuli.

Ja sam bio mobilisan 1. aprila 1941. godine te sam otišao na svoju dužnost za upravnika Vojne bolnice u Valjevu.

Ne ulazi u delokrug ovog našeg izlaganja stanje koje je nastalo posle Hitlerovog napada, što bi, sa druge tačke gledišta, bilo više interesantno. Ali se mora pomenuti, da smo mi svi, koji smo bili udaljeni iz Beograda, osetili odmah prvih dana posle bombardovanja Beograda kolika je pometnja i rasulo nastalo u celoj zemlji.

Ja ću se stoga zadržati u najkraćim potezima na događajima koji su se odigrali u mojoj neposrednoj okolini.

I tako 1. aprila 1941. godine primih civilnu bolnicu u Valjevu, s tim da je pripremio za prijem ranjenika. 6. aprila počinje mučki napad na Beograd. Ja sam tada već počeo da primam ranjenike. Ali znajući da mi se cela porodica nalazi u Beogradu pod najtežim okolnostima, nisam imao mira već sam gledao na svaki način da je dovedem k sebi. Radi toga sam poslao jednog rođaka sa automobilom da pokuša prebacivanje, ali isti nije mogao uspeti iz prostog razloga što je tada svaka naoružana i uinformisana osoba mogla zaustaviti kola terana civilnim licem i prosto ih rekvirirati, što se tom mom rođaku i desilo.

Usled takve situacije rešim da lično odem do Beograda, ali su za to bile dve teškoće: prvo, ne smem bolnicu da napuštam i, drugo: nisam raspolagao nikakvim prevoznim sredstvom.

Ali, 10. aprila nađem na jednog čoveka iz Mladenovca sa svojim kamionom, koji verovatno nije bio rekviriran usled defektnosti.

Ja se pogodim s njim da me za 4000 dinara prebaci preko noć u Beograd i odmah vrati natrag zajedno sa celom mojom familijom.

I tako krenemo u 10 časova uveče u nameri da stignemo noću u Beograd, da uzmem porodicu i vratim se do 8 sati ujutro na svoju dužnost.

Kamion je u početku vozio dobro, ali posle jedno 2 sata vožnje počeo se kviriti, tako da smo oko 4 sata ujutro još bili daleko od Beograda. Račun mi se potpuno poremetio pošto mi je već postalo nemoguće da stignem u Beograd i da ga napustim po mraku sa porodicom kada se obično nije bombardovalo, već bi je

izložio velikoj opasnosti. Drugo, ne bih se mogao vratiti na svoju dužnost do 8 časova izjutra, što bi moglo imati nezgodnih posledica.

I tako se rešim da odustanem od prvobitne namere i da se vratim u Valjevo.

Kako sam bio pošao na brzu ruku, bez ikakve pripreme, to sam bio pošao bez oružja, bez sablje, bez džepne lampe. I sada, napuštajući kamion, nađem se usred onog mrklog mraka gde se prst pred očima ne vidi, neorijentisan, bez oružja, u jednom kraju gde nigde žive duše nema. Pođem tako tapkajući, imajući za orijentaciju jedino osećanje da gazim po drumu.

Išao sam tako oko dva sata po onom mrtvilu i mraku želeći bar da čujem lavež pasa. U zlo doba čuh i to, ali uz neprijatno osećanje da bih eventualno mogao biti napadnut od seljačkih pasa. Izgleda da su se psi više uplašili od mene, te su me tako propustili.

Najzad, kada je počelo da sviće, naiđe jedan kamion pun vojnika i oficira, te me primiše i odvezoše u pravcu Valjeva, gde sam usput kasnije dobio automobil do Valjeva i stigao najzad na vreme u svoju bolnicu.

12. aprila dobih naredbu da napustim Valjevo, te oko pola noći krenem sa jednim delom bolničkog osoblja u pravcu Užica. Među tim osobljem je bio i Rajko Levi, apotekar. Jedan deo bolničkog osoblja sa dva lekara ostavio sam u bolnici, jer su se tamo već nalazili ranjenici.

Već posle nekoliko kilometara nastao je defekt na autobusu koji nas je vozio, te smo morali produžiti pešice, s tim da će nas autobus po opravci stići, ali nas nikada stigao nije.

Istu je sudbinu doživeo i kamion koji nam je nosio prtljag, a koji je ostao tamo i nikada više nismo videli svoje stvari.

Najzad smo stigli oko podne u Užice. Načelnik štaba moje divizije zakazao mi je sastanak za sutradan radi daljih instrukcija. Sutradan oko 8 časova izjutra pođem po gradu da nađem načelnika štaba, ali su ulicom leteli puščani metci, pošto su odstupnice već vodile borbu po okolnim brdima ispred Užica.

Ne našavši načelnika štaba, vratim se u svoj stan, ali nije potrajalo dugo a već su se borbe vodile na ulazu u grad. Ulice su se za tren oka ispraznile, ali jedan nesrećnik koji se tu zatekao, a nije mogao tako brzo da se skloni, pao je baš prema prozoru odakle sam ja posmatrao; pored njega se za čas napravila velika lokva krvi, a on ostao tamo nepomičan. Napadači su ga pogodili jednim antitenkovskim projektilom. Mi smo kasnije videli oružje kojim je pogođen.

I tada je počela da prolazi Hitlerova motorizacija, i taj je »defile« trajao skoro čitav sat. Mora im se priznati da im je sprema bila silna, što je najbolji dokaz da su se već godinama spremali za agresiju.

Sa mnom je bilo oko 15 ljudi i jedna žena, supruga konjičkog oficira sa kojim sam se tada upoznao. Ležali smo priljubljeni uz pod iz preostrožnosti da bismo ostali zaklonjeni u slučaju ako bi otvorili vatru prilikom prolaza. Prisutna gospođa, katolikinja, imala je u rukama brojanicu i za sve vreme molila se svetom Antunu.

Najzad se napolju stišalo, te smo počeli oprezno da pomaljamo glave. Videli smo nemačke vojnike kako zaustavljaju jugoslovenske vojnike, oduzimaju im puške, prebijaju kundake, a vojnike puštaju da idu svojim putem. To je bio

lukav manevar, jer se vest da ne zarobljavaju brzo širi, te se ljudi lakše rešavaju na predaju.

Na kraju krajeva, i mi se rešimo da izađemo iz našeg skrovišta. Niko nas nije uznemiravao, ali sam ja ipak računao da treba da se obratim nekom radi bolje orijentacije. Naidem na jednog nemačkog kapetana koji me na moje pitanje uputi: »Gehen Sie gerade aus and dann nach links, dort ist das Gefangenenlager« (»Idite pravo, pa onda levo, tamo je zarobljenički logor«).

Ja sam mu nešto pomislio i pošao pravo, ali posle nisam udario links, već rechts!

Uz put sam imao prilike da prisustvujem razgovoru između jednog nemačkog oficira i predsednika užičke opštine. Radilo se o nekom velikom novcu koji je tobože neki Jevrejin ostavio u Užicu. Predsednik nije o tome ništa znao, te nije mogao da zadovolji »radoznalost« tog naciste.

Na tom putu sam video užasnu sliku pustoša i pogibije stotine ljudi, neboraca, koji su se našli na železničkoj stanici ili u vagonima ili po ulicama. Leševi su ležali na sve strane.

Ja sam se najzad vratio u svoj stan i našao sa onim konjičkim oficirom koji je vodio jedan konjički odred, te je imao spremne osedlane konje i tako je brzo napravljen plan za naš pokret u cilju da stignemo do Beograda.

Ogromno kafansko dvorište gde smo se mi nalazili imalo je jedan sporedan izlaz u zabačenu ulicu koja vodi pravo u šumu prema planini Maljen. I tako krenemo sledećeg jutra oko svanuća kroz taj sporedan izlaz, oprezno, jedan po jedan, te smo posle kratkog jahanja već stigli u šumu, gde smo bili sigurni da nećemo sresti okupatore.

Pre nego što smo pošli, Rajko je našao neku staru belu košulju, skrojio iz toga parče kao za zastavu, našao crveno mastilo, namolovao crven krst, prikucio zastavu za motku i dao našoj saputnici da je nosi, pošto je i njoj natakao preko rukava povesku Crvenog krsta. I tako je naša kavalkada jezdila kroz šume, poneki put sa dramatskim epizodama.

Najinteresantniji doživljaj je bio kada smo posle trodnevnog jahanja preko Maljen planine odjednom opazili glavni drum Valjevo—Užice, pa smo gotovo u istom trenutku čuli i dva puščana metka koji su prosvirali preko naših glava. Ja sam odmah viknuo da sjašemo, a Rajko koji raspolaže dosta jakim glasom, a budući sasvim priseban, viknuo je na nemačkom jeziku: »Možemo li preko drumu«? Na što smo čuli odgovor: »Ja«. I tako smo se uputili prema drumu vodeći naše konje.

Stigavši na drum, opazismo na odstojanju od skoro 100 metara jedan tenk i jedan kamion. Ja sam odmah rekao društvu da moram ići tamo da se pokažem, jer bismo u protivnom slučaju došli u opasnost da ponovo pucaju na nas, te se uputim prema njima. Od celog društva jedino se Rajko setio da kaže: »Nemojte sami, idem i ja s vama«. Mi još nismo stigli do tenka, kada su dali gas i otišli ne sačekavši nas. Izdaleka su mislili da je naša kavalkada neka boračka jedinica, međutim, sada su videli poveske »Crvenog krsta«, te su se uverili da nismo borci. Ali ja sam im poželeo »srećan put u nepovrat!«

Nismo hteli produžiti put drumom, već smo udarili seljačkim putevima sve do Mionice, gde smo teškom mukom uspeli da nađemo civilno odelo. Odande smo idućeg dana stigli u manastir Bogovađu, gde sam već jednom bio za vreme prvog svetskog rata, prilikom srpske ofanzive protiv austrijskog vojskovođe Potioreka.

Pošto je bio pravoslavni Uskrs, iguman nas je lepo ugostio, a mi smo mu ostavili naše uniforme i konje. Obučemo civilna odela i uputimo se prema najbližoj železničkoj stanici, pošto je železnica već proradila, to smo sledećeg dana krenuli za Beograd.

POD OKUPATOROM I GESTAPOOM

Stigavši na beogradsku železničku stanicu, pao nam je u oči kod izlaza stražar okupatora kako zadržava uniformisane Jugoslovane. Rajko, koji je jedini ostao u uniformi, bude zadržan i poslat u zarobljeništvo, a nas ostale, u civilu, propustiše.

Beograd je pružao užasnu sliku usled strašnog razaranja »Štuka« počev od 6. aprila. Kako tramvaja tada nije bilo u tom kraju, to sam se uputio pešice Bosanskom ulicom. Čitavi blokovi kuća koje sam dobro poznao ležali su u ruševinama. Pustoš na sve strane. Retki prolaznici bili su uvučeni u sebe, nisu gledali ni levo ni desno, već pogureni i zamišljeni išli svojim putem. Ulica Kralja Petra je takođe bila u ruševinama i »baš-čaršija« i većina dućana jevrejskih grosista kao da su naročito gađani. Hotel »Srpski kralj« bio je srušen sa zemljom, kao i mnoge druge okolne kuće. Pored ruševina i na praznim placovima bili su ustanovljeni »javni klozeti«, upravo to su bili iskopani rovovi ograđeni šatorskim krilima, daskama ili običnim krpama gde je narod dolazio da svršava nuždu, pošto su vodovodne cevi bile polomljene te po domovima nije bilo vode, pa klozeti nisu funkcionisali. Otvorene su bile javne česme, odakle se građanstvo snabdevalo vodom.

Pokušaj da uđem u svoj stan bio je bezuspešan pošto mi je novopostavljeni »hauzmajstor« saopštio da je moj stan okupiran od strane nemačke vojske, a moja je porodica nekud odseljena.

Kako se približavao »policijski čas«, morao sam se pobrinuti za neko prenoćište, koje sam najzad i našao kod poznanika.

Sutradan, posle dužeg lutanja, naidem na poznanike koji su me obavestili gde se moji nalaze, i od tada počinju naše zajedničke patnje.

Pored ruševina na sve strane, prvo što mi je na ulici palo u oči, bile su žute »trake« sa »Mogen-Davidom« koje su nosili na levom rukavu Jevreji i Jevrejke. Dalje, afiširani plakati kojima se pozivaju Jevreji da se određenog dana jave okupacionim vlastima na »Tašmajdanu«, a svaki stav toga teksta završavao se refrenom: »Wird erschossen«! (Biće streljan). Da bi uterali što veći strah u građanstvo, odmah u početku su obesili nasred Terazija pet mladića koji su u spisku beogradske policije bili vođeni kao komunisti. Nacistički

sadisti držali su obešene nekoliko dana, da bi ih se što veći broj građana nagledao, a s druge strane, laži i prijavštine koje su servirali mučenom i zaplašenom stanovništvu kroz radio, uvijali su slatku pilulu time što su emisije počinjale sa najplemenitijom i humanom muzikom, sa početnim taktovima Beethovenove Pete simfonije. Divlja zver se kamuflirala te je htela da nam se prikaže u jagnećoj koži.

Posle prve panike i najmanjeg znaka stišavanja počele su se otvarati radnje koje su se sačuvala od uništenja, ali, razume se, da se ni jedna jevrejska radnja nije otvorila iz prostog razloga što je svaka jevrejska imovina konfiskovana i stavljena »pod komesarijat«. Posle toga je nastala organizovana »legalna« pljačka. Ogromni kamioni su odvlačili robu iz prepunih magacina jevrejskih grosista beogradske čaršije. Usled ratnog stanja u Evropi, grosisti su tada kao nikada pre, nagomilali svakojaku robu po magacinima. Osim toga, kao što se obično u takvim prilikama dešava, iz porušenih radnji, odnosno iz ruševina je svet izvlačio robu i odnosio. Jednog mladića, koji je izvukao tako nekoliko pari čarapa, ulovili su Tevtoni, te su ga zbog toga streljali i objavili plakatima javnosti da je primerno kažnjen. Taj mladic je »slučajno« bio Jevrejin Hason.

Život je svakim danom postajao nesnošljiviji jer, pored sistematskog ponižavanja kojima smo bili izloženi, planski su sprovedene takve mere da nam je i fizički opstanak bio onemogućen. Sva su jevrejska dobra opljačkana a radnje i kuće oduzete, sav jevrejski novac po bankama blokiran, zabrana rada, apsolutna nemogućnost privređivanja, svi Jevreji zaposleni u državnim, samoupravnim i privatnim preduzećima su otpušteni bez ikakve formalnosti i odštete, ali zato je odmah uveden prinudan rad za celokupno Jevrejstvo od 13 do 60 godina.

Ali, pošto su videli da Jevreji ipak i dalje žive, setili su se da su Jevreji sigurno još puni para, te su udarili kontribuciju najpre od 5 miliona dinara, a docnije je povišili na 40 miliona dinara. Razume se da ta suma nikada nije bila sakupljena.

Nemci su bili vrlo inventivni u pronalaženju sredstava i načina za ponižavanje i mučenje Jevreja. Policijski čas za nejevrejsko građanstvo počinjao je od 8 časova uveče, dok je za Jevreje počinjao od 6 časova uveče. U početku je na svim tramvajima stajalo: »Für Juden verboten — za Jevreje zabranjeno«. Kasnije su stavili ponegde prikolice na kojima nije bilo zabrane. Kasnije su sve restrikcije važile i za Cigane.

Jedno je jasno: budući da su i Cigani, izgleda, arijevskog porekla, te ne bi smeli nikako da dođu u naše društvo, ipak su njih upotrebili maliciozno da bi nas što više ponizili, tim više što su Cigane citirali uvek ispred Jevreja, valjda da bi izgledala manja diskriminacija prema njima. Jevrejima je bilo zabranjeno da idu na pijacu u kupovinu pre 11 časova pre podne, i pošto su bili obeleženi, morali su biti posluženi naposljetku. U onim danima oskudice i teškog snabdevanja jasno je šta su Jevreji mogli da nabave posle tog vremena. U izvesnim kafanama bilo je istaknuto da je Jevrejima zabranjen ulazak. Telefoni su svim Jevrejima oduzeti, pa čak nisu bili dozvoljeni ni jevrejskim ustanovama koje su bile formirane po naredbi okupatora.

Sve ove torture su nekako podnošene i trpljene, kao što se čovek navikne na žulj pa ga nosi, ali šta je najgore bilo — to su noći provedene u najvećem strahu od upada Gestapoa. Kada smo zaboravljali neki put na tu mogućnost, osećali smo se prijatno, ali ne zadugo, jer zver koja nas je proganjala bila je tu, samo što je za momenat ne vidimo. Kada smo se najzad umorni i mučeni strahom rešili da otpočinemmo, legali smo pokrivajući se preko glave u nekom uobraženju da smo tako bolje sačuvani, ali stvarno satima u nemogućnosti da zaspimo, proganjani mislima o sutrašnjici.

Tako je jednom rano ujutro upao u moj stan poznati zlikovac i agent beogradske policije Kosmajac, tražeći mog rođaka dr Jašu Davičo, koji je, naslutivši takvu »visoku« posetu, napustio svoj stan i noćivao kod mene. Ipak je taj moj rođak bio toliko oprezan i srećan da je blagovremeno napustio Beograd i izmakao kandžama dželata koji su mu bili spremali omču. Taj dželat »Uprave grada« imao je široka usta, široka pleća, široko blede lice sa ukočenim crtama i mišićima, opskuran izgled sa mrkim izrazom u očima, tako da se na prvi pogled vidi divlja zver koja je spremna da se baci na svoj plen.

Čim su Hitlerove horde upale u Beograd, mi smo automatski potpali pod Gestapo, koji nas je »uzeo pod svoje« te se on dalje »brinuo« o nama. Mora im se priznati da su sve planski organizovali i sistematski sprovodili svoje inkvizitorske namere. Naredili su da se formira »Jevrejska zajednica« (Judische Gemeinschaft). U okviru ove nalazila se »Jevrejska zdravstvena služba« kao i druge sekcije: kuhinje za Jevreje, Socijalni odsek za pomoć siromašnih Jevreja, Verska sekcija, »Jevrejska policija na Tašmajdanu«, i dr.

Kao što je ranije pomenuto, jednog dana, sredinom aprila, pozvani su svi Jevreji na Tašmajdan kod zgrade vatrogasne čete, gde im je saopšteno da su od tog dana robovi, izdate su im »žute trake«, osnovana »Jevrejska zajednica« i sa njom tzv. »Jevrejska policija«, upravo štab jevrejskog komesara.

Na čelu »Jevrejske zajednice« bude određen od strane Gestapoa Benjamin Flajšer, ugledan trgovac beogradski, a za njegovog pomoćnika Emil Dajč, inženjer. Pored ovih u upravu su ušli još i Mile Demajo, advokat, kao sekretar; Izrailo Jeušua, kao blagajnik; Menahem Efrajim, zastupnik »Anilina«; Miša Levi, advokat; Menahem Koen, trgovac; dr Isak Eškenazi, lekar, kao šef saniteta, a kasnije Šime Špiccer i drugi. Pri štabu jevrejskog komesara, kod tzv. Jevrejske policije na Tašmajdanu, bude određen da vodi poslove Hajim Almozlino, trgovački agent, uz veliki personal

Kancelarije Jevrejske zajednice bile su smeštene u zgradi Saveza jevrejskih opština u Ulici kneginje Ljubice 34. Tu je bio bezbroj »činovnika«, svaki je bio jako zaposlen, radilo se kao u nekom ministarstvu, postojale su razne sekcije. Dolazak publike je bio veliki. Svako je imao da reši neku svoju ličnu muku. Postojala je finansijska sekcija, koja je kao glavnu dužnost imala da oporeže Jevreje da bi se stvorili finansijski izvori za izdržavanje kuhinje za Jevreje bez sredstava, kao i za njihovo lično izdržavanje. Iz tih sredstava trebalo je da se plati kontribucija. Takođe su se morale izdržavati ambulante, kao i bolnica. Zbog tog oporezivanja stvarala se zla krv među Jevrejima, pošto su od nekih tražene sume koje su išle na mnoge desetine hiljada dinara, te je

često dolazilo do teških reči, a ponekad i do fizičkog obračunavanja između tog odbora i građana.

Ali glavni cilj obrazovanja te »zajednice«, kao što se docnije videlo, bio je da Gestapou olakša izvođenje svog zlikovačkog plana. Potrebno im je bilo da imaju tačnu evidenciju svih Jevreja kako bi ih lakše likvidirali kada bude došao određeni čas. Radi toga je napravljena kartoteka svih beogradskih Jevreja te su kasnije, kada je počelo sa likvidiranjem, čega mi još nismo bili svesni, vadili po toj kartoteci po 50 ili 100, te ih odvodil nekud u zatvorenim kamionima i uz put likvidirali, dok smo mi bili u obmani da su vođeni na radove odakle se više niko nije vratio.

Iako je Benjamin Flajšer bio izabran za predsednika »Jevrejske zajednice«, ipak kao čovek u godinama i bolestan, morao je sav posao preuzeti njegov pomoćnik Emil Dajč. Posao je bio veoma naporan, kako fizički tako i duševno, pošto je svakog dana morao ići na referisanje u Gestapo kao u zlikovačku jazbinu, te da se konfrontira sa onim zlikovcima i da bude izlagan svakojakim šikanama. Osim toga bi žutokljunac Egon (komesar o kome će kasnije biti reči) ponekad izvodio svoje kaprice, upadajući iznenada u dvorište zgrade »Saveza jevrejskih opština«, te bi pištaljkom dao znak da celokupno osoblje izleti u dvorište munjevitom brzinom, da se pofronti, da Emil Dajč trčećim korakom pobraji postrojeno ljudstvo i njemu, Egonu, referiše u vojničkom stavu: »Melde gehorsamst so und so viel...« (Izveštavam ponizno da ima toliko i toliko...).

Docnije, kada je osnovan logor kod Topovskih šupa i kada se uveliko likvidiralo beogradsko Jevrejstvo, od cele uprave »Jevrejske zajednice« ostalo je svega pet lica: Emil Dajč, Miše Demajo, Mika Efrajim, Izrailo Jeušua i dr Isak Eškenazi, od kojih je samo poslednji uspeo bekstvom da se spase.

JEVREJSKA ZDRAVSTVENA SLUŽBA

U nizu prinudnih mera za Jevreje, bila je i naredba Gestapoa da se ne dozvoli Jevrejima da se leče kod »arijevskih« lekara i obrnuto, te je stoga naređeno da se organizuje »Jevrejska zdravstvena služba« sa lekarima-Jevrejima i Jevrejskim sanitetskim ustanovama. Od strane direktora saniteta beogradske opštine, a po odobrenju okupacionih vlasti, bude za šefa te službe određen pisac ovih redova. Objavljeno je da se odmah za tu službu prijave svi lekari, studenti medicine, apotekari kao i bolničarke. Tokom vremena se bilo prijavilo 66 lekara, 24 studenata medicine, 6 apotekara kao i 26 bolničarki. Shvatajući ozbiljno tu dobijenu dužnost i u uverenju da će se u tom poslu moći makar koliko biti od koristi nesrećnom narodu, sa najvećim elanom je započeto organizovanje te službe.

Najpre je obrazovana kancelarija »Jevrejske zdravstvene službe«, gde su u početku pored šefa bili još i Sima Saso kao sekretar (bivši sekretar ministra Kumanudija) i dva medicinara koji su se prvi prijavili, i to: Čeda Pijade i Rajko Margulis.

Odmah je osnovana centralna ambulanta i smeštena u suterenu zgrade Saveza jevrejskih opština. Ubrzo zatim obrazovane su još dve ambulante i to

jedna u zgradi »Oneg Sabata« u Jevrejskoj ulici sa šefom dr Solomonom Azrijelom, a kasnije sa dr Hajnrihom Maclijachom, a druga u eškenaskoj sinagogi u Kosmajskoj ulici, sa šefom dr Feri Ditrichštajnom. U centralnoj ambulanti su radili samo specijalisti, dok su ove druge dve ambulante služile za opšte preglede.

Brzo se ukazala potreba još za jednom ambulantom, i to na Tašmajdanu, pri štabu jevrejske policije. Na Tašmajdanu su, naime, svakog jutra formirane ekipe za rad, te se često dešavalo da pojedini ljudi obole. Tada je imao naš lekar da utvrdi bolest i da ga eventualno poštedi od rada. Lekar je bio dr Marko Kajuski, a kasnije dr Nisim Testa i dr Isak Heršković.

Jedna od vrlo važnih službi bila je takode tzv. *reonska služba*. Jevreji su tada bili rastureni po celom Beogradu, a tako isto su naši lekari bili rastureni, koja nam je okolnost tada bila dobrodošla, te pošto je ceo Beograd bio podeljen u reone, bude za svaki reon određen po jedan lekar, tako da su Jevreji sa najudaljenije periferije, mogli za najkraće vreme doći do svog lekara, kao god što je svaki ležeći bolesnik najkraćim putem mogao dozvati svog lekara, što je u onom haosu i nesreći mnogo značilo.

Još je interesantnije bilo formiranje i organizovanje *Jevrejske bolnice*. Odlučeno je da bolnica bude smeštena u lepoj zgradi Jevrejskog ženskog društva u ulici Visokog Stevana.

Za upravnika je postavljen dr Bukić Pijade. Gvozdene postelje smo dobili preko saniteta beogradske opštine u kojoj je tada bio direktor dr Sergije Ramzin, čije ime pominjem sa poštovanjem, jer nam je u svakoj prilici izašao u susret i činio nam što god je mogao pod tadašnjim okolnostima. Preko njega smo dobivali i lekove kao i drugi sanitetski materijal. Isto tako smo dobili izvesne stvari od »Srpskog crvenog krsta«.

Bolnica je vrlo brzo bila organizovana i odlično snabdevena svima potrebama. Svi lekari koji su još iole raspolagali svojim inventarom priložili su što su mogli Jevrejskoj bolnici. Tako smo imali dva ispravna rendgenska aparata, kvarc-lampe i druge električne aparate, razne medicinske instrumente, kao i drugi potreban sanitetski inventar. Apotekari su priložili lekove koje su još blagovremeno izvukli iz svojih apoteka. Na taj način smo imali odlično snabdevenu apoteku, kao i kliničku laboratoriju za razna medicinska ispitivanja i to sve sa potrebnim stručnjacima. Imali smo potpuno spremnih postelja za stotinu bolesnika. Mi smo ponosni bili našim uspehom, ali na žalost započeti ozbiljan rad morao je biti prekinut, pošto nam je bolnica ubrzo postala azil za fizičke i duševne invalide, starce i nemoćne.

Desila nam se nova nesreća. Jednog dana, kao grom iz vedra neba dobijamo izveštaj da moramo primiti preko dve hiljade Jevreja iz Pančeva. Vršca i iz svih manjih mesta po Banatu. Tamošnji Jevreji, opljačkani i izbačeni iz svojih domova sa jednim kuferčetom, budu istovareni kao neki prtljag na beogradsku dunavsku obalu. Taljigama i špediterskim kolima smo prevezli masu nemoćnih banatskih Jevreja, i smestili najteže u Jevrejsku bolnicu, a lakše u staru sinagogu u Avramovoj ulici, i u zgradu »Oneg Sabata«. Zdrave smo rasturili po privatnim kućama, i tako su svi bili brzo smešteni.

Kao što je napred rečeno, bolnica je morala primiti najteže bolesnike i nemoćne, a to su bili mahom mentalni bolesnici i telesni invalidi i starci, te pod tim okolnostima o nekom ozbiljnom bolničkom radu nije moglo biti ni govora.

Ali pored svih teškoća, sanitetska služba je mnogo doprinela da se bar privremeno olakšaju muke i patnje mnogih pojedinaca. Bolesnici su dolazili u bolnicu kao u svoju kuću kada im je bila potrebna lekarska pomoć. Osim toga, u bolnici su funkcionisale lekarske komisije koje su kod vlasti uživale izvesno poverenje, te su sva mišljenja i rešenja tih komisija bila primljena. I na taj način smo bili u stanju da maskirani tim komisijama sprovedemo mnogo stvari kojima smo spasili puno života. Šef saniteta kroz te komisije je mogao da odobri svakom Jevrejinu poduži broj dana bolovanja. Što znači da ako dotični pokaže komesaru za Jevreje na Tašmajdanu odobreno bolovanje od šefa saniteta, nije za to vreme uziman na rad, mogao je neuznemiravan sedeti kod svoje kuće, a što je najvažnije, nije bio pod kontrolom, dok bi inače svaki Jevrejin koji se jednog dana ne bi javio na dužnost dobio istog dana posetu policijskog agenta. Sa tim oslobođenjem od posla mogao bi dotični »bolesnik« da posvršava svoje poslove neuznemiravan, tj. da nabavi papire (razume se lažna dokumenta) za put, smesti stvari kod prijatelja itd.

Nije bio samo jedan slučaj da su posle rata pojedini izjavili bivšem šefu jevrejske zdravstvene službe da su na taj način uspeli da se izgube iz Beograda i da na taj način spasu život svoj i svoje porodice. Šef je to svesno radio, iako je takođe bio svestan opasnosti u koju se uvaljuje, što se jednog dana i pokazalo, te umalo nije dospelo u logor, odakle ne bi više živ izašao. Ali kao što će se docnije videti, sreća mu je bila naklonjena, te se spasao provlačeći se kroz iglene uši.

Bolnica je najzad služila kao poslednje utočište za bolesne i nemoćne, gde su ipak do kraja života uživali koliku-toliku negu. Kada su već svi muškarci bili odvedeni u logor kod Topovskih šupa, ili pobijeni, i kada su već i žene odvedene u logor na Sajmište, naši bolesnici su ipak ležali u posteljama, dok najzad nije i njih stigla ista sudbina njihove braće: gasni kamioni.

Okupatori su vodili računa o radu J.Z.S., što se iz sledećeg vidi kada je predstavnik nemačkog Crvenog krsta mene pozvao na »saradnju«, što je kod mene samo izazvalo sumnju u neku zlu nameru te sam samo pomislio: »Timeo Daneos et dona ferentes« (Plaši se Danajaca i kada ti daju darove).

Kao što je rečeno, moja je kancelarija sa centralnom ambulantom bila smeštena u suterenu Saveza jevrejskih opština. Ambulanta je bila na frontu prema ulici. Jednog dana me pozove jedan bolničar da izađem u ambulantu, jer jedan nemački pukovnik želi da govori sa mnom. Ja sam prišao prozoru pred kojim je na ulici stajao taj nemački pukovnik. On je, veli, predsednik nemačkog Crvenog krsta iz Berlina pa me poziva u njegovu kancelariju u zgradi Srpskog crvenog krsta »wegen Zusammenarbeit«!... radi saradivanja. Bio me jako zbunio u prvom momentu tim svojim pozivom, jer nisam mogao shvatiti da možemo naći makar kakvu dodirnu tačku.

Kad sam otišao k njemu, učtivo me je dočekaao i ponudio da sednem te iskoristim priliku da mu tražim krevete za našu bolnicu koja je tada bila u formiranju.

On mi napiše pismo za glavnog šefa saniteta u Beogradu, majora dr Sprungmanna.

Dok je pisao pismo, odjednom se uhvati za glavu uz reči: „Ah, kako su ti Srbi mogli da učine (27. mart) kad je naš firer rekao da ne pretenduje ni na kakve teritorije više«. Ja sam na to mogao samo da pomislim kako su ti ljudi ograničeni.

Dr Sprungmann me je dočekaao kruto, pruski, nacistički. Predao sam mu pismo a on me je upitao šta želim. Ja sam mu ponovio za krevete a on mi opet tako ukočeno, ledeno odgovori: »Wir werden schaffen«. (Stvorićemo).

Drugi put me je pukovnik pozvao kada su dva mađarska oficira došla iz Pešte kao delegati Crvenog krsta. Ovi su me upitali šta nam treba. Ja ni danas ne znam da li su oni došli na intervenciju Jointa koji je tada funkcionisao u Pešti, ili sa neke druge strane. Tek, ja sam u sporazumu sa inženjerom Dajčom, predsednikom Jevrejske zajednice, sastavio spisak potrebnog materijala a za koji je bila potrebna suma od preko 4 miliona dinara. Ali od toga nismo nikada ništa videli.

SOCIJALNA SEKCIJA

Socijalna sekcija je takođe bila vrlo važan odsek, jer je pored novčane pomoći, koju je redovno davala, imala još za dužnost da svakodnevno sprema hranu za sve potrebite. Radi toga je svakodnevno funkcionisala kuhinja u sinagozi u Kosmajskoj ulici, u Oneg Sabatu, pa u Ulici kralja Aleksandra i najzad kasnije u logoru kod Topovskih šupa, i time je mnogima bar privremeno stvoren snošljiviji život.

Prvi komesar za Jevreje je bio neki Vincenc, koji je više godina bio prodavac kod Siemens, u Ulici kralja Aleksandra 8. Njega je brzo zamenio neki Egon iz Graza, mlad student medicine koji je godinu dana ranije »prebegao« iz Austrije, »proganjan od nacista kao socijalista«. Upisao se na beogradski medicinski fakultet, bio lepo primljen i tretiran, pohvatao je sve moguće veze, ušao u sve klubove, te je tako bio brzo orijentisan. Čim su njegovi poslodavci došli na vlast, zauzeo je svoje mešto za koje se sistematski spremao.

Sekretar Egonov na Tašmajdanu bila je neka »plava ženska« vrlo sumnjive prošlosti, inače »Folksdojč«, koja je, pričalo se, za novac intervenisala u korist pojedinih Jevreja. Ali glavninu tog Egonovog štaba činili su uglavnom Jevreji na čelu sa Hajimom Almozlinom, trgovačkim agentom. Hajim je tamo imao neku vlast jer je mogao na svoju ruku da oslobađa Jevreje od rada, te su mu jevrejski omladinci brzo prišili ime: »Hajim Prvi«, što pokazuje da i pored sve tragedije Jevreji nisu bili bez humora (Galgenhumor)!

U toj ustanovi je vođena kartoteka svih Jevreja, a naročito onih koji su svakodnevno morali ići na rad. Ta je ustanova bila vrlo aktivna, bilo je zaposle-

no više desetina Jevreja u raznim sekcijama, tu su u toku celog dana kloparale pisaae mašine, bilo je živo kao u košnici. Svaki Jevrejin koji je tu bio zaposlen smatrao se kao Jevrejin prve kategorije, pošto je bio pošteđen od fizičkog rada, sedeo u kancelariji, mogao ponegde »neku reč da kaže« i uopšte osećao izvesnu sigurnost, jer je imao zelenu legitimaciju koja je dokazivala da je zaposlen, te donekle obezbeđen od proganjanja i nasilnog odvođenja.

Kao što je napred rečeno, svi zdravi Jevreji između 16 i 60 godina morali su se zaposliti jer je svaki Hitlerov vojnik imao pravo da nezaposlene, koje uhvati na ulici, upotrebi za ma kakav rad ili čak da ga odvede u Gestapo.

Ali glavni posao ove ustanove sastojao se u svakodnevnom slanju grupa Jevreja na radove u razna mesta odakle su traženi. Rad se poglavito sastojao u čišćenju ruševina. Najpre se očistio Beograd od leševa poginulih oko 20 hiljada beograđana, prilikom mučkog tevtonskog napada 6. aprila. Čišćene su ulice, javne zgrade i javna mesta od ruševina. Upotrebljeni su Jevreji kao obalski radnici na pristaništu pri istovaru municije i drugih teških predmeta, kao i na železničkoj stanici za isti posao. Jevreji su slati svakodnevno na Čukaricu za razne teške poslove kao i u Topčider, Dedinje i Banjicu radi čišćenja kasarni.

Neverovatno kako se naš svet brzo snašao i u tom teškom poslu i za ljude istrenirane za takav fizički rad. Radio je skoro sa elanom, sa nekim osećanjem sigurnosti da je u tom poslu zaštićen od daljeg proganjanja. Donekle zadovoljen da se naše robovanje na tome završi.

SMEDEREVSKA EPIZODA

Nešto oko maja*) meseca desila se u Smederevu užasna eksplozija municije, kojom je prilikom stradalo nekoliko stotina ljudi, mnogo više ranjeno i jedan deo varoši porušen. Mišljenje je bilo da je to akt sabotaže, ali mi nismo ništa više o tome doznali. Glavno je za nas bilo da se tražilo da Jevreji idu tamo na raščišćavanje ruševina i ostalog krša. I tako bude obrazovana »brigada« od pet stotina ljudi sa raznim odborima, kao npr. sekcija za administraciju, za ishranu, sanitetska sekcija i dr. Ovu grupu je vodio, ako se ne varam. Miša Levi, advokat, a od lekara je bio upućen dr Nisim Testa.

Radili su tamo više od mesec dana i svršili posao na opšte zadovoljstvo tako da je nekrunisani kralj Smedereva, Dimitrije Ljotić, blagoizvoleo javno pohvaliti uspešan rad Jevreja!

NAŠA STOTINA

U to doba uveliko su vršeni akti sabotaže manjeg ili većeg stila. Pomenuta je eksplozija u Smederevu, poznata su masovna streljanja u Kragujevcu i

* Eksplozija u Smederevu bila je 5. V 1941. (prim. Red.).

Kraljevu usled raznih atentata. Tek, za sve to je neko morao da plati. Hitler je poslao svoje horde sa devizom: »Sto za jednog«, i to se striktno sprovodilo.

Te akcije su vrlo često izvodili omladinci a ne uvek vešti i prepredeni ljudi koji bi bili u stanju da se u svakoj situaciji snađu i lako izvuku iz nezgode, kao što Starina Novak u narodnoj pesmi veli: »A kadar sam stići i uteći i na strašnom mestu postojati«. Tako je jedna devojčica od 14 godina iz porodice Božovića dobila nalog da zapali jedan kamion usred bela dana, pred zgradom »Crvenog krsta« u Siminoj ulici u Beogradu. Atentat nije uspeo, dete je uhvaćeno i posle izvesnog vremena streljano.

Drugi se sličan slučaj desio, u to doba, koji je progutao sto nevinih jevrejskih života i unesrećio bezbroj jevrejskih porodica.

To se desilo juna meseca. Bio je 26. juni 1941, kada smo dobili poziv da se svi Jevreji jave na Tašmajdanu u 8 časova pre podne idućeg dana. Oko 8 časova su gotovo svi već bili postrojani u grupama po raznim kategorijama. Odmah posle toga se pojavio Strake, poznati nacistički zlikovac i šef Gestapoa za Jevreje. S njim nekoliko banditskih tipova zajedno sa Egonom, komesarom za Jevreje.

Tada se Egon pred celim strojem popeo na stolicu i postavio pitanje da li neko zna gde se nalazi Hajim Almozlino. Tajac. Ponovio je pitanje. Opet tajac. Kada na treće pitanje nije dobio odgovor, uputio se uniformisanim zlikovcima i nešto se dogovarao s njima. Najzad se Strake sa još dvojicom-trojicom odvojio, seli su u auto i otišli.

Polu časa docnije ponovo su se pojavila ona trojica i izdala naređenje da se odvoji jedna stotina ljudi-talaca, na taj način što će svaki peti da se izvuče iz stroja.

Iako masa nije ni najmanje bila svesna o čemu se radi, ipak je nastala atmosfera depresije, svako se uvukao u sebe kao da je predosećao neko zlo. Oni nesrećnici, na koje je pala kocka da izađu iz stroja, nervozno su reagovali time što je svaki bio pronašao neki razlog, da ne bude talac. Jedan je patio od žučnih napada, drugi ima dete, treći ima stare roditelje itd. Ali odluka se nije mogla izmeniti.

Bilo je ljudi koji ovu celu stvar nisu smatrali tragičnom, pošto je nedavno pre toga slična stvar izvedena od strane uprave Jevrejske zajednice. Naime, pošto je od strane okupatora bila udarena ogromna kontribucija koja se nikako nije mogla skupiti, to je uprava Jevrejske zajednice pokušala da izvrši pritisak na jevrejsko građanstvo time što je izdejstvovala da se uzmu taoći koji će tri dana i noći provesti u zgradi Saveza jevrejskih opština. Tako je ispalo da je većina Jevreja izdržala svoje taoštvo od po tri dana, pa čak i sve ljudstvo zaposleno u kancelarijama Jevrejske zajednice, na čelu sa predsednikom Emilom Dajčom.

Ali, na kraju krajeva, cela ova ujdurma ispala je neozbiljna, komična i bez ikakvog rezultata.

Eto zbog čega smo bili prevareni, te ovu stvar sa stotinu talaca nismo u prvom momentu shvatili dovoljno ozbiljno.

NASTAVAK SPISELA

Dr. Mandil Sarina	opsta praksa.
Dr. Majrovic Ruzica	opsta praksa
Dr. Magulis Rafailo	internista
Dr. Markiljevic Mjeceslav	opsta praksa.
Dr. Mosbacher Eduard	opsta praksa.
Dr. Motic Mosa	za grlo, nos, usi
Dr. Rigo Aleksandar	zubni lekar
Dr. Rubenovic Rafailo	internista
Dr. Ruso Menahem	decji lekar
Dr. Sabados Eva	opsta praksa
Dr. Simon Avram	opsta praksa
Dr. Strelinger Ferdinand	opsta praksa
Dr. Trajer Berta	zubni lekar.
Dr. Zaharije Salom	Urolog.
Dr. Avramovic Hajin	Zubni Lekar

M E D I C I N A R I

Bencion Izrailo	5 semestar
Beraha Jakov	2 semestar
Bernard Stevan	7 semestar
Bondi Valter	4 semestar
Bukis Solomon	4 semestar
Dajc Leopold	absolvent
Fuksman Aron	absolvent
Goldstajn Zelimir	absolvent
Gros Olga	4 semestar
Gros Zoltan	8 semestar
Jakovljevic Bora	4 semestar
Kalmic Rahamim	absolvent
Margulis Aca	4 semestar
Margulis Rajko	kand.med.
Masijah Leon	4 semestar
Munk Eleonora	9 semestar
Pijade Cedimir	absolvent
Senbrun Bela	4 semestar
Sigeti Andreja	4 semestar
Stern Maksim	2 semestar
Svarc Andor	8 semestar
Tajhner Eric	kand. med.
Vajs Nada	4 semestar
Vesel Oto	8 semestar

A P O T E K A R I

Albahari Avram	apotekar
Alkalaj Isak	"
Josefovic Isak	"
Levi Solomon	"
Rubin Lenka	"
Vidrih Karlo	"

D R O G E R I S K I P O M O C N I K

Alkalaj Hajnrin

V E T E R I N A R

Jevrejska Zdravstvena Služba

Broj. 83

18. maja 1941. god.

Beograd.

Naknadni spisak lekara pri Jevrejskoj Zdravstvenoj Službi za legitimacije /objave / Gradskog-Poglavarstva.

1. Dr. Rubenović Rafajlo Cara Dušana 39
2. Dr. Albala Lazar, Zmaj od Noćaja 5
3. Dr. Horovic Hugo, Terazije 7
4. Dr. Levi Bukica, Francuska 5
5. Dr. Sabadoš Eva, Djordja Vašinktona 54
6. Dr. Hiljkeyić Aleksandar, Birčaninova 10
7. Dr. Mosbajer Eduard, Kralja Milana 20
8. Dr. Danon Isak, Gračanička 16
9. Dr. Markijvić Mječislav, Košmajka 19
10. Dr. Ruso Menahem, Strahinića Bana 7

Šef

Jevrejske Zdravstvene Službe,

M. Sabadoš

Pomzi: Eijac Lott

19. BEOGRAĐ

1. Učesnik

Opisano u slučaju učenika učenika
B. 2. 7. ipm *R. Rubenović*

NASTAVAK SPISEKA.

Dr. Mandil Sarina	opsta praksa.
Dr. Majorovic Suzica	opsta praksa
Dr. Magulis Rafailo	internista
Dr. Markljevic Mjeceslav	opsta praksa.
Dr. Kosbacher Eduard	opsta praksa.
Dr. Masic Mosa	za grlo, nos, usi
Dr. Rigo Aleksandar	zubni lekar
Dr. Rubenovic Rafailo	internista
Dr. Ruso Menahem	decji lekar
Dr. Sabados Eva	opsta praksa
Dr. Simon Avram	opsta praksa.
Dr. Strelinger Ferdinand	opsta praksa
Dr. Trajer Berta	zubni lekar.
Dr. Zaharije Salom	Urolog.
Dr. Avramovic Hajim	Zubni Lekar

MEDICINARI

Bencion Izrailo	5 semestar
Beraha Jakov	2 semestar
Bernard Stevan	7 semestar.
Bondi Valter	4 semestar
Bukis Solomon	4 semestar
Dajc Leopold	absolvent
Fuksman Aron	absolvent
Goldstajn Zelimir	absolvent
Gros Olga	4 semestar
Gros Zoltan	8 semestar
Jakovljevic Eora	4 semestar
Kalmic Rahamin	absolvent
Margulis Aca	4 semestar
Margulis Rajko	kand. med.
Masijah Leon	4 semestar
Munk Eleonora	9 semestar
Pijade Cedomir	absolvent
Senbrun Bela	4 semestar
Sigeti Andreja	4 semestar
Stern Maksim	2 semestar
Svarc Andor	8 semestar
Tajhner Fric	kand. med.
Vajs Nada	4 semestar
Vesel Oto	3 semestar

APOTEKARI

Albahari Avram	apotekar
Alkalaj Isak	"
Josefovic Isak	"
Levi Solomon	"
Rubin Lenka	"
Vidrih Karlo	"

DROGERISKI POMOČNIK

Alkalaj Hajrih

VETERINARI

Jevrejska Zdravstvena Služba

Broj 93

18. maja 1941. god.

Beograd.

Naknadni spisak lekara pri Jevrejskoj Zdravstvenoj Službi za legitimacije /objave / Gradskog Poglavarstva.

1. Dr. Rubenović Rafajlo Cara Dušana 39
2. Dr. Albala Lazar, Zmaj od Noćaja 5
3. Dr. Horovic Hugo, Terazije 7
4. Dr. Levi Bakica, Francuska 5
5. Dr. Sabadoš Eva, Djordja Vašinktona 54
6. Dr. Hiljkević Aleksandar, Birčaninova 10
7. Dr. Mosbaher Eduard, Kralja Milana 20
8. Dr. Danon Isak, Gračanička 16
9. Dr. Markijević Mječislav, Kosmajaska 19
10. Dr. Ruso Menahem, Strahinića Bana 7

Šef.

Jevrejske Zdravstvene Službe,

Miran Čučević

Pomoćnik: Ejginc Ljubiša

OTDEK ZA PEČIŠTANJE
№ 296
19
y BEOGRADU

r. 110/4

*Imamo samo rožnu ucrnenu ovakve
B. z. V. ipu*
R. Rubenović

S P I S A K

Jevrejskih lekara, apotekara, medicinara i drugog sanitetskog osoblja na duznosti pri "Jevrejskoj Zajednici" u Beogradu u godini 1941.

Sef Sanitetske sluzbe: Dr. Isak Eskenazi
Zamenik sefa: Dr. Jasa Alfandari
Sef Jevrejske bolnice: Dr. Bukic Pijade
Sef ambulante na Tasmajdanu: Dr. Marko Kaljuski
Sef ambulante u Jevrejskoj ulici: Dr. Solomon Azriel, kasnije: Dr. M. Maci. jbn
Sef ambulante u Kosmajskoj ulici: Dr. Franjo Ditrlechstajn

OSTALI LEKARI

grupa

Dr. Aladjem Ana	decji lekar
Dr. Albala Lazal	ginekolog
Dr. Alfandari Isak	neurolog
Dr. Almuli Zarko	za grlo nos i usi
Dr. Baruh Zana	Opsta praksa
Dr. Belic Aleksandar	dermato-venerolog
Dr. Benau Drago	opsta praksa
Dr. Bivas Josif	opsta praksa
Dr. Brill Simon	zubni lekar
Dr. Danon Isak	dermato-venerolog
Dr. Ejdus Branislava	zubni lekar
Dr. Ejdus Lota	opsta praksa
Dr. Farkas Evgenije	zubni lekar
Dr. Farki Rasela	ocni lekar
Dr. First Klara	decji lekar
Dr. Furman Eduard	zubni lekar
Dr. Frajdenfeld Pavle	internista
Dr. Ginsberger Fric	rentgenolog
Dr. Hajim Isak	internista
Dr. Hajim Josif	dermato-venerolog
Dr. Hara Julijana	zubni lekar
Dr. Hercog Moric	hirurg
Dr. Hiljkevic Aleksandar	opsta praksa
Dr. Horovic Hugo	internista
Dr. Kajan Cezar	ortopeda
Dr. Kalmar Ljudevit	ftiseolog
Dr. Kasovic Rudolf	opsta praksa
Dr. Katalan Nmsim	ginekolog
Dr. Kelner Isah Jelena	opsta praksa
Dr. Klajn Hugo	neurolog
Dr. Kojen Leon	hirurg
Dr. Kolin Viktor	urolog
Dr. Kon Nada	opsta praksa
Dr. Konforti Josif	opsta praksa
Dr. Kormes Aca	zubni lekar
Dr. Kozinski Klara	opsta praksa
Dr. Levi Bukica	internista
Dr. Levi-Kadmon David	internista
Dr. Levi Kurt	neurolog
Dr. Levaj Klara	internista

2.

SANTET N° II
MEDICINARI

PREZIME I IME

SEMESTAR

ADRESA

ZAPOSLENI U

Dajč Leopold
Goldštajn Zelimir
Margulis Rajko
Pljavec Cedomir

absolvent
kand.med.
absolvent
mod.

Učiteljska 13
Kolarčeva 5
Dositijeva 7a
Pašićeva 23

ambulanta II
ambulanta II
u Centr. zdrav. sl. i bol.
u Centr. zdrav. sl. i bol.

Erarc Andor

8

Kuršumlijska 7

ambulanta I

Sigeti Andreja

4

Dragačevska 17

ambulanta II

Bernard Stevan

7

Ivankovačka 25

nezaposlen

Bencion Izraelo

5

Jevremova 29

Tašmajdan

Beraha Jakov

2

Strah. Bana 26

nezaposlen

Broc Zoltan

Vn

Bul. Oslobođenja 13

nezaposlen

Fuksan Aron

abs.med.

Kosmajka 16

za bolnicu

Kalnic Bahamin

abs.med.

Obiličev venac 15

nezaposlen

Jakovljević Bora

4

Kr. Petra 44

nezaposlen

Bukić Solomon

4

Gara Uroša 12

nezaposlen

Margulis Aca

4

Dositijeva 7a

ambulanta I

Bondi Veltor

9

Zetska 2

nezaposlen

Munk Eleonora

4

Admir. Vukovića 24

nezaposlena

Vajs Nada

4

Glavaševa 15

nezaposlena

Tajiner Eric

kand.med.

Kn. Zorke 85

nezaposlen

Stern Maksim

4

Jevremova 30

nezaposlen

Senbrun Bela

4

Mišarska 1

nezaposlen

Grös Olga

4

Bul. Oslobođenja 13

nezaposlena

Hasljan Leon

8

Kn. Pavla 28

nezaposlen

za laboratoriju

VETERINARI

Alhalel Leon

dipl.veter.

Kruševačka 26

ambulanta I

APOTEKARI

Alkalaj Isak

apotekar

Njegoševa 19a

Centr. zdrav. službe

Albanić Avram

apotekar

Milorada Gavril. 7

nezaposlen

Josefović Isak

apotekar

Balkanska 3 6

Centr. zdrav. službe

Levi Solomon

apotekar

Sika Ljubina 7

nezaposlen

Rubin Lenka

apotekar

Takovska 9

nezaposlen

Vidrih Karlo

apotekar

Takovska 9

nezaposlen Centra

DRUG. POMOCNIKI

Alkalaj Hajrudin

drug.pom.

Njegoševa 19a

Centr. zdrav. službe

ČINOVNIK U CENTRALI ZDRAV. SLUŽ.

Saso Sina

činovnik

Strahinića Bana 31

SANITET N-9.

BOLNIČARKI.

3 Alfandari Sali 11	bolničarka	Vlajkovićevo 25	nezaposlena
2 Aladjem Matilda 1	bolničarka	Braće Jugovića 2	nezaposlena
3 Alfandari Melanija 3	"	Vlajkovićevo 25	"
4 Alkalaj Matilda 5	"	Koste Stojanovića 7	"
6 Alkalaj Sarina 5	"	" "	"
6 Albanari Buz 2	"	Zahumska 2	"
7 Almuli Leja 7	"	Jevremova 45	za bolnicu ekonom
8 Cvibah Erika 9	instrumentar.	Novosedska 3	amb. I
7 Davičo Sultana 20	bolničarka	Zmaja od Noćaja 1	nezaposlena
10 Eškenazi Rena 14	"	Jevremova 45	za bolnicu
4 Elman Olga 14	"	Gara Uroša 13	nezaposlena
2 First Ana 14	"	Kneza Pavla 7	"
1 Almuzlino Djintil 8	"	Jevremova 8	"
4 Demajo Debora 12	"	Zmaja od Noćaja 12	ambulantna I
7 Demajo Berta 14	"	Jovanova 2	ambulantna II
4 Hiršl Vali 15	"	Dušanova 43	nezaposlena
7 Kalderon Ela 11	"	Kneza Pavla 47	"
7 Kon Ružica 15	"	Zmaja od Noćaja 12	"
7 Kozinski Nadežda 13	"	Kosmajška 34	"
7 Pijade Bulisa 16	"	Kralja Petra 44	"
4 Milanović Olga 20	"	Zmaja od Noćaja 12	ambulantna II
1 Ruso Lujza-Marta 23	"	Kneza Pavla 33	nezaposlena
3 Rizondo Pijade Lucija 27	"	Pašićeva 23	za bolnicu administra-
4 Sasm Erna 24	"	Laze Kočoa 5	cija, prevoda
5 Sperber Cecilija 26	"	Kosančićev venac 2	nezaposlena
6 Semo Berta 25	"	Gara Uroša 30	"

 КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА
 Београд
 Министарство Здравља
 ОДСЕК ЗА ПУКОВНИКЕ
 Бр. 132
 1941
 у БЕОГРАДУ

Džurina sa 48 n.
 Kuzina redovna
 7. u mestu obilaznica ostavila
 Terzag, 14/12/41 J. J. J. J. J.

BOLNICARKE

Aladžem Matilda	bolničarka	Eskenazi Rena	Bolnicarka
Albahari Buna	"	First Ana	"
Alfandari Melanija	"	Hirsi Vali	"
Alfandari Sali	"	Kalderon Ela	"
Alkalaj Matilda	"	Kon Ruzica	"
Alkalaj Sarina	"	Kozinski Nadezda	"
Almuli Lea	"	Milanovic Olga	"
Almuzlino Djintil	"	Pijade Bulisa	"
Cvibah Erika	instrumentarka	Rizmondo Pijade Lucija	"
Davico Sultana	bolnicarka	Ruso Lujza-Marta	"
Demajo Berta	"	Sason Erna	"
Demajo Debora	"	Semo Berta	"
Elman Olga	"	Sperber Cecilija	"

CINOVNIK U CENTRALI

ZDRVSTVENE SLUŽBE

Sazo Sima sekretar

U prvom momentu takođe nam nije bilo jasno kakve veze imamo mi sa Hajimom Almozlinom, ali se ubrzo počeo širiti glas da je otkriven akt sabotaže od strane istog Hajima, koji je nestao pa se uzimaju jevrejski taoci da bi se on pronašao. Tek posle rata sam doznao kako je tekao ceo događaj.

Hajim Almozlino, sin apotekara Nisima Almozlina iz Beograda, dečak od svojih ne više od 16 godina, bio je jedan od dečaka uvučenih u tu akciju. Njemu bude poveren zadatak da usred bela dana zapali jedan kamion u ulici Kosačićev venac, u ulici koju je svakog dana, inače, pohadao, jer je tamo imao svoje drugove i drugarice, te ga je ceo taj kraj dobro poznao.

Okupatori su imali tzv. organizaciju »TOT«, koja se bavila izvođenjem tehničkih radova. Organizacija je isplaćivala radnike svake subote posle podne. Izgleda da su u ulici Kosačićev venac bile kancelarije te organizacije, te je otkriveno da novac kojim se isplaćuju radnici dolazi u velikim sumama u jednom kamionu, i to baš subotom posle podne. I tako je doneta odluka da on taj kamion upali. Pokušaj nije uspeo, jer su vlasti brzo primetile, videle Hajima kako beži, kao god i jednu devojčicu, njegovu drugaricu, koja viče za njim iz jedne kuće: »Hajime, Hajime, zašto bežiš?« Razume se da su se gonioci sada bacili na devojčicu radi obaveštenja, ko je i šta je Hajim, što je ona morala odmah i reći, pa čak bi to morala i da je starija i više rafinirana bila.

Hajima ipak nisu mogli pronaći, te su tako odlučili da kazne Jevreje.

Stotina je zadržana na Tašmajdanu, ostali su se razišli. Otišli su svojim kućama sa crnom slutnjom.

Tog istog dana posle podne, članovi porodice ovih nesrećnika su mogli još da ih vide na istom mestu na Tašmajdanu, ali su mogli razgovarati samo kroz žicu.

Na duševnu depresiju koja nas je i dotle suviše tištala nadovezala se i ova, te smo u najvećoj napetosti iščekivali šta će nam sledeći dan doneti.

Te noći kao da su se sva naša osećanja i misli pretvorili u ogromnu dinamičku snagu i poterali nebeske stihije, te su se oblaci sudarali i krhali i propisali svoju vodu i ognjeve, lomili i rušili gde su šta stigli. Pred ovu buru, kao preludijum počele su se komešati i vazdušne struje, te je vetar uterao jedno vrapče kroz otvoren prozor našega stana na trećem spratu. Uplašen vrapčić doleteo je baš na noćni stočić pored praznog kreveta našeg nesrećnog Ive Almuli-ja, koji je bio među tom stotinom. Jedna naša rođaka, koja se tu našla, počela je sva uzbuđena da viče da je to dobar znak.

Te noći teško da je neko spavao, te smo polusvesni terali mrak u želji da što pre stigne jutro i vidimo šta je sa našom stotinom.

Mogli smo dosta rano da nabavimo novine »Novo vreme«, i da pročitamo: Noćas je streljano 122 komunista i Jevreja. Bili smo još toliko naivni da nismo mogli verovati da je među ovima i naša stotina. Znamo da se novine štampaju noću, tj. jednovremeno kada je moglo biti obavljeno to streljanje ili čak i pre streljanja. Pa kad su već pre stigli da to štampaju? Tako je uvek kada se ne želi da primi neka teška stvarnost, neki svršeni čin, nalaze se razlozi, obično nedovoljno jaki da se to odbije.

Onoga jutra u osam časova našli smo se svi na svojim dužnostima. U najvećoj duševnoj depresiji, bez reči, nesposobni da nešto radimo, sedeli smo u kancelariji Jevrejske zajednice Emil Dajč, dr Bukić Pijade i pisac ovih redova, i iščekivali šta će nam sledeći časovi doneti.

Oko 9 časova pojavi se Egon, te sasvim teatralno poče u bečkom dijalektu: »I kann net mehr, i hob mei Karier verpatzt«. (Ja ne mogu više, ja sam svoju karijeru upropastio). Počeo je sebe žaliti kako je kao jevrejski komesar upropastio svoju karijeru, jer je suviše dobar sa Jevrejima. Najzad je prešao na užasnu stvarnost, te nam je slikovito izneo kako su nacistički zlikovci izveli to razbojništvo. Njega su probudili oko 2 časa posle ponoći da bi i on imao zadovoljstvo u tom razbojništvu koje ih stimulira za dalja osvajanja i nasilja, kao god što su divlje zveri kad osete krv, još krvoločnije. Osećanje da mogu po volji da raspolažu ljudskim životima, podiže im samopouzdanje za još veća »dela« i to za jednu »svetu stvar, za stvar nacije«. (Deutschland, Deutschland über alles — Nemačka, Nemačka iznad svega).

Odvezli su ga na strelište kod Jajinaca (selo u blizini Beograda) gde je prisustvovao streljanju. Jevreji su se držali hrabro, samo je jedan vikao i plakao. Na kraju krajeva je završio kao u početku: kako on to ne može više da podnese i da je zbog takvog njegovog držanja, tj. što ima puno obzira prema Jevrejima, upropastio svoju karijeru. Izgledalo je kao da mi treba još njega da tešimo.

Iz toga se jasno videlo da su na jevrejskom stradanju nacistički zlikovci pravili karijeru i gradili svoju budućnost. I tako, ukoliko su gori bili po nas, utoliko su bolje napredovali. Prema tome, oni su se utrkivali u nedelima prema Jevrejima. Kasnije, posle rata, kada su neki od tih zlikovaca dolijali, pa su prilikom suđenja uvek odgovarali da nisu krivi jer su sve činili po višoj naredbi, koja je najzad stizala od arhizilikovaca i njihovog firera, jedan je sudija duhovito primetio da ni Hitler prema tome nije kriv, jer je i on postupio po »višoj« naredbi, naime, prema naredbi providenja!

Odmah zatim je zvanično, od strane Jevrejske zajednice, preko Sime Špicera, saopštena užasna stvarnost unesrećenim porodicama, kao i celokupnom jevrejskom građanstvu.

Saopštenje je dato najpre u zgradi Jevrejske zajednice, a zatim i pred zgradom Jevrejske bolnice u ulici Visokog Stevana. Svakome, ko se nalazio u okolini ta dva mesta, morala se koža naježiti od užasne vriske i piske koja se čula nadaleko. Kuknjava nije ni do podne prestala. Nesrećne majke i sestre izgubiše svaku kontrolu nad sobom, te je prirodni nagon uzeo sam vlast u svoje ruke. Padale su nesrećnice u nesvest. Jedna je do podne bila u nesvesnom stanju pored svih injekcija koje je dobila. Među ovima je bila i Streja Davičo, koja stoji još danas kao Nioba, pošto je još u prvom svetskom ratu izgubila muža Benka Daviča, advokata, jednog od najelitnijih beogradskih Jevreja, a zatim sva tri sina, isto tako tri najelitnija omladinca.

Time još nije bila završena tragedija naše stotine. Odmah su počeli kruziti glasovi kako su pojedini ljudi iz »stotine« viđeni, neki u nekom kamionu, neki na nekom brodu, a neki da se sigurno nalaze u životu u zatvoru negde na

Dedinju. Tako se uporno održavala vest da se među trinaesticom iz te stotine, koji su zatvoreni na Dedinju, nalaze i četiri člana iz porodice fabrikanta Elijasa. Nađen je tobože neki »volksdeutscher«, prijatelj te porodice, koji je imao neku vezu sa tim zatvorom, i taj je donosio porodici redovno »sigurne i direktne« vesti od tih nesrećnika. To se verovanje održalo još do 1943. godine, jer je postojao jedan stalan »kanal« preko kojeg smo dobijali vesti da su ta »trinaestorica« još u životu.

Jasno je da su nacisti i tu pokazali svoju nečovečnost, bezdušnost i maroderstvo, budući da su te žrtve iskorišćavali da bi im izvukli što više novaca, te su ih držali u toj zabludi.

U stvari, mi smo zvanično dobili svega jednu nepotpunu listu streljanih. Na toj listi bilo je svega oko 20 od stotine koji su bili predali neke svoje lične stvari kao što su novčanici, satovi, nalivpera itd.

Među žrtvama nalazio se i mladi, tek svršeni lekar dr Konforti, posinak Žaka Konfortija. Žak Konforti je zamolio jednog svog bivšeg pomoćnika, Srbina, da ode od sela Jajinaca i strelišta, te da se obavesti kod seljaka da li im je što poznato u vezi sa tim poslednjim streljanjem. Strelište se nalazi u neposrednoj blizini sela, te se pretpostavlja da bi seljaci morali čuti pucnjavu po noći.

Po svršenom poslu taj se pomoćnik vratio sa izveštajem da seljaci te noći nisu čuli pucnjavu verovatno usled užasnog nevremena i grmljavine, ali je doneo tri cedulje koje je našao na ivici strelišta, a iz kojih se gotovo sigurno moglo zaključiti o svršenom groznom činu. Dva dokumenta koja sam ja i ranije poznao bila su krvava. Među stotinom se nalazio i Marcel Nahman, inženjer, koji je patio od šećerne bolesti, te je kod sebe imao i dva laboratorijska krvna nalaza. Verovatno su posle streljanja žrtve pretresene, te su na taj način dokumenta dospela napolje, otuda ih je vetar dalje terao pa je Konfortijev pomoćnik mogao doći do njih.

FORMIRANJE LOGORA KOD »TOPOVSKIH ŠUPA«

Logor kod »Topovskih šupa« proradio je kratko vreme po dolasku Jevreja iz Vojvodine. Ovi iz Pančeva, Vršca i okolnih mesta nisu odmah upućeni u logor verovatno zato što još nije bio spreman. Ali docnije 2—3 nedelje morali su svi otići u logor. Nije dugo prošlo, a već je stigla druga partija banatskih Jevreja i to iz Petrovgrada (Veliki Bečkerek). Ovi su bili logorski organizovani pošto su već u svom mestu proveli neko vreme u logoru.

Topovske šupe su ranije bile artiljerijske kasarne, ali tamo nije bilo postelja, te su logoraši ležali na podu sa nešto slame, pored ćebeta koje je manje-više svaki imao. Kada je stigla druga partija, smeštaj je bio tako tesan da su ljudi ležali kao sardine nabijeni jedni pored drugih. Ova druga partija logoraša, pošto je već imala logorskog iskustva, odmah je započela sa radovima: proširenje vodovoda u vezi sa improviziranim umivaonicima i tuševima, olakšice za pranje rublja, uređenje klozeta, itd., da se logorski smeštaj učini koliko toliko

snošljivim. Niko nije slutio da će i taj, kakav-takav logorski život biti kratka ve-ka, te Jevreji po svojoj prirodi nisu pali u apatiju već su, naprotiv, radili na to-me da i u jednom tako bednom stanju u logoru svoj životni standard podignu.

Iako su bolesnici i starci mahom zbrinuti, tj. smešteni u Jevrejskoj bolni-ci i po drugim mestima, ipak među 4000 ljudi bilo je još dosta staraca i hronič-nih bolesnika za koje je bio potreban bolji smeštaj.

Šef Jevrejskog saniteta uspeo je da dobije pismenu dozvolu da sve tak-ve predloži za otpust iz logora. Obrazovana je »komisija« od šefa saniteta, dr Nisima Testa i jednog činovnika, te smo za 3—4 dana uspeli da pregledamo i otpustimo iz logora oko 250 ljudi, dok se jednog dana nije pojavio zlikovac Strake, šef Gestapoa, pa kada mu je raportirano da ima manje ljudi u logoru i kada mu je rečeno da su ih lekari otpustili, viknuo je: »Ich werde die Aerzte an die Wand stellen!« (Ja ću lekare postreljati). Odmah je zatim naredio da se svi ponovo vrate u logor. Ali ko je bio dosta vešt i promucuran, taj se blago-vremeno sklonio na sigurno mesto.

Inače iz logora nije niko više mogao da izade, već je logor služio kao depo iz kojeg su gotovo svakodnevno odvođene žrtve od po 50 ili 100 ljudi u kamionima, odakle se niko živ više nije vratio, samo, kao što je već ranije po-menuto, mi smo živeli u obmani da su ljudi odvođeni na radove. Jevreji zapo-sleni u našim ustanovama (Jevrejska zajednica, Jevrejska policija, Sanitet itd.) imali su pravo da službeno pohađaju logor. I tako jednom prilikom unošenja hrane u logor, ulazili su i izlazili ljudi, prolazili pored stražara koji je, verujući da su svi službeni posetioci propustio i Aleksandra Brila, instalatera iz Beo-grada, koji je imao toliko hrabrosti za jedan takav podvig. Napolju su ga čekale spremne taljige, a uveče je već seo u voz za Split. Njegova istorija je utoliko interesantna što je iz Splita pored mnogih drugih Jevreja sproveden u Italiju u internaciju, a 1943, posle kapitulacije Italije, pobegao za Švajcarsku, gde je posle prelaza sa celom porodicom preko snežnih planina i pod vrlo dramatičnim okol-nostima došao na švajcarsku granicu, gde ih švajcarske vlasti nisu htele pri-miti. Iako gojazan, težak i bolestan, uspeo je da pregura sve teškoće i da se posle rata vrati u Beograd, odakle je 1948. godine prešao za Mađarsku, pre ne-go što je bilo izdejstvovano odobrenje za emigraciju u Izrael.

Ali i pre formiranja logora odvođeni su Jevreji u Gestapo, gde su samo na jednu reč jugoslovenskih švapskih bandita-folksdojčera, zatvarani ni krivi ni dužni i držani nedeljama i mesecima po zatvorima. Tako su pored mnogih drugih bez ikakve krivice, a na optužbu jednog folksdojčera, braća Josif i Samuilo Davičo odležali u gestapovskom zatvoru dok se nisu smilovali da ih puste. Verujem da, što su danas u životu, imaju jedino da zahvale okolnosti što onda još nije po-stojao logor, inače bi bili tamo upućeni, kao što je bio slučaj sa ostalima koji su kasnije dospeli u Gestapo, kao na pr. Šime Špicer, dr Aca Kormes, Čeda Pijade i drugi.

Šime Špicer je bio na »crnoj listi«, te su ga odmah u početku tražili, ali on tada još nije bio u Beogradu. Kada se pojavio nisu ga odmah dirali već su ga gustirali kao mačka kad ulovi miša, pa neće odmah da ga pojede, već se sa njim igra neko vreme. Dr Kormes je pak imao spor sa nekim pijanim Švabom, folks-

dojčerom, u kojem je najpre dr Kormes dobio satisfakciju, ali mu se ovaj kasnije osvetio time što ga je optužio Gestapou, a koji je tu stvar na svoj način likvidirao.

Čeda Pijade, sin dr Bukića Pijade, bio je nesmotren utoliko što je nabavio lažnu legitimaciju radi bežanja, pa je to objavio tako da je ceo svet znao, a osim toga nije imao toliko hrabrosti da što pre izvede to bežanje, već je odlagao u nedogled. Međutim, došlo je do ušiju Gestapoa da poseduje lažnu legitimaciju, te je iznenada izvršen pretres u njegovom stanu. Legitimacija je bila sakrivena u jednoj fotelji, pa nije mogla biti pronađena, ali su mu našli kufer napunjen njegovim stvarima, te im je to služilo kao corpus delicti.

Dr Pijade je najzad jednog jutra umro, pa je sahranjen na beogradskom jevrejskom groblju, s leve strane, pri dnu, gde su ranije deca bila sahranjivana. 1948. godine još nije imao spomenik, ali mu je grob obeležen.

Pričali su mi posle rata da dr Pijade, iako je bio u zatvoru pod istim okolnostima kao i drugi hapšenici, ipak je kao lekar bio u mogućnosti da u izvesnim prilikama drugima pomogne, te su ga zadržali u lepjoj uspomeni.

Osim toga vredno je pomenuti, da su izvesni »važni«, ugledni, istaknuti Jevreji bili odvedeni u Graz ili Beč, odmah u početku, pa su čak poneki nekim čudom vraćeni otud. Tako su odmah prvih dana odvedeni profesor dr Leon Koen, poznati hirurg, dr Fridrih Pops, advokat, rabiner Ignjat Šlang sa najstarijim sinom Milanom, inženjerom, Geca Kon, poznati knjižar i izdavač, David Farhi, bivši menjač, i drugi. Naročito su imali »pik« na Gecu Kona, jer je on izdavao ili pomagao antinacističku štampu.

Od ovih se vratilo dr Koen, dr Pops i David Farhi. Sam dr Koen mi je ispričao kako su ga pustili odande. Jednog dana su mu tražili pismenu izjavu da se više nikada neće vratiti u nemačke zemlje! Kao da je on to želeo! Ostale je progutala pomrčina.

Kada je formiran logor, vršeno je odvođenje većeg broja Jevreja bez nekog reda i sistema, premda je na kraju krajeva ispalo sve vrlo sistematski!

Dešavalo se da Egon upadne u kafanu kod »Hadži-Janje« na Dorćolu, gde su obično sedeli stariji Jevreji oslobođeni fizičkog rada, i da skupi desetinu i više ljudi, strpa ih u kamion i pošalje u logor. Ili, upadne u Jevrejsku bolnicu i pokupi bolničare, slučajne posetioce, pa čak i lekare. U poslednje vreme su češće odvodili iz kancelarije Jevrejske zajednice, tako da je krajem oktobra ostalo svega nas pet.

JOM KIPUR

Jom Kipur se smatra kao najveći jevrejski praznik. Tako ga smatraju religiozni Jevreji, a ne manje ga tako smatraju i »nacionalni« Jevreji. Osim toga, kod svakog Jevrejina postoji i jaka doza romantizma u vezi sa praznicima, jer nas podseća na lepe dane detinjstva provedene u roditeljskoj kući. I kao po nekom planu i sistemu, nacisti su nam taj Jom Kipur zagorčili.

Jevreji u Beogradu su tada bili već prilično razređeni, većina je već bila odvedena, usled toga je nacističkim zlikovcima otežano odvođenje, pa su se setili

da možemo i mi sami to da uradimo. Sasvim prosto su nam naredili na sam dan Jom Kipura da im iz naše kartoteke izliferujemo pedeset glava. I mi smo svi seli, vadili imena i pisali pozive. Tako smo ceo dan proveli u tom poslu, pa nam je preseo i zagorčen taj naš najveći praznik.

DRŽANJE SRBA, VLASTI I PRIVATNIH

Od interesa je pomenuti držanje gradanstva i vlasti u Beogradu. Vlasti su stoprocentno kolaborirale sa okupatorom. Nigde traga od nekog viteštva — svaki je čuvao svoju kožu, a vitezi su se povukli u šumu.

Tu je bio Dragi Jovanović, čovek bez karaktera, pokvarenjak, koji je od malog činovnika najzad za vreme okupacije dospeo da bude predsednik beogradske opštine. Njega su kao malog činovnika, dok se valjao u dugovima, pomagali Jevreji, a najviše ga je podigao Salom Ruso, učitelj i kmet beogradske opštine.

Sada, kao predsednik opštine, odužio se Jevrejima na taj način što bi dobio histeričan napad kada bi neko pokušao da se zauzme za Jevreje. Tražili su Jevreji prijem kod njega u nameri da traže makar kakvu pomoć, da im se olakša sudbina. Na najbrutalniji način su bili odbijeni.

Šta da se kaže o predsedniku vlade Srbije, o generalu Nediću? Pored nemoralnog držanja u svom privatnom životu, spandao se u politici sa Ljotićem, čiji su trabanti bili moralni ološ srpskog naroda, jer je tu grupu ljudi vezivala mržnja protiv drugih i lična ambicija da dođu do vlasti. Ja nisam poznavao veliki broj ljotićevaca, ali oni koje sam poznavao, spadali su sigurno u tu kategoriju. O svakom tom bih mogao poneku »lepu« priču da »ispričam, ali bi me to daleko odvelo.

Nedić nije hteo prstom da mrdne u odbranu Jevreja, a da je hteo, mogao je dosta olakšati njihovu sudbinu, u najmanju ruku da im olakša bežanje. On je odbio uopšte da sasluša nekog da bi se nešto preduzelo u tom pravcu. Ja sam lično pročitao pismo koje je tada uputio Nediću bivši maršal dvora Čolakantić, s molbom da primi dva ugledna Jevrejina i da ih sasluša, ali on na to pismo ni odgovorio nije. On je znao vrlo dobro da su mu Jevreji bili potrebni kao meso koje će morati davati zverima koje su došle sa Hitlerovim nalogom »100 za jednog«, a pošto su sabotaze bile na dnevnom redu, to mu je taj »depo« bio dobrodošao.

A da je imalo mogućnosti da se pomogne da se samo htelo, daću samo tri primera.

Penzionisani pukovnik Avram Berah, Jevrej, zatekao se tada sa ženom u Beogradu. Tada je obrazovano jedno novo ministarstvo, Ministarstvo rata, koje je u stvari zamenilo Ministarstvo vojske, a ministar je bio jedan general, klasni drug pomenutog Beraha. Taj je ministar izdao Berahu uverenje potvrđeno od okupacionih vlasti, da on ne potpada pod »zakon« o Jevrejima i da može slobodno da se kreće, da je oslobođen nošenja žute trake i da ga niko ne sme uznemiravati. To je važno i za njegovu ženu, i to sam uverenje ja lično pročitao. Pukovnik Berah zajedno sa svojom porodicom sačekao je oslobođenje Beograda.

Drugi primer: poznati beogradski hirurg profesor dr Koen, nije hteo ilegalno da ide iz Beograda, ali on je bio čovek sa dvorskim vezama koje su dopirale tako daleko, da je intervencijom talijanske kraljice dobio dozvolu od okupatora da legalno pređe u Italiju. Kada je stigao u Zagreb, oni banditi su pokušali da ga zadrže, ali kada se intervenisalo kod Nemaca u Zagrebu, banditi su dobili preko nosa, pa su ga morali pustiti.

Poznato je da je dr Fridrih Pops, advokat, ostao za sve vreme okupacije u Beogradu, gde se krio. Ipak, izgleda da je on suviše olako shvatio situaciju, te je povremeno izlazio iz svog skrovišta, istina, donekle maskiran time što je pustio bradu i nosio crne naočare. Ali, budući veoma poznat u Beogradu, nije bilo teško prepoznati ga iako je bio tako prerušen.

Posledica toga bila je da se jednog dana pojavio jedan nepoznat čovek sa ucenom od 15 hiljada dinara. Nazaleći se u teškoj situaciji, nije mu ostalo ništa drugo nego da ucenjivaču izda traženu sumu.

Ali, posle kratkog vremena, ucenjivač se pojavi sa još većom ucenom, tj. od 30 hiljada dinara. Popsov zet, dr Milutin Ivković, popularan Beograđanin, otišao je upravniku policije, te mu je celu stvar izneo. Upravnik je savetovao da se ucenjena suma isplati, ali je istovremeno postavio zamku. Tako, kada je ucenjivač primio traženu sumu, bude praćen od policijskih agenata do jedne kafane, gde ga je čekala cela jedna banda radi deobe plena. Razume se da je cela kompanija odvedena i stavljena iza katanca. Dr Pops i dalje je ostao na svome mestu ne uznemiravan više. I ovaj slučaj pokazuje koliko je lično prijateljstvo, uz dobru volju, moglo učiniti u korist progonjenih.

Jasno je da je Nedić bio vlastoljubiv, jer da to nije bio, on bi odavno napustio vlast u znak protesta zbog nedela koja su okupatori počinili. Okolnost što se do kraja održao na vlasti potvrđuje nam pomisao da je on s njima potpuno koordinirao.

S druge strane, sa najvećim priznanjem se mora istaći pomoć koju su mnogi pojedinci imali od svojih prijatelja Srba, pod ličnom opasnošću, o čemu će još biti reči, ali ću ipak i ovde nešto izneti.

Jedan moj rođak, kada je video da je »gusto«, napustio je Beograd i otišao u Zaječar kod prijatelja hrišćana, sa lažnom legitimacijom i srpskim imenom kao bosanski izbeglica. Posle nekoliko dana dolazi u tu kuću jedne večeri žandarmerijski narednik iz mesne policije, sa izjavom da će sutra doći od strane policije da odvede »Čika Vladu« koga traže iz Beograda. Razume se da je »čika Vlada« još iste noći otputovao dalje, te je sutradan isti žandarmerijski narednik podneo izveštaj svome starešini da u toj kući ne postoji lice sa takvim imenom.

Inženjer Miša Bošković, viši činovnik jednog ministarstva, bio je u prijateljstvu sa našim instalaterom Rahmilevićem. Inženjer je zvanično tražio iz ministarstva od okupacionih vlasti da se Rahmilević uputi u to ministarstvo na rad kao neophodan. Okupacione vlasti su dale Rahmilevića, koji je na taj način, ispao iz policijske kontrole, te je posle kratkog vremena mogao pobeći i tako spasti sebi i porodici život. Sada se nalazi u Jerusalimu.

U poslednje vreme su nas iskitili sa dva »Mogen Davida«, jedan napred na levom reveru od kaputa a drugi na leđima pod levim ramenom. »Mogen David«

oko levog rukava nije više zadovoljavao naciste zato što mnogi Jevreji prebace vrskaput preko leve ruke pa se znak ne vidi.

Tako okičen, jednog dana idući Ulicom kraljice Natalije, uspori korak neki čovek u civilu koji je išao za mnom, pa me oslovi: »Gospodine, imate nešto na leđima«. Ja mu kratko odgovorih da znam za to. On me tada stade posmatrati, pa posle kratke pauze, kao da mu je svanulo, reče: »Šta, vi to morate da nosite? Majku im njihovu, mene opet zovu u službu, ja sam žandarmerijski narednik, ali neću da im idem!«

Sapienti satis.

SPASAVANJE JEVREJA IZ BEOGRADA

Oni koji su imali »dobar nos« napustili su Beograd pre mučkog tevtonskog napada. Drugi su napustili opasan teren pre bombardovanja, neki opet za vreme bombardovanja kao i neposredno posle toga, pre no što su okupatori došli, kao i odmah posle toga.

Jedan poznati bogataš beogradski, unovčivši sve što je mogao, krenuo je nekoliko meseci pre rata za Ameriku, ali pod vrlo teškim uslovima, jer je u Evropi već uveliko besneo rat. Čulo se da je morao putovati preko Indijskog okeana, Japana, Pacifika, da bi došao u Ameriku, gde je najzad stigao. Mi, koji smo odrasli u romantici, kritikovali smo to. Pa smo bili slepi i onda kada je posle 27. marta Hitler naredio da svi Nemci napuste Beograd.

Čuvar naše zgrade (»hauzmajstor«) ulice Uzun Mirkove broj 6, »folksdojčer«, odveo je svoju ženu i decu i preselio sav svoj nameštaj u Novi Sad, nagovorio je služavke svih stanara, Slovenkinje, Totice i Švabice itd. da napuste službu i da se vrate svojim kućama, što su ove i učinile. Mi smo tada bili slepi ali, zna se, posle svršenog čina svi smo pametni i jasno nam je šta je trebalo raditi.

Ukoliko su se okupatori bolje organizovali, utoliko je za nas bilo svakim danom sve više otežano bežanje iz Beograda. Vodili su evidenciju o svakom Jevrejini, znali su gde se ko nalazi, uveli su strogu kontrolu na železnicama i drumovima. Na važnim prelazima, kao i na železničkim stanicama, pristaništima, svuda su bile postavljene kontrole sa vojnicima i »folksdojčerima«, pa čak su ponegde bili i agenti beogradske policije.

Osim toga Gestapo, time što je tražio od Jevrejske zajednice da se odmah prijavi svaki čovek koji nije došao na svoju dužnost, bio je u mogućnosti da odmah traga za nestalim licem i da ga eventualno brzo i pronade.

Na taj način je mnogima bilo osujećeno bežanje, pa razume se da su svi tako uhvaćeni najzad završili u Gestapou.

Ali, i pored svega toga, prvih meseci su mnogi uspeli da odu na »legalan« način, nabavivši lažne putne isprave snabdevene raznim pečatima i kao najvažnije sa »Hakenkreuz-om«. Mahom su se sklanjali na talijansku teritoriju, u početku preko Zagreba i Sarajeva, a kasnije, kada su mere bile pooštrene, i preko Kosa — Prištine.

Talijani izvesno vreme nisu pravili nikakve teškoće, dozvoljavali su svakom bez razlike prelaz na njihovu teritoriju, sve dotle dok nisu počeli atentati na talijansku vojsku, naročito u Splitu, kao i u drugim delovima okupirane teritorije.

Talijani su i docnije postupali čovečno sa Jevrejima, kada su usled pomenutih atentata zatvorili granice na okupiranoj teritoriji, pa su novodošavše počeli vraćati natrag, odakle su došli, na teritoriju okupiranu nacistima, ali ipak utoliko humano što su karabinijeri »pro forma« pratili Jevreje do prve stanice, gde se karabinijer »izgubio«, te je tako naš čovek mogao da siđe na sledećoj stanici, pa opet na taj način da ostane na talijanskoj teritoriji, gde je mogao da se skloni i da ostane do kraja rata. Tako su mnogi Jevreji uspeali da ostanu u Splitu i Albaniji sve do oslobođenja, iako je izvestan broj odveden i stradao opet od Nemaca kada su okupirali Dalmaciju posle kapitulacije Italije i Musolinijevog pada.

Jedna grupa od 50 Beograđana stradala je u Prištini, izgleda opet naivnošću i neumešnošću naših ljudi. Doznalo se, naime, da je Gestapo tražio od italijanskih vlasti u Prištini 50 ljudi i to od onih emigranata koji su bili izbegli u Jugoslaviju sa raznih teritorija okupiranih od strane nacista i ti su dugo bili, pre upada nacista, koncentrisani i internirani u Kladovu i Šapcu. Većina tih emigranata se u onom ratnom haosu rasturila, te se jedan dobar deo sklonio u Prištinu. Ali se oni nisu zadržali tu, puni gorkog iskustva, već su pošli dalje. Te kada je Gestapo tražio 50 od tih emigranata a njih nije bilo, onda je naredeno da se napravi spisak od 50 Beograđana, među kojima je bila i porodica Žarka Daviča, Majer Pinkas sa ženom, Meri Farhi sa kćerkom dr Rašelom i mnogi drugi. Ti su odvedeni i negde likvidirani.

Izvestan broj je uspeo da se skloni u Skoplje, ali i tu su mnogi na kraju krajeva stradali. Među ovima su bili lekari: dr Jaša Alfandari, dr Katalan, dr Rafajlo Rubenović, dr Avram Amar i dr Čelebonović. Drugi su uspeali da se spasu, kako je koji bio vešt, kao dr Jakov Kalderon sa porodicom, David Rubenović, advokat, sa porodicom, i drugi.

Mnogim prečanskim Jevrejima koji su bili naseljeni u Beogradu, kao i izvesnim iz grupa doteranih iz Pančeva, Vršca i Petrovgrada, budući da su dobro govorili mađarski, bilo je lakše da se perbace na teritoriju koja je potpala pod Mađarsku.

Mnoge takve i tamo je čekala crna sudbina, pošto su zajedno sa tamošnjim Srbima doživeli »Bartolomejsku noć« u Novom Sadu, strašan masovni pokolj koji su priredile tamošnje mađarske vlasti, verovatno po preporuci nacista. Tako zvana »novosadska racija« izvršena je »prostački«, primitivnim sredstvima, nisu bili snabdeveni sredstvima moderne tehnike, kao njihovi savetodavci. Oni nisu imali gasne komore, već su sasvim »prosto« na dunavskoj obali, kratkim procesom, iz revolvera ubijali i bacali ljude u vodu, kao što mi je posle rata pričao jedan očevidac koji se čudom spasio sa svojom porodicom.

Svaki Jevrejin koji bi tada napuštao teritoriju gde je stanovao, morao se sanbdeti raznim dokumentima. Jasno je da su tada dolazila u obzir samo lažna dokumenta, sa nejevrejskim imenima. Ta su »dokumenta« često stajala teške hiljade dinara, zbog čega mnogi nisu mogli doći do njih. Fabrikanti tih dokumenata su iz naše nesreće stvorili sebi izvore za masne zarade, ali su se takođe

i sami izlagali velikoj opasnosti, jer je postojala velika verovatnoća da će bar jedan od klijenata biti ulovljen i pod jakim pritiskom nateran da potkaže dotičnog fabrikanta. Pričalo se tada da je neki »Đovani« izdavao dosta dugo takve putnice, ali je na kraju krajeva uhvaćen.

A nije ni bilo lako doći do njih, pošto su se njihovi klijenti obavezali da će strogo čuvati tajnu u obostranom interesu.

Posle rata se čak doznalo za izvesne slučajeve gde su se neki kriminalni tipovi bavili tajnim prebacivanjem na mađarsku teritoriju, bilo preko Dunava, čamcima, ili kamionima suvozenim putevima. Ali, pošto su primili ugovorenu sumu, odvedu ih pravo okupacionim vlastima. I tako su na lak način dolazili do velikih suma, ne reskirajući i ne uloživši ništa — osim svoje savesti — ali i to nisu, pošto je nisu ni imali. Mnogi su naši ljudi u trenutku očaja primili takve ponude nepoznatih ljudi i stradali na taj način.

Jednog dana bude meni upućeno, od strane jednog mog prijatelja nepoznato lice koje se bavilo takvim poslovima. Osećajući da se najzad i za moju porodicu i mene približava krajnja opasnost, već sam bio gotov da primim tu »zgodnu priliku«, te da se prebacim za Novi Sad, ali sam ipak tražio 24 časa na razmišljanje. Srećom, nisam se mogao odlučiti na taj korak. Posle rata je taj isti moj prijatelj doznao da su oni koje mi je on preporučio bili kriminalni tipovi, koji su mnoge upropastili.

Jedan mali broj Jevreja se rasturio po unutrašnjosti Srbije, gde su tu i tamo pomoću prijatelja bili sačuvani i kao srpske »bosanske izbeglice« životarili po manjim mestima, često primorani da menjaju svoje mesto stanovanja ako bi došli u sumnju da su Jevreji.

Najzad, izvestan broj je tražio utočište po bolnicama u verovanju da će tamo biti pošteđen, ali su tevtonski zlikovci bili vrlo radikalni, te su sve bolnice pretresli i pokupili gde su šta stigli. Tako su odveli i likvidirali osamdesetogodišnjeg Avrama Mevoraha i Jakova Anđelo iz bolnice Trgovačke omladine, Lika Eškenazi, profesora muzike, iz Državne bolnice, dr Nisima Alkalaja iz Vojne bolnice i mnoge druge.

MOJE SPASAVANJE IZ ZVERSKIH KANDŽI

Kao što je napred izneto, zadužen važnom funkcijom, bio sam donekle, ali razume se samo privremeno, pošteđen od odvođenja u logor, a s druge strane toliko okupiran tom funkcijom, da nisam imao vremena niti moći da se bavim spasavanjem svoje porodice i sebe. Uz to sputan raznim obzirima i skrupulama, nisam se mogao lako odlučiti na takav korak. Sa više strana mi je stavljeno do znanja da je krajnje vreme da se izgubim. Međutim, što je zanimljivo, bio sam do krajnje mere fizički i nervno iscrpen, tako da sam se najzad rešio bar da ostanem nekoliko dana kod svoje kuće radi odmora. Istog dana me je posetio policijski agent da vidi da li sam još tu. Pošto sam bio spreman na takvu posetu, ja sam unapred uzeo uverenje od jednog našeg nervnog lekara da sam

nervno iscrpen i da mi je potreban odmor od nekoliko dana. Agent se time zadovoljio i otišao.

Sutradan sam dobio drugu posetu, i to posetu dr Vujića, profesora beogradskog Medicinskog fakulteta za nervne bolesti. Dr Vujića je poslala jedna osoba o kojoj će kasnije biti reči, sa ciljem da me on odvede u svoj sanatorijum za nervne bolesti. Sanatorijum se nalazio van Beograda, negde pored Avale. Još onda su se mnogi Jevreji nadali da će sakrivanjem po bolnicama biti pošteđeni od odvođenja — kao što je već napred pomenuto. Dr Vujić mi je uglavnom izjavio da nema ništa protiv mog primanja u sanatorijum, ali pod uslovom da moj boravak tamo može biti samo kratak, svega nekoliko dana, pa posle da gledam kuda ću, pošto je od okupacionih vlasti dobio naredbu da otpusti sve bolesnike Jevreje. Ja sam u ovom očajnom stanju, bez mnogo razmišljanja, prihvatio ponudu pa makar i pod tim uslovom.

Posle toga sam se ponovo vratio na dužnost, ali samo za kratko. Ali jedan događaj me najzad naterao da se trgnem iz apatije u koju sam zapao. U kancelariji Jevrejske sanitetske službe koju sam vodio, bila su ostala još dva lica koja su obavljala administraciju, a to su pomenuti Šima Saso a drugi Jakov Ruso.

Jednog dana sam se zadržao u gradu svojim poslom tako da sam stigao u kancelariju tačno u 12 časova. Bio sam iznenađen kada ih nisam zatekao, jer nisu nikada odlazili dok ja nisam stigao. Ubrzo doznadoh da je bio komesar za Jevreje i odveo obojicu u logor. Odmah sam se rešio da idem do komesara i da protestujem, budući da ne mogu sam bez činovnika da obavljam toliko posao.

Sutradan odem u komesarov štab, ali pre nego što dospem do njega, naiđem na jednog činovnika beogradske policije, po imenu Nikolić, koji je komesaru bio pridodat na službu. Isti me jo poznavao jer nas je često posećivao sa komesarom, te me upita zašto sam došao. Ja sam mu objasnio stvar i zahtevao da razgovaram sa komesarom, našto je odmah rekao: »Nemojte ići, ljut je na vas, hteo je i vas juče da odvede«. »Zašto«? upitah ga. »Zato što vam beže lekari i drugi«. Najzad mi ponovi da ne idem pred komesara. Ja se zahvalim i vratim svojoj kući.

To je bio momenat kada sam uvideo da je najzad dvanaesti čas kucnuo te moram bilo šta da preduzmem.

Budući da su mi odveli dva poslednja činovnika, morao sam uzeti makar kakvu pomoćnu snagu za najobičnije kancelarijske poslove, iako se u tom vremenu posao znatno smanjio, pošto je najveći deo Jevreja već bio interniran kod Topovskih šupa. Muške radne snage više nije bilo, te sam morao uzeti jednu mladu medicinku koja je mnogo uticala na mene da se sklonim, a sama je sirota najzad stradala. Ona me je kumila i molila da ne dolazim više u kancelariju, jer će skoro i mene da odvedu, a ona će sama svršavati poslove i referisaće mi stalno šta se dešava. Moj stan je bio udaljen svega nekoliko minuta od kancelarije, te je mogla često da dolazi do mene sa aktima koje sam morao potpisivati ili staviti neko rešenje. Ali, najvažnije je bilo to što me je pred Emilom Dajčom morala sakrivati. Kad god me je tražio uvek je nalazila neko izvinjenje, kao npr. da sam ovog časa izašao nekim poslom i da ću se skoro

vratiti. Ona je to morala činiti, jer je Dajč bio obavezan odmah da me prijavi komesaru čim budem izostao sa dužnosti. I tako sam pomoću ove mlade, plemenite devojke, koja je i sama nesrećno svršila, ime joj je bilo Švarc, ostao neuznemiravan, te sam tako bio u stanju da sprovedem u delo svoju odluku da se sklonim.

U međuvremenu se pojavila jedna osoba, po imenu dr Rut Bondi, koja je umnogome doprinela da moj dalji tok života uzme pravac kojim sam posle toga išao. To je bila emigrantkinja iz Nemačke, žena starijih godina, koja je prošla kroz sve zemlje od Nemačke do Jugoslavije bežeći ispred Hitlera, žena sa puno iskustva za onakva vremena kao što je bila godina 1941. Ona se u Beogradu brzo snašla, išla je ulicom u nekoj čudnovatoj crnoj haljini sa velikim srebrnim krstom na grudima, glavu je bila povezala tako da je odavala izgled nekog specijalnog reda milosrdnih sestara. Pohvatala je veze sa mnogim ljudima na položaju. Tvrđila je da je u prijateljstvu sa sestrom komesara Egona. U slobodnom se vremenu bavila i crnom berzom.

Ona se približila mojoj porodici tvrdeći da me poznaje iz Beča za vreme mojih studija. Tek, ona mi izjavi da će mi nabaviti jedna kola iz organizacije »TOT« koja će me odvesti u sanatorijum dr Vujića, pošto mi je ona i uputila dr Vujića koji ju je lečio od neke nervne bolesti.

I stvarno, određenog dana pojavi se ona sa jednim vojničkim automobilom iz organizacije »TOT«. Ja sam seo u kola, razume se bez žute značke. Stigosmo na periferiju Beograda, do Avalskog drumu, gde je uvek ranije bila trošarinska stanica, a tamo je stajao nemački stražar. Stražar nas zaustavi i skrene pažnju šoferu da put za Avalu spada u opasnu zonu (teritorija na kojoj su se počele pojavljivati gerile). Na to šofer skrene kola i izjavi da će sutradan poneti mitraljez, pa ćemo tako preći taj opasan put, te me vrati kući na moju sreću. Kasnije sam imao prilike da se uverim da bi tamo bio moj kraj, što bi isto značilo i za celu moju porodicu koja bez mene ne bi napuštala Beograd, te bi tako podelila sudbinu više hiljada Beogradana koji su stradali. Razume se da sam tražio drugo rešenje.

U vrlo teškim situacijama često je čovek kao paralizovan, mozak mu u strahu i nervozu ne funkcioniše pravilno, donete odluke ne može da sprovede usled kolebljivosti i nesigurnosti (u strahu) da ne udari pogrešnim putem. Ali, često u najtežim situacijama dođe se do neke spasonosne ideje. Tada se setih jednog prijatelja koji bi mi mogao pomoći da se sklonim na sigurno mesto, bar privremeno, dok se ne završe potrebni koraci za definitivno spasavanje.

U Beogradu postoji »Bolnica trgovačke omladine«, koja je legat beogradskog bogataša Nikole Kike, a ostavio ju je pod uslovom da njegov bliški rođak Dragi Naumović, bivši činovnik Ministarstva finansija, bude doživotno administrativni upravnik te bolnice. Dragi Naumović je bio moj prijatelj, te sam ga umolio da me smesti u bolnicu. On je bez daljeg i bez ikakvih uslova pristao da me primi, te mi sutradan pošalje bolničkog lekara dr Budimlića, koji me je odvezao u bolnicu. Tada još nisu kupili Jevreje po bolnicama, te sam mogao mirno ležati i oporavljati se.

Otud sam se odmah pismeno prijavio da ležim bolestan, te pošto se to smatralo kao legalan akt, nije me niko uznemiravao. Kao privremenog zamenika na dužnosti šefa Jevrejske zdravstvene službe, predložio sam dr Klaru Levaj, koja nije imala namere da se sklanja zbog svoje stare majke.

U međuvremenu je pomenuta emigrantkinja radila. Ona je, budući da se slobodno kretala, pronašla čoveka »fabrikanta« lažnih legitimacija. Ona je s njim utvrdila cenu za osam legitimacija koja je iznosila 200 hiljada dinara, kao i sve ostale detalje u vezi sa našim bežanjem. Držala me je u toku stvari time što me je svakog dana posećivala u bolnici. Lekari u bolnici, računajući da imaju posla sa ozbiljnim bolesnikom, ozbiljno su mi svim sredstvima istraživali »bolest«, koja je glasila angina pectoris.

Emigrantkinja je završila ceo posao i sve pripreme za nedelju dana, te mi jednog dana izjavi da ćemo sledećeg dana oputovati.

Odmah sam tražio od upravnika bolnice otpust pod izgovorom da moram da se vratim na svoju dužnost, pošto me traže tamo. Kako Naumović tako i dr Budimlić bili su vrlo ljubazni, pa su me nagovarali da ostanem još pošto sam počeo lepo da se oporavljam, ali na moje insistiranje završili su administrativne procedure, te sam tako bio spreman za polazak.

Policijski čas za Jevreje je, kao što je već ranije rečeno, počinjao u 6 časova, i tada je baš stigla pomenuta gospođa Bondi sa zatvorenim fijakerom. Fijaker me je odveo u Bosansku ulicu u kuću »fabrikanta« legitimacija. Posle večere, a pre 8 sati, isti me odvede, na prenočište u kuću svoje sestre, na uglu Bosanske i Balkanske ulice u neposrednoj bilizini železničke stanice.

Za to vreme moji nisu sedeli skrštenih ruku, već su i oni činili sve pripreme za put. Pripreme su se sastojale uglavnom u iznošenju stvari iz stana, što je bilo vrlo teško i opasno. Jevreji sa kuferima na ulici bili su sumnjivi te bi svaki zvan i nezvan mogao da ih zaustavi. Na put je nošen minimum stvari, bez kojih se ne može biti zadugo, a ostalo je imalo da se smesti kod sigurnih prijatelja. Teškoća u vezi sa stvarima bila je u toliko veća što su »hauzmajstori« bili mahom u vezi sa Gestapoom, te su motrili i kontrolisali šta se iznosi. I tu nas je srećan slučaj poslužio.

Naš stan je bio u kući sa potpunim komforom, te smo i tada imali centralno grejanje sa toplom vodom u toku 24 časa, jer je podrum bio pun uglja. Ali sredinom oktobra došao nam je u stan jedan nemački kapetan sa vojnicima, te nam je naredio da se sutradan selimo, rekavši: »Sie wohnen mal fürstlich da, Sie müssen heraus«. (Vi stanujete kneževski, morate napolje!) te nam je odredio drugi stan u neposrednoj blizini. I to je bila naša sreća. U prvoj kući je bio hauzmajstor koji je iskreno kolaborirao sa vlastima i kontrolisao naše kretanje, dok se u drugoj čuvar kuće ponašao vrlo korektno sa nama, te smo mogli do mile volje iznositi stvari. Jedan deo stvari, naš prtljag, predat je našem »manageru« tj. čoveku koji nam je spremao putnice, a drugi deo je odnet kod naših dobrih prijatelja. Polazak je bio utvrđen za nedelju, 8. novembra, te je naš menadžer nabavio železničke karte za put do Kuršumlije i predao naš prtljag u železničku garderobu. Stan je napušten to poslednje večere, i ostavljeno osvetljenje da gori da ne bi izgledalo da je stan napušten.

Za to poslednje veče smo ovako bili smešteni: moja tašta, svastika, moja žena i kćerka su prenoćile u stanu naših odličnih prijatelja, plemenitih gospođa Desanke Novaković i njene sestre Ruže Pribičević, udove Milana Pribičevića, u Birčaninovoj ulici. Moja šurnjaja sa dvema malim devojčicama od 5 i 6 i po godina kod trgovca Karamića u Ulici kraljice Natalije, a ja kao što rekoah u Botsanskoj ulici.

Posle rata 1945. godine, kada sam se vratio u Beograd, doznao sam sledeće: onog istog jutra, 8. novembra, kada smo već bili u vozu i udaljeni nekoliko sati od Beograda, došao je jedan nemački oficir sa vojnicima u moj stan da me vodi u logor, ali kada je video da je stan prazan samo je rekao: »Der Gauner ist davon gelaufen« (mangup je pobegao). Zatim, istog dana, 8. novembra uveče, kada smo već stigli u Niš, dolazi policija u stan gospođe Novaković i Pribičević sa rečima: »Vi krijete ovde Jevreje«. Po odlasku mojih onog jutra iz njihovog stana, one su stan dovele u red, tako da policija ni na kakav trag nije mogla da naiđe. Očevidno da su neki »dobri« ljudi primetili da su u tu kuću Jevreji unosili kufere, pa su dostavili policiji, ali srećom ova je dockan stigla. Nije potrebno ni pomenuti da bi značilo propast za sve nas osmoro da je jedan deo porodice uhvaćen, jer ostali ne bi hteli krenuti bez njih.

Tu poslednju noć u Beogradu proveo sam u najvećem uzbuđenju, o nekom spavanju nije moglo biti ni govora, osim što sam povremeno bio u nekom polusvesnom stanju, kada su mi munjevitom brzinom prolazile crne misli kroz glavu o svim mogućnostima koje će mi doneti sutrašnjica. Na železničkoj stanici su stalno vršili službu policijski agenti od kojih su me mnogi poznavali pošto su često dolazili u našu ustanovu. Pored te prve barijere, postojale su još mnoge druge: kontrola isprava uz put, prenoćište u Nišu itd. Razna duševna stanja donose razne misli. Ako je čovek u dobrom raspoloženju, nalazi se u stanju lake euforije, onda je optimista i sve gleda ružičastim naočarima, svi se problemi lako rešavaju, sve su prepone otklonjene, i obrnuto, u depresiji sve je crno, problemi su nerešivi, prepone neprelazne.

Nije mi to prvi put u životu da sam se nalazio u životnoj opasnosti. Najteže sam momente izdržao mirno i hladno i nikada se nisam plašio za svoj život. Sećam se jedne vrlo teške situacije iz moje prošlosti. Prilikom prelaza preko snežne Albanije sa srpskom vojskom, za vreme prvog svetskog rata, novembra 1915. godine, bude na jednom mestu krševite Albanije deo srpske vojske gde sam se i ja nalazio, napadnut od veće grupe albanskih kačaka sakrivenih iza busije. Ja sam se tada u dva maha nalazio u grupi iz koje su oko mene padali mrtvi i ranjeni, ljudi i konji.

Ja sam ležao na zemlji očekujući svakog sekunda svoj red. Tada sam sa revolverom u ruci bio spreman da se dokusurim ako bi bio ranjen, da ne bih pao živ u ruke kačaka.

I tada ja nisam zadržtao, niti se naježio, ni uplašio, već jedina pomisao koja me je mučila bila je: »šta će moji roditelji bez mene?«

Situacija novembra 1941. godine bila je utoliko teža što su tu pored mene još u pitanju moji svi najmiliji i najdraži.

I tako mučen raznim mislima, dočekam jutro 8. novembra. Voz nam je polazio u 6 časova ujutru, a ja sam bio obučen nekoliko časova ranije. Želeo sam da bude ružno vreme, da se otvore nebesa, da padne ogromna kiša, računajući da su i ti policijski agenti od krvi i mesa, i da je danas nedelja, pa će ih valjda mrzeti da se dignu i izađu tako rano i po takvom vremenu. Nebesa se nisu otvorila, ali je na moju veliku radost kiša padala. Kroz sumrak sam video ljude pod kišobranom.

Najzad je došao i moj menadžer posle 5 sati, te me odveo na stanicu. Podigao sam jaku od kaputa preko ušiju i nabio kišobran preko glave i tako ušao u železničku stanicu.

Brzo su se pojavili i ostali članovi moje familije sa njihovim domaćinima, ali nismo prilazili jedni drugima, već smo se samo pogledali.

Menadžer je svršio sve procedure oko karata i prtljaga, te smo se tako smestili rastureni po raznim vagonima.

Sa menadžerom je utvrđena pogodba da sem utanačene sume za legitimacije primi izvestan iznos koj bi nam bio isplaćen u Splitu. Sem toga treba da nam da 7 hiljada talijanskih lira pre našeg polaska iz Beograda. Razume se da sumu koju je trebalo da primimo u Splitu nikada nismo dobili, a umesto 7 hiljada lira dobili smo svega 200 lira.

Tog sam čoveka našao 1945. godine u Beogradu i poveo razgovor o toj stvari, obećao mi je sastanak ali, razume se, više se nije pojavio. Ne bih imao teškoća da ga ponovo nađem i izvedem pred sud. Ali nisam izgubio iz vida da mi je pomogao da spasem život svoj i svoje familije te sam mu kao takvom morao biti zahvalan.

NAPUŠTANJE BEOGRADA

Voz je krenuo a s nama i kalauz: »U strahu su velike oči«. Svako ko je ma kakvu uniformu nosio bio je za nas opasna zverka. Kada bi neko stao pored nas, već smo mislili da će nam tražiti legitimacije i putne isprave. Ceo put do Niša proveo sam kao u nekoj groznici, očekujući svakog časa da nas otkriju i da nas posle brzo likvidiraju, jer se bežanje, a naročito sa lažnim papirima, smatralo kao akt sabotáže, a za sve ovo je najblaža kazna streljanje.

Stigosmo najzad uveče u Niš. Tu, opet, strah od prenoćišta gde će nam tražiti legitimacije i ostale papire. I tu smo imali sreću pošto nisu puštali u grad posle policijskog časa, te smo tako morali noćiti na samoj železničkoj stanici, što je nama potpuno konveniralo. Noć smo proveli na stolicama ispruženi, iskrivljeni i nažuljeni, ali ipak zadovoljni što nas niko ne uznemirava.

Sutradan krenusmo rano za Kuršumliju. Na tom smo putu lakše disali, osećala se druga atmosfera. Uskoro smo doznali da je skoro cela Toplica bila predana na upravu Kostić Pećancu, tako da tamo Gestapo nije imao nikakva posla. Četnici tada nisu dirali Jevreje, te su se tamo sasvim slobodno kretali.

Kosta Pećanac je ovim aktom »progutao udicu« koju su mu bacili okupatori zajedno sa Nedićem da bi taj okrug ostao miran, jer su Topličani bili bun-

tovni te su za vreme okupacije u prvom svetskom ratu podigli poznati »Toplički ustanak«.

Ali, pre nego što smo stigli do Kuršumlije, imali smo dva incidenta. Ja sam sedeo u jednom kupeu zajedno sa dvema devojčicama iz moje familije, kao što je ranije pomenuto, starija oko 6 i po a mlada oko 5 godina. Pored nas je sedela gospođa Bondi, pomenuta emigrantkinja koja je s nama pošla. Ove dve devojčice kao i mi svi ostali, morali smo naučiti napamet naša nova imena.

Ali, u onoj nervozni nije bilo lako upamtiti tolika nova imena, svoje novo ime i prezime, kod žena devojčko ime, novo ime oca i majke, kao i majčino devojčko ime.

Ali, devojčice su posle kratke vežbe prompt odgovarale, te sam u njih bio siguran.

Desilo se da su na jednoj stanici ušle dve nove osobe i sele preko puta nas. Jedan od njih je nosio četničku, a drugi neku neobičnu nemačku uniformu. Govorili su nemački. Četnik je sedeo prema deci i kao što često stariji čine, pokazao se nežan prema deci te ih najpre upitao za ime, na što su obadve brzo i jasno odgovorile svoja imena, ali se on pokazao jako radoznao te je nastavio da stavlja druga pitanja što mi ni najmanje nije bilo prijatno; na to sam ih povukao i izveo napolje. Dok se to dešavalo, emigrantkinja sa srebrnim krstom na grudima i držeći u rukama katolički molitvenik, upustila se već u razgovor sa Nemcem predstavljajući se kao »folksdojčer« itd. U meni je kipelo. Ja pokušam iz hodnika da je opreznim znakom izvučem iz kupea, ali ona sa nekim bagatelisanjem okrenu glavu prema onoj dvojici kao da je htela reći neka je ostavim na miru, jer ona zna šta radi.

Druga nezgodna situacija je nastala kada je na jednoj stanici u naš vagon ušao jedan beogradski lekar nejevrejnin, dr Kuskutis. Taj kolega je bio čovek na svom mestu, te se nisam plašio da će mi učiniti neko zlo, ali sam bio u strahu da će me, kada me bude spazio, pozdraviti glasno mojim imenom te neko nepozvan može čuti. Kako je on ušao u naš vagon sa kupeima i uskim hodnicima, ja sam uspeo u onoj gužvi da se sakrijem iza njegovih leđa i tako da idem paralelno sa njim sve dok nije ušao u jedan kupe a ja tako nezapažen i oslobođen ušao u drugi, gde sam za sve vreme do Kuršumlije ostao leđima okrenut prema vratima i neprestano obaveštavajući se gde se on nalazi.

Stigosmo najzad do Kuršumlije. Uvek izveštavajući se gde je dr Kuskutis, te pošto se on izgubio, osmelim se da izađem iz voza. Naš prtljag se sastojao iz nekih 18 koleta a to je trebalo nositi kroz varoš, što će jako padati u oči, pa onda naša grupa od devetoro nas, sve je uticalo nepovoljno po naše kretanje. Još uz to, na našu žalost, odjednom se pojavi masa sveta sa zastavama idući nam u susret, valjda u znaku neke manifestacije ili tome slično. Ali i to je prošlo bez nezgodnih posledica.

Na osnovu instrukcija našeg menadžera, u Kuršumliji je trebalo pred hotelom »Evropa« da se ukrcamo u autobus koji putuje za Prištinu. Čim smo stigli, odmah smo doznali da od toga nema ništa, pošto je autobuska linija odavno ukinuta, što je najzad bilo sasvim razumljivo, jer je Priština na talijanskoj teritoriji. A osim toga između Prištine i Kuršumlije nalazi se čak i jedna samo-

stalna arnautska teritorija oko Podujeva, ali je ipak i pored toga postojao neki privatan, slobodan, ali donekle kontrolisan saobraćaj.

Razume se da je i to bio jedan mali šok za nas, ali smo se ubrzo smirili kada smo doznali da postoji neki šofer Jezdimir koji nas može za dobre pare odvesti do Prištine.

Međutim smo morali i prenoćiti u hotelu »Evropa«.

Kada sam s vrata pogledao u kafanu, opazim dr Kuskutisa gde sedi za stolom sam. Brzo uđem, sednem do njega, pozdravim ga i odmah mu rekoh svoje novo ime i da moram da bežim. On je na to sa puno razumevanja klimnuo glavom i kratko mi odgovorio da i on mora da beži. Ja ga nisam pitao za razlog, ali sam docnije doznao da je bio u redu »slobodnih zidara«.

Ja sam ga dalje pitao kako stoji ovde sa kontrolom isprava i ko to vrši. Na to je on otišao kod hotelijera, kome me je predstavio kao dobrog patriotu itd., na što mu je ovaj odgovorio da je sve u redu i da za kontrolu ne treba da brinem.

Dr Kuskutis, pošto je bio sam, našao je odmah kola koja će ga odvesti još istog dana do Prištine, a mi smo se pogodili sa šoferom Jezdimirom da nas dvanaestoro odveze do Prištine sutradan u 8 sati izjutra za 10 hiljada dinara.

Dr Kuskutis je krenuo istoga dana, a sa njim i jedna moja poznanica iz Beograda, koju zamolih da potraži jednog mog poznanika koji je ranije stigao tamo i saopšti mu da mi nađe neki stan za prenoćište.

Hotel »Evropa« u Kuršumliji, zaslužuje sve drugo nego ime hotel. To je bila mizerija od hotela: prljavština, razvaljeni i iskrivljeni kreveti, prozori polupani itd. Tek, naše se uzbuđenje smanjuje sa povećanjem udaljenosti od Beograda, a ovde nas niko ne proganja.

Sutradan smo mogli tek oko podne krenuti, ali tek što smo bili potovarili stvari, iznenada se pojavi dr Kuskutis. Odgovor na moje čuđenje i pitanje zašto se vratio bio je savet da nikako ne krećem za Prištinu, pošto otud sve vraćaju. Njega su, veli, držali u zatvoru celo vreme, pa su ga sproveli natrag. Razlog je tome bio što su verovali da je Jevrej. Ništa mu nije pomoglo njegovo tvrđenje da nije Jevrej, pošto im njegov mediteranski tip nije bio dovoljno ubedljiv za to.

Ja sam bio vrlo odlučan da ne odustanem od svog plana, te se nisam ni sekunda kolebao, već odmah naredio da se kreće.

Vozili smo se tako do Podujeva, arnautske slobodne teritorije gde su nas zaustavili i tražili putne isprave, dakle prvi put! Dokumenta koja su bila snabdevena nekim talijanskim pečatom i jednim drugim sa kukastim krstom, a na kojima je stajalo da smo rođeni na Korčuli i da se na osnovu postojećih rešenja vraćamo u svoje mesto rođenja — izdržala su odlično prvu probu! Petljali su tako čitav sat dok su završili proceduru, nevešti ljudi, valjda neki bivši testeraši ili bozadžije, a koji su sada dobili neku vlast i bajagi neku samostalnost samo da bi bili mirni.

Kada je već trebalo da krenemo, prilazi nam šofer sa rečima: »Gospodine, ne možemo dalje, ne puštaju u Prištinu, sve vraćaju«. Ja sam prompt odgovorio da nemam kuda već samo napred. I tako krenusmo.

Ispred same Prištine zaustavi nas već talijanska straža: karabinijeri sa perjanicama. Traže putne isprave. Pregledaše nam sve papire: ispravno, možemo dalje! A naše poverenje u te papire a s tim i samopouzdanje, sve je više raslo.

Međutim, u Prištini je sledeća situacija: moj poznanik, primivši našu poruku da stižemo oko podne a znajući šta nas čeka, poslao je nekoliko jevrejskih mladića na ulaz u Prištinu da nas sačekaju i da nas upute na koji način da izbegnemo neprijatnosti koje su naši ljudi preživeli poslednjih dana, najgore: vraćanje natrag na teritoriju okupiranu nacistima. Oni su nas očekivali u podne, kao što sam bio poručio, a šofer iz tehničkih razloga krenuo je tek u podne, tako da smo tek uveče stigli u Prištinu. Mladići koji su imali da nas sačekaju na početku varoši nisu bili tamo. Ali i da su bili, ne bi nam ništa pomoglo pošto se već pre toga jedan prištinski policijski agent popeo na papuču i naredio šoferu kuda da vozi — u albansku prefekturu.

Kada smo stigli pred prefekturu, odjednom se pojavi Beograđanin Mošić, brat dr Mošića, koji nas je očekivao i dobaci nam na španskom jeziku: »Fujivus d'aki«! (Bežite odavde). Sve je bilo dockan, te nismo imali kud nego nas izvedoše pred prefekta (Arnautina) koji nam je uzeo papire i pojedinačno ispitivao. Izgleda da je ipak bio human, te nije hteo stvar sam da reši nepovoljno po nas, videći malu decu i stare žene, te nas uputi talijanskom naredniku-marešalu, koji je ovde predstavljao visoku talijansku vlast.

Ovaj nas je dočekao vičući. Zašto smo došli? i na naše tvrđenje da se vraćamo u svoje mesto rođenja, pita zašto nismo išli preko Zagreba; jer je to kraći i najprirodniji put. Ja sam mu na to odgovorio, sa nešto malo mog znanja talijanskog jezika: »Ho paura dei ustaši« (bojim se ustaša) pokazujući mu jednovremeno rukom preko vrata imitirajući klanje. Pitao nas je redom za naše generalije, tek kad je bio gotov, iako je čuo sva naša nejevrejska imena, lepo je uzeo telefon i pozvao: »Il presidente del comune Ebreo«. (Predsednik Jevrejske opštine). Očevidno je bilo da mu je situacija potpuno jasna, pošto nismo mi prvi begunci bili, te je odmah znao s kim ima posla i o čemu se radi.

Sa predsednikom Jevrejske opštine je vazdan nešto pregovarao, a rezultat je bio da je trebalo da prenoćimo negde, pa će se sutradan doneti odluka o našoj daljoj sudbini.

Dve stare žene iz naše grupe i dvoje male dece sa majkom, odveli su u privatne kuće na prenoćište, a nas ostale sproveli u neku mizeriju od turskog hana. Mi smo upravo dobili jednu praznu sobu, doneli su nam nekoliko slamnjača, i tu smo proveli noć zebući od zime i neizvesnosti šta će nam sutrašnji dan doneti.

Sutradan oko 8 sati dolazi karabinijer nasmejana lica, zadovoljan, te nam saopšti: »Va bene, visto passato«!. (Dobro je, možete produžiti put.) Pozvao nas da se odmah spremimo i da podemo s njim do autobuske stanice. Tamo nam je zauzeo mesta za nas devetoro za bagatelnu cenu, što bi nas opet stalo nekoliko hiljada dinara u slučaju da smo bili prinuđeni da uzmemo automobil. U autobusu je bilo teško dobiti mesto te bismo eventualno morali čekati nekoliko dana na mesta, ali je vlast tražila u licu karabinijera pa su nam morali odmah dati.

U Kuršumlji nam se pridružio moj rođak Majer Pinkas sa ženom i sestrićem, čiji su papiri glasili da su rođeni u Prištini, pa su oni morali ostati tamo, gde su najzad i stradali zajedno sa Mošićem, koji nas je bio sačekao pred prefekturom. Jedino je Pinkasov sestrić Koen uspeo da se spase.

Uveče stigismo u Prizren, gde nas osim trošarinske kontrole, niko nije uznemiravao.

Uz put sam dobio adresu moga rođaka Samuila Mevoraha u Prizrenu, koji se jako uzбудio videvši moju celu porodicu zdravu i čitavu, a računajući nas još uvek u razbojničkom gnezdu. On je imao tu »sreću« da bude vraćen iz Prištine i upućen natrag na teritoriju okupiranu nacistima. Ali karabinijer koji ga je pratio i morao odvesti do granice i predati nacističkim vlastima, kod prve stanice se izgubio, te Mevorah, videvši se oslobođen sišao je u Uroševcu opet na talijansku teritoriju, te se tako dogurao do Prizrena. Istu je sudbinu doživela i njegova snaha Vida Mevorah sa svoje dvoje dece. Da li je karabinijer postupio po naredbi starešine ili po svojoj inicijativi, nije se moglo doznati, ali svakako da pokazuje siguran znak visokog moralnog osećanja talijanskog čoveka, što se može reći skoro za ceo talijanski narod, sudeći na osnovu iskustva koje smo stekli svi mi koji smo u našoj nesreći imali sreću da dospemo u Italiju, da tamo proživimo nekoliko godina i upoznamo taj plemeniti narod.

Mevorah nam je preporučio jednu srpsku porodicu u Prizrenu, gde smo bili smešteni, lepo i prijateljski tretirani za vreme našeg boravka od nekoliko dana.

Kada smo se u Beogradu spremali na bežanje, žene su htele da nosimo sobom zlatnu monetu, napoleone. Ja sam bio odlučno protiv toga znajući da, izloženi mnogim kontrolama, negde će nam ipak pronaći tu monetu, koja za te razne kriminalce, kojima smo bili prepušteni u tom burnom vremenu, može predstavljati mamac, zbog čega će nam izmisliti neku krivicu, da nas stave u zatvor, da nas opljačkaju i eventualno likvidiraju. Ceo taj rat, bar u našim krajevima, najzad je uzeo taj karakter. Može se slobodno reći da je 99 od sto folksdojčera iskoristilo tu priliku da se napljačka jevrejskih dobara: robe iz jevrejskih dućana i fabrika, novaca po bankama, kućnog nameštaja i zgrada. Nacistički trabanti u našim krajevima (kao uostalom i u drugim državama) željno su iščekivali čas kada će im se dati mogućnost za pljačku, pa su to temeljno iskoristili.

Ovaj poslednji rat uzeo je tip ratova koji su vodili poludivlji narodi kao Tataři, Tevtonci, Huni i Avari, kada su čitave teritorije opustošili, a narode raselili i istrebili. I takav je rat vodio u moderno vreme, danas, narod, narod sa mnogim naučnicima, filozofima i muzičarima. Pored svih kulturnih vrednosti, vidi se da im se stara divljačka krv probudila, pošto su sa oduševljenjem sledili manijaka koji je umeo da im stavi u pokret njihovu nacionalnu megalomaniju i pretvori u dinamiku koja je stvorila kaos u svetu.

Pošavši tako iz Beograda sa nedovoljno novaca, već sam u Prištini morao tražiti pozajmicu od prijatelja, a u Prizrenu sam pokupio veći deo zlatnih objekata koje smo imali, a među kojima se nalazio i jedan zlatan most za zube kao i dve burme.

Polovinom novembra albanske planine su bile obelele a glasovi su kružili da put za Skadar (koji nam je predstojao) postaje opasan, da su se na serpentinama ispred Pukia već prevrnuli toliki kamioni, itd. Iako sam već jednom prešao zimi preko Albanije za vreme prvog svetskog rata, ipak me te vesti nisu ni najmanje impresionirale. Imajući u vidu opasnost koja mi preti otpozadi, ova eventualna opasnost koja mi predstoji nije mi imponirala.

Najzad, posle nekoliko dana dobijemo jedan kamion da se preko bala i drugih stvari potrpamo svi zajedno sa Albancima i zabljenim Albancima.

Drum nedovoljno solidan, pun opasnih serpentina, mestimično nagibi preterano strmi i klizavi usled snega, a ivica druma neosigurana kamenim ivičnjacima prema provaliji. Budući da iz našeg zatvorenog kamiona nismo imali slobodan pogled na okolinu pored koje smo prolazili, bili smo donekle pošteđeni od uzbuđenja i straha, koji su razumljivi gledajući u provalije na tako opasnom putu. Ali ipak nismo bili pošteđeni do kraja od užasa kada smo doznali da nam kamion visi jednim točkom iznad provalije pri silaženju nekom strminom. Posle takvih opasnih doživljaja, čovek se stiša verujući da još nije stigao suđeni čas.

Put smo najzad pored svih teškoća i prepona prevalili srećno i stigli posle pola noći u mračni mrtav Skadar. Odmah su se stvorila dva karabinijera sa lampama kod autobuske stanice. Pregledaše nam papire, te će reći mlađi od njih kada je video pečat sa kukastim krstom: »Da ist Hakenkreuz« (Tu je kukasti krst). Odmah sam pomislio da je sa granice gde se govori i nemački te mu rekoh: »Es ist alles in Ordnung!« Na što će on bez mnogo razmišljanja svome starijem-marešalu, koji još uvek posmatraše dokumenta: »Tutto in ordine«, te nam vrati dokumenta.

U to doba u Skadru mrtvilo, nigde zračka svetlosti, te naš šofer Alija, znajući da ne možemo naći prenoćište, pozva nas u svoju kuću.

Tamo smo se smestili u jednoj sobi sa jednim krevetom i više minderluka te smo se kojekako udesili, a veći deo na patosu. Uneli nam mangal da se ugrejemo. U samoj sobi se nalazio i klozet, razume se potpuno primitivan, sa otvorenom rupom u dvorište, ali ipak zato sa neshodnim zadahom. Pored svega toga bili smo srećni i puni nade, jer smo verovali da smo se izvukli iz zverskih kandži.

Skadar leži lepo na Skadarskom jezeru, a sama varoš je mešavina turkog i nečeg novog što se nalazi u gradovima mladih država. Najzad su i Talijani nešto doprineli odkako su okupirali Albaniju. Palo nam je u oči da su radnje bile pune puncate robe. Razume se, sva je roba dolazila iz Italije. Nama je to palo u oči pošto smo došli iz okupiranog Beograda koj je tada bio opljačkan i vrlo loše snabdeven usled okupacije. U Prizrenu sam dobio od poznanika adresu jednog albanskog oficira koji mi može biti pri ruci ako mi što bude ustrebalo, te ga potražim. Ovaj je bio vrlo ljubazan, a govorili smo srpski, pošto je svršio nekoliko razreda gimnazije u Beogradu, pa je kasnije otišao u Italiju gde je svršio vojnu školu. Uniforma albanske vojske je bila gotovo istovetna kao i talijanska sa tom razlikom što su Albanci imali na ramenu neki naročiti znak.

Najzad sam razumeo ljubaznost tog albanskog oficira kada me je jednog dana upitao da li imam napoleone, drugu zlatnu monetu ili nakit. Bilo je, eto,

svuda ljudi koji su iskorišćavali našu tešku situaciju da bi došli na lak način do profita.

Ja sam ga zamolio da mi odnese dokumenta u talijansku komandu i udari još neki pečat, računajući da će mi tako dokumenta više vredeti i da će to negde trebati. I on je to bez teškoće svršio.

Posle boravka od nekoliko dana, dobijemo dva automobila te krenemo prema Crnogorskom primorju za Bar.

Uz put smo bili zaustavljani od talijanske straže radi kontrole dokumenata. Pregledali nam dokumenta i upisali nas u knjigu. To su bili mladi vojnici, ljubazni i simpatični, šalili se sa decom te ih fotografisali i tražili nam našu adresu da bi nam poslali fotografije. Mi smo im odgovorili da još ne znamo gde ćemo stanovati, pa ćemo im se mi već javiti! Prenoćili smo u Baru i produžili autobusom za Kotor.

Drum je bio vrlo dobar a put interesantan, sa puno serpentina i na dogledu Lovćena. Prošli smo kroz Petrovac na moru i naišli na tragove skorašnjih borbi, popaljene i bombardovane kuće u borbama između crnih košulja i pobunjenih Crnogoraca i partizana.

U Kotoru smo se smestili u jednom hotelu gde su nam opet tražili putne isprave. Tu smo nešto novo naučili: nismo više bili jugoslovenski državljani, već smo morali pisati ex Jugosloveni.

U Kotoru sam potražio dr Arnolda Laufera, koji je dobio zaposlenje u jednoj talijanskoj bolnici, što je tada bilo pravo čudo, te nam je on objasnio kako je do toga došlo. On se našao na terenu kada su se vodile borbe u Crnoj Gori, te kao što bi svaki lekar u toj prilici radio, previjao je ranjenike među kojima su bili i neki talijanski oficiri. Jedan od tih je bio toliko zahvalan da je dr Lauferu dao pismo kojim ga toplo preporučuje talijanskim vlastima. Dr Lauferu je išlo vrlo dobro sve do septembra 1943. godine, kada je Italija kapitulirala. Tada su došli na vlast neofašisti, bolje reći nacisti, te i on bude odveden u logor u Nemačku. Pored svega toga on se najzad spasao, te sada živi srećan i zadovoljan u Holonu (Tel Aviv).

Iz Kotora smo poslali depešu dr Žarku Almuliju, koji se je nalazio na Korčuli. Depeša je pala kao bomba među naše poznanike na Korčuli, pošto su nas smatrali već za izgubljene.

U Kotoru smo se ukrcali u bivši jugoslovenski brodić koji je plovio pod talijanskom zastavom iz Drača do Splita. Brod je bio prepun putnika, a svega 2 do 3 kabine na raspolaganju a koje su već bile zauzete, te je put bio prilično tegoban. Meni je kapetan broda ustupio svoju kancelariju gde bih se ispružio na klupi.

Na brodu, kao što je već običaj, upoznali smo se sa mnogim putnicima, te se svaki nov poznanik interesuje odakle smo, kuda putujemo itd. Mi smo Korčulanci, te prema tome poznajemo Korčulu kao i ljude tamo. Ja pre toga nisam nikada bio na Korčuli, ali zato su moji više puta išli na letovanje i provodili tamo po nekoliko nedelja. Nešto u vezi s tim, a nešto što smo i u Beogradu imali prijatelje sa Korčule, te smo tako upoznali njihove porodice koje žive na Korčuli. I tako kada su nas pitali za našu familiju, pomenuli smo dve porodice koje

smo dobro poznavali. Na brodu se desio i jedan mlad Korčulanac koji je poduže živeo van Korčule, te kada je čuo za »naše« rođake viknuo je »pa onda smo i mi rođaci pošto su to i moji rođaci«.

Druga mala zbrka se desila kada smo bili ispred Dubrovnika. Tada je u našem društvu sedeo i kapetan broda, pa kada je neko pomenuo da se primićemo Dubrovniku, meni se otme izjava: »Najzad da i ja vidim Dubrovnik« pošto u stvari još nikada nisam bio tamo. A kapetan začuđen: »Pa zar Vi Dalmatinac pa niste bili u Dubrovniku?« Ja sam kao dete preseljen u Beograd, odgovorih ja.

Najzad smo stigli u Korčulu, gde smo doživeli nekoliko iznenađenja. Dr Almuli nas nije dočekao već se pojavila jedna gospođa iz porodice Foretića, naših poznanika. Svi Jevreji na Korčuli su konfinirani u svojim hotelima već nekoliko dana. Naše putne isprave koje je pri ulazu u brod zadržao kapetan, predao je karabinijerima, a mi ćemo takođe biti konfinirani u našem hotelu.

Talijanske vlasti su preduzele čitavu seriju mera kao reakciju na atentate koji su vršeni u Splitu i drugde. Tu spada i zatvaranje granice za jevrejske izbeglice i vraćanje istih odakle su došli, konfiniranje Jevreja u Splitu, Korčuli i drugim mestima, i najzad zabranjen dolazak novih Jevreja na Korčulu. Dr Almuli je takođe bio konfiniran, te nas zato nije mogao dočekati.

Pošto smo se smestili u našem hotelu, mogao sam da izađem i posetim jedan poveći hotel gde je bio smešten najveći deo Beograđana. Bilo je nastalo veliko uzbuđenje kada sam se pojavio i na brzu ruku u najkraćim potezima ispričao našu odiseju.

Inače su svi bili dobro smešteni i tretirani, samo što su sada zbog ovih restrikcija malo uznemireni, ali svi su izgledi bili da će se to stanje brzo popraviti.

Za nas, novodošljake, postavlja se težak problem, naime, nama se neće dozvoliti boravak na Korčuli. To je bio veliki šok za nas, jer smo računali da ćemo se tu najzad smiriti. Tu smo najzad imali i jednog člana naše familije, dr Almulija, te bi nam sve bilo lakše. Odmah se pojavio i katolički sveštenik Don Spaso Fabris, naš prijatelj, koji me je vodio kod svih mesnih vlasti da bi nam izuzetno odobrili boravak, ali nam ništa nije pomoglo. Pokušali smo nešto i sa lekarskim uverenjem pošto su dva člana moje porodice obolela, pa ni to nam nije pomoglo.

Prilikom moje posete kod konfiniranih Beograđana palo je pitanje da li da vlastima sada damo naša prava imena. Veoma mali broj je bio protiv toga a većina, naprotiv, savetovala je da je bolje da iziđemo sa istinom na sredu, što smo najzad i učinili.

Hteli ne hteli, najzad smo morali krenuti za Split pod pratnjom dvojice karabinijera da bi nam se tamo rešila dalja sudbina. Karabinijeri su videli kako nam je bilo teško da napustimo Korčulu, te su nas tešili i stavljali u izgled da će sve biti dobro. Jedan nam je čak tvrdio da ima u Splitu dobru vezu kod vlasti, te će nas tamo preporučiti.

Stigavši u Split budemo predati komesaru policije, koji nas je najzad poslao u splitski zatvor.

Pre toga smo morali provesti neko vreme na železničkoj stanici kada je baš stigao jedan voz, verovatno iz Zagreba. Na moje veliko iznenađenje i radost, među putnicima spazih dr Bukicu Levi, koja je još iza mene bila ostala u Beogradu. Razume se da smo se samo pogledali i pogledom pozdravili, da ne bismo izazvali neku sumnju kod policije.

Naša saputnica, gospođa Bondi, koja je patila od neke drhtavice (paralysis agitans) dobila je sada, usled uzbuđenja, veći napad, te je komesar umesto da je uputi u zatvor poslao u bolnicu, gde je provela sve vreme dok smo mi ostali sedeli u zatvoru.

U kancelariji zatvora oduzeli su mi sve stvari iz džepova kao i opasač-kaiš i kravatu iz predostrožnosti da ne bi nekom hapšeniku palo na um da se obesi!

Soba u koju sam ja bio sproveden bila je oko 6 m dugačka i oko 2.50 m široka. Bilo je tamo puno ljudi, mora biti da nas je bilo oko 20. Bilo je Talijana, Albanaca kao i Jugoslovena. Talijani su bili neki Napolitanci koji su bespravno došli u ove krajeve radi trgovačkih poslova, verovatno kao crnoberzijanci. Ja tada nisam znao talijanski ali mislim da bih bio u stanju bar poneku reč da uhvatim, međutim jezik kojim su oni govorili bio mi je potpuno nejasan. Inače svi su ljudi bili dobro raspoloženi, te su se šalili i smejali.

U drugoj grupi su bili neki Albanci koji su se fašističkom značkom na rupici od kaputa uputili u Rim na poklonjenje najvišim vlastima, možda samom Dučeu. Imali su samo tu nezgodu da su prenoćili u gradu dok im je brod bio pristao uz obalu, pošto noću nisu brodovi saobraćali, pa ujutro su zakasnili na brod, te im je brod odneo i prtljag i sva dokumenta. Policija se nije obazirala na njihove fašističke značke, već ih je poslala na sigurno mesto dok se nije obavestila depešama ko su i šta su, pa ih je pustila da završe svoju započetu misiju.

Svi pritvorenici »starosedeoci« imali su, manje-više svoje mesto gde su se mogli ispružiti, a to su bile daske postavljene na nogarama od jednog kraja sobe pa sve do vrata. Većina je imala poneko čebe a neki i jastuče, a ja novajlija ni jedno ni drugo. Prvu noć sam proveo sedeći između nogu druge dvojice koji su bili ispruženi. Danju su mi ponudili da se i ja ispružim, pošto su oni bili ispravani, te sam i ja tako odležao ispružen nekoliko sati.

Ženska soba je bila još i gora, jer je u mojoj sobi bio patos, a u njihovoj beton. Svi moji, osim šurnjaje sa decom, bili su bačeni u jedan sobičak, zajedno sa političkim hapšenima, bez obzira na staru gospođu, moju taštu, na koju se čovekoljubivost i plemenitost talijanskih merodavnih vlasti nije protezala, iako je bila bezopasna po sigurnost talijanske države.

Dvoje dece sa majkom su smestili u postelje koje su imali dežurni činovnici pored kancelarije.

Dobijali smo po jedan hleb dnevno, a mogli smo poručiti toplu hranu iz obližnje restoracije.

Niko nam ništa ne saopštava šta će biti s nama, ali mi očekujemo da će naš rođak Samuilo Davičo, koji se već odavno nalazi u Splitu, a koji je već obavešten o našem dolasku, intervenisati kod talijanskih vlasti da nas puste, te da ostanemo u Splitu.

Ali druge noći budemo iznenađeni pozivom oko pola noći da budemo spremni sa stvarima za polazak. Kuda? Niko nam ne saopštava.

Tek posle dužeg čekanja potovariše naš prtljag u jedan kamion, a mene postaviše da sednem na te stvari, i to sve se obavlja po najvećem mraku, tako da se stvarno ne vidi prst pred okom.

U kamionu primetih da se nešto miče, te na moje pitanje budem jako iznenađen i obradovan kada sam doznao da je to Josif Majer, moj bivši saradnik u sanitetu Jevrejske zajednice u Beogradu, koji mi je u svoje vreme u poverenju saopštio da se sprema da beži sa porodicom, našto sam mu izdao uverenje da je bolestan i da će bolest trajati oko deset dana, za koje vreme je mogao da se izgubi da potpuno ozdravi od »nacistitisa«. On je tu sa ženom i decom i ženinom familijom, te smo imali još malo vremena da svaki od nas ispriča svoju istoriju.

Sada sam tu doznao kuda nas vode.

Talijani su doneli odluku da što veći broj jevrejskih izbeglica prebace u Italiju i tamo konfiniraju. Jedan transport od nekoliko stotina duša već je prebačen, a sada je spreman i drugi transport. Talijanske vlasti su imale muku da kompletiraju taj drugi transport, pošto se naši ljudi nisu hteli odvajati od nečeg sigurnog — bar tako im je tada izgledao Split — i ići negde u nesigurno, u internaciju, logor, itd. Usled toga svaki je zapeo bio iz petnih žila da ne uđe u kombinaciju za transport, ili bar da odloži taj put za docnije. Mnogi su se snabdeli lekarskim uverenjem kao da su bolesni, te su se neko vreme mogli time i odbraniti. I tako se desilo da taj drugi transport nije mogao poći na vreme zbog nedovoljnog broja ljudi. U zlo doba, već na brodu, dr Kaljuski kao i inženjer Frajer saopšte organizatoru transporta da se u zatvoru nalazi jedna čitava familija, te bi ta mogla da se ukrca. Na taj način smo mi ušli u taj drugi transport, a pored nas još jedno desetak Jevreja koji su se tada nalazili u zatvoru.

Prilikom prebacivanja iz zatvora u brod, moja je žena bila prevezena automobilom a pored nje je sedeo jedan uniformisani Talijan. Moja žena je još uvek očekivala intervenciju njenog ujaka Samuila Daviča, pa je protestovala protiv tog nasilnog sprovođenja i tvrdila da je glavni talijanski komesar dr Ungaretti obećao ujaku da će nas ostaviti u Splitu. Mirno je odgovorio da se smiri i da će sve biti u najboljem redu. Rezultat je bio da smo ipak morali svi krenuti iz Splita.

Pošto sam na brod stigao među poslednjima, ja nisam mogao dobiti ke binu, te sam se kojekako smestio u salonu druge klase, gde sam spavao na jednom stolu.

I ovaj je brod bio bivši jugoslovenski, prostran i sa lepim kabinama. Svi članovi moje porodice dobili su kabine u prvoj klasi, te su se osećali preporođeni. Posle sve mizerije preživljene u Beogradu toliko meseci, proganjanji kao divlje zveri, pa tegobe puta pod teškim okolnostima, kao što je naš put bio, najzad i zatvor u Splitu, doživeli smo prizor koji u prvom momentu nismo mogli shvatiti kao stvarnost. Imali smo osećanje da slušamo pričanje neke bajke. Tu se nije radilo poglavito o zadovoljavanju telesnog komfora, već nas je više opsenuo fakat da se sa nama tako humano postupa.

Ušli smo u kabinu prve klase, prostranu, ugrejanu, osvetljenu jakim sijalicama, udobne postelje, posteljine bele kao sneg, lavabo sa toplom vodom u kabini, dobija se bela kafa servirana u lepom posuđu, itd.

Na brodu smo dobijali triput dnevno toplu hranu i po jedan hleb dnevno. Vreme nas je služilo, te posle putovanja od dva dana stignemo posle podne u Rijeku. Na pristaništu spazimo postrojene karabinijere, te mi muškarci već raskravljeni, okuraženi i raspoloženi za šalu, primetismo kako su Talijani pažljivi te nam čak i svečan doček priređuju. Ali smo ubrzo primetili da svaki karabinijer nosi u rukama po par lisica i to — kako je jedan u šali primetio — ne srebrne već gvozdene lisice!

Na obali je već bio spreman voz, čitava kompozicija za nas, te su odmah počeli prebacivati žene u voz. Nas muškarce prozivali su po dvojicu te su nam udarali lisice na po jednu ruku pa smo tako u parovima prebačeni u voz. U vozu pak, pored svakog para sedeo je po jedan karabinijer.

Karabinijeri su se na celom putu vrlo uljudno ponašali i bili pažljivi kako prema ženama tako i prema muškarcima. U mom vagonu je jedan mlad Bosanac imao harmoniku; kada su to primetili, odmah ga oslobodiše lisica, te tražiše da svira, i tako smo celu noć proveli uz muziku prateći pevanjem svi zajedno, kako mi tako i karabinijeri.

Rano ujutro stigli smo u Treviso, glavni grad provincije Treviso, koja je bila predviđena za smeštaj ovog našeg transporta.

U toploj čekaonici te stanice brzo se pojavio glavni komesar provincije, te nam održao govor koji većina nas nije razumela, ali koji nam je preveden. On nam je objasnio da ćemo biti smešteni po lepim manjim mestima, da ćemo biti lepo tretirani, ali moramo biti lojalni i da poštujemo njihove zakone.

Ono što nas je najviše iznenadilo to je bila njegova izjava da ćemo redovno svakog meseca dobijati na kasi štedionice izvesnu sumu za izdržavanje.

Bilo bi potrebno započeti jedno novo i vrlo veliko poglavlje ako bi se želeo opisati naš život u Italiji za vreme naše internacije. Ovo bi poglavlje moralo biti puno hvale za talijanski narod, pošto smo imali mnogo prilika da upoznamo njegovu plemenitost.

Za vreme naše internacije doznali smo da je zlikovac Himler dolazio dva-put u Rim za vreme Musolinija u važnoj misiji, to jest da dobije odobrenje da mu se predaju svi Jevreji internirani u Italiji, ali mu to nikada nije pošlo za rukom. Sećam se da smo pre kapitulacije preživeli jedan period u duševnoj depresiji u vezi s tim. Neko nagoveštavanje povodom tog Himlerovog traženja, nalazi se u memoarima grofa Čana.

Na žalost, posle kapitulacije Italije septembra 1943. godine, nastale su druge prilike, kada su nacisti uzeli stvar u svoje ruke i stvorili nov instrumenat za svoje paklene namere, stvorili neofašiste koji su postali izmečari nacistima, te su tako opet mnogi stradali. Ali i pored toga, gotovo ceo narod i sama crkva sa svojim sveštenicima, opštinske vlasti, karabinijeri i drugi su činili sve moguće da nas spasu i olakšaju nam život bez ikakvog zahteva i izgleda na neki profit.

Njujork, u decembru 1955.

BELEŠKA O PISCU

ISAK EŠKENAZI rodio se 1886. u Beogradu gde je završio srednju školu. Doktorirao je medicinu 1912. godine u Beču. Za vreme studija bio je aktivan član jevrejske studentske organizacije »Bar Giora« u kojoj su se okupljali jevrejski studenti iz balkanskih zemalja.

Uoči balkanskog rata zatekao se na hirurškom odeljenju Centralne vojne bolnice u Beogradu. U balkanskom i prvom svetskom ratu učestvovao je kao lekar — aktivni oficir. Sa sprskom vojskom povukao se preko Albanije gdje je oboleo od pegavca. Učestvovao je u probouju solunskog fronta u XXI puku Jugoslovenske divizije.

Posle prvog svetskog rata bio je lekar po vojnim bolnicama u Skoplju, Temišvaru, Zrenjaninu kao i u Šumadijskoj diviziji, pa je onda kao lekar u Ministarstvu vojske i mornarice (1920—1922) i ađutant inspektora saniteta u činu majora dao ostavku na aktivnu vojnu službu.

Oženio se Elom Almuli u to vreme, pa je nastavio da kao lekar radi u Opštini grada Beograda. Na tom poslu isticao se naročito na polju zdravstvenog vaspitanja. Bavio se i hirurgijom, jedno vreme radio i na Medicinskom fakultetu u Beogradu, a od 1927. godine posvetio se internoj medicini i stekao veliku popularnost kao poŕrtvovan i human čovek i lekar.

Pored svog poziva nalazio je uvek vremena i za jevrejski javni rad u raznim jevrejskim organizacijama u Beogradu, a posebno u »Jevrejskoj čitaonici«.

Na početku drugog svetskog rata bio je mobilisan i u svojstvu potpukovnika rukovodio je Vojnom bolnicom u Valjevu. Posle kapitulacije bivše jugoslovenske vojske u aprilu 1941. godine vratio se u Beograd. Tu je postavljen za šefa »Jevrejske sanitetske službe« u okupiranom gradu. Na tom položaju pomogao je mnogim svojim sugrađanima da pobjegnu iz grada i izbegnu tragediju, izdajući uverenja o bolesti. U poslednjem mogućem času i sam izbegava hapšenje krajem 1941. godine i uspeva sa porodicom da preko Kosova i Albanije dođe do Splita odnosno do Korčule. Italijanski okupator ga hapse i deportuju kao internirca u severnu Italiju. Ni tu nije mirovao, već je vršio svoj lekarski poziv. To je internircima bilo zabranjeno, ali je njegovim sugrađanima bilo potrebno — a to je za njega bio imperativ.

Posle kapitulacije Italije pokušao je da pobjegne saveznicima, ali u tome nije uspeo, već se do oslobođenja skrivao u jednom malom mestu srednje Italije. U zemlju se vratio februara 1945. godine. Tu je prvo bio šef internog odeljenja Vojne bolnice u Splitu, a docnije je radio u poliklinici u Beogradu.

Iselio se u Izrael 1948. godine i tu se sastaje sa svojom ženom. Radio je kao lekar kod Naharije, u Haifi i Jerusalimu, a pored privatne prakse bio je aktivni saradnik »Magen David Adoma«.

Posle smrti svoje supruge odselio se u Severnu Ameriku gde mu je živela jedina kćerka Vera udata Alkalaj i ostala rodbina. Radio je jedno vreme u Montrealu u Kanadi u jevrejskim bolnicama »Jewish Hospital of Hope« i »Naum Solomon Home«, da bi najzad prešao u SAD gde je do 1961. godine radio kao lekar u Bruklinu.

1961. godine povukao se iz službe i prešao u Boston gde je do kraja svog života (1963.) godine proveo vreme sa svojom kćerkom, zetom i unucima.

Njegovu brošuru »Doživljaji za vreme nacizma« koja je ovde sa neizmenjenim sadržajem objavljena, izdalo je prvi puta Udruženje jugoslovenskih Jevreja u SAD 1956. godine. Sećanja koja je dr Eškenazi pribeležio predstavljaju njegova lična zapažanja, impresije i osećanja, pa ne mogu da se prihvate kao istorijski dokument.

Uz tekst te brošure objavljeni su i dokumenti čije je fotokopije Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu ustupila gospođa Vera Alkalaj iz Bostona, kćerka pok. dr Isaka Eškenazija.

Summary

Dr. Isak EŠKENAZI

NAZI TIME EXPERIENCES

Dr. Isak Eškenazi was born in Belgrade in 1886. He was promoted doctor of medicine in Vienna in 1912. During his student time he was active in "Bar Giora", the Jewish student organization.

Before the Balkan War he was on the medical staff of the Central Military Hospital in Belgrade. During the Balkan War and WWI he was an officer of the Serbian Army. He remained for a few years after WWI in the Armed Forces Medical Services. Subsequently he left the Army to take up duties in the field of medical education. Later he practiced surgery and treatment of internal diseases. His humanism and honesty as a man and as a physician made him a man of fame and respect. He was active as a public worker in Jewish affairs in Belgrade.

During the short 1941 April war in Yugoslavia he was a physician of the Valjevo Military Hospital. When he returned to Belgrade he was appointed to head the "Jewish Health Service" in the occupied Belgrade. In this capacity he helped the flight of many fellow citizens and made it so possible for them to escape the Jewish tragedy. He himself escaped arrest finding his way to reach Split via Kosovo and Albania, and later to get to the island of Korčula. He was interned by the Italians in a camp in Northern Italy. In that camp too he continued to render medical aid to those in need, the prohibition of the Italian authorities notwithstanding.

After the capitulation of Italy he was hiding in Italy and succeeded to return to Yugoslavia in February 1945. He again took up duties in medical services in Split and Belgrade. He emigrated to Israel in 1948 and worked there for a time as a physician until he went to Canada where his daughter lived. He worked in Canada in Jewish health institutions and subsequently he moved to the United States (Brooklyn and Boston) where he died in 1963.

He called his WWII recollections and what he, his family and his fellow citizens had to experience during the war "Nazi Time Experiences". These experiences

were written in 1955 and published as a brochure by the Association of Yugoslav Jews in the USA in 1956. From this writing we learn about the personal experiences of dr. Eškenazi gained during the war of Germans against Yugoslavia, about the occupation of Belgrade and the sufferings of the Belgrade Jews until 1941, about the work of the Jewish Health Service in the occupied city. He continues to write about his and his family's flight, his ownn feelings when in the midst of Italians and the happy memories on how he and his family survived.

In the notes we find details of the journey from Belgrade to Treviso in Italy where he was interned.

In addition to communicating his memories and experiences dr. Eškenazi succeeded to preserve a number of documents relating to the Jewish Health Service in Belgrade during the year of 1941.

